Jan Potocki

Manuscrisul găsit la Saragosa

NEMIRA

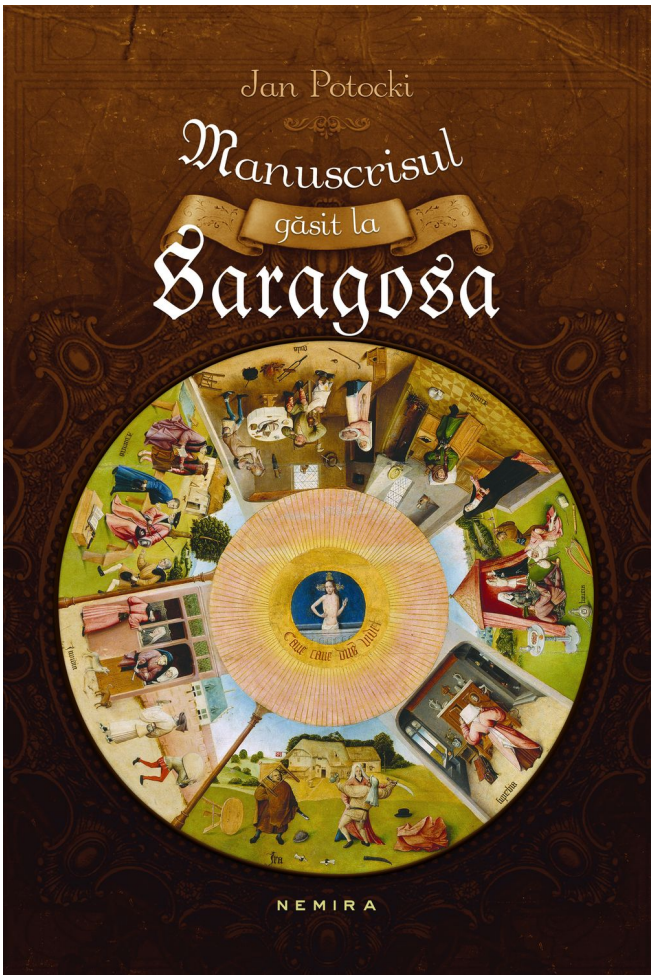
Jan Potocki
Manuscrisul
găsit la
Saragosa
NEMIRA

Jan Potocki

Manuscrisul găsit la Saragosa

Contele Jan Neponucem Potocki (1761–1815), una dintre cele mai interesante figuri din cultura poloneză şi europeană, a fost etnolog, lingvist, geograf şi scriitor, precum şi un explorator neobosit al lumii. În Polonia, viaţa şi opera lui au intrat în legendă, iar în străinătate Jan Potocki este celebru pentru monumentalul roman *Manuscrisul găsit la Saragosa*.

Jan Potocki

Manuscrisul găsit la Saragosa

Ediţia a III-a

Traducere din limba franceză şi note
Adriana şi Mihai Mitu

Prefaţă
Mihai Mitu

NEMIRA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
POTOCKI, JAN
Manuscrisul găsit la Saragosa / Jan Potocki ; trad.: Adriana Mitu şi Mihai Mitu. - Ed. a 3-a - București: Nemira Publishing House, 2015
ISBN print: 978-606-579-915-8
ISBN epub: 978-606-758-110-2
ISBN mobi: 978-606-758-111-9

I. Mitu, Adriana (trad.)
II. Mitu, Mihai (trad.)

821.162.1-31=135.1

Jan Potocki
MANUSCRIT TROUVÉ À SARAGOSSE

© Nemira, 1997, 2013, 2015
Coperta: Cristian FLORESCU
Redactor: Monica ANDRONESCU
Tehnoredactor: Stelian BIGAN
Lector: Ecaterina DERZSI
Tehnoredactor: Mihai Eftimescu

Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Cuprins

Despre autor
Cuprins
Prefaţă
Notă asupra edţiei
Avertisment
Ziua întâi
    Povestea Eminei şi a surorii sale, Zibelda
    Povestea cetăţii Kasr-Gomélez
Ziua a doua
    Istoria Iui Pacheco, posedatul
Ziua a treia
    Povestea lui Alfons van Worden
    Povestea lui Trivulzio din Ravenna
    Povestea lui Landolfo din Ferrara
Ziua a patra
Ziua a cincea
    Istoria lui Zoto
Ziua a şasea
    Urmarea povestirii lui Zoto
Ziua a şaptea
    Urmarea povestirii lui Zoto
Ziua a opta
    Povestea lui Pacheco
Ziua a noua
    Povestea cabalistului
Ziua a zecea

Povestea lui Thibaud de la Jacquière
Povestea drăgălaşei dariolete1 din castelul Sombre Roche
Ziua a unsprezecea
Povestea lui Menippos din Lycia
Povestea filozofului Athenodor
Ziua a douăsprezecea
Povestea lui Pandesowna, starostele ţiganilor
Povestea lui Giulio Romati
Ziua a treisprezecea
Urmarea istoriei starostelui ţiganilor
Ziua a paisprezecea
Povestea Rebeccăi
Ziua a cinsprezecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a şaisprezecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a şaptesprezecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a optsprezecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a nouăsprezecea
Povestea matematicianului
Ziua a douăzecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a douăzeci şi una
Povestea Jidovului Rătăcitor
Ziua a douăzeci şi doua
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Ziua a douăzeci şi treia
Urmarea povestirii lui Velásquez

Ziua a douăzeci şi patra
Urmarea povestirii lui Velásquez
Ziua a douăzeci şi cincea
Urmarea povestirii lui Velásquez
Ziua a douăzeci şi şasea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a douăzeci şi şaptea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a douăzeci şi opta
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a douăzeci şi noua
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizecea
Ziua a treizeci şi una
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi doua
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi treia
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi patra
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi cincea
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi şasea
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a treizeci şi şaptea
Ziua a treizeci şi opta
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Ziua a treizeci şi noua
Ziua a patruzecea
Ziua a patruzeci şi una
Povestea marchizului Torres Rovellas
Ziua a patruzeci şi doua
Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas
Ziua a patruzeci şi treia
Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas
Ziua a patruzeci şi patra
Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas
Ziua a patruzeci şi cincea
Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas
Ziua a patruzeci şi şasea
Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor
Ziua a patruzeci şi şaptea1
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a patruzeci şi opta
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a patruzeci şi noua
Ziua a cincizecea
Ziua a cincizeci şi una
Povestea lui Blas Hervás, adică a Pelerinului Blestemat
Ziua a cincizeci şi doua
Ziua a cincizeci şi treia
Ziua a cincizeci şi patra
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Ziua a cincizeci şi cincea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a cincizeci şi şasea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a cincizeci şi şaptea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a cincizeci şi opta
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a cincizeci şi noua
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a şaizecea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a şaizeci şi una
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Ziua a şaizeci şi doua
Istoria marelui şeic al Gomélezilor
Ziua a şaizeci şi treia
Urmarea istoriei şeicului Gomélezilor
Ziua a şaizeci şi patra
Urmarea istoriei şeicului Gomélezilor
Ziua a şaizeci şi cincea
Urmarea istoriei şeicului Gomélezilor
Ziua a şaizeci şi şasea
Urmarea istoriei şeicului Gomélezilor
Epilog
Ziua a patruzeci şi şaptea
Urmarea povestirii starostelui ţiganilor
Note

PREFAȚA

Acum aproape două secole, în dimineaţa zilei de 14 mai a anului 1790, locuitorii Varşoviei au fost martorii unei întâmplări neobişnuite: în aer şi-a făcut apariţia un balon, care a plutit deasupra caselor mai bine de un ceas, după care s-a lăsat lin într-unul din parcurile oraşului. Alături de inventator, francezul Jean Pierre Blanchard, se aflau un tânăr nobil polonez şi servitorul său turc. Acest prim Icar polonez, care atrăsese asupră-i atenţia compatrioţilor şi prin alte multe extravaganţe, era tânărul deputat de Poznan în parlament, abia întors din lungi călătorii prin Turcia, Africa de Nord, Spania şi Franţa revoluţionară, înarmat cu cele mai înaintate idei ale secolului lui Voltaire şi Rousseau, viitor autor al unei cărţi cu un destin dintre cele mai zbuciumate din istoria literaturii universale.

Să ne închipuim un scriitor şi o operă despre care nu se ştia mai nimic până acum câteva decenii, nu numai la noi, ci în întreaga lume; un mare erudit, un mare călător, arheolog, etnolog, lingvist, a cărui operă ştiinţifică a fost apreciată, căutată, admirată în vremea când a fost scrisă, pentru ca apoi să cadă repede în uitare şi desuetudine; un scriitor de mare talent, socotit în literatură *homo unius libri* (om al unei singure cărţi), carte compusă parcă doar pentru a amuza câţiva

apropiaţi, publicată de autorul ei numai parţial şi în numai o sută de exemplare, rămasă în întregul ei în manuscris, editată apoi mereu defectuos, căzând pradă plagiatului, neluată prea mult în seamă, nici măcar în ţara de origine a celui care a scris-o, pentru ca abia după un secol şi jumătate să fie, practic, redescoperită şi tradusă rapid în numeroase limbi, să ajungă a fi recunoscută drept o capodoperă a literaturii universale, obiect al studiilor de literatură comparată, al dezbaterilor în simpozioane şi congrese internaţionale.

Autorul acestei cărţi unice este Jan Potocki, pasagerul din balonul lui Blanchard, iar titlul ei: *Manuscrit trouvé à Saragosse*. Potocki şi romanul său reprezintă un caz – ca multe altele – de dublă apartenenţă culturală. Autorul era polonez, iar cartea şi-a scris-o în franceză, o franceză impecabilă, care a stârnit uimire şi admiraţie în epocă.

Viaţa lui Potocki poate fi ea însăşi subiect de roman. A trăit într-o vreme de neîntreruptă efervescenţă politică în întreaga Europă, de tranziţie între două mari epoci de cultură, iluminismul şi romantismul. Cursul vieţii sale, modul de a gândi şi de a se manifesta, opera sa ştiinţifică şi literară poartă amprenta frământărilor şi contradicţiilor care au măcinat lumea la răscrucea secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea, lăsându-ne imaginea pitorească a unui original, a unui excentric, dar, în profunzime, a unui om de o mare erudiţie, de o vastă cultură, a unui mare iubitor de ţară şi de oameni.

A văzut lumina zilei la 8 martie 1761, în anul apariţiei poemelor ossianice. La trei ani după ce Voltaire dăduse la iveală *Eseul asupra moravurilor şi spiritului naţiunilor* şi cu un an înaintea publicării *Contractului social* al lui Rousseau. Când cei doi mari corifei ai

culturii franceze se stingeau din viaţă (1778), Potocki era abia un adolescent. A fost martor al Revoluţiei franceze, al celor trei împărţiri ale Poloniei, al ascensiunii şi căderii lui Napoleon. S-a stins din viaţă la 11 decembrie 1815, deci în timpul Congresului de la Viena, când Puşkin şi Mickiewicz erau, la rândul lor, nişte adolescenţi, iar E.T.A. Hoffmann încheia romanul fantastic *Elixirele diavolului*.

Nu întâmplător am amintit aceste două nume din istoria literaturii universale: Voltaire şi E.T.A. Hoffmann, pentru că – după cum observa sugestiv unul dintre recenţii exegeţi ai romanului lui Potocki [1] – acesta este „finul“ celui dintâi şi „naşul“ celui de-al doilea. Şi într-adevăr, numeroase puncte de contact se pot găsi între Potocki – autor al Manuscrisului găsit la Saragosa – şi ironia fină şi sarcasmul patriarhului de la Ferney, după cum amestecul de real şi fantastic, de firesc şi senzaţional, subsumate deopotrivă criticii sociale, anunţă maniera unui Hoffmann sau E.A. Poe.

Urmărindu-i firul vieţii, întâlnim la tot pasul numai surprize: după fiecare faptă, după fiecare eveniment, urmează parcă un moment de *suspense*, care ne avertizează asupra posibilităţii unei alte întâmplări, a unui alt episod, contrar celui dinainte, oricum, ieşit din comun. Mai întâi, studii la Lausanne şi Geneva, cu preceptori elveţieni (Auberjonois şi Constançon), apoi la Viena, ca elev al şcolii de ingineri militari. La numai optsprezece ani este membru al Ordinului Cavalerilor de Malta. Călătoreşte în trei continente, Europa, Africa, Asia, din Turcia până în Anglia şi din Maroc până la graniţele Chinei. Peste tot se dovedeşte un fin observator al realităţilor. Frecventează saloanele literare franceze, cunoscând mari spirite ale timpului, participă la adunările clubului iacobinilor, dar îşi găseşte timp să studieze şi în biblioteci, concentrându-se cu deosebire asupra trecutului popoarelor slave, înregistrând şi

comentând documente şi izvoare istorice, pe care le publică în mai multe rânduri. În ţară este serios cuprins de vârtejul luptelor politice, ca deputat în Seim, publicist şi agitator al taberei patriotice. Îşi încearcă mai întâi condeiul în câteva spumoase vodeviluri *(Parades – Parade)* pentru teatrul particular al familiei, dar adevărata măsură a talentului său va fi *Manuscrisul găsit la Saragosa*, roman redactat, ca toate scrierile sale, în limba franceză. Ca membru al unei expediţii ştiinţifice a guvernului rus, ajunge până la Ulan-Bator. Publică alte disertaţii din domeniul cronologiei popoarelor în Antichitate, care-i aduc acuzaţia de ateism din partea filozofului Joseph de Maistre, apologet al religiei şi duşman al Revoluţiei. Căsătorit de două ori, are cinci copii, dintre care primul, Alfred, ostaş în armata lui Napoleon, este luat prizonier în bătălia de la Borodino, în timp ce el însuşi va manifesta vădit o atitudine antinapoleoniană în *Journal du Nord*, redactat la Petersburg. Mai este văzut în societatea aristocratică în timpul Congresului de la Viena (1815), în urma căruia s-a creat Regatul Poloniei sub sceptrul ţarului Alexandru I. Bolnav de podagră şi dezamăgit de evoluţia nefavorabilă a evenimentelor pentru patria lui, contele Jan Potocki se retrage pe moşia sa de la Uladówka, unde, la 2 decembrie 1815, pradă unei accentuate depresii nervoase, singur în biblioteca sa, îşi pune capăt zilelor.

Aşezând faţă-n faţă opera *ştiinţifică* a contelui Jan Potocki (istoric, geograf, etnolog, lingvist) şi cea *literară*, în primul rând *Manuscrisul găsit la Saragosa*, aşa cum au fost concepute şi realizate de autor, cum au fost primite şi apreciate de contemporani şi în posteritate, ni se sugerează de la bun început două concluzii fundamentale:

1. Autorul a dorit să fie considerat în primul rând *om de ştiinţă*. A călătorit enorm, a citit enorm, din cele mai diferite ramuri ale ştiinţei (de la matematică, fizică, chimie, biologie, mineralogie, astronomie până la filozofie, istorie, lingvistică). Cunoştea zece limbi: în afară de latină şi elină, vorbea şi scria în franceză, ca în limba maternă; stăpânea germana, spaniola, italiana, engleza, rusa, ucraineana. Avea serioase cunoştinţe de ebraică, arabă, maghiară şi alte limbi – unele dispărute, astfel încât era în măsură să-i furnizeze informaţii din diverse limbi lui Lorenzo Hervás y Panduro, pentru al său *Vocabolario poliglotto* (*Dicţionar poliglot*, 1787) [2] . Practic, orientându-se în principalele familii de limbi (romanice, germanice, slave, orientale), a fost în măsură să intuiască indoeuropenistica. S-a interesat, în numeroase ţări pe care le-a vizitat, nu atât de ascensiunea şi decăderea dinastiilor şi a familiilor stăpânitoare, cât, mai ales, de *cultura materială a popoarelor*, de limbă, mituri, legende, credinţe religioase, de obiceiurile şi creaţiile lor muzicale şi literare; în felul acesta, poate fi considerat un precursor al *etnografiei* şi *folcloristicii* ştiinţifice. În domeniul *istoriei*, a postulat (şi a realizat el însuşi acest deziderat) necesitatea adunării de materiale şi documente, începând cu originile, pentru a se putea scrie cum se cuvine istoria unui popor, respingând explicaţiile de natură divină; a văzut în tradiţii şi legende (inclusiv *Biblia*) fapte de istorie trăită.

2. Pe de altă parte, în opera sa literară Jan Potocki se manifestă, cu excepţia *Paradelor*, tot ca un om de ştiinţă. *Manuscrisul găsit la Saragosa* este, de fapt, un mare *tratat filozofic*, cu o arhitectură riguroasă, concepută şi realizată cu o precizie *matematică*. Romanul – chintesenţă a celor mai înaintate idei ale Secolului Luminilor – ar putea fi socotit o retopire a numeroaselor şi variatelor sale lecturi într-un nou creuzet beletristic, condimentat cu serioase doze de ironie şi sarcasm şi învăluit în procedee şi ficţiuni literare la modă.

Spre deosebire de lucrările ştiinţifice sau notele de călătorie, redactate prompt, sub impresia celor văzute sau descoperite, şi publicate imediat şi integral, sub semnătură, romanul este opera la care autorul a lucrat cel mai mult, în ultimii cincisprezece ani ai vieţii, cartea pe care a meşterit-o cu migală, revenind mereu la ea şi pe care, odată încheiată, a păzit-o ca să nu aibă soarta atâtor opere arse sau interzise, hotărându-se cu greu s-o scoată la lumină şi atunci numai parţial, nesemnată, în numai o sută de exemplare, pentru prietenii apropiaţi; unii dintre aceştia, dându-şi seama de valoarea întregului, au copiat manuscrisul autograf, încercând să-l difuzeze, fără ştirea autorului, care dorea să rămână în conştiinţa tuturor ca *savantul*, şi nu ca *literatul* Potocki. Posteritatea a hotărât cu totul altfel: în timp ce scrierile sale ştiinţifice sunt de mult depăşite şi, practic, uitate în praful bibliotecilor, *Manuscrisul găsit la Saragosa* triumfă azi pe toate meridianele, stârnind entuziasm şi admiraţie. Cauza nu este atât bucuria faţă de descoperirea unui oarecare lucru nou, ci faptul că acest lucru nou depăşeşte aşteptările celor mai mulţi, fie cercetători specialişti în istoria literară, fie cititori obişnuiţi.

Redescoperit în 1956 de Roger Caillois, care pregătea o antologie a literaturii fantastice universale, romanul a fost definit la început ca *fantastic*, apoi, pe măsura răspândirii lui, adâncindu-se studiile asupra structurii compoziţionale, a conţinutului de idei şi realizării artistice, a devenit tot mai greu clasificabil sau, mai precis, i s-au dat succesiv definiţii şi etichete dintre cele mai variate, care s-au dovedit, fiecare în felul ei, perfect adevărate şi, deci, complementare: roman erotic, filozofic, roman macabru, de groază, gotic, exotic, oriental, roman picaresc, roman labirint etc. Intenţia esenţială a autorului – raţional şi iluminist – a fost de a dovedi, cu mijloacele literaturii artistice, naşterea credinţelor religioase din tradiţiile păgâne, caracterul profund mistic al celor trei mari religii ale lumii:

creştinismul, islamismul şi iudaismul şi, pe această bază, lipsa de logică a oricărui fanatism, caracterul aberant, absurd şi inuman al conflictelor religioase. În acest scop, pornind de la fapte istorice reale, Potocki ridică o construcţie deosebit de ingenioasă, împletire măiastră de real şi fantastic, care, în ciuda aparenţelor, se încheie cât se poate de realist, sugerând o unică şi implacabilă concluzie; nimic nu este iraţional, fantastic, neobişnuit, totul este cât se poate de real, totul se poate explica, este, deci, în intenţii, un roman *realist*, realizat cu mijloacele *fantasticului*. Şi toate acestea, cu o imaginaţie şi o fantezie inepuizabile, cu o ironie fină, scăpărătoare, cu o perfectă tehnică a suspansului, cu o inegalabilă vioiciune a spiritului şi, nu în cele din urmă, cu o copleşitoare erudiţie care, toate, îl împing pe cititor la cele mai diferite şi neaşteptate manifestări: de la zâmbetul îngăduitor la hohotul de râs, sănătos şi eliberator, de la nedumerirea deconcertantă la meditaţia cea mai adâncă, de la lectura plină de nerăbdare la calmul şi chibzuinţă căutării în dicţionare, enciclopedii sau alte lucrări de referinţă (un Frazer sau un Eliade, de pildă) pentru a lămuri cutare informaţie sau aluzie, strecurată de autor în vârtejul acţiunii...

Istoricul Potocki ne relatează acum în roman o mare *istorie*, formată din mici şi nenumărate istorioare, fiecare constituindu-se într-o piesă absolut necesară unui caleidoscop. Acţiunea – simplă în aparenţă – ar putea fi rezumată în numai câteva fraze, dar tot atât de bine, urmând meandrele neobişnuite ale romanului, ar putea fi povestită până în cele mai mici amănunte. Să încercăm o cale de mijloc.

După lichidarea stăpânirii arabe în Spania (ultima cetate, *Granada*, a căzut în 1492), pe vremea lui Ferdinand şi a Izabelei, neamul maur al Gomélezilor se destramă: unii trec la creştinism, alţii se ascund prin peşteri, încercând să supravieţuiască fără a-şi lepăda credinţa în

Mahomed. Uriaşe zăcăminte de aur le îngăduie să-şi desfăşoare puterea în lumea din afară; sunt ajutaţi de neamul de evrei spanioli Uceda. Pe la începutul secolului al XVIII-lea, însă, acest neam maur este ameninţat cu dispariţia: mai rămăseseră câţiva bătrâni şi, dintre tineri, numai trei fete. Pentru a dăinui, ultimul şeic al Gomélezilor, în înţelegere cu cabalistul Sadok Ben Mamun din neamul Uceda, pune la cale un plan: fiica sa, Rebecca, de sânge maur, dar crescută de Mamun în credinţa iudaică, să se mărite cu prinţul Velásquez, mare matematician; celelalte două fete tinere ar urma să se mărite, amândouă, cu acelaşi bărbat, nobilul Alfons van Worden, căpitan în garda valonă. Cum cei doi bărbaţi sunt, pe linie femeiască, tot din neamul Gomélezilor, legătura de sânge este asigurată şi neamul se poate perpetua, recâştigându-şi vechea putere. Acest cadru şi această motivaţie generală a acţiunii apar abia în „ziua a 66-a“ şi ultima a romanului, construit după modelul celor *O mie şi una de nopţi*, dar cu ingenioase inovaţii compoziţionale.

Întreaga acţiune a romanului urmăreşte în esenţă realizarea a trei scopuri, toate subsumate planului iniţial: punerea la felurite încercări a lui Alfons van Worden – care ar urma să devină noua căpetenie a Gomélezilor; trezirea în el a dragostei faţă de cele două verişoare ale sale; convertirea lui la religia musulmană.

Toate acestea s-ar putea desfăşura linear, într-un cadru real, ca într-un roman de Stendhal sau Dumas. Dar contele Jan Potocki este un fiu al Secolului Luminilor, contemporan cu marii filozofi francezi, cu Schiller şi Mozart, cu romanul gotic englez; a călătorit şi a citit mult, şi-a format o anumită filozofie a istoriei, are deci multe de spus, multe de judecat; şi, cum trăieşte într-o epocă de tranziţie a culturii şi civilizaţiei europene, într-o lume care, descoperind Orientul, se descoperă pe sine, într-o lume care se desparte de trecut nu fără

convulsii dureroase, dar şi cu zâmbetul pe buze, întâmpinând dezinvolt zorii unei noi epoci odată cu atributele unui Aristofan sau Lucian din Samosata, ale unui Rabelais sau Cervantes, ale unui Swift sau Voltaire, atunci contele Jan Potocki... se amuză, pur şi simplu râde, filozofează şi râde, plânge şi râde, aglomerează ficţiuni, alegorii, fantasme, inventează, imaginează el însuşi sau reia poveşti imaginare de-a gata din bogatul arsenal al culturii umane, pe care le înfăţişează râzând, le întrepătrunde şi le încâlceşte voit, ironizând chiar şi acest ultim procedeu, pentru ca la urmă, cu un gest suprem, să spargă balonul de săpun al fantasticului cu care-şi înveşmântase capodopera, sugerând că, de fapt, nimic nu este fantastic, totul este cât se poate de real, de omenesc.

Intrarea în miezul acţiunii se face pe poarta unei ficţiuni literare curente în epocă, aceea a „manuscrisului găsit"; apare la mulţi scriitori ai vremii: Horace Walpole, în *Castelul din Otranto*, polonezii I. Krasicki şi F.S. Jezierski, românul Ioan Budai-Deleanu, în *Ţiganiada*. În definitiv, ce poate fi mai firesc într-un secol al marilor şi variatelor descoperiri, cum a fost Secolul Luminilor, decât a descoperi, undeva, un manuscris, iar descoperitorii să fie dintre cei mai diverşi şi întâmplători? În romanul lui Potocki, autorul descoperirii este un tânăr ofiţer în armata franceză, iar manuscrisul este găsit în timpul arderii oraşului spaniol Saragosa în februarie 1809, într-o căsuţă părăsită de localnici, ca atâtea altele în timpul războiului [3] . Ca orice istoric care se respectă, J. Potocki începe acţiunea cuprinsă în manuscrisul găsit prin evocarea unui fapt istoric real: aducerea de colonişti străini în văile pustii din Sierra Morena de către guvernatorul Andaluziei, Pablo Antonio Olavidez, mare simpatizant al enciclopediştilor francezi, persecutat de Inchiziţia spaniolă [4] , deci înainte de 1767. Cititorul îşi dă însă repede seama că nu va face cunoştinţă mai departe cu realităţile istorice (deşi acestea nu vor lipsi

pe parcurs şi vor reveni masiv spre sfârşitul cărţii). Atmosfera de mister se instalează de la primele pagini: în drum spre Madrid, unde urmează să intre în serviciul regelui Spaniei, Alfons van Worden, căpitan în garda valonă, trece prin valea Los Hermanos, însoţit de doi scutieri, Lopéz şi Mosquito. Sierra Morena, vestită prin peisajul înfricoşător şi surprizele neplăcute pentru călători (este şi locul scenei finale din *Călugărul* lui Lewis), nu se dezminte: unul dintre scutieri, Mosquito, dispare în mod inexplicabil, furat probabil de „duhurile rele“, cu merinde cu tot. Cozeurul Potocki nu întârzie să-şi lanseze săgeţile ironiei: celălalt scutier, Lopéz, se arată speriat de dispariţia tovarăşului său printr-o exclamaţie ce vizează mania aristocratică a genealogiilor demne de crezare: „Ce păcat că nu m-am sfătuit cu Fra Jéronimo della Trinidad, călugărul, predicatorul, duhovnicul şi îndrumătorul familiei noastre! Nu degeaba e el cumnat cu fiul vitreg al soacrei tatălui vitreg al mamei mele vitrege şi, *ca rudă apropiată*, n-ar fi îngăduit să se întâmple ceva în familia noastră fără cuvântul lui!“ Această manieră de povestire, cu comentarii şi imediată luare de atitudine a autorului prin gura unuia dintre eroi, aminteşte de Cervantes sau de Diderot (în *Jacques Fatalistul*) şi o vom întâlni la tot pasul la Jan Potocki.

În cele şaizeci şi şase de „zile“ ale romanului întâlnim o întreagă galerie de eroi dintre cei mai diferiţi: haiduci, vrăjitoare, cavaleri, slujitori, cardinali, vagabonzi, mercenari, poeţi grafomani, strigoi, contrabandişti, filozofi, călugări, corsari, inchizitori, ţigani nomazi, conţi şi marchizi, şarlatani, savanţi, prinţese, guvernante, cerşetori, spadasini, curtezane, posedaţi de diavol, cabalişti, pelerini, bancheri; au loc tot felul de întâmplări, care mai de care mai neaşteptate şi neobişnuite, picante, triste sau amuzante, palpitante, extravagante, senzaţionale, de la urmăriri şi răpiri la apariţii şi dispariţii miraculoase, dueluri şi asasinate, de la scene de dragoste, experienţe

de alchimie, torturi şi halucinaţii până la speculaţii filozofice, calcule matematice şi elucubraţii poetice. Acţiunile se petrec pe uscat sau pe mare, în păduri şi în peşteri, în hanuri părăsite sau castele bântuite de fantome, în mănăstiri şi alcovuri, în saloane princiare sau în subterane secrete, în beciurile Inchiziţiei, în pieţe zgomotoase, în parcuri elegante, în fortăreţe sau cabinete ministeriale, prin vânturi şi furtuni, în arşiţa amiezii sau în seri răcoroase, în miez de noapte sau la cântatul cocoşilor, între doi spânzuraţi...

Într-o asemenea situaţie, ca în cele mai veritabile romane în stil gotic, se găseşte încă de la început eroul romanului, ofiţerul Alfons van Worden, după o noapte de delicii la „Venta Quemada“, în tovărăşia a două fermecătoare musulmane, verişoarele sale, Emina şi Zibelda, care par a fi nişte demoni... Este prima încercare la care este supus, urmând apoi altele şi altele pentru a-şi dovedi demnitatea, onoarea, curajul, tăria de caracter; întâlnirea cu Pacheco, posedatul, cu Zoto, contrabandistul (fratele celor doi spânzuraţi), cu cabalistul don Pedro Uceda, cu Inchiziţia care-l ameninţă cu cele mai groaznice torturi, dar, atenţie! nu-l torturează cu adevărat, căci e salvat în ultima clipă de Pandesówna, starostele ţiganilor – alias don Juan Avadoro, fiul lui don Felipe Avadoro, „cel mai serios şi mai sistematic dintre oameni“. Dar până la povestirea lui Pandesówna (care începe în „ziua a 12-a“), povestea lui Alfons van Worden este de multe ori întreruptă, făcând loc altor povestiri care, la rândul lor, se întrerup sau se întretaie cu altele, fie imaginate de autor, fie luate din cărţi. Procedeul va fi reluat şi amplificat după „ziua a 12-a“, până în „ziua a 61-a“, eroul principal, Alfons van Worden, fiind redus – ca şi sultanul din *O mie şi una de nopţi* – la rolul de ascultător pasiv al povestirilor. Marea povestire a lui Pandesówna (Avadoro) este cadrul larg în care sunt înglobate, succesiv, cu întretăieri şi reveniri, alte şaptesprezece povestiri, dintre care, cea a lui Ahasverus – Jidovul

Rătăcitor – (legendă de mare răsunet în cultura europeană, cu largi ecouri şi în literatură [5] , inclusiv la noi [6]) – prezentă pe parcursul mai multor zile (21, 22, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 46) îi dă prilejul lui Potocki să facă o lungă şi erudită incursiune în istoria antică a Egiptului, Romei şi Iudeei, nu lipsită de accente satirice, pe fondul unei evidente intenţii de laicizare a textelor biblice.

Începând cu „ziua a 62-a“, labirintul de povestiri este înlocuit practic cu una singură, povestea marelui şeic al neamului maur al Gomélezilor, întreruptă o singură dată, pentru a se face loc, pe scurt, istoriei neamului Uceda, desfăşurată după modelul genealogiilor biblice. În ultima zi, a 66-a, cunoaştem pe deplin taina neamului Gomélezilor, şi Alfons van Worden află şi el rostul încercărilor prin care trecuse: printre cei „din afară“, iniţiaţi în taina organizaţiei ultimilor mauri din subterane, erau şi înalţi demnitari spanioli, ca don Enrique de Sa, guvernator al Cadizului; el a fost acela care i-a dat ca scutieri lui Alfons pe Lopéz şi Mosquito, cu însărcinarea de a-l lăsa singur în pustiul Los Alcornoques. Aventura de la „Venta Quemada“ a fost şi aceasta o nouă încercare: de a-l atrage în mrejele frumoaselor musulmane pe el, care era de religie creştină. O băutură adormitoare l-a făcut să se simtă între vis şi realitate, pentru a se trezi a doua zi între cei doi spânzuraţi. Pustnicul la care a găsit adăpost nu era altul decât ultimul şeic al Gomélezilor, iar Pacheco posedatul, un fost acrobat la un circ din Galicia; bietul om îşi pierduse ochiul în timpul unui salt periculos şi, nemaiputându-şi continua meseria, trăia din mila maurilor. La rândul ei, nici falsa Inchiziţie, care-l ameninţase cu neînchipuite torturi, nu reuşise să-l înfrângă pe Alfons; dar cea mai puternică încercare, menită să-i ţină trează atenţia, a fost povestirea Jidovului Rătăcitor. Pentru acest rol, şeicul a ales unul din cei mai bătrâni tovarăşi din neamul Gomélezilor, pe care cabalistul Uceda l-a pus să înveţe pe dinafară

toată istoria lui Ahasverus – aşa cum o aflase într-un vechi manuscris al familiei. Povestind-o, falsul Ahasverus „a îmbinat plăcerea cu ştiinţa“, adică a realizat preceptul horaţian *utile dulci*. Ieşind din cetatea subterană a Gomélezilor, căsătorit cu cele două fiice ale şeicului şi având un cec pe o sumă nelimitată, Alfons se întoarce „la lumina soarelui“, unde îl întâmpină, ca din întâmplare, cei doi slujitori de la început, Lopéz şi Mosquito; ajung toţi trei la hanul din Cardenas unde-l găsesc pe Velásquez, matematicianul, cufundat în rezolvarea unei probleme. Încheierea ne readuce pe terenul sigur al faptului istoric, prima frază fiind: „În ziua de 20 iunie 1739 am ajuns la Madrid.“ Este a doua dată istorică precisă din roman, după cea de la început, legată de colonizarea înfăptuită de Pedro de Olavidez în munţii Sierra Morena, înainte de 1767. După un vis frumos, care a durat numai şaizeci şi şase de zile şi care a cerut aproape şase sute de pagini pentru a fi povestit, întâmplările din cele peste două decenii care despart aceste două date sunt acum povestite cu iuţeala fulgerului, în numai câteva pagini. Bancherul Moro (*moro* înseamnă în spaniolă *maur*), însărcinat cu administrarea uriaşelor averi în aur ale Gomélezilor, scoase din subterane, îl anunţă pe Alfons că va afla curând ultimele taine. Ca să ia parte, totuşi, la o luptă reală, căci venise în Spania tocmai pentru a se pune în slujba regelui, Alfons se îndreaptă către Cartagina, asediată fără succes de flota amiralului Vernon; după încetarea asediului, în martie 1740 (altă dată istorică precisă), Alfons se întoarce la Madrid. În Spania, reîntâlneşte pe rând fiinţele pe care le cunoscuse în timpul celor „66 de zile“: pe Rebecca, sora lui Uceda-cabalistul, care se dăduse drept o prinţesă din Tunis, fugită din ţara ei pentru a trece la credinţa creştină; botezată de regele Spaniei, care i-a dat titlul de „prinţesă de Alpujarra“, era acum soţia lui Velasquez matematicianul. Apoi, la Toledo, unde fusese încartiruit cu regimentul său, Alfons le întâlneşte pe cele două soţii

ale sale, Emina şi Zibelda, fiecare având câte un copil (copiii lui!). Petrece alături de ele alte şase luni, după care participă la o campanie în Italia, în timpul războiului de succesiune la tronul Austriei (1741–1748), ajungând colonel în armata lui don Felipe, prinţ de Parma. Într-o zi, este chemat pe căi tainice în Spania, în castelul lui Uceda, unde este aşteptat de toţi iniţiaţii: şeicul, fiica lui, Rebecca, Velasquez, cabalistul, starostele ţiganilor cu fiicele şi ginerii lui, cei trei fraţi Zoto, Pacheco posedatul şi mai mulţi mauri. Coboară cu toţii în subterane, unde şeicul le destăinuie că mina de aur – care de aproape o mie de ani asigurase existenţa lipsită de griji a maurilor spanioli – este pe sfârşite. Ultimele rezerve sunt împărţite între cei rămaşi, după care mina este aruncată în aer. Din partea sa de aur, Alfons cumpără moşii în Castilia, fapt care-i înlesneşte înnobilarea; ajunge conte de Pena Florida şi, în al treizeci şi şaselea an de viaţă, general. În 1760 (ultima dată precisă) este numit comandant al unei escadre trimise în Tunisia pentru încheierea păcii cu ţările berbere. Tânărul bei al Tunisului se dovedeşte a fi nimeni altul decât propriul său fiu şi al Eminei; cealaltă soţie, Zibelda, îi dăruise o fiică. Bucuria îi e umbrită de gândul că urmaşii lui erau crescuţi în „credinţa vrăjmaşă credinţei lui“. Dar, până la urmă, totul se încheie cu bine, în spiritul toleranţei, ca în *Nathan înţeleptul*, de Lessing: beiul rămâne la credinţa sa musulmană, iar sora sa, Fatima, fiica lui Alfons şi a Zibeldei, crescută de o sclavă spaniolă, simţindu-se în adâncul inimii creştină, pleacă în Spania, e botezată de regele Spaniei, care-i dă titlul de prinţesă de Oran, iar apoi se mărită cu fiul mai mare al lui Velasquez şi al Rebeccăi şi rămâne unica moştenitoare a lui Alfons; acesta, la rându-i, simţindu-se încă în putere, este numit guvernator al Saragosei. Le cere fraţilor Moro manuscrisul pe care-l depusese la banca lor cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, şi anume jurnalul primelor „66 de zile“ petrecute în Spania. Îl transcrie cu propria-i

mână şi-l închide apoi într-o cutie de fier „unde-l vor găsi cândva urmaşii“.

În perspectiva timpului, această ultimă frază pare a avea o dublă semnificaţie: cea imediată, concretă, referitoare la conţinutul şi compoziţia romanului, aşa cum le-a conceput autorul, şi cea ulterioară, legată de destinul operei în ultimii ani de viaţă şi după moartea lui Potocki. Într-adevăr, se poate afirma că manuscrisul... Manuscrisului găsit la Saragosa a rămas el însuşi parcă închis în „cutia de fier“ a ignoranţei şi a uitării, până aproape de zilele noastre, când – după o îndelungată odisee –, s-a lăsat redescoperit de urmaşii spirituali ai autorului, trăitori în a doua jumătate a secolului XX, şi care repetă, prin regăsirea lui, gestul evocat de autor (ca simplu artificiu literar la modă) în „avertismentul“ de la începutul cărţii.

Desigur, lectura operei, în afara delectării propriu-zise, îndeamnă la multiple şi numeroase reflecţii sau comparaţii; cititorul care i-a parcurs deja pe Homer şi Cervantes, pe Boccaccio şi Voltaire, nu se poate abţine acum de la analogii. Exegeza de literatură comparată poate merge foarte departe – şi acest lucru a şi fost făcut în bună măsură.

Mărturisim că, asemenea primului traducător român al romanului lui Potocki – Alexandru Sever (în 1971) – rezistăm cu greu ispitei de a „glosa“ pe marginea textului. Lăsând şi noi cititorului român plăcerea descoperirii, ne limităm, pe de o parte, a recomanda lectura excelentei prefeţe şi a notei asupra primei ediţii româneşti – semnate de acelaşi Al. Sever – pe de altă parte, ne îngăduim a face numai câteva comentarii şi sugestii, generate de lectura romanului şi de unele din studiile ce ne-au fost accesibile. Avem convingerea că abia

acum, după cunoaşterea integrală a textului în limba română, se vor putea face şi la noi, ca peste tot în lume, studii mai ample de literatură comparată în care capodopera potockiană să fie punct de referinţă. Consideraţiile noastre sunt doar un neînsemnat început.

Mai întâi, *orientalismul*. Se ştie cât de mare a fost interesul europenilor pentru cultura ţărilor orientale (India, China, Arabia, Persia, Egipt, Turcia) în Secolul Luminilor. [7]

Jan Potocki a fost unul dintre corifeii orientalismului polonez; el a cunoscut culturi orientale atât la sursă, prin contacte directe în timpul călătoriilor, cât şi prin lecturi, cu deosebire prin legături de amiciţie cu orientalişti ai vremii: cu un Jean Jacques Barthélemy (cel care descifrase scrierea feniciană în 1776, autor al cărţii de răsunet: *Voyage du jeune Anacharsis en Gréce*), cu Constantin François Volney, autorul *Ruinelor*, cu egiptologul danez D. Zoega şi alţii. Lui i se atribuie pamfletul politic *List turecki Achmana baszy Oglu Kitahika do Polakow (Scrisoarea turcească a lui Ahmed-Paşa, tatăl lui Kitahik, către polonezi)*, scris în martie 1790, în care îi critică pe politicienii compatrioţi pentru demagogia lor, pentru înclinaţia exagerată faţă de ceremonii. În călătoriile sale n-a fost un admirator pasiv al peisajului, ci un atent observator al oamenilor şi al obiceiurilor; ni-l putem închipui, asemenea lui Byron mai târziu, ca asiduu frecventator al cafenelelor orientale, în fapt de seară, când căldura e mai potolită, ascultând cu interes povestiri pline de pitoresc şi înţelepciune [8], pe care apoi le-a reprodus printre notele sale de călătorie (*Omar, Fatma şi Cassem, Procesul lui Draco, Visul lui Tomrut, Călătoria lui Feiruz, Abdul şi Zeila*, incluse în *Voyage en Turquie et en Egypte*, 1788; *Voyage dans l'Empire de Maroc*... Varşovia, 1792). [9]

În scrisoarea către mama sa, trimisă din Constantinopol [10], scria: „Nu ştiu dacă-ţi plac poveştile orientale, eu unul mă minunez citindu-le şi chiar am început să le imit. De doi ani de când le tot citesc, am ajuns să-mi îmbogăţesc atât de mult mintea cu idei orientale, că mi-e uşor să le adun împreună şi apoi să le rotunjesc. Sunt sigur că în felul meu de a le scrie păstrez asemănarea cu originalul oriental, dar nu sunt la fel de sigur dacă, astfel croite, vor putea să placă în occident.“ Alte povestiri orientale le-a auzit de la Sidi Mohammed Bin-Otman, ambasadorul Marocului în Spania, după cum singur spune în notele de călătorie în Maroc. [11]

S-a observat de mult [12] , şi cercetările mai noi au confirmat aceasta pe deplin, că, în planul orientalismului, *Manuscrisul găsit la Saragosa* este, prin construcţie şi unele elemente interne, tributar în mare măsură celor *O mie şi una de nopţi:* Potocki citise, desigur, traducerea franceză a lui A. Galland (Paris, 1703-1713), nelipsită şi din bibliotecile poloneze [13] , după cum avea la dispoziţie traducerea poloneză a lui L. Sokołowski, în douăsprezece volume (1676–1769). În literatura polonă a vremii, temele şi motivele orientale erau curente, ca să-l amintim numai pe Ignacy Krasicki cu fabulele (1779, 1786) şi poveştile orientale *(Powiesci wschodnie)*, pe J.U. Niemcewicz şi pe Tadeusz Hyzdeu, bunicul lui B.P. Hasdeu [14] ; la acestea se pot adăuga numeroase traduceri din literatura franceză cu teme orientale (Montesquieu, *Scrisorile persane*, tradusă de T. Wegierski, în 1778; Voltaire, *Prinţesa din Babilon, Zadig, Mahomet* şi altele), în jurul construcţiei romanului s-a creat şi legenda (răspândită de literatul rus Piotr Viazemski) după care Potocki ar fi scris romanul ca s-o poată împăca pe soţia sa, căreia în timpul bolii îi citise, ca să-i îndulcească suferinţa, poveştile din *O mie şi una de nopţi*; când s-a terminat cartea, soţia i-a cerut o lectură asemănătoare, care să-i

alunge plictisul şi atunci contele însuşi s-a apucat să scrie şi ce scria ziua îi citea seara, înainte de culcare [15] . Evident, este numai o legendă, dar, în fapt, *Manuscrisul găsit la Saragosa* nu este o imitaţie servilă a strălucitoarei cărţi arabe. Desigur, sunt asemănări frapante, mergând până la sonorităţi izbitoare în onomastica eroilor (*Emina* şi *Zibelda* la Potocki, *Amina* şi *Zobeida* în *Povestea celor trei dervişi*), sau descrierea palatului prinţesei de Monte Salerno („ziua a 13-a“) care este asemenea numeroaselor palate din ciclul Şeherezadei (palatele din Bagdad, palatul lui Aladin ş.a.); descrierea grotei cu comori a Gomélezilor este asemenea peşterii celor patruzeci de hoţi din povestea lui Ali-Baba ş.a.m.d. [16]

Deosebirea fundamentală între ciclul Şeherezadei şi opera lui Potocki este în planul construcţiei romaneşti. Cine vrea poate să aleagă la întâmplare oricare povestire din cele *O mie şi una de nopţi* şi s-o citească, înţelegând-o în întregul ei, fără o neapărată legătură cu celelalte; ele sunt dispuse în succesiune, nu în dependenţă (la fel ca în *Decameronul* lui Boccaccio), cu o legătură formală, convenţională, motivată de prezenţa sultanului (care-şi amână mereu intenţia de a-şi ucide soţia) şi a Dinarzadei (doritoare să asculte altă povestire). Potocki însă inventează, complicând intenţionat structura romanului cu ajutorul tehnicii „povestire în povestire“, care face din scrierea sa un adevărat „roman-labirint“ [17] . Comparând romanul lui Potocki cu *Pontianus. Dicta aut facta septem sapientium* (*Istoria celor şapte înţelepţi*), roman de origine hindusă, scris în secolul al V-lea d. Hr., pătruns în Europa în secolul al XII-lea şi publicat în 1475, şi cu *O mie şi una de nopţi*, din punct de vedere al raportului dintre povestitor şi ascultător, Jadwiga Rudnicka ajunge la concluzia *superiorităţii* operei lui Potocki: „Aici domneşte o libertate absolută în modul în care acţionează povestitorul (care devine ascultător, şi invers), o mare elasticitate în atitudinea ascultătorului, care nu numai că trăieşte

emoţiile, capătă experienţă şi înţelepciune, dar reuşeşte şi să gândească în mod critic şi independent. [18] “ Maestru al ironiei, autorul însuşi nu omite să-şi persifleze oarecum propriul său procedeu, prin gura lui Velásquez, geometrul: „În realitate, nu ştiu cine vorbeşte şi cine ascultă. Marchizul de Val Florida îi povesteşte păţaniile sale fiicei, care la rândul ei le povesteşte starostelui, care ni le povesteşte nouă. Curat labirint. Întotdeauna mi s-a părut că romanele şi alte opere de acest fel ar trebui scrise pe câteva coloane, sub forma unor tabele cronologice“ („ziua a 28-a“). Potocki, care se ocupase intens de cronologia evenimentelor istorice în Antichitate, avea cunoştinţă, desigur, de *Tablettes chronologiques (Tăbliţe cronologice)* ale lui Nicolas Lenglet du Fresnoy (1674–1755).

Câteva zile mai târziu, la sfârşitul „zilei a 35-a“, care cuprinde „continuarea istoriei Jidovului Rătăcitor“, urmată de „continuarea istoriei starostelui ţiganilor“ în care se continuă „istoria lui Lopéz Suarez“, ce cuprinde în sine „istoria lui don Roque Busqueros“, care, la rândul lui, povesteşte „istoria Frasquetei Salero“, bietul Velásquez (alias Potocki însuşi), scos din răbdări, remarcă iritat: „Am prevăzut eu că toate istoriile astea ale ţiganului nostru or să se înşire una după alta. Frasqueta Salero şi-a povestit întâmplările lui Busqueros, acesta lui Lopéz Suarez, care, la rândul lui, le-a povestit ţiganului. Sper că o să ne spună până la urmă ce s-a întâmplat cu frumoasa Ines; dar, dacă o să înceapă altă nouă poveste, o să mă înfurii pe el cum s-a înfuriat Suarez pe Busqueros. Cred însă că povestitorul nostru n-o să se mai întoarcă în seara asta.“

Aici şi în alte locuri, sunt elemente ale unei atitudini care vizează o *doctrină literară* bine precizată: acceptarea unor principii şi procedee artistice *en vogue* în epocă (vezi Lesage cu *Gil Blas* sau Diderot cu *Jacques Fatalistul*) nu se face în mod gratuit, de dragul modei sau al

succesului de librărie; Potocki, care n-a ţinut el însuşi ca opera sa să fie prea cunoscută, concentrează aici o *summa* a atitudinilor sale pe plan literar-artistic, învăluindu-le într-o undă uşor sarcastică, alteori zugrăvindu-le cu o tentă de umor gras, suculent. În cadrul acestei doctrine literare potockiene putem include atitudinea sa faţă de unele genuri sau specii literare răspândite în secolul al XVIII-lea, ca, de pildă, *poezia descriptivistă*; principalul reprezentant al acestui gen în literatura europeană a fost Jacques Delille (1738–1813), traducător al *Georgicelor* lui Virgiliu (1769), autorul unor lungi poeme abil versificate, dar fără fior poetic (*Les Jardins – Grădinile*, 1782; *L'homme des champs – Omul câmpiilor*, 1800) – tradus şi imitat şi de polonezi – care a introdus în poezie expresii fruste, termeni de viaţă cotidiană, conferindu-le drept de cetăţenie în literatură. Credem că pe Delille îl avea în vedere Potocki în figura lui Agudez („ziua a 47-a"), poet care versifică totul la comandă, punând în versuri „ţigla, şindrila şi gogoaşa", dar care nu scrie satire decât pe vreme ploioasă şi oboseşte repede când e pus în situaţia de a vorbi în proză, ca muritorii de rând.

Om al scrisului, el însuşi autor de lucrări ştiinţifice în domeniul istoriei şi al arheologiei, folosind în cel mai înalt grad „călătoriile de documentare" – cum am spune astăzi – pentru strângerea de materiale şi informaţii necesare viitoarelor mari sinteze (pe care însă n-a mai apucat sau poate nici n-a intenţionat să le elaboreze), Potocki i-a înfăţişat cu mult umor şi ironie pe grafomanii epocii. Secolul *Enciclopediei Franceze* – operă colectivă de mare prestigiu ştiinţific – nu a fost lipsit de compilaţii în serie, fără sau aproape fără valoare, în care autorii se ambiţionau să înmagazineze întreaga ştiinţă a lumii din toate timpurile, făcând figură de enciclopedişti individuali. Mania enciclopedistă şi-a găsit în Potocki pe cel care a ridiculizat-o cu mult umor („zilele 48-50") în *Manuscrisul găsit la Saragosa*, prin

acel Diego Hervás, autor al unei monstruoase istorii a ştiinţelor în o sută de volume, care, după ani de muncă încordată, îşi vede opera devorată de şoareci, o rescrie de la capăt în alt şir de ani, pentru ca apoi să găsească cu greu un editor, care-i propune s-o reducă la douăzeci şi cinci de volume, dacă vrea să şi-o vadă tipărită! În notele la roman, Potocki lămureşte că acest Hervás a murit pe la 1660 şi printre urmaşii lui a fost „ex-iezuitul Hervás, care a publicat în 1780 la Roma douăzeci de tomuri *in quarto*, cuprinzând tratate complete despre diferite ştiinţe“ [19] . Ca şi în alte cazuri din roman, Potocki n-a făcut efortul de a inventa un nume, mai ales că pe acest ultim Hervás l-a cunoscut personal, reţinându-i trăsăturile psihologice. De altfel, este de reţinut maniera sa de a păstra în roman nume întâlnite în alte scrieri, fie aidoma, fie cu rezonanţă asemănătoare (Pena Fior, Sangro, Giralda, Sanudo etc.), sau de a le lua direct din realitate, fără vreo schimbare. Velásquez, matematicianul, are multe din caracteristicile unui savant cu acelaşi nume, *Joachim Velásquez Cardenas y Leon* (1732–1786), geometru şi astronom mexican, care s-a făcut cunoscut prin calcule precise asupra poziţiei geografice a Californiei şi studii topografice şi geologice asupra Cordilierilor mexicani.

Nu încape îndoială că, alături de propriile impresii de călătorie, de povestirile orientale (cu deosebire cele arabe) auzite în timpul peregrinărilor, de *O mie şi una de nopţi*, care i-a servit de principal model, Jan Potocki-cărturarul a cunoscut bine istoria maurilor din Spania şi ţările nord-africane; a dovedit-o din plin în notele de călătorie prin Maroc, unde face referire directă la numeroase asemenea lucrări (de Louis Chenier, R.P. Brisson, Paul Lucas, L.C. Marmoly şi mulţi alţii). [20]

Istoria maurilor spanioli îi putea fi însă cunoscută şi din literatura vremii. În ultimele exegeze ale romanului lui Potocki nu s-a făcut

apropierea cu o scriere de mare succes, care nu i-a putut scăpa, credem, prea bine informatului autor polonez. Este vorba de *Historia de los Vandos, de los Zegries y Abencerrages*, apărută în 1595 la Saragosa; autorul, Gines Perez de Hita, militar de carieră, născut la Murcia în 1544, îşi prezenta cartea ca o „traducere a unei cronici scrise în arabă de un oarecare Aben-Hamin, originar din Granada". Romanul, cunoscut sub titlul de *Războaiele civile din Granada*, înfăţişa viaţa ultimilor regi mauri din Spania şi luptele intestine care au precedat şi grăbit căderea Granadei, ultima lor capitală, în 1492. Printre triburile maure care-şi disputau puterea, alături de cei din neamul *zegrişilor* şi *almorazilor*, autorul aminteşte şi de *gomelezi*; sunt descrise şi luptele sângeroase dintre creştini şi maurii musulmani. Stilul alert, precizia detaliului, bogăţia şi varietatea povestirilor cu iz de roman popular, toate acestea au asigurat marele succes al acestei cărţi, atât în Spania (unde a apărut în numeroase ediţii şi de unde Lope de Vega a scos teme pentru cinci dintre piesele sale), cât şi în Franţa, unde a fost tradus încă din 1608, fiind obiectul a numeroase scrieri cu subiect hispano-maur: Voiture, *Istoria lui Alţidalis şi a Zelidei*; Brémont şi Baudot, *Relation historique et galante de l'invasion de l'Espagne par les Maures (Relatare istorică şi galantă a invadării Spaniei de către mauri*, 1699); Chateaubriand, *Les aventures du dernier Abencerage (Aventurile ultimului Abencerag)*; Florian, *Gonzalv de Cordoba* şi multe altele [21] . Walter Scott a apreciat mult romanul lui Hita. Potocki l-a putut cunoaşte direct la sursă, în Spania, precum şi prin intermediar francez, prin acea „Bibliotheque universelle de romans" (1775–1789), colecţie care cuprindea numeroase fascicule ce-l prezentau pe Perez de Hita ca pe unul dintre cei mai mari scriitori spanioli. [22]

Alături de lecturile mărturisite de autor însuşi în cuprinsul romanului, pentru eventuale studii comparatiste ar mai putea fi luate în consideraţie multe altele, de mare circulaţie în epocă şi care nu i-

au putut scăpa lui Potocki, servindu-i noi elemente, teme sau modele de urmat. Aşa este, de pildă, *Voyages imaginaires, romanesques, merveilleux, allegoriques, amusants, comiques et critiques. Suivis des songes et visions et des romans cabalistiques (Călătorii imaginare, romaneşti, miraculoase, alegorice, amuzante, comice şi critice. Urmate de visuri şi viziuni şi de romane cabalistice)*, Amsterdam, 1787. Cele treizeci şi şase de volume ale acestei serii [23] , apărute în Olanda exact în anul în care Potocki se găsea aici [24] , cuprind scrieri, unele foarte cunoscute, altele mai puţin, ce pot fi puse alături de cele care i-au oferit autorului Manuscrisului găsit la Saragosa sugestii, procedee şi motive. Alături de *Viaţa şi aventurile lui Robinson Crusoe* (vol. I-III ale colecţiei, 1787), pe care Potocki le putea şti şi dinainte, sunt aici scrieri care, numai prin enunţarea lor, sunt edificatoare pentru orice cunoscător al operei potockiene: *Schiţă asupra stării actuale a religiei în lume* sau *Despre proporţia dintre lumea creştină şi cea păgână, Viziunea unei lumi angelice, Convorbire între un student, un ateu şi un bolnav* (toate în vol. VIII), *Memoriile lui Gaudentio di Lucea, prizonier al Inchiziţiei din Bologna* (vol. VI), *Măgarul de aur* de Apuleius (vol. XXXII), *Diavolul îndrăgostit* de Jacques Cazotte (vol. XXXV) [25] , *Spiriduşii din castelul Kernosy*, nuvelă istorică de Contesa de Murat (vol. XXX), cuprinzând – ca şi la Potocki – o suită de povestiri intercalate *(Povestea doamnei de Briance, Povestirea Zariadei, Pielea de urs, Continuarea povestirii doamnei de Briance, Steluţa, Istoria contelui de Tourmeil)*, în sfârşit, în volumul XXXI (1789): *Povestea domnului Oufle* de abatele Bordelon, conţinând şi un „avertisment al editorului“ din care este de reţinut portretul sugestiv al eroului: „om simplu şi credul, care, datorită lecturilor, a ajuns să creadă, asemeni lui Don Quijote, că vrăjitoarele, vârcolacii şi strigoii există cu adevărat“. *Manuscrisul găsit la Saragosa* este însă – în cea mai clară manieră iluministă – un roman filozofic; s-a spus chiar că este un adevărat

tratat de filozofie în formă beletristică. Încă din 1920, Tadeusz Sinko a scris prima exegeză consacrată în exclusivitate romanului, oprindu-se asupra „istoriei religiei şi filozofiei în romanul lui Potocki“ [26] . În această parte a operei sale, Potocki îşi desfăşoară în cel mai înalt grad aparatul vastei lui erudiţii, începând cu *Biblia* şi continuând cu *Poimander* al lui Hermes Trismegistos, în traducerea lui Marsilio Ficino, cu Filon din Alexandria, Filostrat (biografia lui Apollonius din Tiana), Jamblichos, Josephus Flavius şi încheind cu marii filozofi francezi şi englezi ai secolelor XVII–XVIII, cu Descartes, Blount, Toland, Locke, Voltaire (cu deosebire *Dicţionarul filozofic*), Holbach, Helvetius, La Mettrie, Volney şi alţii, pentru a susţine – şi ca o polemică cu *Geniul creştinismului* al lui Chauteaubriand – că „toate sistemele religioase provin nu din revelaţie, ci continuă şi dezvoltă tradiţii ce se pierd în negura vremurilor“ [27] . Demonstrând caracterul istoric, obiectiv al apariţiei religiei, Potocki îşi depăşeşte epoca în care trăieşte cu aproape un sfert de veac, căci asemenea idei le va dezvolta abia mai târziu filozoful german D.F. Strauss (1808-1874), care, în *Viaţa lui Iisus*, considera *Evanghelia* o mitologie ca oricare alta. Pe acelaşi plan, însăşi ideea trecerii de la o religie la alta – prin convertire (aşa cum se încearcă în roman cu Alfons van Worden) sau de bunăvoie – este o ilustrare a atitudinii critice a lui Potocki faţă de fanatismul religios care a făcut atâtea victime, a înclinaţiei sale spre toleranţă, în spirit voltairian. [28]

În notele de călătorie în Maroc se găseşte o frază-cheie care ar putea fi socotită şi mesajul fundamental al romanului: „În câte diferite lucruri n-au crezut oamenii în Europa timp de optsprezece veacuri (adică de la apariţia creştinismului)! Numai apostolii păcii au fost singurii care au fost socotiţi nişte visători; ei n-au reuşit să convingă lumea asupra justeţei adevărurilor simple pe care le susţineau, nici

să creeze un cult al acestor adevăruri şi tocmai acest cult trebuie să fie unicul catolic – adică unicul în genere recunoscut.“ [29]

Polemistul în problemele religiei îşi dă aici mâna cu lingvistul care explică sensurile cuvintelor (în greacă, *katholou* = în general). Dar Potocki merge mai departe, atingând limitele materialismului. O face prin câţiva purtători de cuvânt, mai întâi prin Velásquez, cu întinsele sale prelegeri din domeniul teoriei cunoaşterii, în spiritul lui Locke, Condillac şi La Mettrie („ziua a 37-a“), apoi prin Hervás, propagator al teoriei materialiste a naturii cu argumente luate din Holbach („ziua a 50-a“), în sfârşit, prin Don Belial de Gehenna – diavolul cu nume hispanizat la modul ironic („ziua a 52-a“), care afirmă o etică utilitaristă, aşa cum o găsim la Hobbes sau Helvétius. Scepticismul, îndoiala, specifice filozofiei iluministe, îşi găsesc expresie plastică în ultimele cuvinte adresate divinităţii de bătrânul Diego Hervás, înainte de a-şi bea otrava: „Doamne, dacă exişti pe undeva, ai milă de sufletul meu, dacă-l am!“ („ziua a 50-a“).

Lectura romanului ne dezvăluie la tot pasul argumente pentru o eventuală judecare a lui ca expresie a ideologiei lojilor masonice; aspectul acesta n-a scăpat cercetătorilor, care au făcut chiar un catalog al numeroaselor teme, simboluri şi elemente masonice (cifre, instrumente, ritualuri, declaraţii, atmosferă şi altele) [30] . Romanul a fost pus în seria unor opere ca, de pildă, piesa *Marele Cophta* a lui Goethe sau *Der Geisterseher (Vizionarul)* de Schiller. [31]

Desigur, speculaţii pe această temă s-ar putea face multe şi variate. La cele inserate de Claire Nicolas în studiul citat s-ar putea adăuga şi faptul că alegerea cifrei 66 pentru numărul de zile este într-un fel

simbolică: este triplul lui 22, numărul literelor din alfabetul ebraic, nelipsit din operaţiile cabalistice. Dar asemenea judecăţi nu sunt esenţiale pentru ideologia de ansamblu a romanului. Numerele (fie 3, 7, 22 sau altele), ritualurile, cultul secretului, iniţierea şi altele nu sunt decât *elemente de recuzită*, preluate din practica masonică, într-o epocă în care era de *bon ton* să fii mason (de multe ori indiferent dacă îmbrăţişai sau nu ideologia societăţilor secrete); aceste elemente devin absolut *necesare* într-o operă ce-şi propune *îngrămădirea* de aspecte fantastice, neverosimile, miraculoase, pentru a crea atmosferă, şi Potocki nu face nici el excepţie de la regulă, deşi n-a fost, în realitate, membru al vreunei loji (asemenea atâtor membri ai familiei sale); oricum, lucrul nu a fost dovedit până acum. Semnificativ este faptul că el a avut legături cu cercul parizian *Les Lanturelus*, o parodie de lojă masonică, un cerc în care intelectuali francezi şi străini se amuzau ironizând practicile masonice, dar în fapt discutau în modul cel mai serios literatură şi filozofie. Deci nu aspectul exterior, de suprafaţă al practicilor masonice ne dă adevăratul sens al poziţiei lui Potocki-romancierul, ci modul în care acesta primeşte şi aprobă ceea ce era mai înaintat în epocă în ideologia lojilor secrete: spiritul de egalitate, de dreptate, de toleranţă şi de frăţie între oameni („maresufleţia“, îi spunea Budai-Deleanu în *Ţiganiada*).

Descrierea amănunţită a operaţiunilor cabalistice, aşa cum le practicau Uceda şi sora sa, Rebecca – departe de a fi recomandate cititorului ca mod de viaţă, sunt la Potocki parte necesară dintr-un angrenaj bine gândit al fantasticului, ca şi spânzuraţii din valea Los Hermanos, ca şi falsa Inchiziţie, ca şi falsul Jidov Rătăcitor. La fel ca la Budai-Deleanu, amintit mai sus, din întreaga ideologie a francmasoneriei la Potocki sunt de reţinut, credem, ca elocvente pentru intenţiile sale, pentru mesajul umanist al operei sale, nu

elucubraţiile mistico-oculte ale unor şarlatani de tip Cagliostro sau Swedenborg, ci năzuinţa spre împlinirea idealului de fericire umană, în condiţii de egalitate şi frăţie între oameni – elemente care au pregătit ideologic şi Revoluţia Franceză. Aşa stând lucrurile, ni se pare firesc a asocia capodopera potockiană unei opere de mare răsunet în epocă, *Flautul fermecat* – cea mai frumoasă operă a lui Mozart –, pe care Potocki a cunoscut-o, fără îndoială, şi care ni se pare perfect comparabilă, atât prin atmosferă şi caractere (Şeicul Gomélezilor alături de Sarastro; Alfons van Worden alături de Tamino), cât, mai ales, prin mesaj: supunerea la încercări, finalizată prin atingerea idealului de fericire, de frăţie şi înţelegere umană. Potocki, care era departe de orice didacticism, nu numai că nu are intenţia de a converti cititorul la practici masonice (asemenea abatelui Terrasson în al său *Sethos*) [32] , dar înfăţişându-le ca elemente de falsă recuzită în slujba fantasticului, în fapt le anulează, făcând loc în final tocmai triumfului raţiunii şi libertăţii, adică mesajul real al cărţii sale.

Manuscrisul găsit la Saragosa al contelui Jan Potocki este şi un roman de dragoste, unul dintre cele mai frumoase din literatura universală. Credem că şi sub acest raport, nu numai sub cel al structurii compoziţionale, poate fi pus alături de *Decameronul* lui Boccaccio. Şi în acest caz însă, nu atât – sau nu numai – analogiile sunt elocvente, cât mai ales modul original în care autorul abordează subiectul. Studiile de până acum, consacrate exegezei romanului potockian, au subliniat mai mult latura exclusiv *erotică* [33] a episoadelor şi faptelor narate, în care sunt angajate diferite cupluri, fără a surprinde ceea ce, după noi, este esenţial la Potocki: ilustrarea propriului său mod de viaţă, a propriei sale concepţii. Să ne explicăm.

Secolul al XVIII-lea a fost nu numai secolul marilor filozofi, al unor mari frământări politice, ci şi un secol frivol şi galant. Voltaire a scris opere „serioase“, ca *Henriada*, dar şi un poem eroi-comic, *Fecioara din Orleans*. În respectivul secol, mai ales în a doua lui jumătate şi cu deosebire în Franţa s-a scris atâta literatură erotică, încât s-ar putea umple biblioteci întregi. Şi Potocki literatul a citit, desigur, multe asemenea scrieri. El însă n-a fost prizonierul camerei de lucru, al bibliotecii, al studiului; departe de a fi un ascet, a gustat din plin plăcerile vieţii, a iubit şi a fost iubit de tot felul de femei din multe ţări pe unde a umblat, dar fără a face din aceste relaţii un scop în sine; în sfânta legătură a căsniciei s-a prins de două ori, trecând prin ipostazele de înfocat îndrăgostit, soţ iubitor, văduv, recăsătorit, tată a cinci copii, divorţat şi, în sfârşit, singur, trăind din amintiri şi... aşternându-le pe hârtie. În multe din povestirile cu tentă erotică din *Manuscrisul găsit la Saragosa* se pot intui fapte şi întâmplări prin care a trecut sau a putut trece autorul însuşi, se pot ghici figuri şi caractere pe care le-a cunoscut sau le-a putut cunoaşte aievea. Poate mai mult ca în oricare altă sferă, în acesta, a dragostei – înţeleasă ca motor al acţiunilor omeneşti, ca scop al existenţei şi perpetuării speciei umane – *Potocki scriitorul* este dublat în cel mai înalt grad de *Potocki omul de lume*, raţionalistul este dublat de hedonist; tocmai în acest domeniu, mai mult decât în oricare altul, *livrescul, reminiscenţa de lectură* (subiect generos pentru sursologii comparatişti), face casă bună cu faptul trăit, de o tulburătoare autenticitate. Cei care s-au declarat dezamăgiţi oarecum de faptul că Potocki n-a rămas până la capăt în mrejele fantasticului, că l-a spulberat ca pe un balon de săpun în ultimele capitole ale cărţii (ajungând până acolo, încât să susţină că n-ar fi fost scrise de el!), ar fi găsit singuri răspunsul la o asemenea „bizară“ atitudine [34] , dacă ar fi înţeles-o ca expresie a unei *concepţii de viaţă* a autorului. El a îngrămădit multe din povestiri (şi

credem că ar fi putut continua până la... „o mie şi una de zile“) tocmai pentru a ilustra *varietatea infinită a goanei omului după fericire*, care în secolul al XVIII-lea (mai ales francez, dar nu numai) căpătase pe plan literar şi filozofic, în condiţiile unor mari frământări sociale, proporţiile unor adevărate obsesii [35] . Or, fericirea, *cel mai uman, cel mai real* dintre idealurile omeneşti, nu este, nu poate fi la nesfârşit obiectul fantasticului, al irealului. Un catalog al cuplurilor de îndrăgostiţi din roman, al întâmplărilor prin care trec şi al încercărilor la care sunt supuşi, al modalităţilor de încheiere a odiseei erotice a fiecăruia este dintre cele mai sugestive. Cititorul amator de picanterii, de scene de dragoste nu va fi deloc dezamăgit citind romanul lui Potocki: o cerea spiritul secolului în care au trăit Choderlos de Laclos, Giacomo Casanova, Restif de la Bretonne, Marchizul de Sade. Şi, cel mai adesea, în operele aşa numiţilor „libertini“ ai vremii, erotismul era o expresie a atitudinii realiste faţă de viaţă, sub impulsul raţiunii, împotriva sentimentului religios, împotriva Bisericii şi a clerului. Un exemplu elocvent este *Erotica biblion (Biblia erotică)* a lui Gabriel de Mirabeau – marele orator, scrisă în închisoarea de la Vincennes şi publicată în 1783, chipurile „à Rome, de l'Imprimerie de Vatican“ – culegere de reflecţii pe marginea psihologiei şi moravurilor erotice, în lumina exemplelor furnizate de *Vechiul Testament*. În literatura antimonahală, călugării erau de regulă atacaţi tocmai prin falsul lor ascetism, pentru fariseismul lor, punându-se, nu o dată, în lumină acţiunile lor, dictate de instincte fireşti, cu un realism zguduitor (ca în *Călugăriţa* lui Diderot), mergând până la neverosimil (ca în *Călugărul* lui Lewis). Episodul „monahal“ din romanul lui Potocki este cel în care apare teatinul Sanudo, duhovnic şi pedagog sever, căruia alumnii îi joacă tot felul de feste pentru a-i încerca rezistenţa faţă de ispitele lumeşti; îl pândesc cum citeşte pe ascuns un roman de dragoste, iar unul

dintre ei se deghizează în fecioară înamorată („ziua a 26-a“). Comicul de situaţii este cel din poemele eroi-comice cu călugări (ca în *Monachomachia* lui Krasicki sau *Ţiganiada* lui Budai-Deleanu).

Alte multe episoade din roman ne dezvăluie în autor unul din marii cunoscători ai sufletului feminin. Aşa este istoria prinţesei d'Avila („zilele 55-57“), sau a Tlascalei Montezuma, frumoasa mexicană („zilele 43-44“), alteori ne sunt înfăţişate, cu o mare fineţe în analiza sentimentului iubirii, felurite întâmplări prin care trec perechile pentru a se întâlni, naivitatea iubirii adolescentine (Zoto şi Silvia, în „ziua a 7-a“), dragostea pasională (Tanzai şi Sulaicha, în „ziua a 14-a“), alteori, cu mult umor, aventurile amoroase ale cavalerilor gata oricând de duel, necazurile soţilor geloşi şi încornoraţi şi câte şi mai câte. Şi, ca toate acestea să capete girul omului de ştiinţă, al istoricului şi filozofului Potocki, al marelui ironist Potocki, citim şi parcă nu ne vine să credem că sfântul sentiment al iubirii poate fi şi obiect al calculelor matematice, cum face Velásquez în „ziua a 22-a“, când „geometrizează“ dinamica dragostei lui Antoniu şi a Cleopatrei, sau în „ziua a 45-a“, când pune în ecuaţii algebrice firul vieţii sentimentale a marchizului Torres Rovellas! Nu lipsesc din acest şir de povestiri scene, figuri, procedee din bogatul arsenal al literaturii erotice a sfârşitului de veac şi de lume: dame din înalta societate, afişând seriozitate şi decenţă, dar neocolind aventura, mame invidioase pe succesul în dragoste al fiicelor, „honoratele“ – prietene ale cavalerilor maltezi, guvernante mijlocind întâlnirile stăpânelor cu amorezii lor, aristocraţi plini de morgă alergând după nurii subretelor, şarlatani trăgând sforile unor mezalianţe de interes şi chiar diavolul (Don Belial de Gehenna) care oferă, pentru sporirea plăcerilor, bomboane afrodisiace! Toate erau în epocă absolut reale, curente, nimic nu e închipuit, contrafăcut, dar totul e înfăţişat cu un soi de delicateţe care pune surdină tentaţiei spre licenţios şi obscen.

„Cartea pornografică nu este nimic altceva decât o carte prost scrisă, pe teme erotice“ [36] . Ceea ce salvează romanul lui Potocki de pornografie este, credem, pe de o parte, tocmai acumularea premeditată, boccaccianã, a istoriilor pe teme erotice, relatate cu gust şi fineţe, pe de altă parte, intenţia manifestă a autorului de a opune iubirilor de tot felul ale exponenţilor unei lumi în descompunere marea şi statornica iubire a oamenilor simpli. Sunt în roman pagini de un comic savuros când e vorba de amorurile ieftine ale aristocraţilor, după cum sunt unele care se citesc cu încântare şi emoţie, când e vorba de dragostea naturală, lipsită de convenienţe, dragostea care rodeşte, care dă viaţă, asemenea acestui fragment – adevărat imn al dragostei: „... privirea ei şa Tlascaleiţ o căuta pe a mea, se oprea cu plăcere asupră-mi şi se întorcea de la mine cu nelinişte. Îmi vorbea puţin (...) dar de câte ori mi se adresa, glasul îi tremura, vorbele i se opreau în gât şi mă purta pe calea faptelor mari (...), mă afundam în depărtate trecători ale munţilor şi ecoul lor era singurul martor al dragostei pe care nu îndrăzneam s-o mărturisesc femeii adorate în taină... Nu vă pot descrie aşa cum s-ar cuveni convieţuirea noastră. Din parte-mi era ceva împins aproape de fanatism, din partea ei un foc sfânt, a cărui flacără o aţâţa în visare şi tăcere.

Destăinuirea sentimentelor ne umbla pe buze, dar nu îndrăzneam să-i dăm glas. Era o stare de farmec nespus, cu a cărei dulceaţă ne îmbătam şi pe care ne temeam s-o schimbăm în vreun fel“ („ziua a 43-a“).

Pe acest fond, scenele onirice ale cuplurilor Alfons-Emina-Zibelda sau Pacheco-Camilla-Inesilla, cerute de convenţia romanescă, par cu atât mai artificiale, după cum la fel de artificială (de altfel, scoasă dintr-o carte, deci strălucind prin livresc) este istoria lui Thibaud de

la Jacquière („ziua a 10-a“). În schimb, ce poate fi mai natural, mai înălţător sufleteşte, mai uman, decât fericirea unor cupluri, care, regăsindu-se după multe încercări, îşi fac împreună un cuib şi se bucură de creşterea pruncilor. Finalul cărţii este, şi din acest punct de vedere, semnificativ: perechile ce se unesc – pe deasupra oricăror deosebiri de rasă şi confesiune – îşi împlinesc nu numai propriul lor ideal de fericire, dar şi pe acela al părintelui care se bucură de fericirea lor.

Manuscrisul găsit la Saragosa este cartea unei răscruci de epoci. Autorul ei, prin originea şi poziţia sa socială, e legat prin multe fire de trecutul Poloniei feudale, dar, ca martor al atâtor frământări politice în ţara sa şi în întreaga Europă, ca om de ştiinţă doritor să pătrundă legile fundamentale ale devenirii istorice a unui popor şi ale întregii umanităţi, a simţit pulsul prefacerilor la care asistă, le-a intuit sensul şi a încercat să ţină pasul cu ele. Ca scriitor, ca artist de talent, a înţeles şi că o lume în descompunere, care e pe cale de a părăsi scena istoriei, este o lume ridicolă. De aceea, romanul său este şi un *roman comic*, ironia sa parcurge toate treptele: de la umorul blând şi îngăduitor, cu o nuanţă de duioşie, până la satira cea mai corosivă, de la zâmbetul subtil, maliţios până la râsul în cascade, sănătos şi eliberator.

Un observator atât de fin al realităţii, un călător pasionat, un cercetător însetat de cunoştinţe, un om prin excelenţă al lecturii şi al scrisului nu putea fi în literatură decât *un romancier*. Micile „Parade“ au fost pentru el numai nişte uşoare scăpărări de condei, iar notele de călătorie, doar nişte schiţe pentru marea operă.

Dacă în *istorie* a rămas la stadiul strângerii documentelor, cu scurte comentarii, fără a ajunge la marile sinteze, în literatură Potocki

trebuia să aleagă *romanul*, trebuia să scrie un *roman*. Şi, cum nimic nu e mai serios decât râsul, el a scris un *serios roman comic*, în care se desparte, râzând, de trecutul căruia îi aparţinuse (aşa cum va teoretiza mai târziu Marx). În cartea sa parcă totul ne face să râdem *(dar de fiecare dată altfel)*: ficţiunea manuscrisului găsit, repetarea aproape obsesivă a formulei „ţiganul a fost întrerupt de unul din oamenii lui care l-a chemat cu treburi în mijlocul cetei şi nu l-am mai văzut în ziua aceea...“, salturile succesive de la fantastic la real şi înapoi, apoi o excepţională galerie de portrete: posedatul Pacheco şi şarlatanul Busqueros, năzurosul Principino şi superstiţiosul Cornádez, doctorul Sangro Moreno (coborât parcă dintr-o comedie de Molière), poetul de curte Agudez sau maniacul fabricant de cerneluri Avadoro, alias don Felipe de Tintero Largo, şi mulţi alţii, ca să nu mai vorbim de comicul de situaţii, de quiproquo-uri, de farse şi intrigi, jocuri de cuvinte, vorbe de duh, epistole pline de formule bombastice şi, nu în ultimul rând, numele de persoane, domeniu în care Potocki se dovedeşte a fi un strălucit discipol al lui Swift sau Voltaire. Cercetătorii au încercat să depisteze în roman accente autobiografice, aluzii la propria persoană a autorului, la modul său de viaţă (de pildă, programul zilnic de lucru al lui Hervás grafomanul, autorul enciclopediei tuturor ştiinţelor, în o sută de volume, din „ziua a 49-a“). Ni-l putem imagina pe contele Jan Potocki pregătindu-şi chiar propriul sfârşit în maniera care i-a condus condeiul: în liniştea conacului de la Uladowka, părăsit de familie, chinuit de boală, singur printre cărţi şi manuscrise, cu ochii ţintă la manuscrisul Manuscrisului găsit la Saragosa şi cu un rictus ironic pe buze, se pregăteşte să părăsească această lume, în care nu mai avea de jucat niciun rol. După ce-şi meştereşte cu meticulozitate un glonţ din bila de argint a samovarului, îl introduce pe ţeava pistolului. Un ultim, mare hohot de râs încearcă să înăbuşe lacrima

gata să ţâşnească de sub pleoape. Un pocnet şi creierii acestui om de geniu se proiectează ca nişte arabescuri pe pereţii bibliotecii... Râsu' plânsu'...

Dar aventura abia acum începe. Istoria romanului potockian, după moartea autorului, nu este nici ea lipsită de fantastic, îndreptăţind în cel mai înalt grad justeţea dictonului terenţian *Habent sua fata libelli (Cărţile îşi au soarta lor)*. Manuscrisul autograf integral în franceză s-a pierdut; literaţii epocii au la dispoziţie numai versiunile parţiale (ediţia petersburgheză din 1804–1805 şi cele două ediţii pariziene din 1813–1814). Marii romantici ai vremii au gustat din plin romanul lui Potocki: Mickiewicz, care l-a lăudat ca istoric, în cursurile sale de slavistică de la Collège de France (prelegerea din 15 martie 1843), a scris fără îndoială sub impresia lecturii Manuscrisului găsit la Saragosa versurile din poemul *Konrad Wallenrod* (Balada *Alpuhara*, pe tema căderii Granadei), iar Juliusz Slowacki avea în mâini ediţia pariziană din 1814 când a scris primele şase cânturi din poemul *Beniowski*; al treilea mare romantic polonez, Zygmunt Krasinski, nu şi-a putut reţine entuziasmul după lectura integrală a romanului, în traducerea lui E. Chojecki (1847) [37]. Ecouri ale romanului lui Potocki găsim şi în alte scrieri ale vremii: în romanul *Podroz do Ciemnogrodu (Călătorie la Cetatea neagră)* de Stanislaw Kostka Potocki, în memoriile lui Aleksander Fredro sau în *Wieczory badenskie czyli powiesci o strachach i upiorach (Serile la Baden sau povestiri despre năluci şi strigoi)* a lui J.M. Ossolinski.

Puşkin avea în biblioteca sa cele două ediţii pariziene din 1813-1814, dar a cunoscut, desigur, şi prima ediţie petersburgheză; el a lăsat o parafrază în versuri a primei scene din roman, cu spânzuraţii, *Alfons*

saditsja na konia (*Alfons încalecă*, 1832) [38] , şi a căutat zadarnic copia manuscrisului integral în franceză în cercurile nobiliare din Rusia şi Polonia, adresându-se în acest scop, printre alţii, şi contesei Edling, soţia unui diplomat german din Odesa, care nu era alta decât Ruxandra Sturdza (1786-1844), fiica vornicului Scarlat Sturdza şi sora literatului Alexandru Scarlat Sturdza. [39]

Între timp, în Franţa, romanul devine obiectul unui mare scandal literar, în care sunt implicaţi, între alţii, plagiatorul Maurice Cousin de Courchamps şi literatul Charles Nodier şi care se încheie cu un proces şi demascarea plagiatului [40] . S-a crezut o vreme că povestirea *The Grand Prior of Minorca* (*Marele prior de Minorca*, 1840) a scriitorului american Washington Irving (1783–1859) ar fi şi ea un plagiat după *Istoria comandorului de Toralva* din „ziua a 53-a“ a romanului lui Potocki [41] , dar recent un istoric literar american, Thomas H. Hoisington, a arătat că în acest caz nu poate fi vorba de un plagiat, câtă vreme povestirea comandorului de Toralva putea fi auzită şi receptată de cei doi scriitori, Potocki şi Irving, fiecare la timpul său. [42]

După traducerea integrală în polonă a romanului de către Edmund Chojecki (1847) s-au înmulţit dovezile de interes faţă de autor şi opera sa în Polonia, dar fără ca acesta să-şi ocupe locul ce i s-ar fi cuvenit în istoria literară. Studiile care i s-au consacrat au adus multe elemente noi în exegeza romanului, în analiza de ansamblu a operei [43] , dar autorul va mai rămâne o vreme în umbră, iar pe plan universal un cvasiuitat, amintit doar în marile dicţionare enciclopedice, iar operele sale, ca rarităţi în dicţionarele bibliografice (Brunet, Graesse).

Cele două ediţii critice (poloneză, integrală – Leszek Kukulski, Varşovia, 1956; franceză, parţială – Roger Caillois, Paris, 1958) au marcat intrarea lui Jan Potocki şi a capodoperei sale, *Manuscrisul găsit la Saragosa*, în circuitul cunoaşterii universale, în cele patru decenii care au trecut de la aceste prime ediţii cartea a fost tradusă nu numai în limbi de mare circulaţie (germană, engleză, spaniolă, rusă), dar şi în alte limbi (italiană, olandeză, japoneză, portugheză, cehă, sârbo-croată, română), în peste patruzeci de ediţii din optsprezece ţări, multe din ele însoţite de bogate şi substanţiale studii. Cu deosebire în Polonia şi în Franţa, dar şi în alte ţări, au apărut zeci de studii de amănunt, care au pus în valoare, sub multiple aspecte, valoarea literar-artistică a cărţii, geneza şi particularităţile ei, sursele şi influenţele etc., toate ajungând la concluzia că avem în faţă o adevărată „capodoperă a genului fantastic". Roger Caillois o numea „o lovitură de maestru" [44] care a marcat începutul genului fantastic în literatura universală. Istoriile literare poloneze şi străine îi consacră capitole entuziaste: J. Krzyzanowski (1953; ed. a IV-a, 1986) dă o sugestivă tabelă sinoptică a labirintului povestirilor intercalate din roman [45] ; C. Milosz, în capitolul pe care-l consacră autorului din istoria literaturii polone, apărute în Anglia, îl numeşte „incredibilul Potocki". [46]

Colocviul polono-francez de la Varşovia (aprilie 1972), consacrat lui Jan Potocki şi Manuscrisului găsit la Saragosa, a declanşat un adevărat val de studii de amănunt în Polonia şi în alte ţări, în care s-au angajat istorici, culturologi, filozofi, istorici literari, lingvişti. S-au răscolit arhive, s-au adus contribuţii biografice, s-au editat documente; n-au fost uitate nici alte opere (*Paradele*, notele de călătorie, fragmente din lucrările istorice), care au fost publicate în ediţii critice. Scriitorul şi opera sa intră acum frecvent în lucrări de referinţă. Într-o *Panorama de la littérature fantastique de langue française*

(Paris, Editions Stoch, 1978), J.B. Baronian îi consideră pe Potocki şi pe Beckford (cu al său *Vathek*) principalii protagonişti ai „spiritului frenetic“ în literatura prefantastică (p. 36-38). Gero von Wilpert îl include în *Lexicon der Weltliteratur* (Band II, zweite Auflage, Stuttgart, 1980, p. 453), considerând *Manuscrisul găsit la Saragosa* „o capodoperă a literaturii fantastice, redescoperită şi devenită accesibilă tuturor“.

Dacă e să facem o apropiere cu un cunoscut roman contemporan, cea mai potrivită ar fi – în ciuda deosebirilor evidente – cu *Numele trandafirului* al lui Umberto Eco, ea însăşi strălucită operă literară a unui mare erudit, ca şi Potocki la vremea sa!

Romanul reprezintă „unica aventură literară izbutită a Epocii Luminilor“; aşa încheie Romul Munteanu capitolul despre evoluţia romanului din *Cultura europeană în Epoca Luminilor* (Bucureşti, Editura Univers, 1974, p. 344). Putem adăuga acum că la această deplină izbândă a romanului iluminist a contribuit, cu fantezia şi talentul său, şi contele Jan Potocki, prin *Manuscrisul găsit la Saragosa*. Dar, făcând acum, spre sfârşit, o apropiere de o lucrare românească de referinţă, ne-am putea pune firesc întrebarea: oare până la prima traducere (parţială) a romanului în româneşte (Al. Sever, 1971) nu se ştia chiar nimic despre Potocki la noi? L-am descoperit şi noi pentru prima dată abia acum?

Da şi nu. Ca romancier, ca autor al Manuscrisului găsit la Saragosa, se poate spune că a fost cunoscut şi la noi abia în ultima vreme. În afara acelei Ruxandra Sturdza-Edling care coresponda cu Puşkin prin 1833 în legătură cu romanul lui Potocki, nu avem ştiri sigure despre receptarea capodoperei potockiene – fie şi numai prin simple lecturi – în cercurile româneşti din primele decenii ale secolului al

XIX-lea. Este posibil ca unii reprezentanţi ai boierimii moldovene, cu studii la Paris, să o fi cunoscut. Un Nicolae Rosetti-Roznovanu (1794-1858) avea în biblioteca de la Stânca, lângă Iaşi, *Atlas archeologique de la Rusie européenne* al lui Potocki [47] . Avem însă mărturii despre cunoaşterea *operei istorice* a lui Potocki de către români încă din timpul vieţii acestuia: primul este Ioan Budai-Deleanu, care a cunoscut la Lvov lucrarea, deja rară pe atunci, *Histoire primitive des peuples de la Russie*, publicată în 1802 la Petersburg, în numai o sută de exemplare), din care citează de trei ori în disertaţiile sale istorice, aflate în prezent în manuscris la Biblioteca Academiei Române (prima dată în legătură cu sciţii; a doua oară referitor la originea slavilor din neamul paflagonienilor; a treia oară în legătură cu agatirşii, vechii locuitori ai Transilvaniei) [48] . Gheorghe Asachi avea printre cărţile sale şi unul dintre cele patru volume din *Fragments historiques sur la Scythie, la Sarmatie et les Slaves* (Brunswick, 1795) [49] ; aceeaşi carte era recomandată de Al. Odobescu, într-o *Bibliographia Daciei. Indice de scrieri atingătoare, direct sau indirect, de vechi locuitori ai Daciei...*, cercetătorilor care concurau la premiul instituit de el pentru cea mai bună *lucrare istorică* „asupra popoarelor care au locuit ţările române de-a stânga Dunării, mai înainte de conchista acestor ţări de către imperatorul Traian.“ [50] Printre cărţile donate de Odobescu Bibliotecii Academiei se găseşte şi *Voyage dans quelques parties de la Basse-Saxe pour la recherche des antiquites slaves ou vendes* a lui Potocki (Hambourg, 1795) [51] . B.P. Hasdeu îl citează şi el pe Potocki în *Istoria critică a românilor* [52] , în legătură cu etimologia unui termen pentru cumani. Grigore G. Tocilescu, în cunoscuta sa lucrare *Dacia înainte de romani* (premiată de Academie din fondul instituit de Odobescu), apărută la Bucureşti în 1880, se opreşte într-un capitol special asupra sciţilor în viziunea lui Herodot, citând, printre altele, scrierea lui Potocki *Histoire primitive des peuples de la Russie.* [53]

De altfel, această lucrare istorică a lui Potocki prezintă mare interes pentru istoriografia noastră, datorită faptului, neremarcat până acum, că ea conţine observaţii preţioase asupra originii daco-romane a românilor, asupra latinităţii limbii române: „În această limbă (valahă) se găsesc, ce-i drept, un mare număr de cuvinte slave şi câteva albaneze. Dar, în afară de cuvintele latine şi cele împrumutate, se mai găsesc în această limbă şi raporturi directe cu alte limbi iafetite (adică indoeuropene – *n.a., M.M.*), ceea ce îi conferă o mare originalitate.“ [54]

Aşa stând lucrurile, pentru cititorul român de astăzi, care se apleacă plin de uimire şi încântare peste paginile fermecătoare ale Manuscrisului găsit la Saragosa, figura autorului, contele Jan Potocki, devine, o dată în plus, mai apropiată.

Mihai Mitu

NOTA ASUPRA EDIȚIEI

Există până în prezent două versiuni în limba română ale romanului lui Potocki:

a) *Manuscrisul găsit la Saragosa*, tradus în limba română de Alexandru Sever, Bucureşti, Editura Univers, 1971 (pe baza ediţiei în limba franceză a lui Roger Caillois, 1958, cuprinzând numai „zilele 1-14“ ale romanului);

b) *Manuscrisul găsit la Saragosa*. Traducere, prefaţă şi note de Mihai Mitu, 3 vol., Bucureşti, Editura Minerva, 1989, colecţia „Biblioteca pentru toţi“, nr. 1332-1334 (pe baza ediţiei în limba polonă, pregătită de Leszek Kukulski, Varşovia, 1956, care reproduce traducerea integrală a romanului, toate cele „66 de zile“, efectuată în 1847 de Edmund Chojecki).

Prezenta versiune în limba română este, deci, a treia şi are la bază ediţia: Jean Potocki, *Manuscrit trouvé à Saragosse*. Nouvelle édition integrale établie par René Radrizzani, Paris, José Corti, 1990,714 p. Colaţionarea acestei prime ediţii franceze integrale cu traducerea în limba română din 1989 ne-a dus la concluzia că, în linii generale, nu sunt mari deosebiri de conţinut şi, ca atare, versiunea românească

din 1989 poate fi păstrată cu titlu de reeditare. Spre un asemenea procedeu ne-a îndemnat însuşi editorul francez contemporan René Radrizzani, care în ediţia sa (p. 673) arată că a folosit „versiuni franceze originale sau remaniate (autografe sau copii), precum şi traducerea poloneză, parţial retradusă în franceză“ şi că „toate fragmentele în franceză au fost confruntate cu traducerea poloneză, singura dovadă a existenţei unei versiuni complete şi definitive“.

Această versiune „completă şi definitivă“ în limba franceză, tradusă de E. Chojecki în 1847, s-a pierdut (există supoziţia că însuşi Chojecki ar fi distrus-o). De aceea, pentru a realiza un text cât mai apropiat de intenţiile autorului, editorul René Radrizzani a fost nevoit să alcătuiască un text compozit, alegând pentru fiecare dintre cele „66 de zile“ ale romanului, inclusiv „avertismentul“, sursa particulară pe care a crezut-o cea mai potrivită.

În versiunea noastră am considerat firesc să oferim, înainte de toate, un text continuu, uşor de urmărit pentru cititorul obişnuit. Motiv pentru care s-a renunţat la bogatul şi complicatul aparat critic al ediţiei lui René Radrizzani, rezultat al îndelungatei sale munci de confruntare a numeroaselor variante manuscrise şi tipărite (în franceză şi polonă), care face ca ediţia lui să devină o ediţie critică – excelentă, de altfel –, destinată în primul rând specialiştilor. Dintre variantele oferite de ediţia franceză, am reţinut, totuşi, în note pe acelea care aduceau un plus de informaţie faţă de varianta românească din 1989 sau fragmente care lipseau cu desăvârşire. Acestea se regăsesc sub formă de note de subsol. Nu am redat însă acele variante din notele franceze care se aflau deja incluse în textul românesc.

Întrucât în ediţia franceză editorul René Radrizzani a considerat potrivit să includă integral cele două variante ale „zilei a 47-a“, pe care le-a regăsit în diferite manuscrise, am procedat şi noi la fel, plasând la sfârşitul romanului, după *Epilog*, într-o anexă, varianta care lipsea.

Am păstrat notele – de autor sau de traducător – prezente în ediţia românească din 1989 (preluate în multe cazuri, din ediţia poloneză din 1956), pe care le-am crezut absolut necesare pentru înţelegerea unor elemente concrete din textul propriu-zis (persoane, locuri, evenimente istorice etc.), note care se regăsesc, în cea mai mare parte, şi în această ultimă ediţie franceză.

În privinţa numelor proprii provenind din limbile romanice, am păstrat, cum e şi firesc, grafia limbii respective (franceză, spaniolă, italiană). În redarea numelor arabe, ne-am condus după versiunea germană, care transcrie corect forma în alfabet latin pentru europeni (*Ifrît-hamami; Mulai Ismâ'il; Mos'âd; Mahdi; Billâh* ş.a.). Grafia numelor greceşti, latine, ebraice şi egiptene a fost redată în forma uzuală, cunoscută în lucrările româneşti de istoria civilizaţiilor antice, în enciclopedii.

Am păstrat forma numelui *Zibelda* (ca în ediţia polonă sau germană), pentru a fi în concordanţă cu numele *Emina* (aşa cum se procedează şi în versiunea românească a celor *O mie şi una de nopţi*, realizată de H. Grămescu, cu numele *Amina* şi *Zobeida*); menţionăm că J. Potocki a folosit forma franceză *Zibeddé*, iar versiunea spaniolă dă forma *Zibedea*.

Traducătorii

AVERTISMENT

Ca ofiţer în armata franceză, am luat parte la asediul Saragosei [55] . La câteva zile după cucerirea oraşului, s-a nimerit să trec printr-un cartier mărginaş şi mi-a atras atenţia o căsuţă încântătoare. Cum se afla mai departe de celelalte, am crezut de la bun început că soldaţii francezi n-apucaseră s-o distrugă.

Cuprins de curiozitate, m-am apropiat şi am ciocănit la uşă. Dar imediat am înţeles că nu e încuiată, am împins-o uşor şi am intrat. Am strigat de câteva ori, dar nu mi-a răspuns nimeni, în casă nu era nici ţipenie de om. Odăile fuseseră golite de obiectele mai de preţ, iar ceea ce rămăsese erau mărunţişuri aproape fără valoare. Într-un colţ, pe podea, am zărit câteva caiete scrise, le-am ridicat şi le-am răsfoit. Era un manuscris spaniol. Deşi nu prea stăpâneam această limbă, mi-am dat seama repede că am descoperit un lucru deosebit: manuscrisul conţinea povestiri despre cabalişti, tâlhari şi fantome. Lectura acestor poveşti neobişnuite mi s-a părut cât se poate de potrivită ca să-mi mut gândul de la greutăţile războiului. Şi, crezând că manuscrisul şi-a pierdut proprietarul pentru totdeauna, fără a mai zăbovi, l-am luat cu mine.

După o vreme armata noastră a fost nevoită să părăsească Saragosa. Din nefericire, mă aflam departe de grosul oştirii şi, cu regimentul meu cu tot, am căzut în mâinile duşmanului. Mi-am zis că de-acum mi-a sunat ceasul. Soldaţii spanioli ne-au dus în tabăra lor şi au început să ne jefuiască. I-am rugat să-mi lase un singur obiect, care, de altfel, n-ar fi avut vreo valoare pentru ei: manuscrisul găsit la Saragosa. La început nu s-au lăsat înduplecaţi, dar până la urmă au cerut acordul comandantului lor. Acesta, aruncându-şi privirea peste caiete, mi-a mulţumit personal pentru salvarea operei căreia îi acorda o mare importanţă, căci cuprindea amănunte despre unul dintre strămoşii săi. L-am lămurit în ce chip am intrat în posesia preţioaselor caiete. Spaniolul m-a invitat la el acasă, unde am petrecut aproape douăzeci de zile. L-am rugat să-mi traducă manuscrisul în franţuzeşte, iar eu l-am scris fidel după dictarea lui.

ZIUA ÎNTÂI

Contele Olavidez [56] încă nu-şi adusese colonişti în munţii Sierra Morena. Acest lanţ abrupt, care desparte Andaluzia de Mancha, era locuit pe atunci de contrabandişti, tâlhari şi câţiva ţigani, despre care se dusese vorba că se hrăneau cu carnea călătorilor ucişi. De aici apăruse proverbul spaniol *Las gitanas de Sierra Morena quieren carne de hombre* [57] . Dar asta nu era destul. Călătorul care îndrăznea să se aventureze prin aceste locuri sălbatice era năpăstuit – după cum se spunea – de mii de grozăvii, la vederea cărora îţi îngheţa sângele în vine. Voci plângăcioase, amestecate cu zgomotul torentelor de apă, îi luau auzul, limbi de foc ieşite din furtuni îi jucau pe dinaintea ochilor, iar mâini nevăzute îl împingeau în prăpastii fără fund.

Ce-i drept, pe drumul sinistru mai puteai întâlni câte-o *venta*, adică un han singuratic, dar duhurile, mai diavoleşti decât înşişi hangiii, îi făcuseră pe aceştia să le cedeze locul şi să plece în alte ţinuturi, unde numai mustrările de cuget le întrerupeau odihna, iar hangiii, puşi să aleagă între două rele, preferau să aibă de-a face cu acestea din urmă. Însuşi hangiul din Andujar se jurase pe Sfântul Iacob de Compostella [58] că în poveştile lor nu era pic de neadevăr, adăugând că nici chiar arcaşii Sfintei Hermandad [59] nu prea se încumetau să

treacă prin munţii Sierra Morena, iar călătorii preferau să ocolească, mergând spre Jaen sau Estremadura.

I-am răspuns că o asemenea cale putea fi pe placul călătorilor obişnuiţi, dar, cum Regele Filip al V-lea [60] binevoise să-mi dea gradul de căpitan în garda valonă [61], sfintele legi ale onoarei îmi porunceau să pornesc spre Madrid pe drumul cel mai scurt, chiar de-ar fi fost presărat numai cu primejdii.

– Tinere cavaler, i s-a adresat hangiul, dă-mi voie să-ţi atrag atenţia că, dacă regele a binevoit să-ţi dea gradul de căpitan chiar mai înainte ca primele tuleie să facă aceeaşi cinste bărbii dumitale, acum primul lucru pe care ar trebui să-l faci e să dai dovadă de chibzuinţă, mai ales că duhurile rele, de îndată ce se aciuiază într-un loc...

Mi-ar mai fi îndrugat el şi alte palavre, dar am dat pinteni calului şi m-am oprit abia când am crezut că n-am să-l mai pot auzi. Atunci, aruncând o privire înapoi, l-am zărit făcându-mi cu mâna şi arătându-mi drumul spre Estramadura. Lopéz, scutierul meu, şi Mosquito, catârgiul, mă priveau cu compătimire, vrând parcă să întărească avertismentele hangiului. Prefăcându-mă că n-am înţeles nimic din toate astea, am pornit-o prin hăţişurile unde, ani mai târziu, a fost întemeiată aşezarea numită La Carlota.

Pe locul unde se află acum casa poştei era pe atunci o ascunzătoare bine-cunoscută catârgiilor şi numită de ei Los Alcornoques, adică „Stejarii verzi“, pentru că doi asemenea arbori falnici umbreau un izvor bogat, înconjurat de ghizduri din marmură albă. Era singura apă şi singura umbră ce puteau fi întâlnite pe drumul de la Andujar până la „Venta Quemada“, un han mare şi încăpător, deşi aşezat în plină pustietate. La drept vorbind, era un vechi castel maur, distrus

cândva de incendiu, apoi reconstruit ca loc de popas; de-aici şi numele de „Venta Quemada“, adică „Hanul Ars“. Îl luase în stăpânire un hangiu din Murcia. Aşadar, călătorii o porneau dimineaţa din Andujar, se opreau la Los Alcornoques ca să îmbuce câte ceva din proviziile luate cu ei şi rămâneau peste noapte la „Venta Quemada“. Adesea petreceau acolo toată ziua următoare ca să se pregătească pentru trecerea munţilor şi să-şi împrospăteze proviziile. Cam tot aşa îmi făcusem şi eu planul. Dar tocmai când ne apropiam de „Stejarii verzi“ şi-i aminteam lui Lopéz că ar fi cazul să ne oprim pentru masă, am observat că Mosquito a dispărut cu catâr cu tot, luând şi proviziile noastre. Lopéz îmi zise că flăcăul rămăsese cu câteva stadii în urma noastră ca să meşterească ceva la samarul animalului. Ne-am oprit să-l aşteptăm, apoi am mai făcut câţiva paşi înainte, iar ne-am oprit, am strigat, ne-am întors pe acelaşi drum ca să-l găsim, dar totul a fost în zadar.

Mosquito dispăruse, ducând cu el speranţele noastre cele mai scumpe, adică întregul nostru prânz. De fapt, numai eu eram flămând, căci Lopéz se îndopase toată ziua cu brânză de Toboso, pe care şi-o luase pentru drum. Cu toate astea, nici el nu era mai vesel decât mine şi mormăia printre dinţi cum că hangiul din Andujar avusese dreptate şi că duhurile rele l-au răpit cu siguranţă pe bietul Mosquito.

Când am ajuns la Los Alcornoques, am zărit lângă izvor un coşuleţ acoperit cu frunze de viţă; mi-am zis că înăuntru or fi niscaiva fructe, uitate de vreun călător. Am băgat mâna în coş şi, spre marea mea bucurie, am găsit patru smochine de toată frumuseţea şi o portocală. I-am oferit două smochine lui Lopéz, dar el mi-a mulţumit, zicând că mai poate răbda până seara. Aşa că le-am mâncat eu pe toate, apoi m-am îndreptat spre izvor să beau apă, dar Lopéz m-a oprit,

spunându-mi că nu e bine să bei apă după fructe şi oferindu-mi ultimul strop de vin de Alicante ce-i mai rămăsese. L-am dat pe gât, dar, de cum am simţit vinul în stomac, m-a cuprins o bruscă ameţeală şi, dacă Lopéz nu mi-ar fi sărit în ajutor, aş fi leşinat. M-a ajutat să-mi vin în fire şi m-a convins că nu trebuie să mă neliniştesc, căci starea asta era provocată de foame şi de oboseală. Totul împrejur mi se părea înecat în mii de culori, lucrurile scânteiau în ochii mei ca stelele într-o noapte senină de vară, sângele îmi zvâcnea puternic, mai ales la gât şi la tâmple.

Văzând că mi-am revenit, Lopéz şi-a reluat lamentările:

– Mare păcat, zicea, că nu m-am sfătuit cu Fra Jéronimo della Trinidad, călugărul, predicatorul, duhovnicul şi îndrumătorul familiei noastre! Nu degeaba e el cumnat cu fiul vitreg al soacrei tatălui vitreg al mamei mele vitrege şi, ca rudă apropiată, n-ar fi îngăduit să se întâmple ceva în familia noastră fără cuvântul lui. N-am vrut să-l ascult şi bine-mi mai şade acuma! Şi doar mi-a spus de-atâtea ori că ofiţerii din garda valonă sunt eretici de neamul lor [62] , lucru uşor de recunoscut după pletele lor blonde, după ochii albaştri şi obrajii rumeni, în vreme ce restul preacinstiţilor creştini seamănă la chip cu Maica Domnului din Atocha [63] , aşa cum a zugrăvit-o Sfântul Luca. [64]

Am pus capăt acestui torent de obrăznicii, poruncind lui Lopéz să-mi dea puşca, iar el să rămână lângă cai. Voiam să mă caţăr eu însumi pe una din stâncile de prin împrejurimi, în speranţa că-l voi regăsi pe rătăcitul Mosquito. Auzindu-mi vorbele, Lopéz a izbucnit în plâns şi, aruncându-se la picioarele mele, m-a implorat pe toţi sfinţii să nu-l las singur într-un loc atât de primejdios. Atunci i-am propus să ne schimbăm rolurile: eu să rămân să păzesc caii, iar el să

plece în căutarea lui Mosquito, dar asta l-a îngrozit şi mai mult. I-am înşirat tot felul de motive, aşa că, până la urmă, a acceptat să plec eu, iar el, scoţându-şi din buzunar mătăniile, a început să se roage cu patimă.

Înălţimile unde intenţionam să ajung erau mult mai departe decât mi se păruseră la prima vedere şi de-abia după o oră de mers am reuşit să le ating. Oprindu-mă în vârf, am văzut în vale doar o întindere sălbatică şi pustie, nici urmă de oameni, animale sau vreo casă, niciun drum în afară de cel pe care venisem şi, de jur-împrejur, o tăcere de moarte. M-am pus pe strigat, dar numai ecoul îmi răspundea din depărtări. Atunci m-am întors la izvor, mi-am găsit calul legat de un copac, dar Lopéz... ia-l de unde nu-i!

Nu-mi rămânea decât una din două: ori să mă întorc la Andujar, ori să merg mai departe. Prima nici nu mi-a trecut prin minte, aşa că am încălecat pe cal şi, pornind în galop, după două ore am ajuns pe malul Guadalquivirului, care pe acolo nu mai curge deloc în albia lui, maiestuos şi liniştit, ca prin zidurile Sevillei. La ieşirea din munţi, Guadalquivirul nu e decât un torent furios, fără fund şi fără maluri, izbindu-şi valurile de stâncile care apar una după alta din vâltoare.

Valea Los Hermanos [65] începe în locul unde Guadalquivirul se revarsă pe şesuri. Numele îl are de la trei fraţi, legaţi unul de altul mai mult prin înclinarea spre tâlhării decât prin legătura de rudenie. Locul acela a fost multă vreme scena faptelor lor nelegiuite. Din cei trei fraţi, doi au fost prinşi şi, la intrarea în vale, li se puteau vedea corpurile legănându-se în spânzurătoare; al treilea însă, pe nume Zoto, reuşise să fugă din închisorile Cordobei şi, cum se spunea, se ascunsese în munţii Alpujarras. Tot felul de ciudăţenii se povesteau pe seama celor doi fraţi spânzuraţi. Nu se zicea pe şleau că erau

fantome, dar se susţinea că în unele nopţi trupurile lor, însufleţite de puterile diavoleşti, se dezleagă singure din spânzurătoare şi bagă spaima în cei vii. Istoria asta era considerată aşa de sigură, încât un teolog din Salamanca scrisese chiar o disertaţie în toată regula, în care dovedise că spânzuraţii erau un soi de vampiri, dând numeroase exemple asemănătoare, din câte se întâlniseră prin lume, aşa că până la urmă chiar şi cei mai neîncrezători n-au avut încotro şi au început să creadă. Mai umbla vorba că fraţii fuseseră condamnaţi pe nedrept şi că se răzbunau, cu voia Celui de Sus, chinuindu-i pe călători şi pe locuitorii din împrejurimi. Multe din astea auzisem eu la Cordoba şi, cuprins de curiozitate, m-am apropiat de spânzurătoare. Era un spectacol de o grozăvie fără de pereche: în timp ce leşurile celor doi se legănau în vânt, nişte vulturi fioroşi le scociorau măruntaiele şi le smulgeau carnea în fâşii. Mi-am întors privirea înspăimântat şi am luat-o iar spre munţi.

Trebuie să recunosc că valea Los Hermanos era cât se poate de prielnică nelegiuirilor de tot felul, căci răufăcătorii găseau peste tot ascunzători dintre cele mai bune. La fiecare pas te izbeai de stânci prăvălite din munte sau de arbori seculari, răsturnaţi de furtuni, iar în multe locuri drumul tăia torentul de-a dreptul sau trecea pe lângă peşteri adânci, cu înfăţişare de rău augur.

Traversând valea, am intrat într-o alta şi am zărit de îndată hanul în care urma să rămân peste noapte. Dar de departe aspectul lui nu-mi prevestea nimic bun. N-avea nici ferestre, nici obloane, pe coş nu ieşea fumul, nu se simţea nicio mişcare, niciun câine nu-mi vestea sosirea, cum era obiceiul. Nu-mi rămânea decât să cred că hanul era unul dintre acelea care, după spusele hangiului din Andujar, fuseseră părăsite pentru totdeauna.

Cu cât mă apropiam, însă, tăcerea mi se părea şi mai adâncă. Când am ajuns, primul lucru care mi-a atras atenţia a fost un trunchi ce servea de cutie a milelor, pe care am putut citi următoarea inscripţie: „Domnilor călători, milostiviţi-vă şi rugaţi-vă pentru sufletul lui Gonzáles din Murcia, fostul hangiu de la «Venta Quemada» înainte de orice, ocoliţi acest loc şi feriţi-vă cât puteţi să rămâneţi aici peste noapte.“

Mi-am propus în gând să aştept curajos primejdiile cu care mă ameninţa inscripţia şi asta, nu pentru că n-aş fi fost convins de existenţa fantomelor, ci pentru că, aşa cum se va vedea mai departe, de mic copil toţi învăţătorii mei mi-au insuflat, înainte de toate, simţământul onoarei.

Cum soarele încă nu apusese, am profitat de ultimele lui raze ca să cercetez mai îndeaproape clădirea, la drept vorbind nu atât ca să mă asigur împotriva caznelor iadului care-şi făcuseră cuib pe-aici, ci mai degrabă ca să caut câte ceva de-ale gurii, căci bruma ce găsisem la Los Alcornoques îmi potolise foamea numai pentru o clipă. Am trecut prin tot felul de încăperi şi săli mai spaţioase. Cele mai multe erau împodobite cu mozaic până la înălţimea unui stat de om, iar plafoanele erau acoperite de stucaturi superbe, aşa cum le plăceau cândva maurilor. Am cercetat bucătăriile, mansardele şi pivniţele – acestea din urmă tăiate în stâncă şi unele legate între ele prin culoare subterane, care păreau a se prelungi mult în străfundurile munţilor –, dar n-am găsit nicăieri fărâmă de mâncare. În sfârşit, când se întunecase de-a binelea, m-am dus să-mi iau calul, care până atunci stătuse legat în curte, l-am dus în grajd, unde zărisem o mână de fân, apoi m-am întors în odaia în care zăceau nişte amărâte de paie, singurul aşternut ce se putea găsi în tot hanul. Am încercat să

adorm, dar degeaba şi, ca un făcut, n-am putut găsi nu numai nimic de îmbucat, dar nici măcar un muc de lumânare.

În vremea asta, cu cât se făcea mai întuneric, cu atât gândurile îmi erau mai sumbre. Mă gândeam ba la dispariţia subită a celor doi slujitori, ba la chipurile în care aş fi putut să-mi fac rost de mâncare. Îmi ziceam că, poate, tâlharii, ieşind pe neaşteptate din tufişuri sau din altă ascunzătoare, i-au prins pe Lopéz şi pe Mosquito, dar pe mine s-au temut să mă atingă, văzându-mi statura de oştean care nu le făgăduia nici pe departe o victorie prea uşoară.

Dar foamea îmi luase toate puterile. Ce-i drept, zărisem nişte capre pe coline, fără îndoială că pe lângă ele se învârteau şi nişte ciobani şi ar fi fost de mirare să nu fi avut lapte şi pâine. În afară de asta, mă bizuiam şi pe puşca mea. Dar pentru nimic în lume nu m-aş fi întors la Andujar, până într-atâta mă temeam să n-ajung ţinta întrebărilor batjocoritoare ale hangiului. Aşa că am hotărât să-mi continui drumul fără şovăială.

Frământările acestea îmi răscoliseră însă amintirea unor aventuri care mai de care mai faimoase, ca aceea a falsificatorilor de monede şi altele asemenea, care-mi legănaseră anii copilăriei. Şi iarăşi mi-a venit în minte inscripţia de pe cutia milei. Nu mergeam până acolo, încât să cred că diavolul însuşi îi sucise gâtul hangiului, dar nu-mi puteam lămuri în ruptul capului tristu-i sfârşit.

Şi uite aşa, orele treceau una după alta într-o linişte profundă, când deodată m-a făcut să tresar o bătaie neaşteptată de clopot. Au urmat altele, până la a douăsprezecea şi, după cum se ştie, duhurile rele îşi pot face mendrele începând de la miezul nopţii până la cântători. De fapt, mirarea mea era justificată, căci ceasul nu bătuse orele de dinainte, iar sunetul lui avea rezonanţe lugubre. După o clipă uşa

odăii s-a deschis şi am zărit o făptură neagră la faţă, dar nicidecum înfricoşătoare, ba dimpotrivă, era o frumoasă negresă, pe jumătate goală, cu două torţe în mâini.

Femeia s-a apropiat, mi-a făcut o plecăciune adâncă şi a rostit aceste cuvinte într-o curată limbă spaniolă:

– Seniore cavaler, două doamne străine de aceste locuri, care-şi petrec noaptea în han, ar dori să vă poftească la cină. Binevoiţi să mă urmaţi!

Am pornit de îndată în urma ei şi, trecând prin câteva coridoare, m-am pomenit într-o sală puternic luminată, în mijlocul căreia se afla o masă cu trei tacâmuri, abia rezistând sub greutatea porţelanului japonez şi a cupelor de cristal masiv. În fundul încăperii se afla un pat splendid. Câteva arăpoaice se învârteau prin odaie, gata să servească la primul semn. Deodată s-au retras în două şiruri strânse şi în acelaşi timp şi-au făcut apariţia două femei, cu faţa alb-roz precum crinul şi trandafirul laolaltă, contrastând ciudat cu negrul de abanos al slujitoarelor. Femeile au intrat ţinându-se de mână. Erau îmbrăcate destul de ciudat, cel puţin aşa mi s-a părut atunci, căci mai târziu, în peregrinările mele prin lume, m-am convins că era veşmântul obişnuit, folosit pe ţărmurile berbere [66] . Se compunea, de fapt, numai dintr-o uşoară pânză pe deasupra şi un corset. Rochia sau, mai degrabă, tunica era în partea de sus din pânză, dar de la brâu în jos, dintr-un voal de Mequinez, ţesătură care ar fi fost cu totul transparentă, dacă fâşii late de mătase, alunecând unele lângă altele, n-ar fi ascuns nurii, mai atrăgători ca oricând atunci când sunt doar uşor învăluiţi. Corsetul, brodat din belşug cu perle şi împodobit cu încheietori de diamante, le încingea pe de-a-ntregul pieptul alb ca zăpada, iar mânecile cămăşii, din aceeaşi uşoară ţesătură, erau legate

pe umeri. Brăţări scumpe le împodobeau braţele. Picioruşele acestor necunoscute, picioruşele – repet – care ar fi trebuit să fie strâmbe şi terminate cu gheare, dacă ar fi aparţinut duhurilor rele, dimpotrivă, sfârşeau cu brăţări de briliante la glezne şi cu degeţele mărunte, abia ieşite din superbi conduri orientali.

Necunoscutele s-au apropiat de mine cu un zâmbet prevenitor. Amândouă erau de o rară frumuseţe, dar fiecare în felul ei: una înaltă şi zveltă, de o maiestate orbitoare, cealaltă blândă şi plină de sfială.

Trăsăturile celei puţin mai vârstnice te uimeau la prima vedere prin regularitatea lor. Cea tânără era mai plinuţă, cu o gură mică, încântătoare şi cu străluciri neobişnuite în ochii umbriţi de gene lungi, mătăsoase. Cea dintâi mi se adresă în cel mai curat grai castilian:

– Senior cavaler, îţi mulţumim pentru bunăvoinţa de a împărţi cu noi această modestă cină. Îmi închipui că-i simţeai nevoia.

Rostise aceste cuvinte cu un zâmbet atât de răutăcios, că în clipa aceea am bănuit-o că ea e pricina dispariţiei catârului cu proviziile noastre. Dar, oricum, n-aveam cum să fiu mânios, căci pierderea îmi era recompensată cu vârf şi îndesat.

Ne-am aşezat la masă şi aceeaşi necunoscută mi-a pus dinainte o farfurie de porţelan japonez, zicându-mi:

– Seniore cavaler, ai aici *olla podrida* [67] din tot felul de cărnuri, afară de una, căci noi suntem credincioase, adică, mai bine zis, musulmane.

– Frumoasă necunoscută, i-am răspuns, ai rostit adevărul, fără îndoială, căci cine altul s-ar cuveni să vorbească mai bine de credinţă?! Este religia inimilor ce iubesc cu adevărat. Aşa că, înainte de a-mi potoli foamea, fiţi bune şi potoliţi-mi mai întâi curiozitatea. Spuneţi-mi cine sunteţi.

– Bine, seniore cavaler, dar mănâncă în vremea asta, a continuat frumoasa maură, n-avem nicio taină faţă de tine. Numele meu este Emina, iar pe sora mea o cheamă Zibelda. Locuim la Tunis, dar familia noastră e din Granada, iar unele dintre rudele noastre au rămas în Spania, păstrând pe ascuns credinţa strămoşilor [68] . Săptămâna trecută am părăsit Tunisul şi am debarcat pe un ţărm pustiu, lângă Malaga. Pe urmă am trecut munţii între Loja şi Antequera. Am ajuns aici ca să ne schimbăm veşmintele şi să găsim un mijloc de a scăpa de cei care ne caută. Vezi bine, seniore, că toată această călătorie a noastră este o mare taină, pe care ţi-o încredinţăm, ca unui om de încredere.

Le-am asigurat pe frumoasele mele că n-au a se teme de nimic din parte-mi şi am început să mănânc, nu fără lăcomie. Totuşi, ce-i drept, cu oarecare reţinere politicoasă, de care nu trebuie să uite niciodată un tânăr când se află singur în compania femeilor.

Când au văzut că mi-am cam potolit foamea şi că am trecut la ceea ce în Spania poartă numele de *las dolces* [69] , frumoasa Emina le-a poruncit arăpoaicelor să-mi arate cum se dansează în ţara lor. Se părea că nicio poruncă nu putea să fie mai plăcută pentru ele. Vioiciunea cu care au îndeplinit-o aducea mai degrabă cu o necuviincioasă zburdălnicie. Cred că n-aş fi putut să pun capăt niciodată acestor zbenguieli, de nu le-aş fi întrebat pe cele două frumoase dacă nu obişnuiau şi ele să cultive uneori acest soi de

distracţie. Drept răspuns, s-au ridicat şi au cerut castanietele. Dansul lor semăna cu un *bolero* de Murcia sau cu o *foffa* [70] din Algarve [71] . Cei care au trecut prin aceste ţinuturi şi le pot lesne imagina, dar niciodată nu vor înţelege îndoitul farmec pe care-l căpătau în interpretarea celor două africane, abia acoperite de văluri transparente, căzând în falduri pe superbele lor trupuri goale.

O vreme le-am admirat în linişte pe încântătoarele dansatoare, până când mişcările lor, tot mai iuţi, ameţitoarele melodii maure, simţurile încinse de bucatele îmbelşugate, toate acestea împreună m-au purtat fără voie parcă într-o lume până atunci neştiută. La drept vorbind, nu-mi dădeam seama dacă erau femei sau fantome înşelătoare. Nu îndrăzneam să privesc, mi-am acoperit faţa cu mâinile şi în aceeaşi clipă am simţit că-mi pierd cunoştinţa.

Amândouă surorile s-au apropiat şi m-au luat de mâini. Emina, îngrijorată, m-a întrebat dacă mă simt bine, iar am liniştit-o. În vremea asta Zibelda a vrut să ştie ce e cu medalionul pe care-l purtam la piept, dacă nu cumva e portretul vreunei iubite.

– E un talisman, i-am răspuns, pe care-l am de la mama şi pe care am făgăduit să nu-l scot niciodată. Înăuntru e o bucăţică din crucea adevărată.

Auzind aceste cuvinte, Zibelda s-a dat un pas înapoi, pălind.

– Tremuri, după cum văd, i-am zis, dar numai duhurile rele se tem de sfânta cruce.

Emina a vorbit în locul surorii sale:

– Seniore cavaler, ştii că suntem musulmane şi nu trebuie să te miri de supărarea pe care ţi-a provocat-o fără voie sora mea. Recunosc că sunt de aceeaşi părere cu ea şi ne pare rău că dumneata, ruda noastră cea mai apropiată, eşti de credinţă creştină. Cuvintele mele pot să te mire, dar mama dumitale nu se trage oare din neamul Gomélez? Şi noi suntem din aceeaşi familie care aparţine vechiului neam al Abenceragilor [72] ... Dar ia loc aici, pe sofa, şi o să-ţi spun mai multe.

Dansatoarele s-au retras. Emina m-a instalat într-un colţ al sofalei şi s-a aşezat lângă mine cu picioarele sub ea. Zibelda s-a întins de partea cealaltă, rezemându-se de perniţa mea, şi aşa am ajuns atât de aproape, că ni se amestecau răsuflările. Emina părea că-şi adună gândurile, apoi, aruncându-mi o privire plină de căldură, m-a luat de mână şi mi-a spus:

– N-am să-ţi ascund deloc, iubite Alfons, că nu suntem aici din simplă întâmplare. Te aşteptam amândouă, iar dacă, de teamă, ai fi ales alt drum, ai fi pierdut pentru totdeauna stima noastră.

– Mă măguleşti, frumoasă Emina, i-am răspuns, dar nu înţeleg de ce te impresionează aşa de mult curajul meu.

– Tu însuţi ne interesezi foarte mult, a continuat frumoasa maură, dar poate vei fi mai puţin măgulit când vei afla că eşti primul bărbat pe care-l întâlnim în viaţa noastră. Te miră cuvintele mele şi te îndoieşti, se pare, de adevărul lor. Ţi-am făgăduit să-ţi povestesc istoria strămoşilor noştri, dar ar fi, desigur, mai bine dacă vom începe cu povestea noastră.

Povestea Eminei și a surorii sale, Zibelda

– Noi suntem fiicele lui Gasir Gomélez, unchiul dinspre mamă al beiului care stăpâneşte astăzi în Tunis. Frate n-am avut, pe tata nu l-am cunoscut niciodată şi, pentru că din fragedă vârstă am stat închise între zidurile seraiului, n-am putut avea nici cea mai mică idee despre voi, bărbaţii. Dar natura ne-a înzestrat cu o nespusă înclinaţie spre dragoste şi, neavând pe nimeni alături, ne-am iubit reciproc. Legătura aceasta a început din primii ani ai copilăriei. Plângeam amândouă dacă cineva ar fi vrut să ne despartă, fie chiar şi pentru o clipă. Ziua ne jucam la aceeaşi măsuţă, iar noaptea împărţeam acelaşi aşternut. Acest simţământ atât de viu părea să crească o dată cu noi şi să capete noi dimensiuni datorită unor împrejurări despre care va fi vorba îndată. Aveam pe atunci şaisprezece ani, iar sora mea paisprezece. De multă vreme observaserăm că mama ascundea de noi anumite cărţi. La început n-am luat în seamă acest fapt, căci eram destul de plictisite de cărţile pe care învăţaserăm să citim, dar cu vârsta a crescut în noi curiozitatea. Am pândit clipa când sertarul interzis rămăsese deschis şi am pus repede mâna pe un volumaş cu *Dragostea lui Medjinun şi Laili*, tălmăcit din persană de Ben Omar [73] . Cartea aceasta încântătoare, care zugrăvea în culori atât de vii deliciile dragostei, ne-a aprins imaginaţia. Nu puteam să le înţelegem cum se cuvine, căci nu văzuserăm niciodată persoane aparţinând sexului vostru, dar ne repetam una alteia noile impresii. Ne vorbeam cu vorbele îndrăgostiţilor şi la urmă încercam să ne iubim în felul lor. Eu mi-am luat rolul lui Medjinun, iar sora mea pe-al lui Laili. La început îi mărturiseam pasiunea mea, aranjând florile în buchet (acesta e un fel de înţelegere reciprocă, folosit în întreaga Asie), apoi îi aruncam priviri pline de înflăcărare, îi cădeam în genunchi, îi sărutam urmele

paşilor, imploram zefirul să ia cu sine jalea ce mă cuprindea, căutând să-l înduplec prin suspine fierbinţi.

Zibelda, credincioasă învăţămintelor maestrului, îmi arăta calea. Îi cădeam la picioare, îi strângeam mâinile, îi spălam picioarele cu lacrimile mele. La început iubita mea se împotrivea uşor, dar după o clipă îmi îngăduia, totuşi, să-i fur câteva sărutări şi până la urmă îmi împărtăşea pe deplin simţămintele. Sufletele păreau a se contopi cu totul şi nu ne închipuiam o mai mare fericire.

Nu-mi amintesc cât timp ne-au luat aceste jocuri copilăreşti, dar cu timpul avântul pornirilor noastre s-a potolit simţitor. Ne cuprinsese pofta de a înţelege ştiinţele, cu deosebire de a cunoaşte plantele, ale căror proprietăţi le ştiam din operele vestitului Averroes [74] . Convinsă că o femeie nu se poate apăra niciodată de plictisul seraiului, mama privea cu plăcere preocupările noastre şi, vrând să ne uşureze învăţătura, a poruncit să se aducă de la Mecca o femeie evlavioasă, numită Hazéréta [75] , adică „sfânta sfintelor“. Hazéréta ne-a învăţat legile Proorocului şi ne-a transmis cunoştinţe în acea limbă curată şi melodioasă, pe care o folosesc azi numai cei din tribul Qurays [76] . Nu ne puteam sătura ascultând-o şi peste puţină vreme ştiam pe dinafară aproape întregul *Coran*. Mai apoi mama ne-a înfăţişat povestea familiei noastre şi ne-a pus la îndemână o mulţime de memorii, unele scrise în arăbeşte, altele în spaniolă.

N-ai să crezi, dragă Alfons, cât de nesuferită ni se părea religia voastră, cât de mult îi uram pe preoţii ei. Pe de altă parte, compătimeam din adâncul sufletului soarta nefericită a familiei al cărei sânge curgea în venele noastre. Ne aprindeam ba gândindu-ne la Said Gomélez, care suferise amarnic în temniţele Inchiziţiei, ba la nepotul lui, Leiss, care atât amar de vreme dusese în creierul

munţilor o viaţă de sălbatic, aproape asemenea fiarelor. Figurile acestora ne aţâţau curiozitatea de a cunoaşte cu adevărat bărbaţii, doream din tot sufletul să-i vedem şi adesea ieşeam pe terasa grădinii să-i zărim măcar de departe pe mateloţii de pe lacul Goletta sau pe credincioşii care se grăbeau spre băile de la Hamâm-Nef [77] . Deşi nu uitasem învăţăturile îndrăgostitului Medjinun, nu le-am mai repetat împreună. Credeam chiar că pasiunea pentru sora mea se stinsese de-a binelea, când o nouă întâmplare m-a convins că mă înşelasem.

Într-o zi, mama a invitat la noi o prinţesă din Tafillet [78] , femeie între două vârste. Am primit-o cât se poate de bine. După ce a plecat, mama mi-a spus că prinţesa mă ceruse de soţie pentru fiul ei, iar sora mea e dată unuia din neamul Gomélez. Vestea asta ne-a lovit ca un trăsnet. La început n-am putut scoate niciun cuvânt, iar mai târziu nenorocirea de a fi despărţite ne-a apărut atât de clar înaintea ochilor, încât ne-a apucat cea mai crâncenă disperare. Ne smulgeam părul din cap, umplând întregul serai de ţipete. Până la urmă, când semnele suferinţei noastre au început să semene a nebunie, mama, speriată, a făgăduit să nu ne mai stea împotrivă şi s-a arătat dispusă să rămânem fete sau să ne măritătm cu acelaşi bărbat. Aşa ne-a mai liniştit oarecum.

La câtăva vreme după asta mama a venit să ne spună că vorbise cu căpetenia neamului nostru şi acesta îngăduise să ne mărite cu acelaşi soţ, dar cu condiţia ca el să fie din neamul Gomélezilor.

N-am scos un cuvânt, dar gândul de a avea acelaşi soţ ne surâdea cu fiecare zi mai mult. Până atunci nu văzuserăm vreun bărbat, nici bătrân, nici tânăr, numai de foarte departe. Dar, cum femeile tinere ni se păreau mai plăcute decât cele bătrâne, ţineam ca şi soţul să fie

tânăr. Ne aşteptam să ne lămurească unele pasaje din cartea lui Ben Omar, pe care singure nu reuşiserăm să le înţelegem.

Aici Zibelda şi-a întrerupt sora şi, aruncându-se în braţele mele, a zis:

– Iubite Alfons, de ce oare nu eşti şi tu musulman? Cât aş fi de fericită să te văd la sânul Eminei şi în acelaşi timp să mă socotesc soţia ta! În casa noastră, ca şi în neamul Profetului, urmaşii pe linie femeiască au aceleaşi drepturi ca cei din ramura bărbătească, aşa că de tine ar depinde să ajungi capul familiei noastre, care e pe cale să se stingă. Nu ţi-ar rămâne decât să-ţi deschizi inima razelor sfinte ale credinţei noastre.

Cuvintele acestea mi se păreau a semăna într-atât unor ispite diavoleşti, încât parcă şi zăream urmele de coarne pe frumoasa frunte a Zibeldei. Am încercat să bolborosesc câteva vorbe despre legea mea sfântă. La auzul lor, surorile s-au îndepărtat de mine. Pe chipul Eminei se citea o adâncă seriozitate, când a continuat:

– Seniore cavaler, ţi-am spus destul de multe despre mine şi Zibelda. Nu asta am vrut la început. Începusem să-ţi pomenesc de istoria neamului Gomélez, căruia îi aparţii pe linie femeiască. Iată, dar, ce doream să afli:

Povestea cetăţii Kasr-Gomelez

Primul întemeietor al neamului nostru a fost Mas'ûd Ben-Tâher, fratele lui Yusuf Ben-Tâher [79] , care a intrat în Spania în fruntea arabilor şi a dat numele său muntelui Gebal-Tâher sau, cum îi ziceţi

voi, Gibraltar. Mas'ûd, care a avut mari merite faţă de armata arabă, a primit de la califul Bagdadului funcţia de guvernator al Granadei, pe care a îndeplinit-o până la moartea fratelui său. Ar fi rămas mai mult în această funcţie, căci era foarte respectat atât de musulmani, cât şi de mossarabi, adică de creştinii rămaşi sub stăpânirea maurilor, dar avea duşmani puternici la Bagdad, care l-au vorbit de rău în faţa califului. Aflând că soarta lui era pecetluită, a hotărât să se retragă singur. A adunat, deci, în juru-i o mână de credincioşi şi a pornit spre Alpujarra, care este, după cum ştii, un lanţ al Sierrei Morena, ce desparte regatul Granadei de cel al Valenciei.

Vizigoţii, de la care am cucerit Spania, n-au pătruns niciodată în Alpujarra; o mare parte a văilor era cu totul părăsită. Numai vreo trei dintre ele erau locuite de urmaşii vechiului neam spaniol al turdulilor [80] . Ei nu-l ştiu nici pe Mahomed, nici pe profetul vostru nazarinean, principiile religiei şi legilor lor au fost cuprinse în cântecele transmise din tată-n fiu. Au avut cândva şi cărţi, dar au dispărut cu totul în negura vremurilor.

Mas'ûd i-a supus pe turduli fără a folosi forţa, le-a învăţat limba şi le-a insuflat principiile islamului. Amândouă triburile s-au amestecat prin căsătorii mixte şi acestei uniri de neamuri, ca şi aerului de munte, le suntem datoare, eu şi sora mea, această vioiciune a firii ce le caracterizează pe fiicele din familia Gomélezilor. Ce-i drept, şi la mauri poţi întâlni multe femei albe, dar acestea sunt de obicei palide.

Apoi, Mas'ûd a primit titlul de şeic şi a poruncit să se ridice un castel întărit, pe care l-a botezat Kasr-Gomélez [81] . Mai mult judecător decât căpetenie a neamului său, Mas'ûd putea fi găsit de oricine, casa lui era deschisă pentru toţi deopotrivă, numai în ultima vineri a fiecărei luni îşi lua rămas-bun de la ai săi, cobora în pivniţa castelului

şi petrecea acolo închis o săptămână întreagă. Aceste dispariţii dădeau prilej la tot felul de presupuneri. Unii susţineau că şeicul stătea de vorbă cu Al Doisprezecelea Imam [82] , care urma să apară la sfârşitul lumii. Alţii, că Antichristul stă închis în subterane [83] . Ultimii dovedeau că cei şapte fraţi adormiţi se odihneau acolo împreună cu credinciosul lor câine, Kaleb [84] . Şeicul n-a luat deloc în seamă aceste speculaţii şi şi-a condus norodul cât l-au ţinut puterile. La urmă l-a ales pe cel mai înţelept din neamul său, l-a numit urmaşul lui, i-a dat cheia spre subterane, iar el s-a închis într-o chilie singuratică, unde a mai trăit mulţi ani.

Noul şeic a stăpânit şi el asemenea înaintaşului său şi tot aşa dispărea în ultima vineri a fiecărei luni. Această stare de lucruri a durat până ce Cordoba şi-a căpătat califii săi, cu totul independenţi faţă de căpeteniile Bagdadului [85] . În vremea asta, muntenii din Alpujarra, care luaseră parte activă la aceste schimbări, au început să se aşeze pe câmpii întinse, unde în scurt timp s-au făcut vestiţi sub numele de abenceragi. Alţii însă, care au rămas credincioşi şeicului din Kasr-Gomélez, şi-au păstrat numele de Gomélez.

Între timp, abenceragii au cumpărat cele mai bogate pământuri din regatul Granadei şi cele mai arătoase palate din oraş. Bunăstarea lor atrăgea atenţia tuturor. Plutea chiar bănuiala că subteranele şeicilor ascundeau bogăţii nemăsurate, dar nimeni nu era în stare să verifice această presupunere, căci înşişi abenceragii nu cunoşteau izvorul bogăţiei lor. În sfârşit, când aceste frumoase regate au atras asupră-le mânia divină, Allah le-a lăsat pe seama păgânilor. Granada a fost luată cu asalt şi, câteva zile mai târziu, vestitul Gonzalo din Cordoba, în fruntea a trei mii de spanioli, a intrat în Alpujarra [86] . Hatem Gomélez era atunci şeic al neamului nostru. El a ieşit în întâmpinarea lui Gonzalo şi i-a înmânat cheile castelului. Spaniolul a

cerut şi cheile subteranelor, iar şeicul i le-a dat îndată şi pe acestea. Gonzalo însuşi a coborât în subterană, dar în loc de comori a găsit un mormânt şi câteva cărţi vechi, a râs în gura mare de superstiţiile răsuflate ale compatrioţilor lui şi s-a grăbit să se întoarcă la Valladolid, unde-l chemau dragostea şi amorurile.

Până la urcarea pe tron a lui Carol [87] , în munţii noştri a fost linişte desăvârşită. Pe atunci era şeic Sefî Gomélez. Din pricini necunoscute, omul acesta l-a informat pe rege că e gata să-i dezvăluie o mare taină, dacă binevoieşte să trimită în munţii Alpujarrei un spaniol de seamă, om de mare încredere.

N-au trecut nici cincisprezece zile, că don Rodrigo de Toledo s-a înfăţişat la Gomélez, ca trimis al regelui, dar nu l-a mai găsit pe şeic în viaţă. Fusese ucis în ajunul sosirii lui.

Don Rodrigo a început să urmărească unele persoane, dar pe neaşteptate, plictisit de zădărnicia strădaniilor sale, s-a întors la Madrid.

Astfel, taina şeicilor a rămas în seama ucigaşului lui Sefî. Omul acesta, pe nume Billâh Gomélez, i-a adunat pe bătrânii din neam şi le-a vorbit despre nevoia păstrării acestei importante taine. Au hotărât să iniţieze câţiva membri ai familiei Gomélezilor, dar în aşa fel încât fiecare din ei să afle numai o parte a secretului. Cei aleşi urma să dea dovadă de înţelepciune, credinţă şi curaj.

În acest loc al povestirii, Zibelda a întrerupt-o din nou pe sora ei, zicând:

– Dragă Emina, nu crezi că Alfons ar fi trecut cu bine toate încercările? Ah, cine s-ar putea îndoi de asta?! Iubite Alfons, ce păcat

că nu eşti musulman, desigur ai fi ajuns stăpânul a nenumărate comori!

Asta arăta „ca o nouă ispită“. Duhul întunericului, neputând să mă chinuie cu deliciile, se străduia să trezească în mine pofta de aur. Dar în vremea asta frumoasele maure s-au ghemuit la pieptul meu şi m-au făcut să simt atingerea unor corpuri vii, nu a unor umbre. După o clipă de tăcere, Emina şi-a reluat povestea:

– Iubite Alfons, ştii bine ce persecuţii a avut de suferit neamul nostru pe vremea regelui Filip [88] , fiul lui Carol. Copiii erau răpiţi, erau educaţi în credinţa lui Hristos şi li se dădeau averile părinţilor care nu voiau să se lepede de credinţa lor. Atunci, unul dintre Gomélezi a fost primit în teketul [89] dervişilor Sfântului Dominic [90] şi a ajuns Mare Inchizitor.

În clipa aceea s-a auzit cântecul cocoşului şi Emina a tăcut. Cocoşul a mai cântat o dată. Un om superstiţios s-ar fi aşteptat ca frumoasele fete să dispară cât ai bate din palme. Dar nu s-a întâmplat, în schimb, ele s-au întristat pe dată şi au căzut pe gânduri.

Emina a rupt cea dintâi tăcerea.

– Dragă Alfons, a început ea, uite, se face ziuă, ne sunt prea scumpe orele pe care le putem petrece alături de tine ca să le prăpădim cu poveşti de pe vremuri. Nu putem să fim soţiile tale decât dacă ai împărtăşi legea Profetului. Dar ai voie să ne vezi în vis. Ce zici?

M-am învoit întru totul.

– Asta nu e tot, a zis Emina, luându-şi o înfăţişare plină de demnitate, nu e destul, iubite Alfons. Mai trebuie să juri pe ce ai mai

sfânt că n-ai să trădezi niciodată secretul numelor noastre, al existenţei noastre şi nimic din ceea ce ştii despre noi. Te încumeţi să iei asupră-ţi asemenea îndatoriri?

Am făgăduit să fac tot ce mi se ceruse.

– Bine, a mai spus Emina. Atunci, dragă soră, adu cupa sfinţită de Mas'ûd, căpetenia neamului nostru.

În timp ce Zibelda s-a dus după cupa fermecată, Emina a îngenuncheat şi a rostit câteva rugăciuni arăbeşti. Zibelda a adus cupa, care mi se părea sculptată dintr-un singur, mare smarald. Cele două surori şi-au muiat pe rând buzele în ea, apoi mi-au cerut să beau restul, până la fund. Le-am dat ascultare. Emina mi-a mulţumit, îmbrăţişându-mă drăgăstos. Apoi Zibelda m-a sărutat fierbinte pe gură. La urmă s-au îndepărtat, zicându-mi că a doua zi ne vom revedea, dar că până atunci ar fi bine să încerc să adorm cât mai repede.

Atâtea întâmplări ciudate, povestiri neobişnuite şi impresii neaşteptate mi-ar fi dat de gândit o noapte întreagă, dar trebuie să recunosc că visurile făgăduite mă preocupau mai mult decât orice. M-am dezbrăcat îndată şi, când m-am întins în aşternutul ce-mi fusese pregătit, am văzut, nu fără încântare, că patul este lat, putând cuprinde visuri cu nemiluita. Dar abia am făcut această constatare, că somnul cel nebiruit mi-a coborât pleoapele şi toate fantomele nopţii mi-au cuprins simţurile. În fiecare clipă mi se părea că rătăcesc prin tot felul de locuri fantastice, iar gândul, purtat pe aripile dorinţei, mă ducea fără să vreau la seraiuri africane, îmi dezvăluia frumuseţile ascunse între zidurile lor fermecate şi mă cufunda în vârtejul unor delicii de nedescris. Simţeam că visez, dar aveam, totuşi, conştiinţa faptului că nu strâng în braţe nişte vedenii. Mă

pierdeam în spaţiul nesfârşit al celor mai nebuneşti iluzii, dar mi-amintesc bine că mă aflam mereu în tovărăşia frumoaselor mele verişoare. Adormeam la sânul lor şi mă trezeam în braţele lor. Nu mai ţin minte de câte ori am simţit dulceaţa acestor metamorfoze...

ZIUA A DOUA

În sfârşit, m-am trezit de-a binelea. Soarele îmi ardea pleoapele şi cu greu am reuşit să deschid ochii. Am zărit cerul şi mi-am dat seama că mă găseam în aer liber, dar strălucirea orbitoare a razelor soarelui m-a făcut să-i închid la loc. Nu mai dormeam, dar nici nu mă trezisem cu totul. Tot felul de vedenii, care mai de care mai teribile, îmi tulburau fiinţa. Tremuram de frică. Am sărit brusc în picioare şi am privit rătăcit în jur.

Nu găsesc cuvinte să descriu groaza care m-a cuprins. Eram culcat la doi paşi de spânzurătoarea din Los Hermanos. Corpurile neînsufleţite ale celor doi fraţi Zoto nu mai atârnau, ci zăceau în stânga şi în dreapta mea. Nu mai încăpea îndoială, toată noaptea mi-o petrecusem între cei doi morţi. Zăcusem pe o grămadă de funii zdrenţuite, resturi de roţi, frânturi de schelete şi cârpe pe jumătate putrezite.

Mi-am zis că poate încă mai dorm, că mă lupt cu cine ştie ce vis urât. Am închis ochii, încercând să-mi amintesc impresiile nopţii trecute. În clipa aceea am simţit nişte gheare înfigându-mi-se în piept. Era un vultur care, cu ghearele înfipte în mine, se înfrupta din trupul unuia

dintre cei doi spânzuraţi. Durerea m-a trezit de-a binelea. Veşmintele erau alături şi am început să mă îmbrac în grabă. Am dat să ies din curtea cu spânzurători, dar poarta era închisă şi n-a fost chip s-o deschid. Am fost nevoit să mă caţăr pe zid şi, ajuns în vârf, m-am sprijinit de stâlpul spânzurătorii ca să pot arunca o privire în împrejurimi. Cunoşteam deja locul. Mă aflam într-adevăr la intrarea în valea Los Hermanos, nu departe de malurile Guadalquivirului.

Tot plimbându-mi ochii în jur, am zărit lângă râu doi călători. Unul dintre ei pregătea ceva de-ale gurii, celălalt ţinea caii de hăţuri. Eram aşa de fericit că văd oameni, încât îndată am început să strig *Agur! Agur!*, adică, în spaniolă, un fel de „bună ziua“ sau „ce mai faci?“.

Cei doi călători, auzind aceste frumoase vorbe din partea cuiva cocoţat în vârful unei spânzurători, au înlemnit o clipă, apoi au încălecat în grabă şi au pornit în galop spre Los Alcornoques. Le-am strigat să se oprească, dar degeaba: cu cât strigam mai tare, cu atât fugeau mai repede, îndemnându-şi mai vârtos armăsarii. Când în sfârşit i-am pierdut cu totul din vedere, primul gând a fost să-mi părăsesc postul. Am sărit, am căzut şi m-am lovit zdravăn.

Şchiopătând, m-am târât până la marginea apei. Am găsit aici prânzul gata pregătit, pe care cei doi drumeţi îl părăsiseră cu atâta grabă. Bucatele mi-au prins cât se poate de bine, căci eram slăbit din cale-afară. Ciocolata încă mai fierbea pe foc şi alături de ea am mai găsit *esponjado* [91] înmuiat în vin de Alicante, pâine şi ouă.

După ce am mai prins puteri, am încercat să-mi reamintesc întâmplările din noaptea trecută. Toate mi se încurcau în cap, singurul lucru pe care nu-l uitasem era că mi-am dat cuvântul de onoare să păstrez o taină şi am hotărât să-mi respect cu sfinţenie

jurământul. Lăsând la o parte orice îndoială în această privinţă, am început să mă gândesc la soarta mea viitoare, adică la drumul pe care urma să-l aleg. Acum, mai mult ca oricând, mi-am zis că sfintele legi ale onoarei îmi cer să o pornesc spre Sierra Morena.

Unora li s-ar părea ciudat că mă preocupau atât de mult problemele onoarei mele şi atât de puţin evenimentele nopţii trecute, dar acest mod de a gândi era rezultatul firesc al educaţiei pe care o primisem, după cum veţi vedea din cele ce vor urma. Dar să mă întorc la călătoria mea.

Eram foarte curios să aflu ce naiba se întâmplase cu calul pe care-l lăsasem la „Venta Quemada“. Pentru că drumul meu trecea tocmai pe acolo, am hotărât să mă opresc la han. A trebuit să parcurg pe jos întreaga vale Los Hermanos până la han şi eram atât de obosit, încât aşteptam cu mare nerăbdare clipa în care aveam să-mi regăsesc calul. Şi, într-adevăr, l-am găsit în acelaşi grajd în care-l lăsasem cu o zi înainte. Viteazul meu bidiviu nu-şi pierduse nimic din obişnuita-i vioiciune şi, după luciul părului, mi-am dat seama că cineva avusese grijă de el. Habar n-aveam cine ar fi putut fi, dar văzusem atâtea lucruri neobişnuite până atunci, că nu merita să-mi bat prea mult capul cu o singură problemă. Era cât pe ce s-o pornesc la drum, dar mi-a dat prin gând să mai arunc o privire prin han. Am găsit încăperea în care intrasem la început, dar, în ciuda celor mai stăruitoare căutări, n-am putut nimeri odaia în care făcusem cunoştinţă cu frumoasele maure. Plictisit să tot scotocesc prin cotloane, am încălecat pe cal şi am pornit mai departe.

Când mă trezisem sub spânzurătoarea din Los Hermanos soarele era deja la amiază, am mai pierdut alte două ceasuri cu drumul până la han, aşa că, după alte câteva mile străbătute, am început să mă

gândesc iar la un nou adăpost. Nevăzând însă nicăieri ceva asemănător, mi-am continuat drumul. Într-un sfârşit, am zărit în depărtare o capelă gotică şi lângă ea o colibă ce părea a fi loc de sihăstrie. Amândouă se aflau destul de departe de drumul mare, dar, cum foamea începuse să-şi arate colţii, n-am pregetat să mă abat din drum, cu gândul că voi găsi ceva de mâncare.

Ajuns la locul cu pricina, am legat calul de un pom şi am bătut la uşa colibei. A ieşit un călugăr cu o înfăţişare venerabilă, care, îmbrăţişându-mă părinteşte, mi-a zis;

– Intră, fiule, cât mai degrabă, să nu rămâi peste noapte în bătaia vântului. Fereşte-te de ispite, căci Domnul şi-a luat mâna de pe noi.

I-am mulţumit sihastrului pentru bunătatea ce-mi arăta şi, fără să mai aştept, i-am spus că mă cam încerca foamea.

– Mai întâi gândeşte-te, fiule, la mântuirea sufletului, a reluat el, du-te în capelă, îngenunchează şi roagă-te în faţa crucii. Eu am să chibzuiesc la nevoile trupului tău, dar va trebui să te mulţumeşti cu puţinul ce se găseşte în umila mea colibă.

Am intrat în capelă şi am început cu adevărat să mă rog, căci nu numai că nu eram lipsit de Dumnezeu, dar nici măcar nu înţelegeam că ar putea exista pe lume fiinţe necredincioase. Asta era tot o urmare a modului cum fusesem educat.

Curând, călugărul a venit după mine şi m-a poftit în colibă, unde mă aştepta o cină destul de onorabilă: fructe, lapte şi, în loc de pâine, pesmeţi; era şi o sticlă de vin, din care sihastrul nu băuse, păstrând-o pentru trebuinţele sfintei liturghii. Am lăsat şi eu vinul neatins.

Pe când mă înfruptam cu poftă din bucate, a intrat în colibă o arătare înfricoşătoare, cum nu mai văzusem niciodată în viaţă. Era un om, pare-se, tânăr, dar înspăimântător de slab. Avea părul zburlit în cap, un ochi scos şi încă însângerat. Limba îi ieşea înspumată din gură. N-avea pe el nici cămaşă, nici încălţări, numai o haină lungă, neagră.

Arătarea cu chip de om nu a scos o vorbă, s-a ghemuit într-un colţ şi, nemişcată ca o statuie, şi-a pironit privirea singurului ochi spre crucifixul pe care-l strângea cu amândouă mâinile. Am terminat de înfulecat şi l-am întrebat pe călugăr cine era.

– Fiule, mi-a răspuns călugărul, este un posedat, din care mă străduiesc să alung duhurile rele. Povestea lui nemaipomenită este o dovadă clară a puterii pe care o are îngerul întunericului pe aceste nenorocite meleaguri. Ceea ce vei afla de la el o să ajute, poate, şi mântuirii tale, aşa că am să-i poruncesc să înceapă.

Şi fără zăbavă s-a întors către posedat, zicându-i:

– Pacheco! Pacheco! În numele Mântuitorului tău, îţi poruncesc să-ţi spui povestea.

Istoria lui Pacheco, posedatul

M-am născut la Cordoba, unde tatăl meu ducea o viaţă îmbelşugată. Mama mea a murit acum trei ani. Tata părea la început neconsolat, dar când, după câteva luni a trebuit să plece la Sevilla, s-a îndrăgostit acolo de o văduvă tinerică, pe nume Camila de Tormes. Femeia nu avea un renume prea bun şi prietenii tatălui meu s-au străduit să-l abată din anturajul ei, dar parcă pentru a le face în ciudă, tata s-a

însurat cu ea la doi ani după moartea primei soţii. Nunta a avut loc la Sevilla şi câteva zile mai târziu tata s-a întors la Cordoba cu noua soţie şi cu sora ei, Inesilla.

Mama mea vitregă era întru totul oglinda vorbelor care umblau pe seama ei. Cum a intrat în casa noastră, a început să-mi arunce priviri galeşe. Zadarnice i-au fost strădaniile de a mă cuceri, în schimb, eu m-am îndrăgostit nebuneşte de sora ei, Inesilla. Pasiunea mea era atât de nepotolită, că l-am rugat în genunchi pe tata să mi-o dea de nevastă. Tata m-a ridicat în sus cu bunătate şi mi-a zis:

– Fiule, nu-ţi dau voie să te gândeşti la o asemenea căsătorie şi asta din întreită pricină: mai întâi, nu se cuvine să ajungi cumnatul tatălui tău; al doilea, sfintele legi bisericeşti nu îngăduie asemenea uniri; al treilea, nu vreau să te-nsori cu Inesilla.

Înfăţişându-mi cele trei motive, mi-a întors spatele şi a plecat. Eram în culmea disperării. Mama vitregă, aflând despre asta, a venit la mine şi m-a asigurat că degeaba mă necăjesc, pentru că, deşi nu pot fi soţul Inesillei, nimic nu stă împotrivă să-i fiu *cortejo*, adică amant, şi să las totul în seama ei. Dar n-a ocolit vorbele de dragoste din parte-i către mine, adăugând că face un mare sacrificiu cedând în favoarea surorii sale. Ascultam toate acestea plin de uimire, dar, cunoscând sfiiciunea Inesillei, nu mă aşteptam ca speranţele mele să fie cândva împlinite.

Nu mult după asta, tata a pornit într-o călătorie la Madrid, cu gândul să dobândească funcţia de *corregidor* [92] al Cordobei, luându-şi cu el soţia şi pe sora ei. Urma să lipsească numai vreo două luni, dar mie, care nu puteam petrece o zi măcar fără s-o văd pe Inesilla, mi se părea un veac. Spre sfârşitul celei de-a doua luni am primit de la tata

o scrisoare prin care îmi cerea să-i ies în întâmpinare şi să-l aştept la „Venta Quemada“, la poalele Sierrei Morena. Câteva săptămâni mai înainte n-aş fi îndrăznit să mă aventurez în Sierra Morena, dar tocmai atunci fuseseră spânzuraţi cei doi fraţi ai lui Zoto, banda acestuia se risipise şi drumurile nu mai erau pline de primejdii.

Aşadar, am plecat pe la zece dimineaţa din Cordoba şi spre seară am ajuns la Andujar, unde am tras la cel mai vorbăreţ hangiu din toată Andaluzia. Am comandat o cină îmbelşugată şi, mâncând jumătate din cele aduse, am păstrat-o pe cealaltă pentru restul călătoriei.

A doua zi am poposit la Los Alcornoques, unde am mâncat merindele rămase, şi la apusul soarelui am ajuns la „Venta Quemada“. Tata încă nu venise, dar pentru că îmi spusese clar să-l aştept, am rămas aici, mai ales că hanul era încăpător şi plăcut. Hangiul, un oarecare Gonzáles de Murcia, om de treabă, deşi mare zăpăcit, mi-a făgăduit o cină demnă de un *grande* [93] de clasa întâi. Pe când o pregătea, am ieşit să fac o mică plimbare pe malurile Guadalquivirului. La întoarcere, mă aştepta un ospăţ cu adevărat regesc.

Îndestulându-mă, i-am cerut lui Gonzáles să-mi pregătească aşternutul. El a început să se codească şi să îndruge vorbe fără şir. Până la urmă a recunoscut că hanul era bântuit de stafii. Cât despre el însuşi, obişnuia să înnopteze împreună cu familia în satul din apropiere, pe malul râului. Dacă voiam să petrec noaptea în linişte, putea să-mi facă rost de un pat lângă al său...

Propunerea hangiului mi s-a părut din cale afară de nepotrivită, i-am răspuns, deci, că nu sunt obligat să înnoptez acolo unde pofteşte el.

I-am cerut să-i cheme pe slujitorii mei. Gonzáles nu s-a împotrivit. A ieşit, clătinând din cap şi ridicând din umeri.

Slujitorii mei au apărut îndată. Auziseră şi ei vorbele hangiului şi au încercat să mă înduplece să-mi petrec noaptea în satul apropiat. I-am dat dracului cu sfaturile lor cu tot şi le-am poruncit să-mi aştearnă patul în aceeaşi odaie în care mâncasem. N-au mai zis nimic, dar au îndeplinit porunca fără prea mare tragere de inimă. Apoi au început iar să mă implore, cu lacrimi în ochi, să nu rămân peste noapte la han. Scos din fire, m-am înfuriat şi i-am dat afară. Puteam să mă descurc uşor şi fără ei, căci eram obişnuit să mă dezbrac singur. M-am convins însă că-mi purtau de grijă mai mult decât aş fi meritat prin atitudinea mea, căci îmi lăsaseră lângă pat o lumânare şi câteva cărţi. Acestea aveau să-mi prindă bine în orele de veghe, căci îmi pierise tot cheful de somn.

Am petrecut aşa o vreme, ba citind, ba răsucindu-mă în aşternut, când deodată am auzit un sunet de clopot sau, mai degrabă, de ceas bătând miezul nopţii. M-am mirat din cale-afară, pentru că bătăile orelor dinainte nu le auzisem. Imediat uşa s-a deschis şi în prag a apărut mama mea vitregă, într-o cămaşă uşoară de noapte, cu o lumânare în mână. S-a apropiat de mine în vârful picioarelor, a pus lumânarea pe mescioară, s-a aşezat lângă mine, mi-a luat mâna în palme şi mi-a vorbit cam aşa:

– Dragul meu Pacheco, a sosit clipa în care pot să-mi îndeplinesc făgăduiala pe care ţi-am făcut-o. Acum un ceas am sosit la hanul acesta. Tatăl tău a plecat să doarmă în sat, dar eu, aflând că eşti aici, am primit îngăduinţa să rămân împreună cu sora mea. Inesilla te aşteaptă. N-o să-ţi refuze nimic, dar nu uita de condiţiile mele, ca să

fii fericit. Tu o iubeşti pe Inesilla, iar eu te iubesc pe tine. Veţi fi împreună, dar şi eu voi fi mereu cu voi. Vino cu mine.

Şi nu mi-a dat răgaz să răspund. M-a luat de mână şi m-a condus prin mai multe coridoare până la o ultimă uşă, la care s-a oprit, uitându-se prin gaura cheii. A zăbovit aşa îndelung, apoi mi-a zis:

– Totul merge strună, poţi să te convingi.

Am văzut-o, la rândul meu, pe fermecătoarea Inesilla. Stătea lungită într-un pat superb, cu baldachin, dar nici urmă de sfioşenia ei de totdeauna: ochii îi aruncau scântei neobişnuite, pieptul îi sălta repede, întreaga-i fiinţă trăda aşteptarea cu nerăbdare a unui ibovnic.

După o vreme, Camila mi-a spus:

– Aşteaptă aici, iubite Pacheco. Când va veni momentul, îţi dau de ştire.

Ea a intrat în încăpere, iar eu m-am uitat din nou pe gaura cheii. Am văzut mii de lucruri de neînţeles pentru mine. Camila s-a dezbrăcat cu totul şi, culcându-se în pat, alături de sora ei, i-a zis:

– Nefericită Inesilla, ţii neapărat să ai un iubit? Biată copilă! Oare nu ştii cât rău poate să-ţi facă? O să te prăvălească, o să te strivească, o să te rănească...

Când a socotit că-şi iniţiase îndeajuns eleva, Camila a deschis uşa şi m-a poftit înăuntru. Ce-aş putea spune despre noaptea aceea nefericită? Am cunoscut deopotrivă desfătarea şi fărădelegea: m-am luptat la nesfârşit cu somnul şi sila, ca să prelungesc cât mai mult plăcerile acelea infernale. Până la urmă am adormit. M-am trezit a doua zi sub spânzurătoarea fraţilor lui Zoto, cu trupurile lor alături.

În acest moment sihastrul a întrerupt povestirea posedatului, uitându-se spre mine:

– Ei, fiule, ce zici de toate astea? Îmi închipui ce spaimă ai trage dacă te-ai trezi deodată între doi spânzuraţi.

– Mă jigneşti, părinte, i-am răspuns, un nobil nu trebuie să se teamă de nimic, mai ales când are onoarea de a fi căpitan în garda valonă.

– Dar bine, fiule, a continuat sihastrul, ai auzit să i se fi întâmplat până acum cuiva aşa ceva?

După o clipă de chibzuială i-am replicat:

– Dacă aşa ceva i s-a întâmplat lui *señor* Pacheco, atunci foarte uşor li se poate întâmpla şi altora. O să judec mai bine, dacă ai să-i porunceşti să-şi încheie povestirea.

Sihastrul s-a întors către posedat:

– Pachecho! Pachecho! În numele Mântuitorului tău, îţi cer să vorbeşti mai departe.

Pacheco a scos iar un răcnet sinistru şi a continuat:

– Mai mult mort decât viu, am fugit de lângă spânzurătoare. M-am târât singur nu ştiu până unde şi în cele din urmă am dat de nişte călători care s-au îndurat de mine şi m-au dus la „Venta Quemada“. I-am găsit pe hangiu şi pe slujitori foarte îngrijoraţi de soarta mea. I-am întrebat dacă tatăl meu a petrecut cu adevărat noaptea în satul apropiat. Mi-au răspuns că până atunci nimeni din familia mea nu-şi făcuse apariţia.

N-am putut să zăbovesc mai mult la „Venta Quemada“ şi m-am întors la Adujar. Am ajuns după apusul soarelui. Cum hanul era plin de lume, mi-au aşternut patul în bucătărie. M-am culcat, dar n-am putut să-nchid un ochi. Blestemăţiile nopţii trecute nu-mi ieşeau din minte. Pusesem lumânarea pe prichiciul vetrei, dar deodată s-a stins şi am simţit un fior de moarte trecându-mi prin şira spinării. Ceva sau cineva parcă-mi trăgea plapuma de pe mine şi totodată am auzit o voce subţire, grăindu-mi:

– Eu sunt, Camila, mama ta vitregă, tremur toată de frig. Fă-mi şi mie loc, dragă Pacheco, sub plapuma ta.

După o clipă, alt glas:

– Eu sunt, Inesilla, lasă-mă în patul tău. Şi eu mor de frig.

Pe loc am simţit o mână îngheţată mângâindu-mă sub barbă.

Mi-am adunat puterile şi am strigat:

– „Piei de lângă mine, Satană!“

Cele două glasuri s-au auzit iar, la fel de potolit:

– Cum aşa? Ne goneşti? Nu eşti tu oare soţul nostru iubit? Ne e frig, să mai aprindem niţel focul.

Şi, cât ai clipi, o flăcăruie mică a ţâşnit în vatră. Când s-a făcut puţină lumină am deschis ochii, dar nu le-am mai văzut pe Camila şi pe Inesilla. În locul lor, deasupra vetrei atârnau cei doi fraţi ai lui Zoto.

La vederea lor parcă mi-am ieşit din minţi. Am sărit din pat, m-am aruncat pe fereastră şi am luat-o la goană pe câmp. O vreme am

crezut că am scăpat de toate grozăviile, dar întorcându-mi privirea i-am zărit pe cei doi spânzuraţi urmărindu-mă. Am iuţit pasul şi curând i-am lăsat mult în urmă. Dar bucuria n-a ţinut mult. Hidoasele fiinţe s-au rostogolit ca o roată şi într-o clipită m-au ajuns. Am încercat să o iau iar la goană, dar puterile m-au părăsit.

Atunci am simţit cum unul dintre cei doi spânzuraţi mă apucă de glezna piciorului stâng. Am vrut să mă smulg din strânsoare, dar celălalt s-a postat în mijlocul drumului. S-a oprit, şi-a holbat la mine ochii fioroşi şi a scos o limbă ca fierul înroşit în foc. L-am rugat să mă cruţe, dar în zadar. Cu o mână m-a apucat de grumaz, iar cu cealaltă mi-a scociorât ochiul, care nici acum nu s-a vindecat. Prin gaura ochiului şi-a băgat limba încinsă şi a început să-mi lingă creierii, făcându-mă să urlu de durere.

În vremea asta, celălalt spânzurat, care mă apucase de piciorul stâng, şi-a scos ghearele. Mai întâi m-a gâdilat în talpa piciorului de care mă ţinea, apoi monstrul afurisit mi-a smuls pielea, a scos afară toţi nervii, i-a curăţat de sânge şi a început să-şi plimbe pe ei degetele ca pe nişte strune. Văzând însă că nu scot sunete destul de plăcute pentru el, şi-a înfipt ghearele sub genunchi, a tras afară tendoanele şi a început să le acordeze, de parcă ar fi avut de-a face cu o harfă. La urmă s-a apucat să cânte la piciorul meu din care făcuse un soi de psalterion [94] . Îi auzeam râsul drăcesc. Strigătele mele de durere se amestecau cu urletele lor infernale, scrâşnetele lor blestemate îmi sfâşiau auzul. Mi-am pierdut cunoştinţa.

A doua zi nişte păstori m-au găsit pe câmp şi m-au adus în schitul acesta. M-am spovedit şi mi-am alinat în sfârşit suferinţele în faţa altarului.

Rostind aceste ultime cuvinte, posedatul a mai răcnit o dată înfiorător, apoi a tăcut. Atunci schivnicul a reluat:

– Te-ai convins, tinere, de puterea Satanei, roagă-te, aşadar, şi plângi. Dar e târziu, se cuvine să ne despărţim. Nu-ţi dau pentru noapte chilia mea, căci ţipetele lui Pacheco nu te-ar lăsa să dormi. Du-te şi te culcă în capelă. Acolo, la adăpostul crucii, vei găsi ocrotire împotriva duhurilor rele.

I-am răspuns sihastrului că voi dormi acolo unde doreşte. Am adus amândoi un mic pat de campanie în capelă, apoi bunul călugăr a ieşit, urându-mi noapte bună.

Rămânând singur, am început să-mi depăn firul povestirii lui Pacheco. Fără îndoială, îmi amintea în multe privinţe propriile mele aventuri şi tocmai chibzuiam mai adânc la asta, când a bătut miezul nopţii. Nu-mi dădeam seama dacă sunase călugărul sau iar îşi făcea de cap vreun strigoi. Am auzit imediat cum cineva zgâria afară, la uşă. M-am apropiat şi am întrebat:

– Cine-i acolo?

Un glas slab mi-a răspuns:

– Ne e frig, deschide-ne, noi suntem, soţioarele tale iubite.

– Ba bine că nu, blestemaţilor! am strigat. Întoarceţi-vă la spânzurătorile voastre şi lăsaţi-mă să dorm!

– Îţi baţi joc de noi fiindcă eşti înăuntru, în capelă, dar ia ieşi puţin afară.

– Chiar aşa am să şi fac, am răspuns pe dată.

Mi-am luat sabia şi am dat să ies, dar degeaba, uşa era încuiată. Le-am spus asta strigoilor, care n-au mai scos o vorbă. M-am culcat la loc şi am dormit până în zori.

ZIUA A TREIA

M-am trezit la auzul glasului pustnicului, care părea să se bucure din cale-afară, văzându-mă zdravăn şi vesel. M-a îmbrăţişat cu lacrimi în ochi şi mi-a zis:

– Fiule, ciudate lucruri s-au întâmplat în noaptea asta. Spune-mi adevărul, ai petrecut noaptea la „Venta Quemada“? Răul mai poate fi îndepărtat. Pleacă-te în faţa altarului, recunoaşte-ţi păcatele şi pocăieşte-te.

– Părinte, am spus eu, tocmai m-am spovedit când am plecat din Cadiz. Nu cred să mai fi făcut de atunci vreun păcat, poate doar în somn. Ce-i drept, am înnoptat la „Venta Quemada“, dar, dacă am văzut ceva acolo, am motivele mele să nu vorbesc.

Pustnicul a părut foarte mirat de răspuns. Mi-a reproşat că m-am lăsat furat de demonul orgoliului şi a vrut cu orice preţ să mă convingă că era neapărată nevoie să mă spovedesc. Dar, văzând că rămân neclintit în hotărârea mea, s-a mai îmbunat, a lăsat tonul apostolic dinainte şi mi-a zis:

– Mă miră îndrăzneala ta. Spune-mi cine eşti, cine te-a crescut şi dacă tu crezi în duhuri. Potoleşte-mi, te rog, curiozitatea.

– Părinte, i-am răspuns, mă onorezi cu dorinţa de a mă cunoaşte mai bine şi fii convins că ştiu să apreciez asta. Îngăduie-mi să mă scol şi să vin în chilia ta. Am să-ţi povestesc de-a fir-a-păr tot ce vrei să afli despre mine.

Pustnicul m-a îmbrăţişat din nou şi apoi s-a retras. M-am îmbrăcat şi am intrat în chilia lui. L-am găsit fierbând lapte de capră, pe care mi l-a oferit cu zahăr şi pâine, iar el s-a mulţumit cu câteva rădăcini. După ce a mâncat, s-a întors către posedat, zicându-i:

– Pachecho, Pacheco! În numele Mântuitorului tău, îţi poruncesc să duci caprele la munte.

Bărbatul a scos acelaşi urlet înfiorător şi a ieşit.

Iar eu mi-am început istorisirea.

Povestea lui Alfons van Worden

Mă trag dintr-o familie foarte veche, vestită mai mult prin bărbaţii ei de seamă decât prin bogăţii. Întreaga noastră avere era un domeniu numit Worden, dependent de Bourgogne, în munţii Ardeni.

Tatăl meu, având un frate mai mare, a trebuit să se mulţumească cu o mică parte din moştenire, care îi era, totuşi, suficientă să ducă o viaţă onorabilă ca militar. A luptat în războiul de succesiune [95] şi, după

încheierea păcii, regele Filip al V-lea l-a avansat la gradul de locotenent-colonel în garda valonă.

În armata spaniolă domnea pe atunci un cod al onoarei, stabilit cu o exagerată scrupulozitate, dar pe care tatăl meu tot îl considera insuficient. Să nu i-o luăm însă în nume de rău, căci, la drept vorbind, onoarea trebuie să fie însăşi esenţa vieţii de ostaş. N-avea loc niciun duel la Madrid fără ca tata să nu fie cel care stabileşte condiţiile şi, dacă spunea o dată că satisfacţia era împlinită, nimeni nu mai îndrăznea să se opună sentinţei lui. Iar atunci când, prin cine ştie ce întâmplare mai deosebită, cineva nu era pe deplin satisfăcut, avea îndată de-a face cu tatăl meu, care nu pregeta să-şi susţină părerea cu tăişul săbiei. În afară de asta, tata mai ţinea un registru în care scria povestea fiecărui duel, cu toate amănuntele şi, de regulă, în situaţii mai dificile, îl examina atent ca să găsească o dezlegare.

Fiind mereu ocupat cu acest tribunal al sângelui, tata a rămas multă vreme insensibil la ispitele dragostei, până într-o zi când i-a răpit inima o fată încă tânără, Urraca de Gomélez, fiica oidor-ului [96] Granadei, dintr-un vechi neam regesc al ţării [97] . Prietenii comuni s-au străduit să-i apropie, înlesnind căsătoria.

Tata a hotărât să-i invite la nuntă pe toţi cei cu care se duelase cândva şi pe care, se înţelege, nu-i omorâse. O sută douăzeci şi doi au venit la masă; treisprezece nu erau atunci la Madrid, iar despre locul unde se aflau alţi treizeci şi trei n-a putut afla nimic. Mama îmi povestea că n-a văzut în viaţa ei un banchet aşa de vesel, la care să domnească atâta sinceritate şi voie bună. Nu puteam să n-o cred, căci tata avea o inimă de aur şi era iubit de toată lumea.

În ceea ce-l priveşte, era strâns legat de Spania şi n-ar fi părăsit slujba dacă la două luni după încheierea căsătoriei n-ar fi primit o scrisoare semnată de primarul oraşului Bouillon. Era anunţat că fratele lui, părăsind această lume fără să aibă urmaşi, i-a lăsat lui toată averea. Vestea l-a tulburat nespus. Mama îmi spunea că-l cuprinsese o tristeţe nesfârşită şi nu scotea o vorbă. Până la urmă, a luat registrul duelurilor, a căutat vreo doisprezece oameni din Madrid, care se duelaseră cel mai des, i-a chemat la el şi le-a grăit aşa:

– Dragi camarazi de arme, ştiţi bine de câte ori v-am liniştit conştiinţele, când onoarea vi se părea în primejdie. Astăzi, eu însumi sunt nevoit să mă las pe mâna voastră, căci mă tem ca judecata mea să nu fie destul de limpede, căzând mai degrabă în mrejele părtinirii. Iată, aveţi aici o scrisoare a primarului din Bouillon, a cărui mărturie e demnă de toată consideraţia, căci şi-a câştigat slujba nu datorită obârşiei nobile, ci prin muncă cinstită. Vă rog, aşadar, să hotărâţi dacă onoarea îmi dictează să locuiesc de-acum încolo în castelul strămoşilor mei sau dacă trebuie să rămân mai departe în slujba regelui Filip, care m-a copleşit cu binefaceri şi nu demult m-a înaintat chiar la gradul de general de brigadă. Vă las scrisoarea pe masă. Mă întorc peste o jumătate de ceas, să-mi spuneţi ce-aţi hotărât.

Apoi, tata a ieşit din încăpere. S-a întors după o jumătate de oră ca să afle rezultatul votului. Cinci din ei au fost pentru a rămâne în slujba regelui, ceilalţi şapte pentru plecarea în munţii Ardeni. Fără vorbă, tata s-a supus majorităţii.

Mama ar fi rămas bucuroasă în Spania, dar îşi iubea atât de mult soţul, încât, fără pic de tristeţe, s-a hotărât să-l urmeze. Din clipa aceea au început pregătirile de plecare. S-au gândit să ia cu ei şi

câteva persoane care să le amintească acolo, în munţii Ardeni, de Spania. Deşi nu venisem încă pe lume, tata nu se îndoia de sosirea mea, aşa că a început să caute pentru mine un viitor profesor de scrimă. În acest scop, i s-a adresat lui Garcias Hierro [98] , cel mai iscusit maestru de scrimă din întregul Madrid. Tânărul, obosit de viaţa zgomotoasă a oraşului, a acceptat pe dată condiţiile. La rândul ei, mama, nedorind să pornească la drum fără duhovnic, l-a ales pe licenţiatul în teologie Iñigo Velez de Cuenca, acesta urmând să mă înveţe principiile religiei catolice şi limba spaniolă. Toate pregătirile privind educaţia mea au fost făcute cu un an şi jumătate înainte de a mă naşte.

Îndată ce totul a fost gata, tatăl meu s-a dus să-şi ia rămas-bun de la rege şi, după obiceiul răspândit la curtea Spaniei, a îngenuncheat să-i sărute mâna, dar deodată l-a cuprins o nesfârşită tristeţe, a leşinat şi a trebuit să fie dus în nesimţire acasă. A doua zi i-a făcut o vizită în acelaşi scop lui Don Fernando de Lara, pe atunci prim-ministru. Don Fernando l-a primit cu multă bunăvoinţă şi l-a anunţat că regele i-a fixat o pensie pe viaţă de douăsprezece mii de reali, dându-i şi gradul de *serjente general*, care în zilele noastre ar corespunde celui de general de divizie. Tata ar fi fost în stare să-şi dea sângele pe jumătate ca să aibă fericirea de a se arunca încă o dată la picioarele regelui, dar pentru că se despărţise deja de el, a fost nevoit să se mulţumească cu o scrisoare în care-şi exprima sentimentele de adâncă recunoştinţă ce-l cuprinseră. În sfârşit, nu fără lacrimi în ochi, au părăsit Madridul. S-au îndreptat spre Catalonia, ca să mai vadă o dată câmpiile în care dăduse atâtea dovezi de bărbăţie şi să-şi ia rămas-bun de la câţiva prieteni, care se aflau la comanda unor detaşamente de graniţă. De acolo, prin Perpignan, a intrat în Franţa.

Până la Lyon nu i s-a întâmplat nimic neplăcut, dar, ieşind din Lyon cu cai de poştă, a fost depăşit de o caleaşcă mai uşoară, care a sosit mai repede la staţia de schimb. Ajuns acolo, tata şi-a scos spada şi s-a apropiat de călătorul aflat în caleaşcă, rugându-l să-i acorde câteva clipe în particular. Bărbatul, un colonel francez, văzându-l pe tata în uniformă de general, în semn de cinstire şi-a încins şi el spada. Au intrat amândoi în hanul din faţa staţiei de poştă şi au cerut o odaie retrasă. Când au rămas singuri, tata i s-a adresat astfel:

– Seniore cavaler, caleaşca dumitale a luat-o înaintea caretei mele, încercând cu orice preţ să ajungă înaintea ei. Fapta asta, deşi prin ea însăşi nu este o jignire, are, totuşi, un iz neplăcut, de aceea sunt nevoit să vă cer explicaţii.

Colonelul, mirat peste măsură, a aruncat vina pe vizitiu, asigurându-l pe tata că habar n-avea de toată afacerea.

– Seniore cavaler, l-a întrerupt tata, n-am de gând să consider asta o chestiune de prea mare importanţă, aşa că mă voi opri la prima picătură de sânge [99] . Rostind aceste vorbe, a scos spada.

– O clipă, *señor*, a sărit francezul, cred că nu vizitiii mei i-au depăşit pe ai dumitale, ci dimpotrivă, ai dumitale, abia mişcându-se, au rămas în urmă.

Tata a rămas o clipă pe gânduri, apoi i-a zis colonelului:

– Cred că ai dreptate, *señor*, dar, dacă mi-ai fi atras atenţia asupra faptului mai devreme, adică înainte de a scoate spada, fără îndoială că n-am fi ajuns la duel. Însă acum, cred că înţelegi, *señor*, lucrurile au ajuns într-un asemenea punct, încât nu ne putem despărţi fără vărsare de sânge.

Colonelul, găsind că motivul era suficient pentru un duel, a scos şi el spada. Lupta n-a durat mult. Tata, simţindu-se atins, a coborât îndată tăişul spadei sale, cerându-i colonelului scuze pentru că l-a deranjat. Acesta, la rândul lui, şi-a oferit serviciile drept răspuns, i-a comunicat locul unde ar putea fi găsit la Paris, apoi s-a urcat în caleaşcă şi a plecat.

La început tata nu a luat în seamă rana, dar trupul îi era atât de brăzdat de alte răni mai vechi, încât noua lovitură nimerise una dintre cicatrice. Vârful spadei colonelului atinsese locul unei răni care mai păstra înăuntru glonţul. De data aceasta plumbul a ieşit la suprafaţă şi, abia după ce a umblat bandajat vreo două luni, a putut, împreună cu mama şi însoţitorii săi, să pornească mai departe.

Ajuns la Paris, s-a grăbit să-l viziteze pe marchizul d'Urfé (aşa se numea colonelul cu care urma să se întâlnească). Era unul dintre oamenii cei mai respectaţi la curte. L-a primit pe tata cu o amabilitate nemaipomenită şi i-a făgăduit să-l prezinte ministrului, precum şi celor mai de seamă nobili francezi. Tata i-a mulţumit şi l-a rugat să-l prezinte numai prinţului de Tavannes, pe atunci decanul mareşalilor, căci dorea să afle mai multe despre tribunalul onoarei [100] , despre care avea până atunci o părere frumoasă, vorbise adesea despre el în Spania ca despre o instituţie foarte înţeleaptă şi voia cu orice preţ s-o introducă în ţară. Mareşalul a fost de asemenea bucuros să-l primească pe tata, recomandându-l şi cavalerului de Bélièvre, primul secretar al mareşalilor şi referent al tribunalului amintit.

Cavalerul, vizitându-l adesea pe tata, a zărit o dată la el cronica duelurilor. Cartea i-a părut atât de neobişnuită în felul ei, încât l-a rugat să-i îngăduie s-o arate domnilor mareşali. Aceştia, împărtăşind pe deplin părerea secretarului lor, l-au rugat pe tata să le îngăduie să

facă o copie a registrului, care urma să fie depusă şi păstrată în arhiva tribunalului. Cererea i-a adus tatei plăcere nespusă şi îndată a îngăduit să se facă o copie.

Asemenea dovezi de consideraţie i-au făcut foarte plăcută şederea la Paris. Mama, în schimb, nu era deloc încântată.

Ea hotărâse nu numai să nu înveţe franţuzeşte, dar nici măcar să nu asculte când se vorbea în această limbă. Confesorul ei, Iñigo Velez, îşi bătea mereu joc de toleranţa Bisericii galicane [101] , iar Garcias Hierro îşi încheia fiecare vorbă cu concluzia că francezii sunt nişte laşi şi neîndemânatici.

Într-un târziu, părinţii mei au părăsit Parisul şi după patru zile de călătorie au ajuns la Bouillon. Tata s-a prezentat la magistratura oraşului ca să-şi ia în primire moştenirea. Acoperişul clădirii în care locuiseră înaintaşii noştri, acum părăsită, trebuia reparat. Ploaia curgea în odăi ca şi în curte, cu deosebirea că aici caldarâmul se usca repede, în timp ce bălţile de prin încăperi erau de la o zi la alta mai mari. Inundaţia asta îi plăcea mult tatei, căci îi amintea cum în timpul asediului Leridei [102] petrecuse trei săptămâni cu picioarele în apă.

A avut grijă, totuşi, ca patul soţiei să fie aşezat pe un loc uscat. În camera largă de primire era un cămin în stil flamand, la care se puteau încălzi uşor vreo cincisprezece persoane. Ieşitura de deasupra căminului forma un fel de acoperiş, sprijinit din două părţi de câte două coloane. Au astupat coşul căminului şi, sub acest acoperiş, au aşezat patul mamei, o măsuţă şi un scaun. Cum vatra căminului era cu o palmă mai sus faţă de podea, forma astfel un soi de insulă, neprimejduită de ape.

Tata şi-a găsit un culcuş în cealaltă parte a camerei, pe două mese unite cu scânduri, iar ambele paturi au fost, la rândul lor, legate printr-un pod sprijinit la mijloc de câteva pachete şi cufere. Întreaga construcţie s-a încheiat în prima zi a sosirii la castel. Exact nouă luni mai târziu veneam şi eu pe lume.

În timp ce se punea atâta suflet la aranjarea locuinţei, tata a primit o scrisoare care l-a umplut de bucurie. Mareşalul, prinţul de Tavannes, îl ruga să judece personal o problemă de onoare între nobili, ce părea foarte greu de rezolvat pentru întregul tribunal. Tata a primit această nouă dovadă de înaltă consideraţie cu atâta plăcere, încât a hotărât să dea un mare bal pentru vecini. Dar pentru că n-aveam niciun fel de vecini, balul s-a mărginit doar la un *fandango* [103] , executat de maestrul de ceremonii şi signora Frasca, prima cameristă a mamei.

Ca răspuns la scrisoarea mareşalului, tata a cerut ca pe viitor să i se trimită extrase din sentinţele tribunalului. A primit această favoare şi de atunci, la începutul fiecărei luni, primea un pachet gros de hârtii, tocmai bun ca să facă, timp de patru săptămâni, obiectul a numeroase discuţii şi controverse, în serile lungi de iarnă la gura focului, iar vara, pe cele două bănci de la intrarea în curtea castelului.

Când am început să dau semne despre apropiata mea naştere, tata s-a pornit să vorbească mereu cu mama despre fiul pe care-l aştepta şi despre nevoia de a-i găsi un naş. Mama l-ar fi vrut pe prinţul de Tavannes sau pe marchizul d'Urfé. Tata, deşi recunoştea că asta ar fi o mare cinste pentru noi, se temea, totuşi, ca aceşti seniori să nu-şi închipuie că-şi permite prea mult. Chestiunea era, deci, destul de delicată. Până la urmă, a hotărât să-l roage pe cavalerul de Bélièvre, care a primit invitaţia cu multă bucurie şi recunoştinţă.

În sfârşit, am venit şi eu pe lume. La vârsta de trei ani, ştiam să învârt floreta mică, iar la şase ani trăgeam cu pistolul fără să clipesc din ochi. Într-o zi – nu împlinisem încă şapte ani –, naşul meu a venit la noi în vizită. Între timp, cavalerul de Bélièvre se însurase la Tournai, unde îndeplinea funcţia de comisar de conetablie [104] şi totodată pe aceea de referent al tribunalului onoarei. Aceste dregătorii îşi aveau obârşia în vremea *campionilor* [105] , care mai apoi au fost trecuţi la tribunalul mareşalilor Franţei.

Doamna de Bélièvre avea o sănătate foarte şubredă şi soţul o ducea la băi, la Spa [106] . Amândoi mă îndrăgiseră din cale-afară şi, pentru că n-aveau copii, l-au rugat pe tata să mă încredinţeze lor spre educaţie, căci în ţinutul singuratic în care trăiau cu toţii nu prea aveam cum să mă şlefuiesc. Tata s-a declarat îndată de acord, mai ales că îi surâdea slujba de referent al tribunalului onoarei; în felul acesta era sigur că în casa familiei Bélièvre urma să fiu din vreme iniţiat în regulile care aveau să-mi fixeze comportamentul pe viitor.

La început au vrut să mi-l dea ca tovarăş pe Garcias Hierro, căci tata era întotdeauna de părere că duelul cel mai onorabil este cel cu spada în mâna dreaptă şi cu pumnalul în cea stângă. În Franţa nu se cunoştea deloc acest soi de duel. Dar cum tata se obişnuise să dueleze în fiecare dimineaţă cu Garcias, ca să-şi păstreze sănătatea şi vigoarea, a hotărât să-l oprească pe Garcias pentru sine.

S-au gândit şi la Iñigo Velez, teologul, dar, cum mama nu ştia decât spaniola, era imposibil să fie lăsată fără un duhovnic care să ştie această limbă. Aşa că am fost despărţit de cei doi oameni care-mi fuseseră hărăziţi ca dascăli încă înainte de a mă naşte. În locul lor, mi-au dat ca slujitor un spaniol, ca să nu uit limba maternă.

Am plecat cu naşul meu la Spa, unde am petrecut vreo două luni. De acolo ne-am dus în Olanda şi abia pe la sfârşitul toamnei ne-am întors la Tournai. Cavalerul de Bélièvre era întru totul pe măsura încrederii tatălui meu şi şase ani în şir n-a precupeţit nimic ca să facă din mine un ostaş ca nimeni altul. Spre sfârşitul celui de-al şaselea an al şederii la Tournai, doamna de Bélièvre a murit pe neaşteptate. Soţul ei a părăsit Flandra şi s-a mutat la Paris, iar pe mine m-au trimis înapoi acasă.

Era pe vremea ploilor şi călătoria a fost foarte anevoioasă. Când, la vreo două ceasuri după apusul soarelui, am ajuns la castel, i-am găsit pe toţi ai casei adunaţi lângă focul din vatra mare a căminului. Tata, fericit că mă revede, nu şi-a trădat bucuria, temându-se să nu-şi ştirbească ceea ce voi, spaniolii, numiţi *la gravedad* [107] , mama, în schimb, era toată numai lacrimi. Teologul Iñigo Velez m-a binecuvântat, după obicei, iar Hierro, spadasinul, mi-a întins floreta. L-am şi luat cu asalt, dându-i câteva lovituri care i-au convins pe cei de faţă de îndemânarea mea neobişnuită. Tata era un prea bun cunoscător ca să nu-şi dea seama de asta şi, de atunci, a lăsat baltă orice gravitate, înconjurându-mă cu cea mai vie duioşie.

Am cinat plini de veselie. Apoi ne-am retras iar lângă cămin şi tata i-a zis teologului:

– Venerabile don Iñigo, fă-mi plăcerea şi adu-mi cartea aceea cu istorii ciudate. Alege una şi citeşte-ne-o.

Teologul s-a dus în camera lui şi în curând s-a întors cu un *in-folio* imens, legat în pergament alb, îngălbenit de vreme. A deschis la nimereală şi a început să citească:

Povestea lui Trivulzio din Ravenna

A fost odată într-un oraş din Italia, pe nume Ravenna, un tânăr pe care-l chema Trivulzio, foarte chipeş, bogat şi, pe deasupra, din cale afară de încrezut. Când trecea pe străzile oraşului, toate fetele alergau la ferestre ca să-l vadă, dar nici una nu-i putea atrage atenţia. Dacă întâmplător vreuna era pe placul lui, tăcea, de teamă ca, prin simţămintele sale, să nu-i facă prea mare cinste. Până la urmă, una mai nurlie, Nina di Gieraci, a reuşit să-l scoată din indiferenţă şi bietul Trivulzio a sfârşit prin a-i mărturisi dragostea. Nina i-a răspuns că se simte foarte onorată, dar că ea îl iubeşte de copilă pe vărul ei, Thebaldo di Gieraci, şi o să-l iubească până la moarte. Auzind răspunsul neaşteptat, Trivulzio a ieşit, cuprins de cea mai nestăpânită furie.

O săptămână mai târziu, tocmai într-o duminică, când toţi locuitorii Ravennei se îndreptau spre catedrala Sfântului Petru, Trivulzio a zărit-o în mulţime pe Nina, ţinându-l de braţ pe vărul ei. S-a înfăşurat în manta şi a grăbit pasul în urma lor.

În biserică, nefiind voie să-ţi acoperi faţa, cei doi iubiţi au văzut îndată că Trivulzio îi urmăreşte, dar erau atât de cufundaţi în iubirea lor, că nici nu luau seama la liturghie, ceea ce, la drept vorbind, e un mare păcat.

În vremea asta, Trivulzio, aşezat pe banca din spatele lor, le asculta vorbele, aţâţându-şi mai tare mânia. La sfârşit, preotul s-a urcat în amvon şi a rostit:

– Fraţi creştini, vă anunţ logodna lui Thebaldo şi a Ninei di Gieraci. E cineva împotriva unirii lor?

– Eu sunt împotrivă, a strigat Trivulzio şi în aceeaşi clipă i-a străpuns de câteva ori pe amândoi cu stiletul pe care-l ţinea ascuns.

Au încercat să-l prindă, dar el s-a apărat cu stiletul, a fugit din biserică, apoi din oraş şi nu s-a mai oprit până la Veneţia.

Trivulzio era plin de sine şi răsfăţat de soartă, dar avea un suflet sensibil. Mustrările de conştiinţă nu i-au dat pace nicio clipă. S-a târât dintr-un oraş în altul, pradă deznădejdii. Abia după câţiva ani rudele lui au reuşit să mai potolească spiritele, iar el s-a putut întoarce la Ravenna, dar nu mai era acelaşi tânăr strălucind de fericire şi mândru de înfăţişarea lui. Se schimbase atât de mult, că nici propria-i doică nu l-a mai putut recunoaşte.

Din prima zi a întoarcerii acasă, Trivulzio a întrebat de mormântul Ninei. I-au răspuns că fusese îngropată alături de iubitul ei în biserica Sfântul Petru, nu departe de locul unde fuseseră ucişi. Tremurând, Trivulzio s-a dus la biserică şi a căzut în faţa mormântului, stropindu-l cu lacrimi grele. Deşi durerea îl zdrobise cu desăvârşire pe nefericitul ucigaş, lacrimile i-au mai uşurat inima. I-a dat paracliserului o pungă cu bani, primind în schimb îngăduinţa de a intra în biserică oricând dorea. De atunci, venea în fiecare seară, iar paracliserul se obişnuise într-atât cu el, încât nu-i mai dădea nici cea mai mică atenţie.

Într-o seară însă, Trivulzio, după ce petrecuse o noapte întreagă fără să poată închide un ochi, a adormit pe marginea mormântului, iar când s-a trezit a găsit biserica închisă; a hotărât atunci să rămână peste noapte în locul atât de potrivit cu adânca-i tristeţe. Asculta cum băteau orele, una după alta, regretând amarnic că ultima bătaie nu este şi ultima clipă a vieţii sale.

A venit şi miezul nopţii. Uşa spre paraclis s-a deschis şi bărbatul l-a zărit pe paracliser intrând, cu un felinar într-o mână şi cu o mătură în cealaltă. Dar nu era un paracliser obişnuit, ci doar un schelet. Avea, ce-i drept, ceva piele pe obraz şi un soi de ochi căzuţi în orbite, dar giulgiul cu care era acoperit arăta limpede că oasele erau cu totul lipsite de carne.

Paracliserul cel înspăimântător a lăsat felinarul pe altarul cel mare şi a aprins lumânările ca pentru vecernie, apoi s-a apucat să măture biserica şi să cureţe băncile. A trecut de câteva ori pe lângă Trivulzio, dar n-a dat semne că l-ar fi zărit. La urmă s-a apropiat de uşa paraclisului şi a început să sune clopoţelul. În aceeaşi clipă mormintele s-au deschis, morţii înfăşuraţi în giulgiuri au ieşit afară şi au început să înalţe cu glas trist litanii şi imnuri funebre.

Au cântat aşa o vreme, apoi unul dintre morţi, îmbrăcat în straie preoţeşti, s-a urcat în amvon şi a rostit:

– Fraţi creştini, vă anunţ logodna lui Thebaldo şi a Ninei di Gieraci. Trivulzio, blestematule, ai ceva împotrivă?

În acest moment al povestirii, tata l-a întrerupt pe teolog şi, întorcându-se spre mine, m-a întrebat:

– Alfons, fiule, ţi-ar fi fost frică, dacă ai fi fost în locul lui Trivulzio?

– Tată dragă, am răspuns, cred că da, mi-ar fi fost o frică nemaipomenită.

Auzind aceasta, tata a sărit în picioare cuprins de furie, a apucat spada şi a vrut să mă ţintuiască la perete.

Cei de faţă s-au aruncat între noi, reuşind oarecum să-l potolească. El s-a aşezat la locul lui, mi-a aruncat o privire mânioasă şi mi-a spus:

– Fiu nedemn de tatăl tău, cu nimicnicia ta dezonorezi regimentul gărzii valone, unde am vrut să te trimit.

După aceste amare reproşuri care m-au făcut să mor de ruşine, a urmat o tăcere adâncă. Cel dintâi a rupt-o Garcias, zicându-i tatei:

– Dacă-mi îngăduiţi, Excelenţă, eu cred că ar fi mai bine ca, în loc de toate astea, să-l convingeţi pe fiul Domniei Voastre că nu există pe lume nici stafii, nici strigoi, nici morţi care să cânte litanii. Aşa, domnişorul n-ar mai tremura numai ce i se aminteşte de ei.

– *Señor* Hierro, i-a replicat acru tata, dumneata ai uitat că nu mai departe de ieri am avut cinstea să-ţi arăt istoria aceea cu fantome, scrisă de străbunicul meu, cu mâna lui.

– Eu nu îndrăznesc, a vorbit Garcias, să pun nicio clipă la îndoială cele scrise de străbunicul Domniei Voastre.

– Ce înseamnă asta, a reluat tata, cum adică „nu pun la îndoială“? Ştii dumneata că o asemenea exprimare admite, de fapt, posibilitatea că-i pui la îndoială străbunicului meu povestea?

– Preacinstite stăpâne, a continuat Garcia, ştiu că sunt o persoană mult prea neînsemnată pentru ca preacinstitul străbunic al Domniei Voastre să se coboare până la a-mi cere oarecare satisfacţie.

Atunci, tata, cu o mină de-a dreptul înfricoşătoare, i-a strigat:

– Hierro! Să te ferească Cel de Sus să-ţi ceri scuze, asta ar putea fi luat drept insultă.

– În cazul acesta, a zis Garcias, nu-mi rămâne decât să mă supun cu umilinţă pedepsei pe care Domnia Voastră, în numele străbunicului Domniei Voastre, binevoieşte să mi-o dea. Aş îndrăzni să vă rog ca, din respect pentru profesiunea mea, să fiu pedepsit de preotul nostru. Aş putea socoti asta un act de penitenţă faţă de Biserică.

– Nu-i rea ideea, a zis el, cu totul liniştit. Mi-aduc aminte că am scris cândva un mic tratat despre satisfacţie în cazul când duelul nu poate avea loc. Trebuie să chibzuiesc mai pe îndelete.

Tata a părut la început că se gândeşte serios la treaba asta, dar, tot sărind de la un subiect la altul, a adormit în fotoliu. Mama şi teologul dormeau de mult, iar Garcias le-a urmat şi el în curând exemplul. Atunci m-am retras în camera mea şi, uite-aşa, a trecut prima zi după întoarcerea mea acasă.

A doua zi de dimineaţă, după ce m-am duelat cu Garcias, m-am dus la vânătoare. După cină, când toţi se aşezaseră, ca de obicei, în jurul căminului, tata l-a trimis iar pe teolog să-i aducă ditamai cartea. Părintele s-a întors cu ea în spinare, a deschis-o la nimereală şi a început să citească cele ce urmează:

Povestea lui Landolfo din Ferrara

Într-un oraş din Italia, numit Ferrara, trăia un tânăr pe nume Landolfo. Era un libertin fără pereche, care băgase spaima în toţi cucernicii locuitori ai ţinutului. Neruşinatul petrecea cel mai adesea în tovărăşia femeilor cu proastă reputaţie, le cunoştea pe toate, dar nici una nu-i plăcea mai mult ca Bianca de Rossi, care le întrecea pe toate în stricăciune.

Bianca nu era numai o desfrânată, lacomă şi stricată până-n măduva oaselor, ci le mai şi cerea adoratorilor ei să i se umilească în toate felurile. Într-o zi i-a zis lui Landolfo s-o invite la cină în casa mamei şi a surorii lui. Landolfo s-a dus îndată la mamă-sa şi i-a arătat intenţia lui, de parcă n-ar fi văzut nimic ruşinos în asta. Biata femeie a izbucnit în lacrimi, implorându-l pe fiul ei să aibă în vedere bunul renume al surorii sale. Landolfo a rămas surd la toate rugăminţile, făgăduind doar să păstreze taina cât s-o putea, după care a plecat şi a adus-o pe Bianca în casă. Mama şi sora lui au primit-o mult mai bine decât merita, dar ea, văzându-le bunătatea, şi-a sporit obrăzniciile, a început să înşire tot felul de vorbe fără perdea şi să-i dea surorii lui Landolfo lecţii de care aceasta s-ar fi putut lipsi. La urmă, le-a izgoni din încăpere, zicându-le că au cam plictisit-o.

A doua zi neruşinata a răspândit povestea prin tot oraşul, aşa că vreo câteva zile în şir numai despre asta s-a vorbit. Vestea a ajuns şi la urechile lui Odoardo Zampi, fratele mamei lui Landolfo. Odoardo nu era omul care să lase nepedepsită o jignire, mai ales când era vorba de o rudă, şi în aceeaşi zi a pus să fie omorâtă neruşinata de Bianca. Când Landolfo s-a dus la iubita lui, a găsit-o moartă, scăldată în sânge. A aflat îndată că era isprava unchiului său şi s-a dus să-i ceară socoteală, dar acesta se înconjurase de câţiva bărbaţi viteji, care şi-au bătut joc de furia lui neputincioasă.

Neştiind cum să-şi mai verse mânia, Landolfo a alergat la mama lui cu gânduri ucigaşe. Biata femeie tocmai cina împreună cu fiica ei, şi, văzându-l intrând, l-a întrebat dacă vine şi Bianca.

– Bine ar fi să vină, a strigat Landolfo, şi să te ducă în iad, pe tine şi pe fratele tău, cu toată familia Zampi!

Nefericita mamă a căzut în genunchi, rugându-se:

– O! Dumnezeule mare, iartă-l, că huleşte în deşert!

În clipa aceea, uşa s-a deschis cu zgomot şi au văzut intrând o fantomă îngrozitoare, toată numai răni de stilet, în care nu puteai să n-o recunoşti pe Bianca.

Mama şi sora lui Landolfo au început să se roage fierbinte şi Dumnezeu le-a dat puterea să îndure spectacolul oribil.

Arătarea s-a apropiat cu paşi uşori şi s-a aşezat la masă, de parcă ar fi vrut să se ospăteze împreună cu ei. Landolfo, cu un curaj pe care numai iadul i-l putea da, i-a întins o farfurie cu mâncare. Fantoma a deschis o gură atât de mare, de parcă îi crăpase capul în două, şi a scos flăcări mari, roşii. Apoi a întins o mână neagră ca tăciunele, a luat o bucată din farfurie, a înghiţit-o, dar îndată au auzit cum bucata a căzut sub masă. În felul acesta a înfulecat toată mâncarea din farfurie, dar tot ce înghiţea cădea sub masă. La urmă, ridicându-şi ochii înfiorători spre Landolfo, i-a zis:

– Iubitule, dacă m-ai poftit la masă, rămân cu tine şi peste noapte. Hai la pătuţ.

În acest punct al povestirii tata l-a întrerupt pe preot şi s-a întors către mine:

– Alfons, fiule, te-ar fi cuprins frica, dacă ai fi fost în locul lui Landolfo?

– Iubite tată, i-am răspuns, te asigur că nu mi-ar fi fost frică.

Tata a fost tare bucuros de vorbele mele. Toată seara m-a privit cu multă simpatie şi am petrecut-o cât se poate de vesel. Aşa au trecut zilele, una după alta, cu singura deosebire că iarna ne adunam în

jurul focului din cămin, iar vara pe banca de lângă poarta castelului. Trei ani s-au scurs în această dulce pace şi, când îmi amintesc astăzi, mi se pare că fiecare an n-a durat mai mult de o săptămână.

Când am împlinit şaptesprezece ani, tata s-a gândit să-mi facă loc în regimentul valon de gardă şi le-a scris câtorva dintre vechii săi tovarăşi, pe care conta cel mai mult. Aceşti stimaţi şi onorabili ostaşi s-au zbătut împreună să obţină pentru mine gradul de căpitan. Aflând vestea, tata s-a emoţionat într-atât, că am început să ne temem pentru viaţa lui, dar şi-a venit repede în fire şi a început să se ocupe numai de pregătirile pentru plecarea mea. Voia să mă trimită pe mare spre Cadiz şi acolo să mă prezint lui don Enrique de Sa, care se străduise cel mai mult să-mi obţină numirea.

Când diligenţa a tras în curte, gata de plecare, m-a chemat în camera lui şi, încuind uşa, mi-a spus:

– Dragul meu Alfons, vreau să-ţi împărtăşesc un secret, pe care-l ştiu de la tatăl meu şi pe care tu o să-l transmiţi cândva fiului tău, când îl vei socoti demn să-l afle.

Am fost convins că secretul era în legătură cu vreo comoară ascunsă, aşa că i-am răspuns că am socotit întotdeauna aurul numai un mijloc care-ţi îngăduie să-i ajuţi pe cei nefericiţi.

– Te înşeli, dragă Alfons, a răspuns tata, nici vorbă de aur sau argint. Vreau să te învăţ o lovitură pe care n-o ştii, cu ajutorul căreia, respingând atacul şi marcând adversarul din flanc, cu siguranţă îi vei smulge arma din mână.

Spunând acestea, a luat floretele şi m-a învăţat lovitura, apoi mi-a dat binecuvântarea de drum şi m-a condus la diligentă. Am îmbrăţişat-o

pe mama şi în clipa următoare părăseam castelul părintesc.

Am pornit-o spre Flessingue [108] , iar de acolo, pe mare, până la Cadiz. Don Enrique de Sa s-a ocupat de mine de parcă aş fi fost propriul lui fiu, m-a ajutat să mă instalez omeneşte şi mi-a dat şi doi servitori, din care unul se numea Lopéz, iar celălalt Mosquito. De la Cadiz am plecat la Sevilla, de la Sevilla la Cordoba, apoi la Andujar, de unde am hotărât s-o iau pe drumul spre Sierra Morena. Din nefericire, la izvorul de la Los Alcornoques cei doi servitori m-au părăsit. Cu toate acestea, în aceeaşi zi am ajuns la „Venta Quemada“, iar aseară aici, la chilia ta.

– Fiule, zise pustnicul, povestea ta am ascultat-o cu mare atenţie şi-ţi mulţumesc că ai binevoit să mi-o destăinui. Văd acum, după felul cum ai fost crescut, că frica-ţi este un simţământ cu totul străin, dar pentru că ai petrecut o noapte la „Venta Quemada“, mă tem să nu fi fost obiectul interesului celor doi spânzuraţi şi să nu împărtăşeşti şi tu cândva soarta posedatului Pacheco.

– Părinte, i-am răspuns, m-am gândit mult în noaptea asta la necazurile lui *señor* Pacheco. Ce-i drept, acum are pe diavolul în el, dar e nobil ca şi mine, aşa că nu cred că spusele lui n-ar cuprinde adevărul gol-goluţ. Pe de altă parte, Iñigo Velez, preotul castelului nostru, m-a asigurat că, deşi cândva au existat posedaţi, mai ales la începuturile creştinismului, astăzi, în schimb, nici urmă de ei. Mărturia lui mi se pare cu atât mai deosebită, cu cât tata mi-a poruncit ca, în privinţa religiei noastre, să-l cred orbeşte pe venerabilul Velez.

– Cum aşa? a sărit pustnicul. N-ai văzut figura groaznică a posedatului, căruia diavolii i-au scos un ochi?

– Ba da, părinte, dar *señor* Pacheco putea să-şi piardă ochiul şi în alt mod. Şi apoi, în privinţa acestor lucruri mă adresez întotdeauna oamenilor care ştiu mai mult decât mine. Mie mi-e de-ajuns că nu mă tem nici de fantome, nici de strigoi. Dar, dacă vrei să-mi dai o relicvă sfântă, pentru păstrarea liniştii sufletului meu, îţi făgăduiesc s-o port cu credinţă şi respect.

Pustnicul a surâs vag, văzându-mi simplitatea, şi mi-a zis zis:

– Văd, fiule, că încă eşti credincios, dar mă tem că n-ai să mai fii multă vreme aşa. Aceşti Gomélezi, din care te tragi după mamă, nu sunt de multă vreme creştini, ba unii chiar în adâncul inimii se consideră musulmani. Dacă vreunul din ei ţi-ar oferi bogăţii nemăsurate, cerându-ţi în schimb să treci la credinţa lor, ce-ai face?

– N-aş trece, am răspuns, cred că renunţarea la credinţă, ca şi părăsirea steagului de luptă, sunt fapte la fel de ruşinoase.

Pustnicul a părut să zâmbească şi a zis:

– Constat cu tristeţe că virtuţile tale se întemeiază pe un exagerat simţ al onoarei. Ţin să te avertizez că astăzi n-ai să mai vezi la Madrid atâtea dueluri câte erau pe vremea tatălui tău. În afară de asta, virtuţile se bazează astăzi pe alte principii, mult mai trainice. Dar nu vreau să te mai reţin, fiindcă ai încă un drum lung de străbătut până ai să ajungi la „Venta del Penon“, adică „Hanul de sub stâncă“. Hangiul de-acolo nu se teme de hoţi, căci contează pe sprijinul unei cete de ţigani din împrejurimi. Poimâine ai să ajungi la „Venta de Cardenas“ şi atunci te poţi considera dincolo de Sierra Morena. Ţi-am pus sub şa câte ceva de-ale gurii pentru drum.

Spunând acestea, m-a îmbrăţişat cu dragoste, dar nu mi-a dat nicio relicvă să-mi poarte de grijă împotriva Necuratului. Nu i-am mai pomenit de ea şi, încălecând, am părăsit chilia.

Pe drum am chibzuit îndelung asupra unor idei ale pustnicului. Nu puteam înţelege în ruptul capului în ce mod virtutea se poate clădi pe o temelie mai trainică decât simţul onoarei, care, el singur, cuprinde în sine toate virtuţile.

Tocmai mă gândeam la toate astea, când, deodată, de după stânci s-a ivit un călăreţ care mi-a tăiat calea, zicându-mi:

– *Señor*, vă numiţi Alfons van Worden?

Am răspuns că da.

– Atunci, vă arestez în numele regelui şi al Preasfintei Inchiziţii. Daţi-mi sabia!

M-am supus fără să crâcnesc, căci, în aceeaşi clipă, călăreţul a fluierat şi m-am trezit înconjurat din toate părţile de oameni înarmaţi. S-a aruncat asupră-mi, mi-a legat mâinile la spate şi am pornit pe căi ocolite spre munţi. După o oră de drum am zărit un castel bine întărit. Podul a fost lăsat şi am intrat în curte. Am fost condus îndată într-un turn şi închis într-o celulă, fără ca însoţitorii mei să catadicsească măcar a-mi desface funiile cu care eram strâns legat.

În temniţă era întuneric beznă. Nu puteam să întind mâinile înainte şi, cum mă temeam să nu mă lovesc cu capul de zid, am rămas pe locul unde fusesem aruncat. De la sine înţeles, am încercat să ghicesc cam care ar putea fi pricina acestei atitudini brutale faţă de persoana mea. Mi-am zis de la bun început că Inchiziţia le-a prins pe Emina şi

pe Zibelda şi ele au spus tot ce s-a întâmplat la „Venta Quemada“. În cazul acesta, or să-mi pună fără îndoială întrebări în legătură cu frumoasele africane. Aveam de ales: sau să le trădez pe verişoarele mele şi să-mi calc cuvântul de onoare faţă de ele, sau să neg că le-am cunoscut vreodată. Dar în acest ultim caz, aş fi căzut în plasa unui şir de minciuni neruşinate. După o clipă de chibzuială, am hotărât să păstrez cea mai deplină tăcere şi, la orice întrebare, să nu scot o vorbă.

Lămurindu-mi îndoielile, am început a depăna firul întâmplărilor din ultimele două zile. Eram pe deplin convins că avusesem de-a face cu fiinţe din lumea noastră. Un soi de simţ tainic, mai puternic decât orice imagine despre puterea duhurilor rele, îmi întărea această convingere. Mă indigna însă gluma proastă pe care o făcuseră mutându-mă sub spânzurătoare.

Au trecut aşa câteva ceasuri bune. Foamea a început să mă chinuie. Ştiind că în temniţe nu e lipsă de pâine şi ulcioare cu apă, am început să caut cu picioarele ceva de mâncare. În curând am dat peste un fel de emisferă, care era într-adevăr o jumătate de pâine. Mai greu era s-o duc la gură. M-am întins lângă bucata de pâine, încercând s-o apuc cu dinţii, dar de fiecare dată îmi fugea mai departe, neavând un punct de sprijin; atunci am împins-o la perete şi de-abia aşa am reuşit să muşc din ea. Pe urmă am dibuit şi ulciorul, dar iarăşi nu puteam în niciun chip să-l înclin spre gură. Cu greu am reuşit să-mi ud niţel gâtlejul şi toată apa s-a vărsat pe podea. Mai cotrobăind ici şi colo, am nimerit într-un colţ o mână de paie şi m-am culcat. Mâinile îmi fuseseră legate cu atâta pricepere, că n-am simţit nicio durere şi am reuşit să adorm.

ZIUA A PATRA

Dormisem, cred, câteva ceasuri bune, când m-am pomenit trezit pe neaşteptate. În celulă şi-a făcut apariţia un călugăr dominican, iar în urma lui câţiva oameni foarte neplăcuţi la înfăţişare. Unii purtau torţe, alţii, nişte instrumente necunoscute, fără îndoială pentru tortură.

Mi-am amintit de hotărârea luată şi mi-am pus în gând să nu cedez în niciun chip. Mi-a apărut în faţă imaginea tatălui meu cu sfaturile lui. Ce-i drept, el nu fusese torturat niciodată, dar ştiam că în timpul atâtor operaţii chirurgicale dureroase, prin care trecuse, nu scosese niciodată nici măcar un geamăt.

„O să-i urmez pilda întru totul“, mi-am zis, „n-am să scot o vorbuliţă, nici măcar un suspin“.

Inchizitorul a cerut să i se aducă un jilţ, s-a aşezat lângă mine, şi-a luat un aer blând şi a început cu vorbe dulci:

– Dragul şi iubitul meu fiu, mulţumeşte cerului că te-a adus în această închisoare. Dar care să fie pricina? Care-ţi sunt păcatele? Spovedeşte-te, în lacrimi şi umilinţă caută-ţi uşurarea la pieptul meu.

Nu răspunzi, din păcate, fiul meu, vai, rău faci, foarte rău. Noi, după sistemul nostru, lăsăm vinovatului libertatea să se condamne singur. O asemenea recunoaştere, ce-i drept, oarecum impusă, are, de fapt, partea ei bună, mai ales când cel vinovat binevoieşte să-şi numească şi complicii. Taci mai departe? Cu atât mai rău pentru tine. Văd că trebuie să te aduc pe calea cea bună. Cunoşti oare două prinţese africane, mai bine zis două vrăjitoare neruşinate, vârcolaci afurisiţi, diavoliţe împieliţate? Bine. Atunci să fie aduse cele două infante de la curtea lui Lucifer.

În clipa aceea au intrat cele două verişoare ale mele, cu mâinile legate la spate ca şi mine, iar inchizitorul a reluat:

– Ei, iubite fiule, le recunoşti? Nu scoţi o vorbă? Atunci, dragă fiule, să nu-ţi fie teamă de ceea ce am să-ţi spun. O să te cam doară puţin. Vezi aceste două scândurele? Or să-ţi bage picioarele între ele şi or să ţi le lege cu sfori, apoi ţi se vor pune nişte pene între genunchi, care vor fi bătute cu ciocanul. La început ţi se vor umfla picioarele, pe urmă din degetele mari o să ţâşnească sângele, din celelalte or să cadă unghiile; tălpile or să-ţi crape şi o să curgă din tine grăsime amestecată cu fâşii de carne zdrobită. Asta o să te doară şi mai tare. Tot nu spui nimic? Ai dreptate, asta-i numai aşa, de încercare. Ai să leşini, totuşi, dar repede, cu puţină sare şi spirt, ai să-ţi revii. Atunci or să-ţi scoată penele şi în locul lor vor pune altele, mai mari. După prima lovitură or să-ţi frângă genunchii şi gleznele, după a doua or să-ţi pleznească picioarele de-a lungul. Măduva, ţâşnind din oase, împreună cu sângele, o să umple paiele astea pe care ai zăcut. Preferi să taci mai departe? Bine, atunci strângeţi-i degetele.

La aceste cuvinte, călăii m-au apucat de picioare şi mi le-au băgat între scânduri.

– Nu vrei să vorbeşti? Bateţi-i penele!... Taci?... Ridicaţi ciocanele!...

În clipa aia s-au auzit focuri de armă. Emina a strigat:

– O, Profetule! Suntem salvaţi! Ăsta-i Zoto, ne vine în ajutor.

Zoto a intrat în fruntea cetei sale, i-a aruncat pe călăi cât colo şi l-a ţintuit pe inchizitor de cercul de fier înfipt în zidul temniţei. Apoi m-a dezlegat pe mine şi pe cele două maure. Îndată ce fetele şi-au simţit braţele libere, mi s-au şi aruncat de gât. Imediat ne-au despărţit. Zoto mi-a poruncit să urc pe cal şi s-o iau înainte, asigurându-mă că vine şi el în urmă, cu femeile.

Straja care mă însoţea era formată din patru călăreţi. În zori am ajuns într-un ţinut pustiu, unde am schimbat caii. Apoi am pornit pieptiş pe povârnişurile abrupte ale munţilor.

Pe la patru după-amiaza am poposit lângă nişte scorburi de stâncă, unde aveam să ne petrecem noaptea. M-am bucurat că mai era ceva până la apusul soarelui, fiindcă peisajul era încântător, mai ales pentru mine, care nu văzusem până atunci decât Ardenii şi Zeelanda. La picioarele mele se întindea fermecătoarea Vega de Granada, pe care locuitorii acestui ţinut o numesc cu mândrie *la Nuestra Vegilla* [109] . Am admirat-o întreagă, cu cele şase oraşe şi cele patruzeci de sate ale ei.

Râul Genil îşi purta valurile în albia sa capricioasă, torentele cădeau cu zgomot din vârfurile Alpujarrei, crângurile de migdali, clădirile arătoase, grădinile şi mulţimea nenumărată de căsuţe de ţară mă încântau peste măsură. Vrăjit de frumuseţea atâtor minunăţii adunate laolaltă, m-am lăsat în voia contemplării, uitând cu totul de verişoarele mele. Au venit şi ele, peste puţină vreme, în lectici puse

pe cai. S-au aşezat pe pernele aşternute în peşteră ca să-şi mai tragă sufletul. M-am dus spre ele şi le-am spus:

– Domniţele mele, nu-mi pare rău câtuşi de puţin de noaptea petrecută la „Venta Quemada“, dar recunosc deschis că modul în care am încheiat-o n-a fost deloc pe gustul meu.

– Condamnă-ne, Alfons, a zis Emina, dar numai pentru partea frumoasă a viselor tale. De fapt, la ce bun să te plângi? N-ai avut în schimb prilejul să-ţi dovedeşti curajul supraomenesc?

– Cum asta? am întrerupt-o. Ar putea cineva să pună la îndoială curajul meu? De s-ar găsi unul din care s-o facă, m-aş bate cu el chiar legat la ochi.

– Legat la ochi? Nu ştiu ce înţelegi prin asta. Sunt lucruri despre care nu-ţi pot vorbi. Sunt chiar unele despre care eu însămi nu ştiu nimic. Eu aduc doar la îndeplinire poruncile căpeteniei familiei noastre, urmaşul şeicului Mas'ûd, care este deţinătorul tainei castelului Kasr-Gomélez. Pot să-ţi spun numai că eşti ruda noastră apropiată. Oidorul Granadei, tatăl mamei tale, a avut un fiu, care s-a dovedit demn să afle secretul, a trecut la religia musulmană şi s-a însurat cu cele patru fiice ale beiului pe atunci la putere în Tunis. Numai cea mai tânără dintre ele a avut copii şi aceea a fost tocmai mama noastră. Curând după naşterea Zibeldei, tatăl meu şi celelalte trei neveste ale sale au murit de ciuma care bântuia în vremea aceea pe ţărmurile Berberiei... Dar să lăsăm toate astea, mai târziu o să afli destule şi singur. Să vorbim despre tine, despre recunoştinţa ce ţi-o datorăm sau, mai degrabă, despre admiraţia faţă de curajul tău. Ah! Cu câtă indiferenţă priveai pregătirile de tortură! Câtă îndărătnicie în respectarea cuvântului dat! Da, dragă Alfons, i-ai întrecut pe toţi eroii generaţiei noastre, de-acum ţie îţi aparţinem.

Zibelda, care nu-şi întrerupea sora de câte ori era vorba de lucruri serioase, se revanşa atunci când venea clipa revărsării sentimentelor. S-au întrecut amândouă în măguliri şi mângâieri, făcându-mă să mă simt mulţumit şi de mine, şi de ele.

Curând au apărut câteva slujitoare maure şi au aşezat cina. Zoto însuşi a ţinut să ne servească, arătându-ne consideraţia cea mai adâncă. După cină, arăpoaicele au pregătit în peşteră un aşternut comod pentru verişoarele mele, eu m-am adăpostit în grota învecinată şi în curând ne-am cufundat în braţele preadoritei odihne.

ZIUA A CINCEA

A doua zi în zori caravana era gata de drum. Coborând din munţi, am luat-o prin vâlcele adânci sau, mai degrabă, prăpăstii ce ni se păreau a atinge măruntaiele pământului. Se încrucişau în toate părţile într-atât, că nu puteai în niciun chip să-ţi dai seama de poziţia în care ne aflam şi de ţinta spre care mergeam.

Tot mergând aşa vreo şase ore în şir, am ajuns la ruinele unui oraş părăsit. Acolo, Zoto ne-a cerut să descălecăm şi m-a dus în faţa unei fântâni:

– *Señor* Alfons, binevoieşte să-ţi arunci privirea la această fântână şi spune-mi ce crezi despre ea.

I-am răspuns că nu văd decât apă şi cred că e o fântână ca oricare alta.

– Te înşeli, a zis Zoto, este intrarea în palatul meu.

Rostind acestea, s-a aplecat spre gura fântânii şi a scos un strigăt aparte.

Drept răspuns, câteva scânduri s-au desprins din pereţii laterali, ridicându-se cu câteva picioare deasupra apei, după care un om înarmat a ieşit prin aceeaşi deschizătură, iar în urma lui al doilea şi al treilea.

Când au ajuns afară, Zoto a arătat spre primii doi:

– *Señor* Alfons, am onoarea să ţi-i prezint pe cei doi fraţi ai mei, Cicio şi Momo. I-ai văzut, desigur, atârnând într-o spânzurătoare bine cunoscută, dar asta nu-i împiedică să fie zdraveni şi în putere şi să-ţi îndeplinească orice poruncă. Ei sunt, ca şi mine, în slujba marelui şeic al Gomélezilor.

I-am răspuns că mă bucur din toată inima să-i cunosc pe fraţii unui om care m-a salvat.

Vrând, nevrând, a trebuit să coborâm în fântână. Au adus o scară de frânghii, pe care cele două surori s-au lăsat mult mai lesne decât m-aş fi aşteptat. Am pornit în urma lor. Oprindu-ne pe scânduri, am dat de o mică uşă laterală, prin care am putut intra numai aplecaţi pe jumătate. N-a trecut mult şi am dat de nişte scări largi, săpate în stâncă şi luminate cu lămpi. Am coborât vreo două sute de trepte în adâncul pământului, la urmă am ajuns într-o subterană, formată dintr-o mulţime de încăperi mai mari sau mai mici. Toată locuinţa era căptuşită pe dinăuntru cu plută, ca să fie apărată de umezeală. Am văzut mai târziu la Cintra, nu departe de Lisabona, un schit cioplit în stâncă, ale cărui chilii erau la fel căptuşite cu plută şi care, din cauza aceasta, era numit „mănăstirea de plută“ [110] . În afară de asta, focul mereu aţâţat menţinea o căldură plăcută în subterana lui Zoto. Caii necesari deplasărilor se odihneau în grajduri alăturate. În caz de nevoie erau aduşi la suprafaţă printr-o deschizătură mare, cu

ieşirea în vâlcea. Meşteriseră chiar o maşinărie, ca să-i scoată afară mai uşor, dar era folosită foarte rar.

– Toate minunăţiile astea, a zis Emina, sunt opera Gomélezilor. Pe când mai erau stăpânii acestui ţinut, au săpat în stâncă sau mai degrabă au încheiat treaba începută de păgânii care locuiau în Alpujarra în vremea venirii lor aici. Savanţii susţin că în acelaşi loc se găseau cândva mine de aur pur de Betica [111] şi, aşa cum arată unele vechi preziceri, întregul ţinut va reveni cândva în posesia Gomélezilor. Ce zici de asta, Alfonso? Ar fi o moştenire frumoasă.

Vorbele Eminei nu mi-au plăcut şi i-am spus-o deschis. Apoi, schimbând subiectul, am întrebat-o ce avea de gând pentru viitor.

Emina mi-a răspuns că, după toate cele întâmplate, ele nu mai pot rămâne în Spania, dar, până se va găsi un vas pregătit pentru ele, vor să se odihnească.

A fost aşezată masa, bogată cu deosebire în vânat şi dulceţuri. Cei trei fraţi ne slujeau cu o râvnă ieşită din comun. Le-am zis verişoarelor mele că ar fi imposibil să găseşti nişte spânzuraţi mai amabili decât ei. Emina mi-a dat dreptate şi, întorcându-se către Zoto, a rostit:

– Fără îndoială, tu şi fraţii tăi aţi trecut în viaţă prin multe aventuri neobişnuite. Le-am asculta cu cea mai mare plăcere.

Lăsându-se puţin rugat, Zoto s-a aşezat în cele din urmă lângă noi şi a început:

Istoria lui Zoto

M-am născut la Benevento [112] , capitala principatului cu acelaşi nume. Tatăl meu, care se numea Zoto, ca şi mine, era un priceput armurier. Dar pentru că în oraş existau nu mai puţin de trei armurieri, iar ceilalţi doi avuseseră mai mult noroc, meşteşugul lui de-abia ajungea ca să-şi întreţină familia, nevasta şi trei copii, adică pe mine şi pe cei doi fraţi ai mei.

La trei ani după căsătoria părinţilor mei, sora mai tânără a mamei s-a măritat cu un negustor de untdelemn, pe nume Lunardo, care i-a dat drept dar de nuntă nişte cercei şi un colier de aur. Mama, întorcându-se de la ceremonie, a căzut pradă tristeţii. Soţul a vrut să afle pricina, ea s-a ferit să i-o destăinuie, dar până la urmă a recunoscut că tare îi era ciudă că nu are şi ea asemenea cercei şi colier. Tata n-a răspuns nimic. Ţinea undeva, puse bine, o puşcă de vânătoare frumos lucrată, pistoale şi un cuţit de vânătoare. Puşca, pe care tata o moştenise, slobozea patru focuri dintr-o singură încărcătură. Tata o preţuia la trei sute de uncii napolitane de aur [113] . S-a dus cu ea în oraş şi a vândut-o cu optzeci de uncii, apoi a cumpărat cercei şi un colier şi i le-a adus soţiei. În aceeaşi zi mama a plecat să se laude cu ele la soţia lui Lunardo şi s-a bucurat nespus când a văzut că cerceii ei treceau în ochii tuturor cu mult mai frumoşi.

O săptămână mai târziu soţia lui Lunardo a venit s-o vadă pe mama. De data asta avea părul strâns într-un coc, prins cu o agrafă mare de aur, cu un cap de rubin în formă de trandafir. Acest trandafir de aur a înfipt un ghimpe ascuţit în inima mamei, care iar a început să se căineze şi nu a încetat până când tata nu i-a făgăduit o agrafă la fel. Dar o asemenea agrafă costa patruzeci de uncii şi tata, neavând atâţia bani şi nici de unde să facă rost de ei, a fost cuprins de aceeaşi mâhnire ca şi mama cu câteva zile mai înainte.

Între timp, tata a primit vizita unui mercenar de prin partea locului, pe nume Grillo Monaldi, care i-a adus nişte pistoale la curăţat. Monaldi, văzând că tata nu prea era în apele lui, l-a întrebat care-i pricina supărării şi el i-a mărturisit totul. După o clipă de chibzuială, bărbatul i-a zis:

– *Signor* Zoto, îţi sunt mult mai îndatorat decât ai crede. Acum câteva zile stiletul meu s-a găsit din întâmplare în corpul unui om ucis pe drumul spre Napoli. Tribunalul a trimis stiletul pe la toţi armurierii, iar tu ai avut eleganţa să declari că-l vezi pentru prima oară, deşi stiletul provenea din atelierul tău şi tu însuţi mi l-ai vândut. Spunând adevărul, m-ai fi băgat fără rost în mari necazuri. Aşa că ia de la mine patruzeci şi cinci de uncii de care ai aşa mare nevoie şi ţine minte că de-acum încolo punga mea va fi mereu deschisă pentru dumneata.

Tata a primit cu recunoştinţă banii şi s-a dus îndată să cumpere agrafa de aur. În aceeaşi zi mama a vizitat-o pe înfumurata ei soră.

Întoarsă acasă, mama nu s-a îndoit o clipă că doamna Lunardo avea să apară în curând cu vreo nouă podoabă. Dar ea a scornit cu totul altceva. I-a venit ideea să meargă la biserică însoţită de un lacheu în livrea şi i-a împărtăşit dorinţa aceasta soţului ei. Lunardo, din fire un zgârcit ca nimeni altul, se mai înduplecase să cumpere câte un lucruşor din aur, care stătea la fel de sigur pe capul soţiei ca în propria-i ladă. Dar nu se putea împăca în niciun chip cu ideea de a cheltui o uncie de aur pentru un pierde-vară, care nu făcea altceva decât să stea o jumătate de oră în spatele nevesti-sii. Dar atâta l-a bătut la cap cu povestea asta, că până la urmă bietul de el s-a hotărât să-i facă pe voie, dar a găsit o soluţie care să nu-l coste niciun ban, şi anume să-şi însoţească singur nevasta îmbrăcat în livrea de lacheu.

Doamna Lunardo a găsit că pentru o asemenea ispravă e bun şi soţul ei ca oricare altul, iar în duminica următoare s-a arătat la biserică urmată de un lacheu cum nu mai avea nimeni. Ce-i drept, vecinii s-au amuzat văzând toată mascarada, dar mătuşă-mea a pus totul pe seama invidiei.

Când s-a apropiat de biserică, cerşetorii au început să strige în gura mare, după graiul lor: *Mira Lunardu che fa lu criadu de sua mugiera* [114] . Dar, cum cei săraci nu merg prea departe cu îndrăznelile, doamna Lunardo a putut să intre liniştită în biserică, unde toţi i-au făcut loc cu respectul ce i se cuvenea. Unul i-a întins agheasmă, altul i-a oferit loc pe banchetă, în timp ce mama a rămas în picioare, alături de femeile de rând.

Cum a ajuns acasă, mama s-a apucat îndată să modifice un vechi caftan albastru al tatei, cosându-i pe mâneci nişte fâşii smulse dintr-o bandulieră galbenă. Mirat, tata a întrebat-o de ce face asta. I-a povestit isprava surorii sale, care avea un soţ atât de cumsecade, că acceptase să se îmbrace în livrea ca s-o însoţească la biserică. Tata a asigurat-o că el n-o să facă niciodată aşa ceva, dar în duminica următoare a angajat un lacheu, plătindu-i o uncie de aur, şi acesta a urmat-o pe mama la biserică. Doamna Lunardo a fost iarăşi nevoită să-i cedeze surorii ei.

În aceeaşi zi, imediat după liturghie, Monaldi a venit la tata şi i-a zis:

– Dragă Zoto, am aflat cum se întrec în ciudăţenii de tot felul soţia dumitale şi sora ei. Dacă nu pui capăt mai repede acestei trebuşoare, o să ai numai necazuri toată viaţa. Ai de ales una din două: sau s-o înveţi minte pe nevasta dumitale, sau să te apuci de vreun meşteşug cu care să poţi face faţă la pofta ei de cheltuială. Dacă alegi prima

cale, îţi pot oferi bastonul pe care-l foloseam adesea pe spinarea răposatei mele soţii. Ce-i drept, nu e ca bastoanele fermecate, care, dacă le apuci de ambele capete, se învârtesc în mâini, slujind la descoperirea izvoarelor de apă şi uneori a comorilor. Apucă-l numai de un capăt, iar pe celălalt îndreaptă-l spre spinarea nevestei dumitale şi te asigur că în curând ai s-o lecuieşti de toate mofturile. Dacă însă vrei să-i satisfaci cu orice preţ toate capriciile, îţi ofer prietenia celor mai viteji oameni din Italia, care zăbovesc cu plăcere la Benevento, ca oraş de graniţă. Cred că mă înţelegi, mai gândeşte-te şi spune-mi.

Apoi, Monaldi şi-a lăsat bastonul în atelierul tatei şi a plecat.

În vremea asta, mama a ieşit după liturghie pe Corso şi pe la câteva prietene, cu lacheul după ea, numai aşa, ca să se laude. S-a întors foarte veselă acasă, dar tata a primit-o cu totul altfel decât se aştepta. A apucat-o frumuşel de mâna stângă, iar cu bastonul lui Monaldi în dreapta a început să urmeze sfaturile primite de la prietenul său. Şi le-a urmat cu atâta râvnă, că mama a căzut leşinată; atunci, înfricoşat, tata a aruncat bastonul şi a început să-i ceară iertare. Mama a primit-o şi pacea a fost restabilită.

Câteva zile mai târziu tata s-a dus la Monaldi şi, spunându-i că bastonul fermecat n-a dat rezultate, s-a oferit să facă cunoştinţă cu vitejii prieteni de care-i amintise. Atunci Monaldi i-a zis:

– Mă miră faptul că, deşi nu te-a lăsat inima să-ţi pedepseşti nevasta, te încumeţi totuşi să ataci drumeţii la drumul mare! De fapt, ne putem convinge şi singuri; sufletul omului e doar plin de contradicţii. Am să te prezint prietenilor mei, dar mai întâi trebuie să te remarci prin ceva mai deosebit. În fiecare seară, după ce-ţi termini treburile meseriei, ia-ţi sabia, pune-ţi pumnalul la brâu şi, cu un aer

mai semeţ, plimbă-te prin faţa bisericii Sf. Maria. Poate că s-o găsi cineva să aibă nevoie de ajutorul dumitale. Te las cu bine. Fie ca cerul să binevoiască a te ajuta!

Tata a ascultat sfaturile lui Monaldi şi în curând a observat că alţi cavaleri, asemenea lui, ba chiar şi străjile, îl salutau cu un zâmbet complice. După vreo două săptămâni de asemenea plimbări, un necunoscut s-a apropiat de el, spunându-i:

– *Signore*, uite o sută de uncii în aur. Peste o jumătate de ceas or să treacă pe aici doi tineri cu pene albe la pălărie. Apropie-te de ei, ca şi când ai vrea să le destăinui o taină oarecare, şi spune-le pe şoptite: „Care dintre dumneavoastră este marchizul Feltri?“. Unul din ei o să răspundă: „Eu sunt“. Atunci, înfige-i pumnalul în piept, dar, atenţie, să-l nimereşti drept în inimă. Celălalt este un laş şi un nemernic şi o s-o ia la sănătoasa. Atunci îl dai gata pe Feltri. După ce termini treaba, întoarce-te liniştit acasă. În niciun caz să nu te ascunzi în biserică. Eu am să fiu pe aproape.

Tata a îndeplinit însărcinarea aşa cum i se spusese şi când s-a întors acasă l-a găsit pe necunoscutul a cărui ură o slujise atât de bine.

– *Signor* Zoto, i-a zis acesta, îţi sunt foarte îndatorat pentru că mi-ai satisfăcut rugămintea. Uite-aici altă pungă cu o sută de uncii pentru dumneata şi încă una la fel pentru omul Justiţiei, dacă acesta o să vrea să te năpăstuiască.

Necunoscutul s-a înfăşurat în manta şi a ieşit. Nu după mult timp, comandantul străjilor de noapte s-a înfăţişat la tata, dar, încasând cele o sută de uncii destinate Justiţiei, l-a poftit la el la o cină prietenească. Au intrat într-o casă de lângă închisoarea publică, unde i-au găsit la masă pe gardianul de serviciu şi pe duhovnicul

puşcăriaşilor. Tata era cam stânjenit, aşa cum se întâmplă de obicei după primul omor. Preotul, văzându-i tulburarea, i-a zis:

– *Signor Zoto*, lasă-n plata Domnului toată mâhnirea! Pentru liturghii în catedrală se plătesc câte doisprezece *tari* [115] de bucată. Se zvoneşte că ar fi fost ucis marchizul Feltri. Cere să i se facă vreo douăzeci de slujbe pentru odihna sufletului şi o să ţi se ierte toate păcatele.

Mai mult nu s-a mai vorbit despre cele întâmplate şi toată seara au fost cât se poate de veseli.

A doua zi, Monaldi a venit la tata să-l felicite pentru măiestria şi curajul său. Tata a vrut să-i dea înapoi cele patruzeci şi cinci de uncii, pe care le împrumutase mai demult, dar Monaldi s-a opus:

– Zoto, mă jigneşti. Dacă mai aminteşti o dată de banii ăia, o să cred că mă socoteşti prea zgârcit. Punga mea îţi stă la dispoziţie şi poţi conta mai departe pe prietenia mea. N-am să-ţi ascund că sunt mai-marele acelor camarazi de care ţi-am vorbit. Sunt cu toţii oameni de onoare, de o corectitudine ireproşabilă. Dacă vrei să te numeri printre ei, spune că pleci la Brescia, să cumperi nişte arme, şi la Capua alătură-te nouă. Să tragi direct la hanul „Crucea de Aur“ şi de rest să n-ai grijă.

Trei zile mai târziu tata a plecat. Campania pe care a făcut-o s-a dovedit a fi pe cât de onorabilă, pe atât de bănoasă. Dar, deşi clima din Benevento este blândă ca nicăieri pe lume, tata, nu prea obişnuit cu noua îndeletnicire, n-a vrut să-şi petreacă iarna grea cu aventuri asemănătoare şi a rămas în sânul familiei. În fiecare duminică, un lacheu în livrea o urma pe mama la biserică, iar vecinele îi admirau broşele de aur pe corsetul de catifea neagră şi inelul de aur pentru cheile casei.

Într-una din primele zile ale primăverii, un servitor străin a venit la tata rugându-l să-l urmeze până la poarta oraşului. Acolo l-au întâmpinat un nobil în vârstă şi patru călăreţi. Necunoscutul i-a zis:

– *Signor* Zoto, ia punga asta cu cincizeci de ţechini [116] şi vino cu mine până la castelul din apropiere, dar te rog să ne dai voie să te legăm la ochi.

Tata nu s-a împotrivit câtuşi de puţin şi, după un drum mai ocolit, a ajuns cu necunoscuţii la castel. A fost condus într-o încăpere largă şi i s-au dezlegat ochii. A văzut o femeie mascată, legată de un fotoliu, cu căluş la gură. Bătrânul i-a spus:

– *Signor* Zoto, ai aici alţi o sută de ţechini. Fii, te rog, amabil şi omoar-o pe această femeie.

– Te înşeli, *signore*, s-a împotrivit tata, văd că dumneata nu mă cunoşti deloc. Nu-i vorbă, atac oamenii la colţul străzii sau în pădure, aşa cum îi şade bine unui om de onoare, dar nu sunt călău.

Zicând acestea, a aruncat cele două pungi de aur la picioarele soţului răzbunător. Bărbatul n-a mai insistat, i-a spus numai să-şi lege iar ochii şi le-a poruncit servitorilor să-l conducă până la porţile oraşului. Acest gest nobil şi mărinimos i-a atras tatei mult respect din partea tuturor, iar curând după aceea o altă ispravă asemănătoare a făcut să primească şi mai multe laude.

Trăiau la Benevento doi oameni bogaţi şi de neam mare. Unul era contele de Montalto, celălalt, marchizul Serra. Montalto a poruncit să fie chemat tatăl meu, făgăduindu-i cinci sute de ţechini dacă-l omoară pe marchiz. Tata a acceptat, cerându-i însă o amânare. Ştia bine că Serra îşi luase măsuri de apărare.

Două zile mai târziu, marchizul Serra l-a invitat pe tata într-un loc ascuns şi i-a spus:

– Punga asta cu cinci sute de ţechini va fi a ta, iubite Zoto, dacă-mi dai cuvântul de onoare că-l vei ucide pe contele Montalto.

Tata a luat punga şi a zis:

– Stimate domnule marchiz, îţi dau cuvântul de onoare că am să-l omor pe contele Montalto, dar trebuie să-ţi dezvălui că mai întâi i-am făgăduit lui să te omor pe dumneata.

– Îmi închipui că n-ai să faci asta, a răspuns marchizul râzând.

– Să-mi fie cu iertare, stimate marchize, l-a întrerupt tata, am făgăduit şi eu îmi ţin cuvântul.

Omul a sărit câţiva paşi înapoi şi a pus mâna pe spadă, în clipa aceea tata a scos pistoalele de la brâu şi le-a descărcat în capul marchizului. Apoi s-a dus la Montalto şi i-a declarat că duşmanul lui e mort. Contele l-a îmbrăţişat şi i-a dat cinci sute de ţechini. Atunci tata, oarecum stânjenit, a recunoscut că marchizul i-a dat înainte de moarte cinci sute de ţechini ca să-l omoare pe el, contele. Montalto nu-şi mai încăpea în piele de bucurie că reuşise să i-o ia înainte duşmanului său.

– Degeaba te bucuri, domnule conte, l-a întrerupt tata, căci i-am făgăduit că te voi ucide şi am să-mi ţin cuvântul.

În aceeaşi clipă l-a înjunghiat cu pumnalul. Căzând, contele a scos un strigăt groaznic şi şi-a chemat servitorii. Tata şi-a făcut drum printre ei cu pumnalul în mână şi a fugit în munţi, la banda lui Monaldi. Toţi vitejii din bandă nu mai conteneau cu admiraţia lor

faţă de simţul onoarei, dus până la ultimele limite, al tatei. Vă asigur că această întâmplare a fost pe buzele tuturor locuitorilor şi multă vreme avea să se vorbească de ea la Benevento.

Când Zoto a terminat de povestit, unul dintre fraţi a venit să-i spună că se aşteaptă poruncile lui cu privire la pregătirea vasului de plecare. Atunci, el ne-a lăsat, rugându-ne să amânăm continuarea povestirii pentru a doua zi. Oricum, tot ce auzisem până atunci mă pusese pe gânduri. Mă mira faptul că lăuda mereu cinstea, respectul pentru cuvântul dat şi conduita ireproşabilă a unor oameni care ar fi trebuit să considere un mare hatâr că, pentru tot ce făcuseră, s-au ales numai cu spânzurătoarea. Folosirea la tot pasul a acestor expresii, rostite cu atâta încredere, mă încurcase de-a binelea. Emina, văzându-mi tulburarea, mă întrebă ce am. I-am răspuns că povestea tatălui lui Zoto mi-aminteşte ce mi-a spus cu două zile în urmă un pustnic, cum că astăzi virtuţile camaraderiei se întemeiază pe principii mult mai sigure decât simţul direct al onoarei.

– Dragă Alfons, a zis Emina, respectă-l pe acest pustnic şi crede tot ce ţi-a spus. Ai să-l mai întâlneşti în viaţă şi nu o dată.

Apoi cele două surori s-au ridicat şi s-au retras, împreună cu arăpoaicele, în odăile lor, adică în acea parte a subteranei care le era destinată. S-au întors la cină, după care am mers cu toţii la culcare.

Când liniştea s-a aşternut în grotă, am văzut-o pe Emina intrând, precum Psyche [117] , cu o lampă de alabastru în mână, urmată de Zibelda, mai frumoasă ca Amor. S-au aşezat lângă mine şi Emina mi-a vorbit:

– Iubite Alfons, marele şeic o să ne ierte dacă ne ocupăm de tine mai mult decât ni se îngăduie, dar după toate cele întâmplate fiecare

clipă petrecută cu tine este de nepreţuit pentru noi.

– Frumoasă Emina, i-am răspuns, dacă asta este încă o încercare la care mă puneţi, mă tem că n-am să-i pot face faţă.

– N-ai niciun motiv de teamă, a replicat frumoasa maură, (adunându-mi părul de pe frunte cu mânuţa ei de alabastru.

Într-adevăr, verişoarele mele purtau centuri pe care în vremurile de demult dragostea le încuia cu o mână şovăitoare.

Mă încântau la culme frumuseţea maiestuoasă a Eminei şi gânguritul plăcut al surorii ei. [118]) Ne-am cufundat în destăinuiri de tot felul, nici nu mai ştiu despre ce, despre dorinţe care se urmăreau unele pe altele cu iuţeala fulgerului. Eu mai mult priveam şi ascultam decât vorbeam, iar fetele, mai dulci ca oricând, îmi depănau pe dinainte visuri, aşa cum se înşiră ele de obicei între amintirea proaspătă şi speranţa unei fericiri apropiate.

În sfârşit, somnul a început să-şi facă încetişor culcuş în pleoapele frumoaselor maure şi ele s-au retras în încăperile lor. Am rămas singur, gândindu-mă la impresia neplăcută ce mă va încerca a doua zi, dacă mă voi trezi iar sub spânzurătoare. Am râs la gândul acesta, care totuşi m-a urmărit încă o vreme, şi într-un târziu am adormit.

ZIUA A ŞASEA

M-a trezit Zoto, spunându-mi că am dormit zdravăn şi că se făcuse vremea prânzului. M-am îmbrăcat cât am putut de repede şi m-am dus la verişoarele mele, care mă aşteptau în sufragerie. Ochii le străluceau de fericire, de parcă ar fi fost preocupate mai mult de amintirile nopţii trecute decât de masa copioasă ce le aştepta. După ce am mâncat cu toţii pe săturate, Zoto s-a aşezat lângă noi şi şi-a continuat povestirea:

Urmarea povestirii lui Zoto

Aveam şapte ani, când tata s-a alăturat bandei lui Monaldi şi mi-amintesc bine cum am fost aruncaţi în închisoare mama, eu şi cei doi fraţi ai mei. Ce-i drept, asta numai aşa, de florile mărului, fiindcă tata nu uita să-şi împartă prada cu oamenii dreptăţii. În curând s-a dovedit însă clar că nu avuseserăm niciun fel de legătură cu faptele lui. Atunci, comandantul a început să se ocupe mai îndeaproape de noi şi ne-a scurtat chiar şederea în temniţă.

Mama, ieşind din închisoare, a fost înconjurată cu multă simpatie de toate vecinele, căci în părţile de miazăzi ale Italiei tâlharii sunt un fel de eroi populari, precum contrabandiştii în Spania. O parte din această simpatie generală ne-a revenit şi nouă, copiilor. Eu, cel puţin, eram considerat un fel de prinţ al tuturor puşlamalelor din târg.

Peste toate astea, Monaldi a fost răpus într-una din escapadele lor, şi tata, ajuns în fruntea bandei, a vrut să justifice încrederea ce-i fusese acordată printr-o faptă mai deosebită. A pus la cale o capcană în drumul spre Salerno, pe unde urma să treacă un convoi cu bani trimişi de viceregele Siciliei [119] . Isprava s-a încheiat cu reuşită deplină, dar tata a primit un glonţ în spate şi n-a mai putut să-şi vadă mai departe de meserie. Clipa despărţirii de camarazi a fost nespus de emoţionantă. Se pare că vreo câţiva din bandă plângeau în hohote şi cu greu aş fi crezut asta, dacă eu însumi n-aş fi plâns la fel de amar o dată în viaţă, când mi-am omorât iubita, aşa cum o să vă povestesc mai târziu.

Fără căpetenia ei, banda n-a mai vieţuit multă vreme. Câţiva au fost spânzuraţi în Toscana, ceilalţi i s-au alăturat lui Testa-Lunga [120] , care tocmai începuse să-şi dea arama pe faţă în Sicilia. Tatăl meu a trecut strâmtoarea şi a ajuns la Messina, unde a cerut adăpost la mănăstirea augustină Del Monte. Şi-a depus tot avutul în mâinile preacuvioşilor părinţi, a făcut o penitenţă publică şi a început apoi să ducă o viaţă liniştită, într-o chilie spaţioasă. Se plimba prin curtea şi prin grădinile mănăstirii, călugării îi mai dădeau câte o supă, iar pentru altele de-ale gurii îşi făcea rost dintr-un han vecin. Unul din fraţii călugări făcea pe felcerul, oblojindu-i rănile.

Cred că tata ne trimitea bani destul de des, fiindcă trăiam cu toţii în belşug. Mama se ducea la toate petrecerile carnavalului, iar în postul

cel mare primeam în dar Ieslea sfântă [121] , împodobită cu păpuşi, palate de marţipan şi alte asemenea mărunţişuri, obişnuite la locuitorii regatului Neapole. Şi mătuşa Lunardo avea o Iesle, dar nu se putea măsura nici pe departe cu a noastră.

Mama, după câte îmi amintesc, era bunătatea întruchipată. Plângea întruna la gândul primejdiilor care-l pândeau pe tata. Dar cum căpăta vreo rochie nouă sau vreo podoabă, cu care-i făcea în necaz surorii ei sau vecinelor, lacrimile i se uscau pe loc. Ieslea cea frumoasă de Crăciun a fost pentru ea ultima bucurie. Nu ştiu prin ce întâmplare s-a îmbolnăvit de aprindere la plămâni şi în câteva zile şi-a dat duhul.

După moartea ei, n-am fi ştiut încotro s-o luăm, dacă n-ar fi fost supraveghetorul închisorii, care ne-a luat la el. Am stat în casa lui câteva zile, pe urmă ne-a încredinţat unui catargiu, care ne-a purtat prin toată Calabria, iar după două săptămâni ne-a dus la Messina. Tata aflase de moartea mamei, ne-a primit cu multă dragoste, a cerut să se aştearnă rogojini lângă a lui şi ne-a prezentat călugărilor, care ne-au alăturat copiilor ce slujeau la liturghie. Şi aşa ajutam la slujbe, tăiam mucurile lumânărilor, aprindeam lămpile, iar restul zilei hoinăream pe uliţele Messinei, la fel de bine ca la Benevento. După ce mâncam supa trimisă de călugări, mai primeam câte un *tari* de la tata pentru castane şi covrigi, o zbugheam la joacă prin port şi ne mai întorceam abia seara târziu. Într-un cuvânt, nu existau pe lume vagabonzi mai fericiţi ca noi, de n-ar fi fost întâmplarea despre care nici azi nu pot vorbi fără să mă înfurii şi care mi-a hotărât soarta pentru totdeauna.

Într-o duminică, tocmai când suna de vecernie, cu buzunarele pline de castanele cumpărate pentru mine şi pentru fraţii mei, am alergat

la biserică. Atunci s-a oprit în faţa lăcaşului o trăsură superbă cu şase cai şi înainte cu alţi doi, toţi de aceeaşi culoare, după obiceiul cunoscut numai în Sicilia. Uşiţa s-a deschis, a coborât mai întâi un domn care i-a oferit braţul unei doamne, după ei un preot şi la urmă un băieţel de vârsta mea, cu o mutrişoară drăguţă, îmbrăcat după moda ungurească, aşa cum erau dichisiţi pe atunci copiii de nobili.

Căftănelul din catifea de culoarea safirului, brodat cu aur şi tivit cu piei de sobol, îi cădea până mai jos de genunchi, aproape atingându-i pantofiorii din safian galben. Pe cap purta o boneţică tot din catifea albastră, cu aceeaşi piele de sobol de jur-împrejur şi împodobită pe deasupra cu un ciucure de perle care îi cădea pe umeri. La cingătoarea din şnururi şi ciucuri aurii îi atârna o săbiuţă incrustată cu pietre scumpe. Ţinea în mână o carte de rugăciuni cu coperte aurite.

Văzând un băieţel de vârsta mea îmbrăcat aşa de frumos, am fost atât de încântat, încât, nemaiştiind ce fac, m-am apropiat de el şi i-am oferit cele două castane pe care le ţineam în mână. Dar împieliţatul, în loc să mulţumească pentru gestul meu, m-a lovit cu toată puterea peste faţă cu cartea de rugăciuni. Ochiul mi s-a învineţit pe dată, iar una din nări, sfâşiată de încuietoarea cărţii, a început să sângereze puternic. Mi s-a părut că-l aud pe domnişor strigând cât îl ţinea gura, dar nu-mi mai amintesc bine, fiindcă îmi pierdusem cunoştinţa. Venindu-mi în fire, m-am trezit lângă fântâna din grădina mănăstirii, înconjurat de tata şi de fraţi, care-mi spălau faţa şi se căzneau să-mi oprească sângele.

Pe când zăceam aşa, cu sângele curgând, l-am zărit apropiindu-se pe micul domnişor, în tovărăşia acelui nobil care coborâse primul din trăsură şi, alături de el, preotul şi doi slujitori, dintre care unul ţinea

în braţe un snop de nuiele. Nobilul ne-a comunicat în vorbe scurte şi repezi că prinţesa de Rocca Fiorita a poruncit să fiu bătut până la sânge pentru că am îndrăznit să-i sperii pe ea şi pe micul *Principino* [122] . Slujitorii s-au şi pornit să execute sentinţa. Tata, temându-se să nu-şi piardă culcuşul în mănăstire, la început n-a îndrăznit să se împotrivească, dar, văzând îndată cât de zdravănă era chelfăneala pe care trebuia s-o îndur, n-a mai putut să stea cu braţele încrucişate şi, cuprins de furie, s-a întors către gentilom, zicându-i:

– *Signore*, porunceşte să se pună capăt chinurilor, că, de nu, bagă de seamă, le-am făcut eu de petrecanie unora cât zece ca dumneata.

Gentilomul a rămas o clipă descumpănit, apoi, gândind că vorbele astea nu sunt departe de adevăr, a poruncit să înceteze bătaia; pe când mai zăceam încă la pământ, *Principino* s-a oprit şi m-a lovit cu piciorul peste obraz, zicându-mi:

– *Managia la tua facia de banditu!* [123]

Ocara asta le-a întrecut pe toate. Atât pot să spun, că, din clipa aceea, am încetat să mai fiu copil, sau mai bine zis, de-atunci n-am mai simţit ce sunt bucuriile copilăriei şi multă vreme n-am mai putut privi cu sânge rece un om bogat şi bine îmbrăcat.

Răzbunarea, nu mai încape îndoială, trebuie să fie păcatul cel dintâi al nostru, al italienilor. N-aveam pe-atunci decât opt ani, dar zi şi noapte nu mă gândeam la altceva decât cum să-l pedepsesc pe *Principino*. Uneori mă trezeam brusc din somn, visând că-l ţineam de păr şi-i trăgeam câteva la fund, iar ziua mă tot gândeam cum m-aş putea răzbuna de departe (prevedeam că nu mi-ar fi îngăduit să mă apropii de el) şi apoi, satisfăcut, s-o zbughesc cât mai repede. Mi-am zis că cel mai bine ar fi să-i arunc o piatră în obraz, mă pricepeam

bine la asta şi, ca să nu-mi pierd îndemânarea, cât era ziulica de mare aruncam cu pietre în tot felul de ţinte.

Într-o zi tata m-a întrebat de ce mă consacram cu atâta înverşunare acestei îndeletniciri. I-am răspuns că aveam de gând să-i brăzdez faţa lui *Principino*, pe urmă să fug şi să mă fac tâlhar. Tata s-a prefăcut că nu mă crede, dar după zâmbetu-i ascuns mi-am dat seama că era de acord cu mine.

În sfârşit, a venit şi duminica pe care am ales-o ca zi a răzbunării mele. Când trăsura a sosit şi i-am văzut pe cei care ieşeau pe rând din ea, m-am fâstâcit, dar pe urmă mi-am recăpătat curajul. Micul meu duşman, zărindu-mă în mulţime, a scos limba la mine. Aveam piatra în mână, am aruncat-o şi *Principino* a căzut pe spate.

Imediat am rupt-o la fugă şi m-am oprit tocmai la capătul celălalt al oraşului. Acolo am dat de un cunoscut, ucenic la un coşar, care m-a întrebat încotro merg. I-am povestit toată întâmplarea, iar el m-a dus la stăpânu-său. Acesta tocmai avea nevoie de ajutoare. Nu prea ştia unde să le găsească, fiindcă nimeni nu se înghesuia la o meserie aşa de murdară, încât m-a primit îndată la el. M-a asigurat că n-o să mă recunoască nimeni dacă-mi înnegresc faţa cu funingine, iar căţăratul pe acoperişuri şi pe coşuri poate să-mi fie de folos. Într-adevăr, mai târziu nu o dată mi-am salvat viaţa datorită acestei îndemânări.

La început fumul şi mirosul de funingine mă supărau din cale afară, dar din fericire eram la vârsta când te poţi obişnui cu toate. Trecuseră vreo şase luni de când practicam noua meserie şi iată ce mi s-a întâmplat.

Eram pe acoperiş şi ciuleam urechea spre coşuri ca să prind glasul meşterului, când mi s-a părut că aud o voce în coşul din dreapta

mea. M-am lăsat uşor, dar sub acoperiş coşul se despărţea în două. Ar fi trebuit să-i dau semn meşterului de prezenţa mea în acel punct, dar n-am făcut-o şi, fără a chibzui, am coborât mai departe pe unde mi-a venit mai uşor. Am alunecat până jos şi m-am oprit într-o încăpere fastuoasă. Ce am văzut prima dată a fost *Principino*, numai în cămaşă, jucându-se cu mingea. [124]

Prostul de el văzuse, fără îndoială, nu o dată în viaţă un coşar, dar de data asta a crezut că are în faţă pe însuşi diavolul. A căzut în genunchi şi, cu mâinile împreunate, a început să mă roage să nu-l iau cu mine, jurându-se că o să fie cuminte. Mai că era să mi se înmoaie sufletul auzindu-i rugile sincere, dar, cum ţineam în mână mătura mea de coşar, ispita de a o folosi era mult prea puternică. Nu-i vorbă, mă răzbunam oarecum pentru faptul că mă lovise cu cartea de rugăciuni şi, într-un fel, şi pentru bătaia cu nuiele, dar mi-am adus aminte de momentul când *Principino* m-a lovit cu piciorul peste faţă, strigându-mi *Managia la tua facia de banditu*. Şi, după cum se ştie, când e vorba de răzbunare, orice napolitan vrea să fie cu vârf şi îndesat.

Aşa că am rupt un mănunchi de nuiele din mătură, i-am sfâşiat cămaşa în spinare lui *Principino* şi am început să-i trag zdravăn. Lucru de mirare însă, de frică, puştiul nici n-a crâcnit măcar.

Când am socotit că-i ajunge, mi-am şters faţa de negreală şi i-am trântit-o: *Cucio maledetto, io no zuno lu diavolu, io zuno lu piciolu banditu delii augustini* [125] . Îndată *Principino* şi-a recăpătat glasul şi a început să strige după ajutor. Eu însă n-am stat locului, se înţelege, şi, până să apară cineva, am şters-o pe acelaşi drum pe care venisem.

Ajuns sus, pe casă, l-am auzit pe meşter strigându-mă, dar nu i-am mai răspuns. Am sărit de pe un acoperiş pe altul, m-am pomenit pe acoperişul unui grajd, în faţa căruia se afla un car cu fân, am sărit de pe acoperiş în car, din car pe pământ şi am luat-o la fugă cât mă ţineau puterile până la mănăstirea fraţilor augustini. Acolo i-am spus tatei totul. El m-a ascultat cu mult interes, apoi mi-a zis:

– *Zoto! Zoto! Già vegio che tu sarai banditu.* [126]

Pe urmă, întorcându-se către un necunoscut de lângă el, i-a cerut:

– *Padron Lettereo, prendete lo chiutosto vui.* [127]

Lettereo este un nume de botez des folosit la Messina. El vine dintr-o scrisoare pe care Sfânta Fecioară ar fi adresat-o locuitorilor oraşului în anul 1452 de la naşterea fiului ei. Cei din Messina cred tare mult în această scrisoare, precum cred napolitanii în sângele Sfântului Ianuarie [128] . Vă spun amănuntul acesta, pentru că un an şi jumătate mai târziu m-am rugat şi eu la Madonna della Lettera [129] , cred că pentru ultima oară în viaţă.

Padron Lettereo era căpitanul unui iaht, echipat, chipurile, pentru pescuitul mărgeanului, dar în realitate onorabilul marinar se ocupa cu contrabanda, ba chiar cu pirateria, dacă se ivea vreo ocazie. Ce-i drept, n-avusese prea multe, fiindcă, lipsindu-i tunurile, trebuia să se mulţumească cu jefuirea corăbiilor eşuate şi părăsite.

Toate astea erau bine-cunoscute la Messina. Dar Lettereo făcea contrabandă pentru cei mai bogaţi negustori din oraş, iar vameşii aveau şi ei partea lor de câştig. Pe de altă parte, nu era un secret pentru nimeni că patronului îi cam plăcea să se joace cu cuţitul şi această ultimă pricină îi punea la respect pe cei care ar fi vrut să-i

încurce socotelile. Şi, pe deasupra, Lettereo era masiv la înfăţişare, înalt şi lat în spate, nu putea trece neobservat în mulţime. După cum arăta, corespundea întru totul îndeletnicirilor sale, aşa că oamenii mai fricoşi nu-l puteau privi fără un simţământ de teamă. Faţa bine arsă de soare mai era înnegrită şi de pe urma unei descărcări de praf de puşcă. Peste toate astea, îşi mai împodobise pielea-i neagră ca smoala cu tot felul de desene ciudate.

Marinarii din Mediterana au obiceiul de a-şi tatua pe braţe şi pe piept felurite cifre, cruci, siluete de corăbii şi alte asemenea podoabe. Lettereo îi întrecuse pe toţi. Pe unul din obraji îşi tatuase o madonă, pe celălalt un crucifix, dar abia puteai zări partea de sus a acestor desene, căci restul era acoperit de barba deasă, neatinsă niciodată de brici, pe care numai foarfeca o mai păstra în limitele obişnuite. La toate astea mai adăugaţi nişte cercei uriaşi de aur în urechi, bereta roşie, cingătoarea aşijderea, un caftan fără mâneci, mâinile şi picioarele goale şi buzunarele pline cu aur.

Se spunea că în tinereţe îl iubiseră o mulţime de dame din lumea bună. Fusese atunci răsfăţatul femeilor de rangul lui şi spaima soţilor lor.

Şi, ca să închei cu figura lui Lettereo, vă mai spun că odinioară legase o strânsă prietenie cu un om vestit, care ajunsese apoi să fie bine cunoscut sub numele de căpitanul Pepo. Împreună fuseseră în slujba corsarilor maltezi. Mai târziu Pepo a intrat în serviciul regelui, în timp ce Lettereo, care ţinea mai mult la bani decât la onoare, a hotărât să se îmbogăţească prin orice mijloace şi în felul acesta a devenit duşmanul cel mai aprig al fostului său tovarăş.

Tatălui meu, care nu făcea nimic altceva la mănăstire decât să-şi oblojească rănile pe care nu credea că o să le lecuiască vreodată, îi

plăcea să intre în vorbă cu cavaleri de seama lui. S-a împrietenit, deci, cu *padron*-ul şi trăgea nădejde că nu poate face nimic mai bun decât să i-l încredinţeze lui pe propriul său fiu. De data aceasta nu s-a înşelat câtuşi de puţin. Lettereo, mişcat de asemenea dovezi de încredere, i-a făgăduit tatei că ucenicia mea va fi mai puţin neplăcută decât a altor băieţi de pe corabie, asigurându-l că unul care ştia meseria de coşar în numai două zile o să înveţe uşor să se caţere pe catarge.

Schimbarea m-a făcut din cale-afară de fericit, căci mi se părea că unul ca mine se putea ocupa cu ceva mult mai acătării decât cu scotocirea prin hornuri. Mi-am luat rămas-bun de la tata şi de la fraţii mei şi am plecat vesel cu *padron*-ul pe vasul lui. Ajuns la bord, Lettereo i-a strâns pe cei douăzeci de marinari şi m-a prezentat cam în felul acesta:

– *Anime managie, quista criadura e lu filiu de Zoto, se uno de viu a outri, li mette la mano sopra, io li mangio l'anima.* [130]

Recomandarea a avut efectul dorit. M-au luat între ei, invitându-mă chiar să mănânc la masa lor, dar eu, văzând că doi elevi marinari mâncau tot ce rămânea, am preferat să mă alătur acestora. Gestul meu mi-a atras simpatia generală. Iar, când m-au văzut cât de sprinten mă căţăram pe catarge, strigătele de admiraţie n-au mai contenit.

Am întins pânzele şi a treia zi am ajuns la strâmtoarea Sf. Bonifaciu, care desparte Sardinia de Corsica. Erau acolo vreo şaizeci de bărci, ocupate cu pescuitul coralilor. Am început şi noi să pescuim sau, mai degrabă, ne prefăceam că pescuim. Cât despre mine, am învăţat

multe în vremea asta: în numai patru zile ajunsesem să înot şi să mă scufund asemenea celui mai iscusit dintre tovarăşii mei.

După vreo opt zile, *gregalada* – aşa se numeşte în Mediterana vântul de nord-vest – ne-a risipit mica flotă. Am aruncat ancora în golful părăsit Sf. Petru, pe ţărmul Sardiniei. Acolo am dat de un bric, veneţian pare-se, destul de atins de furtună. Lettereo i-a şi pus gând rău văzându-l şi a aruncat ancora chiar lângă el. Pe urmă a poruncit la jumătate din marinari să stea lungiţi pe punte, pentru ca echipajul să pară mai puţin numeros. Această ultimă precauţie s-a dovedit cu totul inutilă, căci iahturile au de regulă mai mulţi oameni la bord decât bricurile.

Tot urmărind micul vas veneţian, Lettereo a observat că echipajul lui era format din căpitan, cârmaci, şase marinari şi un mus. A mai văzut că pânza sfâşiată a catargului mare era coborâtă ca să fie reparată, fiindcă vasele negustorilor nu au defel pânze de schimb.

Observaţiile odată făcute, a încărcat într-o barcă vreo opt puşti şi cam tot atâtea săbii, le-a acoperit cu o pânză gudronată şi a hotărât să aştepte clipa potrivită.

Când s-a mai înseninat, mateloţii au început să se caţăre pe catarg ca să fixeze pânza, dar au făcut treaba asta cu atâta neîndemânare, că în urma lor s-a urcat şi cârmaciul, şi chiar căpitanul. Atunci Lettereo a poruncit să se lase barca la mare, s-a urcat în ea pe ascuns, împreună cu şapte marinari şi s-a apropiat de bric pe la spate. Văzând acestea, căpitanul, care se afla pe punte, a strigat:

– *A larga! ladron! a larga!* [131]

Atunci Lettereo l-a luat la ochi, ameninţând să omoare pe oricine ar voi să coboare pe punte. Căpitanul, om curajos, după cât se părea, n-a luat în seamă ameninţarea şi s-a apucat de funii, să coboare. Lettereo l-a ochit din zbor. Căpitanul a căzut în mare şi nu l-am mai văzut. Marinarii s-au predat cu toţii. Lettereo a lăsat patru oameni să-i păzească, iar el cu alţi trei au coborât să vadă ce e pe vas. În cabina căpitanului a găsit un bidonaş de sticlă din acelea în care se ţin măslinele, dar, pentru că era cam greu şi ferecat bine, şi-a zis că, poate, conţine niscaiva obiecte de preţ. L-a spart şi mare nu i-a fost mirarea când, în loc de măsline, a dat peste câţiva săculeţi cu aur. S-a mulţumit cu ei şi a dat semnalul de întoarcere. Oamenii l-au urmat, pânzele au fost iar întinse şi, trecând pe lângă bricul veneţian, i-au strigat în batjocură:

– *Viva San Marco!* [132]

Cinci zile mai târziu, am ajuns la Livorno. Imediat Lettereo, întovărăşit de doi mateloţi, s-a prezentat la consulul napolitan şi a făcut o declaraţie: cum a ajuns la ceartă între oamenii lui şi echipajul bricului veneţian şi cum căpitanul acestuia, împins din greşeală peste bord de unul dintre marinari, a căzut în mare. O parte din bidonaşul cu aşa-zisele măsline a dat acestei declaraţii greutatea adevărului de netăgăduit.

Lettereo, care avea o poftă neînfrânată de aventuri piratereşti, şi-ar fi continuat, fără îndoială, meseria, dacă nu i s-ar fi ivit la Livorno alte posibilităţi, cărora a început să le dea mai mare atenţie. Un ovrei, pe nume Nathan Levi, văzând că papa şi regele Neapolelui au venituri însemnate de pe urma monedelor de aramă bătute în monetăriile lor, s-a gândit cum să-şi facă şi el partea, în acest scop, s-a apucat să fabrice un număr însemnat de monede false într-un oraş englez, pe

nume Birmingham. Când comanda a fost gata, ovreiul a instalat un slujbaş al său la Floriola, un cătun de pescari de la graniţa celor două state, iar Lettereo a început să se ocupe de transportul mărfii.

Afacerea ne-a adus profituri mari şi tot anul vasul nostru, încărcat cu banii Romei şi Neapolelui, a făcut numeroase drumuri în ambele sensuri. Am fi putut, cred, să ne mulţumim numai cu atât, dar Lettereo, care începuse să prindă serios gustul speculaţiilor comerciale, l-a convins pe ovrei să procedeze în acelaşi fel cu moneda de aur şi argint. Ovreiul l-a ascultat şi a înfiinţat chiar la Livorno o mică fabrică de ţechini şi scuzi [133] . Într-o zi, pe când Lettereo se afla la Livorno şi urma să plece pe mare, i s-a adus la cunoştinţă că Pepo, căpitanul, primise ordin de la regele Neapolelui să-l aresteze, dar nu se putea îmbarca decât pe la sfârşitul lunii.

Zvonul ăsta viclean venea de la Pepo, care de vreo patru zile se tot învârtea pe lângă ţărmuri. Lettereo s-a lăsat înşelat, vântul era favorabil şi, crezând că poate începe călătoria, a desfăcut pânzele. A doua zi în zori ne-am pomenit înconjuraţi de escadra lui Pepo, compusă din două galiote [134] şi două scampavile [135] . Nu era chip să facem cale întoarsă. *Padron*-ul a văzut moartea cu ochii, a desfăcut toate pânzele şi a ordonat înainte, spre galiota principală. Pepo, aflat pe punte, conducea ostilităţile. Lettereo a apucat o puşcă, l-a ochit şi i-a zdrobit un braţ. Totul în câteva secunde.

Curând după aceea cele patru vase s-au îndreptat spre noi şi am auzit strigându-se din toate părţile:

– *Mayna ladre! Mayna can senza fede!* [136]

Lettereo a înclinat vasul în aşa fel încât puntea din dreapta să ajungă la nivelul apei. Apoi a strigat către echipajul celor patru vase

duşmane:

– *Anime Managie, io in galera non ci vado. Pregate per me la sentissima Madona della Lettere.* [137]

Imediat am căzut cu toţii în genunchi. Lettereo a băgat în buzunar două ghiulele. Am crezut că vrea să se arunce în mare, dar afurisitul avea cu totul altă intenţie. De partea cealaltă a vasului, se afla un butoi mare, plin cu aramă. Lettereo a apucat securea şi a tăiat frânghiile care-l ţineau. Butoiul a început să se rostogolească spre peretele celălalt, iar cum vasul era foarte înclinat, n-a putut rezista şi s-a răsturnat. Îndată noi toţi, cei aflaţi în genunchi, am căzut peste pânze care, în momentul când vasul se ducea la fund, fiind elastice, ne-au aruncat la o distanţă bunicică. Pepo ne-a scos pe toţi din apă, cu excepţia căpitanului, a unui marinar şi a unui mus. Cum era adus unul la suprafaţă, îl şi legau şi-l aruncau în cala vasului. Patru zile mai târziu am acostat la Messina. Pepo i-a avertizat pe funcţionarii tribunalului că are să le dea pe mână câţiva răufăcători care merită atenţie. Debarcarea noastră a avut loc nu fără oarecare pompă. Era tocmai ora plimbării pe corso şi toată lumea bună se afla pe ţărm. Noi înaintam cu pas grav, încadraţi din faţă şi din spate de gărzile oraşului.

Principino se afla şi el printre privitori. Cum m-a zărit, m-a şi recunoscut:

– *Eeco lu piciolu banditu delii augustini!* [138] a strigat.

În aceeaşi clipă s-a repezit la mine, m-a apucat de păr şi m-a zgâriat pe faţă. Aveam mâinile legate, aşa că numai cu greu mă puteam apăra. Amintindu-mi însă stratagema marinarilor englezi din Livorno, mi-am aplecat capul înainte şi cu toată puterea l-am lovit pe

Principipino în burtă. Nesuferitul a căzut pe spate. Îndată însă s-a şi ridicat şi, cuprins de furie, a scos din buzunar un cuţit mic, cu gândul să mă atace. Ca să-l evit, i-am pus piedică. A căzut la pământ şi, în cădere, s-a rănit cu propriul lui cuţit. În aceeaşi clipă a apărut prinţesa, poruncind slujitorilor să repete cu mine scena de la mănăstire, dar gardienii s-au împotrivit şi ne-au dus în temniţă.

Procesul grupului nostru n-a durat mult. Am fost cu toţii condamnaţi la biciuire şi la galere pe viaţă. Dar pe mine şi pe mus ne-au eliberat pentru că eram minori. Cum am ieşit din închisoare, am alergat la mănăstirea augustină. Nu l-am mai găsit pe tata. Fratele călugăr de la poartă mi-a spus că tata a murit şi că fraţii mei sunt muşi pe un vas spaniol. L-am rugat să mă lase să vorbesc cu părintele stareţ. M-a dus la el. I-am povestit toate aventurile, fără să trec cu vederea nici piedica pusă lui *Principipino*, nici că l-am lovit cu capul în burtă. Preacuviosul m-a ascultat cu multă bunătate, apoi mi-a zis:

– Fiule, tatăl tău ne-a lăsat la moarte o mare sumă de bani. Era o avere dobândită pe căi necinstite, la care nu aveaţi niciun drept. Acum se află în mâinile Domnului şi se cuvine să fie folosită pentru nevoile slugilor sale. Ne-am îngăduit să luăm numai câţiva scuzi pentru căpitanul spaniol, care s-a învoit să aibă grijă de fraţii tăi. Cât despre tine, nu-ţi putem da adăpost în mănăstirea noastră, ca să n-o supărăm pe prinţesa de Rocca Fiorita, preabuna noastră binefăcătoare. Te vom trimite, fiule, într-un cătun al nostru de la poalele Etnei şi acolo îţi vei petrece plăcut anii copilăriei.

Acestea fiind spuse, părintele stareţ a chemat un frate călugăr şi i-a dat poruncile cuvenite în legătură cu mine.

A doua zi am plecat cu călugărul la ferma mănăstirii. Aici n-aveam altceva de făcut decât să merg la oraş cu tot felul de însărcinări. De câte ori mă duceam acolo, încercam să evit întâlnirea cu *Principino*. Dar o dată tot m-a zărit pe stradă, în timp ce cumpăram castane, m-a recunoscut şi le-a poruncit slugilor să mă bată fără milă. După un timp, m-am strecurat iarăşi travestit în camera lui şi, fără îndoială, l-aş fi putut uşor omorî, şi-acum îmi pare rău că n-am făcut-o. Dar pe atunci nu eram încă obişnuit cu fapte de soiul ăsta, aşa că m-am mulţumit să-i mai trag o bătaie zdravănă.

După cum vedeţi, zodia mea nefericită a făcut ca în primii cincisprezece ani ai tinereţii mele să nu treacă nici măcar şase luni fără să mă ciocnesc cu blestematul de *Principino*, care era mereu însoţit de oameni mai puternici decât mine. La cincisprezece ani, deşi ca vârstă şi ca minte rămăsesem tot copil, în privinţa forţei şi a curajului eram de-acum bărbat în toată firea, ceea ce nu trebuie să vă mire, ştiţi doar că aerul mării, ca şi al munţilor, te face să ai un corp bine legat.

Aveam, aşadar, cincisprezece ani când l-am văzut pentru prima dată pe strălucitul întru gândire şi curaj Testa-Lunga, cel mai cinstit şi mai nobil dintre bandiţii Siciliei. Mâine, dacă-mi daţi voie, o să vă fac să-l cunoaşteţi pe acest om, a cărui amintire este adânc întipărită în sufletul meu. Acum însă sunt nevoit să vă las, mă cheamă treburile peşterii noastre şi nu pot zăbovi prea mult.

Zoto a plecat şi fiecare dintre noi, în felul lui, a început să cugete asupra celor auzite. Trebuie să recunosc că n-am putut să-mi înăbuş un oarecare respect pentru asemenea oameni atât de curajoşi, precum cei din povestirea lui Zoto. Emina era de părere că îndrăzneala e vrednică de respectul nostru numai atunci când e

folosită în slujba virtuţii. La rândul ei, Zibelda a adăugat că şi un mic bandit de şaisprezece ani poate stârni fiorii dragostei. După cină fiecare s-a dus la ale sale, dar în curând cele două surori au venit iar la mine să stăm de vorbă. După ce s-au aşezat, Emina m-a întrebat:

– Dragă Alfons, ai fi în stare să faci un sacrificiu pentru noi? E vorba nu atât de noi două, cât de tine însuţi.

– Toate vorbele astea n-au niciun rost, frumoasă verişoară, i-am răspuns. Spune-mi de-a dreptul ce-ţi pofteşte inima.

– Dragă Alfons, m-a întrerupt ea, talismanul pe care-l porţi la gât şi zici că e o părticică din crucea adevărată, ei bine, pe noi ne supără şi, fără să vrem, ne trezeşte silă.

– O! În privinţa talismanului, i-am răspuns eu repede, să nu mai vorbim. I-am promis mamei că n-o să mă despart niciodată de el şi cred că nu te îndoieşti de faptul că ştiu să-mi ţin cuvântul.

La vorbele astea, verişoarele mele s-au cam îmbufnat. S-au înveselit însă aproape imediat şi noaptea a trecut la fel de repede ca şi cea dinainte. (Adică centurile nu au fost deranjate.) [139]

ZIUA A ŞAPTEA

A doua zi m-am trezit devreme şi m-am dus să-mi văd verişoarele. Emina citea *Coranul*, iar Zibelda proba nişte perle şi şaluri. Le-am întrerupt aceste importante preocupări prin dulci mângâieri, arătându-mi deopotrivă dragostea şi prietenia. După prânz, Zoto şi-a continuat povestirea:

Urmarea povestirii lui Zoto

Am făgăduit să vă vorbesc despre Testa-Lunga şi am să-mi ţin cuvântul. Prietenul meu era un paşnic locuitor din Val-Castera, un orăşel de la poalele Etnei. Avea o soţie încântătoare. Tânărul prinţ de Val-Castera, în timp ce-şi vizita domeniile, a zărit-o în rândul soţiilor celor mai de seamă cetăţeni ai oraşului, care ieşiseră să-l salute. În loc să răspundă cum se cuvine omagiului supuşilor săi, înfumuratul prinţ n-avea ochi decât pentru nurii doamnei Testa-Lunga. Fără înconjur i-a destăinuit focul ce-l aprinsese în sufletul său, a luat-o de mijloc, ba chiar a sărutat-o pe obraji. În aceeaşi clipă soţul, care se

afla în spatele ei, a scos cuţitul şi l-a înfipt în inima prinţului. Cred că, în locul lui, orice om de onoare ar fi făcut la fel.

După această faptă, Testa-Lunga s-a ascuns în biserică şi a rămas acolo până în miez de noapte. Socotind însă că e mai bine să se asigure pentru viitor, a hotărât să se alăture celor câţiva haiduci, care se aciuaseră de ceva vreme pe culmile Etnei. S-a dus la ei, care l-au ales îndată căpetenia lor.

Pe atunci, Etna era tocmai în plină erupţie. Testa-Lunga şi-a condus oamenii prin puhoaiele de lavă încinsă spre ascunzători ştiute numai de el. Când s-a simţit în deplină siguranţă, viteazul s-a înfăţişat viceregelui, cerându-i amnistierea lui şi a tovarăşilor săi. Guvernul a refuzat, cred că de teamă să nu-şi zdruncine autoritatea. Testa-Lunga a intrat în vorbă cu arendaşii mai de seamă din ţinut:

– Hai să furăm împreună. Eu vin la voi să vă cer, voi îmi daţi ce vreţi şi aşa n-o să aveţi nicio vină în faţa stăpânilor voştri.

Ce-i drept, ăsta era jaf ca în codru, dar Testa-Lunga nu lua pentru sine decât puţinul de care avea nevoie, împărţind totul cinstit cu tovarăşii lui. Iar când trecea printr-un sat poruncea să li se plătească locuitorilor îndoit, aşa că în scurtă vreme ajunsese idolul norodului Celor Două Sicilii. [140]

V-am spus că mulţi oameni din banda tatălui meu se uniseră cu Testa-Lunga, care hălăduia de câţiva ani prin partea de sud a Etnei, de unde făcea dese escapade prin Val di Noto şi Val di Mazara. Dar pe vremea despre care vorbesc, adică pe când aveam cincisprezece ani, banda se întorsese la Val Demone, iar într-o bună zi a apărut şi în cătunul augustinilor.

Orice v-aţi închipui ca strălucire şi eleganţă, tot nu v-ar da decât o palidă imagine despre tovarăşii lui Testa-Lunga. Uniforme din garda muşchetarilor, părul prins în fileu de mătase, cingătorile înţesate de pistoale şi stilete, puşti şi săbii lungi – toate astea făceau parte din arsenalul lor de războinici.

Trei zile în şir haiducii ne-au mâncat găinile şi ne-au băut vinul, dar în a patra zi li s-a dat de ştire că un detaşament de dragoni din Siracuza e în drum spre ei. Vestea i-a făcut să râdă în hohote. S-au ascuns prin văgăuni, de unde au atacat detaşamentul, făcându-l harcea-parcea. Duşmanii erau, nu-i vorbă, de zece ori mai numeroşi, dar şi haiducii aveau fiecare câte zece gloanţe şi niciunul n-a dat greş.

După izbândă, ceata s-a întors în cătun, dar eu, văzând de departe toată lupta, am fost atât de încântat, că m-am dus la şeful ei şi, căzându-i în genunchi, l-am implorat să mă primească în rândurile lor. Testa-Lunga m-a întrebat cine sunt. Fiul banditului Zoto, i-am răspuns. Auzind acest nume respectat, toţi cei care slujiseră sub comanda tatei au sărit în sus de bucurie. Unul din ei m-a luat în braţe şi, aşezându-mă pe masă, a grăit:

– Fraţilor, în ultima încăierare l-au ucis pe locotenentul nostru. Ne-am certat cine să-i ia locul, eu zic ca micul Zoto să fie de-acum locotenentul nostru. Ştiţi bine că nu o dată comanda regimentelor e încredinţată fiilor de prinţi sau conţi, de ce n-am face şi noi la fel cu băiatul viteazului Zoto? Îmi pun capul că o să fie demn de această cinste.

Aplauze furtunoase l-au răsplătit pe orator, iar eu am fost ales în unanimitate locotenentul lor.

La început gradul ce-mi fusese acordat li s-a părut o glumă şi fiecare dintre membrii bandei izbucnea în râs când mi se adresa cu „signor tenente“ [141] , curând însă au fost nevoiţi să-şi schimbe părerea. Nu numai că eram întotdeauna primul la asalt şi ultimul la întoarcere, dar nici unul dintre ei nu ştia mai bine ca mine să pândească mişcările duşmanului sau să asigure retragerea în siguranţă a cetei. Ba mă căţăram pe vârfuri de stânci ca să cuprind mai bine cu vederea împrejurimile, ba petreceam zile întregi printre duşmani, sărind dintr-un copac în altul. Adesea mi se întâmpla chiar să rămân nopţi întregi în cei mai înalţi castani ai Etnei şi, când nu mai puteam rezista de plictiseală, adormeam, având însă grijă să mă leg cu centura de vreo creangă. Toate astea nu erau deloc prea grele pentru unul care fusese până atunci coşar şi apoi mus pe corabie.

Astfel mi-am câştigat deplina încredere şi mi s-a încredinţat grija pentru siguranţa întregii bande. Testa-Lunga mă iubea ca pe propriul său fiu; îndrăznesc să spun însă că peste puţin timp am căpătat o faimă care a întrecut-o pe a şefului bandei şi în toată Sicilia nu se mai vorbea decât de isprăvile nemaipomenite ale micului Zoto. Dar gloria aceasta nu mă făcuse nesimţitor faţă de preocupările obişnuite ale vârstei mele. V-am mai spus că haiducii sunt la noi eroi ai poporului, aşa că puteţi să judecaţi şi singuri că nu puţine erau frumoasele păstoriţe de pe Etna, care nu s-ar fi dat în lături să-mi ofere inima. Eram însă destinat să fiu robit de farmece mai alese şi dragostea îmi pregătise o cucerire mai măgulitoare.

Eram de doi ani locotenent, împlinisem şaptesprezece ani, când o erupţie a vulcanului ne-a distrus ascunzătoarea şi ne-a obligat să ne căutăm adăpost mai departe, spre sud. După patru zile de marş am poposit în apropierea castelului Rocca Fiorita, reşedinţa duşmanului meu, *Principino*.

Uitasem de multă vreme de necazurile pe care mi le pricinuise, dar noua împrejurare mi-a trezit iar pofta de răzbunare. Asta nu trebuie să vă mire câtuşi de puţin, căci în climatul nostru sufletele sunt neînduplecate. Dacă *Principino* s-ar fi aflat atunci în castelul său, cred că i-aş fi trecut cuibul blestemat prin foc şi sabie. De data asta m-am mulţumit să-i fac pagube cât mai mari cu putinţă, lucru la care camarazii mei, care-mi cunoşteau bine motivele, m-au ajutat din toată inima. Servitorii castelului, potrivnici la început, s-au lăsat scăldaţi în vinul scos de noi pe furiş din pivniţe şi până la urmă au trecut de partea noastră, într-un cuvânt, castelul Rocca Fiorita ajunsese, datorită nouă, o adevărată insulă a belşugului.

Cinci zile în şir am dus-o tot într-un chef. În a şasea zi, spionii mei m-au anunţat că a fost trimis împotriva noastră un întreg regiment din Siracuza şi că *Principino* o să vină curând de la Messina, împreună cu maică-sa şi mai multe doamne. Mi-am retras oamenii de îndată, dar eu mi-am pus în gând să rămân cu orice preţ şi mi-am găsit un culcuş bun în vârful unui stejar stufos de la capătul grădinii. Am făcut o gaură în zidul grădinii, ca, în caz de nevoie, să-mi uşurez fuga.

În sfârşit, am văzut sosind regimentul. Soldaţii au descălecat la poarta castelului şi au pus străji de jur-împrejur. La urmă, într-un şir de lectici se aflau mai multe femei, iar în ultima *Principino* însuşi, răsturnat pe un maldăr de perne. A coborât cu greu, sprijinit de doi scutieri, a trimis înainte un grup de oameni în recunoaştere şi abia când i s-a garantat că nici unul dintre noi nu se afla în castel a intrat şi el înăuntru, însoţit de femei şi de câţiva seniori din suită.

Sub stejarul meu era un izvor de apă proaspătă, iar alături o masă de marmură, cu bănci. Era cel mai frumos colţ al grădinii. Nu m-am

îndoit o clipă că tot alaiul va poposi aici şi am hotărât să nu cobor, ca să-i pot vedea mai bine de sus. Într-adevăr, după vreo jumătate de ceas, am văzut venind o tânără fiinţă, cam de vârsta mea. Era mai frumoasă decât toţi îngerii din lume. La vederea ei mi-am simţit inima bătând cu atâta putere, încât, de n-ar fi fost obişnuita-mi prevedere de a mă lega bine cu centura de o creangă, cred că aş fi alunecat din vârful stejarului.

Fata mergea cu ochii plecaţi, părând a fi pătrunsă de o adâncă tristeţe. S-a aşezat pe bancă, s-a sprijinit de masa de marmură şi a început să plângă amarnic. Nu mai ştiam ce să fac, m-am lăsat să alunec din vârful copacului, oprindu-mă în aşa fel încât s-o văd fără să fiu văzut. Atunci l-am zărit pe *Principino*, apropiindu-se cu un buchet de flori în mână. Nu-l mai văzusem de vreo trei ani, în vremea asta crescuse binişor, avea o mutrişoară nostimă, dar inexpresivă.

Când l-a văzut, fata i-a aruncat o privire plină de dispreţ, pentru care i-am fost cât se poate de recunoscător. Dar *Principino*, plin de sine, s-a apropiat de ea vesel, spunându-i:

– Iubita mea logodnică, uite, acestea sunt flori pentru tine, dacă-mi făgăduieşti că n-ai să mai pomeneşti de nemernicul ăla.

– Prinţe, a răspuns fata, cred că n-ai dreptul să-mi pui asemenea condiţii. Chiar dacă n-aş mai rosti în faţa ta numele lui Zoto, toată lumea o să ţi-l pomenească. Ai văzut bine că până şi doica ta a recunoscut de faţă cu tine că n-a întâlnit în viaţa ei un băiat mai frumos.

– Domnişoară Silvia, a întrerupt-o *Principino*, cuprins de furie, nu uita că eşti logodnica mea!

Silvia n-a scos o vorbă, dar a izbucnit într-un plâns nestăpânit.

Atunci *Principino*, înfuriat la culme, a strigat:

– Nenorocito, vasăzică îl iubeşti pe banditul ăla! Uite ce meriţi!

Şi a lovit-o peste faţă.

– Zoto! Zoto!... striga biata fată, de ce nu eşti aici să-l pedepseşti pe mizerabilul ăsta?

Nu şi-a terminat bine vorba, că am ieşit din ascunzătoare şi i-am zis prinţului:

– Mă recunoşti? Sunt bandit şi te-aş putea omorî, dar o respect prea mult pe domnişoara care a binevoit să mă cheme în ajutor, aşa că-ţi propun lupta deschisă, aşa cum obişnuiţi voi, nobilii.

Aveam la mine două pumnale şi patru pistoale. Am împărţit armele în două părţi egale, am pus o parte la zece paşi distanţă de cealaltă şi l-am lăsat să aleagă singur. Dar bietul *Principino* a căzut leşinat pe bancă.

În clipa aceea Silvia s-a întors spre mine:

– Sunt de neam nobil, dar săracă. Mâine trebuie să mă mărit cu prinţul sau să intru pe viaţă în mănăstire. Nu vreau nici una, nici alta, vreau să fiu a ta pentru totdeauna.

Şi mi-a căzut în braţe.

Vă puteţi închipui că nu m-am lăsat mult rugat. Dar trebuia să ne păzim ca prinţul să nu ne împiedice fuga. Am scos pumnalul şi, în lipsa unui ciocan, m-am folosit de o piatră ca să-i pironesc mâna de

banca pe care stătea. Urlând de durere, el a căzut iar în nesimţire. Ne-am strecurat prin deschizătura pe care o făcusem în zidul grădinii şi am fugit în munţi.

Toţi prietenii mei aveau câte o iubită. Au întâmpinat-o cu bucurie pe-a mea, iar femeile i-au jurat Silviei supunere totală. Trecuseră vreo patru luni de când eram cu ea, când am fost nevoit s-o părăsesc o vreme, ca să văd la faţa locului ce schimbări pricinuise ultima erupţie a vulcanului în partea de miazănoapte. Pe drum am descoperit noi frumuseţi ale naturii pe lângă care trecusem fără să le bag în seamă. Mereu dădeam peste încântătoare lunci, crânguri sau peşteri, în locuri care mai înainte mi se păreau bune numai pentru apărare sau pentru capcane. Silvia se străduia să îmblânzească sufletul meu de tâlhar. Curând aveam să-mi recapăt, totuşi, asprimea de altădată.

Să mă întorc însă la călătoria mea spre partea de nord a muntelui. Spun aşa pentru că sicilienii, când vorbesc de Etna, îi zic întotdeauna *il monte*, adică primul munte din lume. M-am îndreptat mai întâi spre vârful pe care-l numim Turnul Filozofului [142] , dar n-am putut să mă caţăr până sus. În timpul ultimei erupţii, un torent de lavă cuprinsese turnul cu două braţe de foc şi apoi, reunindu-se cam la o milă mai departe, l-a înconjurat cu adâncituri de netrecut, alcătuind un soi de insulă cu totul inaccesibilă.

Mi-am dat seama imediat de însemnătatea acestei poziţii. În afară de asta, chiar în vârful turnului aveam un depozit mare de castane, pe care ţineam neapărat să-l păstrăm. Tot căutând primprejur, am dat de un drum subteran prin care treceam adesea şi care m-a scos drept la turn. Fără să mai stau pe gânduri, am hotărât să aduc pe insula asta toată suflarea noastră femeiască. I-am pus pe oameni să meşterească

nişte adăposturi din frunze şi cel mai arătos dintre ele i l-am rezervat Silviei. M-am întors apoi în partea de sus şi am adus toată colonia noastră, care s-a arătat încântată văzând noua ascunzătoare.

Azi, când mă întorc cu gândul la clipele fericite petrecute pe această insulă, văd cât sunt de diferite faţă de furtunile teribile care mi-au tulburat întreaga viaţă. Torentele de foc ne despărţeau de restul omenirii, iar dragostea pusese stăpânire cu totul pe sufletele noastre. Toţi ascultau de poruncile mele şi totul se pleca chiar în faţa celor mai mici dorinţe ale Silviei. Şi, ca fericirea să fie deplină, cei doi fraţi ai mei mi s-au alăturat. Amândoi trecuseră prin multe întâmplări neobişnuite şi vă asigur că, dacă veţi vrea să auziţi povestea lor, o să-i ascultaţi cu mult mai mare interes decât pe mine.

Puţini sunt oamenii care n-au avut măcar câteva zile fericite în viaţă, dar nu ştiu să fie cineva care să socotească fericirea în ani. A mea, cel puţin, n-a durat nici un an întreg. Cei din bandă erau cinstiţi unii faţă de alţii, nici unul n-ar fi îndrăznit să ridice ochii la ibovnica celuilalt, cu atât mai mult la a mea. Gelozia era parcă ceva neştiut sau, oricum, gonită pentru o vreme din insula noastră, căci de obicei această patimă nebună îşi găseşte uşor drum spre lăcaşul dragostei.

Un tânăr bandit, pe nume Antonino, s-a îndrăgostit atât de nebuneşte de Silvia, că n-a fost în stare să-şi ascundă simţămintele. Eu mi-am dat seama, dar văzându-l trist şi necăjit mi-am zis că iubita mea nu-i răspundea la avansuri şi eram liniştit. Aş fi fost bucuros să-l lecuiesc pe Antonino de boala asta, căci îl iubeam pentru curajul lui. În bandă se mai afla însă unul, pe nume Moro [143] , pe care, dimpotrivă, îl uram pentru gândurile lui ticăloase şi, dacă Testa-Lunga mi-ar fi dat crezare, de mult l-ar fi alungat.

Moro a reuşit să câştige încrederea lui Antonino şi i-a făgăduit să-l ajute în dragostea lui. A mai reuşit să capete încrederea Silviei, convingând-o că am o iubită într-un sat vecin. Silvia s-a temut să-mi împărtăşească frământările ei. Umbla cam stânjenită şi asta m-a făcut să cred că vechea dragoste începuse să se stingă. Pe de altă parte, Antonino, înştiinţat de Moro asupra relaţiilor dintre mine şi Silvia, a devenit mai stăruitor faţă de ea, luându-şi chiar un aer de om mulţumit de sine, ceea ce mi-a întărit bănuiala că e fericit.

Nu eram deprins să dau pe faţă asemenea urzeli. I-am omorât pe amândoi, pe Silvia şi pe Antonino. Acesta, cu o clipă înainte de a-şi da sufletul, mi-a destăinuit trădarea lui Moro. Cu pumnalul plin de sânge m-am îndreptat spre ticălos. Moro s-a cutremurat, a căzut în genunchi, îngăimând că prinţul Rocca Fiorita îi plătise ca să ne omoare pe mine şi pe Silvia şi că numai pentru asta intrase în banda noastră. I-am înfipt pumnalul în inimă. Apoi m-am dus la Messina, m-am furişat travestit în palatul prinţului şi l-am trimis pe urmele confidentului şi a celor două victime ale răzbunării sale. Aşa a luat sfârşit fericirea mea şi, odată cu ea, şi gloria pe care mi-o câştigasem. Curajul meu a făcut loc unei totale indiferenţe faţă de viaţă şi, pentru că devenisem la fel de nepăsător faţă de oamenii din bandă, în curând am pierdut cu totul încrederea lor. Pot să vă asigur că de atunci am intrat în rândul celor mai obişnuiţi tâlhari.

Curând după asta Testa-Lunga a murit de febră tifoidă şi banda lui s-a risipit. Fraţii mei, care cunoşteau bine Spania, m-au convins să mă duc acolo. În fruntea a doisprezece inşi, m-am ascuns mai întâi în golful Taormina timp de trei zile, apoi, în a patra zi, am pus mâna pe un mic vas pescăresc şi am pornit-o pe mare până la ţărmurile Andaluziei.

Deşi în Spania nu lipsesc deloc munţi care ar fi putut să-mi asigure o ascunzătoare liniştită, am ales masivul Sierra Morena şi nu mi-a părut rău. Am pândit două transporturi de piaştri [144] şi am mai pus la cale alte câteva escapade la fel de reuşite.

Ecoul succeselor noastre a ajuns până la Madrid. Guvernatorul Cadizului a primit ordin să fim prinşi, vii sau morţi, şi a trimis împotriva noastră câteva detaşamente. Pe de altă parte, şeicul tribului Gomélezilor mi-a oferit o slujbă şi adăpost sigur în peştera sa. Am primit îndată oferta lui. Tribunalul din Granada, nedorind să-şi arate neputinţa prin faptul că nu ni s-a dat de urmă, a ordonat ca, în locul nostru, să fie prinşi doi ciobani din vale şi să fie spânzuraţi sub numele fraţilor lui Zoto. Îi cunoşteam pe cei doi, ştiam că aveau câteva crime pe conştiinţă. Se zice însă că sunt supăraţi pentru că au fost spânzuraţi în locul nostru şi din cauza asta, noaptea, îşi dezleagă singuri funia şi se apucă de tot felul de blestemăţii. N-am văzut asta cu ochii mei, aşa că nu vă pot spune nimic mai mult. Uneori, trecând noaptea pe lângă spânzurători, mai ales pe lună plină, am constatat că sunt goale, dar în revărsatul zorilor ei se întorc înapoi.

Asta e povestea vieţii mele, dacă aţi vrut s-o ascultaţi. Cred că fraţii mei, care au dus o viaţă mai liniştită, ar putea să vă spună lucruri mai captivante, numai că n-or să aibă vreme pentru aşa ceva, fiindcă vasul e pregătit de plecare şi am primit poruncă să pornim neîntârziat mâine dimineaţă.

Când Zoto a ieşit, frumoasa Emina a rostit cu glas trist:

– Are dreptate. Clipele de fericire sunt prea scurte în viaţa omului. Am petrecut aici trei zile care nu cred că se vor mai repeta pentru noi.

Masa de seară n-a fost deloc veselă. Îndată m-am grăbit să le urez noapte bună verişoarelor mele. Mă aşteptam să le găsesc în odaia mea şi aşa să-mi fie mai uşor să le spulber tristeţea.

Într-adevăr, au venit mai devreme ca de obicei şi, ca fericirea să-mi fie deplină, am observat că-şi dezlegaseră centurile. Mi-am dat seama îndată că făcuseră asta din dragoste pentru mine, dar Emina, neîncrezătoare în spiritul meu de observaţie, a zis:

– Iubite Alfons, sacrificiul tău faţă de noi a fost nemărginit. Aş dori să ai aceeaşi părere şi despre recunoştinţa noastră. Poate că nici n-o să ne mai vedem. Femeile voastre poate că uită mai uşor, dar noi vrem să rămânem pentru totdeauna în amintirea ta. Dacă madrilenele ne întrec în purtări şi educaţie, în schimb niciuna nu va fi în stare să te iubească mai mult decât noi. Totuşi, dragă Alfons, trebuie să reînnoieşti jurământul că ai să păstrezi secretul nostru şi că n-ai să crezi nimic, dacă ţi se va vorbi de rău despre noi.

Am zâmbit uşor auzind această ultimă condiţie, dar m-am învoit la toate şi am fost răsplătit cu cele mai dulci mângâieri.

Mai apoi, Emina a reluat:

– Dragă Alfons, relicvele pe care le porţi la gât ne supără privirea nouă, musulmanilor. N-ai putea să le arunci?

I-am răspuns că nu, dar Zibelda m-a luat de gât şi a tăiat şnurul cu foarfeca pe care o ţinea în mână. Apoi, Emina a strâns relicvele şi le-a aruncat printre stânci.

– Mâine o să le pui din nou, m-a liniştit ea, dar deocamdată ţine împletitura asta făcută din părul nostru, împreună cu acest talisman,

care, poate, o să te păzească de a ne fi necredincios, dacă ceva pe lume ar putea să-i ferească de necredinţă pe cei care se iubesc.

Am vrut să mă arunc în căutarea relicvelor, dar fetele m-au înlănţuit cu braţele lor albe ca zăpada şi au început să râdă atât de aţâţător, că totul a părut să se învârtească în capul meu. Nu mai ştiam pe ce lume sunt. Simţeam cum sângele îmi fierbe în vene ca niciodată până atunci. Amintind aici de sânge, trebuie să adaug că – deşi, la drept vorbind, este o crimă să verşi sânge nevinovat – sunt, totuşi, cazuri când omul îşi poate înăbuşi uşor glasul conştiinţei. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Împrejurarea m-a convins că visurile mele de la „Venta Quemada“ fuseseră o simplă închipuire.

Treptat simţurile mi s-au mai potolit, eram toţi trei liniştiţi, şi eu, şi frumoasele mele iubite, când deodată s-a auzit un dangăt lugubru de clopot. Era miezul nopţii. Nu mi-am putut stăpâni emoţia auzindu-l. Le-am împărtăşit fetelor teama că ni s-ar putea întâmpla ceva rău.

– Şi mie mi-e frică, a răspuns Emina. Primejdia e aproape, dar ascultă acum ce-ţi spun: nu da crezare niciunui rău care s-ar putea rosti despre noi, să nu crezi nici măcar ochilor tăi.

În clipa aceea uşa s-a deschis cu putere şi am văzut intrând un bărbat înalt şi chipeş, îmbrăcat precum maurii. Într-o mână ţinea Alcoranul, în cealaltă sabia scoasă. Verişoarele mele i s-au aruncat la picioare, zicând:

– Puternice şeic al Gomélezilor, iartă-ne!

Şeicul a răspuns cu glas tunător:

– *Andode estan las fajas?* [145]

Erau, desigur, podoabele pe care, pentru prima dată în acea zi, nu le mai văzusem. Apoi, întorcându-se către mine:

– Nazarinean nenorocit, cum îndrăzneşti să-ţi amesteci sângele cu al Gomélezilor? Sau treci la credinţa Profetului, sau vei muri!

În clipa aceea s-a auzit un urlet înfiorător. L-am văzut pe Pacheco posedatul, care-mi făcea semne din fundul încăperii. Fetele l-au zărit şi ele, au sărit mânioase, l-au înşfăcat şi l-au dus în odaia de alături.

– Nazarinean nenorocit, a repetat şeicul Gomélezilor, ai să înghiţi îndată băutura din cupă, dacă nu, ai să mori de moarte ruşinoasă, iar trupul tău, atârnat între cadavrele celor doi fraţi ai lui Zoto, va fi pradă vulturilor şi joacă a duhurilor întunericului, ca să se slujească de el în vânzolelile lor drăceşti!

Sentimentul onoarei îmi cerea, cred, într-o asemenea împrejurare, să-mi pun singur capăt zilelor. Cu durere în glas, am strigat:

– Oh, tată, tată, la fel ai fi făcut şi tu, în locul meu!

Apoi am luat cupa şi am băut-o până la fund. M-a cuprins o ameţeală nemaipomenită şi am căzut în nesimţire.

ZIUA A OPTA

Pentru că am cinstea să vă povestesc aventurile mele, e lesne de înţeles că n-am murit bând ceea ce crezusem că era otravă. Mi-am pierdut doar cunoştinţa şi nu ştiu cât timp am rămas în starea aceasta. Mi-amintesc, totuşi, că m-am trezit din nou lângă spânzurătoarea din Los Hermanos, dar bucuros din cale-afară, căci eram sigur, cel puţin, că încă nu murisem. Şi nu mă mai nimerisem între cei doi spânzuraţi. Zăceam pe partea stângă a lor, iar de partea dreaptă am zărit un om, pe care la început l-am luat drept tot un spânzurat, căci mi se părea că nu dădea niciun semn de viaţă şi avea o funie la gât. Mi-am dat seama repede că dormea numai şi l-am trezit. [146] Necunoscutul, văzând în ce loc îşi petrecuse noaptea, a început să râdă şi a zis:

– Trebuie să recunosc că în practicile cabaliste [147] se produc uneori greşeli neplăcute. Duhurile rele se pricep câteodată să ia asemenea înfăţişări, că nu mai ştii cu cine ai de-a face. Şi pe urmă, a adăugat, de unde o fi ajuns funia la gâtul meu, în locul cosiţei pe care o mai aveam ieri?

Apoi, zărindu-mă, mi s-a adresat:

– Şi dumneata tot aici, *señor*?... Eşti cam tânăr ca să fii cabalist, deşi porţi tot o funie de gât.

M-am convins că avea dreptate. Mi-am amintit că Emina îmi atârnase la gât o împletitură din părul ei şi al soră-sii şi nu-mi puteam explica această metamorfoză.

Cabalistul m-a măsurat atent de sus până jos, apoi mi-a zis:

– Nu, tu nu eşti dintre ai noştri. Te numeşti Alfons, mama ta e din neamul Gomélez, eşti căpitan în garda valonă, ai mult curaj, dar puţină experienţă. Dar să lăsăm asta, mai întâi trebuie să ne mişcăm de aici, pe urmă om mai vedea.

Poarta era deschisă, am ieşit şi iar am văzut înainte-mi blestemata vale Los Hermanos. Cabalistul m-a întrebat încotro vreau s-o iau. I-am spus că hotărâsem s-o pornesc spre Madrid.

– De acord, a răspuns, şi eu merg tot într-acolo, dar mai întâi să îmbucăm ceva.

Şi a scos din buzunar o ceaşcă din argint aurit, un borcănaş plin cu un soi de opiat [148] şi o sticluţă de cristal cu un lichid gălbui. A turnat în ceaşcă o linguriţă de opiat, apoi câteva picături din acel lichid şi mi-a cerut să beau amestecul. Nu m-am lăsat mult rugat, pentru că eram leşinat de foame. Într-adevăr, elixirul era minunat. M-am simţit atât de întărit, că puteam s-o pornesc curajos la drum, lucru care mai înainte mi se părea cu neputinţă.

Soarele se ridicase sus pe cer, când am zărit nefericitul han „Venta Quemada“. [149] Cabalistul s-a oprit şi a spus:

– Ăsta e locul în care noaptea trecută mi s-a jucat o comedie netrebnică. Dar n-am ce face, trebuie să intru în blestematul de han, fiindcă am lăsat aici ceva merinde, care or să ne prindă bine pe drum.

Am intrat amândoi în *venta* părăsită şi am găsit pe masa din sufragerie pateu de potârniche şi două butelcuţe cu vin. Cabalistul avea, pare-se, o poftă nebună de mâncare. Exemplul lui mi-a dat curaj, căci, altfel, mă îndoiesc că aş fi îndrăznit să pun ceva în gură. Tot ceea ce văzusem în ultimele zile îmi încurcase într-atât imaginaţia, că nu mai ştiam nici eu ce să fac şi, dacă cineva s-ar fi încumetat, ar fi putut să sădească în mine îndoiala până şi în propria-mi existenţă.

Terminând de mâncat, am început să cutreierăm prin încăperile hanului şi am ajuns în cea în care dormisem în prima zi de la plecarea mea din Andujar. Am recunoscut nenorocitul meu pat de atunci şi, aşezându-mă pe el, am început să mă gândesc la toate păţaniile mele, cu deosebire la întâmplările din peşteră. Mi-am amintit că Emina mă prevenise să nu dau crezare vorbelor rele pe care le-aş fi auzit la adresa ei. Tocmai mă cufundam în aceste gânduri, când cabalistul îmi atrase atenţia asupra unui obiect strălucitor în crăpăturile duşumelei. M-am uitat mai îndeaproape şi m-am convins că era relicva pe care mi-o luaseră cele două surori în peşteră. Văzusem cum o aruncaseră într-o crăpătură de stâncă, iar acum o găseam aici, într-o gaură de podea. Am început să am îndoieli dacă am părăsit cu adevărat blestematul de han şi dacă inchizitorul, pustnicul, fraţii lui Zoto nu cumva erau cu toţii nişte năluciri plăsmuite de nebunia vrăjitorească. Şi în vremea asta am scos relicva de sub duşumea cu vârful sabiei şi am pus-o iar la gât.

Cabalistul a început să râdă:

– Vasăzică îţi aparţine, seniore cavaler. Dacă ai petrecut noaptea aici, nu mă mir deloc că te-ai trezit lângă spânzurătoare. Dar să lăsăm asta, hai să ieşim de-aici, trebuie să ajungem chiar în seara asta la schit.

Am lăsat în urmă hanul, dar n-am făcut nici jumătate de drum, când l-am întâlnit pe pustnic, care abia se târa, sprijinit în toiag. De cum ne-a zărit, a strigat:

– Ah, tinere prieten, tocmai te căutam. Întoarce-te la schitul meu, smulge-ţi sufletul din ghearele Satanei. Lasă-mă să mă sprijin de umărul tău. Să ştii că n-am încetat să mă rog pentru tine.

După ce ne-am odihnit o clipă, am pornit iar la drum. Bătrânelul păşea ajutat pe rând de unul dintre noi. Aşa am ajuns la schit.

Cum am intrat, l-am zărit pe Pacheco întins în mijlocul odăii. Mi s-a părut că era gata să-şi dea sufletul. Din piept îi ieşea acel horcăit care anunţă de obicei apropierea morţii. Am vrut să-i zic o vorbă, dar nu m-a recunoscut. Atunci pustnicul a luat un pumn de apă sfinţită, l-a stropit şi i-a zis:

– Pacheco! Pacheco! În numele Mântuitorului, îţi poruncesc să ne spui ce ţi s-a întâmplat astă-noapte.

Posedatul a început să tremure, a scos un urlet înfiorător şi a vorbit:

Povestea lui Pacheco

Părinte, erai tocmai în capelă şi cântai litanii, când am auzit pe cineva umblând la uşă şi un fel de behăit, de parcă ar fi fost capra noastră. Am crezut că uitasem s-o mulg şi bietul animal venise să-mi amintească. Eram convins, pentru că mi se mai întâmplase cu câteva zile în urmă. Am ieşit din casă şi am văzut capra noastră cea albă, care se întorsese cu spatele la mine, arătându-mi ugerul plin. Am vrut s-o ţin în loc, ca s-o mulg, dar mi-a scăpat din mâini şi, ba oprindu-se, ba fugind mai departe, m-a dus până la marginea unei râpe, în partea de miazănoapte a schitului.

Ajunsă acolo, capra albă s-a transformat pe dată într-un ţap negru. Văzând această schimbare, m-am speriat şi am vrut să fug înapoi spre locuinţa noastră, dar ţapul cel negru s-a pus de-a curmezişul drumului şi, ridicându-se pe picioarele de dinapoi, m-a pironit cu o privire de foc. Am simţit fiori reci pe şira spinării.

Atunci blestematul a început să mă împungă cu coarnele şi să mă împingă spre prăpastie. Ajungând la marginea ei, s-a oprit pentru o clipă, de parcă ar fi vrut să se bucure la vederea chinurilor mele. În sfârşit, m-a aruncat în adânc. Credeam că o să mă fac praf, dar ţapul a ajuns înaintea mea pe fundul prăpastiei şi m-a primit în spinare, aşa că n-am păţit nimic.

Dar atunci o altă frică m-a cuprins, căci de cum m-a simţit în spate, ţapul a început să galopeze ciudat. Dintr-un salt sărea de pe o culme pe alta, lăsând în urmă cele mai adânci prăpăstii, până când, într-un sfârşit, s-a potolit şi, nici eu nu ştiu cum, m-am pomenit într-o peşteră, unde am dat peste tânărul călător care cu câteva zile în urmă înnoptase în schitul nostru.

Stătea pe marginea patului, iar lângă el am văzut două femei încântătoare, îmbrăcate după moda maură. Fetele, tot îmbrăţişându-

l, i-au tras de la gât relicva şi-n clipa aia şi-au pierdut în ochii mei toată strălucirea, căci am recunoscut în ele pe cei doi spânzuraţi din valea Los Hermanos. Dar tânărul călător, luându-le întruna drept femei frumoase, le spunea vorbe dintre cele mai gingaşe. Atunci, unul dintre cei doi spânzuraţi şi-a scos funia de la gât şi a pus-o la gâtul tânărului, care i-a mulţumit în cuvinte pline de o nespusă recunoştinţă. Ce s-a întâmplat mai departe nu mai ştiu, am vrut să strig, dar n-am putut să scot o vorbă, rămăsesem ca împietrit. Cum a bătut miezul nopţii, şi-a făcut apariţia un diavol cu coarne de foc şi coada în flăcări, urmat de câţiva drăcuşori.

Diavolul cel mare ţinea într-o mână o carte cât toate zilele, în cealaltă o furcă. S-a apropiat de călător şi l-a ameninţat cu moartea, dacă nu trece la credinţa mahomedană. Atunci, văzând un suflet de creştin în primejdie, am strigat cât am putut şi pare-mi-se că tânărul m-a auzit. Dar în aceeaşi clipă spânzuraţii au sărit la mine şi m-au tras în odaia alăturată, unde m-am pomenit faţă-n faţă cu ţapul. Unul dintre spânzuraţi a încălecat pe ţap, celălalt s-a urcat în spatele meu şi aşa ne-au silit pe amândoi să galopăm prin munţi şi prăpăstii. Spânzuratul care mă încălecase pe mine mă strângea cu călcâiele, dar, văzând pesemne că nu alerg destul de repede, a luat din drum doi scorpioni, i-a fixat de picioare în loc de pinteni, apoi a început să-mi sfâşie coastele cu o cruzime namaipomenită. [150] În sfârşit, am ajuns la poarta schitului unde dihaniile alea m-au lăsat în părăsire. Azi-dimineaţă m-ai găsit, părinte, în nesimţire. Credeam că scăpasem de necazuri aflându-mă în braţele tale, dar scorpionii mi-au otrăvit sângele. Otrava lor îmi arde măruntaiele şi simt că n-am s-o mai duc mult.

Spunând acestea, posedatul a scos iar un urlet înfiorător, apoi a tăcut.

Atunci pustnicul a reluat:

– Fiule, să fi avut de-a face cu doi demoni? Du-te, spovedeşte-te, recunoaşte-ţi vina! Mila Domnului este fără margini. Nu răspunzi? Să fii oare atât de înrăit în păcatele tale?

Chibzuind o clipă, i-am răspuns:

– Părinte, nobilul acesta, posedat de diavoli, a văzut cu totul alte lucruri. Unul din noi a fost fără îndoială ameţit, poate că amândoi am văzut rău. Dar uite-l aici pe nobilul cabalist, care şi el a înnoptat la „Venta Quemada“. Poate vrea să ne povestească aventurile sale şi prin ele să ne lămurim mai bine în privinţa întâmplărilor la care suntem martori de câteva zile.

– *Señor* Alfons, m-a întrerupt cabalistul, oamenii care se dedau, ca mine, ştiinţelor oculte, nu pot dezvălui totul. Am să mă străduiesc, totuşi, pe cât voi putea, să-ţi potolesc curiozitatea, dar, dacă-mi dai voie, nu astăzi. Zic să îmbucăm ceva şi apoi să mergem la culcare. Mâine o să avem cu toţii mintea mai limpede.

Pustnicul ne-a pus dinainte câteva bucate sărace şi apoi fiecare s-a dus la ale lui. Cabalistul ţinea să rămână peste noapte lângă posedat, eu însă m-am dus în capelă. M-am trântit pe acelaşi pat de muşchi unde mai petrecusem câteva nopţi. Pustnicul mi-a urat noapte bună şi mi-a spus că, pentru mai mare siguranţă, o să încuie uşa în urma lui.

Am rămas singur, gândindu-mă la povestea lui Pacheco. Fusese cu mine în peşteră, nu mai încăpea îndoială. Văzusem cum verişoarele mele săriseră la el şi-l trăseseră în încăperea alăturată. Dar Emina mă prevenise să nu cred în nimic din ce se va spune rău despre ea şi sora

ei. Şi apoi, demonii care l-au înşfăcat pe Pacheco îi puteau rătăci şi mintea, ameţindu-l cu tot felul de închipuiri.

În felul acesta căutam toate mijloacele de a mă dezvinovăţi şi a-mi păstra dragostea faţă de verişoarele mele, până ce am auzit bătând miezul nopţii. Atunci am simţit iar cum cineva încearcă la uşă şi am auzit capra behăind. Am pus mâna pe sabie, m-am apropiat de uşă şi am strigat cu glas tare:

– Dacă eşti diavol, încearcă să deschizi singur uşa pe care a încuiat-o pustnicul.

Capra a tăcut. M-am culcat şi am dormit până în zori.

ZIUA A NOUA

Pustnicul a venit să mă trezească, s-a aşezat pe marginea patului meu şi a zis:

– Fiule, duhurile rele iar şi-au făcut de cap astă-noapte în coliba mea. Nici schivnicii Tebaidei [151] n-au avut de suferit mai mult ca mine de pe urma răutăţilor Satanei. În afară de asta, nu ştiu ce să cred despre omul care a venit cu tine şi-şi zice cabalist. S-a apucat să-l lecuiască pe Pacheco şi, cu adevărat, i-a fost de mare ajutor, dar nici gând să folosească exorcismele cerute de ritualul sfintei noastre Biserici. Vino în coliba mea, să ne înfruptăm mai întâi din ce ne-a dat Cel de Sus, pe urmă să ascultăm aventurile acestui musafir ciudat.

M-am ridicat şi am plecat împreună cu pustnicul. Într-adevăr, l-am găsit pe Pacheco mult mai bine, chiar chipul lui mi s-a părut mai puţin respingător. Era tot chior de un ochi, dar limba nu-i mai atârna atât de dezgustător ca înainte. Nu mai făcea spume la gură, iar celălalt ochi nu mai arunca priviri atât de rătăcite. L-am felicitat pe cabalist, care mi-a răspuns că toate sunt numai o mică dovadă a priceperii sale. La masa de dimineaţă pustnicul ne-a cinstit cu lapte cald şi castane.

În timp ce mâncam, am văzut intrând un om slab şi palid, al cărui chip stârnea numai silă, deşi n-aş putea spune care să fi fost pricina acestei imagini respingătoare. Necunoscutul a îngenuncheat înaintea mea şi şi-a scos pălăria. Atunci am văzut că era legat la frunte. A întins pălăria spre mine, de parcă mi-ar fi cerut de pomană. I-am aruncat un ducat de aur. Cerşetorul cel ciudat mi-a mulţumit şi a adăugat:

– *Señor* Alfons, buna ta faptă nu va rămâne fără răsplată. Te anunţ că la Puerto Lapiche te aşteaptă o scrisoare importantă. Citeşte-o înainte de a intra în Castilia.

După acest avertisment, necunoscutul a îngenuncheat în faţa pustnicului, care i-a umplut pălăria cu castane, apoi a făcut acelaşi lucru în faţa cabalistului, dar s-a ridicat repede în picioare, spunând:

– De la tine nu cer nimic. Dacă ai să spui cine sunt, o să regreţi amarnic!

Zicând acestea, a ieşit din colibă. Când am rămas singuri, cabalistul a început să râdă:

– Ca să vă dovedesc cât de puţin îmi pasă de ameninţările acestui om, am să vă spun îndată că el este Jidovul Rătăcitor [152] , despre care aţi auzit fără îndoială. De mai bine de optsprezece veacuri nici o dată nu a stat jos, nu s-a culcat, nu s-a odihnit, nici măcar n-a aţipit. Merge aşa întruna, o să mănânce castanele primite şi mâine dimineaţă o să fie la vreo şaizeci de mile depărtare. Cutreieră de-a lungul şi de-a latul pustiurile întinse ale Africii. Se hrăneşte cu fructe sălbatice, iar animalele de pradă îl ocolesc de departe din cauza semnului sfânt, întipărit pe fruntea lui [153] . De aceea, după cum aţi văzut, are capul acoperit cu o cârpă. Nu zăboveşte niciodată prin

părţile noastre, doar dacă e chemat de vreun cabalist. Eu vă asigur însă că nu l-am chemat, pentru că nu pot să-l sufăr. Dar trebuie să recunosc că adesea ştie multe lucruri, aşa că te sfătuiesc, *señor* Alfons, să iei în seamă ce ţi-a spus.

– Stimate domnule cabalist, i-am răspuns, evreul mi-a comunicat că la Puerto Lapiche este o scrisoare pentru mine. Cred că am să ajung acolo poimâine şi o să-l întreb pe hangiu de ea.

– Nu-i nevoie să aştepţi atâta, a replicat cabalistul. Cred că n-aş însemna nimic în lumea duhurilor, dacă n-aş face să ai scrisoarea mult mai devreme.

Şi numaidecât, înclinându-şi capul spre umărul drept, a rostit câteva cuvinte cu glas poruncitor. Cinci minute mai târziu a apărut pe masă o epistolă mare, care mi-era adresată. Am desfăcut-o şi am citit cele ce urmează:

> *Señor Alfons!*
>
> *Din porunca Maiestăţii Sale, Stăpânul nostru Preamilostiv, Don Filip al V-lea, te previn să te abţii a intra în Castilia. Asprimea aceasta o datorezi numai nenoricirii pe care singur ţi-ai provocat-o prin faptul că ai mâniat sfântul tribunal, care se ocupă de păstrarea curăţeniei credinţei în Spania. Totuşi, întâmplarea nu trebuie să micşoreze cu nimic dorinţa ta arzătoare de a sluji regelui. Odată cu aceasta îţi alătur o învoire de concediu pentru trei luni. Ai să petreci respectivul răstimp la graniţele Castiliei şi Andaluziei, dar să nu călătoreşti prea mult prin niciuna din cele două provincii. Ne-am gândit şi la liniştirea venerabilului tău tată şi i-am*

prezentat întreaga chestiune într-o lumină care să nu-i displacă.

Al dumitale binevoitor,
Don Sancho de Tor de Peñas,
Ministru de Război

La scrisoare era anexată o hârtie cu concediul pe trei luni, cu toate peceţile şi semnăturile cuvenite.

Am admirat graba curierilor cabalistului, mai apoi l-am rugat să-şi ţină făgăduiala şi să ne povestească întâmplările din ultima noapte petrecută la „Venta Quemada“. Ne-a răspuns că n-o să înţelegem multe din povestirea lui, dar după ce a mai zăbovit o clipă a început:

Povestea cabalistului

În Spania mi se spune Don Pedro de Uceda şi cu acest nume trec drept proprietarul unui frumos castel, aflat la o milă de aici. Numele meu adevărat este Rabbi Sadok Ben Mamun, căci sunt evreu.

Religia mea este oarecum primejdioasă în Spania [154] , dar în afară de faptul că am încredere în cinstea voastră, vă previn că, oricum, nimănui nu i-ar fi uşor să-mi facă vreun rău. Influenţa astrelor asupra sorţii mele a început să se manifeste din primele clipe ale vieţii. Tatăl meu, stabilindu-mi horoscopul, a fost cuprins de o mare bucurie văzând că am venit pe lume tocmai în momentul când

soarele a trecut sub semnul Fecioarei [155] . Ce-i drept, şi-a pus toată priceperea în atingerea acestui scop, dar nu se aştepta la un efect atât de precis.

Nu trebuie să vă mai spun că tatăl meu, Mamun, era primul astrolog din vremea lui. De fapt, astrologia era una din cele mai mărunte ştiinţe pe care le poseda; cu deosebire a împins cunoaşterea cabalisticii până la o treaptă pe care n-o atinsese niciunul dintre rabini până atunci.

La patru ani după ce-am venit pe lume, s-a născut sora mea, sub semnul Gemenilor [156] . În ciuda acestei diferenţe de vârstă, am fost educaţi în acelaşi fel. Eu nu împlinisem încă doisprezece ani, iar ea opt, că amândoi ştiam deja ebraica, apoi caldeeana, sirocaldeeană, cunoşteam limbile samaritenilor, copţilor, abisinienilor şi multe alte idiomuri moarte sau muribunde [157] . În afară de asta, puteam, fără să ne slujim de creion, să despărţim literele fiecărui cuvânt după orice principii stabilite de regulile cabalisticii. [158]

Tocmai împlinisem doisprezece ani, când ni se aranja părul în inele, cu multă grijă. Şi, ca să fim puşi în acord cu semnele sub care ne născuserăm, ni s-a dat să mâncăm carne de animal curat, pentru mine alegându-se masculi, iar pentru sora mea femele.

Când am intrat în al şaisprezecelea an al vieţii, tata a hotărât să ne iniţieze în tainele Cabalei *Sefirot* [159] . Mai întâi ne-a pus în mână *Sepher Zohar* [160] , adică aşa-numita „Carte limpede“, din care nu înţelegi nimic, într-atât limpezimea ei orbeşte mintea celor care o privesc. Apoi ne-am cufundat în citirea cărţii *Siphra di Şeniutha* sau „Cartea tainei“ [161] , în care chiar şi cea mai inteligibilă frază poate uşor să treacă drept ghicitoare. La urmă am trecut la *Hadra Raba* şi

Hadra Suta [162] , adică *Marele şi Micul Sanhedrin* [163] . Acestea sunt convorbiri, în care rabinul Simeon, fiul lui Jochai, autorul celor două opere de mai sus, coborând stilul până la vorbirea de toate zilele, se preface că-i învaţă pe prietenii săi lucrurile cele mai simple. Dar în vremea asta el le dezvăluie cele mai ciudate taine sau, mai degrabă, toate aceste dezvăluiri vin direct de la profetul Elias, care a părăsit pe ascuns ţinuturile cereşti şi a luat parte la convorbiri sub numele de rabinul Abba. [164]

Vă închipuiţi, poate, că aţi prins o idee clară despre aceste cărţi sfinte din traducerea latinească, publicată împreună cu originalul caldeean în anul 1684, în micul orăşel german numit Frankfurt [165] , dar noi râdem de deşertăciunea celor care cred că ajunge numai simţul văzului ca să poţi citi în aceste cărţi. Asta s-ar putea în unele limbi de astăzi, dar în ebraică fiecare literă este un număr, fiecare frază, o formulă teribilă, pe care, dacă cineva reuşeşte s-o pronunţe cu intonaţia şi accentul necesare, poate uşor să mişte munţii şi să sece râurile. [166]

Ştiţi bine că Adonai [167] cu cuvântul a făcut lumea şi apoi el însuşi s-a preschimbat în cuvânt. Cuvântul pune în mişcare aerul şi mintea, influenţează deopotrivă simţurile şi spiritul. Deşi nu v-aţi ocupat de ştiinţele oculte, puteţi înţelege, totuşi, că el, cuvântul, este un intermediar necesar între materie şi spirit, oricare ar fi acesta.

Pot să vă spun doar atât, că nu numai că am căpătat pe zi ce trece noi cunoştinţe, dar am primit şi noi puteri. Dar, dacă n-am îndrăznit încă să le folosim, ne bucurăm, totuşi, mândri de faptul că, după convingerea noastră, această putere zace în noi. În curând însă o întâmplare din cele mai triste ne-a întrerupt deliciile cabalistice.

Pe zi ce trecea, observam, împreună cu sora mea, că tatăl nostru, Mamun, îşi pierdea tot mai mult vlaga. Părea pur şi simplu un adevărat spirit care şi-a luat înfăţişare omenească pentru a fi mai lesne luat în seamă de fiinţele sublunare. Într-o bună zi a cerut să fim poftiţi în atelierul său. Figura îi era atât de dumnezeiască, de venerabilă, că, fără să vrem, am căzut în genunchi înaintea lui, iar el, arătând spre clepsidră, ne-a zis:

– Înainte de a se scurge nisipul acesta nu voi mai fi pe lume. Ţineţi minte toate vorbele mele. Fiul meu, pe tine te chem întâi. Ţi-am ales două soţii cereşti: fiicele lui Solomon şi ale reginei Saba [168] . Înainte ca ele să vină pe lume nimeni nu credea că vor deveni nemuritoare, dar Solomon a învăţat-o pe regină să rostească numele Celui Care Este. Regina a rostit acest nume chiar în clipa naşterii fetelor. Au venit în zbor geniile marelui Orient [169] şi le-au luat cu ei pe cele două gemene, înainte de a atinge lăcaşul necurat care se numeşte pământ. Apoi le-au purtat în sfera fiicelor lui Elohim [170] , unde li s-a dat darul nemuririi, având şi puterea de a-l împărţi cu cel pe care cândva cele două surori gemene şi-l vor alege ca soţ comun. Despre aceste două soaţe tatăl lor pomeneşte în a sa *Şir-haşirim* sau *Cântarea cântărilor*. Gândeşte-te la cântecul de nuntă şi, rostindu-l, opreşte-te la fiecare al zecelea verset.

Pentru tine, fiica mea, am ales o legătură cu mult mai strălucită. Cei doi Tamimi [171] , aceiaşi pe care grecii îi ştiau sub numele de dioscuri, iar fenicienii sub numele de cabiri [172] , într-un cuvânt, Gemenii Zodiacului vor fi soţii tăi... Ce spun?... inima ta este prea simţitoare... mi-e teamă că vreun muritor... nu mai e nisip în clepsidră... mor...

Rostind aceste cuvinte, tata a căzut în nesimţire şi, în aceeaşi clipă, pe locul unde odihnea a rămas numai un pumn de cenuşă uşoară şi

luminoasă. Am cules preţioasele rămăşiţe şi le-am pus într-o urnă pe care am aşezat-o în tabernaculul casei noastre, chiar sub aripile heruvimilor.

Înţelegeţi că speranţa de a fi nemuritor şi de a avea două soţii cereşti sporise în mine înclinaţia spre ştiinţele cabalistice. Ce-i drept, mulţi ani n-am îndrăznit să mă ridic la înălţimea nemărginită şi m-am mulţumit să dobândesc, prin invocaţiile mele, câteva genii de gradul al optsprezecelea. Dar, cu toate acestea, an de an căpătam mai multă îndrăzneală. Anul trecut am început să lucrez la primele versete din *Şir-haşirim*. Abia despărţisem primul vers în silabe, când un zgomot teribil, de parcă întregul meu castel ar fi căzut din temelii, mi-a răsunat în urechi. Dar nici nu m-am clintit; eram convins că truda mea e pe drumul cel bun. Am trecut la versul următor şi, când l-am încheiat şi pe acesta, lampa de pe masă a căzut pe podea, de aici a sărit de câteva ori şi s-a oprit la urmă în faţa marii oglinzi, atârnată în fundul camerei. M-am uitat în oglindă şi am zărit vârfurile a două minunate picioruşe femeieşti. Îndată a apărut şi o a doua pereche. Mi-am zis cu bucurie că aceste încântătoare picioruşe aparţin celor două fiice cereşti ale lui Solomon, dar n-am îndrăznit să fac mai departe cercetări.

În noaptea următoare m-am apucat iarăşi de lucru şi mi-au apărut două perechi de picioruşe până la glezne. Douăzeci şi patru de ore mai târziu puteam să disting genunchii, dar în clipa aceea soarele a ieşit de sub semnul Fecioarei şi a trebuit să mă opresc.

Când soarele a intrat sub semnul Gemenilor, sora mea a început şi ea acelaşi soi de cercetări şi a văzut fenomene nu mai puţin ciudate. Dar nu am de gând să vă povestesc ce n-are nicio legătură cu propria mea poveste.

Anul acesta am vrut să continui munca întreruptă, când am aflat că un vestit adept [173] tocmai urmează să treacă prin Cordoba. Cearta pe care am avut-o din acest motiv cu sora mea m-a hotărât să-i fac o vizită. Plecând cu oarecare întârziere de acasă, abia pe seară am ajuns la „Venta Quemada“. Am găsit hanul părăsit din cauza duhurilor care bântuiau prin el; dar pentru că eu, unul, nu mă tem deloc de duhuri, m-am poftit singur în sala de mese şi i-am poruncit lui Nemrael să-mi aducă cina. Nemrael este un mic spiriduş de ultimul grad, pe care-l folosesc în asemenea situaţii, şi chiar el a fost cel care a adus scrisoarea ta din Puerto-Lapiche. El s-a dus la Andujar, unde rămăsese peste noapte un preot benedictin, i-a înşfăcat fără fasoane mâncarea şi mi-a adus-o la han. Nu era decât nişte pateu de potârniche, pe care l-ai găsit tu a doua zi de dimineaţă. Eram însă atât de obosit, că abia m-am atins de el; l-am trimis aşadar pe Nemrael la sora mea, iar eu m-am dus să mă culc.

Pe când dormeam în lege, m-a trezit ceasul bătând miezul nopţii. Am rămas o clipă în aşteptarea vreunui duh şi chiar pregătit să-l gonesc, căci aceştia sunt de regulă nişte musafiri urâcioşi şi nepoftiţi. Eram gata să-mi pun în aplicare intenţia, când deodată am zărit o lumină puternică pe masa din mijlocul odăii, apoi a apărut un rabin mititel, care a început să facă plecăciuni în faţa pupitrului, aşa cum obişnuiesc să facă rabinii în timpul rugăciunii. N-avea mai mult de un picior înălţime şi nu numai veşmintele îi erau albastre, dar chiar şi faţa, barba, pupitrul şi cartea. Mi-am dat seama îndată că nu era un duh, ci un spiriduş de gradul al douăzeci şi şaptelea. Nu ştiam cum îl cheamă şi până atunci nu-l cunoscusem deloc. Cu toate acestea, am folosit formula în faţa căreia se supun toate duhurile. Imediat, micul rabin albastru s-a întors către mine zicând:

– Ai început toată munca ta de-a-ndăratelea şi de asta ai văzut mai întâi picioarele fiicelor lui Solomon. Începe de la ultimele rânduri şi străduieşte-te înainte de toate să ghiceşti numele celor două frumuseţi ale cerului.

Apoi, micul rabin a dispărut de parcă-l înghiţise pământul. Ceea ce îmi spusese era contrar oricăror principii ale cabalisticii, dar eram atât de înspăimântat, că i-am ascultat sfatul. Am început să prelucrez ultimul rând din *Şir haşirim* şi, căutând numele celor două nemuritoare, mi-a ieşit că se numeau Emina şi Zibelda. Mirat la culme, am pornit invocaţiile. În clipa aceea pământul a început să se cutremure teribil sub picioarele mele, mi s-a părut că cerul mi se deschide deasupra capului şi am căzut în nesimţire.

Venindu-mi în fire, m-am pomenit într-un loc strălucind de o lumină neobişnuită. Câţiva tineri, mai frumoşi decât îngerii, mă ţineau în braţele lor, iar unul din ei mi-a spus:

– Fiu al lui Adam, vino-ţi în simţiri! Eşti în lăcaşul celor ce nu mor. Stăpânul nostru este patriarhul Enoch, care a lucrat înaintea lui Elohim şi a fost luat de pe pământ. Prorocul Elias este arhipăstorul nostru şi carul lui va fi întotdeauna gata la porunca ta, numai să vrei să călătoreşti spre una dintre planete. Noi suntem egregori [174] , adică acei copii zămisliţi din feciorii lui Elohim şi fiice ale oamenilor. Ai să vezi de asemenea printre noi şi câţiva nefelimi [175] , ce-i drept, mai puţini la număr. Vino, să te înfăţişăm stăpânului nostru.

I-am urmat şi am fost dus la picioarele tronului pe care stătea Enoch. Mi-am ridicat privirea spre patriarh, dar cu niciun chip n-am putut suporta strălucirea ochilor lui, iar pe-ai mei n-am cutezat să-i ridic mai sus de barba lui, asemănătoare luminii aceleia palide, care

înconjoară luna în timpul nopţilor umede. Mă temeam că urechile mele nu vor fi în stare să reziste la sunetul vocii sale, dar vocea aceasta era mai dulce decât armonia orgilor cereşti. Mi s-a părut şi mai blândă când mi-a vorbit:

– Fiu al lui Adam, ţi se vor aduce îndată soţiile.

În aceeaşi clipă l-am văzut apărând pe prorocul Elias. Ţinea de mână două frumuseţi, a căror graţie n-ar putea fi înţeleasă niciodată de muritorii de rând. Prin trupurile lor transparente le puteai vedea sufletele şi puteai distinge exact cum focul pasiunii le umblă prin vene şi li se amestecă în sânge. În urma lor, doi nefelimi duceau un trepied făcut dintr-un metal cu mult mai preţios ca aurul, atât de preţios precum e aurul faţă de plumb. Fiicele lui Solomon mi-au dat mâinile şi mi-au agăţat de gât o împletitură făcută din părul lor. În aceeaşi clipă o flacără vie şi pură a izbucnit din trepied şi a înghiţit tot ceea ce aveam în mine ca muritor. Am fost duşi într-o încăpere nupţială, strălucind de lumină şi arzând de dragoste, unde s-a deschis o fereastră uriaşă spre al treilea cer [176] şi pe dată au început să răsune cântecele divine ale îngerilor. Desfătarea mi-a cuprins simţurile...

Dar ce aş putea să vă mai spun? A doua zi de dimineaţă m-am trezit sub spânzurătoarea de la Los Hermanos, între cele două cadavre, asemenea acestui tânăr călător. Am tras concluzia că avusesem de-a face cu duhuri nemaipomenit de răutăcioase, a căror esenţă n-o cunosc bine. Mă tem chiar ca aventura să nu-mi fie piedică în faţa adevăratelor fiice ale lui Solomon, cărora le-am zărit numai picioruşele.

– Nefericit încrezut ce eşti, l-a apostrofat pustnicul, de ce îţi pare rău? Totul este o iluzie în ştiinţa ta blestemată. Duhurile întunericului, care numai şi-au bătut joc de tine, l-au chinuit mult mai amarnic pe bietul Pacheco. Nu mai încape îndoială că aceeaşi soartă îl aşteaptă pe acest tânăr ofiţer, care, dintr-o încăpăţânare care-i poate fi fatală, nu vrea să-şi mărturisească păcatele. Alfons, fiul meu, Alfons! Căieşte-te, mai ai vreme pentru asta.

Mă cam scosese din răbdări insistenţa cu care pustnicul îmi cerea să recunosc lucruri pe care nu le făcusem. I-am răspuns rece că am numai respect pentru sfintele lui avertismente, dar sentimentul onoarei este principiul fundamental al conduitei mele, după care am început să vorbim despre altceva.

– *Señor* Alfons, mi-a zis cabalistul, pentru că eşti urmărit de Inchiziţie, iar regele îţi porunceşte să petreci trei luni în această pustietate, îţi ofer găzduire în castelul meu. Ai s-o cunoşti pe sora mea, Rebecca, o fată la fel de frumoasă pe cât este de învăţată. Te tragi din neamul Gomélezilor, iar sângele lor are tot dreptul la grija şi atenţia noastră.

M-am uitat la pustnic, ca să ghicesc din ochii lui ce crede despre asta. Cabalistul, pare-se, îmi ghicise intenţiile, căci, întorcându-se către pustnic, i-a spus:

– Părinte, te cunosc mai bine decât îţi poţi închipui. Credinţa îţi dă putere mare. Dar mijloacele mele, deşi nu atât de sfinte, nu sunt însă nici diavoleşti. Fii bun şi primeşte să fii oaspetele meu, împreună cu Pacheco, pe care, poţi să fii sigur, am să-l lecuiesc pe deplin.

Înainte de a răspunde, pustnicul a început să se roage, apoi, după o clipă de chibzuială, s-a apropiat de noi cu o faţă veselă şi ne-a

anunţat că e gata să ne însoţească. Cabalistul a înclinat capul spre dreapta şi a poruncit să-i fie aduşi caii. Pe dată a apărut în pragul colibei o pereche de cai frumoşi pentru noi amândoi şi doi catâri pentru pustnic şi pentru Pacheco. Castelul era cam la o zi de drum, după cum ne spusese Ben Mamun, dar după numai un ceas am şi ajuns în faţa lui.

Tot timpul Ben Mamun mi-a povestit de învăţata lui soră, aşa că mă aşteptam să dau peste un soi de Medee [177] cu părul negru, cu bagheta magică în mână, mormăind cuvinte cabalistice, de neînţeles. Dar m-am înşelat. Tânăra încântătoare care ne-a primit la poarta castelului era cea mai fermecătoare blondă pe care mi-aş fi putut-o închipui. Rochia ei albă ca zăpada, prinsă cu agrafe din pietre scumpe, îi scotea în relief nurii. La prima vedere, părea că nu prea îi pasă de îmbrăcăminte, dar, chiar dacă ar fi purtat alte haine, farmecul făpturii ei n-ar fi fost cu nimic mai prejos.

Rebecca s-a aruncat de gâtul fratelui:

– Am fost foarte neliniştită din pricina ta, mai ales în prima noapte. Cu niciun chip nu puteam afla ce s-a întâmplat cu tine. Ce-ai făcut, pe unde-ai fost?

– O să-ţi povestesc mai târziu, i-a răspuns Ben Mamun. Acum ocupă-te cum se cuvine de oaspeţii pe care ţi i-am adus. Dumnealui este pustnicul din vale, iar tânărul acesta se trage din neamul Gomélezilor.

Rebecca a aruncat o privire nepăsătoare spre pustnic, dar oprindu-şi ochii asupră-mi, s-a îmbujora uşor şi mi-a zis cu tristeţe:

– Sper, *señor*, că nu aparţii tagmei noastre.

Am intrat în castel şi îndată podul s-a ridicat în urmă. Castelul era imens şi ţinut în cea mai mare ordine, deşi slujitorii erau numai doi, un mulatru şi o mulatră, cam de aceeaşi vârstă. Ben Mamun ne-a condus mai întâi în biblioteca sa. Era o odaie mică, rotundă, slujind totodată şi de sufragerie. Mulatrul a întins o faţă de masă, a adus *olla podrida* şi patru tacâmuri, căci Rebecca nu s-a aşezat la masă împreună cu noi. Pustnicul, îmbunat şi vesel, a mâncat mai mult ca de obicei. Pacheco, deşi nici acum nu vedea cu un ochi, s-a mai potolit, dar a rămas tot mohorât şi tăcut. Ben Mamun a început să mănânce cu poftă, dar era mereu distrat, recunoscând că aventura prin care trecuse nu-i ieşea deloc din cap. Când ne-am ridicat de la masă, ne-a spus:

– Dragi oaspeţi, aveţi aici cărţi să vă desfătaţi sufletele. Mulatrul meu vă stă la dispoziţie. Acum îngăduiţi-mi să mă retrag, căci am câteva treburi importante cu sora mea. Ne vedem mâine la vremea prânzului.

Ben Mamun a ieşit, lăsându-ne, ca să zic aşa, stăpâni ai castelului. Pustnicul a luat din bibliotecă legenda despre primii părinţi care au trăit singuratici prin pustiuri şi i-a cerut lui Pacheco să-i citească vreo câteva capitole. Eu am ieşit pe terasa castelului, aflată deasupra unei prăpăstii în adâncul căreia un torent nevăzut de ape se revărsa cu zgomot. Deşi peisajul mi se părea trist, îl priveam, totuşi, cu o mulţumire nemaiîntâlnită, lăsându-mă pradă admiraţiei faţă de spectacolul neobişnuit din faţa ochilor. Nu mă cuprinsese într-atât tristeţea, cât mai degrabă îmi înţepeniseră toate puterile conştiinţei, din pricina emoţiilor teribile pe care le încercasem în aceste câteva zile. Cu cât mă gândeam mai mult la întâmplările prin care trecusem, cu atât le înţelegeam mai puţin; mai că nu îndrăzneam să mă mai gândesc la ele de teamă să nu-mi pierd cu totul minţile.

Speranţa de a petrece câteva zile liniştite în castelul lui Uceda îmi mai mângâia oarecum sufletul chinuit. Gândind la acestea, m-am întors în bibliotecă. Spre seară mulatrul ne-a adus cina, friptură rece şi fructe uscate, dar fără carne de animal necurat. Apoi ne-am despărţit: pustnicul şi Pacheco au fost conduşi într-o odaie, iar eu în alta.

M-am culcat şi am adormit, dar foarte curând frumoasa Rebecca m-a trezit, zicându-mi:

– *Señor* Alfons, iartă-mă că îndrăznesc să-ţi tulbur somnul. Vin de la fratele meu, cu care am pornit cele mai încrâncenate invocaţii, ca să cunoaştem esenţa spiritelor care l-au năpădit la „Venta Quemada“, dar strădaniile noastre au rămas fără rezultat. Credem că el a căzut pradă baalimilor [178] , asupra cărora nu avem nicio putere. Totuşi, împărăţia lui Enoch este cu adevărat aceea pe care a văzut-o. Toate sunt pentru noi deosebit de importante şi te conjur să ne povesteşti aventurile tale.

Spunând acestea, Rebecca s-a aşezat pe pat lângă mine, dar părea ocupată numai de taina pe care se aştepta să i-o lămuresc. Eu am rămas însă tăcut, mărturisind doar că am jurat să nu pomenesc nimănui nimic din ceea ce am văzut.

– Cum poţi, totuşi, să crezi, seniore Alfons, că un cuvânt de onoare, dat în faţa a doi demoni, te poate obliga cu ceva? a insistat Rebecca. Am şi aflat că sunt două duhuri rele de femei, din care unul poartă numele Emina, celălalt Zibelda, dar până acum n-am reuşit să pătrundem esenţa acestor demoni, pentru că în ştiinţa noastră, ca în multe alte ştiinţe, nu poţi cunoaşte totul.

N-am cedat insistenţelor ei şi am rugat-o pe frumoasa fată să nu-mi mai amintească nimic de asta. Atunci ea m-a privit cu o mină nespus de blândă şi mi-a zis:

– Cât de fericit eşti că poţi să respecţi regulile virtuţii, care-ţi conduc toate faptele! Şi cât de liniştită îţi poate fi conştiinţa! Şi cât de deosebită este soarta noastră de a ta! Am vrut să vedem lucruri ce rămân în afara privirii muritorilor şi să înţelegem ceea ce mintea omenească nu este în stare să înţeleagă. Eu nu sunt făcută pentru asemenea talente nepământeşti. Cu ce mă aleg, stăpânind în zadar duhurile rele? Aş fi dorit de o sută de ori mai mult să stăpânesc inima unui soţ devotat, dar aşa a vrut tatăl meu şi trebuie să-mi urmez destinul.

Rostind aceste vorbe, Rebecca şi-a scos batista să-şi şteargă lacrimile care-i cădeau ca nişte perle pe chipul frumos, apoi a adăugat:

– *Señor* Alfons, îngăduie-mi să vin mâine la aceeaşi oră şi să mai încerc să-ţi zdruncin încăpăţânarea sau, cum spui tu, devotamentul de neclintit faţă de cuvântul dat. În curând, soarele va trece sub semnul Fecioarei şi atunci n-o să mai fie timp şi se va împlini soarta.

La despărţire, mi-a strâns mâna în semn de prietenie, părând a se întoarce fără plăcere la treburile ei cabalistice.

ZIUA A ZECEA

M-am trezit mai devreme ca de obicei şi am ieşit pe terasă ca să iau o gură de aer curat, înainte ca soarele să ardă de-a binelea. În jur era linişte, torentul părea a curge cu mai puţin zgomot, lăsând să se audă cântecul armonios al păsărilor. Sufletul mi-era plin de liniştea naturii şi puteam acum să judec limpede tot ceea ce mi se întâmplase din momentele sosirii mele la Cadiz. Abia acum mi-am amintit câteva cuvinte care, din întâmplare, i-au scăpat lui Don Emanuel de Sa, guvernatorul oraşului, şi mi-am zis că şi el trebuia să ştie ceva despre viaţa plină de taine a Gomélezilor, ba chiar să-şi fi avut partea în toată această taină. Chiar guvernatorul îmi dăduse doi slujitori, pe Lopéz şi pe Mosquito, presupun, deci, că aceştia m-au părăsit din porunca lui la intrarea în nefericita vale Los Hermanos. Verişoarele mele îmi dăduseră adesea de înţeles că exista dorinţa de a fi pus la încercare. M-am gândit că la „Venta Quemada“ mi s-a dat o licoare adormitoare şi apoi, în timpul somnului, am fost mutat lângă spânzurătoare. Pacheco putea să-şi fi pierdut un ochi din cu totul altă cauză, iar legătura lui amoroasă şi întâmplarea nemaipomenită cu cei doi spânzuraţi putea fi un basm oarecare. Pustnicul, care dorea să-mi smulgă taina cu ajutorul spovedaniei, îmi părea acum un instrument al Gomélezilor, pentru a-mi pune la încercare fidelitatea.

Şi aşa am început să văd mai clar prin toată ceaţa aventurilor mele şi să le lămuresc, fără a mai presupune participarea unor fiinţe supraomeneşti, când deodată îmi răsună în urechi o muzică veselă, care înconjura de departe muntele. Muzica se apropia tot mai mult şi am zărit venind o ceată de ţigani, care înainta în ritm de tobe şi dairale. Şi-au întins tabăra chiar sub terasă, aşa că puteam să admir în voie strălucirea veşmintelor şi a corturilor. Credeam că sunt aceiaşi hoţi în a căror pază se lăsase hangiul din Venta de Cardenas, după cum îmi povestise pustnicul. Mi se păreau însă cam prea şlefuiţi pentru nişte hoţi. I-am privit cum îşi desfăşoară corturile, cum pun ceaune pe foc şi atârnă leagăne cu copii în crengile copacilor din apropiere. După ce şi-au încheiat toate aceste pregătiri, s-au lăsat în voia plăcerilor vieţii de nomazi, printre care pe primul loc socoteau trândăveala.

Cortul căpeteniei se deosebea de celelalte nu numai printr-un sceptru mare cu cap de argint, atârnat la intrare, dar şi prin podoabele mai scumpe care nu prea se văd la ţiganii obişnuiţi. Dar mare mi-a fost mirarea când dintr-un cort care se deschidea le-am văzut deodată ieşind pe cele două verişoare, îmbrăcate în straiele acelea frumoase, care în Spania se numeau *à la gitana maja* [179] . S-au apropiat de marginea terasei, dar nu păreau să mă fi observat. Apoi şi-au chemat tovarăşele şi au început să danseze frumosul dans spaniol *polo* [180] , cântând:

Quando me Paco me azze,
Las palmas para vaylar,
Me se puene el corpecito
Como hecho de mazzapan... etc. [181]

Dacă frumoasa Emina şi iubita Zibelda îmi suciseră capul când le-am văzut îmbrăcate în straie maure, nu mai puţin m-au vrăjit acum, în veşminte ţigăneşti. Am băgat însă de seamă că de data asta fetele arboraseră un zâmbet răutăcios şi batjocoritor, care, nu-i vorbă, e pe gustul vrăjitoarelor ţigănci, dar acum prevestea că vor să-mi joace o nouă festă, arătându-mi-se în felul acesta neaşteptat. Castelul cabalistului era închis din toate părţile. Gazda luase cheile, aşa că nu puteam coborî în mijlocul ţiganilor. Trecând însă prin subterana care dădea spre albia torentului, puteam să-i văd mai de-aproape, ba chiar să şi stau de vorbă cu ei, fără să fiu măcar zărit de locatarii castelului. M-am strecurat, deci, prin trecerea aceasta secretă şi în curând numai torentul mă mai despărţea de dansatoare. Dar nu erau nici pe departe verişoarele mele. Ba chiar mi se păreau nişte figuri foarte obişnuite, cu totul potrivite stării lor.

Ruşinat de greşeala mea, m-am întors cu paşi uşori spre terasă. Atunci iar mi-am îndreptat privirea spre dansatoare şi iar am văzut cât se poate de clar că erau verişoarele mele. Mi s-a părut că şi ele m-au recunoscut, căci au izbucnit într-un râs zglobiu şi au fugit în corturi.

Eram înfuriat. „Pe toţi dracii!“, mi-am zis, „se poate oare ca aceste două încântătoare şi delicioase fiinţe să fie nişte duhuri răutăcioase, obişnuite să-şi bată joc de muritori, luând tot felul de înfăţişări, ori niscaiva vrăjitoare, sau chiar, ceea ce ar fi cel mai groaznic, fantome, cărora cerul le-a îngăduit să reînvie cadavrele mizerabile ale spânzuraţilor din valea Los Hermanos?“ Ce-i drept, credeam că reuşisem să-mi lămuresc lucrurile cumva raţional, dar acum chiar că nu mai ştiam în ce să cred.

Cufundat în aceste gânduri, m-am întors în bibliotecă. Am găsit pe masă o carte mare, scrisă cu litere gotice, cu titlul: *Curioasele povestiri ale lui Hapelius* [182] . Cartea era deschisă şi pagina parcă era înadins îndoită la începutul capitolului, în care am citit cele ce urmează:

Povestea lui Thibaud de la Jacquiere

Într-un oraş francez de pe malul Ronului, pe nume Lyon, trăia odată un negustor bogat, Jacques de la Jacquière. Jacques îşi luase numele ăsta de când se lăsase de negustorie şi fusese ales prim-consilier, demnitate pe care lyonezii o acordă numai oamenilor avuţi şi de o cinste ireproşabilă. Astfel era cu adevărat preastimatul consilier de la Jacquière: milostiv cu cei săraci, binefăcător al călugărilor şi preoţilor, care sunt adevăraţii săraci în faţa Celui de Sus.

Cu totul altfel însă era unicul fiu al consilierului, domnul Thibaud de la Jacquière, stegar în garda regelui, haimana, fustangiu şi cartofor, duşman al geamurilor şi felinarelor, umblând mai mult beat şi înjurând cât zece marinari. Adesea i se întâmpla să oprească noaptea pe stradă câte un om liniştit şi de treabă şi, nici una, nici alta, schimba pelerina veche sau pălăria ponosită pe veşmintele noi ale acestuia. Foarte curând Thibaud a umplut Parisul, Blois, Fontainbleu şi alte reşedinţe regale cu ecourile faptelor sale. Acestea ajunseră într-un sfârşit şi la urechile stăpânului nostru preamărit, răposatul întru Domnul, Francisc I [183] . Scos din fire de poznele acestui soldăţoi obraznic, l-a trimis la Lyon, să-şi ispăşească pedeapsa în casa tatălui său, stimatul consilier de la Jacquière, care locuia pe atunci în piaţa Bellecour, la colţul străzii St. Ramond.

Tânărul Thibaud a fost primit în casa tatălui său cu atâta bucurie, de parcă s-ar fi întors de la Roma, încărcat cu daruri din partea Sfântului Părinte. Nu numai că s-a tăiat un viţel gras la sosirea lui, dar, pe deasupra, consilierul de la Jacquière a dat un banchet care a costat mai mulţi ducaţi de aur decât numărul invitaţilor. În plus, s-au ţinut toasturi pentru sănătatea fiului consilierului şi fiecare i-a urat înţelepciune şi viaţă chibzuită. Dar declaraţiile prieteneşti nu i-au fost deloc pe plac. Dezmăţatul a luat de pe masă o cupă de aur şi, umplând-o cu vin, a strigat:

– Pe sute de mii de milioane de draci, cu tartorul lor cu tot, căruia în vinul ăsta îi las sângele şi sufletul, dacă am să mă schimb vreodată!

Auzind aceste cuvinte, mesenilor li s-a făcut părul măciucă, unii s-au închinat, alţii s-au ridicat de la masă. Domnul Thibaud s-a ridicat atunci şi a pornit la plimbare prin piaţa Bellecour, unde a dat peste doi din vechii lui colegi, nişte derbedei pe măsură. I-a salutat bucuros, i-a adus acasă şi a cerut pentru ei câteva sticle de vin, fără să-i pese nici de tatăl lui, nici de restul invitaţilor.

Asta a fost isprava lui Thibaud în prima zi după întoarcerea acasă. A doua zi a făcut la fel şi aşa a tot ţinut-o.

Bietul tată, necăjit din cale-afară, a hotărât să-i ceară ajutor Sfântului Iacob, ocrotitorul său, şi să pună pe altarul lui o lumânare de ceară de zece livre, împodobită cu două inele de aur, fiecare de câte cinci mărci. Dar tocmai când să pună lumânarea pe altar, a răsturnat o lampă de argint, care s-a aprins în faţa tabloului cu chipul sfântului. Consilierul pregătise lumânarea pentru o cu totul altă împrejurare, dar fiindcă ţinea foarte mult să-şi aducă fiul pe calea cea dreaptă, a făcut bucuros acest sacrificiu. De cum a zărit lumânarea pe podea şi lampa răsturnată, şi-a zis că e semn rău şi s-a întors trist acasă.

În aceeaşi zi, Thibaud a tras un chef zdravăn cu prietenii lui. După ce-au golit o grămadă de sticle, târziu, după miezul nopţii, au ieşit cu toţii în piaţa Bellecour. S-au luat toţi trei de mână, umblând prin piaţă cu capul sus, aşa cum fac de obicei dezmăţaţii când vor să atragă atenţia fetelor. De data asta însă nu prea le-a mers. Nu trecea nicio femeie prin piaţă, iar noaptea era atât de neagră, că n-aveai cum să zăreşti vreo muieruşcă pe la ferestre. Plictisindu-se de atâta singurătate, tânărul Thibaud s-a pornit să blesteme după obicei, cu glas gros:

– Pe sute de mii de milioane de draci, cu tartorul lor cu tot, am să le las şi sângele, şi sufletul în clipa asta, dacă o să-mi trimită pe cea mai tânără dintre fetele lui, ca să am şi eu pe cine giugiuli oleacă!

Dar vorba asta n-a fost pe placul celor doi prieteni ai lui Thibaud, care nu erau nişte păcătoşi atât de înrăiţi, şi unul dintre ei a zis:

– Prietene, gândeşte-te că diavolul este duşmanul dintotdeauna al omului şi, ca să-l împiedici în faptele lui, nu trebuie să-l chemi sau să-i spui pe nume.

Dar Thibaud s-a răstit la el:

– Cum am spus, aşa am să fac.

În vremea asta, cei trei bezmetici au zărit ieşind dinspre strada vecină o femeie cu chipul pe jumătate acoperit, bine făcută şi, după cât se părea, destul de tânără. În urma ei alerga un negru mititel, care, fără veste, s-a împiedicat, a căzut în nas şi a spart felinarul pe care-l ducea în mână. Tânăra necunoscută a tresărit şi s-a întors, neştiind parcă ce să facă. În clipa aceea domnul Thibaud s-a apropiat şi, cât se poate de amabil, i-a oferit braţul s-o conducă acasă. După o

clipă de chibzuială, biata fată a primit oferta. Domnul Thibaud, întorcându-se către prieteni, le-a şoptit la ureche:

– Vedeţi că acela pe care l-am chemat nu s-a lăsat mult aşteptat. La revedere, vă zic noapte bună.

Cei doi prieteni au înţeles despre ce e vorba şi l-au lăsat, râzând şi luându-şi rămas-bun cu aceeaşi urare.

Thibaud i-a oferit, aşadar, braţul necunoscutei, în timp ce micul negru căruia i se stinsese felinarul mergea înaintea lor. Tânăra a părut la început atât de încurcată, că abia se putea ţine pe picioare, dar repede şi-a venit în fire şi s-a sprijinit mai tare de braţul cavalerului. Poticnindu-se de el, îl strângea de mână ca să nu cadă. La rându-i, Thibaud, vrând s-o ţină mai bine, îi apăsa mâna pe inimă, dar de fiecare dată cu multă atenţie, ca să nu sperie vânatul.

Au mers aşa o bună bucată de vreme, până ce lui Thibaud i s-a părut că se rătăciseră pe străzile Lyonului. Nu s-a necăjit, totuşi, socotind că în felul acesta frumoasa fată o să ţină mai puţin la preţ. Dar, dorind mai întâi să ştie cu cine are de-a face, a rugat-o să se oprească şi să se odihnească puţin pe o bancă de piatră din faţa unei case. Necunoscuta s-a învoit şi s-au aşezat. Thibaud a luat-o delicat de mână şi, cu o neobişnuită eleganţă, i-a zis:

– Frumoasă stea rătăcită, pentru că steaua mea a hotărât să te întâlnesc în noaptea asta, fă-mi, te rog, favoarea şi spune-mi cine eşti şi unde locuieşti.

Tânăra femeie a avut mai întâi o ezitare, dar după o clipă a căpătat curaj şi a început să vorbească:

Povestea dragalașei dariolete [184] din castelul Sombre Roche

Mă cheamă Orlandine, cel puţin aşa îmi spuneau cele câteva persoane care locuiau împreună cu mine în castelul Sombre Roche din Pirinei. N-am văzut acolo nicio fiinţă omenească, în afară de guvernanta mea, care era surdă, o slujnică atât de bâlbâită, încât o puteai socoti de-a dreptul mută, şi, în sfârşit, un portar bătrân şi orb.

Portarul nu prea avea de lucru, pentru că o singură dată pe an deschidea poarta şi asta numai unui senior, care venea la noi ca să mă mângâie pe obraji şi să stea de vorbă cu guvernanta mea în dialectul basc [185] , pe care nu-l înţeleg deloc. Din fericire, când am fost închisă în castelul Sombre Roche ştiam deja să vorbesc, altfel, niciodată n-aş fi învăţat nimic cu cele două tovarăşe de închisoare. Cât priveşte portarul cel orb, îl vedeam numai când ne dădea prânzul prin singura noastră ferestruică, închisă cu gratii. Ce-i drept, guvernanta mea surdă îmi mai striga în urechi tot felul de învăţături morale, din care eu nu înţelegeam nimic, de parcă aş fi fost la fel de surdă ca ea, fiindcă îmi vorbea despre îndatoririle unei femei măritate fără să mă lămurească vreodată ce-i aceea căsătorie. Mai trăncănea uneori şi despre alte lucruri, dar niciodată nu voia să mă dumirească pe deplin. Adesea, slujitoarea bâlbâită mai încerca să îndruge câte o povestioară, străduindu-se să mă convingă că e nostimă, dar cum n-ajungea niciodată la fraza a doua, o întrerupea brusc şi pe cea dintâi şi ieşea din odaie îngânând o scuză, care-i ieşea din gură tot aşa de greu ca întreaga poveste.

Ţi-am spus că aveam o singură fereastră, adică numai una dădea spre curtea castelului. Altele se deschideau spre altă curte, un fel de

grădină cu pomi, a cărei singură ieşire ducea spre odaia mea. Aici îngrijeam de flori, asta fiind singura mea plăcere. De fapt, mai aveam una, o joacă tot atât de nevinovată. Era o oglindă mare în care mă uitam în fiecare dimineaţă, de cum mă ridicam din pat. Guvernanta venea în cămaşă de noapte să se uite şi ea şi mă amuzam, punând alături figura ei cu a mea. Mă mai distram tot aşa seara, înainte de culcare, după ce guvernanta adormise de mult. Uneori îmi închipuiam că văd în oglindă o fată de vârsta mea, care răspunde la mişcările mele şi-mi împărtăşeşte simţămintele. Cu cât mă lăsam mai mult pradă iluziei, cu atât mai mult mă distra joaca aceasta.

Ţi-am pomenit de seniorul acela care, o dată pe an, venea la castel, mă mângâia pe obraji şi discuta în dialect basc cu guvernanta. Într-o zi, seniorul, în loc să mă mângâie pe obraji, m-a luat de mână şi m-a dus, împreună cu guvernanta, în caleaşca lui, unde ne-a închis pe amândouă. Pot spune că ne-a închis, pentru că lumina venea numai de sus.

Am ieşit din caleaşcă a treia zi sau, mai degrabă, a treia noapte, căci era aproape întuneric când am ajuns la ţinta călătoriei noastre. Un necunoscut ne-a deschis uşiţa trăsurii şi ne-a spus:

– Aţi ajuns în piaţa Bellecour, la intrarea în strada St. Ramond, iar casa de la colţul străzii este a consilierului de la Jacquière. Unde doriţi să fiţi duse acum?

– Du-ne la prima poartă de după casa consilierului, i-a răspuns guvernanta.

Aici Thibaud şi-a încordat auzul, căci într-adevăr, vecinul lui era un nobil, pe nume de Sombre Roche, care trecea drept nemaipomenit de gelos. De câte ori se lăudase în faţa lui Thibaud că o să-i arate că nu e

imposibil să ai nevastă credincioasă, iar ca să întărească adevărul spuselor sale povestea că ţine în castelul său o fată gingaşă, cu care o să se însoare. Dar tânărul Thibaud nu ştia câtuşi de puţin că fata se afla în clipa asta la Lyon şi se bucura nespus că a dat de ea. În vremea asta, Orlandine îşi depăna mai departe firul:

– Am tras, deci, la poartă, de unde am fost conduse în camere spaţioase şi bogate, iar de aici, pe nişte scări în spirală, într-un turn, din care, după cât mi se părea, ziua se putea vedea întregul oraş. Dar m-am înşelat, ziua nici pomeneală să vezi ceva, căci o draperie grea de culoare verde acoperea fereastra. În schimb, turnul era luminat de o lampă de cristal, suflată cu aur. Guvernanta m-a aşezat pe un scaun şi mi-a dat mătăniile ei să mă joc, apoi a ieşit, încuind uşa.

Rămânând singură, am aruncat mătăniile, am luat foarfeca pe care o ţineam la brâu şi am tăiat draperia verde care-mi astupa fereastra. Atunci am zărit alături o altă fereastră şi prin ea o cameră bine luminată. La o masă se aflau trei fete tinere şi trei cavaleri mai frumoşi decât orice ţi-ai putea închipui. Cântau, beau, râdeau şi se giugiuleau cu fetele, mângâindu-le uneori pe obraji, dar având o cu totul altă expresie a feţei decât nobilul de Sombre Roche, care venea numai pentru asta la castelul nostru. Pe urmă fetele şi tinerii au început să-şi scoată alene veşmintele, aşa cum obişnuiam să fac şi eu seara înaintea oglinzii. Trebuie să spun că se distrau de minune.

În acest moment al povestirii, dându-şi seama că era vorba de petrecerea pe care o pusese la cale pentru prietenii săi, Thibaud a îmbrăţişat-o, strângând-o la piept.

– La fel făceau şi tinerii aceia, a continuat Orlandine. Da, cred că se iubeau la nebunie. La urmă unul dintre ei a zis că el e în stare să iubească mai bine decât alţii. Ceilalţi doi spuneau acelaşi lucru

despre ei înşişi. Fetele erau de păreri diferite. Atunci, cel care se lăudase primul cu talentele lui, ca să arate că are dreptate, le-a propus o joacă deosebită.

Auzind acestea, Thibaud, care-şi amintea bine cum se desfăşurase întreaga petrecere, mai că nu s-a înecat de râs.

– Ia spune-mi, a aţâţat-o el, spune-mi, frumoasă Orlandine, cum era joaca aia deosebită, pe care a născocit-o lăudărosul ăla?

– Ah, nu râde, seniore, te asigur că a fost o joacă nemaipomenit de plăcută, eram din ce în ce mai curioasă să văd ce-o să mai urmeze, dar deodată uşa s-a deschis şi m-am repezit să-mi iau mătăniile, fiindcă intrase guvernanta.

M-a luat de mână şi m-a dus la o trăsură. Nu mai era închisă ca cealaltă şi, dacă noaptea n-ar fi fost atât de neagră, aş fi putut vedea întregul Lyon ca-n palmă, dar aşa, n-am observat decât că eram undeva foarte departe. În curând am trecut de zidurile oraşului şi ne-am oprit la ultima casă de la periferie. La prima vedere era o colibă oarecare, acoperită chiar cu paie, dar pe dinăuntru era cu totul altfel, aşa cum ai să te convingi şi singur, dacă negrişorul meu n-o fi uitat drumul, căci văd că a făcut rost de lumină şi a aprins felinarul.

Cu asta, Orlandine şi-a încheiat povestirea. Thibaud i-a sărutat mâna şi i-a zis:

– Fii bună, frumoasă rătăcită, şi spune-mi, locuieşti singură în căsuţa asta?

– Singură, singurică, a răspuns necunoscuta, doar cu guvernanta şi cu negrul ăsta mititel. Dar nu cred că guvernanta a ajuns azi acasă.

Seniorul care venea să mă mângâie pe obraji mi-a cerut să mergem împreună la sora lui. Pentru că n-a putut trimite trăsura, care era plecată după preot, am pornit pe jos. Cineva ne-a oprit pe stradă, ca să-mi spună că sunt frumoasă. Guvernanta surdă a crezut că a spus vreo mojicie şi a dat să-i răspundă. S-au adunat mai mulţi oameni care s-au amestecat în ceartă. Mi s-a făcut frică şi am început să fug cât mă ţineau puterile. Negrul, care mă urma îndeaproape, a căzut şi a spart felinarul. Nici eu nu ştiam ce să fac, când, din fericire, te-am întâlnit pe dumneata.

Încântat de naivitatea cuvintelor ei, Thibaud s-a pornit din nou pe gingăşii. Negrul mititel a adus felinarul aprins mai aproape, aşa că lumina a căzut pe chipul lui Thibaud.

– Ce văd? a strigat Orlandine. Eşti chiar cel care se lăuda ieri cu talentul lui în dragoste!

– Slugă preaplecată, i-a răspuns Thibaud, pot să te asigur că numai o fată nobilă şi cinstită se poate bucura de sentimentele mele adevărate.

– Cum asta? Păi credeam că le iubeşti pe toate cele trei fete! l-a întrerupt ea.

– Încă o dovadă că pe niciuna n-am iubit-o...

Orlandine gângurind şi Thibaud îmbrăţişând-o, au ajuns, fără să-şi dea seama, la capătul cartierului. Aici s-au oprit în faţa unei căsuţe părăsite şi negrul cel pitic a deschis uşa cu cheia pe care o purta la cingătoare. Pereţii erau acoperiţi de tapiserii flamande, ţesute cu modele superbe, înfăţişând figuri parcă vii. De tavan atârnau candelabre cu braţe din argint curat. Fotolii comode din catifea de

Genova, împodobite cu ciucuri aurii, abanos şi fildeş, stăteau lângă sofale întinse, acoperite cu moar veneţian. Thibaud nici nu le-a dat atenţie, o vedea numai pe Orlandine şi aştepta urmarea ciudatei aventuri.

În vremea asta, negrul a venit să pună masa şi abia atunci Thibaud şi-a dat seama că nu era un copil, cum crezuse la început, ci un pitic bătrân şi negru, urât la chip. Dar omuleţul aducea lucruri care nici pe departe nu erau urâte: o tavă mare de aur, pe care tronau vreo patru potârnichi, gătite cu tot felul de mirodenii, iar la subsuoară o sticlă de vin de Alicante. După ce au mâncăt şi au băut ceva, Thibaud a simţit parcă un foc umblându-i prin măruntaie. În ce-o priveşte pe Orlandine, ea n-a pus nimic în gură, ci se uita mereu la oaspetele ci, ba aruncându-i priviri gingaşe, nevinovate, ba fixându-l cu ochi atât de răutăcioşi, că tânărul s-a fâstâcit de-a binelea.

La urmă piticul cel negru a venit să strângă masa. Atunci, Orlandine l-a luat pe Thibaud de mână şi i-a spus:

– Ei, ia zi, iubitule, cum să ne petrecem seara?

Thibaud n-a ştiut ce să-i răspundă.

– Am o idee, a continuat ea. Vezi oglinda asta mare? Hai să ne privim în ca, aşa cum făceam eu cândva în castelul Sombre Roche. Pe atunci mă distra să mă compar cu guvernanta. Acum aş vrea să văd diferenţa dintre noi doi.

Orlandine a tras două scaune în faţa oglinzii, apoi a desfăcut tunica lui Thibaud:

– Ai gâtul la fel ca al meu, braţele de asemenea, numai pieptul e cu totul altfel! Acum un an n-ar fi fost această deosebire, dar astăzi nici nu-mi pot recunoaşte pieptul, într-atât e de schimbat. Scoate-ţi, te rog, cingătoarea şi tot ce mai ai pe tine... Vai, ce văd?

Thibaud nu s-a mai putut stăpâni, a dus-o pe Orlandine pe sofa, crezându-se cel mai fericit dintre muritori... Deodată a simţit, însă, că parcă cineva şi-ar fi înfipt ghearele în gâtul lui.

– Orlandine! a strigat el. Orlandine, ce înseamnă asta?

Orlandine dispăruse. În locul ei, Thibaud a văzut o creatură oribilă.

– Eu nu sunt Orlandine, a strigat monstrul cu glas fioros, eu sunt Lucifer!

Thibaud a vrut să-l cheme pe Cel de Sus în ajutor, dar demonul, care-i ghicise intenţia, l-a apucat cu dinţii de gât şi nu i-a dat răgaz să pronunţe numele cel sfânt.

A doua zi, ţăranii care mergeau la târg spre Lyon au auzit gemete şi plânsete într-o colibă părăsită de la marginea drumului. Au intrat şi l-au găsit pe Thibaud zăcând pe nişte gunoaie putrezite, l-au luat şi l-au dus în oraş, unde nefericitul de Jacquière şi-a recunoscut fiul.

L-au aşezat în pat. Curând, Thibaud a părut că-şi vine în simţiri şi, cu glas slab, aproape de neînţeles, a zis:

– Deschideţi uşa pustnicului sfânt, deschideţi-i cât mai repede!

La început nu l-au înţeles, au deschis, totuşi, uşa şi l-au zărit pe venerabilul călugăr, care a poruncit să fie lăsat între patru ochi cu

Thibaud. Au făcut precum li s-a zis şi s-au retras cu toţii, închizând uşa.

Multă vreme s-au auzit mustrările pustnicului, la care Thibaud răspundea cu glas ridicat:

– Da, aşa e, părinte, îmi recunosc greşelile, îmi pun toată nădejdea în mila Domnului.

Când, în sfârşit, totul s-a liniştit, au deschis uşa. Pustnicul dispăruse, iar Thibaud zăcea mort, cu crucifixul în mână.

Abia terminasem de citit această poveste, când a intrat cabalistul, părând că doreşte să desluşească din ochii mei impresia lăsată de lectură. Ce-i drept, aventurile lui Thibaud m-au uimit peste măsură, dar nu voiam să-mi arăt mirarea şi m-am dus în odaia mea. M-am lăsat iarăşi pradă amintirilor în legătură cu propriile mele întâmplări şi mai că-mi venea să cred că demonii, tocmai ca să mă lase pradă iluziilor, i-au reînviat pe cei doi spânzuraţi şi cine ştie dacă eu însumi nu sunt un al doilea Thibaud.

A sunat ora prânzului. Cabalistul n-a venit însă la masă. Toţi păreau foarte încurcaţi, poate pentru că nici eu nu-mi puteam aduna gândurile.

(După masă am ieşit pe terasă. Ţiganii, cu tabăra lor cu tot, se depărtaseră binişor de castel. Enigmaticele ţigănci, nici ele nu şi-au făcut apariţia. În vremea asta, s-a lăsat seara şi m-am dus în camera mea. Multă vreme am aşteptat-o pe Rebecca, de data asta însă în zadar, şi până la urmă am adormit.“) [186]

ZIUA A UNSPREZECEA

M-a trezit Rebecca. Deschizând ochii, am zărit-o pe frumoasa israelită stând pe marginea patului şi ţinându-mi mâna în palme.

– Cinstite Alfons, a început ea, ai vrut ieri, aşa dintr-odată, să ajungi la cele două ţigănci, dar gratiile spre torent erau închise. Îţi aduc cheia să le deschizi. Dacă şi azi vor apărea în preajma castelului, te rog să le urmezi chiar până în tabăra lor. Te asigur că-l vei face fericit pe fratele meu, dacă vei reuşi să-i povesteşti ceva nou despre ele. Cât despre mine, adăugă ea cu tristeţe, trebuie să mă retrag. Soarta mea, destinul meu ciudat îmi cere asta. Ah, tată, de ce nu m-ai făcut şi pe mine asemenea celorlalţi muritori? Simt că sunt în stare să iubesc cu adevărat mai mult decât în oglindă.

– Ce înţelegi prin această iubire în oglindă?

– Nimic... nimic, m-a întrerupt Rebecca, ai să afli cândva. Acum te las, la revedere!

Evreica s-a îndepărtat tulburată peste măsură, eu însă m-am gândit, fără să vreau, că reuşeşte cu greu să le fie fidelă celor doi gemeni

cereşti, cărora le fusese destinată ca soţie, după cum îmi mărturisise fratele ei.

Am ieşit pe terasă. Ţiganii erau acum departe de castel. Am luat o carte din bibliotecă, dar n-am putut citi multă vreme. Eram distrat şi capul îmi era plin de cu totul alte gânduri. În sfârşit, am fost chemaţi la masă. Ca de obicei, s-a vorbit numai de duhuri, năluci şi strigoi. Gazda ne-a spus că anticii aveau păreri foarte încurcate despre ele şi le cunoşteau sub numele de empuse, lemure şi lamii [187] , dar că vechii cabalişti erau la fel de înţelepţi ca şi cei de azi, deşi erau cunoscuţi numai sub numele de filozofi, nume comun cu al multor oameni care nu aveau nicio idee despre ştiinţele ermetice. Pustnicul a amintit de Simon Magul [188], dar Uceda susţinea că Appolonios din Tyana [189] merită titlul de cel mai experimentat cabalist al acelor vremuri, pentru că a atins o putere nemaipomenită asupra întregii lumi pandemonice [190]. Spunând acestea, s-a dus să-l caute pe Filostrat, editat în anul 1608 de Morel [191], a aruncat o privire în textul grecesc şi, fără cea mai mică reţinere, a început să citească într-o curată limbă spaniolă cele ce urmează:

Povestea lui Menippos din Lycia [192]

Trăia odată în Corint un tânăr lycian de douăzeci şi cinci de ani, şugubăţ şi chipeş, pe nume Menippos. Prin oraş umbla vorba că era iubit de o străină frumoasă şi bogată, pe care o cunoscuse întâmplător. O întâlnise pe drumul care ducea spre Kenchrea. Necunoscuta se apropiase de el languroasă, zicându-i:

– O, Menippos, te iubesc de multă vreme. Sunt feniciană şi locuiesc la capătul celei mai apropiate periferii a Corintului. Dacă vrei să vii la mine, ai să-mi asculţi cântecele şi ai să bei un vin cum n-ai mai gustat niciodată în viaţa ta. Nu trebuie să te temi de vreun rival. Mă vei găsi mereu la fel de credincioasă, aşa cum eu te socotesc pe tine cinstit.

Tânărul, deşi cumpătat de felul lui, nu s-a putut împotrivi acestor vorbe dulci, ieşite dintr-o gură de culoarea mărgeanului, şi s-a legat cu tot sufletul de noua iubită.

Când Apollonios l-a văzut prima dată pe Menippos, a început să-l cerceteze ca un sculptor care ar vrea să-i facă bustul, apoi i-a zis:

– Tinere, te laşi mângâiat de un şarpe, care te-nconjoară cu legături viclene.

Vorba aceasta ciudată l-a mirat pe Menippos, dar Apollonios a mai adăugat după o clipă:

– Te iubeşte o femeie care nu-ţi poate fi soţie. Crezi oare că te iubeşte cu adevărat?

– Fără îndoială, a răspuns tânărul, sunt sigur de dragostea ei.

– Şi ai să te-nsori cu ea? l-a întrebat Apollonios.

– De ce nu m-aş însura cu femeia pe care o iubesc la nebunie?

– Şi când o să fie asta?

– Poate chiar mâine, a replicat tânărul.

Apollonios a reţinut ora petrecerii şi, când oaspeţii s-au adunat, a intrat şi a zis:

– Unde e frumoasa patroană a acestui banchet?

– E aici, nu prea departe, i-a răspuns Menippos, după care s-a ridicat, puţin îmbujorat.

Apollonios a vorbit mai departe:

– Aurul, argintul şi podoabele acestei încăperi ale cui sunt, ale tale sau ale acestei femei?

– Ale ei, a răspuns Menippos, eu nu am nimic în afară de mantia mea de filozof.

Atunci Apollonios s-a întors către meseni:

– Văzut-aţi, oare, cândva grădinile din Tantal, care sunt, dar de fapt nu sunt?

– Le-am văzut la Homer, i-au zis ei, căci noi n-am coborât niciodată în infern.

Atunci Apollonios le-a grăit:

– Tot ce vedeţi aici seamănă cu acele grădini. Toate sunt o deşartă închipuire, nu realitate. Şi, ca să vă conving de adevărul spuselor mele, am să vă mai dezvălui că această femeie este una din empuse, numite îndeobşte lemure sau lamii. Strigoaicele astea sunt lacome nu atât de dragoste, cât de carne de om şi cu ispita desfătărilor îi ademenesc pe cei pe care vor să-i înghită.

– Ai putea să ne spui ceva mai plin de înţelepciune, l-a întrerupt presupusa feniciană şi, roşie de furie, a început să-i blesteme pe filozofi şi să-i numească nebuni.

Atunci, Apollonios a rostit câteva cuvinte şi îndată au dispărut toate vasele de aur şi de argint şi toate podoabele din încăpere. De asemenea, cât ai clipi, s-au făcut nevăzuţi toţi slujitorii. Atunci, empusa s-a prefăcut a plânge şi l-a implorat pe Apollonios să n-o mai chinuie, dar el, fără să-i ia în seamă rugăminţile, nu s-a oprit deloc, aşa că până la urmă ea a recunoscut că l-a copleşit pe Menippos cu tot felul de desfătări, numai ca să-l poată devora mai apoi, pentru că înainte de toate îi plac tinerii, al căror sânge îi dă puteri şi sănătate.

– Eu cred, a zis pustnicul, că ea voia să devoreze mai degrabă sufletul decât trupul lui Menippos şi că empusa era pur şi simplu demonul poftelor nemăsurate, căci nu înţeleg cuvintele acelea, care i-au dat atâta putere lui Apollonios. Doar filozoful nu era creştin şi nu putea folosi arma aceea teribilă pe care Biserica ne-a pus-o în mâini. În afară de asta, anticii puteau, într-o oarecare măsură, să stăpânească duhurile rele încă înaintea naşterii lui Hristos, dar crucea, poruncind tăcere tuturor oracolelor, cu atât mai mult i-a lipsit de putere pe idolatri. Cred, aşadar, că Apollonios nu numai că nu era în stare să gonească chiar şi cel mai neînsemnat demon, dar nu avea vreo putere nici măcar asupra ultimului dintre duhuri, căci acestea se arată pe pământ cu învoirea divină şi întotdeauna rugându-se să li se facă o slujbă, lucru care, după cum ştiţi, nu se cunoştea pe vremea păgânilor.

Uceda era de cu totul altă părere. Susţinea că păgânii, deopotrivă cu creştinii, erau bântuiţi şi ei de duhuri rele, deşi cauzele puteau fi cu

totul altele, şi, ca să dovedească, a luat o carte cu epistolele lui Plinius [193] şi a început să citească cele ce urmează:

Povestea filozofului Athenodor [194]

Era în Atena o casă spaţioasă şi bună de locuit, dar cu un prost renume şi părăsită. Nu o dată, în mijlocul nopţii, se auzea zornăit de fiare lovind în fier, iar dacă îţi încordai mai bine auzul puteai distinge scrâşnetul lanţurilor, care la început părea a veni de departe, dar apoi se apropia tot mai mult. Nu puţin după aceea apărea o creatură ciudată, ceva care semăna cu un bătrân slăbănog şi adus de spate, cu o barbă lungă şi cu părul zburlit. La mâini şi la picioare avea cătuşe care scoteau în mers un zgomot sinistru. Arătarea fioroasă nu-i lăsa pe oameni să doarmă, iar insomniile prelungite duceau la îmbolnăviri cu sfârşit trist. Căci, chiar dacă nu apărea în plină zi, totuşi, impresia acestui spectacol îngrozitor stăruia mai departe dinaintea ochilor şi băga frica până şi în cei mai îndrăzneţi. Până la urmă, casa a fost părăsită, lăsată cu totul la cheremul acestui înspăimântător strigoi. Nu înainte însă de a se pune un anunţ care arăta dorinţa proprietarului de a o închiria sau vinde, în speranţa că vreun necunoscut, care nu ştia care-i hiba, o să se lase uşor înşelat.

Pe vremea aceea a sosit la Atena filozoful Athenodor. A văzut anunţul şi a întrebat de preţ. L-a mirat suma neobişnuit de mică, a început să cerceteze care-i motivul că era oferită aşa de ieftin şi, când i s-a povestit toată tărăşenia, în loc să renunţe, asta l-a hotărât şi mai tare să încheie târgul. S-a şi mutat în casa cumpărată şi spre seară a cerut să i se facă patul în odaia din faţă, să i se aducă o lampă şi tăbliţe de scris, iar slugilor le-a poruncit apoi să se retragă în aripa

din spate a clădirii. În vremea asta, temându-se ca imaginaţia atât de aprinsă să nu-l fi purtat prea departe, înfăţişându-i lucruri cu totul inexistente, şi-a pregătit cugetul, ochii şi mâinile pentru scris.

La căderea nopţii, în odaie s-a aşternut aceeaşi linişte deplină ca în toată casa, dar în curând, Athenodor a auzit scrâşnetul fierului şi zornăitul lanţurilor. Cu toate astea, nu şi-a ridicat privirea, nu a aruncat pana, s-a stăpânit şi s-a străduit să nu-şi împrăştie atenţia împrejur. Zgomotul creştea, a ajuns la uşă, apoi s-a auzit chiar în încăpere. Filozoful şi-a ridicat ochii şi a zărit o nălucă aidoma celei care îi fusese descrisă. Stătea în pragul uşii, făcându-i semn cu degetul. Athenodor i-a făcut semn, la rândul lui, să aştepte şi a început iar să scrie, dar năluca, vădit nerăbdătoare, a început să-şi mişte lanţurile chiar la urechile filozofului.

Înţeleptul s-a întors şi a văzut că fantoma nu înceta să-l cheme spre ea. Atunci s-a ridicat, a luat lumina şi a pornit în urma ei. Arătarea mergea cu pas măsurat, de parcă ar fi fost apăsată de greutatea lanţurilor, a intrat în curtea casei şi, pe neaşteptate, în mijlocul curţii a dispărut în pământ. Rămânând singur, filozoful a însemnat locul cu frunze şi pietre, iar a doua zi s-a dus la stăpânire, cerând să se facă săpături. În groapă au găsit un schelet înfăşurat în lanţuri. S-a hotărât ca rămăşiţele să fie înmormântate cum se cuvine, iar a doua zi după ceremonie liniştea s-a întronat în casă pentru totdeauna.

Citind această poveste, cabalistul a adăugat:

– Duhurile, după cum ne-am convins, venerabile părinte, s-au arătat din cele mai vechi timpuri. Ne-o dovedeşte întâmplarea vrăjitoarei din Endor [195] şi cabaliştii au avut-o întotdeauna sub porunca lor. Cu toate acestea, recunosc că în lumea pandemonică s-au produs mari

schimbări. Aşa, de pildă, vampirii, dacă pot îndrăzni să mă exprim astfel, aparţin noilor descoperiri. Se pot deosebi două feluri, şi anume: vampiri din Ungaria, vampiri din Polonia, care sunt pur şi simplu cadavre şi ies noaptea din groapă ca să sugă sânge omenesc, şi vampiri spanioli care, intrând în corpul primului întâlnit în cale, îi dau înfăţişări după voia lor, aparţinând neamului diavolesc...

Cabalistul – era cât se poate de clar – dorea să aducă vorba despre împrejurări care mă priveau direct, aşa că m-am ridicat, poate chiar prea brusc, şi am ieşit pe terasă... N-a trecut nici o jumătate de ceas, când le-am zărit pe cele două ţigănci, care păreau a se apropia de castel şi, de la depărtare, semănau perfect cu Emina şi Zibelda. Am hotărât imediat să folosesc cheia. M-am dus în camera mea să-mi iau pălăria şi sabia şi în clipa următoare eram la gratiile de fier. Deschizându-le, mi-am dat seama că trebuia să ajung de partea cealaltă a torentului. Din fericire, de-a lungul zidului am dat peste nişte cârlige, puse acolo parcă dinadins, şi cu ajutorul lor am putut înainta spre albia pietroasă a râului; sărind de pe un bolovan pe altul am ajuns dincolo şi m-am pomenit în faţa celor două ţigănci, care nu erau, totuşi, deloc cele două verişoare ale mele. Ce-i drept, n-aveau nici pe departe manierele lor, însă modul lor de a se comporta le deosebea de femeile neşlefuite şi cam din topor ale acestui neam. Păreau să-şi fi asumat aceste roluri numai pentru o vreme şi pentru cine ştie ce scopuri ascunse. S-au oferit îndată să-mi ghicească. Una dintre ele mi-a luat palma, iar cealaltă, făcându-se că citeşte în ea întregul meu viitor, mi-a zis în graiul lor:

– *Ah, cavalaier, che vejo en vuestra bast! dirvanos kamela, ma por quen? por demonios!* Adică: „Ah, nobile cavaler, văd o dragoste pătimaşă în palma ta, dar pentru cine? Pentru demoni!“

Vă puteţi uşor închipui că niciodată n-aş fi ghicit că *dirvanos kamela* înseamnă în limba ţigănească „dragoste pătimaşă“, dar fetele mi-au tălmăcit singure aceste vorbe. Apoi, luându-mă de braţ, m-au dus în tabăra lor, unde m-au înfăţişat unui bătrân robust şi vioi, pe care-l numeau tată. Bătrânul, aruncându-mi o privire răutăcioasă, m-a întrebat:

– Ştii oare, seniore cavaler, că te găseşti în mijlocul unor oameni despre care se spun lucruri deloc plăcute? Nu ţi-e teamă de compania noastră?

Auzind cuvântul „teamă“ am pus mâna pe spadă, dar bătrânul mi-a întins mâna cu amabilitate şi a adăugat:

– Iartă-mă, seniore cavaler, n-am avut intenţia să te jignesc. Dimpotrivă, am vrut să te rog să binevoieşti a petrece câteva zile printre noi. Dacă te poate distra o drumeţie prin munţi, îţi făgăduim să-ţi arătăm locurile cele mai frumoase, dar şi cele mai primejdioase. Dar, dacă te atrage vânătoarea, vei putea să-ţi satisfaci pe deplin şi această pasiune.

Am primit invitaţia lui cu multă grabă, mai ales că disertaţiile cabalistului începuseră să mă cam plictisească, iar castelul lui pustiu şi singuratic îmi devenea din zi în zi mai nesuferit.

Atunci, bătrânul ţigan m-a condus la cortul lui, zicându-mi:

– Cortul va fi locuinţa dumitale pentru tot timpul cât vei dori să rămâi printre noi. În afară de asta, am să cer să se aducă la intrare un tun mititel şi am să dorm eu însumi lângă el, ca să te pot păzi mai uşor.

I-am răspuns că, având onoarea de a fi căpitan în garda valonă, se cuvine să mă păzesc cu propria mea spadă. La aceste vorbe, bătrânul a zâmbit şi a zis:

– Muschetele oamenilor noştri pot nimeri un căpitan al gărzii valone ca pe oricare altul, dar, dacă am să-i previn eu, atunci te poţi îndepărta liniştit de grupul nostru. Înainte însă, ar fi nechibzuit să te expui inutil la vreo primejdie.

Bătrânul avea dreptate şi m-a făcut să mă ruşinez de cutezanţa mea fără rost.

Am petrecut seara vizitându-i tabăra şi stând de vorbă cu cele două ţigănci, care mi s-au părut cele mai ciudate, dar totodată şi cele mai fericite făpturi de pe lume. Mai apoi ne-am aşezat la cină sub un stejar stufos, chiar lângă cortul căpeteniei. Ne-am întins pe piei de cerb, iar în faţa noastră, o piele de bivol, tăbăcită asemenea celui mai ales marochin, ne slujea drept faţă de masă. Bunătăţile, mai ales vânatul, se topeau în gură, nu alta. Fiicele şefului ne turnau vin, dar eu am preferat să-mi astâmpăr setea cu apa limpede de la izvorul care ţâşnea de sub stâncă, la numai doi paşi de noi. Starostele conducea discuţia cât se poate de plăcut, părând a cunoaşte aventurile mele şi povestindu-mi altele. Într-un târziu ne-am dus la culcare. Mi-au aşternut patul în cortul starostelui şi au pus o strajă la intrare.

La miezul nopţii am fost trezit de un foşnet ciudat. Am simţit cum pătura se ridică de pe mine din ambele părţi şi cum cineva se strecoară înăuntru. „Dumnezeule“ – mi-am zis – „iar o să mă trezesc între doi spânzuraţi?“ Dar n-am zăbovit prea mult. Pesemne că ospitalitatea ţigănească o fi având în vedere şi acest soi de primire, am socotit, deci, că un ostaş de vârsta mea nu se cade să nu respecte

nişte obiceiuri general recunoscute. La urmă am adormit, profund convins că de data asta nu aveam de-a face cu spânzuraţii...

ZIUA A DOUASPREZECEA

Şi într-adevăr, în loc să ajung lângă spânzurătoarea de la Los Hermanos, m-am trezit tot în patul meu, din cauza zgomotului pe care-l făceau ţiganii, pregătindu-se să-şi mute tabăra.

– Scoală-te, *señor*, mi-a zis starostele, avem un drum lung de făcut. Dar o să-ţi dăm un catâr cum n-ai să găseşti în toată Spania şi te asigur că n-ai să simţi ce-i plictiseala.

M-am îmbrăcat cât am putut de repede şi am încălecat pe catâr. Ne-am instalat în faţa convoiului, încadraţi de patru ţigani înarmaţi până-n dinţi. Restul bandei ne urma de departe, având în frunte pe cele două tinere fete, care, după cât îmi dădeam seama, fuseseră pricina întreruperii somnului meu în ultima noapte. Desele cotituri ale drumului mă ridicau sau mă coborau pe rând, la câteva sute de picioare distanţă de ele. Atunci mă opream şi iar mi se părea că le văd pe cele două verişoare. În vremea asta starostele râdea de păţaniile mele.

După patru ceasuri de marş forţat am ajuns în vârful unui munte semeţ, unde ne aşteptau o puzderie de pachete şi baloturi de tot felul. Starostele le-a numărat îndată şi apoi mi-a zis:

– Iată, *señor*, ai înaintea dumitale mărfuri englezeşti şi braziliene, care pot îndestula nevoile a patru principate: Andaluzia, Granada, Valencia şi Catalonia. Ce-i drept, regele cam are de suferit din cauza micului nostru comerţ, dar, pe de altă parte, trage alte foloase, căci puţină contrabandă nu strică pentru bietul popor spaniol, care în felul acesta se mai amuză şi se mai bucură niţel. La drept vorbind, mai toţi se ocupă aici cu asta. Unele baloturi ajung prin cazărmile soldaţilor, altele prin chiliile călugărilor, iar ultimele prin cripte mortuare. Pachetele însemnate cu roşu vor ajunge în mâinile vameşilor, care se vor lăuda cu ele în faţa superiorilor. Jertfa asta îi va lega şi mai mult de afacerile noastre.

Spunând acestea, starostele ţiganilor a poruncit să fie ascunse mărfurile prin diferite scobituri în stâncă, apoi a făcut semn să se pună masa în gura unei peşteri. De aici puteai admira o privelişte superbă, cât vedeai cu ochii, până departe, spre orizontul care se contopea cu cerul azuriu. Ispitele naturii făceau asupra-mi, cu fiecare zi, o tot mai puternică impresie. Privelişte mă cufundase într-o încântare de nedescris, din care m-au smuls fiicele starostelui, care tocmai aduceau prânzul. De aproape, cum am mai spus, nu semănau deloc cu verişoarele mele. Din priviri le puteai ghici mulţumirea, dar o presimţire tainică îmi spunea, totuşi, că nu ele fuseseră părtaşe la întâmplările din noaptea trecută. Fetele mi-au adus *olla podrida* fierbinte, gătită încă de dimineaţă de oameni trimişi înainte de plecarea convoiului. Bătrânul staroste şi cu mine ne-am pus serios pe mâncat, cu deosebirea că el îşi presăra îmbucăturile cu incursiuni repetate spre o butelcă pântecoasă cu vin, în timp ce eu mă mulţumeam cu apa proaspătă de izvor.

După ce ne-am potolit foamea, i-am mărturisit curiozitatea de a-l cunoaşte mai bine. S-a împotrivit îndelung, dar eu nu i-am dat pace

cu stăruinţele mele, aşa că până la urmă s-a învoit să-mi istorisească întâmplările vieţii sale.

Povestea lui Pandesowna, starostele ţiganilor

Toţi ţiganii din Spania mă cunosc sub numele de Pandesowna. În graiul lor este o tălmăcire a numelui meu de familie, *Avadoro* [196] , căci trebuie să ştii, seniore cavaler, că nu m-am născut printre ţigani. Tatăl meu se numea *don* Filip Avadoro şi trecea drept cel mai serios şi mai ordonat dintre semenii lui. Era într-atât de ordonat, că, dacă ţi-aş povesti istoria unei singure zile a lui, ai avea în faţă imaginea întregii lui vieţi sau cel puţin a timpului care s-a scurs între cele două căsătorii ale sale: prima, căreia îi datorez propria-mi viaţă, şi a doua, care i-a adus moartea, căci i-a schimbat felul obişnuit de a-şi petrece zilele.

Pe când era încă în grija bunicului meu, tata s-a îndrăgostit de o rudă mai îndepărtată, pe care a luat-o de soţie îndată ce a ajuns la vârsta când poţi fi stăpân pe propria-ţi voinţă. Biata femeie însă s-a stins aducându-mă pe lume. Tata, neconsolat de această pierdere, s-a închis în odaia lui timp de câteva luni, refuzând să mai vadă pe vreuna din rude.

Timpul, care alină toate suferinţele, i-a mai domolit şi lui jalea şi într-o bună zi a fost văzut cum deschidea uşa spre balconul care dădea spre strada Toledo. Cam vreun sfert de ceas a respirat aer proaspăt, apoi s-a dus să deschidă cealaltă fereastră, care dădea într-o stradă lăturalnică. În casa învecinată a zărit câteva fiinţe ce-i erau cunoscute şi le-a salutat cu destulă bucurie, în zilele următoare a repetat gestul,

până ce, în sfârşit, vestea despre schimbarea ce se petrecuse cu el a ajuns la urechea lui Fra Jéronimo Santez, călugăr teatin [197] , unchiul mamei mele.

Călugărul a venit la tata, l-a felicitat pentru înzdrăvenire, a zăbovit doar o clipă asupra bucuriilor pe care ni le aduce religia, îndemnându-l în schimb să caute mai multe prilejuri de veselie. A mers până acolo, încât l-a sfătuit chiar să se ducă la teatru, la vreo comedie. Tata, având încredere nemărginită în Fra Jéronimo, în aceeaşi seară s-a dus la Teatro de la Cruz. Tocmai se prezenta o nouă piesă, puternic susţinută de întreaga grupare *Pollacos*, în timp ce altă grupare, aşa-numiţii *Sorices*, se străduia din toate puterile s-o fluiere. Întrecerea acestor două grupuri l-a preocupat într-atât pe tata, că de atunci n-a mai lipsit de la niciun spectacol. În curând a trecut şi el de partea grupării *Pollacos* şi mergea la Teatro del Principe numai când Teatro de la Cruz era închis.

După spectacol rămânea la capătul şirului dublu, format de bărbaţi ca să le silească pe femei să treacă una după alta. Nu făcea însă asta ca să le observe mai îndeaproape, dimpotrivă, prea puţin îi păsa de ele şi, cum trecea ultima, el se grăbea spre cârciuma „Crucea de Malta“, unde lua o cină uşoară înainte de a merge la culcare.

La răsăritul soarelui, primul lucru pe care-l făcea era să deschidă balconul care dădea spre strada Toledo. Aici trăgea în piept aer curat cam un sfert de ceas, apoi se ducea să deschidă cealaltă fereastră dinspre strada cea mică din spate. Dacă zărea pe cineva la fereastra de vizavi îl saluta amabil, spunând *agur* [198] . Apoi închidea fereastra. Cuvântul *agur* era adesea singurul pe care-l rostea de-a lungul unei zile întregi, căci, deşi îl pasionau la culme toate comediile jucate la Teatrul de la Cruz, îşi manifesta satisfacţia numai prin bătăi din

palme, nu şi prin cuvinte. Când nu apărea nimeni la fereastra de vizavi, aştepta cu răbdare clipa în care putea să salute, totuşi, pe cineva. În afară de asta, tata mai mergea la slujba de la mănăstirea teatinilor. La întoarcere găsea odaia curăţată de servitoare şi aşeza cu neobişnuită stăruinţă obiectele la locurile unde se aflau de obicei. Făcea asta întotdeauna cu foarte mare atenţie şi dintr-o privire descoperea cel mai mic fir de praf care-i scăpase servitoarei.

De îndată ce se putea socoti mulţumit de curăţenia din odaie, lua compasul şi foarfeca şi tăia douăzeci şi patru de bucăţele de hârtie de aceeaşi mărime, le umplea cu tutun brazilian şi-şi făcea douăzeci şi patru de ţigări, atât de neted împăturite, că le putea socoti fără grijă drept cele mai bune ţigări din întreaga Spanie. Fuma şase din aceste capodopere, numărând acoperişurile palatului prinţului Alba şi alte şase, numărând oamenii care treceau pe sub poarta Toledo. Pe urmă rămânea cu ochii pironiţi spre uşa camerei mele până ce i se aducea prânzul.

După masă fuma celelalte douăsprezece ţigări, apoi se uita la ceas până în clipa când îi arăta că e vremea să plece la teatru. Dacă întâmplător în acea zi nu era spectacol, se ducea la librarul Moreno, unde trăgea cu urechea la certurile câtorva scriitori, care aveau obiceiul să se adune acolo în anumite zile, dar nu se amesteca niciodată în vorbă. Dacă era slăbit şi nu ieşea din casă, trimitea la librarul Moreno să i se aducă textul piesei ce se juca în acea seară la Teatrul de la Cruz, iar când venea clipa începerii spectacolului, se apuca şi el de citit, aplaudând totdeauna cu însufleţire scenele preferate ale grupării *Pollacos*.

Acest mod de viaţă era foarte nevinovat, dar tata, dorind să nu-şi neglijeze îndatoririle religioase, s-a dus la părinţii teatini cu

rugămintea să i se dea un duhovnic. I-a fost trimis Fra Jéronimo Santez, care a folosit prilejul ca să-i pomenească de existenţa mea pe lume, de faptul că mă aflu în casa Donei Felicia Dalanosa, sora răposatei mele mame. Tata, fie de teamă că îi voi aminti de fiinţa iubită, a cărei moarte a fost provocată de naşterea mea, fie că nu dorea ca poznele mele de copil să-i strice liniştea surdă a obiceiurilor sale, l-a rugat pe Fra Jéronimo să nu facă nimic ce ne-ar putea apropia unul de altul. În acelaşi timp însă a avut grijă să nu duc lipsă de nimic, mi-a stabilit o cotă din venitul unei ferme pe care o avea în împrejurimile Madridului şi m-a dat în grija unui tutore al teatinilor.

Din păcate, cred că tata m-a îndepărtat de dânsul, presimţind deosebirea uriaşă pe care natura a săpat-o între caracterele noastre. Ai observat, *señor*, cât de metodic şi echilibrat a fost el în întreaga-i viaţă. Pot acum fără teamă să spun că n-a existat, în schimb, pe lume un om mai nestatornic decât mine. N-am putut fi acelaşi nici măcar în nestatornicia mea, căci gândul la o fericire liniştită şi la o viaţă în singurătate mă urmărea mereu de-a lungul zilelor mele de peregrinări, iar impulsul spre schimbare nu-mi îngăduie să mă gândesc la alegerea unui loc stabil. Neliniştea aceasta m-a măcinat într-atâta, că – odată ce m-am cunoscut pe mine însumi – am pus capăt pentru totdeauna dorinţelor mele, căutându-mi adăpost în această ceată de ţigani. Este, ce-i drept, un mod de viaţă destul de monoton, dar nu trebuie să privesc de fiecare dată aceiaşi copaci, aceleaşi stânci sau, ceea ce ar fi şi mai nesuferit, aceleaşi străzi, ziduri şi acoperişuri.

În acest moment l-am întrerupt pe staroste, spunându-i:

– *Señor* Avadoro sau Pandesowna, cred că în viaţa asta rătăcitoare ai avut multe aventuri neobişnuite...

– Se înţelege, mi-a răspuns el, de când am început să-mi duc viaţa în pustietatea asta, am văzut multe lucruri neobişnuite. Cât priveşte restul vieţii mele, nu conţine prea multe întâmplări deosebite. O să te mire doar râvna cu care mă apucam mereu de noi treburi şi scârba cu care la fel de repede le lăsam baltă.

Răspunzându-mi, ţiganul şi-a depănat mai departe povestea:

– Ţi-am spus că mătuşa mea, *doña* Dalanosa, mă ţinea la ea. N-avea copii şi părea să împletească în simţămintele ei faţă de mine indulgenţa mătuşii cu blândeţea mamei; într-un cuvânt, eram un copil răsfăţat din cale-afară. Cu fiecare zi eram tot mai alintat, căci pe măsură ce creşteam la trup şi la minte, abuzam tot mai mult de nesfârşita bunătate ce mi se arăta. Pe de altă parte, necunoscând nicio piedică în poftele mele, nu mă împotriveam dorinţelor altora, fapt care-mi întărea renumele de băiat bun şi ascultător. Peste toate acestea, poruncile mătuşii mele erau întotdeauna însoţite de un zâmbet atât de blând şi mângâietor, încât nu mă lăsa inima să-i stau împotrivă. În sfârşit, preacinstita *doña* Dalanosa, văzând purtarea mea, şi-a zis că natura, creându-mă pe mine, a făurit una din cele mai rare capodopere. Ca să fie pe deplin fericită, nu mai lipsea decât ca tatăl meu să poată fi martor al progreselor mele nemaiauzite. Atunci s-ar fi convins dintr-odată de marile mele calităţi. Dar intenţia era, totuşi, greu de realizat, căci tata se încăpăţâna să refuze a mă vedea vreodată în viaţa lui.

Dar care e obstacolul pe care o femeie să nu-l poată învinge? Doamna Dalanosa îl bătuse într-atâta la cap pe unchiul ei Jéronimo, încât omul i-a făgăduit până la urmă să profite de prima spovedanie a tatei ca să-l dojenească aspru pentru crunta lui indiferenţă faţă de copilul care nu-i făcuse în viaţă niciun rău. Părintele Jéronimo şi-a

ţinut făgăduiala, dar tata nu se putea gândi fără groază la clipa în care avea să mă lase pentru prima oară să intru în camera lui. Fra Jéronimo a fost de părere să ne întâlnim în grădina Buen Retiro [199] , dar o asemenea plimbare nu se prea potrivea cu împărţirea sistematică şi uniformă a programului, de la care tata nu se abătea niciodată. Aşa că, până la urmă, s-a învoit să mă primească la el, iar Fra Jéronimo s-a şi grăbit să-i anunţe fericita veste mătuşii mele, care era cât pe ce să moară de bucurie.

Trebuie să-ţi spun că acei zece ani de ipohondrie au adăugat multe ciudăţenii la modul de viaţă singuratic al tatălui meu. Printre altele, i s-a trezit nemaipomenita pasiune de a fabrica cerneală, iar cea dintâi pricină a acestei ciudate îndeletniciri a fost următoarea: într-o zi, pe când se afla în tovărăşia câtorva literaţi şi jurişti la librarul Moreno, discuţia a alunecat spre greutăţile de a face rost de o cerneală bună; fiecare spunea că nu are cu ce să scrie şi că degeaba se străduieşte să se ocupe de unul singur cu fabricarea acestui atât de necesar material. Moreno le-a spus că are în depozitul său o carte de reţete, dintre care unele se referă la fabricarea cernelurilor. S-a dus să caute cartea, dar n-a putut-o găsi imediat, iar când s-a întors, discuţia se învârtea în jurul altui subiect: vorbitorii se contraziceau acum cu privire la succesul unei noi piese de teatru şi nimeni nu mai voia să audă de cerneală, nici de reţetele cu ajutorul cărora putea fi obţinută. Dar tata a procedat cu totul altfel. A luat cartea, a găsit imediat modul de fabricare a cernelei şi s-a mirat mult văzând că înţelegea uşor un lucru pe care cei mai renumiţi savanţi ai Spaniei îl credeau nemaipomenit de greu. În esenţă, era vorba numai să amesteci cu pricepere o tinctură din gogoşi de ristic cu o soluţie de acid sulfuric, adăugând în acelaşi timp o cantitate potrivită de cauciuc. Dar autorul susţinea că se poate obţine o bună cerneală numai atunci când se pregăteşte o singură dată o cantitate mare, încălzind lichidul

şi amestecându-l cu atenţie. Asta, pentru faptul că, neavând nicio legătură cu substanţele minerale, cauciucul însuşi este înclinat spre descompunere organică, proces care poate fi evitat numai prin adăugarea unei mici cantităţi de alcool.

Tata a cumpărat cartea. A doua zi a făcut rost de ingredientele necesare, de cântare farmaceutice şi de cea mai mare damigeană pe care a putut-o găsi în Madrid, aşa cum sunau recomandările autorului. Cerneala i-a reuşit de minune. Tata le-a dus o sticlă scriitorilor adunaţi la Moreno, care au socotit-o excepţională, cerând să li se aducă mai multă.

Ducând o viaţă liniştită, departe de lume, tata n-a avut niciodată prilejul să facă vreun serviciu cuiva, primind laudele cuvenite, aşa că pentru el era o mare plăcere să le fie de folos oamenilor, să asculte din partea lor cuvinte de mulţumire şi s-a apucat serios de acest meşteşug care-i dăruia atâtea clipe plăcute. Văzând că literaţii madrileni înghiţiseră cât ai clipi cea mai mare sticlă pe care a putut-o găsi în tot oraşul, a comandat la Barcelona un butoiaş din acelea pe care marinarii din Mediterana le folosesc ca să păstreze vinul pe corăbii. Astfel, a putut să fabrice dintr-odată douăzeci de sticle de cerneală, pe care literaţii le-au consumat la fel de repede, copleşindu-l pe tatăl meu cu laude şi cuvinte de recunoştinţă.

Dar cu cât erau mai mari recipientele de sticlă, cu atât erau mai incomode. Nu se putea fierbe şi amesteca lichidul în acelaşi timp, ca să nu mai vorbim de turnarea lui dintr-un vas într-altul. Aşa că tata a hotărât să aducă de la Toboso un vas mare de lut, care se folosea de obicei pentru fabricarea salpetrului. Când i-a sosit vasul cerut, a poruncit să fie pus pe cuptorul în care avea foc continuu. Un dop fixat în partea de jos slujea la eliberarea lichidului. Urcându-te pe

marginea cuptorului, puteai amesteca foarte uşor cerneala care fierbea cu o lopăţică mică de lemn. Vasele astea sunt cam cât un stat de om, aşa că poţi să-ţi închipui câtă cerneală putea tata să fabrice dintr-odată. În afară de asta, pe măsură ce scădea lichidul, mai adăuga şi ceva ingrediente. O adevărată încântare îl cuprindea atunci când venea la el un slujitor sau un om de casă al vreunui literat vestit, cerându-i o sticlă de cerneală, iar când scriitorul cu pricina publica vreo operă de răsunet şi se discuta despre ea la librarul Moreno, tata zâmbea bucuros la gândul că şi el contribuise la acest triumf. În sfârşit, ca să-ţi spun totul până la capăt, află că în tot oraşul tata nu era numit altfel decât *Don Felipe del Tintero Largo*, adică „don Filip de la Călimara uriaşă“, iar numele lui adevărat, Avadoro, le era cunoscut numai câtorva.

Eu ştiam toate astea, mi se vorbise adesea de caracterul ciudat al tatei, de înfăţişarea casei lui, de vasul mare cu cerneală şi eram nerăbdător să văd aceste minunăţii. În ce-o priveşte pe mătuşa mea, ea nu se îndoia că tata, de îndată ce mă va vedea, o să lase la o parte toate ciudăţeniile ca să stea cu mine de dimineaţă până seara. În sfârşit, ziua întâlnirii noastre a fost hotărâtă. Tata obişnuia să se spovedească la Fra Jéronimo în ultima duminică a fiecărei luni. Călugărul urma să-i întărească hotărârea de a mă vedea, iar la urmă să-i spună pe şleau că eram deja la el acasă, şi să vină împreună de la biserică. Anunţându-ne planul, Fra Jéronimo m-a avertizat să nu pun mâna pe nimic din camera tatei. Eu m-am învoit, iar mătuşa a făgăduit să mă păzească.

A venit în sfârşit şi duminica aşteptată. Mătuşa mea m-a îmbrăcat într-un costumaş de catifea trandafirie, cu franjuri de argint şi năsturaşi din topaz brazilian. M-a asigurat că arăt ca un amoraş şi că, îndată ce mă va vedea, tata o să mă iubească la nebunie. Plini de

speranţe şi de plăcute presimţiri, am pornit veseli pe strada Ursulinelor, apoi pe Paseo del Prado [200] , unde femeile se opreau şi se delectau privindu-mă. Am ajuns în sfârşit pe strada Toledo şi am intrat în casa tatălui meu. Am fost lăsaţi în camera lui. Mătuşa, ştiindu-mă neastâmpărat, m-a instalat într-un fotoliu, iar ea s-a aşezat chiar în faţa mea, ţinându-mă de franjurii eşarfei, ca să nu mă pot ridica şi să ating vreunul din instrumentele răspândite în încăpere.

La început m-am revanşat pentru această oprelişte, plimbându-mi ochii prin toate ungherele, admirând ordinea şi curăţenia. Colţul destinat fabricării cernelei era la fel de curat şi ordonat aranjat ca şi restul camerei. Marele vas de Toboso arăta ca o adevărată podoabă. Lângă el, se afla un dulap de sticlă, plin cu tot felul de instrumente şi substanţe.

Văzând dulapul îngust şi lung, mi-a venit pe neaşteptate ideea năstruşnică de a mă urca pe el. Îmi închipuiam că nu poate fi nimic mai amuzant decât să-l văd pe tata cum mă caută zadarnic prin odaie, în timp ce eu mă aflam, cât se poate de liniştit, chiar deasupra capului său. Într-o clipită am smuls eşarfa din mâinile mătuşii, am sărit pe cuptor şi de-acolo pe dulap.

La început, mătuşa s-a arătat încântată de îndemânarea mea, dar după o clipă a început să mă roage să cobor de pe dulap. Chiar atunci am fost anunţaţi că tata urcă pe scări. Mătuşa a căzut în genunchi, implorându-mă să cobor neîntârziat. N-am putut să mă împotrivesc acestor înduioşătoare rugăminţi, dar, coborând, am simţit că piciorul îmi atinge marginea vasului cu cerneală. Am vrut să mă opresc, dar mi-am dat seama că trăgeam după mine dulapul. Mi-am dat drumul şi am căzut chiar în mijlocul vasului. M-aş fi

înecat, fără îndoială, dar mătuşa a apucat repede lopăţica de mestecat cerneală şi, dintr-o lovitură, a făcut vasul ţăndări. Tocmai în clipa aceea tata a intrat pe uşă şi a văzut un râu de cerneală revărsându-se prin odaie. În mijlocul lui, o arătare neagră se zvârcolea, umplând casa cu cele mai groaznice ţipete. Disperat la culme, a luat-o la fugă pe scări, în grabă şi-a scrântit un picior şi a căzut leşinat.

Cât despre mine, în curând am încetat să urlu, fiindcă cerneala pe care o înghiţisem m-a lăsat în nesimţire. Mi-am revenit abia după ce am bolit vreme îndelungată şi mi-au mai trebuit câteva săptămâni până să mă înzdrăvenesc de-a binelea. Cel mai bun leac a fost noutatea aflată de la mătuşă-mea, care mi-a adus atâta bucurie, încât se temeau cu toţii că o să-mi ies din minţi. Aveam să plecăm în curând din Madrid şi să ne stabilim pentru totdeauna la Burgos. Dar bucuria de nespus care m-a cuprins la gândul acestei călătorii s-a micşorat în clipa când mătuşa m-a întrebat dacă vreau să stau cu ea în trăsură sau să merg separat în lectica mea.

– Nici una, nici alta, i-am răspuns cât se poate de iritat, nu sunt muiere şi nu vreau să călătoresc decât călare pe un cal zdravăn sau măcar pe un catâr, cu o carabină bună de Segovia la oblânc, o pereche de pistoale la brâu şi o spadă lungă. Numai cu această condiţie mă învoiesc să plec şi ar trebui, mătuşă, pentru binele dumitale, să-mi faci rost de toate astea, fiindcă de-acum încolo datoria mea cea mai sfântă este să te apăr de rele.

Am mai spus şi alte multe obrăznicii, care mi se păreau cele mai raţionale din lume, dar care, auzite de la un copil de unsprezece ani, nu făceau altceva decât să amuze.

Pregătirile de plecare mi-au oferit prilejul să dovedesc o neobişnuită vioiciune. Intram, ieşeam, alergam, porunceam, mă băgăm în toate, căci, de fapt, aveam multe de făcut, întrucât mătuşa, urmând să plece pentru totdeauna la Burgos, îşi lua cu ea toate bunurile. Până la urmă a sosit şi fericita zi a plecării. Am trimis înainte cea mai mare parte din lucruri pe drumul prin Aranda, iar noi am pornit spre Valladolid.

Mătuşa, care la început voia să meargă în trăsură, văzând că nu mi-am schimbat hotărârea de a merge călare pe catâr, mi-a urmat exemplul. În loc de şa, ei i-au meşterit un soi de scăunaş comod, prevăzut cu umbrelă. Un *zagal* [201] înarmat mergea înaintea ei ca să împiedice orice urmă de pericol. Restul caravanei, formată din doisprezece catâri, arăta cât se poate de pitoresc, iar eu, socotindu-mă conducătorul ei, ba deschideam, ba închideam rândul, dar mereu cu arma în mână, cu deosebire la cotituri sau în alte locuri care dădeau de bănuit.

Vă puteţi închipui că n-am avut nicăieri prilejul să-mi dovedesc curajul şi că am ajuns cu bine la Alabajos, unde am dat peste alte două caravane, la fel de numeroase ca a noastră. Animalele se strânseseră lângă iesle, călătorii în schimb se aciuaseră în celălalt colţ al încăperii, în bucătărie, despărţită de catâri prin câteva trepte de piatră. Mai toate hanurile din Spania erau pe atunci cam la fel împărţite. Întreaga casă era formată dintr-o singură odaie lungă, în care jumătatea mai bună era ocupată de catâri, cealaltă, mai modestă, era a călătorilor. Cu toate acestea veselia era generală. Catârgiul, curăţându-şi lucrurile, îi mai trimitea câte o ocheadă hangiţei, care-i răspundea cu însufleţirea proprie sexului şi profesiunii sale, până ce stăpânul casei întrerupea măcar pentru o clipă aceste cochetării. Slujnicele umpleau casa de zgomotul castanietelor şi dansau după

cântecul hârâit al unui păstor de capre. Călătorii făceau cunoştinţă unii cu alţii şi se invitau la cină, apoi se retrăgeau lângă focul din cămin, fiecare povestind cine era, de unde venea şi, uneori, înşirând întreaga poveste a vieţii. Bune vremuri mai erau! Astăzi hanurile sunt mult mai comode, dar viaţa zgomotoasă, laolaltă, care se ducea pe atunci în timpul călătoriilor, avea un farmec pe care nu-l pot descrie. Vă spun numai că în ziua aceea eram aşa de fericit, încât am hotărât ca toată viaţa să nu fac altceva decât să călătoresc şi, după cum vezi, până acum m-am ţinut de cuvânt.

Între timp, o anumită împrejurare mi-a întărit şi mai mult această hotărâre. După cină, toţi călătorii se adunau în jurul focului şi fiecare povestea despre ţinuturile prin care a fost, unul din ei, care până atunci nu scosese o vorbă, a zis:

– Toate întâmplările prin care aţi trecut în călătoriile Domniilor Voastre merită pomenire şi atenţie. În ceea ce mă priveşte, aş fi bucuros dacă nu mi s-ar întâmpla nimic mai rău decât păţania din Calabria, ciudată, nemaipomenită şi atât de teribilă, că nici acum nu mi-o pot şterge din minte. Amintirea ei mă apasă într-atât şi-mi otrăveşte tot ce-i mai plăcut în viaţă, încât adesea mă mir cum de nu mi-am pierdut minţile de-atâta necaz şi tristeţe.

Un asemenea început a stârnit curiozitatea generală a ascultătorilor. Au început să-l roage să-şi uşureze inima, povestindu-şi aventurile. Călătorul a ezitat multă vreme, neştiind ce să facă. Până la urmă, a acceptat.

Povestea lui Giulio Romati

Mă numesc Giulio Romati. Tatăl meu, Pietro Romati, este unul din cei mai vestiţi jurişti din Palermo, ba chiar din întreaga Sicilie. După cum vă puteţi închipui, este pe de-a-ntregul devotat meseriei care-i asigură o existenţă cumsecade, dar şi mai vârtos filozofiei, căreia îi consacră toate clipele libere ce-i mai rămân după treburile sale.

Fără să mă laud, trebuie să afirm că am mers serios pe urmele lui în amândouă aceste domenii, pentru că în al douăzeci şi doilea an de viaţă eram deja doctor în drept. Apoi, trecând la matematică şi astronomie, am ajuns în curând să ştiu atâtea, încât să-i pot comenta pe Copernic şi Galileo. Nu vă spun asta cu gândul să mă fălesc cu toate cunoştinţele mele, dar, cum trebuie să vă povestesc o păţanie uimitoare, doresc să nu mă socotiţi un om credul sau superstiţios. Sunt atât de departe de asemenea rătăciri, că singura ştiinţă care nu m-a atras în niciun fel a fost teologia. În privinţa altora, m-am cufundat în ele cu toată fiinţa, găsindu-mi odihna numai în schimbarea subiectelor. Dar munca neîntreruptă a avut o influenţă nefastă asupra sănătăţii mele, şi tata, chibzuind cum să mă mai destindă, mi-a recomandat să fac călătorii, ba chiar mi-a cerut să o pornesc prin Europa şi abia după patru ani să mă întorc în Sicilia.

La început am reuşit numai cu greu să mă despart de cărţile mele, de cabinetul şi de micul meu observator astronomic. Dar era dorinţa tatei şi trebuia să mă supun. Şi, într-adevăr, cum am pornit la drum am şi simţit o schimbare nespus de plăcută. Mi-au revenit şi pofta de mâncare, şi puterile, într-un cuvânt, m-am înzdrăvenit de-a binelea. La început călătoream în lectică, dar în a treia zi am închiriat un catâr şi am purces vesel mai departe.

Mulţi oameni ajung să cunoască o lume întreagă, numai ţara lor nu; cum nu voiam să fiu ţinta unor asemenea reproşuri, mi-am început

călătoria prin vizitarea minunăţiilor cu care natura a înzestrat atât de generos insula noastră. În loc s-o pornesc de-a dreptul pe malul mării, de la Palermo la Messina, am ales drumul prin Castro Nuovo şi Caltanissetta şi am ajuns la un cătun, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, la poalele Etnei. M-am pregătit să urc muntele, hotărât să consacru acestei expediţii cam o lună. De fapt, nu făceam altceva decât să verific unele experienţe cu barometrul [202] , care până atunci nu fuseseră pe deplin realizate. În timpul nopţii mă uitam pe cer şi, cu o nespusă bucurie, am descoperit două stele, invizibile din observatorul de la Palermo, pentru că se găseau mult sub orizontul lui.

Cu profund regret am părăsit locul, unde mi se părea că eram părtaş al armoniei superioare a corpurilor cereşti, la a căror mişcare m-am gândit de atâtea ori în viaţă. Şi, apoi, nu se poate nega că aerul rarefiat al munţilor face mult bine organismului nostru, căci pulsul bate mai tare şi mişcările plămânilor sunt mult mai iuţi. La urmă am coborât muntele dinspre Catania.

Orăşelul acesta e locuit de neamuri nobile de viţă veche, dar mai luminate decât cele din Palermo. Ce-i drept, ştiinţele exacte nu prea găsesc amatori la Catania, ca de altfel în toată insula noastră; în schimb, locuitorii sunt pasionaţi de arte, de vechile monumente şi de istoria tuturor noroadelor care au locuit cândva în Sicilia. Mai ales cercetările şi mulţimea de vestigii preţioase, scoase de sub pământ, erau un subiect la ordinea zilei.

Tocmai atunci fusese descoperită o preafrumoasă placă de marmură, plină de litere total necunoscute. Examinând-o cu atenţie, mi-am dat seama că era vorba de o inscripţie în limba punică [203] şi, cu ajutorul ebraicei, pe care o cunoşteam destul de bine, am reuşit să descifrez

inscripţia într-un chip care i-a mulţumit pe deplin pe cunoscători. Fapta asta mi-a atras numai laude şi onoruri, primii cetăţeni ai oraşului dorind să mă oprească acolo, în schimbul unor profituri materiale însemnate. Dar, cum eu plecasem din Palermo în cu totul alte scopuri, am refuzat ofertele şi am pornit mai departe, la Messina. Cam o săptămână am rămas în acest loc renumit prin viaţa sa comercială, apoi am traversat strâmtoarea şi am ajuns la Reggio.

Până aici călătoria mea a fost numai o joacă; la Reggio însă lucrurile au început să ia o întorsătură serioasă. Un tâlhar, pe nume Zoto, îşi făcea de cap prin Calabria, în timp ce corsarii din Tripoli bântuiau în largul mării. Nu ştiam în ce chip să ajung la Napoli şi, dacă o falsă pudoare nu m-ar fi reţinut, m-aş fi întors fără tăgadă la Palermo.

În această nehotărâre care mă reţinea la Reggio a mai trecut o săptămână până ce, într-o seară, plimbându-mă prin port, m-am aşezat la un moment dat pe o stâncă de pe faleză, într-un loc unde nu prea umbla mai nimeni. Stând aşa, s-a apropiat de mine un om de o statură impresionantă, îmbrăcat în mantie purpurie. Fără să mă salute, s-a aşezat lângă mine şi mi-a vorbit cam aşa:

– Vă ocupaţi cumva, *signor* Romati, de dezlegarea vreunei probleme de algebră sau astronomie?

– Nici pomeneală, i-am răspuns, *signor* Romati ar vrea să ajungă de la Reggio la Napoli şi în clipa asta se gândeşte cum să rezolve problema găsirii vreunui mijloc de a evita întâlnirea cu banda lui *signor* Zoto.

La auzul acestor vorbe, necunoscutul şi-a luat o mină serioasă şi a zis:

– *Signor* Romati, calităţile pe care le ai fac cinste ţării dumitale. Cinstea ar fi, fără îndoială, şi mai mare, dacă prin noi călătorii ţi-ai lărgi orizontul cunoştinţelor. Zoto este un om care respectă prea mult ştiinţa ca să te împiedice în nobila întreprindere. Ia aceste pene roşii, pune una la pălărie, restul împarte-le oamenilor dumitale şi porneşte-o curajos la drum. Cât despre mine, eu sunt chiar Zoto, de care ţi-e atâta teamă şi, ca să nu crezi că te mint, priveşte, sunt uneltele meseriei mele.

Spunând acestea, şi-a desfăcut mantia şi mi-a arătat un brâu înţesat cu pistoale şi stilete, după care mi-a strâns mâna prieteneşte şi a dispărut.

Aici l-am întrerupt pe starostele ţiganilor, spunându-i că auzisem multe despre acest tâlhar şi chiar îi cunoşteam pe fiii lui.

– Şi eu îi cunosc, mi-a răspuns Pandesowna, mai ales că, împreună cu mine, ei sunt în slujba marelui şeic al Gomélezilor.

– Cum aşa? Şi tu eşti în slujba lui? am strigat mirat la culme.

În clipa aceea un ţigan a şoptit câteva cuvinte la urechea starostelui, care s-a ridicat imediat şi mi-a lăsat timp să chibzuiesc la ce aflasem din ultimele lui destăinuiri. „Teribilă trebuie să fie organizaţia asta“ – îmi spuneam – „care se pare că n-are alt scop decât păstrarea vreunui secret sau să-mi ia ochii cu tot felul de vedenii ciudate, pe care le ghicesc uneori numai în parte, în timp ce alte noi şi neprevăzute împrejurări mă cufundă în prăpastia îndoielii. Eu însumi sunt, desigur, una din verigile acestui lanţ nevăzut, care mă strânge tot mai tare.“

Fiicele starostelui, care tocmai veniseră să mă roage să le însoţesc la plimbare, mi-au întrerupt reveria. M-am ridicat şi am plecat cu ele. Discuţia se purta într-o curată limbă spaniolă, fără niciun dram de *jerigonza* [204] , adică grai ţigănesc. Le admiram agerimea şi caracterul deschis şi vesel. După plimbare, s-a pus masa, apoi ne-am dus cu toţii la culcare, dar de data asta nu mi s-a mai arătat nici una dintre verişoarele mele.

ZIUA A TREISPREZECEA

Starostele ţiganilor a poruncit să mi se aducă un dejun copios şi mi-a spus:

– *Señor* Alfons, se apropie duşmanii noştri, adică, vorbind mai pe şleau, cei din serviciul vamal. Se cuvine să le cedăm câmpul de luptă. Or să găsească aici pachetele pregătite pentru ei, iar restul se află într-un loc sigur. După ce termini de mâncat o să pornim la drum.

Pentru că de partea cealaltă a văii se vedeau deja vameşii, am înfulecat ceva la repezeală, în timp ce întreaga tabără s-a pus în mişcare. Am rătăcit prin munţi, afundându-ne tot mai mult în pustietăţile din Sierra Morena. Până la urmă ne-am oprit într-o râpă adâncă, unde eram aşteptaţi cu masa întinsă. După ce ne-am potolit foamea, l-am rugat pe staroste să-şi depene mai departe istoria vieţii, ceea ce a şi făcut pe dată.

Urmarea istoriei starostelui ţiganilor

Am rămas când ascultam cu atenţie uimitoarea poveste a lui Giulio Romati. Acesta a început să-şi înşire mai departe aventurile cam aşa:

Urmarea povestirii lui Giulio Romati

Firea bine cunoscută a lui Zoto mi-a întărit pe deplin încrederea în promisiunile sale. M-am întors deosebit de mulţumit la hanul meu şi am trimis îndată după catârgii. Într-o clipită s-au şi înfăţişat câţiva, oferindu-şi cu sârg serviciile, căci tâlharii nu le făcuseră niciun rău, nici lor, nici animalelor. Am ales dintre ei pe unul care se bucura de un bun renume. Am închiriat un catâr pentru mine, altul pentru slujitorul meu şi alţi doi pentru bagaje. Catârgiul avea şi el catârul lui şi două ajutoare care mergeau pe jos.

A doua zi în zori am pornit la drum şi abia ne îndepărtaserăm cam o milă de oraş, când am zărit micul detaşament al lui Zoto, care părea că ne supraveghează de departe, ţinând pasul cu noi. În felul acesta, vă puteţi imagina că n-aveam a mă teme de nimic.

Călătoria a fost minunată şi, pe zi ce trecea, mă simţeam mai bine. Mai aveam două zile până să ajung la Napoli, când mi-a venit brusc ideea să mă abat din drum şi să vizitez Salerno. Curiozitatea aceasta era cât se poate de firească: renaşterea artelor este în toate ţările cea mai interesantă epocă istorică, iar Salerno era un adevărat leagăn al artelor în Italia. În sfârşit, nu ştiu ce soi de fatalitate mă trăgea înspre nefericita călătorie.

Am lăsat în urmă drumul principal din Monte Brugio şi, luând o călăuză din cătunul apropiat, m-am cufundat în ţinutul cel mai sălbatic pe care ţi l-ai putea închipui. Pe la amiază am ajuns la o

clădire pe jumătate ruinată, pe care călăuza mea o numea han, dar care nu prea semăna cu aşa ceva, mai ales după primirea pe care ne-a făcut-o gazda. În fapt, bietul om, în loc să ne aducă ceva de-ale gurii, m-a implorat să-i las niscaiva firimituri din ale noastre. Din fericire, aveam cu mine carne rece, pe care am împărţit-o cu el, cu călăuza mea şi cu slujitorul, căci catârgiii rămăseseră la Monte Brugio.

Două ceasuri mai târziu am părăsit adăpostul acela mizerabil şi, nu peste multă vreme, am zărit un castel impunător, aşezat pe un vârf de munte. Am întrebat călăuza cum se numeşte şi dacă este locuit. Mi-a răspuns că în regiune i se spune de obicei *lo monte* sau *lo castello*, că este complet ruinat şi nelocuit, dar că înăuntru s-au meşterit o capelă şi câteva chilii, în care franciscanii din Salerno ţin vreo cinci-şase călugări. A mai adăugat cât se poate de simplu:

– Se spun tot felul de poveşti ciudate despre castelul ăsta, dar eu nu ştiu nici una pe dinafară, fiindcă, de cum începe careva să spună o vorbă despre el, fug îndată la bucătărie, la Pepa, nevasta fratelui meu. Acolo mereu se întâmplă să fie vreunul dintre părinţii franciscani, care-mi dă scapularul [205] lui să-l sărut.

L-am întrebat dacă vom trece pe lângă castel. Mi-a răspuns că o să ajungem curând la o potecă ce duce prin mijlocul muntelui.

Între timp cerul se acoperise de nori şi spre seară s-a pornit o furtună grozavă. Ca un făcut, ne găseam pe un versant al muntelui ce nu ne oferea niciun fel de adăpost. Călăuza ne-a spus că în apropiere se află o peşteră mare, dar drumul spre ea e din cale-afară de anevoios. Am hotărât să-i urmez sfatul, dar abia am ajuns printre stânci, că imediat lângă noi a nimerit un trăsnet. Catârul meu s-a rostogolit, iar

eu am căzut de la o înălţime de câţiva stânjeni. Din fericire, m-am agăţat de un pom şi, simţind că sunt salvat, am început să-i strig pe ceilalţi, dar nu mi-a răspuns nimeni.

Fulgerele se repetau la intervale atât de scurte, că la lumina lor am putut să disting boschetele din jurul meu şi să mă cuibăresc la loc sigur. Am început să înaintez încet, ţinându-mă de copaci şi tufişuri şi aşa am ajuns la o mică peşteră, dar, cum la ea nu ducea nicio potecă, nu putea fi aceea de care-mi pomenise călăuza. Ploaia, vântul, tunetele şi trăsnetele au sporit. Tremuram tot în hainele ude şi ore în şir a trebuit să zac în poziţia aia nesuferită. Deodată mi s-a părut că zăresc nişte torţe pâlpâind în josul trecătorii. Am crezut că sunt oamenii mei, am început să-i strig şi în curând am auzit strigăte de răspuns.

Nu peste mult timp a apărut un tânăr bine făcut, însoţit de câţiva slujitori, unii purtând torţe, alţii nişte bocceluţe cu haine. Tânărul s-a înclinat cu mult respect şi a zis:

– *Signor* Romati, suntem oamenii prinţesei de Monte Salerno. Călăuza pe care ai luat-o la Monte Brugio ne-a spus că te-ai rătăcit prin munţii aceştia, aşa că am venit după dumneata trimişi de prinţesă. Fii bun, îmbracă hainele astea şi vino cu noi la castel.

– Cum aşa, *signor*, am răspuns, vrei să mă duci la castelul ruinat de pe vârful muntelui?

– Nici pomeneală, a zis tânărul, vei vedea cu ochii dumitale un palat superb, de care ne despart numai vreo două sute de paşi.

Am crezut că vreo prinţesă napolitană îşi avea palatul prin aceste locuri, aşa că m-am îmbrăcat şi am pornit în urma tânărului. Curând

am ajuns în faţa unei săliţe din marmură neagră, dar cum torţele nu luminau restul clădirii, nu-mi puteam face o idee deplină despre ea. Tânărul m-a lăsat jos la scară, eu am urcat singur şi la prima cotitură am zărit o femeie de o splendoare neobişnuită, care mi-a spus:

– *Signor* Romati, prinţesa Salerno mi-a poruncit să-ţi arăt toate frumuseţile reşedinţei sale.

I-am răspuns că, judecând după înfăţişarea suitei sale, prinţesa depăşeşte orice şi-ar putea închipui cineva despre ea.

Şi într-adevăr, noua mea călăuză era de-o frumuseţe neîntrecută şi cu o înfăţişare atât de nobilă, încât la început am crezut că, cine ştie?!, poate chiar ea e prinţesa. Am mai observat că purta veşminte pe care le puteai vedea numai în portrete din veacul trecut. Mi-am zis, totuşi, că nu poate fi decât vechea modă a femeilor napolitane, reînnoită în zilele noastre.

Am intrat mai întâi într-o încăpere în care totul era din argint turnat. Podeaua era din pătrate de argint, unele poleite, altele mate. Tavanul era alcătuit după modelul sculpturilor de lemn din vechile castele. În sfârşit, lambriurile, marginile tapiţeriei, oglinzile, ramele şi mesele te uimeau prin fineţea cu care fuseseră meşterite.

– *Signor* Romati, mi-a vorbit presupusa doamnă de curte, te opreşti prea îndelung asupra acestor mărunţişuri. Asta e numai anticamera slujitorilor prinţesei de Monte Salerno.

N-am scos o vorbă şi am intrat în camera următoare, semănând ca formă celei dintâi, numai că tot ceea ce era înainte din argint aici era din aur, cu podoabe din acel aur voalat atât de mult preţuit cu cincizeci de ani în urmă.

– Camera, a continuat tânăra necunoscută, este a nobilimii curţii, a mareşalului şi a celorlalţi funcţionari ai curţii noastre. În camerele prinţesei n-ai să vezi nici aur, nici argint, acolo domneşte deplina simplitate, poţi să te convingi începând cu sufrageria.

Spunând acestea, a deschis o uşă laterală. Am intrat într-o sală în care pereţii erau acoperiţi cu marmură colorată, iar tavanul era sculptat în basorelief din marmură albă. În spate, în imense dulapuri cu uşi de sticlă, se găseau tot felul de vase şi tacâmuri de cristal masiv şi ceşti din cel mai frumos porţelan de India.

Ne-am întors în camera curtenilor şi de aici am trecut în sala de bal.

– Aceasta este sala care, fără îndoială, o să te umple de uimire, a zis doamna.

Şi într-adevăr am rămas înlemnit. La început mi-am pironit ochii pe podea, care era meşterită din plăci de lapislazuli, alternând cu pietre tari, în formă de mozaic florentin. O singură placă a unui asemenea mozaic costă câţiva ani de muncă. De departe desenul înfăţişa un imens arabesc, dar, examinându-l mai îndeaproape, puteai distinge varietatea infinită a amănuntelor, care dădea farmec întregului. De fapt, deşi desenul părea a fi uniform, în realitate era un amestec uimitor de flori colorate, scoici strălucind în culorile curcubeului, mai încolo tot felul de fluturi sau păsări colibri. Şi în felul acesta pietrele cele mai scumpe slujeau la imitarea a ceea ce în natură este mai atrăgător. În mijlocul podelei se afla o cutie din pietre preţioase, înconjurată de un şir de perle mari. Întregul mozaic părea a fi un basorelief aievea, exact ca în mozaicurile florentine.

– *Signor* Romati, m-a întrerupt necunoscuta, dacă ai să te opreşti atâta în faţa fiecărui lucru, n-o să terminăm niciodată.

Mi-am ridicat ochii de la pământ şi-am zărit pe perete un tablou de Rafael, care părea a fi o primă schiţă a *Şcolii din Atena* [206] , dar de un colorit mult mai viu, datorită calităţii vopselelor în ulei.

Mai departe l-am văzut pe Hercule la picioarele Omfalei [207] ; Hercule era pictat de Michelangelo, iar după figura femeii mi-am dat seama că aceasta era opera lui Guido [208] . Într-un cuvânt, fiecare tablou depăşea în perfecţiune tot ceea ce văzusem până atunci. Tapetul sălii era din catifea verde, pe fondul căreia picturile arătau şi mai frumoase.

De ambele părţi ale uşilor se aflau statui ceva mai mici decât mărimea naturală. Erau patru cu toate: vestitul *Amor* al lui Fidias, sculptat pentru Phryne, *Faunul* aceluiaşi Fidias, adevărata *Venus* a lui Praxiteles, căci cea a familiei Medici este numai o copie, şi, în sfârşit, un *Antinous*, de o frumuseţe fără pereche. Grupuri statuare din marmură tronau în faţa fiecărei ferestre.

În salon, de jur-împrejur, erau aşezate scrinuri cu sertăraşe, împodobite, în loc de bronz, cu învelişuri misterioase, având în mijloc camee, pe care abia le mai poţi găsi în cabinetele regilor. Sertarele gemeau de monede antice de aur, aranjate ştiinţific, într-o ordine desăvârşită.

– Aici, m-a lămurit însoţitoarea mea, stăpâna castelului îşi petrece orele de după-amiază; cercetarea acestor colecţii stârneşte discuţii pe cât de interesante, pe atât de instructive. Dar mai sunt încă multe lucruri de arătat, vino cu mine mai departe.

Şi am intrat în dormitor. Era o încăpere octogonală, cu patru alcovuri şi, în fiecare, se afla un pat imens şi larg. Nu se vedeau nici lambriuri, nici plafon pictat, nici tapiserii. Peste toate, atârnate cu mult gust,

perdele de muselină indiană, brodate cu tot felul de modele şi atât de subţiri, că le puteai lua drept o ceaţă din care Arachne [209] însăşi a tors o stofă uşoară.

– De ce sunt patru paturi? am întrebat.

– Ca să te poţi muta dintr-unul în altul în cazul când căldura sufocantă nu te lasă să dormi, mi-a răspuns frumoasa necunoscută.

– Dar de ce sunt atât de largi? am mai adăugat după o clipă de chibzuială.

– Uneori prinţesa, când e chinuită de insomnie, are obiceiul să-şi cheme la ea slujnicele. Dar să trecem dincolo, în sala de baie.

Era o cameră rotundă, smălţată cu sidef şi dungi de coral. De jur-împrejurul plafonului un şir de perle mari susţinea franjurile unor talismane de aceeaşi mărime şi nuanţă. Plafonul era tot numai din sticlă, prin care se vedeau înotând peştişori chinezeşti, aurii. În loc de cadă pentru baie, în mijlocul camerei era instalată o placă concavă de marmură, înecată de spumă artificială, din care ieşeau capetele celor mai rare scoici indiene.

Văzând toate astea nu mi-am putut stăpâni un strigăt de uimire:

– Ah, domniţă, raiul pe pământ nu e nimic faţă de minunăţiile astea!

– Raiul pe pământ! a strigat tânăra femeie îngrozită şi aproape disperată. Rai! Ai pomenit ceva de rai? Te rog, *signor* Romati, nu vorbi în felul acesta, te rog foarte mult. Şi acum vino cu mine mai departe.

Atunci am intrat într-un foişor plin cu păsări de tot felul, multe subecuatoriale, dar şi de prin părţile noastre. Ne aştepta acolo o masă pusă numai pentru mine.

– Cum îţi închipui, domniţă, am zis eu întorcându-mă către frumoasa mea călăuză, că ar putea cineva să se mai gândească la mâncare într-un asemenea palat divin? Şi văd că dumneata nu ai de gând să-mi ţii tovărăşie. În ce mă priveşte, nu cutez să mă aşez singur la masă, doar dacă binevoieşti să-mi spui ceva mai multe lucruri despre prinţesa care posedă toate aceste minunăţii.

Tânăra femeie a zâmbit cu mult farmec, mi-a întins o farfurie cu tot felul de bunătăţi, s-a aşezat şi a început:

– Sunt fiica ultimului prinţ de Monte Salerno...

– Cum aşa? Dumneata, doamnă?

– Am vrut să spun prinţesa de Monte Salerno, dar nu mă întrerupe.

Povestea prinţesei de Monte Salerno

Prinţul de Monte Salerno, originar din vechiul neam princiar Salerno, a fost *grande* de Spania, comandant suprem al armatei, mare amiral, mare scutier, mare mareşal al curţii, mare maestru de vânătoare, într-un cuvânt unea în persoana sa toate marile dregătorii ale regatului Neapolelui. Deşi el însuşi era nemijlocit în slujba regelui, avea şi la curtea lui mulţi nobili, printre care unii cu titluri. Printre aceştia din urmă se găsea marchizul Spinaverde, primul curtean al prinţului, care se bucura de toată încrederea acestuia, deopotrivă cu soţia lui, marchiza Spinaverde, prima doamnă de

onoare a prinţesei. Aveam pe atunci zece ani, am vrut să spun că unica fiică a prinţului de Monte Salerno avea zece ani, când i-a murit mama. Atunci cei doi Spinaverde au părăsit casa prinţului: soţul, ca să se ocupe de administrarea generală a bunurilor, iar soţia, ca să se îngrijească de educaţia mea. Au lăsat-o la Neapole pe fiica cea mai mare, Laura, de care, după cum se spunea, însuşi prinţul se îndrăgostise. Mama ei şi tânăra prinţesă au venit să locuiască la Monte Salerno. Nu s-au ocupat prea mult de educaţia tinerei Elfrida, în schimb s-au străduit să-i împlinească toate dorinţele. Se obişnuiseră să asculte de cum făceam cel mai mic semn din cap.

– Dumneata, domniţă, dumneata făceai semnul? am strigat.

– Nu mă întrerupe, *signor*, te-am mai rugat o dată, a zis ea mânioasă, după care a continuat:

– Aveam poftă să pun la tot felul de încercări răbdarea slujitoarelor mele. În fiecare clipă le dădeam porunci care se băteau cap în cap. Şi pe care abia pe jumătate le puteau îndeplini. Atunci le pedepseam ciupindu-le, zgâriindu-le sau înţepându-le cu ace pe mâini şi pe picioare. Curând m-au părăsit toate. Marchiza mi-a trimis altele, dar nici acestea n-au rezistat prea mult pe lângă mine. În vremea asta, tata s-a îmbolnăvit grav şi am plecat la Neapole. Eu îl vedeam rar, dar soţii Spinaverde nu-l părăseau nicio clipă. Până la urmă a murit şi, prin testament, l-a desemnat pe marchiz ca unic tutore al fiicei sale şi administrator al tuturor averilor ei.

Înmormântarea ne-a mai reţinut vreo câteva săptămâni, apoi ne-am întors la Monte Salerno, unde m-am apucat iar să-mi chinuiesc slujnicele. Au trecut vreo patru ani de asemenea îndeletniciri nevinovate, care erau pentru mine cu atât mai plăcute, cu cât marchiza mereu îmi dădea dreptate, garantându-mi că întreaga lume

e la picioarele mele şi că nu există o pedeapsă destul de aspră pentru cei care nu vor să-mi fie supuşi.

Totuşi, într-o bună zi toate slujnicele mele, una după alta, m-au părăsit, aşa că seara, la culcare, eram nevoită să mă dezbrac singură. De ciudă, am început să plâng şi am dat fuga la marchiză, care mi-a spus:

– Dragă şi iubită prinţesă, şterge-ţi ochii frumoşi. Am să te dezbrac azi eu însămi, iar mâine am să-ţi aduc şase femei, de care, fără îndoială, ai să fii mulţumită.

A doua zi, după ce m-am trezit, marchiza mi-a prezentat şase fete tinere şi nespus de frumoase, care la prima vedere mi-au făcut o impresie ciudată. Şi ele păreau a fi emoţionate. Eu mi-am revenit cea dintâi din încurcătură, am sărit din pat, le-am îmbrăţişat pe rând şi le-am asigurat că nu le voi bate şi nu le voi certa niciodată. Şi aşa a fost, căci, deşi erau uneori neîndemânatice atunci când mă îmbrăcau sau îndrăzneau să nu-mi dea ascultare, niciodată nu m-am supărat pe ele.

– Dar, domniţă, i-am zis prinţesei, cine ştie dacă aceste fete nu erau, de fapt, decât nişte băieţi travestiţi...

Prinţesa a luat o poză marţială şi a replicat:

– *Signor* Romati, te-am rugat să nu mă întrerupi. Apoi a continuat:

– În ziua în care am împlinit şaisprezece ani s-au anunţat în vizită câţiva distinşi oaspeţi. Erau secretarul de stat, ambasadorul spaniol şi prinţul Guadarrama. Acesta din urmă venea ca să-mi ceară mâna, ceilalţi doi îl întovărăşeau ca sprijin pentru rugămintea sa. Tânărul

prinţ era deosebit de atrăgător şi nu pot ascunde că a făcut o impresie puternică asupra mea. Seara, am ieşit cu toţii la plimbare prin grădină. Abia făcuserăm câţiva paşi, când un taur înfuriat a sărit dintre pomi şi s-a aruncat asupra noastră. Prinţul i-a tăiat calea cu pelerina în mână şi s-a repezit asupra lui. Animalul a căzut străpuns de tăişul spadei. Se părea că datoram viaţa curajului şi îndemânării tânărului prinţ, dar a doua zi am aflat că scutierul lui a mânat înadins taurul prin acele locuri şi că stăpânul lui a vrut să-mi dovedească în felul acesta gentileţea lui, după obiceiul ţării sale. Aşa că, în loc de recunoştinţă, m-am înfuriat pentru spaima pe care am tras-o şi i-am refuzat cererea.

Fapta mea i-a fost foarte pe plac marchizei. A folosit acest prilej ca să-mi arate cât de multe calităţi am şi mi-a înşirat toate pagubele pe care le-aş fi avut, schimbându-mi starea civilă şi intrând la stăpân. Ceva mai târziu acelaşi secretar de stat a venit la noi întovărăşit de alt ambasador şi de prinţul domnitor Nudel-Hansberg [210] . Pretendentul era înalt, solid şi gras, blond, de o albeaţă aproape vineţie şi se căznea să mă amuze cu vorbe despre proprietăţile sale în Statele ereditare [211] , dar vorbea italieneşte cu un caraghios accent tirolez.

Am început să-l maimuţăresc şi, cu acelaşi soi de accent, l-am asigurat că prezenţa lui e absolut necesară pe proprietăţile sale din Statele ereditare. Prinţul german a plecat supărat din cale-afară. Marchiza m-a copleşit cu mângâierile ei şi, ca să mă ţină şi mai sigur la Monte Salerno, a poruncit să se meşterească toate frumuseţile pe care le-ai admirat aici.

– Într-adevăr, a reuşit de minune, am exclamat, palatul uimitor poate fi numit pe drept cuvânt raiul pe pământ.

Auzind acestea, prinţesa a izbucnit mânioasă:

– *Signor* Romati, te-am rugat o dată să nu mai foloseşti această expresie.

Apoi a început să râdă, dar cu un râs înfiorător şi convulsiv, repetând întruna: da, rai, rai, pe pământ, tocmai despre asta e vorba, despre rai.

Scena începea să devină neplăcută. La urmă, prinţesa şi-a reluat vechea mină severă şi, străpungându-mă cu privirea, mi-a poruncit s-o urmez.

A deschis uşa şi ne-am pomenit în nişte subterane spaţioase, în spatele cărora lucea parcă un fel de lac de argint, care în realitate era din argint viu. Prinţesa a bătut din palme şi îndată a apărut o barcă mică, în care vâslea un pitic galben. Ne-am urcat în barcă şi abia atunci mi-am dat seama că piticul avea chipul din aur, ochii de diamant şi buzele din coral. Într-un cuvânt, era un automat, care, cu ajutorul unor vâsle mici, tăia valurile de argint viu cu o îndemânare nemaipomenită şi aşa împingea barca înainte. Acest barcagiu neobişnuit ne-a dus până la picioarele unei stânci, care s-a deschis singură şi am intrat iarăşi în subterane, unde mii de alte automate ne-au înfăţişat un spectacol dintre cele mai ciudate. Păuni îşi înfoiau cozile incrustate cu pietre preţioase, papagali cu pene de smarald zburau pe deasupra capetelor noastre, arapi de abanos aduceau pe tăvi de aur vişine de rubin şi struguri de safir, un număr nesfârşit de uimitoare obiecte umplea aceste încăperi minunate, al căror capăt nu putea fi văzut cu ochiul liber.

În clipele acelea, nu ştiu nici eu de ce, m-a apucat iar pofta să repet formula nefericită cu raiul, ca să mă conving ce impresie poate să

facă acum cuvântul asupra prinţesei. Lăsându-mă, deci, pradă nestăpânitei curiozităţi, i-am spus:

– Cu adevărat, se poate spune că aici e raiul pe pământ...

De data asta prinţesa a zâmbit cu un farmec deosebit, zicându-mi:

– Ca să poţi judeca mai bine ce e plăcut aici, am să-ţi prezint şase dintre slujitorii mei...

Şi, scoţând o cheie de aur de la brâu, a deschis un cufăr enorm, acoperit cu catifea neagră, ţesută cu fir de argint. Când capacul a sărit, dinăuntru a ieşit un schelet, care s-a apropiat de mine, groaznic la înfăţişare. Am scos sabia, dar scheletul, rupându-şi mâna stângă, a folosit-o drept armă, aruncându-se asupră-mi. M-am apărat cât am putut, când, deodată, al doilea schelet a ieşit din cufăr, i-a frânt o coastă celui dintâi şi m-a lovit cu ea zdravăn în cap. L-am apucat de gât, dar m-a cuprins cu mâinile lui osoase, vrând să mă doboare la pământ. Abia am reuşit să scap de el, când al treilea schelet a ieşit din cufăr, alăturându-se celorlalte două. După el au mai apărut alte trei. Atunci, nemaiavând nicio speranţă să ies biruitor din această luptă nedreaptă, am căzut în genunchi în faţa prinţesei, implorându-i milă.

Prinţesa le-a poruncit scheletelor să se întoarcă în cufăr, apoi a zis:

– Romati, ia aminte, niciodată în viaţă să nu uiţi ce-ai văzut aici.

În aceeaşi clipă m-a strâns de braţ; am simţit de parcă m-ar fi ars până la oase şi am leşinat.

Nu ştiu cât de mult am rămas în această stare. Când m-am trezit am auzit în juru-mi cântece pline de evlavie. Mi-am dat seama că zac

întins printre dărâmături. M-am căznit să ies de-acolo şi am nimerit într-o curte interioară. În mijlocul curţii se găsea o capelă în care se rugau nişte călugări. După ce şi-au încheiat rugăciunile, mai-marele lor m-a poftit în chilia sa. L-am urmat şi, străduindu-mă să-mi adun gândurile, i-am povestit tot ce văzusem în noaptea aceea. Când mi-am încheiat povestea, părintele mi-a spus:

– Fiule, te-ai uitat dacă nu cumva prinţesa ţi-a lăsat niscaiva semne pe mână?

Mi-am suflecat mâneca şi, într-adevăr, am văzut o pată roşie de arsură pe braţ şi urmele celor cinci degete ale prinţesei.

Atunci părintele a deschis o cutie de lângă patul lui şi a scos din ea un pergament vechi:

– Iată, aceasta este bula de înfiinţare a ordinului nostru. Poate că ea o să-ţi lămurească întâmplarea prin care ai trecut.

Am desfăşurat pergamentul şi am citit cele ce urmează:

> *„Anno Domini 1503, în al nouălea an al domniei lui Frederic, regele Neapolelui şi al Siciliei, Elfrida Monte Salerno, împingând impietatea până la ultimele limite, s-a lăudat cu glas tare că posedă adevăratul rai şi s-a dezis pe faţă de cel care ne aşteaptă în viaţa de apoi. În vremea asta, într-o noapte de joi spre Vinerea Mare, un cutremur i-a înghiţit palatul, ruinele lui au devenit culcuşul iadului, pe care diavolul, duşman al neamului omenesc, l-a populat cu o puzderie de duhuri rele. Acestea prind în mrejele a mii de rătăciri pe cei care îndrăznesc să se apropie de Monte*

Salerno, ba chiar şi pe cucernicii creştini care trăiesc prin aceste locuri. De aceea noi, Pius al III-lea, capul Bisericii etc. etc., îngăduim a se întemeia o capelă chiar în mijlocul amintitelor ruine...“

Nu-mi mai amintesc sfârşitul bulei. Pot să spun numai că părintele mi-a garantat că întâmplările au devenit mult mai rare şi că, dacă se mai petreceau totuşi, atunci erau numai în noaptea dinspre joi spre Vinerea Mare. Totodată m-a sfătuit să dau câteva liturghii pentru odihnirea sufletului prinţesei şi la una din ele să fiu şi eu prezent. I-am ascultat sfatul, apoi am pornit mai departe în călătorie, dar amintirea acelei nefericite nopţi mi-a lăsat o tristă impresie, pe care nimic n-o poate şterge. Pe deasupra, mâna mă doare întruna.

Spunând acestea, Romati şi-a dezgolit braţul, lăsând să se vadă arsura şi urmele degetelor prinţesei.

Aici l-am întrerupt pe staroste, spunându-i că am răsfoit în biblioteca lui Uceda, cabalistul, unele legende ale lui Happelius şi am găsit în ele o păţanie cu totul asemănătoare.

– Se poate ca Romati să fi reţinut povestea pe care ne-a spus-o din această carte, a răspuns starostele, sau poate că a născocit-o în întregime. Oricum, povestirea lui mi-a stârnit o dată mai mult pofta de călătorii şi mai ales speranţa de a trece, ca şi el, prin asemenea întâmplări neobişnuite, ceea ce a rămas de altfel numai o speranţă. Dar asta e puterea impresiilor trăite la o vârstă tânără. Visurile mi s-au învârtit multă vreme în cap şi niciodată n-am putut scăpa de ele cu totul.

– *Señor* Pandesowna, i-am replicat, nu mi-ai dat oare de înţeles că de când trăieşti prin munţii aceştia ai văzut lucruri pe care le poţi numi uimitoare?

– Bineînţeles, am văzut unele lucruri care mi-au amintit de povestea lui Giulio Romati.

În clipa aceea unul din ţigani a întrerupt povestea starostelui lor. S-a pus masa şi, cum Pandesowna avea multe treburi, eu mi-am luat puşca şi am plecat la vânătoare. Am trecut peste câteva coline şi, aruncând o privire spre valea care se întindea la picioarele mele, mi s-a părut că zăresc de departe nenorocita aceea de spânzurătoare cu cei doi fraţi ai lui Zoto.

– I-ai găsit pe amândoi atârnaţi? m-a întrebat ţiganul.

– Cum aşa, l-am întrerupt, au cumva obiceiul să se dezlege?

– Foarte des, a zis starostele, mai ales noaptea.

Aceste câteva cuvinte m-au pus pe gânduri. Iar mă găseam în vecinătatea celor două blestemate sperietori. Nu ştiam dacă sunt fantome sau alte închipuiri, oricum se cuvenea să mă tem, orice s-ar fi întâmplat. Tot restul zilei l-am petrecut cuprins de tristeţe. M-am dus la culcare fără să mănânc şi toată noaptea n-am visat altceva decât năluci, strigoi, duhuri, fantome, spânzuraţi şi altele asemenea.

ZIUA A PAISPREZECEA

Ţigăncile mi-au adus ciocolata fierbinte şi au binevoit să rămână cu mine la masă. Apoi mi-am luat iar puşca şi nu înţeleg cum de am fost aşa de distrat, că m-am pomenit iar lângă spânzurătoarea fraţilor lui Zoto. I-am găsit dezlegaţi. M-am apropiat şi i-am văzut pe amândoi [212] zăcând alături pe pământ, iar între ei o tânără fată, în care am recunoscut-o pe Rebecca.

Am trezit-o cât am putut de blând, totuşi priveliştea, pe care n-am putut s-o ascund, i-a provocat o mare suferinţă. A început să tremure, apoi să plângă, la urmă a leşinat. Am luat-o în braţe şi am dus-o la izvorul din apropiere, i-am stropit faţa cu apă şi încet am readus-o în simţiri.

Nu m-aş fi încumetat niciodată să-i spun că am găsit-o lângă spânzurătoare, dar ea a început cea dintâi să vorbească despre asta.

– Ştiam bine că tăcerea ta o să aibă urmări rele pentru noi. N-ai vrut să ne povesteşti păţaniile tale, aşa că am ajuns, ca şi tine, victima acestor monştri blestemaţi. [213] Nici până acum nu-mi pot explica toate grozăviile acestei nopţi. O să mă căznesc să mi le amintesc şi să

ţi le înşir, dar n-ai să mă înţelegi dacă n-aş începe de la începutul vieţii mele.

Rebecca a rămas o clipă pe gânduri, apoi a început:

Povestea Rebeccai

Fratele meu, povestindu-ţi aventurile sale, te-a pus la curent în parte şi cu ale mele. Tatăl nostru îl destinase pe el ca soţ al celor două fiice ale reginei din Saba, cât despre mine, voia să mă mărite cu cele două genii din fruntea constelaţiei Gemenilor.

Mândru de căsătoria care i se anunţa, fratele meu s-a apucat mai cu sârg de ştiinţele cabalistice. Eu însă aveam o cu totul altă impresie. Mă îngrozea gândul că trebuia să mă mărit deodată cu cele două genii şi eram atât de înspăimântată, că nu puteam să leg nici măcar două versete de Cabala. Mereu amânam treaba pentru a doua zi şi ajunsesem aproape să uit această artă la fel de grea, pe cât era de periculoasă.

Fratele meu, observându-mi încetineala, nu mai contenea cu cele mai grele reproşuri. I-am făgăduit să mă îndrept, dar nici gând să mă ţin de cuvânt. Până la urmă m-a ameninţat că se va plânge tatălui nostru; l-am implorat să nu facă asta. Atunci mi-a promis să aştepte până în prima sâmbătă, dar cum nici până atunci n-am făcut nimic, a intrat la mine în miez de noapte, m-a trezit şi mi-a spus că va chema îndată umbra tatălui nostru, straşnicul Mamun.

I-am căzut la picioare, cerându-i milă, dar degeaba. Am auzit cum rostea groaznica formulă, născocită cândva de vrăjitoarea din Endor.

Îndată a apărut tatăl meu, pe un tron de fildeş. Privirea lui mânioasă m-a umplut de groază. Credeam că n-o să mai apuc să aud prima vorbă ce-i va ieşi din gură. Dar i-am auzit glasul. Doamne, Avraame! Rostea blesteme înspăimântătoare. Nu-ţi pot repeta ce-a spus...

Tânăra israelită şi-a ascuns faţa în palme şi părea că tremură numai la amintirea acelei scene teribile. În sfârşit, şi-a venit în fire şi a povestit mai departe:

– N-am auzit ce-a mai spus tata, fiindcă am leşinat înainte de a termina. Când m-am trezit, l-am văzut pe fratele meu întinzându-mi cartea *Sefirot*. Credeam că iar am să leşin, dar eram nevoită să mă supun sentinţei. Fratele meu, care ştia bine că trebuie s-o ia de la capăt cu mine, avea destulă răbdare şi mi le amintea pe toate, fără să-i scape nimic. Am început cu alcătuirea silabelor, apoi am trecut la cuvinte şi formule. Încetul cu încetul ştiinţa aceasta mobilă m-a cucerit cu totul. Petreceam toate nopţile în cabinetul care-i servise tatălui meu ca observator şi ieşeam de-acolo abia când zorile îmi întrerupeau cercetările, iar atunci cădeam de oboseală. Servitoarea mea mulatră, Sulaicha, mă dezbrăca, nici eu nu ştiam când. După câteva ore de somn mă întorceam la treburile pentru care nu eram deloc făcută, cum de altfel singur ai să-ţi dai seama.

O ştii pe Sulaicha şi ai observat, desigur, cât e de frumoasă. Ochii ei sunt plini de dulceaţă, gura i-e toată numai zâmbet, întreaga-i făptură e plină de nuri dintre cei mai aleşi. Într-o zi, întorcându-mă de la observator, tot strigând-o în zadar ca să vină să mă dezbrace, am intrat în odaia ei. Am văzut-o aplecată pe fereastră, pe jumătate goală, făcând semne cuiva de pe partea cealaltă a văii şi trimiţându-i fierbinţi sărutări.

Până atunci habar n-aveam ce e dragostea. Exprimarea acestui simţământ pentru prima dată m-a pironit locului. Eram atât de tulburată şi de surprinsă, că am rămas nemişcată ca o statuie. Sulaicha s-a întors spre mine. O rumeneală vie răzbătea prin culoarea brună a feţei ei, revărsându-i-se în întreaga fiinţă. Şi eu m-am înroşit şi am pălit fără veste. Simţeam că-mi pierd minţile. Sulaicha a alergat spre mine, m-a prins în braţe, iar inima ei, bătând lângă a mea, m-a făcut să simt fierberea care-i răscolea trupul.

Mulatra m-a dezbrăcat degrabă şi, aşezându-mă în pat, părea că se îndepărtează cu mai mare plăcere ca oricând. Curând am auzit paşii unui bărbat care intra în camera ei. Fără voia mea, am sărit repede din pat, am alergat la uşă şi m-am uitat pe gaura cheii. L-am văzut pe tânărul mulatru Tanzai, ţinând în mână un coş plin cu flori de câmp. Sulaicha i-a sărit înainte, a luat florile în palme şi le-a strâns la sân. Tanzai s-a apropiat ca să le simtă mireasma ce se amesteca cu răsuflările iubitei. Fata a început să tremure, iar pe mine parcă m-a străbătut acelaşi fior. Apoi, şi-a plimbat privirea rătăcită pe chipul lui şi i-a căzut în braţe. Eu mi-am stropit aşternutul cu lacrimi, sughiţurile îmi opreau răsuflarea şi am început să strig cu imensă durere: „O, străbunica mea cea de-a o sută douăzecea, al cărei nume îl port, blândă şi simţitoare soaţă a lui Isaac! [214] Dacă din sânul socrului tău, din sânul lui Avraam, unde te afli, vezi starea în care mă aflu, roagă umbra lui Mamun să-ţi apară şi spune-i că eu, fiica lui, nu sunt vrednică de cinstirea pe care i-o aduce!“

Strigătele l-au trezit pe fratele meu, care a intrat la mine şi, crezând că sunt bolnavă, mi-a dat un leac să mă liniştesc. S-a întors pe la amiază şi, văzând că pulsul îmi creşte cu putere, s-a oferit să execute în locul meu operaţiunile mele cabalistice. I-am primit jertfa cu recunoştinţă, căci nu mai eram bună de nimic. Spre seară am

adormit şi am avut visuri cu totul deosebite faţă de cele de până atunci. A doua zi visam trează fiind, sau mai degrabă eram atât de distrată, că nu ştiam nici eu ce vorbesc. Privirile fratelui meu făceau să mi se înroşească obrajii în mod inexplicabil. Şi aşa au trecut opt zile.

Într-o noapte fratele meu a intrat în camera mea. Ţinea la subsuoară cartea *Sefirot*, iar în mână eşarfa cu constelaţii pe care erau înscrise cele şaptezeci şi două de denumiri pe care le-a dat Zoroastru [215] constelaţiei Gemenilor.

– Rebecca, mi-a zis, ieşi din starea asta care te înjoseşte. A venit vremea să-ţi încerci puterea asupra fiinţelor elementare. Această eşarfă cu constelaţii te va apăra împotriva insistenţelor lor. Alege-ţi în munţii dimprejur un loc pe care-l socoteşti cel mai potrivit pentru acţiunile tale şi gândeşte-te că soarta ta depinde numai de tine.

Rostind aceste cuvinte, fratele meu m-a scos afară pe poarta castelului şi a închis-o la loc în urma mea.

Rămasă singură, mi-am adunat tot curajul de care eram în stare. Era o noapte neagră, eu eram numai în cămaşă, cu picioarele goale, despletită şi cu cartea în mână. Mi-am îndreptat paşii spre muntele ce mi se părea cel mai apropiat. Un păstor a vrut să mă înşface; l-am îmbrâncit cu mâna în care ţineam cartea şi el a căzut fără suflare la picioarele mele. N-o să te miri când ai să afli că învelişul cărţii mele era sculptat din lemnul Chivotului [216] , având însuşirea de a distruge tot ce atinge.

Primele raze ale soarelui şi-au făcut apariţia când am ajuns pe culmea aleasă ca loc pentru experienţele mele. Nu le puteam însă începe decât a doua zi, la miezul nopţii. M-am ascuns într-o peşteră,

unde am dat peste o ursoaică şi câţiva ursuleţi. Ursoaica s-a aruncat asupră-mi, dar legătura cărţii s-a dovedit a fi şi de această dată salvatoare: fiara a căzut moartă la pământ. Ţâţele ei umflate m-au făcut să-mi dau seama că mor de foame, dar încă nu aveam la poruncă niciun spirit, nici măcar un spiriduş rătăcit. M-am hotărât să profit de prilej şi să-mi potolesc setea cu laptele ursoaicei. Resturile de căldură pe care animalul le mai păstra îi făceau hrana mai puţin respingătoare, dar ursuleţii au venit îndată să-şi ceară drepturile. Închipuie-ţi, Alfons, o fată de şaisprezece ani, care nu şi-a părăsit până atunci casa părintească, aflată dintr-odată într-o asemenea situaţie. Ce-i drept, aveam în mâini o armă teribilă, dar nu eram obişnuită s-o folosesc, iar cea mai mică neatenţie o putea întoarce împotriva mea.

În vremea asta, iarba a început deodată să se usuce, aerul, să se încingă brusc, iar păsările, să cadă moarte în zbor. Mi-am dat seama că diavolii, avertizaţi de ceea ce urma să se întâmple, începuseră să se adune. Copacul din apropiere s-a aprins singur, scoţând vălătuci de fum, care, în loc să se ridice, au năvălit în peşteră şi m-au cufundat în întuneric. Ursoaica ce zăcea la picioarele mele părea să reînvie, ochii ei aruncau flăcări care, pentru o clipă, au împrăştiat negurile. În acelaşi timp, din gura ei a ieşit un duh rău în formă de şarpe înaripat. Era Nemrael, spirit de ultimul rang, care era destinat să-mi slujească. Îndată am auzit vorbe rostite în limba egregorilor, cei mai renumiţi îngeri dintre cei căzuţi, şi am înţeles că îmi fac cinstea de a mă întovărăşi la prima mea intrare în lumea fiinţelor de mijloc. Limba este aceeaşi în care şi-a scris Enoch cartea sa, operă asupra căreia am meditat profund.

În sfârşit, Semiasa, prinţul egregorilor, a venit să mă anunţe că e vremea să încep. Am ieşit din peşteră, mi-am desfăşurat eşarfa cu

constelaţii, am deschis cartea şi am rostit cu glas tare teribilele formule, pe care până atunci abia îndrăzneam să le citesc pe şoptite.

Înţelegi bine, *señor* Alfons, că nu sunt în stare să-ţi povestesc tot ceea ce se întâmpla cu mine, ba chiar n-ai putea să înţelegi. Adaug numai că am căpătat o putere destul de mare asupra duhurilor şi că am fost învăţată să fac cunoştinţă cu gemenii cereşti. Cam pe atunci fratele meu a zărit vârfurile picioarelor fiicelor lui Solomon. Am aşteptat până ce soarele avea să intre sub semnul Gemenilor. Atunci, în acea zi, sau mai bine zis în acea noapte, m-am apucat de lucru. Mi-am încordat toate puterile. În sfârşit, m-a toropit somnul căruia nu m-am putut împotrivi.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, când Sulaicha mi-a adus oglinda, am văzut stând în spatele meu două figuri omeneşti. M-am întors, dar n-am mai zărit nimic. Iar m-am întors să mă uit în oglindă şi iar am văzut acelaşi tablou. De fapt, fenomenul nu era deloc înfricoşător. Am văzut doi tineri, ceva mai înalţi la statură decât oamenii obişnuiţi. Erau laţi în spate, dar cu umerii puţin rotunjiţi, ca la femei. Şi pieptul avea, de asemenea, forme feminine. Dincolo de asta, nu se deosebeau cu nimic de bărbaţi. Braţele îndoite în afară se sprijineau pe şolduri ca la statuile egiptene, părul blond, strălucitor, le cădea în inele pe spate. Despre trăsăturile feţei, ce să mai spun: îţi poţi închipui frumuseţea unor semizei, căci erau în fapt gemenii cereşti, i-am recunoscut după micile flăcări lucindu-le deasupra capetelor. [217]

– Cum erau îmbrăcaţi aceşti semizei? am întrebat-o pe Rebecca.

– Nu erau deloc îmbrăcaţi, mi-a răspuns ea, fiecare din ei avea patru aripi, din care două porneau din braţe, iar celelalte două se împreunau în jurul mijlocului. Deşi erau transparente, totuşi,

scânteile de aur şi argint, cu care erau brăzdate, le acopereau îndestul tot ceea ce ar fi putut să-mi atingă pudoarea.

„Aceştia sunt aşadar“, mi-am zis, „cei doi tineri cereşti cărora le-am fost destinată ca soţie.“ În sinea mea, nu mă puteam stăpâni să-i compar cu tânărul mulatru, care o iubea atât de sincer pe Sulaicha, dar la gândul acesta m-am înroşit toată. M-am uitat în oglindă şi mi s-a părut că acei doi semizei îmi aruncau priviri mânioase, de parcă mi-a fi ghicit gândurile şi s-ar fi supărat că îndrăzneam, fără voia mea, să-i înjosesc cu această comparaţie.

Câteva zile în şir, de teamă, nu m-am mai uitat în oglindă. Până la urmă, m-am încumetat. Gemenii divini, cu mâinile încrucişate pe piept, blânzi şi cu priviri galeşe, mi-au risipit teama. Nu ştiam, totuşi, ce să le spun. Ca să scap de încurcătură, m-am dus să caut un volum de opere al lui Edris [218], cel pe care voi îl numiţi Atlas. Erau cele mai frumoase poezii pe care le aveam. Muzica versurilor lui Edris imită armonia corpurilor cereşti. Nu cunosc prea bine limba acestui autor. Temându-mă, deci, să nu fi citit greşit, m-am uitat pe ascuns în oglindă ca să mă conving de efectul pe care-l provocam asupra lor. Puteam fi pe deplin mulţumită. Cei doi Tamini se uitau unul la altul cu un ochi plin de simpatie pentru mine şi mai aruncau uneori câte o privire şi în oglindă, făcându-mă să mă fâstâcesc de-a binelea. În clipa aceea fratele meu a intrat în odaie şi întreaga vedenie a dispărut. Mi-a vorbit de fiicele lui Solomon, cărora le zărise numai vârfurile picioarelor. Văzându-l atât de vesel, i-am împărtăşit bucuria, mai ales că mă simţeam pătrunsă de un simţământ necunoscut. Emoţia lăuntrică, ce însoţeşte întotdeauna operaţiunile cabalistice, a făcut loc unei dulci reverii, ale cărei delicii îmi fuseseră străine până atunci.

Fratele meu a poruncit să se deschidă poarta castelului, care rămăsese închisă din clipa când urcasem eu pe munte, şi ne-am lăsat în voia plăcerilor plimbării. Ţinutul era ca fermecat, câmpul strălucea de culorile cele mai vii. În ochii fratelui meu citeam un fel de avânt, cu totul deosebit de cel pe care i-l inspirau ştiinţele. Ne-am cufundat în păduricea de portocali. El s-a dus să viseze în partea lui, eu într-a mea şi ne-am întors copleşiţi de gânduri minunate.

Sulaicha, venind să mă dezbrace, a adus şi oglinda. I-am cerut s-o scoată din odaie, zicându-mi, după obiceiul struţului, că, dacă nu mă văd pe mine însămi, nici n-am să fiu văzută. M-am culcat şi am adormit, dar curând cele mai ciudate vise au pus stăpânire pe mine. Mi se părea că în abisul cerurilor văd două stele superbe, care alunecau maiestuos pe bolta zodiacului. Brusc s-au abătut din drum, dar după o clipă au apărut din nou, ducând după ele mica nebuloasă din constelaţia Vizitiului.

Aceste trei corpuri cereşti parcurseseră împreună drumul prin aer, apoi s-au oprit, căpătând forma unui meteor de foc. După aceea, au devenit trei inele de lumină şi, rotindu-se multă vreme separat, s-au unit într-un singur focar. Atunci s-au schimbat într-un mare halou, adică un cerc de lumină, înconjurând un tron de safir. Pe tron stăteau cei doi gemeni, întinzând mâinile către mine şi arătându-mi locul pe care aveam să-l ocup între ei. Am vrut să mă avânt spre ei, dar în clipa aceea mi s-a părut că mulatrul Tanzai mă apucă de mână şi mă opreşte. Şi, într-adevăr, am simţit o strânsoare puternică şi îndată m-am trezit.

Odaia mea era cufundată în întuneric, dar prin crăpăturile uşii am văzut lumină în camera lui Sulaicha. Auzind-o cum oftează, am crezut că e bolnavă. Ar fi trebuit s-o strig, dar n-am făcut-o. Nu ştiu

ce grabă nenorocită m-a împins din nou să mă uit pe gaura cheii. I-am văzut pe mulatrul Tanzai şi pe Sulaicha, amândoi cuprinşi de o joacă ce m-a înspăimântat. Mi s-a făcut negru înaintea ochilor şi am căzut leşinată.

Când am deschis ochii, Sulaicha şi fratele meu stăteau lângă mine. I-am aruncat mulatrei o privire fulgerătoare şi i-am interzis să mi se mai arate dinainte. Fratele meu m-a întrebat de ce sunt atât de aspră cu ea. Roşie ca focul, i-am povestit tot ce mi s-a întâmplat. Mi-a răspuns că el însuşi îi unise pe veci cu o zi înainte, dar că îi pare, totuşi, foarte rău că n-a prevăzut ceea ce s-a întâmplat. Ce-i drept, numai văzul îmi fusese atins, dar drăgălăşenia neobişnuită a celor doi Tamini l-a neliniştit peste măsură. Cât despre mine, în afară de ruşine îmi pierdusem toate simţurile şi aş fi preferat să mor decât să mă mai uit în oglindă.

Fratele meu nu cunoştea legăturile mele cu cei doi Tamini, dar ştia că nu le sunt străină. Văzând însă că sunt tot mai mult cuprinsă de tristeţe, se temea să nu părăsesc operaţiunile începute. Când soarele urma să iasă de sub semnul Gemenilor, a socotit necesar să-mi atragă atenţia în privinţa aceasta. Atunci m-am trezit parcă din somn. Am început să tremur la gândul că n-am să-i mai văd pe semizeii mei şi că am să mă despart de ei pentru unsprezece luni, neştiind măcar ce loc ocup în inimile lor şi dacă n-am să devin cu totul nevrednică de atenţia lor.

Am hotărât să mă duc în camera înaltă a castelului, unde se afla o oglindă veneţiană mare de vreo şase coţi. Ca să fiu mai sigură pe mine însămi, am luat cartea lui Edris, cuprinzând poemul despre facerea lumii. M-am aşezat departe de oglindă şi am început să citesc cu voce tare. Apoi, întrerupând lectura şi ridicând brusc glasul, am

cutezat să-i întreb pe cei doi Tamini dacă au fost martorii tuturor acestor minuni. Atunci oglinda veneţiană a sărit din cuiul în care atârna şi s-a oprit în faţa mea. I-am zărit pe cei doi Tamini. Mi-au zâmbit mulţumiţi, înclinându-şi capetele în semn că într-adevăr fuseseră prezenţi în momentul facerii lumii şi că totul se întâmplase cu adevărat aşa cum scrie Edris.

În acel moment, curajul a pus stăpânire pe mine, am închis cartea şi mi-am cufundat privirea în ochii divinilor mei iubiţi. Această clipă de uitare putea să mă coste aprig. În mine mai era mult din ceea ce este omenesc din fire, ca să pot suporta o atât de apropiată întâlnire cu ei. Flacăra care strălucea în ochii lor era cât pe ce să mă ardă. Mi-am plecat privirea şi, venindu-mi puţin în fire, am început să citesc mai departe, dar am nimerit tocmai cântul al doilea, în care poetul descrie dragostea fiilor lui Elohim cu fiicele oamenilor [219] . Nu-ţi poţi închipui astăzi felul în care se iubea în primele veacuri ale existenţei lumii. Citind aceste descrieri directe, adeseori mă poticneam, neputând înţelege cuvintele poetului. Atunci ochii mei s-au îndreptat fără voie spre oglindă şi mi s-a părut că văd cum cei doi Tamini îmi ascultă glasul cu o plăcere din ce în ce mai mare. Întindeau mâinile către mine şi se apropiau de scaunul meu. Îşi desfăşurau aripile luminoase ale braţelor. Am observat totodată tremurul uşor al aripilor pe care le aveau pe şolduri. De teamă că le vor desfăşura şi pe acestea, mi-am ascuns ochii cu palma şi în aceeaşi clipă am simţit-o atinsă de un sărut, la fel şi palma în care ţineam cartea. Atunci am auzit deodată cum oglinda se sparge în mii de bucăţele mărunte. Am înţeles că soarele a ieşit din zodia Gemenilor, care în felul acesta îmi spuneau adio.

A doua zi, în altă oglindă am văzut parcă două umbre sau mai degrabă două uşoare contururi ale celor doi divini iubiţi ai mei. O zi

mai târziu totul a dispărut. Atunci, ca să-mi alung dorul, am început să-mi petrec nopţile în observator şi cu ochiul la telescop să-i urmăresc pe iubiţii mei până ce dispăreau. Erau deja demult sub linia orizontului, când mai visam că încă îi văd. În sfârşit, când coada Racului dispărea din ochii mei, plecam să mă culc, dar aşternutul meu era adesea scăldat fără voie de lacrimi, a căror pricină singură n-o puteam desluşi.

În vremea asta fratele meu, plin de dragoste şi de speranţă, s-a cufundat mai mult ca oricând în cercetări din domeniul ştiinţelor oculte. Într-o zi a venit la mine şi mi-a spus că semne de netăgăduit, pe care le-a zărit pe cer, l-au înştiinţat că vestitul adept, care locuieşte de două sute de ani în piramida Suphis [220] , călătoreşte spre America şi că în ziua de douăzeci şi trei a lunii *tybi* [221] , la ora şapte şi patruzeci şi două de minute va trece prin Cordoba. În aceeaşi seară, m-am dus la observator şi m-am convins că avea dreptate, dar calculul meu mi-a dat un rezultat uşor diferit. Fratele meu a rămas la părerea lui şi, cum nu era obişnuit să şi-o schimbe, a hotărât să plece el însuşi la Cordoba spre a se convinge că nu el, ci eu greşisem.

Putea să-şi realizeze călătoria într-un timp tot atât de scurt cât mi-ar trebui ca să-ţi spun aceste cuvinte, dar nevoind să piardă plăcerea plimbării, a plecat spre munţi, alegând drumul care, prin peisajul său, îi dădea cea mai mare desfătare. În felul acesta a ajuns la „Venta Quemada“. A cerut să fie însoţit de acelaşi duh care mi s-a arătat mie în peşteră, poruncindu-i să-i aducă cina. Nemrael a furat atunci mâncarea preotului benedictinilor şi a adus-o la han. Apoi, fratele meu, nemaiavând nevoie de Nemrael, l-a trimis înapoi la mine.

Eram atunci tocmai în observator şi am zărit pe cer semnele care m-au făcut să tremur pentru soarta fratelui meu. I-am poruncit lui

Nemrael să se întoarcă la han şi să nu-l părăsească nicio clipă. A alergat într-acolo, dar curând s-a întors zicându-mi că o putere mai mare decât a lui nu i-a îngăduit să pătrundă înăuntrul hanului. Nelinişştea mea nu mai avea margini. În sfârşit, te-am zărit pe tine, venind împreună cu el. Am observat pe chipul tău o linişte şi o siguranţă de sine care mi-au dovedit că nu eşti cabalist. Tatăl meu îmi spusese odată că un oarecare muritor o să aibă influenţă nefastă asupră-mi, aşa că mă temeam că tu eşti acela.

În curând alte griji m-au cuprins cu totul. Fratele meu mi-a povestit aventura lui Pacheco şi ceea ce i se întâmplase lui însuşi, dar a adăugat, spre marea mea mirare, că nici el nu ştie cu ce fel de duhuri avea de-a face. Am aşteptat noaptea cu cea mai mare nerăbdare şi, de cum a venit, am executat cele mai teribile exorcisme. Dar totul, degeaba: n-am putut afla nimic, nici despre natura celor două fiinţe, nici dacă fratele meu, încetând să mai fie cu ele, şi-a pierdut într-adevăr dreptul la nemurire. Am crezut că ne vei putea lămuri oarecum, dar tu, rămânând fidel nu ştiu cărui cuvânt de onoare, n-ai vrut să ne spui nimic.

În vremea asta, ca să-l liniştesc pe fratele meu, am hotărât să-mi petrec eu însămi noaptea la „Venta Quemada“ şi ieri am pornit-o la drum. Era deja noapte târziu când am ajuns la intrarea în vale. Am adunat câţiva aburi gazoşi şi i-am făcut să ardă, cerându-le să mă călăuzească. Este o taină rămasă în familia noastră. Cam la fel a procedat şi Moise, fratele bun al celui de-al şaptezeci şi treilea înaintaş al meu, care a făcut un stâlp de foc, conducându-i pe israeliţi prin pustiu.

Flăcăruia mea s-a aprins cât se poate de bine şi a început să alerge înaintea mea, dar n-a ales drumul cel mai scurt. I-am observat

nesupunerea, dar nu i-am dat prea mare atenţie. Când am ajuns la locul cu pricina, se făcuse deja miezul nopţii. Din curtea hanului am putut zări lumină în odaia din mijloc şi am auzit o muzică plină de armonie. M-am aşezat pe o bancă de piatră şi am început unele exerciţii cabalistice, care au rămas fără niciun rezultat. Ce-i drept, muzica mă vrăjise şi mă mişcase într-atât, încât în clipa asta nu-ţi pot spune dacă exerciţiile mele erau făcute conform regulilor şi cred că voi fi greşit în vreun punct important. Atunci eram însă convinsă de precizia lor şi, socotind că în han nu sunt nici duhuri, nici diavoli, am tras concluzia că acolo trebuie să fie oameni. M-am lăsat, deci, pradă plăcerii de a le asculta cântecul. Vocile le erau întovărăşite de sunetul unui instrument cu strune şi erau atât de melodioase şi pline de armonie, că nicio muzică pământească nu se poate compara cu ceea ce auzeam.

Cântecele au trezit în mine gânduri atât de plăcute, cum niciodată nu-mi închipuisem până atunci. Am rămas multă vreme pe bancă ascultându-le, dar până la urmă a trebuit să intru în han, căci doar pentru asta venisem. Am deschis uşa odăii din mijloc şi am văzut doi tineri înalţi şi chipeşi, stând la masă, mâncând, bând şi cântând cât îi ţinea gura. Erau îmbrăcaţi după moda orientală: aveau pe cap turbane, pieptul şi braţele le erau goale, iar la brâu purtau arme preţioase. Cei doi necunoscuţi, pe care i-am luat drept turci, s-au ridicat, mi-au întins un scaun, mi-au umplut farfuria şi paharul şi au început iar să cânte, acompaniaţi de *tiorba* [222] , la care cântau pe rând.

Purtarea lor slobodă m-a cucerit. Cum foamea îmi cam dădea târcoale, am început să mănânc fără mofturi şi, cum apă nu era, am băut vin. M-a apucat apoi pofta de cântat alături de cei doi tineri, care păreau fermecaţi de glasul meu. Am fredonat o *seguidilla* [223]

spaniolă. Ei mi-au răspuns în aceeaşi limbă. I-am întrebat atunci unde au învăţat spaniola.

– Suntem de neam din Moreea, mi-a răspuns unul din ei. Ca marinari, am învăţat uşor limba porturilor prin care am umblat. Dar să lăsăm *seguidilla*, ascultă acum cântecele noastre naţionale.

Ce să-ţi mai spun, Alfons! În glasul lor răzbătea o melodie care purta sufletul prin toate ascunzişurile simţămintelor, iar când înduioşarea atingea cea mai înaltă treaptă, sunetele neaşteptate readuceau brusc o veselie nebună. Totuşi, nu m-am lăsat ademenită de aceste aparenţe. Uitându-mă atent la presupuşii marinari, mi s-a părut că am descoperit în ei o neobişnuită asemănare cu gemenii mei divini.

– Sunteţi turci născuţi în Moreea? i-am întrebat.

– Nicidecum, a răspuns cel care până atunci nu scosese o vorbă, nu suntem deloc turci. Suntem greci, din Sparta de neamul nostru şi ieşiţi dintr-un singur ou.

– Dintr-un singur ou?

– O, divină Rebecca, m-a întrerupt celălalt, cum e cu putinţă să nu ne recunoşti? Eu sunt Pollux, iar el e fratele meu.

De frică, parcă am simţit o gheară în gât. Presupuşii gemeni şi-au desfăcut aripile şi am simţit cum mă ridică în văzduh, dar o fericită inspiraţie m-a făcut să rostesc cuvântul sfânt pe care numai eu şi fratele meu îl ştiam, între toţi cabaliştii. Îndată am fost aruncată la pământ. Căderea aceasta m-a făcut să-mi pierd simţirea şi abia prin strădaniile tale mi-am revenit. Un glas dinlăuntru mă convinge că n-am pierdut nimic din ceea ce trebuise să păstrez, dar sunt obosită de

toate întâmplările astea neobişnuite. O, gemeni divini! Nu sunt vrednică de dragostea voastră. M-am născut ca muritoare de rând.

Cu aceste cuvinte Rebecca şi-a încheiat povestirea şi primul meu gând a fost că de la început până la sfârşit ea şi-a bătut joc de mine şi a vrut numai să abuzeze de naivitatea mea. Am respins însă destul de repede gândul şi, chibzuind mai temeinic asupra celor auzite, mi-am zis cam aşa:

„Ori femeia asta e în cârdăşie cu neamul Gomélezilor şi vrea să mă pună la încercare, ca să mă forţeze să trec la credinţa musulmană, ori, din alte motive, vrea să-mi smulgă taina verişoarelor mele. În ce le priveşte pe acestea, dacă nu sunt demoni, atunci fără îndoială sunt în slujba Gomélezilor.“

Cuprins de astfel de gânduri, am observat că Rebecca trasează în aer cercuri şi alte asemenea semne vrăjitoreşti. După o clipă mi s-a alăturat:

– I-am transmis fratelui meu unde mă aflu şi sunt sigură că spre seară va fi aici. Până atunci, să ne grăbim spre tabăra ţiganilor.

Sprijinindu-se cu nădejde de braţul meu, ne-am dus la bătrânul staroste, care a primit-o pe evreică, arătându-i adânc respect. Toată ziua Rebecca s-a purtat cu multă naturaleţe şi se părea că uitase de ştiinţele secrete. Seara a sosit fratele ei, s-au îndepărtat împreună, iar eu m-am retras să mă odihnesc. Culcat în pat, m-am mai gândit la povestirea Rebeccăi, dar pentru că era prima dată în viaţă când aflasem câte ceva despre Cabala, despre adepţi şi despre semne cereşti, nu i-am putut face niciun reproş mai hotărât şi, în această nesiguranţă, am adormit. [224]

ZIUA A CINSPREZECEA

M-am trezit destul de devreme şi, în aşteptarea micului dejun, am plecat la plimbare. L-am zărit de departe pe cabalist, care discuta aprins cu soră-sa. M-am întors, nedorind să-i întrerup, dar curând am observat cum cabalistul se îndreaptă spre tabără, iar Rebecca s-a apropiat în grabă de mine. Am făcut câţiva paşi în întâmpinarea ei şi am pornit împreună la plimbare, dar fără a ne vorbi. Până la urmă, frumoasa israelită a întrerupt cea dintâi tăcerea, zicându-mi:

– *Señor* Alfons, am să-ţi fac o destăinuire care n-o să-ţi fie indiferentă, dacă, bineînţeles, soarta mea te interesează cât de cât. Am să las pentru totdeauna ştiinţele cabalistice. În noaptea asta am meditat profund asupra acestei hotărâri. La ce bun deşarta nemurire, pe care tatăl meu a vrut să mi-o hărăzească? Oare nu suntem, şi fără ea, cu toţii nemuritori? Oare nu ne vom aduna cu toţii în sălaşul celor drepţi? Doresc să folosesc din plin această scurtă viaţă, s-o petrec alături de un soţ adevărat, nu în tovărăşia stelelor. Vreau să fiu mamă, să-i văd cu ochii mei pe copiii copiilor mei şi apoi, sătulă de viaţă, vreau să adorm în braţele lor şi să zbor spre sânul lui Avraam. Ce zici de intenţia mea?

– O susţin cu toată puterea, am răspuns, dar ce-o să zică fratele tău?

– La început s-a mâniat din cale-afară, dar până la urmă mi-a făgăduit că o să facă şi el la fel, dacă va fi nevoit să renunţe la fiicele lui Solomon. O să aştepte până ce soarele va intra sub semnul Fecioarei şi apoi o să ia o hotărâre irevocabilă. Dar între timp ar vrea să afle ce erau nălucile care şi-au râs de el la „Venta Quemada“ şi se numeau Emina şi Zibelda. N-a vrut să-ţi pună nicio întrebare în legătură cu ele, fiindcă îşi închipuie că nu ştii mai mult ca el. În seara asta vrea, totuşi, să-l cheme pe Jidovul Rătăcitor, acelaşi pe care l-ai văzut în chilia pustnicului. Speră să poată smulge de la el niscaiva poveşti.

În timp ce Rebecca îmi vorbea, am fost anunţaţi că micul dejun este gata. Totul era pregătit în peştera cea mare, unde fuseseră adăpostite şi corturile, căci norii începuseră să întunece uşor cerul. Curând s-a pornit o furtună năprasnică. Văzând că suntem condamnaţi să ne petrecem restul zilei în peşteră, l-am rugat pe bătrânul staroste să-şi continue povestirea, ceea ce a şi făcut.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Ţi-aminteşti, *señor* Alfons, istoria prinţesei Monte Salerno, pe care mi-a povestit-o Giulio Romati. Ţi-am spus ce impresie a făcut asupra mea. Când ne-am dus la culcare, în odaie numai o lampă lumina slab. Mi-era teamă să mă uit la colţurile întunecate ale încăperii, cu deosebire la o ladă în care gazda obişnuia să păstreze rezervele de orz. Mi se părea că în orice clipă am să văd ieşind din ea cele cinci

schelete ale prinţesei. Am tras plapuma peste mine, ca să nu văd nimic, şi în curând am adormit.

A doua zi dis-de-dimineaţă, m-au trezit clopoţeii catârilor. Eram gata de drum printre primii. Am uitat şi de Romati, şi de prinţesă, mă gândeam numai la plăcerile apropiatei călătorii. Şi într-adevăr, a fost dintre cele mai plăcute. Soarele, ascuns într-o uşoară pânză de nori, nu ardea prea tare şi catârgiii au hotărât să meargă toată ziua fără odihnă, oprindu-se numai la fântâna Dos Leones, unde drumul spre Segovia se uneşte cu cel spre Madrid, în locul acesta sunt copaci frumoşi, iar doi lei, aruncând apă într-o cadă de marmură, sporesc farmecul peisajului.

Era deja amiază când am ajuns acolo şi, de cum ne-am oprit, am zărit mai mulţi călători venind dinspre Segovia. Pe primul catâr din capul convoiului stătea o tânără fată, pare-se de-o seamă cu mine, deşi în realitate era ceva mai în vârstă. Lângă ea mergea un băiat de vreo şaisprezece ani, arătos şi bine îmbrăcat, deşi arăta a slugă de grajd. În urma lor venea o femeie pe care puteam s-o iau drept mătuşa mea Dalanosa, nu atât după înfăţişare, cât mai ales după mişcări şi după expresia de bunătate care i se citea pe chip. În urma convoiului veneau slugile.

Pentru că sosiserăm primii, i-am invitat pe călători să ia masa cu noi, la umbra copacilor. Femeile au primit invitaţia, dar cu tristeţe, îndeosebi tânăra fată. Uneori se uita galeş la tânărul catârgiu, care o slujea cu ardoare, fapt la care bătrâna doamnă privea cu milă şi cu lacrimi în ochi. Le-am observat frământarea şi aş fi fost bucuros să le spun ceva ca să le consolez, dar, neştiind cum, am început să mănânc în tăcere.

Am pornit apoi la drum. Buna mea mătuşă s-a alăturat necunoscutei doamne, eu m-am apropiat de tânăra fată şi am văzut cum junele catârgiu, vrând, chipurile, să-i potrivească şaua, îi atingea mâna sau piciorul, uneori îi săruta chiar glezna.

După două ceasuri, am ajuns la Olmedo, unde urma să rămânem peste noapte. Mătuşă-mea a cerut să fie scoase măsuţele în curtea hanului şi au luat loc, ea şi cu tovarăşa ei de drum. După o clipă mi-au recomandat să cer să se aducă ciocolata. Am intrat în casă şi, vrând să-i caut pe oamenii noştri, m-am pomenit în odaia în care se ascunseseră, îmbrăţişaţi, tânăra fată şi catârgiul. Amândoi erau scăldaţi în lacrimi. Văzându-i, mai că mi s-a frânt inima. M-am aruncat de gâtul tânărului catârgiu şi am început să plâng în hohote. Atunci au intrat cele două doamne. Mătuşa mea, mişcată peste măsură, m-a scos afară din încăpere, întrebându-mă de pricina acestor lacrimi. Neştiind de ce plângeam, n-am putut să-i răspund. Socotind că plângeam fără niciun motiv, a izbucnit în râs. În vremea asta, cealaltă doamnă se retrăsese în altă parte cu tânăra fată. Le auzeam numai cum suspinau şi nu s-au mai arătat până la masă.

Cina n-a fost nici prea lungă, nici prea veselă. Spre sfârşit, mătuşă-mea s-a întors către necunoscuta doamnă şi i-a spus:

– *Señora*, să mă ferească cerul să-i vorbesc de rău pe cei apropiaţi, mai ales pe dumneata, care ai un suflet bun, mi se pare, şi cu adevărat creştinesc. Am avut fericirea să stau la masă cu dumneata şi întotdeauna mă voi mândri cu asta. Dar nepotul meu a văzut cum fata asta tinerică îl îmbrăţişa pe băiatul cu catârii, băiat frumos, nu zic nu, n-am nimic să-i reproşez, dar m-am mirat văzând că dumneata nu găseşti în asta nimic condamnabil. Desigur... n-am

niciun drept... dar având cinstea să iau masa împreună cu dumneata... şi apoi până la Burgos mai e o bună bucată de drum...

Ajunsă aici, mătuşă-mea s-a încurcat într-atât, că n-ar fi ieşit niciodată din impas dacă cealaltă doamnă, întrerupând-o la momentul potrivit, nu i-ar fi grăit:

– Aşa e, ai dreptate, doamnă, după tot ce ai văzut, să mă întrebi care-i pricina îngăduinţei mele. Ar fi trebuit să nu scot o vorbă despre asta, dar văd că nu se cuvine să-ţi ascund orice lucru ar fi în legătură cu mine.

Venerabila doamnă a scos batista, şi-a şters o lacrimă şi a început...

Povestea Mariei de Torres

Sunt fiica cea mai mare a lui Don Emanuel de Noruna, *oidor* al tribunalului din Segovia. La vârsta de optsprezece ani m-am măritat cu don Enrique de Torres, fost colonel în armata spaniolă. Mama murise de câţiva ani, pe tata l-am pierdut la două luni după căsătorie şi am luat în casa noastră pe sora mea mai mică, Elvira, care avea pe atunci abia paisprezece ani, dar era vestită în tot ţinutul pentru frumuseţea ei. De la tata n-am moştenit mai nimic. În ce-l priveşte pe soţul meu, el dispunea de o avere bunicică, dar împrejurările din familia lui erau de aşa natură, că trebuia să mai întreţină vreo cinci cavaleri de Malta şi vreo şase călugăriţe care-i erau cu toţii rude, aşa că, până la urmă, veniturile abia ne ajungeau pentru o viaţă modestă. Din fericire, renta anuală, acordată de Curte soţului meu, pentru vechile sale servicii, ne mai îmbunătăţea oarecum situaţia.

Existau pe atunci la Segovia multe case de nobili, care nu erau mai înstărite decât a noastră. Unite prin interese comune, se obişnuiseră cu economiile stricte. Rar, când se vizitau, femeile nu apăreau la ferestre, bărbaţii nu zăboveau pe uliţe. Se cânta mult la chitară, se ofta şi mai mult, căci toate astea nu costau nimic. Fabricanţii de stofe de vigonie [225] trăiau în belşug, dar, pentru că nu era în puterea noastră să-i imităm, ne răzbunam dispreţuindu-i şi râzând de ei în toate felurile.

Pe măsură ce soră-mea creştea, pe strada noastră răsunau tot mai multe chitare. Unii dintre cântăreţi oftau, în timp ce alţii zdrăngăneau sau oftau şi zdrăngăneau totodată.

Frumoasele oraşului crăpau de invidie, dar cea care era subiectul acestor omagii nu le dădea nici cea mai mică atenţie. Soră-mea se închidea mai întotdeauna în odaia ei, iar eu, ca să nu trec drept nepoliticoasă, îi ţineam locul la fereastră şi-i adresam pe rând fiecăruia câte-o vorbă. Era o îndatorire impusă, de care nu puteam scăpa, dar când ultimul chitarist se îndepărta, închideam fereastra cu o plăcere nespusă. Soţul meu şi soră-mea mă aşteptau în sufragerie. Cina modestă era înviorată de mii de glume la adresa adoratorilor. Fiecare îşi primea porţia şi cred că, dacă ar fi auzit ce se spunea despre ei, a doua zi n-ar mai fi apărut nici unul. Ne amuzam la culme pe seama lor. Discuţiile acestea ne făceau o plăcere atât de marc, că adesea ne duceam la culcare noaptea târziu.

Într-o seară, în timp ce vorbeam despre subiectul favorit, Elvira, luând o mină serioasă, a zis:

– Ai observat, dragă soră, că îndată ce toţi chitarişti dispar din faţa casei şi lumina se stinge la camera noastră, se mai aud două sau trei

seguidilla, cântate mai degrabă de un maestru decât de un amator oarecare?

Soţul meu a aprobat cele spuse, adăugând că şi el observase acelaşi lucru. Mi-am amintit că şi eu auzisem ceva şi am început să glumim pe seama soră-mii şi a noului ei adorator. De data asta mi s-a părut că nu prea se mai bucura atât de sincer de glume ca înainte.

A doua zi, după ce chitarişţii s-au depărtat şi am închis fereastra, am stins lumina şi am rămas în cameră. Curând am auzit vocea de care ne vorbise soră-mea. Cântăreţul a început cu un refren săltăreţ, după care a urmat un cântec despre plăcerile tainelor, altul despre dragoste amestecată cu teamă şi apoi n-am mai auzit nimic. Ieşind din cameră, am zărit-o pe soră-mea ascultând la uşă. M-am făcut că nu văd nimic, dar la cină am observat că era cam îngândurată şi distrată.

Tainicul cântăreţ îşi repeta zilnic serenadele şi aşa ne obişnuise cu cântecele sale, încât abia după ce terminam de ascultat ne aşezam la masă. Această fidelitate, înconjurată de aureola misterului, a stârnit curiozitatea Elvirei, tulburând-o peste măsură.

În vremea asta, am aflat că la Segovia a poposit o persoană care devenise obiectul interesului general. Era contele Rovellas, căzut în dizgraţia Curţii şi, ca atare, foarte însemnat în ochii locuitorilor provinciei. Rovellas se născuse la Vera Cruz. Mama lui, mexicancă de neam, adusese în casa tatălui său o zestre considerabilă, dar pentru că atunci americanii erau bine văzuţi la Curte, tânărul creol a trecut oceanul în speranţa de a primi titlul de *grande de Spania*. Îţi poţi închipui, *señora*, că, născut fiind în Lumea Nouă, nu prea avea idee de obiceiurile celei vechi. Cu toate acestea, îi orbea pe toţi cu luxul său şi chiar regelui în persoană îi plăcea să se amuze de naivitatea

lui. Dar pentru că toate aceste ciudăţenii veneau dintr-o prea mare iubire de sine, până la urmă a ajuns de râsul tuturor.

Tinerii nobili aveau pe atunci obiceiul să-şi aleagă doamna inimii lor. Purtau culorile ei, uneori chiar şi cifrele, ca, de pildă, în timpul turnirelor cavalereşti, numite *parejas*.

Rovellas, care era nemaipomenit de mândru, şi-a atârnat cifra fiicei regelui, infanta Maria Teresa [226] . Regelui i-a plăcut mult ideea, dar infanta, simţindu-se profund jignită, a trimis pe *alguacil*-ul [227] Curţii să-l aresteze pe conte şi să-l bage în închisoarea din Segovia. După o săptămână, Rovellas a fost eliberat, cu ordinul de a părăsi oraşul. Cauza dizgraţiei, după cum vezi, nu era prea onorabilă, dar contele chiar şi cu asta căuta să se laude. Vorbea cu plăcere despre pedeapsă, dând de înţeles că infanta nu era indiferentă faţă de atenţia lui.

Şi, într-adevăr, Rovellas ştia să se iubească pe sine în fel şi chip. Era convins că ştie totul şi că reuşeşte să ducă orice faptă la bun sfârşit, se lăuda mai ales cu arta de a supune taurii, cu muzica şi dansul. Nimeni nu era atât de nepoliticos ca să se pună cu el în privinţa ultimelor două talente, numai taurii nu dovedeau o asemenea fină educaţie. Dar contele, cu ajutorul matadorilor săi, se considera de neînvins şi în acest domeniu.

Ţi-am spus deja că ţineam casele închise pentru oaspeţi, primeam numai primele vizite. Soţul meu era un om respectat de toată lumea, atât pentru originea, cât şi pentru meritele lui militare, aşa că Rovellas a socotit potrivit să înceapă cu casa noastră. L-am primit stând în balcon, el rămânând afară, după obiceiul ţării noastre, care cere o distanţă însemnată între noi şi bărbaţii care vin să ne viziteze.

Rovellas vorbea mult şi cu uşurinţă. În timpul convorbirii a intrat soră-mea, aşezându-se lângă mine. Contele a fost atât de încântat de frumuseţea Elvirei, că a rămas ca împietrit. A îngăimat câteva vorbe fără şir, apoi a întrebat care este culoarea ei preferată. Elvira i-a răspuns că până atunci nu-şi alesese în mod deosebit vreuna.

– Domniţă, a întrerupt-o contele, pentru că îmi arăţi atâta indiferenţă, nu-mi rămâne decât să mă las copleşit de tristeţe, aşa că de-acum încolo negrul va fi singura mea culoare.

Soră-mea, deloc obişnuită cu asemenea politeţuri, nu ştia ce să răspundă. Rovellas s-a ridicat, şi-a luat rămas-bun şi a plecat. În aceeaşi seară am aflat că peste tot unde se dusese în vizită nu vorbise de nimic altceva decât de frumuseţea Elvirei, iar a doua zi am auzit că făcuse la croitori comandă de patruzeci de livrele negre, cusute cu aur şi mătase neagră. De atunci n-am mai auzit delicatele cântece de seară.

Rovellas, cunoscând obiceiul din casele nobile ale Segoviei, obicei care nu îngăduia să faci prea des vizite cuiva, s-a lăsat în voia sorţii, petrecându-şi serile sub ferestrele noastre, împreună cu tinerii de neam care ne făceau această onoare. Dar cum nu primise titlul de *grande*, iar cei mai mulţi dintre tinerii noştri prieteni făceau parte din acei *titolados* [228] castilieni, cu toţii îl socoteau drept egalul lor. Averile de care dispunea nu însemnau prea mult în ochii lor. Toate chitarele amuţeau când cânta el, iar contele era cel dintâi atât în discuţii, cât şi la concerte.

Această superioritate nu-i era însă îndeajuns mândrului Rovellas. Îl mistuia dorinţa nestăpânită de a înfrunta un taur în prezenţa noastră şi de a dansa cu sora mea. Aşa că ne-a declarat, nu fără emfază, că

poruncise să i se aducă o sută de tauri din Guadarrama şi să se înconjoare cu un gard o piaţă mare chiar lângă amfiteatru, unde, după spectacol, toţi cei prezenţi îşi puteau petrece nopţile dansând. Aceste câteva cuvinte au făcut o impresie nemaipomenită la Segovia. Contele hotărâse să-i zăpăcească pe toţi şi, dacă nu să distrugă, atunci măcar să şubrezească averile tuturor.

Abia se dusese vestea despre lupta cu taurii, că toţi tinerii din oraş parcă înnebuniseră: alergau ca apucaţi de streche, învăţau pe rupte tot felul de poziţii şi figuri de corridă, comandau veşminte bogate şi pelerine purpurii. Îşi măsurau, pe întrecute, tot ce aveau, costume, pălării şi altele asemenea; ba mai mult, aduseră de prin alte părţi croitori şi modiste şi cui nu-i ajungea punga acela se îndatora.

Erau cu toţii aşa de ocupaţi, încât strada noastră a început să se cam golească de lume. Dar Rovellas venea, ca întotdeauna, la ora obişnuită, sub ferestrele noastre. Ne-a spus că a poruncit să fie aduşi de la Madrid douăzeci şi cinci de cofetari, rugându-ne să ne spunem părerea despre talentele lor. În aceeaşi clipă şi-au făcut apariţia mai mulţi slujitori, îmbrăcaţi în livrele negre cusute cu fir de aur, care ne-au adus pe tăvi de aur tot felul de dulciuri şi răcoritoare.

A doua zi istoria s-a repetat, şi soţul meu, pe bună dreptate, şi-a cam ieşit din fire. Nu i se părea potrivit ca uşa casei noastre să ajungă loc de întâlniri publice. A binevoit să-mi ceară părerea şi, cum am fost, ca întotdeauna, de acord cu el, am hotărât să plecăm într-un orăşel, pe nume Villaca, unde aveam o căsuţă şi ceva pământ. În felul acesta ne era chiar mai uşor să facem ceva economii, să mai scăpăm de balurile şi spectacolele contelui şi să mai reducem din cheltuielile inutile pentru tot felul de straie. Dar cum casa din Villaca mai trebuia niţeluş reparată, am fost nevoiţi să ne amânăm plecarea cu vreo trei

săptămâni. Aflând de intenţia noastră, Rovellas şi-a arătat jalea ce-l cuprinsese, dând glas sentimentelor pe care le nutrea faţă de sora mea. În vremea asta Elvira, după cum mi se părea, uitase cu totul de vocea delicată din fiecare scară. A primit, totuşi, cu răceala cuvenită, declaraţiile contelui.

Trebuie să mai amintesc că pe vremea aia fiul meu avea doi ani. De atunci a crescut mult, cum ai văzut şi dumneata, *señora*, căci el este catârgiul acela tinerel, care călătoreşte cu noi. Băiatul, pe care l-am botezat Lonzeto [229] , era singura noastră bucurie. Elvira îl iubea la fel ca mine şi trebuie să recunosc că numai el ne înveselea când ne plictiseam de politeţurile deşarte ale adoratorilor soră-mii.

Abia hotărâserăm să plecăm la Villaca şi Lonzeto s-a îmbolnăvit de vărsat. E uşor să-ţi închipui disperarea noastră. Zi şi noapte stăteam lângă patul lui şi în vremea asta, seara, vocea aceea plăcută a început să-şi depene canţonetele. Elvira se îmbujora de cum le auzea, cu toate astea se îngrijea cu zel de Lonzeto. Până la urmă scumpul nostru copilaş s-a înzdrăvenit, ferestrele s-au deschis iar spre cei care oftau, dar misteriosul cântăreţ amuţise.

Cum ne-a văzut la fereastră, Rovellas şi-a făcut apariţia. Ne-a spus că lupta cu taurii fusese amânată numai din cauza noastră şi ne-a rugat să stabilim noi ziua spectacolului. I-am răspuns aşa cum se cuvine. Ziua memorabilă a fost stabilită pentru duminica următoare, care, din păcate, a venit prea devreme pentru bietul conte.

N-am să descriu în amănunt acest spectacol. Cine l-a văzut o dată şi-l poate uşor imagina. Se ştie, totuşi, că nobilii nu se comportă aidoma oamenilor de jos. Seniorii intră în arenă călare şi împung taurul cu un *rejón*, adică o lance, după care ei înşişi urmează să primească o

lovitură, dar caii sunt atât de învăţaţi, că lovitura animalului înfuriat abia îi atinge pe spate. Atunci, nobilul potrivnic, cu spada în mână, a coborât de pe cal. Ca totul să meargă bine, taurul nu trebuie să fie nărăvaş. În vremea asta însă, matadorii contelui, dintr-o greşeală, în loc de *toro franco* [230] , au dat drumul unui *toro marrajo* [231] . Cunoscătorii şi-au dat repede seama, dar Rovellas era deja în arenă şi n-avea cum să mai dea înapoi. Prefăcându-se că nu observă pericolul care-l ameninţa, a întors calul şi i-a dat taurului o lovitură cu lancea în umărul drept, îndoindu-şi apoi mâna şi aplecându-şi trupul între coarnele animalului, aşa cum cerea regulamentul.

Taurul, rănit, s-a prefăcut că se îndreaptă spre poarta arenei, dar, întorcându-se pe neaşteptate, s-a repezit asupra contelui şi l-a ridicat în coarne cu atâta putere, încât calul a căzut în afara arenei, iar călăreţul a rămas înăuntrul ei. Atunci taurul s-a întors spre el, l-a agăţat cu coarnele de guler, l-a învârtit în aer şi l-a aruncat tocmai în cealaltă parte a câmpului de luptă. Dar, simţind că victima a scăpat, a început să o caute cu ochii aprinşi de ură şi, văzându-l pe conte zăcând aproape fără suflare, s-a uitat la el cu răutate crescândă, a început să sape pământul cu copitele şi să-şi bată spatele cu coada. În aceeaşi clipă, un tânăr necunoscut a sărit în arenă, a apucat spada şi pelerina purpurie a lui Rovellas şi s-a oprit în faţa taurului. Vicleanul animal a făcut câţiva paşi înşelători, care n-au avut însă niciun efect asupra necunoscutului. Înfuriat, şi-a plecat coarnele spre pământ, s-a repezit spre tânăr să-l lovească, dar, înfigându-se în spada întinsă, a căzut mort la picioarele învingătorului. Tânărul a aruncat spada şi pelerina peste taur, a privit spre loja noastră, salutându-ne cu o uşoară înclinare, a sărit afară din arenă şi a dispărut în mulţime. Elvira m-a strâns de mână, zicându-mi:

– Sunt sigură că el e tainicul nostru cântăreţ.

Când starostele ţiganilor şi-a încheiat povestirea, unul dintre tovarăşii lui a venit să-i raporteze asupra treburilor zilei ce trecuse, aşa că ne-a rugat să-i îngăduim amânarea istorisirii pentru a doua zi şi a ieşit să se ocupe de guvernarea micului său stat.

– Cu adevărat, a zis Rebecca, îmi pare rău că starostele a fost nevoit să-şi întrerupă povestirea. L-am lăsat pe conte zăcând în arenă şi, dacă până mâine n-o să-l ridice nimeni, mă tem să nu fie prea târziu.

– N-ai grijă, i-am replicat, şi fii sigură că ălui bogat nu i se întâmplă nimic rău. Poţi să ai încredere în servitorii lui.

– Ai dreptate, a răspuns evreica, de altfel nu asta mă nelinişteşte. Aş vrea să aflu numele salvatorului şi dacă el este unul şi acelaşi cu misteriosul cântăreţ.

– Dar mi s-a părut că dumneata ştii tot.

– Alfons, nu-mi mai aduce aminte de ştiinţele cabalistice. Doresc să ştiu numai ceea ce eu însămi aud şi nu vreau să cunosc altă ştiinţă în afara priceperii de a-l face fericit pe cel pe care-l iubesc.

– Cum aşa? Ai şi făcut alegerea?

– Nicidecum. Nu m-am gândit încă la nimeni. Nu ştiu de ce, îmi închipui că un om de credinţa mea greu mi-ar putea fi pe plac, dar pentru că n-am să mă mărit niciodată cu un om de credinţa voastră, nu-mi rămâne să aleg decât dintre mahomedani. Se spune că locuitorii din Tunis şi Fez sunt peste măsură de arătoşi şi plăcuţi. Nu-mi doresc nimic altceva decât să găsesc un om cu inimă simţitoare.

– Dar bine, am întrebat-o, de unde ai această aversiune pentru creştini?

– Nu mă întreba, să ştii numai că nu-mi pot schimba credinţa, poate numai cu cea mahomedană.

Ne-am ciondănit o vreme pe tema asta, dar, spre sfârşit, când discuţia a început să lâncezească, am lăsat-o pe tânăra israelită şi mi-am petrecut restul zilei la vânătoare. M-am întors abia la masa de seară. I-am găsit pe toţi foarte bine dispuşi. Cabalistul vorbea de Jidovul Rătăcitor, care în curând avea să sosească din îndepărtata Africă. Rebecca mi-a spus:

– *Señor* Alfons, ai să-l vezi pe cel care a cunoscut personal obiectul pe care-l divinizezi.

Cuvintele acestea n-au avut însă darul să mă împingă într-o discuţie neplăcută pentru mine, aşa că am început să vorbesc despre altceva. Doream cu toţii sincer să auzim în acea seară urmarea povestirii starostelui ţiganilor, dar el ne-a rugat să o amânăm pe a doua zi. Ne-am dus la culcare şi eu, unul, am adormit buştean.

ZIUA A ŞAISPREZECEA

Cântecul greierilor, atât de viu şi neîntrerupt în Andaluzia, m-a trezit foarte devreme. Farmecele naturii îmi copleşeau tot mai mult fiinţa. Am ieşit din cort ca să admir strălucirea primelor raze de soare, desfăşurându-se în nemărginirea orizontului. Mă gândeam la Rebecca. „Are dreptate“, mi-am zis, „că preferă plăcerile vieţii omeneşti şi materiale în locul iluziilor deşarte ale vieţii ideale, unde şi aşa vom ajunge, mai devreme sau mai târziu. Oare nu avem în lumea asta destule învăţăminte variate, emoţii plăcute pe care le trăim din plin în scurta noastră trecere prin ea?“ Asemenea gânduri m-au cucerit o clipă, dar apoi, văzând că se duc cu toţii în peşteră pentru micul dejun, mi-am îndreptat şi eu paşii într-acolo. Am mâncat zdravăn, asemenea tuturor celor care respiră aerul curat de munte, şi, după ce ne-am potolit foamea, l-am rugat pe starostele ţiganilor să-şi continue povestirea, ceea ce a şi făcut.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Vă spusesem că ne-am oprit pentru a doua noapte pe drumul de la Madrid la Burgos şi că ne-am întâlnit acolo cu tânăra fată, îndrăgostită de băiatul deghizat în catârgiu, fiul Mariei de Torres. Această doamnă ne-a depănat la rându-i povestirea ei, până în momentul luptei contelui Rovellas cu taurul, cum acesta zăcea aproape mort la capătul arenei, în timp ce un tânăr necunoscut, de partea cealaltă, a lovit de moarte taurul care se pregătea să-şi sfâşie victima cu totul. Ce s-a întâmplat mai departe aflaţi de la Maria de Torres.

Urmarea povestirii Mariei de Torres

Îndată ce groaznicul taur s-a prăvălit în propriul sânge, servitorii contelui i-au sărit în ajutor. Rănitul nu dădea niciun semn de viaţă; l-au întins pe targă şi l-au dus acasă. Spectacolul a fost întrerupt şi toţi s-au răspândit pe la casele lor.

În aceeaşi seară am aflat că Rovellas e în afară de orice pericol. A doua zi soţul meu a trimis un om să-l întrebe de sănătate. Pajul nostru a întârziat multă vreme, iar când în sfârşit s-a arătat, ne-a întins o scrisoare cu următorul conţinut:

Señor Colonele,

Citind această scrisoare, Excelenţa Sa se va convinge că Cel de Sus s-a milostivit dăruindu-mi ultimele puteri. Dar durerile insuportabile pe care le simt în piept mă fac să mă îndoiesc că mă voi vindeca pe deplin. Ştii, desigur, señor Don Enrique, că Providenţa m-a înzestrat cu multe bunuri ale acestei lumi. O parte din ele o las nobilului salvator, care

şi-a primejduit zilele pentru a le lungi pe ale mele. Ceea ce-mi rămâne nu poate fi folosit mai bine decât aşternându-l la picioarele neasemuitei Elvira de Noruna. Fii bun, Señor, şi transmite-i din parte-mi sentimentele sincere şi cinstite pe care le-a trezit în cel care, poate, va deveni în curând o mână de pulbere şi cenuşă, dar căruia Cerul îi mai îngăduie să semneze

Conte Rovellas, marchiz de Vera Lonza y
Cruz Velada, comandor ereditar de
Talia Verde y Rio Floro,
nobil de Tolásquez y Riga Fuera y Mendez y Lonzos,
y otros , y otros, y otros [232]

Te miră, *señora*, că-mi amintesc atâtea titluri, dar o numeam cu ele în glumă pe soră-mea, aşa că până la urmă le-am învăţat pe de rost.

Îndată ce soţul meu a primit această scrisoare, ne-a citit-o şi nouă şi a întrebat-o pe sora mea ce să răspundă. Elvira a spus că se supune întru totul sfaturilor soţului meu, dar a adăugat că însuşirile contelui sunt pentru ea mai prejos decât exagerata iubire de sine ce răzbate din toate vorbele şi faptele lui.

Soţul meu a înţeles cât se poate de bine adevăratul sens al acestor cuvinte şi i-a scris contelui că Elvira este încă prea tânără ca să-i poată aprecia sentimentele, dar că se alătură rugăciunilor care se fac pentru înzdrăvenirea lui. Contele nu numai că nu a socotit răspunsul negativ, dar, mai mult, a început să vorbească peste tot de căsătoria lui cu Elvira, ca despre un lucru de-acum stabilit. Noi, în vremea asta, am plecat spre Villaca.

Casa noastră se afla chiar la capătul orăşelului, aproape la ţară, într-un loc de-a dreptul fermecător. Interiorul nu era nici el mai prejos decât peisajul înconjurător. În faţa locuinţei se găsea o căsuţă ţărănească, aranjată cu deosebit gust. Pridvorul era plin de flori, ferestrele mari şi luminoase, în colţul din dreapta o crescătorie de păsări, într-un cuvânt, totul impunea prin curăţenie şi prospeţime. Casa fusese cumpărată de la un oarecare *labrador* din Murcea. Agricultorii, care în provincia noastră sunt numiţi *labradori*, aparţin unei clase de mijloc între mica nobilime şi ţărănime.

Era deja târziu când am ajuns la Villaca. Am început prin a vizita casa din pod până în pivniţă, după care am cerut să se aducă scăunele pe terasă şi am băut ciocolată fierbinte. Soţul meu glumea pe seama Elvirei, vorbind de sărăcia casei în care binevoia să locuiască viitoarea contesă Rovellas. Peste puţin timp am zărit un plug venind de la câmp, tras de patru boi mari. Un flăcău zdravăn îi mâna, în urmă păşea un tânăr, la braţ cu o fată cam de aceeaşi vârstă cu el. Tânărul *labrador* avea o ţinută de nobil şi, când s-a apropiat de noi, am recunoscut în persoana lui pe salvatorul lui Rovellas. Soţul meu nu l-a băgat în seamă, dar soră-mea mi-a aruncat o privire pe care am înţeles-o îndată. Tânărul ne-a salutat ca un om care nu ţine să se oprească să facem cunoştinţă şi a intrat în căsuţa lui. Fata care era cu el ne-a privit cu multă atenţie.

– Frumoasă pereche, nu-i aşa? a zis menajera noastră, dona Manuela.

– Cum aşa, frumoasă pereche? a exclamat Elvira. Sunt soţ şi soţie?

– Chiar aşa, a răspuns Manuela. Şi ca să spun adevărul adevărat, este vorba de o căsătorie încheiată fără voia părinţilor. Fata a fost răpită. Nimeni nu se îndoieşte de asta. Ne-am dat seama imediat că nu sunt ţărani.

Soţul meu a întrebat-o pe Elvira de ce s-a tulburat aşa şi a adăugat:

– Ai putea crede că este misteriosul nostru cântăreţ.

În clipa aceea în căsuţa vecină s-au auzit refrene la chitară şi un glas care a confirmat bănuielile.

– Ciudată treabă! a observat el. Omul ăsta e însurat, asta înseamnă că serenadele lui erau îndreptate fără îndoială spre una din vecinele noastre.

– Dar eu, a adăugat Elvira, eu eram sigură că toate cântecele lui erau pentru mine.

Am început să râdem de naivitatea ei şi n-am mai vorbit de asta. Timp de şase săptămâni, cât am stat la Villaca, ferestrele căsuţei de vizavi au rămas închise şi nu i-am mai zărit pe vecinii noştri. Ba chiar se părea că plecaseră din oraş înaintea noastră.

După o vreme am aflat că Rovellas s-a mai înzdrăvenit şi că luptele cu taurii urma să reînceapă, ce-i drept fără participarea contelui. Ne-am întors la Segovia, unde am nimerit de la început în acelaşi vârtej de ceremonii, petreceri, spectacole şi baluri. Insistenţele contelui au înmuiat până la urmă inima Elvirei şi nunta a avut loc cu o pompă nemaivăzută până atunci.

La trei săptămâni după nuntă, contele a aflat că dizgraţia lui luase sfârşit şi se putea arăta la Curte. Vorbea cu bucurie de clipa când o va putea introduce pe sora mea. Dar înaintea plecării din Segovia a vrut să afle numele salvatorului său, aşa că a cerut să se anunţe că cel care îi va da de ştire asupra locului unde se află necunoscutul toreador va

primi ca recompensă o sută de bucăţi de aur, fiecare de câte opt pistoli [233] . A doua zi a primit următoarea scrisoare:

> *Domnule conte!*
>
> *Înălţimea Voastră se trudeşte în zadar. Renunţaţi la intenţia de a-l cunoaşte pe omul care v-a salvat viaţa şi rămâneţi cu convingerea că l-aţi pierdut pentru totdeauna.*

Rovellas i-a arătat scrisoarea soţului meu, declarându-i solemn că ea nu poate să vină decât din partea vreunui concurent la mâna Elvirei, că nu ştia de faptul că Elvira avusese înainte legături amoroase şi că, în acest caz, niciodată n-ar fi luat-o de soţie. Soţul meu l-a rugat pe conte să binevoiască a fi mai atent când vorbeşte şi de atunci a rupt orice relaţii cu el.

Despre plecarea la Curte nici nu putea fi vorba. Rovellas a devenit mohorât şi impulsiv. Întreaga-i dragoste s-a transformat în gelozie, iar gelozia, în violenţă disimulată. Soţul meu mi-a relatat conţinutul scrisorii anonime. Am ajuns la concluzia că săteanul din Villaca trebuie să fi fost vecinul adorator, acum deghizat. Ne-am străduit să aflăm alte amănunte, dar necunoscutul dispăruse, iar căsuţa o cumpărase de mult altcineva. Elvira era însărcinată, aşa că am tăinuit cauzele schimbării atitudinii soţului ei. Ea îşi dădea seama, dar nu ştia cărui fapt se datorează această bruscă indiferenţă din partea lui. Contele o vedea numai la ora mesei, discuţia abia se închega şi mai întotdeauna căpăta accente ironice.

Când sora mea mai avea puţin până să nască, Rovellas a născocit treburi importante care-l reclamau la Cádiz şi o săptămână mai

târziu ne-am pomenit cu un trimis oficial care i-a dat Elvirei o scrisoare, cu rugămintea de a o citi de faţă cu martori. Ne-am adunat cu toţii şi am ascultat cele ce urmează:

> *Señora!*
>
> *Am descoperit relaţiile dumitale cu don Sancho de Peña Sombre. De mult bănuiam că sunt înşelat, dar şederea lui la Villaca m-a convins de josnicia dumitale, mascată neîndemânatic de sora lui don Sancho, care trecea drept soţia lui. Fără îndoială, m-ai preferat datorită averii mele, dar nu vei avea parte de ea, pentru că nu ne vom mai vedea. Îţi voi asigura, totuşi, existenţa, deşi n-am să recunosc copilul pe care-l porţi în pântece.*

Elvira n-a apucat sfârşitul scrisorii, căci după primele cuvinte a leşinat. Soţul meu a plecat în aceeaşi seară ca să răzbune nedreptatea ce i se făcuse. Dar tocmai atunci Rovellas se îmbarcase pe o corabie spre America. Soţul meu s-a îmbarcat şi el pe următoarea corabie, dar o furtună puternică i-a înecat pe amândoi. Elvira a născut o fetiţă, pe care o vezi acum alături de mine, iar două zile mai târziu a murit. Cum de am rămas în viaţă nu pricep, dar cred că suferinţele mi-au dat putere să rezist.

Am botezat-o pe fată Elvira şi am încercat să-i asigur moştenirea de pe urma tatălui ei. Mi s-a spus că în privinţa asta trebuia să mă adresez Justiţiei mexicane. Am scris în America. Mi s-a comunicat că moştenirea a fost împărţită între douăzeci de rude mai îndepărtate şi că se ştia bine că Rovellas nu dorise s-o recunoască pe fiica surorii mele. Întreaga mea avere n-ar fi ajuns să plătesc nici măcar şase file

de procedură juridică. M-am mulţumit atunci să confirm la Segovia naşterea şi situaţia Elvirei, am vândut casa noastră din oraş şi am plecat la Villaca împreună cu micul meu Lonzeto, care avea pe atunci aproape trei ani, şi cu Elvira, care avea numai trei luni. Cea mai mare supărare mi-o pricinuia vederea casei în care locuise cândva acel blestemat necunoscut, înfierbântat de o tainică dragoste faţă de sora mea. Până la urmă m-am obişnuit şi copiii mi-au rămas singura mângâiere.

Trecuse un an de când locuiam la Villaca. Într-o bună zi am primit din America o misivă cu următorul conţinut:

Señora de Torres!

Primeşti această scrisoare de la un nefericit, a cărui dragoste plină de respect a fost pricina nenorocirilor familiei dumitale. Stima pe care am nutrit-o pentru mult regretata Elvira a fost, poate, mai mare decât dragostea pe care am simţit-o de cum am zărit-o. Căci pe atunci abia îndrăzneam să-mi fac ascultate glasul şi chitara, când strada era deja pustie şi nu mai aveam martori ai curajului meu.

Când contele Rovellas s-a declarat rob al frumuseţii care-mi fereca şi mie libertatea, am socotit potrivit să înăbuş în mine chiar şi cele mai mici scântei ale flăcării, care putea deveni fatală pentru sora dumitale. Aflând însă că amândouă aveaţi să petreceţi un timp la Villaca, m-am încumetat să cumpăr acolo o căsuţă şi, ascuns în spatele jaluzelelor, o priveam uneori pe aceea căreia nu îndrăznisem să-i adresez nici măcar o vorbă, cu atât mai puţin să-i destăinui simţămintele melc. O aveam cu mine şi pe sora mea, care trecea drept soţia

mea, ca să spulber orice aparenţe care ar fi putut stârni bănuiala că sunt un îndrăgostit deghizat.

Boala grea a mamei mele a fost cauza plecării noastre, iar la întoarcere Elvira devenise de-acum contesa Rovellas. Mi-am plâns pierderea norocului la care niciodată n-aş fi îndrăznit să-mi ridic ochii şi am plecat să-mi ascund jalea în pădurile din cealaltă parte a lumii. Acolo m-a ajuns vestea despre mârşăviile a căror cauză nevinovată am fost şi despre fapta de care a fost acuzată iubita mea, preacinstită şi preastimată.

Declar, deci, că Rovellas a minţit cu neruşinare susţinând că stima mea pentru incomparabila Elvira putea fi pricina pentru care am devenit tatăl copilului ei.

Declar că aceasta este un fals şi jur pe credinţă şi pe mântuire să nu iau pe nimeni de soţie, în afară de fiica divinei Elvira. Va fi o dovadă suficientă că ea nu este fiica mea. Spre confirmarea acestui adevăr mă jur pe Preasfânta Fecioară şi pe nepreţuitul sânge al Fiului Ei, rugându-mă să mă întovărăşească în ultimele mele clipe.

Don Sancho de Pena Sombre

P.S. Am cerut corregidorului [234] *din Acapulco să întărească această scrisoare; binevoieşte şi dumneata să faci tot aşa la tribunalul din Segovia.*

Abia am terminat de citit, că am şi sărit în picioare, blestemându-l pe don Sancho şi dragostea lui plină de consideraţie.

– Ah, ticăloşiile, am zis, drac împieliţat, Lucifer! De ce taurul pe care l-ai omorât sub ochii noştri nu te-a sfâşiat mai degrabă pe tine? Blestemata ta de stimă a pricinuit moartea soţului meu şi a surorii mele. Din pricina ta duc o viaţă înecată în lacrimi şi mizerie, şi acum vii să ceri de soţie o fiinţă de numai zece luni, cerul să te... iadul să te...

Vărsându-mi tot focul, am plecat apoi la Segovia, unde am cerut întărirea scrisorii lui don Sancho. Ajunsă în oraş, am găsit treburile casei noastre în cea mai proastă stare. Banii pentru casa vândută au fost opriţi în contul subvenţiilor anuale pe care le dădeam celor cinci cavaleri de Malta, iar indemnizaţia ce i se cuvenea soţului meu cât a fost în viaţă nu mi s-a mai plătit. Am rezolvat treburile cu cei cinci cavaleri maltezi şi cu cele şase călugăriţe, astfel încât drept singură avere mi-au rămas numai casa din Villaca şi acareturile ei. Adăpostul acesta a devenit pentru mine cu atât mai de preţ şi m-am întors aici cu mai mare plăcere decât oricând.

Pe copii i-am regăsit veseli şi sănătoşi. Am oprit-o mai departe pe femeia care avusese grijă de ei. De altfel, un slujitor şi încă un băiat la plug erau singurele mele ajutoare. În felul acesta trăiam nici în belşug, dar nici în mizerie. Obârşia mea şi funcţia pe care o avusese soţul meu îmi asigurau prestigiul în orăşel şi fiecare mă ajuta, după puteri. Aşa au trecut vreo şase ani, de n-aş avea parte în viaţă de alţii mai nefericiţi!

Într-o zi, alcadele [235] orăşelului nostru a venit la mine. Ştia bine de declaraţia deosebită a lui don Sancho. Ţinând în mână o gazetă din Madrid, a zis:

– Dă-mi voie, doamnă, să te felicit pentru căsătoria strălucită ce-o aşteaptă pe nepoata dumitale. Ia citeşte articolul acesta:

> *Don Sancho de Pena Sombre, aducând regelui mari servicii, atât prin cumpărarea a două provincii bogate în mine de argint, în nordul Noului Mexic, cât şi prin chibzuinţa cu care a potolit răscoala din Cuzco, este ridicat la rangul de grande de Spania, cu titlul de conte de Peña Vélez. Totodată, Maiestatea Sa a binevoit să-l trimită în Insulele Filipine ca guvernator general.*

– Slăvit să fie Cerul! i-am răspuns alcadelui. Elvira o să aibă dacă nu un soţ, cel puţin un tutore. Nu-i doresc decât să se întoarcă sănătos din insule, să fie numit viceregе al Mexicului [236] şi să ne ajute să ne recăpătăm averea.

Patru ani mai târziu dorinţele mele au fost împlinite. Contele de Peña Vélez a primit funcţia de viceregе şi atunci i-am scris o scrisoare, intervenind în favoarea nepoatei mele. Mi-a răspuns că se simte foarte nedreptăţit pentru că l-am bănuit că ar fi putut uita de fiica divinei Elvira şi că, nu numai că nu este vinovat de o asemenea uitare, dar a şi făcut demersurile cuvenite la un tribunal mexican. Procesul va dura mult, dar el nu cutează să-l grăbească pentru că doreşte să se însoare cu nepoata mea, aşa că nu se cuvine ca, pentru propriul său avantaj, să schimbe obiceiurile Justiţiei. Aşa mi-am dat seama că don Sancho nu şi-a schimbat intenţiile.

Curând un bancher din Cádiz mi-a trimis o mie de bucăţi de aur, fiecare de câte opt pistoli, dar fără a-mi declara de unde provine această sumă. Mi-am închipuit că vine din partea viceregelui, dar,

din delicateţe, n-am vrut să primesc, ba nici măcar să ating banii, şi l-am rugat pe bancher să-i păstreze la el.

M-am străduit ca toate aceste întâmplări să fie păstrate în cel mai strict secret, dar cum nu există lucruri pe care oamenii să nu le descopere, la Villaca s-a aflat repede de intenţiile viceregelui faţă de nepoata mea şi de atunci n-a mai fost numită decât „mica vicereginăˮ. Elvira avea pe atunci unsprezece ani. Fără îndoială că altei fete i s-ar fi urcat la cap, având o asemenea perspectivă, dar în mintea şi inima ei vanitatea şi trufia n-aveau ce căuta. Din nefericire, am observat prea târziu că învăţase de mică să rostească vorbe de dragoste, iar obiectul acestor prea timpurii sentimente era vărul ei, Lonzeto. Mă gândeam adesea să-i despart, dar nu ştiam ce să fac cu fiul meu. Am dojenit-o pe nepoată, dar singurul rezultat a fost că a început să se ascundă de mine.

Ştii, *señora*, că în provincie singura noastră distracţie este citirea de romanţuri sau povestiri ori recitarea unor balade în acompaniament de chitară. Aveam la Villaca vreo douăzeci de volume cu asemenea literatură şi le împrumutam unii altora. Elvirei i-am interzis să pună mâna pe vreuna din aceste cărţi, dar, când m-am gândit s-o opresc de la citirea lor, ea ştia deja pe dinafară mai bine de jumătate din ele.

Ciudat lucru, dar şi micul meu Lonzeto avea aceeaşi fire romantică. Amândoi se înţelegeau de minune şi se ascundeau de mine, ceea ce nu le era prea greu, căci se ştie că în privinţa asta mamele şi mătuşile au privirea la fel de scurtă ca şi soţii lor. Eu am bănuit înşelăciunea şi am vrut s-o trimit pe Elvira la mănăstire, dar n-aveam destui bani pentru asta. S-a dovedit însă că n-am făcut nici măcar ce s-ar fi cuvenit şi mica fată, în loc să se simtă fericită că va deveni vicereginăşi-a închipuit că va ajunge o iubită nefericită, o victimă a sorţii,

renumită prin nenorocirile sale. I-a împărtăşit aceste frumoase gânduri vărului ei şi amândoi au hotărât să-şi apere sfintele drepturi ale dragostei în faţa teribilei sentinţe a destinului. Toate au durat vreo trei ani şi atât de temeinic, că n-am bănuit nimic.

Într-o zi am dat peste ei în coteţul de păsări, în cele mai tragice posturi. Elvira zăcea pe o pătură, cu batista în mâini şi înecată în lacrimi. Lonzeto, îngenuncheat lângă ea, plângea şi el de ţi se rupea inima. I-am întrebat ce fac acolo. Mi-au răspuns că repetă o scenă din romanţul *Fuen de Rozaz y Lindamora*.

De data asta totul mi s-a părut cât se poate de clar şi mi-am dat seama că adevărata dragoste poate izbucni în urma acestor comedii. M-am prefăcut că nu observ nimic, dar am dat fuga la preot să mă sfătuiască ce să fac. Părintele, chibzuind o clipă, mi-a zis că o să-i scrie unuia dintre prietenii lui, un duhovnic care ar putea să-l ia pe Lonzeto la el, dar până atunci mi-a cerut să mă rog fierbinte Preasfintei Fecioare şi să închid bine uşa de la dormitorul Elvirei.

I-am mulţumit pentru sfat, am început să mă rog Preasfintei Fecioare şi am închis uşa de la dormitorul Elvirei, dar, din păcate, am uitat de fereastră. Într-o noapte am auzit un zgomot la nepoata mea. Am deschis brusc uşa şi am găsit-o dormind alături de Lonzeto. El a sărit în sus şi, aruncându-se cu Elvira la picioarele mele, mi-a declarat că a luat-o de soţie.

– Cine v-a cununat? am strigat. Care preot a putut face aşa ceva?

– Iartă-ne, doamnă, a răspuns Lonzeto cu seriozitate, niciun preot n-a făcut asta. Ne-am cununat sub castanul cel mare din grădină. Dumnezeul naturii ne-a primit jurămintele, iar zorii rubinii ne-au dat binecuvântarea. Martori ne-au fost păsărelele, ameţite de plăcere

la vederea fericirii noastre. Tot aşa încântătoarea Lindamora a devenit soţia viteazului Fuen de Rozaz, aşa scrie în carte.

– Ah, copii nefericiţi, am exclamat, nu sunteţi uniţi printr-o sfântă legătură şi nu veţi putea fi niciodată uniţi. Oare nu ştii, blestematule, că Elvira ţi-e verişoară?

M-a cuprins într-atât disperarea, că nu mai aveam putere nici să-i dojenesc. I-am cerut lui Lonzeto să iasă din odaie, iar eu m-am aruncat în patul Elvirei, stropindu-l cu lacrimi amare.

Când a rostit aceste cuvinte starostele ţiganilor şi-a amintit că are o treabă importantă de îndeplinit şi ne-a rugat să-i îngăduim să se retragă. După ce s-a depărtat, Rebecca mi-a spus:

– Copiii ăştia mă impresionează puternic. Dragostea mi s-a părut încântătoare în felul mulatrului Tanzai şi al Sulaichăi, dar trebuie să fie de departe mai atrăgătoare când prinde în mreje fiinţe ca frumosul Lonzeto şi Elvira. Parc-ar fi Amor şi Psyché.

– Fericită comparaţie! i-am răspuns. E semn că în curând ai să faci atâtea progrese în ştiinţa propovăduită de Ovidiu câte ai făcut în cercetările tale asupra Cărţilor lui Enoch şi Atlas.

– Cred, a adăugat israelita, că ştiinţa de care vorbeşti este poate mai primejdioasă decât cele cărora m-am consacrat până acum şi că dragostea, ca şi Cabala, are partea ei vrăjitorească.

– Cât despre Cabala, a zis Ben Mamun, vă anunţ că Jidovul Rătăcitor a trecut în noaptea asta munţii Armeniei şi cu pas grăbit se apropie de noi.

Toată magia mă plictisise într-atâta, că nici nu mai ascultam când venea vorba despre ea. M-am îndepărtat, deci, şi am plecat la vânătoare. M-am întors abia la masa de seară. Starostele era şi el plecat undeva, aşa că am rămas să cinez cu fiicele lui. Nici cabalistul, nici soră-sa nu s-au arătat. Singur cu cele două tinere fete, mă simţeam cam stânjenit. Mi se părea, totuşi, că nu ele, ci verişoarele mele îmi făceau cinstea să-mi ţină companie în cort. Dar cine erau aceste verişoare – diavoli sau muritoare de rând – în niciun chip nu-mi puteam da seama.

ZIUA A ŞAPTESPREZECEA

Văzând că se adună cu toţii în peşteră, m-am dus să mă alătur şi eu. Dejunul l-am luat în mare grabă şi Rebecca a fost cea dintâi care l-a întrebat pe staroste ce s-a mai întâmplat cu Maria de Torres. Pandesowna nu s-a lăsat mult rugat şi a început:

Urmarea povestirii Mariei de Torres

După ce am plâns îndestul pe patul Elvirei, m-am dus în camera mea. Supărarea mi-ar fi fost fără îndoială mai mică, dacă m-aş fi putut sfătui cu cineva, dar nu voiam să dezvălui nimănui ruşinea copiilor mei, iar eu însămi muream de remuşcare socotindu-mă unica pricină a tuturor relelor. Două zile în şir nu mi-am putut potoli în niciun chip lacrimile. În a treia zi am văzut apropiindu-se de noi o mulţime de cai şi catâri. Era alaiul corregidorului din Segovia. După primul schimb de saluturi, corregidorul m-a încunoştinţat că domnul conte de Peña Vélez, grande de Spania şi vicerege al Mexicului, care a sosit în Europa cu câteva zile în urmă, i-a trimis o scrisoare cu porunca de a mi-o înmâna cât mai degrabă. Respectul pe care-l purta acestui înalt demnitar era motivul pentru care hotărâse

să-mi aducă personal epistola. I-am mulţumit aşa cum se cuvenea şi am deschis-o, citind:

Doamnă!

Chiar azi au trecut unsprezece ani fără două luni de când am avut cinstea să vă declar că niciodată nu voi avea altă soţie în afară de Elvira Rovellas, care a venit pe lume cu şapte luni şi jumătate înainte de a trimite acea scrisoare din America. Stima pe care o nutream atunci pentru dânsa a crescut odată cu farmecele ei. Aveam intenţia să alerg spre Villaca şi să mă arunc la picioarele ei, dar cele mai înalte porunci ale Maiestăţii Sale Don Carlos al II-lea [237] mi-au cerut să mă opresc la o depărtare de cincizeci de mile de Madrid. Acum nu-mi rămâne decât să aştept cu nerăbdare sosirea Voastră pe drumul de la Segovia la Burgos.

Credinciosul Vostru servitor,
Don Sancho, conte de Peña Vélez

În ciuda supărării, nu mi-am putut reţine un zâmbet, citind misiva plină de consideraţie din partea viceregelui. Odată cu ea, corregidorul mi-a înmânat şi o pungă în care se găsea suma de bani depusă cu ani în urmă la bancher. Apoi şi-a luat rămas-bun, s-a dus să ia prânzul cu alcadele şi a plecat la Segovia. Cât despre mine, în toată vremea asta am rămas nemişcată ca o statuie, cu scrisoarea într-o mână şi cu punga de bani în cealaltă. Încă nu-mi revenisem din uimire, când a intrat alcadele, aducându-mi la cunoştinţă că l-a condus pe corregidor până la marginea orăşelului Villaca şi că, la

porunca mea, este gata să-mi pună la dispoziţie catâri, catârgii, călăuze, şei, hrană, într-un cuvânt tot ce e nevoie pentru călătorie.

L-am lăsat pe alcade să se ocupe de toate acestea şi, datorită străduaniei sale, a doua zi am şi putut porni la drum. Am înnoptat la Villa Verde şi astăzi suntem aici. Mâine vom ajunge la Villa Reale, unde-l vom găsi pe viceregе, ca întotdeauna plin de stimă şi consideraţie faţă de noi. Dar ce să-i spun, nefericita de mine? Ce-o să zică el însuşi, văzând lacrimile bietei fete? N-am vrut să-l las pe fiul meu acasă de teamă să nu stârnesc bănuieli din partea alcadelui şi a preotului, şi, în afară de asta, nu m-am putut împotrivi rugilor sale fierbinţi de a ne însoţi. L-am îmbrăcat în catârgiu şi Dumnezeu ştie ce-o să iasă din asta. Tremur, dar vreau ca totul să iasă la iveală. În afară de asta, trebuie să-l văd pe viceregе, trebuie să aflu eu însămi ce a hotărât în privinţa recâştigării moştenirii Elvirei. Dacă nepoata mea nu merită să-i fie soţie, doresc ca măcar să-i trezească interesul şi să-l câştige ca tutore. Căci cum aş îndrăzni eu, la vârsta mea, să mă dezvinovăţesc în faţa lui pentru încetineala de care am dat dovadă? În fapt, de n-aş fi creştină, aş prefera moartea în locul clipei care mă aşteaptă.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Aici, venerabila Maria de Torres şi-a încheiat povestirea şi, cuprinsă de durere, a început să verse potop de lacrimi. Mătuşa mea a scos batista şi a început să plângă şi ea. Eu, de asemenea. Elvira se scutura într-atâta de plâns, că a trebuit s-o dezbrăcăm şi s-o ducem în pat. Până la urmă ne-am dus cu toţii la culcare.

Cum m-am băgat în pat, am şi adormit. Abia începuse să se lumineze, când am simţit că cineva mă trage de braţ. M-am trezit şi am dat să strig.

– Linişte! Sunt eu, Lonzeto, mi s-a răspuns repede. Elvira şi cu mine am găsit mijlocul care o să ne pună la adăpost de necazuri, măcar pentru câteva zile. Uite aici rochiile verişoarei mele, îmbracă-le, iar hainele tale dă-i-le Elvirei. Mama mea e atât de bună, că o să ne ierte. Cât îi priveşte pe catârgiii şi slujitorii care ne-au însoţit de la Villaca până aici, aceştia n-au cum să ne trădeze. Au plecat cu toţii acasă şi în locul lor viceregele a trimis alţii. Slujnica Elvirei e şi ea de partea noastră. Îmbracă-te cât mai repede, pe urmă bagă-te în patul Elvirei, iar ea o să vină în locul tău.

N-aveam ce să-i reproşez lui Lonzeto pentru planul său, aşa că am început să mă îmbrac în cea mai mare grabă. Împlinisem doisprezece ani, eram destul de arătos, iar rochiile castilienei de treisprezece ani cădeau pe mine ca turnate, ştiţi doar foarte bine că femeile din Castilia nu sunt de talia celor din Andaluzia.

Am îmbrăcat hainele Elvirei şi m-am dus să mă întind în patul meu. Curând am auzit cum i se spunea mătuşii ei că mareşalul viceregelui o aşteaptă în bucătărie, care era odaie comună pentru noi toţi. Îndată au chemat-o şi pe Elvira. M-am ridicat şi m-am dus în locul ei. Mătuşă-sa a ridicat braţele în sus şi s-a prăbuşit pe un scaun, dar mareşalul, fără să bage nimic de seamă, a căzut în genunchi, m-a asigurat de adâncul respect al stăpânului său şi mi-a înmânat o cutie cu giuvaieruri. Le-am luat cu multă graţie şi i-am cerut să se ridice. Atunci au intrat curtenii şi slujitorii din alaiul viceregelui, au început să mă ovaţioneze şi să strige de trei ori: *Viva la nuestra vireyna!* [238] Auzind aceste strigăte, mătuşa mea şi-a făcut intrarea, alături de

Elvira, îmbrăcată băieţeşte. Din prag, i-a dat Mariei de Torres semne de înţelegere şi bunăvoinţă, care dovedeau că nu există altă ieşire decât să te supui mersului firesc al lucrurilor.

Mareşalul m-a întrebat cine era doamna, adică mătuşă-mea. I-am răspuns că este o cunoştinţă din Madrid, care se îndreaptă spre Burgos ca să-şi înscrie nepotul la colegiul teatinilor. Auzind asta, mareşalul a rugat-o să primească a merge în lectica viceregelui. Mătuşa-mea a cerut una aparte pentru nepot, care, aşa cum susţinea, era slăbuţ şi obosit de drum. Mareşalul a dat cuvenitele porunci, după care mi-a oferit mâna înmănuşată în alb şi m-a ajutat să mă urc în lectică. Am pornit-o din loc şi, îndată după mine, întreaga caravană.

Aşa am ajuns dintr-odată viitoare vicereginǎ, ţinând în mână o cutie plină cu briliante, fiind purtat de doi catâri albi într-o lectică aurită şi cu doi călăreţi care galopau în dreptul uşiţelor. Într-o asemenea împrejurare, ciudată pentru un băiat de vârsta mea, am început să mă gândesc pentru prima dată la căsnicie, la acel soi de legătură, a cărei natură încă nu o înţelegeam prea bine. Eram, totuşi, sigur că viceregele nu se va însura cu mine, aşa că nu-mi rămânea altceva mai bun decât să-i lungesc iluzia şi să-i dau timp prietenului meu Lonzeto să găsească o cale care să-l scoată pentru totdeauna din încurcătură. Mi-am zis că a face un serviciu unui prieten este totdeauna o faptă nobilă.

Într-un cuvânt, m-am hotărât să mă port, pe cât posibil, ca o fată tânără şi, ca sa mă obişnuiesc cu noul rol, m-am cufundat în lectică, zâmbind, plecând ochii şi făcând tot felul de mutre, ca femeile. Mi-am mai amintit că în timpul mersului nu trebuie să fac paşi prea mari şi, în genere, să mă abţin de la orice mişcări de prisos.

Când tocmai mă gândeam la toate astea, deodată un nor des de praf mi-a vestit apropierea viceregelui. Mareşalul m-a poftit să cobor din lectică şi să mă sprijin de braţul lui. Viceregele a coborât de pe cal, s-a înclinat într-un genunchi şi a zis:

– Fii bună, domniţa mea, şi primeşte expresia dragostei care a început odată cu naşterea ta şi se va sfârşi doar cu moartea mea.

Apoi mi-a sărutat mâna şi, fără să mai aştepte răspuns, m-a poftit în lectică, s-a urcat pe cal şi am pornit mai departe.

Cum el galopa mereu lângă uşiţa lecticei mele, fără să mă observe, am avut răgazul să-l examinez în voie. Nu mai era acel tânăr pe care Maria de Torres îl socotea atât de chipeş, când omora taurul sau se întorcea cu plugul la Villaca. Viceregele putea trece încă drept un bărbat bine făcut, dar faţa lui, pălită de arşiţele subecuatoriale, era mai degrabă neagră decât albă.

Sprâncenele stufoase îi dădeau chipului o expresie atât de straşnică, încât chiar când încerca s-o mai îmblânzească, trăsăturile căpătau fără voie contururi înfricoşătoare. Bărbaţilor li se adresa cu glas de tunet, iar femeilor le vorbea atât de subţire, că nu te puteai abţine să nu râzi. Când li se adresa oamenilor lui, părea că dă ordine unei oştiri întregi, dar mie îmi vorbea ca şi când ar fi întrebat care-i ordinul cu o clipă înainte de luptă.

Cu cât făceam mai multe observaţii pe seama viceregelui, cu atât eram mai neliniştit. Prevedeam că atunci când va descoperi cine sunt, o să poruncească fără îndoială să fiu bătut fără milă şi mă temeam de clipa aceea ca de foc. Aşa că nu era nevoie să mă prefac că mi-e teamă, pentru că, într-adevăr, tremuram din toată fiinţa şi nu îndrăzneam să ridic ochii nici pentru o clipă.

Am ajuns la Valladolid. Mareşalul mi-a întins braţul şi m-a condus în camerele ce-mi fuseseră rezervate. Amândouă mătuşile mă însoţeau. Elvira a vrut să intre, dar au îndepărtat-o ca pe un trecător oarecare. În ce-l priveşte pe Lonzeto, acesta a rămas la grajduri, cu slujitorii.

Singur cu mătuşile, le-am căzut la picioare, implorându-le să nu mă trădeze şi arătându-le pedepsele grele la care m-ar fi condamnat vorbăria lor. Gândul că aş putea fi bătut a împins-o pe mătuşa mea la disperare, aşa că şi-a alăturat rugăminţile la ale mele. Insistenţele erau însă inutile, fiindcă Maria de Torres, la fel de înspăimântată ca noi, se gândea numai cum să amâne mai mult lămurirea definitivă a lucrurilor. În vremea asta, am fost invitaţi la masă. Viceregele m-a întâmpinat în uşa sufrageriei, m-a condus la locul cuvenit şi, luând loc la dreapta mea, a zis:

– Domniţă, starea mea de incognito de până acum doar întrerupe demnitatea mea de vicerege, dar nu o desfiinţează cu totul. Iartă-mă, aşadar, dacă îndrăznesc să mă aşez la dreapta ta, dar tot aşa face şi preabunul rege, pe care am cinstea să-l reprezint, când se află lângă prealuminata regină.

Apoi mareşalul i-a aşezat pe ceilalţi după însemnătatea şi rangul fiecăruia, păstrând primul loc pentru doamna de Torres.

Multă vreme au mâncat cu toţii în tăcere, când deodată viceregele s-a întors spre doamna de Torres, zicându-i:

– Constat cu mâhnire că în scrisoarea pe care mi-aţi trimis-o în America v-aţi îndoit, pare-se, de îndeplinirea făgăduielilor pe care vi le-am făcut în urmă cu treisprezece ani şi câteva luni.

– Aşa este, Prealuminate Stăpâne, a răspuns mătuşa Elvirei, dacă m-aş fi aşteptat la o asemenea ireproşabilă îndeplinire a făgăduielii, m-aş fi străduit ca nepoata mea să fie mai demnă de Înălţimea Voastră.

– Se vede, a răspuns viceregele, că sunteţi din Europa, doamnă, pentru că în Lumea Nouă cu toţii ştiu că nu-mi place să glumesc.

După acest schimb de cuvinte, discuţia a încetat cu totul. Când prânzul a luat sfârşit, viceregele m-a condus în camerele mele. Amândouă mătuşile s-au dus să afle ce s-a întâmplat cu Elvira, căreia i se pusese un tacâm la masa mareşalului, iar eu am rămas cu slujnica ei, care era de-acum în serviciul meu. Ea ştia că sunt băiat, dar mă slujea totuşi cu devotament, cu toate că şi ea se temea straşnic de vicerege. Ne făceam curaj unul altuia şi în felul acesta timpul trecea mai vesel.

Mătuşile s-au întors curând, dar, fiindcă viceregele ne încunoştinţase că n-o să mă vadă toată ziua, i-au adus pe ascuns pe Elvira şi Lonzeto. Atunci veselia a devenit generală, râdeam din toată inima, ba chiar şi mătuşile, mulţumite că au o clipă de uşurare, au împărtăşit bucuria noastră.

Când a amurgit de-a binelea, am auzit un sunet de chitară şi l-am văzut pe vicerege care, înfăşurat într-o mantie neagră, se ascunsese pe jumătate dincolo de casa vecină. Vocea lui, deşi nu mai era tânără, mai avea, totuşi, mult farmec. Se vede treaba că nici în America nu neglijase muzica, pentru că îşi mai şlefuise modulaţiile.

Mica Elvira, ştiind bine care-s obiceiurile politeţei feminine, mi-a scos una din mănuşi şi a aruncat-o în stradă. Viceregele a ridicat-o, a sărutat-o şi a ascuns-o în sân. Dar abia i-am oferit acest semn de bunăvoinţă, că am simţit parcă o sută de vergi pe spinare, la gândul

că viceregele va afla ce soi de Elvira sunt. Constatarea m-a tulburat într-atâta, că nu mă mai gândeam la nimic altceva decât la un somn bun. Elvira şi Lonzeto şi-au luat rămas-bun de la mine cu ochii în lacrimi.

– Pe mâine, le-am spus.

– Poate, a răspuns Lonzeto.

Apoi m-am dus la culcare în aceeaşi cameră unde se afla patul noii mele mătuşi şi, trăgând perdelele, am adormit.

A doua zi, mătuşa mea, Dalanosa, ne-a trezit cu vestea că Lonzeto şi Elvira au fugit în timpul nopţii şi nu se ştie ce s-a întâmplat cu ei. Biata Maria de Torres a rămas ca lovită de trăsnet. Cât despre mine, mi-am zis că nu puteam face nimic mai bun decât să devin, în locul Elvirei, vicereginăa Mexicului.

Pe când starostele ne povestea toate aceste întâmplări, unul din oamenii lui a venit să-i dea socoteală asupra treburilor din ziua ce se încheiase. S-a ridicat şi ne-a rugat să-l lăsăm să continue a doua zi.

Nerăbdătoare, Rebecca nu s-a putut abţine să nu remarce că totdeauna se găsea cineva să ne întrerupă în clipa cea mai interesantă, după care o vreme am mai vorbit despre tot felul de lucruri. Cabalistul ne-a adus la cunoştinţă că primise vestea cum că Evreul Rătăcitor a trecut deja prin Balcani şi în curând îşi va face apariţia în Spania. La drept vorbind, nu ştiu ce făcuseră ceilalţi în ziua aceea, aşa că trec la următoarea, care a fost cu mult mai bogată în întâmplări.

ZIUA A OPTSPREZECEA

În zori, când m-am trezit, mi-a venit chef să dau iar o raită pe la spânzurătoarea Los Hermanos, în speranţa că voi mai găsi acolo vreo victimă. Plimbarea nu mi-a fost în zadar, căci, într-adevăr, am dat peste un om zăcând între cei doi spânzuraţi. Nefericitul părea a fi căzut cu totul în nesimţire, înţepenise chiar, dar, atingându-i mâinile, m-am convins că mai avea în el o licărire de viaţă. Am adus apă şi i-am stropit faţa, dar văzând că nici pomeneală să-şi vină în fire, l-am luat în cârcă şi l-am scos din perimetrul spânzurătorii. Încet, a început să-şi revină, şi-a înfipt în mine ochii rătăciţi, apoi, deodată, smulgându-se, a luat-o la goană pe câmp. Un timp l-am urmărit cu privirea, dar văzând că o ia prin tufişuri şi se poate uşor rătăci în pustietatea asta, am socotit de datoria mea să fug după el şi să-l opresc. Necunoscutul s-a întors cu faţa, dar, văzând că este urmărit, a luat-o mai tare la fugă; până la urmă s-a împiedicat şi, căzând, s-a rănit la cap. I-am şters rana cu o batistă, apoi, rupând o bucată din propria mea cămaşă, l-am oblojit cât am putut de bine. Necunoscutul nu mi-a spus nimic. Atunci, văzându-l atât de supus, i-am întins mâna şi l-am condus până la tabăra ţiganilor. Toată ziua n-am putut scoate de la el niciun cuvânt.

Ajungând la peşteră, i-am găsit pe toţi adunaţi deja la micul dejun. Mi se rezervase un loc, ceilalţi se mai strânseră ca să-i facă loc şi necunoscutului, fără a întreba măcar cine este şi de unde vine. Aşa arată obiceiurile ospitalităţii spaniole şi nimeni niciodată n-a îndrăznit să le strice.

Necunoscutul a început să bea ciocolata asemenea omului care simte mare nevoie să mănânce. Starostele ţiganilor a întrebat dacă nu cumva hoţii l-au adus în halul în care se afla.

– Nicidecum, am răspuns, l-am găsit pe acest *señor* leşinat lângă spânzurătoarea Los Hermanos. De cum şi-a venit în simţiri, a luat-o la fugă pe câmp. Atunci, temându-mă să nu se rătăcească prin tufişuri, am fugit după el şi tocmai era să-l prind, când s-a împiedicat şi a căzut. Fugea cu mare viteză, de-asta s-a schilodit aşa.

Atunci, necunoscutul a pus jos linguriţa şi, întorcându-se spre mine, a rostit cu o mină serioasă:

– *Señor*, vă exprimaţi incorect, şi asta din pricina principiilor greşite pe care vi le-aţi însuşit în tinereţe.

Puteţi uşor judeca ce impresie a făcut asupra-mi o asemenea ripostă. M-am stăpânit însă şi am răspuns:

– Necunoscutule *señor*, îndrăznesc să te asigur că din cea mai fragedă vârstă mi s-au insuflat cele mai bune principii, care îmi sunt cu atât mai necesare acum, când am cinstea să fiu căpitan în garda valonă.

– Vorbeam, m-a întrerupt necunoscutul, despre principiile pe care le-ai adoptat în legătură cu mersul accelerat al corpurilor pe suprafeţe înclinate. Căci, dacă vrei să vorbeşti despre căderea mea şi să afli

cauzele ei, trebuie să ai în vedere că, întrucât spânzurătoarea este aşezată pe un loc înalt, eu trebuia să fug pe un plan înclinat. De aici rezultă că trebuia să consideri linia alergării mele ipotenuză a triunghiului dreptunghic, a cărui catetă, ca bază, este paralelă cu orizontul, iar unghiul drept este cuprins între aceeaşi catetă şi perpendiculara care duce la vârful triunghiului, adică la postamentul spânzurătorii. Atunci ai fi putut spune că alergarea mea accelerată pe planul înclinat este în acelaşi raport cu căderea de-a lungul perpendicularei, aşa cum aceeaşi perpendiculară este în raport cu ipotenuza. Tocmai alergarea accelerată, evaluată în acest mod, a provocat căderea mea, şi nu dublarea vitezei mele. Totuşi, aceasta nu mă împiedică să te consider căpitan în garda valonă.

Încheindu-şi demonstraţia, străinul a pus din nou mâna pe ceaşcă, lăsându-mă în nesiguranţă cu privire la modul în care aveam să-i primesc concluziile, pentru că, în esenţă, nu ştiam dacă vorbea serios sau dorea numai să-şi bată joc de mine.

Starostele ţiganilor, văzând că demonstraţia necunoscutului m-a tulburat atât de profund, a vrut să dea alt curs convorbirii şi a spus:

– Acest nobil călător, care se pare că are cunoştinţe excepţionale de geometrie, are nevoie, desigur, de odihnă. Aşa că nu se cade să insistăm astăzi să vorbească şi, dacă binevoiţi, am să-l înlocuiesc eu şi am să continui cele începute ieri.

Rebecca a răspuns că nimic nu poate fi pentru ea mai plăcut şi starostele a început.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Ieri, în clipa când am fost întrerupţi, povesteam cum mătuşa Dalanosa alergase într-un suflet să ne vestească fuga lui Lonzeto şi a Elvirei, travestită în bărbat, şi ce spaimă am tras. Mătuşa Torres, care-şi pierduse dintr-un foc şi fiul, şi nepoata, a fost cuprinsă de cea mai neagră disperare. Eu însă, părăsit de Elvira, mi-am zis că n-am de ales decât să rămân vicereginăsau să mă supun pedepsei de care mă temeam mai mult decât de dragoste.

Meditaţia profundă asupra acestei situaţii teribile mi-a fost întreruptă de mareşal, care ne anunţa că totul e gata de călătorie, oferindu-mi braţul ca să pot coborî scările. Eram atât de plin de ideea că voi rămâne pe veci vicereginăîncât, fără să vreau, m-am ridicat cu o mină serioasă, m-am sprijinit de braţul mareşalului cu un gest delicat şi demn totodată, la vederea căruia bietele mătuşi, deşi mâhnite, nu şi-au putut reţine un zâmbet.

În ziua aceea viceregele n-a mai galopat alături de lectica mea. L-am găsit la Torquemada, în faţa hanului. Bunăvoinţa pe care i-o arătasem cu o zi înainte îl făcuse mai îndrăzneţ. Mi-a arătat mănuşa ascunsă la piept şi, dându-mi braţul, m-a ajutat să cobor din lectică. În aceeaşi clipă mi-a luat mâna, a strâns-o uşor şi a sărutat-o. Îmi făcea o mare plăcere faptul că însuşi viceregele se purta aşa cu mine, dar îndată mi-au venit în minte bastoanele pe care urma să le încasez, fără îndoială, după toate aceste semne de profundă consideraţie.

Am fost lăsaţi cam un sfert de ceas în camerele destinate femeilor, după care am fost poftiţi la masă. Ne-am aşezat ca şi în ziua dinainte. La primul fel a domnit o tăcere neîntreruptă, dar la al doilea, viceregele, întorcându-se spre mătuşa Dalanosa, i-a zis:

– Am aflat de pozna pe care v-a făcut-o nepotul dumneavoastră împreună cu haimanaua de catârgiu. Dacă am fi fost în Mexic, i-aş fi prins de mult. Am poruncit să fie trimişi nişte oameni pe urmele lor. Dacă îi vor prinde, nepotul dumneavoastră va fi bătut solemn în curtea mănăstirii teatinilor, iar micul catârgiu o să se mai aerisească la galere.

La cuvântul „galere“, rostit în legătură cu fiul ei, doamna de Torres a leşinat pe dată, iar eu, auzind de pedeapsa prevăzută a fi aplicată în curtea părinţilor teatini, am căzut de pe scaun.

Cu cea mai elegantă amabilitate, viceregele m-a ajutat să mă ridic. M-am liniştit puţin şi, cât am putut de vesel, am dus-o până la sfârşitul prânzului. La urmă, viceregele, în loc să mă conducă în apartamentul meu, ne-a dus pe toţi trei sub umbrarul din faţa hanului şi, poftindu-ne să luăm loc pe bancă, a zis:

– Mi se pare că v-aţi speriat, doamnele mele, de închipuita asprime ce răzbate din modul meu de a gândi, dar pe care am dobândit-o îndeplinindu-mi îndatoririle. De fapt, asprimea este străină inimii mele. Cred că m-aţi cunoscut până acum numai din câteva fapte ale mele şi nu vă imaginaţi nici cauzele, nici urmările acestora. Aşa că veţi fi bucuroase, desigur, să auziţi istoria vieţii mele. De fapt, se cuvine ca eu să v-o povestesc. Când mă veţi cunoaşte mai bine, o să scăpaţi, fără îndoială, de panica ce v-a cuprins aşa, deodată.

Rostind aceste cuvinte, viceregele a aşteptat în tăcere răspunsul nostru. I-am dezvăluit dorinţa noastră fierbinte de a afla amănunte despre el. Ne-a mulţumit şi, bucuros de dovezile de interes, a început...

Povestea contelui de Peña Vélez

M-am născut într-un ţinut frumos din jurul Granadei, într-o căsuţă de ţară a tatălui meu, pe malul romanticului Genil. Se ştie că pentru poeţii spanioli provincia noastră este teatrul tuturor scenelor pastorale. Am fost cu toţii într-atât de convinşi de influenţa climei noastre asupra trezirii sentimentelor erotice, că puţini sunt granadienii care să nu-şi fi petrecut tinereţea şi uneori chiar viaţa întreagă numai în petreceri şi amoruri.

Când un tânăr face la noi primul pas în lume, începe prin a şi-o alege pe doamna gândurilor sale, iar dacă aceasta îi acceptă curtea, atunci el se declară al ei *embebecido* [239] , adică înlănţuit de nurii ei. Primind această jertfă, femeia încheie cu el un acord tacit, în virtutea căruia îi încredinţează lui şi numai lui evantaiul şi mănuşile. Totodată, îi acordă lui întâietate, când e vorba să i se aducă un pahar cu apă, pe care *embebecido* i-l dă în genunchi. În afară de asta, fericitul tânăr are dreptul să călărească lângă uşiţele trăsurii ei, să-i dea apa sfinţită la biserică şi alte câteva privilegii la fel de însemnate. Soţii lor nu sunt deloc geloşi din această cauză, pentru că, la drept vorbind, n-ai de ce să fii gelos. Mai întâi, pentru că femeile nu primesc la ele pe nici unul din aceşti adoratori. Apoi, ele sunt mereu înconjurate de guvernante şi slujnice. Şi, dacă trebuie să spun adevărul, femeile care-şi înşală bărbaţii o fac de regulă cu alţii, nu cu aceşti *embebecido*. Preferă câte un tânăr verişor, care are acces în casa lor, iar cele mai stricate îşi aleg iubiţii din clasele cele mai de jos ale societăţii.

Aşa se făcea curte unei femei la Granada pe vremea când păşisem în lume, dar obiceiul acesta nu m-a cucerit câtuşi de puţin şi nu pentru că aş fi fost lipsit de sensibilitate. Dimpotrivă, inima mea – poate mai mult decât a oricui – suferise influenţa climei noastre şi nevoia de

dragoste a fost primul simţământ care mi-a înviorat tinereţea. Dar în curând am ajuns la convingerea că dragostea este cu totul altceva decât un simplu schimb de amabilităţi deşarte, cum se accepta în societatea noastră. Acest schimb era în aparenţă complet nevinovat, totuşi, trezind în inima femeii interesul faţă de un om care niciodată nu o va poseda, slăbea totodată sentimentul faţă de cel căruia îi aparţinea în realitate. Această situaţie mă supăra cu atât mai mult cu cât dragostea şi căsnicia le-am considerat mereu unul şi acelaşi lucru. Căsnicia, împodobită cu toate farmecele dragostei, a devenit gândul meu ascuns şi totodată cel mai apropiat, o divinitate a închipuirii mele.

În sfârşit, trebuie să recunosc că acest gând a pus atât de mult stăpânire pe sufletul meu, încât uneori am început să o iau razna şi mă puteai socoti de departe un veritabil *embebecido.* [240]

Dacă eram într-o casă, în loc să intru firesc în vorbă cu oamenii, îmi închipuiam îndată că acea casă îmi aparţine şi în ea locuieşte soţia mea. Înfrumuseţam odaia ei cu cele mai minunate stofe hinduse, cuverturi chinezeşti şi covoare persane, pe care, după cât se părea, vedeam deja urmele paşilor ei. Tot aşa rămâneam cu privirea pironită la sofaua pe care, după închipuirea mea, îi plăcea să stea întinsă adeseori. Iar dacă ea ieşea puţin la aer, nimerea pe o terasă înţesată cu cele mai înmiresmate flori, plină de colivii cu cele mai rare păsări. Dormitorul era pentru mine un templu în care până şi imaginaţia mea se temea să intre.

Cufundat astfel în visurile mele, nu luam seamă la convorbirea ce se ducea în mod firesc şi răspundeam fără noimă la întrebările ce mi se puneau. Rosteam cuvintele totdeauna sec, enervat că eram întrerupt în gândurile mele.

În felul acesta ciudat mă purtam ori de câte ori mă duceam undeva în vizită. În timpul plimbărilor mă cuprindea aceeaşi nebunie: dacă aveam de trecut vreun torent, mă băgăm în apa până la genunchi, lăsând pietrele pentru soţia mea, care se sprijinea de braţul meu, răsplătindu-mi strădaniile cu un surâs divin. Pe copii îi iubeam mai mult ca orice pe lume. Oriunde îi întâlneam, îi înăbuşeam cu mângâieri, iar femeia cu un prunc în braţe mi se părea o capodoperă a naturii.

Atunci, viceregele s-a întors spre mine şi mi-a zis, serios şi delicat deopotrivă:

– În privinţa asta nu mi-am schimbat deloc sentimentele şi mă aştept ca neasemuita Elvira să nu aducă în venele copiilor ei sângele necurat al vreunui amant străin.

Cuvintele lui m-au tulburat mai mult decât vă puteţi închipui. Mi-am împreunat mâinile, spunându-i:

– Prealuminate Stăpâne, fii bun şi nu-mi aminti niciodată de asemenea lucruri, căci nu înţeleg nimic din toate acestea.

– Îmi pare nespus de rău, îngerească Elvira, a răspuns viceregele, că mi-am îngăduit să te jignesc în simplitatea ta. Am să trec acum mai departe, povestindu-ţi păţaniile mele, şi îţi făgăduiesc să nu mai cad în asemenea greşeli.

Spunând acestea, şi-a continuat discursul astfel:

– Din cauza zăpăcelilor mele, în Granada eram socotit cam ţicnit şi trebuie să spun că nu se prea înşelaseră. Mai clar vorbind, păream un trăsnit din pricina faptului că nebunia mea era deosebită de cea a

restului granadienilor. Puteam totodată să trec drept un om cu scaun la cap, dacă m-aş fi declarat pe faţă robul farmecelor vreuneia dintre concetăţenele mele. Dar pentru că asemenea închipuiri nu erau deloc demne de laudă, am hotărât să părăsesc ţara pentru o vreme. Mai erau şi alte pricini care mă îndemnau la asta. Voiam să mă simt bine alături de soţia mea şi numai datorită ei să fiu fericit. Dacă m-aş fi însurat cu vreo compatrioată, ea ar fi trebuit, conform obiceiului, să primească omagiile unuia dintre *embebecido;* or, un asemenea tip de relaţii, după cum aţi remarcat, nu-mi venea deloc la socoteală.

Am plecat la curtea din Madrid, dar şi acolo am dat peste aceleaşi politeţuri leşinate, numai că sub alte denumiri. Numele de *embebecido*, care din Granada a trecut azi la Madrid, pe atunci nu era cunoscut acolo. Doamnele de la Curte îi numeau pe cei aleşi, deşi nefericiţi amanţi, *cortejo* [241] , iar altora, cu care se purtau mai aspru şi abia o dată pe lună îi răsplăteau cu un surâs, le spuneau *galá* [242] . Şi totuşi, toţi, fără excepţie, purtau culorile frumoasei alese şi călăreau alături de trăsura acesteia, astfel încât în fiecare zi se stârnea un praf nemaipomenit în Prado, nefiind chip să locuieşti pe străzile din vecinătatea acestui minunat loc de plimbare.

Nu dispuneam nici de o avere mai ca lumea. N-aveam niciun nume destul de vestit ca să pot atrage atenţia asupră-mi la curte. Eram oarecum cunoscut doar datorită îndemânării pe care o dovedisem în luptele cu taurii. Regele îmi vorbise personal în câteva rânduri, iar granzii spanioli mi-au făcut cinstea să-mi caute prietenia. Printre aceştia se afla chiar şi contele Rovellas, dar el, pierzându-şi cunoştinţa, nu m-a putut vedea atunci când l-am salvat de la moarte. Cei doi matadori ai lui ştiau bine cine sunt, dar e clar că atunci erau preocupaţi de altceva, altfel, n-ar fi ezitat să ceară cei opt sute de

pistoli recompensă, pe care contele i-a făgăduit celui care avea să-i dezvăluie numele salvatorului său.

Într-o bună zi, invitat la prânz la ministrul finanţelor, m-am pomenit alături de don Enrique Torres, soţul dumneavoastră, doamnă, care venise cu treburi la Madrid. Am avut cinstea să stau de vorbă pentru prima dată cu dânsul şi, cum de la bun început mi-a inspirat încredere, am trecut repede la subiectul preferat, dragostea şi căsnicia. L-am întrebat pe don Enrique dacă doamnele din Segovia au şi ele câte un *embebecido* al lor, dacă îi au pe acei *cortejo* şi *galán*. „Nicidecum“ – mi-a răspuns el – „obiceiurile noastre n-au cunoscut până acum persoane de acest fel. Când femeile de pe la noi pleacă la plimbare pe aleea numită Zocodover, sunt de obicei pe jumătate acoperite şi nimeni nu îndrăzneşte să se apropie de ele, indiferent dacă merg pe jos sau cu trăsura. Pe urmă, în casele noastre primim numai prima vizită, atât a bărbaţilor, cât şi a femeilor. Acestea îşi petrec serile în balcoane, care sunt puţin ridicate deasupra străzii. Atunci bărbaţii se opresc şi stau de vorbă cu vreun cunoscut, iar tineretul, trecând de la un balcon la altul, îşi încheie seara în faţa casei în care se află o fată de măritat. Dar trebuie să mai spun – a adăugat don Enrique – că dintre toate balcoanele Segoviei al meu este cel mai vizitat. Sora soţiei mele, Elvira de Noruna, nu numai că se ridică la înălţimea incomparabilelor calităţi ale ei, dar are un soi de frumuseţe ce-o întrece pe a tuturor femeilor pe care le cunosc.“

Cuvintele acestea au făcut o mare impresie asupra mea. O fiinţă atât de frumoasă, înzestrată cu însuşiri atât de rare şi provenind dintr-un ţinut unde nu se aflau acei *embebecido*, mi se părea destinată de ceruri pentru a mă face fericit. Cei câţiva segovieni cu care am stat de vorbă mi-au confirmat unanim părerea lui don Enrique despre farmecele Elvirei, aşa că am hotărât să le apreciez cu ochii mei.

Încă nu părăsisem Madridul, când sentimentele mele faţă de Elvira atinseseră o anumită intensitate, dar totodată mi-au sporit oarecum şi temerile. Ajungând la Segovia, n-am cutezat să mă duc în vizită la domnul de Torres sau la alte persoane pe care le-am cunoscut la Madrid. Voiam ca cineva să mijlocească între mine şi Elvira şi să-i descrie însuşirile mele. Îi invidiam pe cei al căror nume vestit sau ale căror calităţi recunoscute o iau peste tot înainte. Credeam, deci, că dacă nu voi câştiga de la prima vedere bunăvoinţa Elvirei, orice stăruinţe ale mele de mai târziu vor rămâne fără rezultat.

Am petrecut câteva zile la han fără să văd pe nimeni. Până la urmă am cerut să fiu dus pe strada unde se afla casa domnului de Torres. Chiar vizavi am zărit un anunţ pentru locuinţă de închiriat. Mi s-a arătat o cămăruţă la mansardă, m-am tocmit cu doisprezece reali [243] pe lună, mi-am luat numele de Alonso şi am spus că venisem acolo cu treburi negustoreşti.

În vremea asta treburile mele se limitau numai la observaţii prin jaluzelele ferestrei. Seara v-am zărit pe dumneavoastră, doamnă, în tovărăşia încântătoarei Elvira. Să vă spun care mi-a fost reacţia? La început mi s-a părut că am în faţă o frumuseţe obişnuită, dar, uitându-mă mai îndeaproape, mi-am dat seama că nespusa armonie a trăsăturilor, aparent mai puţin sesizabilă, era în fapt de-a dreptul strălucitoare. Şi dumneavoastră, doamnă, eraţi pe atunci nespus de frumoasă, dar trebuie, totuşi, să recunosc că nu vă comparaţi cu sora dumneavoastră. De la mansarda mea am încercat plăcerea convingerii că Elvira era cu totul indiferentă la omagiile ce i se aduceau, ba chiar părea plictisită. Pe de altă parte, însă, această observaţie mi-a spulberat definitiv pofta de a spori şi eu numărul adoratorilor ei, adică al bărbaţilor care o plictiseau. Am hotărât atunci să mă uit pe fereastră până în clipa când se va ivi o ocazie mai

bună de a face cunoştinţă şi, dacă e să spun adevărul, contam oarecum pe lupta cu taurii.

Vă amintiţi, doamnă, că pe atunci cântam destul de bine, aşa că nu mă puteam abţine să nu mă fac auzit. Când toţi adoratorii au plecat pe la casele lor, am coborât de la mansardă şi, cum am putut mai bine, ajutat de chitară, am intonat o *tirana* [244] . Am repetat isprava câteva seri la rând, până ce am observat, în sfârşit, că toată familia dumneavoastră se retrăgea abia după ascultarea cântecului meu. Această descoperire mi-a umplut inima cu un simţământ nespus de dulce, care era însă departe de speranţă.

Atunci am aflat că Rovellas fusese surghiunit la Segovia. M-a cuprins disperarea, căci nu mă îndoiam nicio clipă că el se va îndrăgosti de Elvira. Presimţirile nu m-au înşelat. Crezând că ea se găseşte încă la Madrid, s-a declarat pe faţă *cortejo* al surorii dumneavoastră, i-a adoptat culorile şi şi-a îmbrăcat slujitorii cu aceleaşi culori. De la înălţimea mansardei mele am fost multă vreme martor al acestei exagerate înfumurări şi m-am convins cu plăcere că Elvira îl judeca mai mult după calităţile lui decât după strălucirea care-l înconjura. Dar contele era bogat, în curând urma să primească titlul de *grande*, ce puteam deci să pun eu în balanţă? Fără îndoială, nimic. Eram aşa de sigur de asta şi apoi o iubeam într-atât pe Elvira, cu atâta renunţare la mine însumi, că în adâncul sufletului doream chiar să se mărite cu Rovellas. Nu mă mai gândeam să încerc s-o cunosc şi am încetat să-i cânt şi serenadele mele.

În vremea asta, Rovellas dădea glas pasiunii sale numai prin simple politeţuri şi nu făcea niciun pas decisiv ca să câştige mâna Elvirei. Am aflat chiar că don Enrique intenţionează să plece la Villaca. Mă obişnuisem de-acum cu plăcerea de a locui vizavi de casa lui, aşa că

doream să-mi asigur şi la ţară aceeaşi bucurie. Am venit la Villaca, dându-mă drept un *labrador* din Murcia. Am cumpărat o căsuţă faţă-n faţă cu a voastră şi am împodobit-o după gustul meu. Dar, pentru că întotdeauna amorezii travestiţi pot fi recunoscuţi într-un fel, mi-am pus în gând s-o aduc pe sora mea de la Granada şi, ca să spulber orice bănuială, s-o trec drept soţia mea. Aranjând toate în felul acesta, m-am întors la Segovia, unde am aflat că Rovellas punea la cale o splendidă luptă cu taurii. Dar mi-aduc aminte că pe atunci aveaţi, doamnă, un băieţel de numai doi ani, fiţi bună şi spuneţi-mi ce s-a întâmplat cu el.

Mătuşa Torres, ştiind că băieţelul cu pricina este acelaşi catârgiu pe care viceregele cu numai un ceas în urmă voia să-l trimită la galere, nu a ştiut ce să răspundă şi, scoţându-şi batista, a izbucnit în lacrimi.

– Iertaţi-mă, doamnă, a zis viceregele, văd că înnoiesc vreo dureroasă amintire, dar continuarea povestirii mele cere să vorbesc despre acest nefericit copil. Vă amintiţi, doamnă, că pe atunci era bolnav de vărsat. Dumneavoastră l-aţi înconjurat cu cea mai atentă grijă şi ştiu că Elvira a petrecut şi ea multe zile şi nopţi la căpătâiul micuţului bolnav. N-am putut să mă abţin de la a vă spune că exista cineva pe lume care vă împărtăşea toate suferinţele şi în fiecare noapte cântam sub ferestrele voastre cântece pline de simţire. Aţi uitat cumva, doamnă?

– Nicidecum, a răspuns mătuşa Torres, mi-amintesc foarte bine şi chiar ieri am povestit acestea tovarăşei mele de drum.

Viceregele a continuat:

– Tot oraşul era preocupat de boala lui Lonzeto, ca principală cauză a întârzierii spectacolului. Aşa că, atunci când copilul s-a făcut bine,

bucuria a fost generală.

În sfârşit, a început sărbătoarea, dar n-a durat mult. Chiar primul taur l-a schilodit fără milă pe conte. Înfigând spada în ceafa animalului înfuriat, mi-am aruncat privirea spre loja voastră şi am văzut că Elvira, aplecându-se către dumneavoastră, doamnă, v-a spus ceva cu o expresie care m-a umplut de bucurie. Cu toate astea, am dispărut în mulţime.

A doua zi Rovellas, venindu-şi puţin în fire, i-a cerut mâna Elvirei. Se spunea că fusese refuzat, el însă susţinea că dimpotrivă. Aflând, totuşi, că plecaţi cu toţii la Villaca, mi-am dat seama că, după obicei, contele se lăuda. Am plecat, deci, şi eu la Villaca, unde am început să duc o viaţă de ţăran, mergeam cu însumi în urma plugului sau cel puţin mă prefăceam că muncesc, căci în realitate argatul meu se ocupa de asta.

După câteva zile, pe când mă întorceam cu boii acasă, sprijinindu-mă de braţul surorii mele, care trecea drept soţia mea, v-am văzut, doamnă, împreună cu soţul şi cu Elvira. Vă aflaţi pe terasa din faţa casei, luând ciocolata. Sora dumneavoastră m-a recunoscut, dar eu n-am vrut să mă trădez. Mi-a venit însă gândul răutăcios de a repeta unele cântece, pe care vi le cântasem în timpul bolii lui Lonzeto. Am amânat clipa declaraţiei, dorind mai întâi să capăt siguranţa că Rovellas fusese respins.

– Oh, Înălţimea Voastră, a spus mătuşa Torres, nu există nicio îndoială că aţi fi reuşit să stârniţi interesul Elvirei, căci ea îl respinsese cu adevărat pe conte. Dacă mai târziu s-a măritat cu el, a făcut-o crezând că sunteţi însurat.

– Se vede că providenţa, a răspuns viceregele, avea alte intenţii faţă de nevrednica mea fiinţă. Căci, dacă aş fi căpătat mâna Elvirei, *chiriguanii*, *assinibuanii* şi *apalaşii* [245] n-ar fi fost convertiţi la religia creştină, iar crucea, semnul mântuirii noastre, n-ar fi fost înfiptă cu trei grade mai la nord de Golful Mexic.

– Se poate, a răspuns doamna de Torres, dar, în schimb, soţul şi sora mea ar mai fi trăit şi astăzi. Totuşi, nu îndrăznesc să întrerup continuarea acestei povestiri atât de captivante.

Viceregele a reluat după cum urmează:

– La câteva zile după sosirea voastră la Villaca, un trimis expres din Granada m-a anunţat că mama mea era pe moarte. Iubirea a cedat locul dragostei filiale şi, împreună cu sora mea, am plecat din Villaca. Mama a bolit cam două luni şi şi-a dat sufletul în braţele noastre. Am plâns-o, poate prea puţin, şi m-am întors la Segovia, unde am aflat că Elvira era de-acum contesa Rovellas.

Am auzit totodată că soţul ei îi făgăduise o recompensă aceluia care-i va dezvălui numele salvatorului său. Am răspuns printr-o scrisoare anonimă şi am plecat apoi la Madrid, cerând să mi se dea o însărcinare în America. Primind-o cu uşurinţă, m-am şi îmbarcat pe un vas. Şederea mea la Villaca a fost o taină, cunoscută numai de mine şi de sora mea, dar slujitorii noştri au păcatul înnăscut de a iscodi, care pătrunde peste tot. Unul dintre oamenii mei, care nu dorise să plece cu mine în America, a intrat în slujba lui Rovellas. El i-a povestit slujnicei guvernantei contesei toată istoria despre cumpărarea casei din Villaca şi despre travestirea mea în ţăran, slujnica i-a repetat povestea guvernantei însăşi, iar aceasta, ca să intre în graţiile contelui, i-a destăinuit tot ce aflase. Rovellas, punând

la un loc mai multe elemente, caracterul anonim al scrisorii mele, îndemânarea în lupta cu taurul şi plecarea mea bruscă în America, a ajuns la concluzia că am fost amantul fericit al soţiei sale. M-am speriat de-a binelea, auzind ce se întâmplase, dar, ajuns în America, am primit o misivă cu următorul conţinut:

> *Señor Don Sancho de Peña Sombre!*
>
> *Am fost informat asupra relaţiilor pe care le-ai avut cu nevrednica fiinţă căreia îi interzic de-acum să poarte numele de contesa Rovellas. Dacă vrei, poţi trimite să ţi se aducă pruncul pe care-l va naşte în curând. În ceea ce mă priveşte, plec imediat după dumneata în America, unde sper să te văd pentru ultima oară în viaţa mea.*

Scrisoarea m-a împins în braţele disperării. Dar în curând durerea mea a atins ultimele limite, când am aflat de moartea Elvirei, a soţului dumneavoastră, doamnă, şi a lui Rovellas, pe care am vrut să-l conving de netrebnicia reproşurilor sale. Am făcut, totuşi, ce-am putut ca să spulber minciuna şi s-o pun în drepturi pe fiica sa. În afară de asta, am jurat solemn ca, atunci când fata se va face mare, s-o iau de nevastă. După împlinirea acestei îndatoriri, am socotit că sunt liber să-mi caut moartea, pe care credinţa nu-mi îngăduie să mi-o provoc singur.

În America, pe vremea aceea, un popor sălbatic, aliat cu spaniolii, se afla în război cu un alt vecin. M-am dus acolo şi am fost primit printre ei. Dar ca să câştig, ca să zic aşa, drept de cetăţenie, a trebuit să mă învoiesc să mi se incrusteze cu acul pe tot corpul forma unui şarpe şi cea a unei broaşte ţestoase. Capul şarpelui începea pe

umărul meu drept, corpul lui se încolăcea de şaisprezece ori în jurul corpului meu şi se încheia cu coada abia la degetul cel mare al piciorului drept. În timpul ritualului, sălbaticul care mă opera m-a împuns înadins cu acul până la os, încercând să-mi provoace ţipătul de durere, categoric interzis în asemenea situaţii. Torturat în felul acesta, am auzit de departe strigătele sălbaticilor duşmani, în timp ce ai noştri cântau litanii pentru morţi. Scăpând din mâinile preoţilor, am apucat o măciucă şi m-am aruncat în vârtejul luptei. Victoria a fost de partea noastră. Am adus cu noi două sute douăzeci de scalpuri, iar pe mine m-au ales unanim şef al lor chiar pe câmpul de luptă.

După doi ani, generaţiile de sălbatici din Noul Mexic au trecut la religia creştină şi s-au supus coroanei spaniole.

Restul povestirii mele vă este, desigur, cunoscut. Am avut parte de cele mai înalte onoruri la care poate visa un supus al regelui Spaniei. Dar trebuie să te previn, încântătoare Elvira, că nu vei fi niciodată vicereginǎ. Politica guvernului de la Madrid nu admite ca oamenii căsătoriţi să dispună în Lumea Nouă de asemenea puteri largi. Din clipa în care vei binevoi să devii soţia mea, eu voi înceta a mai purta titlul de viceregе. Pot numai să-ţi aştern la picioare demnitatea de *grande* de Spania şi averea, despre ale cărei izvoare se cuvine să-ţi spun câteva cuvinte, dat fiind că va fi a noastră, a amândurora, în viitor. Cucerind două provincii ale Mexicului de Nord, am primit de la rege permisiunea exploatării uneia din cele mai bogate mine de argint. În acest scop, m-am întovărăşit cu un om de afaceri din Vera Cruz şi în primul an am obţinut dividende în valoare de trei milioane de piaştri. Dar pentru că privilegiul era pe numele meu, am primit, deci, de şase ori o sută de piaştri mai mult decât asociatul meu.

– Iartă-mă, *señor*, l-a întrerupt necunoscutul, suma care-i revenea viceregelui era de un milion şi opt ori câte o sută de mii de piaştri, iar cea a asociatului de un milion şi două ori câte o sută de mii.

– Aşa cred, a răspuns starostele ţiganilor.

– Adică, vorbind mai clar, a continuat necunoscutul, jumătate din sumă plus jumătate din diferenţă. E clar precum doi şi cu doi fac patru.

– Ai dreptate, *señor*, a răspuns starostele, după care a continuat. Viceregele, dorind să mă informeze asupra situaţiei averii sale, mi-a spus: în al doilea an, am coborât mai adânc în străfundurile pământului şi a trebuit să mai construim fântâni, galerii şi treceri de tot felul. Cheltuielile, care până atunci atinseseră a patra parte, s-au mărit cu o optime, dar cantitatea de minereu a scăzut cu o şesime.

Auzind aceste cuvinte, geometrul a scos din buzunar o tăbliţă şi un condei, dar, crezând că ţine în mână o pană, a înmuiat condeiul în ciocolată. Când a văzut însă că ciocolata nu scrie, a vrut să şteargă pana de caftanul lui negru, dar a şters-o de rochia Rebeccăi. Apoi a început să mâzgălească ceva pe tăbliţă. Noi am râs de zăpăceala lui, iar starostele ţiganilor a continuat:

– În al treilea an, piedicile au fost şi mai mari. Am fost nevoiţi să aducem mineri din Peru şi le-am dat a cincisprezecea parte din venit, fără să-i îngreunăm deloc cu cheltuieli, care în acel an crescuseră cu două cincisprezecimi. În schimb, cantitatea de minereu extrasă s-a mărit de şase ori şi un sfert în comparaţie cu anul anterior.

Mi-am dat seama îndată de starostele vrea să-i încurce geometrului socotelile. Şi, într-adevăr, dând povestirii sale forma unei probleme, a

zis:

– Şi de-atunci, doamnă, dividendele noastre s-au micşorat mereu cu două şaptesprezecimi. Dar pentru că am depus la casa de economii banii câştigaţi prin exploatarea minelor şi am adăugat la capital procentele procentelor, am obţinut ca total general al averii mele suma de cincizeci de milioane de piaştri, pe care-i depun la picioarele tale împreună cu titlurile mele, cu inima şi mâna mea.

În acest moment necunoscutul, care până atunci scrisese întruna pe tăbliţele sale, s-a ridicat şi a pornit pe drumul pe care venisem spre tabără, dar, în loc să meargă drept, a luat-o pe o cărare ce ducea spre râul de unde ţiganii cărau apă şi în curând am auzit plescăitul corpului căzând în vâltoare.

Am alergat în ajutor, m-am aruncat în râu şi, împotrivindu-mă curentului, am reuşit până la urmă să-l scot pe zăpăcitul nostru la mal. Am scos din el apa pe care-o înghiţise, am aprins un foc zdravăn şi când, după toate aceste lungi strădanii, geometrul şi-a venit în simţiri, ne-a aruncat o privire rătăcită şi a rostit cu glas slab:

– Fiţi convinşi că averea viceregelui se ridica la şaizeci de milioane, douăzeci şi cinci de mii, o sută şaizeci şi unu de piaştri, presupunând că partea viceregelui era întotdeauna în raport cu cea a asociatului său, precum o mie opt sute faţă de o mie două sute, adică precum trei faţă de doi.

Spunând acestea, geometrul a căzut într-un soi de letargie, din care n-am vrut să-l trezim, crezând că, într-adevăr, are nevoie de odihnă. A dormit până la şase seara şi s-a trezit ca să facă, una după alta, tot felul de năzbâtii.

Mai întâi a întrebat cine a căzut în apă. Când i s-a răspuns că el însuşi şi că eu îl salvasem, s-a apropiat de mine şi, cu expresia celei mai blânde politeţi, mi-a spus:

– Ce-i drept, nu credeam că ştiu să înot aşa de bine. Mă bucură tare faptul că i-am putut păstra în viaţă regelui pe unul din cei mai viteji ofiţeri. Dumneata, *señor*, eşti căpitan în garda valonă, singur mi-ai spus, iar eu am o memorie excelentă.

Cu toţii am izbucnit în râs, dar geometrul nu s-a fâstâcit câtuşi de puţin şi ne-a distrat mai departe cu aiurelile lui.

Cabalistul era şi el ocupat şi ne vorbea întruna numai de Jidovul Rătăcitor, care avea să-i împărtăşească unele veşti despre doi demoni, pe nume Emina şi Zibelda. Rebecca m-a luat de mână şi, ducându-mă îndeajuns de departe de ceilalţi, mi-a zis:

– Dragă Alfons, te conjur, spune-mi părerea ta despre toate astea, despre tot ce ai auzit şi ai văzut de când ai venit aici, în munţi, şi ce crezi despre cei doi spânzuraţi, care ne fac atâtea pozne.

– Nici eu nu ştiu ce să răspund, i-am zis. Taina care-l chinuie pe fratele tău mi-e cu totul necunoscută. Cât despre mine, sunt convins că am fost adormit cu ajutorul unei licori şi apoi am fost dus lângă spânzurătoare. De fapt, singură mi-ai vorbit de puterea pe care o au Gomélezii în aceste ţinuturi.

– Aşa e, m-a întrerupt Rebecca, mi se pare că ei vor să treacă la credinţa Profetului şi, după părerea mea, eşti dator să faci asta.

– Cum aşa? am strigat. Şi tu le împărtăşeşti dorinţa?

– Nicidecum, mi-a răspuns, eu am scopurile mele. De fapt, ţi-am zis că n-am să iubesc niciodată nici un evreu ca mine, nici un creştin. Dar să ne întoarcem la ceilalţi, o să-ţi spun totul altă dată, pe îndelete.

Rebecca s-a dus la fratele ei, eu am pornit-o de partea cealaltă şi am început să chibzuiesc la tot ce văzusem şi auzisem. Dar cu cât mă cufundam mai mult în gânduri, cu atât mai puţin reuşeam să mă lămuresc.

ZIUA A NOUASPREZECEA

Ne-am adunat cu toţii devreme în peşteră, numai starostele nu a venit. Geometrul se înzdrăvenise de-a binelea şi, convins că el mă scosese pe mine din apă, mi-arunca priviri pline de interes, aşa cum se întâmplă de obicei faţă de aceia cărora le-am adus mari servicii. Rebecca observase această stare ciudată a lui şi se amuza nespus. După masa de dimineaţă a zis:

– Am pierdut mult prin lipsa starostelui, fiindcă mor de curiozitate să aflu în ce chip a primit oferta viceregelui. În schimb, cred că acest nobil necunoscut ne poate recompensa pierderea, povestindu-ne la rându-i propriile sale întâmplări, care trebuie să fie foarte interesante. Mi se pare că s-a consacrat unor ştiinţe ce nu-mi sunt chiar străine şi, fără îndoială, tot ceea ce priveşte un om asemenea lui nu poate decât să-mi atragă atenţia.

– Nu cred, mi-a răspuns străinul, ca dumneata să te fi consacrat aceloraşi ştiinţe, pentru că femeile nu pot înţelege, de regulă, primele lor începuturi. Dar pentru că mi-aţi făcut o primire atât de binevoitoare, consider că datoria cea mai sfântă din parte-mi e să vă

împărtăşesc tot ce are vreo legătură cu persoana mea. Voi începe, deci, comunicându-vă că mă numesc... mă numesc...

– Cum aşa, s-a amuzat Rebecca, se poate, *señor*, să fii într-atât de distrat, încât să-ţi uiţi propriul nume?

– Nicidecum, a lămurit-o geometrul, nu sunt din fire deloc distrat, dar tatăl meu, într-o bună zi, distrat fiind, semnând cu numele fratelui său în loc de numele lui, şi-a pierdut dintr-odată şi soţia, şi averea, şi distincţia pentru merite faţă de patrie. Ca să nu cad deci într-o greşeală asemănătoare, mi-am aşternut numele pe aceste tăbliţe şi de-atunci, de câte ori trebuie să mă iscălesc, îl transcriu cât se poate de fidel.

– Bine, dar noi vrem doar să rosteşti numele, nu să te iscăleşti.

– Aşa e, ai dreptate, doamnă, a răspuns necunoscutul şi, punând tăbliţele în buzunar, a început...

Povestea matematicianului

Mă numesc don Pedro Velásquez. Mă trag din străvechea familie a marchizilor Velásquez, care, de la descoperirea prafului de puşcă, au slujit cu toţii în artilerie şi s-au dovedit a fi cei mai pricepuţi ofiţeri ai acestei arme din câţi a avut Spania. Don Ramiro Velásquez, comandantul-şef al artileriei pe vremea lui Filip al IV-lea [246], a fost ridicat la rangul de grande de către urmaşul acestuia. Don Ramiro avea doi fii, amândoi însuraţi. Cu toate că cei din linia celui mai vârstnic rămăseseră cu titlul şi averea, erau, totuşi, departe de a se lăsa pradă leneviei dregătorilor de curte şi erau mereu ocupaţi cu

treburi ce le făceau cinste şi cărora le datorau rangurile la care ajunseseră. Pe cât posibil, întotdeauna şi peste tot se străduiau să-i dea la o parte pe urmaşii celui mai tânăr.

Aşa s-au petrecut lucrurile până la Sancho, al cincilea prinţ Velásquez, strănepotul fiului celui mai mare al lui don Ramiro. Acest venerabil bărbat deţinea, ca şi înaintaşii săi, funcţia de comandant-şef al artileriei şi, în afară de asta, era guvernator al provinciei Galicia, unde şi locuia de obicei. Se însurase cu fiica prinţului de Alba. Căsătoria a fost pe atât de fericită pentru el, pe cât de onorabilă pentru întreaga noastră casă. Cu toate acestea, speranţele lui don Sancho nu s-au realizat cu totul. Prinţesa avea numai o fiică, pe nume Blanca. Prinţul o făgăduise de soţie unuia dintre Velásquezii din linia tânără, căruia avea să-i aducă titlul şi averea.

Tatăl meu, don Enrique, şi fratele lui, don Carlos, tocmai îşi pierduseră tatăl, care, având acelaşi grad ca şi prinţul Velásquez, se trăgea din don Ramiro. La porunca prinţului, amândoi au fost aduşi în casa lui. Tata avea pe atunci doisprezece ani, iar unchiul unsprezece. Fiecare avea modul lui de a gândi. Tata era serios, cufundat în ştiinţe şi deosebit de sensibil, în timp ce fratele lui, Carlos, era uşuratic, nestatornic, nu putea nici măcar o clipă să stea aplecat deasupra unei cărţi. Cunoscându-le înclinaţiile, don Sancho a hotărât ca tata să-i fie ginere. Dar ca inima Blancăi să nu facă exact alegerea nedorită, l-a trimis pe don Carlos la Paris, unde acesta avea să fie educat sub supravegherea contelui de la Hereira, o rudă de-a sa, pe atunci ambasador în Franţa.

Prin însuşirile lui alese, bunătatea inimii şi munca fără preget, tatăl meu îşi câştigase din zi în zi o bunăvoinţă tot mai mare din partea prinţului; iar Blanca, ştiind că el îi era destinat ca soţ, se aprinsese şi

ea tot mai mult. Îi împărtăşea chiar preocupările şi, încet-încet, făcea progrese alături de el pe drumul ştiinţelor. Închipuiţi-vă un tânăr ale cărui capacităţi intelectuale remarcabile cuprindeau întregul teritoriu al ştiinţelor omeneşti, la vârsta când alţii abia sunt la început. Închipuiţi-vă apoi pe acelaşi tânăr îndrăgostit de o fiinţă de o seamă cu el, strălucind prin neobişnuite însuşiri ale minţii, doritoare de a-l înţelege şi fericită de succesele pe care le împarte cu el şi atunci veţi avea o cât de mică idee despre fericirea pe care tatăl meu a cunoscut-o în această scurtă perioadă a vieţii sale. Şi de ce nu l-ar fi iubit Blanca? Bătrânul prinţ se mândrea cu el, întreaga provincie îl respecta şi nu împlinise nici douăzeci de ani când renumele lui depăşise graniţele Spaniei. Blanca îşi iubea logodnicul, iar Enrique, care trăia numai pentru ea, o iubea şi el din toată inima. Pentru bătrânul prinţ nutrea aproape acelaşi sentiment ca şi pentru fiica lui şi se gândea adesea cu tristeţe la lipsa fratelui său, Carlos.

– Iubită Blanca, îi spunea el logodnicei sale, nu crezi oare că, pentru a fi pe deplin fericiţi, ne mai lipseşte numai Carlos? Sunt aici destule fete frumoase, care l-ar putea ţine pe lângă ele. Ce-i drept, e cam uşuratic, nu prea îmi scrie, dar o femeie dulce şi înţeleaptă i-ar cuceri inima şi l-ar mai potoli. Blanca mea dragă, te ador, îl respect pe tatăl tău, dar pentru că natura mi-a dat şi un frate, de ce soarta trebuie să ne despartă?

Într-o bună zi prinţul a cerut să fie chemat tatăl meu şi i-a zis:

– Don Enrique, în acest moment am primit de la rege, stăpânul nostru preamilostiv, o scrisoare, pe care doresc să ţi-o citesc. Iată ce-mi scrie:

Vărul meu!

La ultimul consiliu am hotărât să lansăm noi planuri şi să întărim unele locuri ce servesc de apărare regatului nostru. Vedem că în Europa sunt păreri diferite privind sistemele Vauban [247] şi Coehoorn [248] . Fii bun şi foloseşte pe cei mai pricepuţi ofiţeri pentru elaborarea acestei teme. Trimite-ne planurile lor, căci, dacă le vom găsi pe acelea ce reuşesc să ne satisfacă, îi vom încredinţa autorului îndeplinirea lor. În afară de aceasta, Luminăţia Noastră Regală îl va răsplăti cum se cuvine. Acum te lăsăm în voia Celui de Sus şi-ţi rămânem binevoitor.

Regele

– Ei, ce zici, a adăugat prinţul, simţi oare în tine, dragă don Enrique, puterea de a te lansa în întrecere? Te previn că vei concura cu cei mai pricepuţi ingineri nu numai din Spania, ci din întreaga Europă.

Tata a rămas o clipă pe gânduri, apoi, sigur de sine, a răspuns:

– Aşa este, luminate prinţ, şi, deşi intru pentru prima dată într-o asemenea concurenţă, Alteţa Voastră poate avea încredere în mine.

– Bine, atunci, a zis prinţul, străduieşte-te să faci treaba asta cât vei putea mai bine şi, îndată ce o vei termina, nimic nu va mai sta în calea fericirii voastre. Blanca va fi a ta.

Vă puteţi închipui cu cât avânt s-a apucat tata de lucru. Zile şi nopţi stătea aplecat deasupra mesei, iar când mintea obosită îşi cerea pe neaşteptate dreptul la odihnă, îşi petrecea acest timp în tovărăşia Blancăi, discutând despre viitoarea lor fericire şi despre bucuria cu care-l va strânge la piept pe don Carlos, fratele care urma să se

întoarcă. Aşa a trecut un an de zile. În vremea asta au sosit o mulţime de planuri din diferite părţi ale Spaniei şi din ţări europene. Toate au fost sigilate şi depuse în Cancelaria prinţului. Tata, socotind că se cuvine să-şi pună la punct şi el lucrarea, a perfecţionat-o într-atât, că nu vă pot da despre asta decât o palidă imagine. Începuse de la stabilirea principiilor fundamentale ale atacului şi apărării, dar abătându-se de la ele. Îl aprecia pe Vauban mult mai mult decât pe Coehoorn, şi totuşi prevestea că acesta îşi va mai schimba sistemul, iar mai târziu timpul i-a confirmat părerea. Toate aceste argumente erau întărite nu numai de teoria ştiinţifică, dar şi de amănunte cu privire la localităţi, de calcularea cheltuielilor şi de socoteli neînţelese, nici chiar de oamenii cei mai pricepuţi în ale ştiinţelor.

Aşternând pe hârtie ultimul rând al lucrării sale, a mai descoperit în ea multe imperfecţiuni, pe care nu le observase la început; tremurând din toată fiinţa sa, i-a dus manuscrisul prinţului, care a doua zi i l-a înapoiat spunându-i:

– Iubite nepoate, ai câştigat. Am să trimit imediat planurile tale, iar tu gândeşte-te acum numai la nunta ta, care va avea loc cât de curând.

Tata a căzut la picioarele prinţului:

– Prealuminate prinţ, fii bun şi îngăduie-i fratelui meu să se întoarcă. Fericirea mea nu va fi deplină dacă nu voi putea să-l îmbrăţişez după o aşa de lungă despărţire.

Prinţul s-a încruntat şi i-a răspuns:

– Presimt că don Carlos o să ne umple capul cu laude la adresa luminatei curţi a lui Ludovic al XIV-lea, dar, pentru că mă rogi, am să

trimit să-l aducă!

Tata i-a sărutat mâna prinţului şi s-a dus apoi la logodnica lui. De atunci nu s-a mai ocupat de geometrie şi dragostea i-a umplut toate clipele vieţii şi însuşirile sufletului.

În vremea asta, regele, credincios până la capăt intenţiilor sale, a poruncit să se citească şi să se aprofundeze toate planurile. Lucrarea tatălui meu a fost acceptată în unanimitate. Curând, tata a primit o scrisoare de la ministru, în care acesta îşi exprima cea mai mare mulţumire şi, din ordinul regelui, îl întreba în ce mod ar dori să fie răsplătit. În misiva trimisă prinţului, ministrul dădea de înţeles că tânărul ar putea, desigur, să primească gradul de prim-colonel de artilerie, dacă l-ar cere.

Tata s-a dus cu scrisoarea la prinţ, care, la rândul lui, a citit-o pe cea primită de el de la ministru. A declarat însă că n-ar îndrăzni niciodată să primească un grad pe care, după părerea sa, nu-l meritase până atunci şi l-a implorat pe prinţ să binevoiască a răspunde ministrului în numele lui.

Prinţul l-a refuzat, spunându-i:

– Ţie ţi-a scris ministrul şi tu trebuie să-i răspunzi. Fără îndoială, ministrul are motivele lui, pentru că în epistola către mine te numeşte „tânărul“. Desigur, tinereţea ta l-a atras pe rege, căruia el vrea să-i prezinte o scrisoare scrisă cu propria-i mână de un tânăr plin de speranţe. Aşa că putem să-i scriem fără prea multe bănuieli.

Spunând acestea, prinţul s-a aşezat la masă şi a început să scrie:

Prealuminate Stăpâne!

Satisfacţia Înălţimii Voastre Regale, pe care Înălţimea Voastră mi-o transmite, este o recompensă îndestulătoare pentru orice castilian de neam nobil. Totuşi, îndemnat de bunătatea voastră, îndrăznesc s-o rog pe Maiestatea Voastră să întărească unirea mea cu Blanca Velásquez, moştenitoare a averilor şi a titlurilor casei noastre.

O astfel de schimbare a stării mele nu va slăbi devotamentul meu în serviciul ţării şi al regelui. Voi fi prea fericit dacă vreodată voi reuşi să merit gradul de prim-colonel de artilerie, pe care l-au purtat cu mândrie mulţi înaintaşi ai mei.

Al Maiestăţii Voastre etc.

Tata i-a mulţumit prinţului pentru că a alcătuit scrisoarea, a plecat acasă şi a transcris-o cuvânt cu cuvânt, dar, în clipa când urma s-o semneze, a auzit un glas în curte:

– A venit don Carlos! A venit don Carlos!

– Cine? Fratele meu? Unde e? Vreau să-l văd mai degrabă!

– Termină mai întâi misiva, don Enrique, i-a zis curierul, care urma să plece îndată la ministru.

Tata, bucuros la culme de venirea fratelui său şi grăbit fiind de curier, în loc de „don Enrique“ a semnat „don Carlos Velásquez“, a pecetluit scrisoarea şi a alergat în întâmpinarea fratelui.

S-au îmbrăţişat cu multă dragoste, dar don Carlos, făcând un pas înapoi, a început să râdă cu hohote, zicând:

– Dragă Enrique, semeni ca două picături de apă cu Scaramuccio [249] din comedia italiană: gulerul îţi prinde bărbia ca un lighenaş de bărbierit. Dar eu te-am iubit întotdeauna. Hai acum să-l vedem pe bătrân!

Au intrat împreună la bătrânul prinţ, pe care don Carlos doar că nu l-a înăbuşit cu îmbrăţişările sale, după obiceiul ce domnea pe atunci la curtea franceză, apoi i-a spus:

– Unchiule dragă, grăsanul tău de ambasador mi-a dat o epistolă pentru tine, dar cred că am pierdut-o la băieşul meu. Dar, în sfârşit, să lăsăm asta. Grammont [250] , Roquelaure [251] şi toţi vechii tăi prieteni îţi trimit salutări.

– Bine, nepoate, l-a întrerupt prinţul, eu nu cunosc pe niciunul dintre aceşti domni.

– Cu atât mai rău pentru tine, a continuat Carlos, sunt oameni foarte simpatici. Dar unde e viitoarea mea cumnată? Trebuie să se fi făcut teribil de frumoasă de când n-am mai văzut-o.

În clipa aceea a intrat Blanca. Don Carlos s-a apropiat de ea foarte familiar şi i-a zis:

– Cumnăţică dulce, obiceiurile noastre pariziene ne îngăduie să sărutăm femeile frumoase.

Şi, spunând acestea, a sărutat-o pe obraz, spre marea uimire a lui don Enrique, care o vedea pe Blanca înconjurată numai de femei şi nu îndrăznise nici măcar să-i sărute vreodată mâna.

Carlos a mai turnat alte multe vorbe deocheate, care l-au necăjit de-a binelea pe don Enrique şi l-au umplut de spaimă pe bătrânul prinţ.

Până la urmă, unchiul i-a zis cu asprime:

– Du-te şi schimbă-ţi hainele de drum. În seara asta va fi un bal. Şi ţine minte că ceea ce dincolo de munţi poate fi o politeţe la noi se socoteşte o obrăznicie.

– Dragă unchiule, a răspuns don Carlos, câtuşi de puţin fâstâcit, am să mă îmbrac în hainele noi, pe care Ludovic al XIV-lea le-a născocit pentru curtenii lui, şi atunci ai să te convingi că regele acesta e cu adevărat un rege mare. Am s-o invit pe frumoasa mea verişoară la sarabandă [252] . Este un dans spaniol, dar o să vedeţi cum l-au perfecţionat francezii.

Rostind aceste cuvinte, don Carlos a ieşit fredonând o arie de Lully [253] . Fratele lui, adânc mâhnit de atâta uşurătate, a vrut să-l scuze în faţa prinţului şi a Blancăi, dar în zadar, căci bătrânul prinţ se lămurise de mult cum stau lucrurile, iar Blanca nu i-o lua în nume de rău.

Când a început balul, Blanca şi-a făcut apariţia îmbrăcată nu după moda spaniolă, ci după cea franţuzească. A stârnit mirarea tuturor, deşi susţinea că bunicul ei, ambasadorul, îi trimisese rochia prin don Carlos. Cu toate acestea, motivaţia n-a satisfăcut pe nimeni şi uimirea a fost generală.

Don Carlos s-a lăsat multă vreme aşteptat. Într-un târziu, a intrat în sală, îmbrăcat după obiceiul de la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Avea pe el un caftan azuriu, brodat tot cu argint, eşarfă şi borduri din atlas alb, jabou şi manşete din dantelă de Brabant, iar pe cap o imensă perucă albă. Straiele acestea, splendide prin ele însele, păreau şi mai strălucitoare printre hainele sărace pe care ultimii noştri regi din Casa de Austria le-au introdus în Spania [254] . Pe atunci nu se mai

purta nici măcar gulerul plisat, care cel puţin mai dădea un oarecare farmec. Fusese înlocuit cu un guler simplu, aşa cum poartă azi alguacilii şi magistraţii. Într-un cuvânt, aşa cum foarte nimerit spusese don Carlos, straiele acestea aminteau perfect de Scaramuccio.

Pezevenchiul nostru, care se distingea prin hainele sale de restul tinerilor spanioli, a atras şi mai mult atenţia prin modul în care şi-a făcut apariţia la bal. În locul plecăciunii adânci sau a vreunei vorbe plăcute adresate primului întâlnit, a început să strige la muzicanţi tocmai din celălalt capăt al sălii:

– Hei, voi, nătărăilor! Potoliţi-vă! Dacă o să-mi cântaţi altceva decât sarabanda mea, am să vă strivesc viorile de urechi.

Apoi a împărţit partiturile pe care le adusese, s-a îndreptat către Blanca şi a invitat-o în mijlocul sălii, să înceapă dansul. Tatăl meu a recunoscut că don Carlos dansa admirabil, iar Blanca, vioaie din fire ca nimeni alta, de data asta s-a întrecut pe sine. După sarabandă toate doamnele s-au ridicat să o felicite pentru graţia cu care dansase. Ce-i drept, deşi politeţurile îi erau ei adresate, toate se uitau pe furiş la don Carlos, de parcă ar fi vrut să-i dea de înţeles că el este unicul obiect al admiraţiei lor. Blanca a înţeles de minune gândul ascuns, iar afecţiunea discretă a doamnelor faţă de don Carlos n-a făcut altceva decât să-l ridice pe acesta şi mai mult în ochii ei.

Cât a durat balul, don Carlos n-a părăsit-o nici măcar o clipă pe Blanca, iar cum s-a apropiat fratele lui, i-a zis:

– Enrique, prietene, du-te şi rezolvă niscaiva probleme de algebră, o să ai destulă vreme s-o plictiseşti pe Blanca după ce ai s-o iei de soţie.

Neputându-şi stăpâni râsul, tânăra a mai pus şi ea paie pe foc, iar bietul don Enrique, descumpănit, s-a îndepărtat.

Când au fost invitaţi la cină, Carlos i-a dat mâna Blancăi şi s-a aşezat cu ea în capul mesei. Prinţul s-a încruntat, dar don Enrique l-a rugat să-l ierte şi de data asta pe fratele lui.

În timpul cinei, don Carlos le-a povestit mesenilor despre serbările de la curtea lui Ludovic al XIV-lea şi mai ales despre baletul intitulat *Olimpul dragostei*, în care regele însuşi jucase rolul soarelui. A mai spus că şi-l aminteşte destul de bine şi că Blanca ar fi încântătoare în rolul Dianei. Aşa că s-a pornit să le împartă tuturor rolurile şi, înainte de a se ridica de la masă, baletul lui Ludovic al XIV-lea era de-acum pregătit. Don Enrique a părăsit balul. Tânăra nici nu i-a observat lipsa. A doua zi de dimineaţă, tatăl meu s-a dus s-o vadă şi a găsit-o repetând cu Carlos o scenă din noul balet. Aşa au trecut trei săptămâni. Prinţul devenea tot mai posomorât, Enrique îşi înăbuşea pe ascuns durerea, iar Carlos sporovăia tot felul de lucruri închipuite, pe care doamnele din societate le socoteau oracole.

Parisul şi baletele lui Ludovic al XIV-lea într-atât o zăpăciseră pe Blanca, încât nu mai ştia ce se întâmplă în jurul ei.

Într-o zi, în timpul mesei de prânz, prinţul a primit o depeşă de la Curte. Era o scrisoare de la ministru, care suna aşa:

> *Prealuminate Prinţ!*
>
> *Maiestatea Sa, stăpânul nostru preamilostiv, este de acord cu căsătoria fiicei Tale cu don Carlos Velásquez şi-i întăreşte*

acestuia titlul de grande, numindu-l prim-colonel de artilerie.

Preaplecată slugă etc.

– Ce înseamnă asta? a strigat prinţul înfuriat la culme. De unde a apărut în scrisoarea asta numele lui Carlos, când eu am hotărât ca Enrique să se însoare cu Blanca?

Tatăl meu l-a rugat pe prinţ să binevoiască a-l asculta cu răbdare şi i-a spus:

– Nu ştiu, Alteţa Voastră, în ce chip a ajuns numele lui Carlos în locul numelui meu în această misivă, dar sunt sigur că fratele meu n-are niciun amestec. În ultimă instanţă, nimeni nu este vinovat, se vede că această schimbare de nume este numai voinţa Celui de Sus. De fapt, dumneavoastră, prinţe, aţi binevoit, desigur, să vă daţi seama că Blanca nu are nicio înclinaţie pentru mine şi că, dimpotrivă, nu este deloc indiferentă faţă de Carlos. Fie, aşadar, ca mâna ei, fiinţa ei, titlurile şi averea ei să-i revină lui. Eu renunţ la toate drepturile mele.

Prinţul s-a întors către fiică-sa şi i-a spus:

– Blanca! Blanca! Ai fi oare atât de uşuratică şi de infidelă?

Ea a început să plângă, a leşinat, iar la urmă şi-a declarat dragostea ce i-o purta lui Carlos.

Disperat, prinţul i-a zis tatălui meu:

– Dragă Enrique, deşi fratele tău ţi-a furat iubita, nu te poate lipsi de rangul de prim-colonel de artilerie, la care adaug şi eu o parte din

averea mea.

– Iartă-mă, prinţe, i-a răspuns don Enrique, dar averea ta îi aparţine în întregime fiicei tale, iar în ceea ce priveşte rangul de prim-colonel de artilerie, regele a făcut bine dându-l fratelui meu, căci eu, în halul în care sunt, nu cred că aş putea să fac faţă nici acestui rang, nici oricărui altuia. Îngăduie-mi, prinţe, să mă retrag în vreun sfânt lăcaş, să-mi potolesc durerea la picioarele altarului şi să o dăruiesc aceluia care a suferit atâta pentru noi.

Tata a părăsit casa prinţului şi a intrat în mănăstirea camedulilor [255] , îmbrăcând haina de novice. Don Carlos s-a însurat cu Blanca, dar nunta a avut loc fără nicio strălucire. Prinţul însuşi a binevoit să lipsească. Tânăra, împingându-şi tatăl la disperare, era tare amărâtă de nenorocirile pe care le pricinuise. Nici Carlos, în ciuda uşurătăţii sale obişnuite, nu prea era în largul lui în mijlocul acestei tristeţi generale.

Curând, prinţul s-a îmbolnăvit de podagră şi, simţind că n-o s-o mai ducă mult, l-a trimis la călugării cameduli pe Alvarez, mareşalul Curţii sale, ca să-l aducă pe Enrique, dorind să-l mai vadă o dată. Alvarez a venit la mănăstire, dar călugării, respectând regula care le interzicea să vorbească, n-au scos o vorbă şi l-au dus imediat la chilia lui Enrique. L-au găsit pe acesta zăcând pe o grămadă de paie, acoperit cu nişte zdrenţe şi legat cu un lanţ de perete.

Tata l-a recunoscut pe Alvarez şi i-a vorbit:

– Prietene, ţi-a plăcut sarabanda pe care am dansat-o ieri? Însuşi Ludovic al XIV-lea a fost mulţumit, păcat numai că muzicanţii n-au cântat cum se cuvine. Dar Blanca ce zice de asta?... Blanca! Blanca! Răspunde, nefericitule!

Şi tata, scuturând lanţurile, a început să-şi muşte mâinile, apoi a căzut într-un atac nestăpânit de nebunie. Alvarez a ieşit cu faţa scăldată în lacrimi şi i-a povestit prinţului tristul spectacol la care-i fusese dat să asiste.

A doua zi, podagra i-a atins prinţului stomacul. Clipele îi erau numărate. Puţin înainte de a-şi da duhul, s-a întors către fiica lui, zicându-i:

– Blanca! Blanca! Enrique mă va urma şi el în curând. Te iertăm, să fii fericită!

Aceste ultime cuvinte au tulburat-o adânc pe tânăra femeie, înecând-o în otrava remuşcărilor. O adâncă melancolie a cuprins-o.

Tânărul prinţ n-a precupeţit nimic ca să-şi înveselească soţia, dar cum n-a prea reuşit, a lăsat-o pradă tristeţii. A adus de la Paris o vestită curtezană, pe nume Lajardin, iar Blanca s-a retras la mănăstire. Nici gradul de colonel de artilerie nu i se potrivea. O vreme a încercat să-şi exercite atribuţiile, dar neputând să se achite de îndatoriri aşa cum se cuvenea, i-a trimis regelui demisia, rugându-l să-i dea o slujbă la Curte. Regele l-a numit mare camerier al Coroanei. Prinţul Carlos s-a mutat atunci cu domnişoara Lajardin la Madrid.

Tata a petrecut la cameduli trei ani, timp în care cuvioşii călugări, cu stăruinţa şi răbdarea lor bine-cunoscută, l-au înzdrăvenit de-a binelea. Cum s-a putut ţine pe picioare, tata s-a dus la Madrid şi s-a prezentat ministrului. A fost introdus în cabinet, unde înaltul demnitar i-a vorbit cam aşa:

– Povestea dumitale, don Enrique, a ajuns la urechile regelui, care s-a supărat foc pe mine pentru această greşeală. Din fericire, am mai păstrat scrisoarea ta, cu semnătura lui don Carlos. Uite-o! Spune-mi acum de ce n-ai semnat cu propriul nume.

Tata a luat epistola, şi-a recunoscut scrisul şi a zis:

– Mi-amintesc, Excelenţă. În clipa când o semnam, am fost anunţat de sosirea fratelui meu. Bucuria care m-a cuprins la auzul veştii a fost, desigur, pricina acestei greşeli. Totuşi, nu trebuie să acuz împrejurarea pentru necazurile mele. Chiar dacă ordinul de învestire cu gradul de colonel ar fi fost dat pe numele meu, n-aş fi fost capabil să îndeplinesc această funcţie. Acum mi-am recâştigat vechile însuşiri ale minţii şi mă simt în stare să îndeplinesc însărcinările pe care Excelenţa Voastră mi le-a încredinţat atunci.

– Dragă Enrique, a răspuns ministrul, planurile fortificaţiilor n-au dat niciun rezultat, iar noi, aici, la Curte nu ne-am obişnuit să împrospătăm afacerile date uitării. Îţi pot oferi, totuşi, postul de comandant al Ceutei [256] . În clipa asta n-am altceva mai bun pentru dumneata. Dacă vrei să-l primeşti, trebuie să pleci fără a te vedea cu regele. Recunosc că funcţia asta nu corespunde capacităţii dumitale şi, pe deasupra, înţeleg că la vârsta dumitale nu-i deloc plăcut să te stabileşti pe nişte stânci părăsite din Africa.

– Tocmai acest ultim motiv, a răspuns tata, mă face să o rog pe Excelenţa Voastră să-mi acorde postul. Sper ca, părăsind Europa, să scap de destinul care mă urmăreşte. În altă parte a lumii am să devin alt om şi, sub influenţa unor stele mai favorabile, o să-mi recapăt fericirea şi liniştea.

Primind numirea, tata a început să se pregătească de drum, s-a urcat pe o corabie la Algeciras şi a ajuns cu bine la Ceuta.

Bucuros peste măsură, a păşit pe pământ străin cu simţământul pe care-l încearcă un marinar când ajunge în port după o teribilă furtună.

Noul comandant s-a străduit la început să stabilească îndatoririle ce-i reveneau şi a pus tot sufletul ca să le îndeplinească aşa cum se cuvine. Cât priveşte fortificaţiile, nu prea trebuia să-şi bată capul cu ele, pentru că insula, prin însăşi aşezarea ei, era un punct de apărare suficient împotriva atacurilor berberilor. În schimb, şi-a încordat toate puterile pentru a îmbunătăţi viaţa oamenilor din garnizoană şi a locuitorilor, pentru a le-o face mai plăcută. El însuşi a refuzat orice profit materiale, pe care niciunul din cei dinainte nu-l dispreţuise. Locuitorii îl divinizau pur şi simplu pentru atitudinea lui. În afară de asta, tata se ocupa cu multă grijă de deţinuţii politici încredinţaţi pazei lui şi nu o dată încălca severul regulament, fie înlesnind trimiterea de scrisori către familii, fie luând tot felul de măsuri de îndulcire a regimului închisorii.

Când la Ceuta totul a început să se desfăşoare după cuvenitele rânduieli, tata s-a apucat iarăşi de lucru în domeniul ştiinţelor exacte. Fraţii Bernoulli [257] erau pe atunci vestiţi pentru disputele dintre ei. Tata glumea uşor pe seama lor, dar în adâncul sufletului era sincer preocupat de ele. Adesea se amesteca în polemică, trimiţând epistole anonime, care aduceau uneia dintre părţi neaşteptate argumente în lupta cu cealaltă. Când marea problemă izoperimetrică [258] a fost supusă spre examinare în faţa a patru dintre cei mai vestiţi geometri europeni, tata le-a trimis nişte metode de analiză, ce pot fi considerate o capodoperă de ingeniozitate. Dar

nimeni nu credea că autorul dorea să rămână necunoscut şi metodele i-au fost atribuite când unuia, când altuia dintre cei doi fraţi. Se înşelau. Tata iubea ştiinţele, şi nu gloria pe care o aduceau ele. Nenorocirile prin care trecuse îl făcuseră sălbatic şi temător.

Jacques Bernoulli a murit tocmai în momentul când urma să iasă pe deplin victorios. Câmpul de luptă a rămas la dispoziţia fratelui său. Tata sesizase clar greşeala acestuia în stabilirea a numai două elemente ale liniilor curbe, dar nu voia să prelungească disputa care cuprinsese întreaga lume ştiinţifică. În vremea asta, Nicolas Bernoulli [259] nu-şi putea găsi locul, i-a declarat război marchizului de l'Hôspital [260] , pretinzând că avea drepturi asupra tuturor descoperirilor făcute de cel din urmă, iar câţiva ani mai târziu l-a atacat chiar pe Newton. Obiectul noilor dispute era analiza calculului diferenţial, pe care Leibniz o descoperise în acelaşi timp cu Newton şi pe care englezii o ridicaseră la rangul de problemă naţională.

În felul acesta şi-a petrecut tata cei mai frumoşi ani ai vieţii sale, observând de departe marile lupte, în care cele mai renumite minţi ale vremii se angajaseră cu arme atât de ascuţite, pe care numai geniul uman este în stare să le mânuiască. Totuşi, deşi era preocupat de ştiinţele exacte, nu neglija deloc alte ramuri ale ştiinţei. Pe stâncile Ceutei se găseau puzderie de animale marine, care, prin natura lor, se apropie de lumea plantelor şi fac trecerea între cele două regnuri. Tata avea întotdeauna câteva astfel de exemplare, închise în borcane, şi le cerceta cu pasiune minunata lor alcătuire. În afară de asta, adunase o însemnată bibliotecă de cărţi latineşti sau traduse din latină, la care se referea ca la nişte izvoare istorice. Le colecţionase ca să poată sprijini, cu dovezi bazate pe fapte, teoria probabilităţii, dezvoltată de Bernoulli în opera sa, intitulată *Ars conjectandi.* [261]

Şi aşa, trăind numai cu ideile, trecând pe rând de la cercetare la cugetare, tata aproape că nu ieşea niciodată din casă. Şi apoi, ţinându-şi mintea mereu încordată, uitase de acea teribilă epocă din viaţa sa, în care necazurile îl copleşiseră unele după altele. Totuşi, uneori inima îşi cerea drepturile, ceea ce se întâmpla mai ales seara când cugetul îi era obosit de munca de peste zi. Atunci, neobişnuit cu distracţiile în afara casei, se ducea pe faleză şi privea lung marea şi orizontul, ce se confunda în depărtare cu lanţul întunecat al ţărmurilor Spaniei. Spectacolul acesta îi amintea zilele de glorie şi fericire, zilele când, iubit de familie, adorat de logodnică, respectat de cei mai renumiţi bărbaţi din ţară, cu sufletul înflăcărat de avântul tinereţii, strălucind de lumina vârstei tinere, respira prin toate simţurile ce constituiau deliciul vieţii şi se cufunda în cercetarea adevărurilor care aduc cinste intelectului uman. Apoi îşi amintea de fratele care-i furase iubita, averea şi rangul şi-l lăsase cu mintea rătăcită, pe un pumn de paie. Uneori îşi lua vioara şi cânta nefericita sarabandă cu care Carlos cucerise inima Blancăi. La auzul acestei melodii nu-şi putea stăpâni lacrimile şi abia atunci simţea o uşurare în inimă. Aşa a petrecut cincisprezece ani.

Într-o zi guvernatorul regal din Ceuta, dorind să-l vadă pe tata, s-a dus la el seara târziu şi l-a găsit cufundat în obişnuita-i melancolie. După ce s-a gândit o clipă, i-a zis:

– Dragul nostru comandant, fii bun şi ascultă-mă cu atenţie. Eşti nefericit, suferi, nu este un secret, toţi ştim asta şi fiica mea ştie şi ea. Avea cinci ani când ai venit la Ceuta şi de atunci n-a trecut o zi ca să n-audă despre dumneata numai cuvinte de admiraţie din partea oamenilor, pentru că, într-adevăr, eşti idolul întregului nostru orăşel. Mereu îmi spune: „Bunul nostru comandant suferă atât de tare tocmai pentru că n-are pe nimeni care să-i împărtăşească

necazurile.“ Don Enrique, nu te lăsa rugat, vino la noi, o să-ţi facă mult mai bine decât să tot numeri la nesfârşit meterezele de pe ţărm.

Tata a acceptat să se mute la Inés de Cadanza, s-a însurat cu ea şase luni mai târziu, iar după alte zece luni am venit eu pe lume. Când slaba mea fiinţă a văzut lumina soarelui, tata m-a luat în braţe şi, ridicând ochii spre cer, a zis:

– O, putere, care posezi nemărginirea ca exponent, o, tu, ultimul grad al tuturor progresiilor geometrice, Dumnezeule mare, iată încă o fiinţă simţitoare aruncată în spaţiu; dacă însă va fi să fie la fel de nefericită ca şi tatăl ei, mai bine bunătatea ta s-o înfiereze cu semnul scăderii.

Încheindu-şi rugăciunea, tata m-a strâns la piept cu multă bucurie, zicând:

– Nu, bietul meu copil, nu vei fi atât de nefericit ca tatăl tău. Am jurat pe sfântul nume al Celui de Sus că niciodată nu-ţi voi cere să înveţi matematica, în schimb vei exersa sarabanda, baletele lui Ludovic al XIV-lea şi toate absurdităţile şi obrăzniciile despre care voi auzi oriunde.

Rostind aceste cuvinte, tata m-a acoperit cu lacrimi fierbinţi şi m-a înapoiat moaşei.

Şi acum vă rog să binevoiţi a vă îndrepta atenţia asupra ciudatului meu destin. Tata jurase că niciodată n-am să învăţ matematica, în schimb voi şti să dansez. Şi când colo, totul e pe dos. Astăzi am cunoştinţe serioase în domeniul ştiinţelor exacte, dar niciodată n-am reuşit să învăţ nu numai sarabanda, care azi oricum nu mai e la modă, dar nici un alt dans. Într-adevăr, nu înţeleg cum aş putea să

ţin minte figurile contradansului. Niciuna din ele nu se formează dintr-un centru, nici după aceleaşi reguli bine stabilite, niciuna nu poate fi reprezentată printr-o formulă şi nu-mi pot imagina cum de se găsesc oameni care le ştiu pe toate pe dinafară.

Pe când don Pedro Velásquez ne povestea astfel păţaniile sale, starostele ţiganilor a intrat în peşteră şi ne-a spus că toată ceata trebuie să se pregătească în grabă de drum, pentru a-şi găsi adăpost în munţii Alpujarrei.

– Slavă Domnului! a întărit cabalistul. Aşa o să-l vedem mai repede pe Jidovul Rătăcitor. Dar pentru că el n-are voie să se odihnească, o s-o pornească cu noi la drum şi cu atât mai mult o să avem ce vorbi. A văzut foarte multe lucruri, aşa că nu e de crezut ca noi să avem mai multă experienţă decât el.

Starostele ţiganilor s-a întors spre Velásquez:

– Dumneata, *señor*, vrei să vii cu noi sau preferi să-ţi dăm o strajă care să te conducă până la cel mai apropiat oraş?

Bărbatul a rămas o clipă pe gânduri, apoi a răspuns:

– Am lăsat câteva hârtii importante pe grămada de paie, unde m-am trezit, lângă spânzurătoarea unde m-a găsit dumnealui, care e căpitan în garda valonă. Fii bun şi trimite pe cineva la „Venta Quemada“. Dacă nu-mi recapăt hârtiile, n-am de ce să merg mai departe şi trebuie să mă întorc la Ceuta. În vremea asta, dacă-mi îngădui, pot să merg cu voi.

– Toţi oamenii mei sunt la ordinele tale, a zis Pandesowna, îndată trimit pe câţiva la *venta*. Or să ne ajungă din urmă la primul popas.

Corturile au fost strânse, am pornit la drum şi după vreo patru mile ne-am oprit să înnoptăm pe un vârf golaş de munte.

ZIUA A DOUAZECEA

Ne-am petrecut dimineaţa aşteptându-i pe oamenii trimişi de staroste la *venta* să aducă hârtiile lui Velásquez. O curiozitate involuntară ne-a îndemnat să observăm drumul pe care urma să se întoarcă. Velásquez însuşi, găsind pe versantul unei stânci o bucată de tăbliţă, lustruită de ploaie, a umplut-o cu cifre, icsuri şi ipsiloni.

După ce a zgâriat o grămadă de numere, s-a întors către noi şi ne-a întrebat de ce suntem atât de nerăbdători. I-am răspuns că pricina nerăbdării sunt hârtiile lui care încă întârzie. La rândul lui, ne-a spus că această nerăbdare ce are ca pricină hârtiile lui dovedeşte ce inimi bune aveam şi că, îndată ce-şi va termina calculele, va veni să se alăture nerăbdării noastre. Apoi s-a apucat de ecuaţiile lui şi ne-a întrebat ce mai aşteptăm de nu plecăm mai departe.

– Dar bine, *señor* geometru, don Pedro Velásquez, i-a zis cabalistul, dacă dumneata însuţi niciodată n-ai fost nerăbdător, trebuie să fi observat această stare uneori la alţii, nu-i aşa?

– Adevărat, a răspuns Velásquez, am observat adesea starea de nerăbdare şi întotdeauna am considerat că trebuie să fie un sentiment neplăcut, care creşte cu fiecare clipă, dar în aşa fel încât

niciodată nu se pot stabili cu precizie legile acestei progresii. Oricum, se poate spune în general că respectivul sentiment se găseşte în raport invers cu puterea inerţiei sentimentelor. Rezultă că eu, fiind de două ori mai puţin emoţionabil decât voi, abia peste o oră voi ajunge la gradul unu de nerăbdare, în timp ce voi veţi fi deja la gradul al doilea. Raţionamentul se poate aplica la toate pasiunile care pot fi considerate forţe motrice.

– Mi se pare, *señor*, a zis Rebecca atunci, că îţi sunt prea bine cunoscute pârghiile inimii omeneşti şi că geometria este drumul cel mai sigur spre fericire.

– Această căutare a fericirii, a replicat Velásquez, poate fi considerată, după părerea mea, o rezolvare a unei ecuaţii de cel mai înalt grad. Cunoaşteţi, doamnă, ultimul cuvânt şi ştiţi că este un produs al tuturor rădăcinilor, dar înainte de a extrage împărţitorii, ajungi la rădăcinile imaginare. Între timp ziua trece într-un deliciu continuu al calculării şi numărării. La fel e şi cu viaţa: ajungi la cantităţi imaginare, pe care le-ai luat drept calitate reală, dar între timp ai trăit, ba chiar ai acţionat. Acţiunea însă este o lege generală a naturii. În ea nimic nu stă pe loc. Ţi se pare că stânca aceasta se odihneşte, dar pământul pe care se află exercită un efect mai mare decât presiunea ei. Dacă însă ai pune piciorul sub stâncă, te-ai convinge imediat de acţiunea ei.

– Dar sentimentul care se numeşte „dragoste“, a întrebat Rebecca, şi el poate fi estimat cu ajutorul calculelor? De pildă, se spune că stricteţea convieţuirii micşorează dragostea la bărbaţi, în timp ce la femei o intensifică. Poţi oare, *señor*, să-mi explici asta?

– Problema pe care mi-o expuneţi, doamnă, i-a răspuns Velásquez, dovedeşte că una din cele două iubiri avansează în progresie

crescândă, cealaltă, în schimb, în progresie descrescândă. În felul acesta, trebuie să se ajungă la momentul în care cei doi îndrăgostiţi se vor iubi absolut identic. De aici, chestiunea intră în domeniul teoriei *de maximis e minimis* şi problema poate fi imaginată sub forma unei linii curbe. Eu am descoperit o foarte plăcută rezolvare a tuturor problemelor de acest fel. Să presupunem, de pildă, că x...

Tocmai când ajunsese în acest punct al analizei sale, i-am zărit pe cei trimişi la *venta* întorcându-se cu hârtiile. Velásquez le-a luat, le-a examinat cu atenţie şi a zis:

– Mi-am recăpătat toate hârtiile, cu excepţia uneia singure, care, ce-i drept, nu-mi este absolut necesară, dar care m-a preocupat serios în timpul acelei nopţi, încheiate lângă spânzurătoare. Dar să lăsăm asta, nu vreau nicidecum să vă mai reţin.

Am plecat cu toţii la drum şi aproape toată ziua am mers fără întrerupere. Făcând popas, ne-am adunat în cortul starostelui şi, după cină, l-am rugat să binevoiască a continua şirul întâmplărilor prin care trecuse...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

M-aţi lăsat împreună cu teribilul viceregе, care-mi tot vorbea de situaţia averilor sale.

– Mi-aduc foarte bine aminte, a spus Velásquez, averea lui valora şaizeci de milioane, douăzeci şi cinci de mii o sută şaizeci şi unu de piaştri.

– Întocmai, a răspuns ţiganul, apoi a continuat:

Dacă viceregele mă îngrozise în primul moment al întâlnirii, m-am înmuiat şi mai rău când mi-a adus la cunoştinţă că i se tatuase cu acul un şarpe, care îi înconjura corpul de şaisprezece ori şi se încheia la degetul mare de la piciorul stâng. Aşa că n-am luat în seamă ce-mi spunea despre averea sa, în schimb mătuşa Torres s-a încumetat a-i zice:

– Averea Înălţimii Voastre este mare, fără îndoială, dar şi zestrea acestei tinere fiinţe trebuie să fie pe măsură.

– Contele Rovellas, a lămurit-o viceregele, fiind risipitor din fire, a lăsat un mare gol în averea lui şi, deşi am suportat toate cheltuielile procesului, am reuşit, totuşi, să mai păstrez numai şaisprezece plantaţii în San Domingo, douăzeci şi două de acţiuni la mina de argint din San Lucar, douăsprezece la o companie filipineză, cincizeci şi şase la „Assiento“ [262] şi alte câteva mărunţişuri. Aşa că astăzi întreaga sumă abia se ridică la aproximativ douăzeci şi şapte de milioane de piaştri.

Viceregele l-a chemat pe secretarul său, i-a cerut să-i aducă o casetă din lemn scump de India şi, îngenunchind, a zis:

– Încântătoare fiică a acelei mame pe care n-am încetat până acum s-o ador, fii bună şi primeşte rodul trudei mele de treisprezece ani, câţi mi-au trebuit ca să smulg aceste bunuri din mâinile lacomelor tale rude.

În prima clipă am vrut să primesc caseta cu un zâmbet plin de recunoştinţă, dar gândul că în faţa mea îngenunchease un om care pălise atâtea capete de indieni şi, apoi, jena de a juca un rol

nepotrivit sexului meu m-au zăpăcit într-atâta, că era cât pe ce să leşin. Dar mătuşa Torres, al cărei curaj fusese sporit în chip ciudat de cele douăzeci şi şapte de milioane de piaştri, m-a prins în braţe şi, înşfăcând caseta cu un gest de lăcomie, poate oarecum prea nestăpânită, i s-a adresat viceregelui:

– Prealuminate Stăpâne, această tânără fiinţă n-a văzut niciodată un bărbat îngenuncheat înainte-i. Fii bun şi îngăduie-i să se retragă în camerele ei!

Viceregele mi-a sărutat mâna şi apoi, oferindu-mi braţul, m-a condus în apartamentul meu. Rămaşi singuri, am închis uşa cu amândouă zăvoarele şi abia în această clipă mătuşa s-a lăsat pradă celei mai mari bucurii, sărutând de mii de ori caseta şi mulţumind cerului că i-a asigurat Elvirei o soartă mai mult decât onorabilă, chiar strălucită.

La puţin timp după aceasta, am auzit un ciocănit la uşă. Secretarul lui şi-a făcut apariţia, însoţit de un magistrat. Au înscris hârtiile care se aflau în casetă şi i-au cerut mătuşei Torres semnătură că le-a primit. Cât despre mine, fiindcă eram minoră, au adăugat că semnătura mea nu era deloc necesară.

Ne-am încuiat din nou şi le-am zis ambelor mătuşi:

– Ce-i drept, viitorul Elvirei este acum asigurat, dar mai trebuie să ne gândim cum să o aducem pe falsa domnişoară Rovellas în mănăstirea teatinilor şi unde s-o căutăm pe cea adevărată.

Abia am rostit aceste cuvinte, că amândouă doamnele au început să se vaite amarnic. Mătuşei Dalanosa i se părea că mă şi vede în mâinile călăilor, iar doamna de Torres tremura pentru fiul şi nepoata ei, gândindu-se la primejdiile care-i ameninţau pe bieţii copii,

rătăcind fără adăpost şi sprijin. Cuprinşi de o adâncă tristeţe, ne-am retras pentru noapte. Multă vreme m-am tot gândit cum să scap din încurcătură. Puteam să fug, dar viceregele ar fi trimis îndată oameni pe urma mea. Am adormit fără să fi găsit o ieşire din impas şi în vremea asta eram la o singură zi depărtare de Burgos.

Situaţia mea devenea tot mai stânjenitoare. Chiar a doua zi urma să mă urc iar în lectică. Iar viceregele galopa acum în dreptul lecticii, îmblânzindu-şi chipul, de obicei sever, prin tot felul de zâmbete galeşe, la vederea cărora îmi îngheţa sângele în vene. Aşa am ajuns până la un izvor cu umbră, unde ne aştepta masa pregătită de cetăţenii din Burgos.

Viceregele m-a ajutat să cobor din lectică, dar în loc să mă conducă la locul unde era masa întinsă, s-a retras cu mine mai la o parte şi mi-a zis:

– Fermecătoare Elviră, cu cât soarta fericită mă apropie mai mult de tine, cu atât mai mult mă conving că cerul mi te-a destinat ca să-mi împodobeşti amurgul unei vieţi furtunoase, consacrate binelui ţării şi gloriei regelui meu. Am asigurat pentru Spania stăpânirea Arhipelagului Filipinelor [263] , am descoperit jumătate din Noul Mexic şi am obligat la supunere triburile neliniştite ale incaşilor. Mereu am luptat pentru a supravieţui: cu valurile oceanului, cu toate capriciile vremii sau cu aburii otrăvitori emanaţi din minele pe care le-am deschis. Şi cine îmi va răsplăti oare cei mai frumoşi ani ai vieţii? Puteam să mă dedau odihnei depline, dulcilor porniri ale prieteniei sau altor plăceri, de o sută de ori mai mari. Oricât ar fi de puternic regele Spaniei şi al Indiilor [264] , ce-ar putea face ca să mă răsplătească? Răsplata e în mâinile tale, neasemuită Elviră. De-mi voi uni viaţa cu a ta, nu-mi va mai rămâne nimic ce să-mi doresc pe

lume. Trăindu-mi zilele numai ca să descopăr noi ascunzişuri ale sufletului tău frumos, fi-voi fericit cu fiecare zâmbet al tău şi plin de bucurie la cea mai măruntă dovadă de devotament din parte-ţi. Imaginea acestui viitor paşnic, ce mă aşteaptă după furtunile prin care am trecut în viaţă, mă încântă într-atât, încât am hotărât să grăbesc la noapte momentul unirii noastre. Te las acum, frumoasă Elviră, alerg degrabă spre Burgos, unde vei vedea în curând urmările grabei mele.

Spunând acestea, viceregele a îngenuncheat, mi-a sărutat mâna, a încălecat şi a pornit în galop spre Burgos. Nu e nevoie să vă descriu starea sufletească în care mă aflam. Mă aşteptam să trec prin cele mai neplăcute întâmplări, toate încheindu-se cu nemiloasa mea biciuire în curtea mănăstirii teatinilor. M-am dus la cele două mătuşi, care tocmai mâncau, vrând să le dezvălui noile destăinuiri ale viceregelui, dar strădaniile mele au fost în zadar. Neobositul mareşal mă îndemna să iau loc în lectică. Trebuia să mă supun.

Ajungând la porţile Burgosului, l-am găsit pe pajul viitorului meu soţ, care ne-a adus la cunoştinţă că suntem aşteptaţi la palatul arhiepiscopal. Sudoarea rece de pe frunte mă convingea că mai trăiesc, căci, de fapt, teama mă aruncase într-o asemenea stare de inerţie, că abia când m-am pomenit în faţa arhiepiscopului mi-am mai revenit. Înaltul prelat stătea într-un fotoliu, faţă-n faţă cu viceregele. Preoţimea ocupa scaune mai mici, alături de arhiepiscop, iar cetăţenii mai de seamă din Burgos stăteau alături de vicerege. La capătul sălii se afla un altar pregătit pentru ceremonii. Arhiepiscopul s-a ridicat în picioare, m-a binecuvântat şi m-a sărutat pe frunte.

Răscolit de miile de simţăminte care mă frământau pe dinăuntru, am căzut la picioarele arhiepiscopului şi, într-o fericită inspiraţie, nu ştiu

de unde venită, am strigat:

– Preasfinte Părinte, ai milă de mine, eu vreau să fiu călugăriţă. Da, îmi doresc să intru în mănăstire!

După această declaraţie, care i-a umplut de uimire pe toţi cei prezenţi, am considerat necesar să leşin. M-am ridicat puţin, dar am căzut iar, de data asta în braţele ambelor mătuşi, care şi ele abia se mai ţineau pe picioare, într-atât erau de emoţionate. Cu ochii deschişi pe jumătate l-am văzut pe arhiepiscop stând plin de respect în faţa viceregelui şi parcă aşteptându-i hotărârea.

Viceregele l-a invitat pe arhiepiscop să se aşeze şi să-i lase timp de gândire. Prelatul a luat loc în fotoliul său şi atunci am zărit chipul marelui meu adorator. Mai sever decât oricând, avea o expresie în stare să-i înspăimânte şi pe cei mai curajoşi. O vreme a rămas pe gânduri, dar nu mult, apoi s-a ridicat, şi-a pus maiestuos pălăria pe cap şi a zis:

– Incognitoul meu s-a încheiat, sunt viceregele Mexicului. Arhiepiscopul să binevoiască a-şi relua locul.

Toţi s-au ridicat plini de respect, iar viceregele a continuat:

– Chiar azi s-au împlinit paisprezece ani de când nişte calomniatori neruşinaţi au răspândit vorba cum că eu aş fi tatăl acestei tinere fete. N-am putut atunci să le închid gura altfel decât jurând că, atunci când va ajunge la vârsta potrivită, o voi lua de soţie. În timp ce ea creştea în frumuseţe şi virtute, regele, vrând să mă răsplătească pentru serviciile aduse, m-a ridicat mereu în grad până ce, în sfârşit, m-a învestit cu funcţia care mă apropie de tron. Venise vremea să-mi îndeplinesc făgăduiala. L-am rugat pe rege să-mi îngăduie a mă

întoarce în Spania ca să mă însor şi Consiliul Madridului [265] , în numele regelui, a răspuns pozitiv, dar cu condiţia de a rămâne vicerege numai până în momentul căsătoriei. Totodată, mi s-a îngăduit să mă apropii numai până la cincizeci de mile de Madrid. Am înţeles îndată că se cuvine să renunţ fie la căsătorie, fie la bunăvoinţa regală, dar jurasem cândva şi n-aveam de ce să mai zăbovesc. Văzând-o pe fermecătoarea Elvira, mi s-a părut că cerul vrea să mă abată de pe drumul onorurilor şi să mă înconjoare cu noua fericire a paşnicelor delicii ale căsniciei, dar pentru că, iată, cerul invidios cheamă la sine un suflet de care lumea aceasta nu e vrednică, ţi-l redau ţie, preacinstite părinte arhiepiscop. Porunceşte să fie dusă la mănăstirea Bunei-Vestiri, unde să fie primită de îndată în noviciat. Am jurat să nu am niciodată altă soţie în afară de ea şi-mi respect jurământul. Îi voi scrie regelui şi-l voi ruga să-mi îngăduie să vin la Madrid.

Rostind aceste cuvinte, straşnicul vicerege i-a salutat pe cei prezenţi, şi-a tras încruntat pălăria pe ochi şi s-a îndreptat spre caretă, condus de arhiepiscop, de magistraţi, preoţi şi întreaga-i suită. Am rămas singuri în sală, numai cu câţiva sacristani, care s-au apucat să dezbrace altarul. Atunci le-am atras pe amândouă mătuşile în odaia alăturată şi m-am dus la fereastră, în speranţa că voi găsi vreun mijloc de a fugi şi a scăpa astfel de mănăstire.

Fereastra dădea spre o curte largă, cu o fântână arteziană în mijloc. Am zărit doi băieţi zdrenţăroşi, morţi de oboseală, care-şi potoleau setea. Pe unul din ei am recunoscut hainele pe care i le dădusem Elvirei şi aşa mi-am dat seama că era chiar ea. Celălalt băiat era Lonzeto. Nu mi-am putut stăpâni un strigăt de bucurie, încăperea în care ne găseam avea patru uşi. Prima, pe care o deschisesem, ducea la scara dinspre curtea în care se aflau cei fugiţi. Am alergat repede

spre ei şi mătuşa Torres doar că n-a murit de fericire, strângându-şi la piept copiii.

În clipa aceea l-am auzit pe arhiepiscop, care, după ce-l condusese pe viceregе, se întorcea ca să dea poruncile privind trimiterea mea la mănăstirea Bunei-Vestiri. Abia am avut răgazul să mă arunc spre uşă şi s-o închid cu cheia. Mătuşă-mea a strigat că tânăra fată iar leşinase şi nu poate vedea pe nimeni. Ne-am schimbat în grabă hainele, Elvira s-a legat la cap, ca să se creadă că s-a rănit în cădere şi în felul acesta, ca să nu se bage de seamă, aproape întreaga faţă îi era acoperită.

Când totul era gata, am şters-o împreună cu Lonzeto. Arhiepiscopul plecase, dar îl lăsase în loc pe vicarul său, care le-a dus pe Elvira şi pe doamna de Torres la mănăstire. Mătuşa Dalanosa s-a îndreptat spre hanul „De las Rosas“ [266] , unde ne-am înţeles să ne întâlnim şi unde am găsit odăi destul de bune. Opt zile în şir ne-am bucurat de încheierea fericită a acestei aventuri, râzând de spaima pe care am tras-o. Lonzeto, care nu mai era acum catârgiu, locuia cu noi, reluându-şi numele, ca fiu al doamnei de Torres.

Mătuşa mea s-a dus de câteva ori în vizită la mănăstirea Bunei-Vestiri. Se înţeleseseră ca Elvira să arate la început o dorinţă nepotolită de a fi călugăriţă, dar cu vremea pofta aceasta avea să se mai potolească, până ce, în sfârşit, va părăsi mănăstirea şi atunci se va adresa Romei cu rugămintea de a i se îngădui să se mărite cu verişorul ei.

Curând, am aflat că viceregele s-a întors la Madrid, unde a fost primit cu mari onoruri. Regele a binevoit chiar să-i îngăduie a trece averea şi titlurile pe numele nepotului, fiul aceleiaşi surori, cu care

fusese cândva la Villaca, dând-o drept soţia lui. Curând după aceea, viceregele a plecat în America.

Cât despre mine, întâmplările acestei extraordinare călătorii mi-au sporit şi mai mult înclinaţiile mele uşuratice spre vagabondaj. Mă gândeam cu scârbă la clipa în care urma să fiu închis în mănăstirea teatinilor, dar unchiul mătuşii mele cerea neapărat acest lucru, aşa că, după un şir de amânări, atâtea câte am putut să provoc, a trebuit până la urmă să mă supun.

Ajuns în acest punct al povestirii sale, starostele ţiganilor a fost întrerupt de unul din oamenii lui, care ţinea să-i facă bilanţul treburilor din ziua ce se încheiase. Fiecare din noi a comentat în felul său aventura povestită, dar cabalistul ne-a promis lucruri şi mai interesante pe care le vom auzi de la Jidovul Rătăcitor, garantându-ne că a doua zi o vom vedea în mod sigur pe această fiinţă neobişnuită.

ZIUA A DOUAZECI ŞI UNA

Am pornit la drum, dar cabalistul, care pentru această zi ni-l anunţase pe Jidovul Rătăcitor, nu-şi putea stăpâni nerăbdarea. În sfârşit, pe o culme îndepărtată am zărit un om care mergea cu o grabă neobişnuită, neţinând deloc seama de poteci.

– Iată-l! a strigat Uceda. Ah, leneşul, hoţoman afurisit! Opt zile a făcut din Africa până aici.

O clipă mai târziu evreul se afla la câteva zeci de paşi de noi. De la această distanţă cabalistul i-a strigat cât a putut:

– Aşa, carevasăzică?!... mai am încă dreptul la fiicele lui Solomon?

– Nicidecum, a răspuns evreul. Ai pierdut orice drept şi orice autoritate pe care ai avut-o asupra spiritelor mai înalte de gradul douăzeci şi doi. Sper, de asemenea, ca în curând să pierzi şi acea putere pe care ţi-ai dobândit-o asupră-mi prin viclenie.

Cabalistul a rămas o clipă pe gânduri, apoi a zis:

– Cu atât mai bine, voi urma exemplul surorii mele. Cu alt prilej vom mai discuta pe larg despre asta. Până atunci, stimate călător, îţi poruncesc să treci între catârii acestui tânăr şi ai tovarăşului lui, despre care istoria geometriei va pomeni cândva cu mândrie. Povesteşte-le istoria vieţii tale, dar, te previn, fidel şi cât se poate de lămurit.

La început Jidovul Rătăcitor a vrut să se împotrivească, dar cabalistul i-a turnat vreo câteva vorbe misterioase şi nefericitul hoinar a început...

Povestea Jidovului Ratacitor

Familia mea face parte din acelea care au slujit marelui preot Onias [267] şi care, cu îngăduinţa lui Ptolemeu Philometor [268] , au ridicat un templu în Egiptul de Jos. Bunicul meu se numea Hischia. Când vestita Cleopatra s-a măritat cu fratele ei, Ptolemeu Dionisos, Hischia a intrat în serviciul ei ca giuvaiergiu al Curţii. În afară de asta, se mai ocupa cu procurarea de stofe şi veşminte scumpe şi se mai îngrijea şi de organizarea ceremoniilor. Într-un cuvânt, vă pot asigura că bunicul meu era o persoană foarte însemnată la Curtea din Alexandria. Nu spun ca să mă laud, la ce mi-ar folosi? Au trecut deja şaptesprezece veacuri, ba chiar mai mult, de când l-am pierdut, căci el a murit în al patruzeci şi unulea an al domniei lui August [269] . Eram pe atunci foarte tânăr şi abia mi-l amintesc, dar un oarecare Dellius îmi povestea adesea întâmplările acestea.

Atunci, Velásquez l-a întrerupt, întrebându-l dacă era acelaşi Dellius, muzicianul Cleopatrei, pe care-l amintesc Flavius [270] şi Plutarh. [271]

Jidovul Rătăcitor a dat din cap afirmativ, apoi a continuat:

Ptolemeu, neputând avea copii cu sora sa, o bănuia că era sterilă şi a renunţat la ea după trei ani de căsnicie. Cleopatra a plecat într-unul din porturile de la Marea Roşie. Bunicul meu a însoţit-o în surghiun şi atunci a cumpărat pentru stăpâna lui acele două vestite perle, din care ea a ales una, pe care a înghiţit-o la banchetul în cinstea lui Antoniu.

În vremea asta războiul civil izbucnise în toate părţile Imperiului Roman. Pompeius îşi găsise adăpost la Ptolemeu Dionisos, care a poruncit să i se taie capul. Trădarea aceasta, în loc să-i atragă bunăvoinţa lui Cezar, a avut un efect total opus. Cezar dorea să-i redea Cleopatrei coroana. Locuitorii Alexandriei l-au apărat pe regele lor cu un devotament rar întâlnit în istorie, dar când, printr-o întâmplare nefericită, acest monarh s-a înecat, nimic nu-i mai stătea Cleopatrei în calea ei spre putere.

Înainte de a părăsi Egiptul, Cezar i-a poruncit Cleopatrei să se mărite cu tânărul Ptolemeu, care-i era frate şi cumnat totodată, ca frate mai tânăr al lui Ptolemeu Dionisos, primul ei soţ. Prinţul acesta avea atunci abia unsprezece ani. Cleopatra era însărcinată cu Cezar, iar copilul lor a fost botezat Cezarion [272] , pentru a se spulbera orice îndoială privind originea lui.

Bunicul meu, care avea pe atunci douăzeci şi cinci de ani, şi-a pus în gând să se însoare. Era poate cam târziu pentru un evreu, dar îl dezgusta la culme să se însoare cu o femeie din Alexandria şi asta nu pentru că evreii din Ierusalim ne considerau renegaţi, ci pentru că, după părerea noastră, o singură biserică se cuvenea să existe pe pământ. Gruparea susţinea că biserica noastră egipteană, întemeiată

de Onias, ca una care cândva fusese samariteană [273] , va deveni cauza renegării, de care evreii se temeau ca de o inevitabilă nenorocire. Asemenea impulsuri pioase, precum şi dezgustul faţă de orice funcţie la curte, l-au făcut pe bunicul meu să hotărască să se îndrepte către oraşul sfânt şi acolo să-şi găsească nevastă. În acelaşi timp, un evreu din Ierusalim, pe nume Hillel, a sosit cu toată familia sa la Alexandria. Fiica lui, Melea, i-a căzut cu tronc bunicului şi nunta a avut loc cu un fast nemaiîntâlnit. Cleopatra şi tânărul ei soţ au ţinut să fie şi ei prezenţi.

Câteva zile mai târziu, regina a poruncit să fie chemat bunicul şi i-a zis:

– Aflu în această clipă, prietene, că Cezar a fost numit dictator pe viaţă. Soarta l-a ridicat pe acest stăpân al învingătorilor lumii pe o treaptă mai înaltă decât pe oricare altul. Nu se pot compara cu el nici Belos [274] , nici Sesotris [275] , nici Cirus [276] , nici chiar Alexandru. Sunt mândră că el este tatăl micului meu Cezarion. Copilul va împlini în curând patru ani, vreau , aşadar, ca Cezar să-l vadă şi să-l strângă la piept. Am hotărât ca peste două luni să plec la Roma. Înţelegi, cred, că vreau să-mi fac acolo o intrare demnă de regina Egiptului. Ultimul dintre sclavii mei trebuie să fie îmbrăcat în veşminte aurii, iar toate obiectele trebuie să fie turnate din metale nobile şi incrustate cu pietre preţioase. Pentru mine să pui să mi se facă rochii din cele mai delicate stofe indiene şi nu vreau niciun fel de podoabe în afară de perle. Ia toate bijuteriile, tot aurul ce se găseşte în palatele mele. În afară de asta, vistiernicul meu o să-ţi mai dea o sută de mii de talanţi de aur. Este preţul celor două provincii pe care le-am vândut regelui arabilor. După ce mă întorc de la Roma, am să ştiu eu cum să i le iau înapoi. Acum du-te şi ai grijă ca peste două luni totul să fie gata.

Cleopatra avea pe-atunci douăzeci şi cinci de ani. Fratele ei, de cincisprezece ani, pe care-l luase de bărbat cu patru ani în urmă, o iubea cu o pasiune de nedescris. Aflând că ea urmează să plece, a fost cuprins de o disperare vecină cu furia, iar când şi-a luat rămas-bun de la regină şi a văzut corabia ce se depărta, a căzut într-o atât de adâncă melancolie, încât toţi au început să se teamă pentru viaţa lui. Trei săptămâni mai târziu, Cleopatra a ajuns în portul Ostia. O aşteptau acolo bărci împodobite, care au condus-o pe Tibru până la Roma şi se poate spune că a intrat în triumf în oraşul în care alţi regi au intrat legaţi la carele căpitanilor romani. Cezar, depăşindu-i pe toţi prin eleganţa obiceiurilor şi măreţia sufletească, a primit-o cu deosebită politeţe, totuşi nu atât de tandru pe cât se aştepta regina. Din parte-i, Cleopatra, mai mult din mândrie decât din devotament, nu a prea luat în seamă această indiferenţă şi a hotărât să-şi petreacă vremea cunoscând pe îndelete Roma.

Înzestrată cu un rar simţ al observaţiei, a înţeles imediat de unde vin pericolele ce-l ameninţau pe dictator. I-a împărtăşit presimţirile ei, dar eroul nu era în stare să se lase cuprins de simţământul fricii. Văzând că Cezar îi nesocoteşte avertismentele, Cleopatra şi-a pus în gând să scoată din ele cât mai multe foloase cu putinţă. Era convinsă că el o să cadă victima vreunui complot şi că lumea romană se va împărţi atunci în două grupări rivale.

Prima, prietenii libertăţii, avea drept conducător recunoscut pe bătrânul Cicero, filozof plin de emfază, care credea că înfăptuieşte lucruri mari pentru că ştia să le vorbească zgomotos oamenilor, dar tânjea după viaţa liniştită în vila sa de la Tusculum, deşi n-ar fi vrut să renunţe la autoritatea ce i-o dădea poziţia de conducător al grupării. Oamenii aceştia doreau să atingă un ţel suprem, dar nu

ştiau cum să acţioneze, fiindcă nu cunoşteau deloc lumea în care trăiau.

A doua grupare, prietenii lui Cezar, formată din luptători viteji, dar profitând din plin de plăcerile vieţii, îşi satisfăcea pasiunile, profitând totodată de cele ale concetăţenilor.

Cleopatra n-a ezitat prea mult între aceste două grupuri. A întins capcanele graţiilor ei de femeie asupra lui Antoniu, dispreţuindu-l totodată pe Cicero, care nu i-a putut ierta asta niciodată, după cum vă puteţi uşor convinge din scrisorile pe care le adresa atunci prietenului său, Atticus. [277]

Deloc curioasă să afle dezlegarea acestei probleme, ale cărei ascunzişuri le cunoscuse, regina s-a întors repede la Alexandria, unde tânărul soţ a primit-o cu toată înflăcărarea inimii sale. Locuitorii Alexandriei i-au împărtăşit bucuria. Cleopatra părea a fi şi ea părtaşă la fericirea provocată de întoarcere. I-a câştigat pe toţi de partea ei, dar cei care o cunoşteau mai îndeaproape ştiau bine că numai scopurile politice erau principalul motiv al declaraţiilor ei, pline mai mult de viclenii decât de adevăr. Şi într-adevăr, de cum s-a asigurat de sprijinul locuitorilor Alexandriei, s-a şi grăbit spre Memphis, unde s-a arătat în veşmântul zeiţei Isis [278] , cu coarne de vacă pe cap. Egiptenii erau nebuni după ea. Apoi, cam în acelaşi chip, a izbutit să-i câştige de partea ei pe nabateieni [279] , pe etiopieni, pe libieni şi alte neamuri din jurul Egiptului.

În sfârşit, regina s-a întors la Alexandria, dar între timp Cezar fusese ucis şi războiul civil a izbucnit în toate provinciile imperiului. Din clipa aceea, Cleopatra s-a închis tot mai mult în sinea ei, adesea

rămânând pe gânduri, iar cei din jurul său au priceput că avea intenţia să-l ia de bărbat pe Antoniu şi să stăpânească asupra Romei.

Într-o dimineaţă, bunicul meu s-a dus la regină să-i arate nestematele abia aduse din India. Ea s-a bucurat nespus, l-a lăudat pe bunicul pentru devotamentul lui şi a adăugat:

– Dragul meu Hischia, ai aici banane aduse din India de aceiaşi negustori din Serendib [280] care ţi-au adus şi pietrele preţioase. Fii bun şi du aceste fructe tânărului meu soţ şi roagă-l să le mănânce îndată, din dragoste pentru mine.

Bunicul meu a îndeplinit porunca, iar tânărul rege a spus:

– Pentru că regina mă imploră, invocând dragostea ce i-o port, să mănânc pe dată aceste fructe, vreau să fii martor că n-am să las niciunul.

Dar abia a mâncat trei banane, că a început să se strâmbe de durere, ochii i-au ieşit din orbite, a scos un strigăt înfiorător şi a căzut fără suflare. Bunicul şi-a dat seama că fusese unealta unei crime oribile. S-a întors acasă, şi-a sfâşiat veşmintele, s-a îmbrăcat într-un sac şi şi-a turnat cenuşă pe cap.

Şase săptămâni mai târziu, regina l-a chemat şi i-a zis:

– Ţi-e cunoscut, desigur, faptul că Octavian, Antoniu şi Lepidus şi-au împărţit între ei Imperiul Roman. Iubitului meu Antoniu i-a revenit Răsăritul, aşa că vreau să-i ies în întâmpinare în Cilicia. Îţi cer, aşadar, să construieşti o corabie în formă de scoică şi s-o incrustezi cu sidef atât pe dinafară, cât şi pe dinăuntru. Puntea să fie înconjurată cu o plasă delicată de aur, prin care să pot fi văzută, când

voi apărea sub chipul zeiţei Venus, înconjurată de graţii şi amoraşi. Acum du-te şi îndeplineşte-mi poruncile aşa cum ştii mai bine.

Bunicul a căzut la picioarele reginei zicând:

– Stăpână, fii bună şi nu uita că sunt evreu şi că tot ceea ce are legătură cu zeii greci este pentru mine un sacrilegiu pe care nu mi-l pot îngădui cu niciun chip.

– Înţeleg, a răspuns regina, îţi pare rău de tânărul meu soţ. Durerea ta e legitimă şi ţi-o împărtăşesc mai mult decât m-aş fi aşteptat. Hischia, văd că nu eşti făcut pentru viaţa la curte, te scutesc deci de îndeplinirea îndatoririlor tale de până acum.

Bunicul n-a mai aşteptat repetarea acestor cuvinte, s-a întors acasă, şi-a strâns lucrurile şi s-a retras într-o căsuţă a lui de pe malul lacului Mareotis [281] . Acolo s-a ocupat stăruitor de încheierea treburilor sale, mereu cu gândul de a se muta la Ierusalim. Trăia de fapt în cea mai deplină singurătate şi nu primea pe nimeni din vechii cunoscuţi de la curte, în afară de unul, cântăreţul Dellius, singurul lui prieten adevărat.

În vremea asta, Cleopatra, după ce a poruncit să i se construiască o corabie la fel cu cea despre care-i vorbise bunicului, s-a îndreptat spre Cilicia, unde locuitorii au privit-o cu adevărat ca pe zeiţa Venus. Iar Marc Antoniu, socotind că nu se înşală deloc, a plecat împreună cu ea în Egipt, unde s-au căsătorit cu un fast de neînchipuit.

Când Jidovul Rătăcitor a ajuns în acest punct al povestirii sale, cabalistul i-a spus:

– Destul pentru azi, dragă prietene, uite că am ajuns la locul de popas. Ai să-ţi petreci noaptea umblând în jurul muntelui, iar mâine dimineaţă ai să ni te alături.

Evreul i-a aruncat o privire cruntă cabalistului şi a dispărut în vâlceaua din apropiere.

ZIUA A DOUAZECI ŞI DOUA

Am pornit-o la drum dis-de-dimineaţă şi, după aproape două mile, l-am întâlnit pe evreu, care, fără a mai aştepta să i se repete porunca, s-a strecurat între calul meu şi catârul lui Velásquez şi a început...

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Odată ajunsă soţia lui Antoniu, Cleopatra a priceput că, pentru a şi-l păstra, trebuia să joace mai degrabă rolul Phryneei [282] decât al Artemisei [283] sau, mai clar vorbind, femeia asta era în stare să se schimbe cu o ciudată uşurinţă: de la curtezana vicleană la soţia tandră, ba chiar fidelă. Ştia că Antoniu era un pasionat de plăceri, aşa că se străduia să şi-l apropie născocind tot felul de cochetării feminine.

Pe dată întreaga curte a început să imite purtările perechii regale, oraşul a imitat curtea, apoi toată ţara a urmat pilda celor din oraş, aşa că în scurtă vreme Egiptul a devenit o mare scenă a depravării. Neruşinarea asta a pătruns până şi în unele aşezări evreieşti.

Bunicul meu s-ar fi mutat de mult la Ierusalim, dar oraşul tocmai fusese cucerit de neamul parţilor, care l-au gonit pe Irod, nepotul lui Antipas, pe care mai târziu Marc Antoniu îl va numi rege în Iudeea. Bunicul, nevoit să rămână în Egipt, nu ştia nici el unde să se ascundă, fiindcă lacul Mareotis, plin de gondole, era zi şi noapte martor al celor mai scandaloase spectacole. Până la urmă, pierzându-şi răbdarea, a pus să i se zidească ferestrele care dădeau spre lac şi s-a închis în casă împreună cu soţia sa, Melea, şi cu fiul lor, Mardochai. Uşa lui era deschisă numai pentru credinciosul prieten Dellius. Aşa au trecut câţiva ani, timp în care Irod a fost numit rege al Iudeii. Atunci bunicul şi-a pus iar în gând să se mute la Ierusalim.

Într-o zi Dellius a venit la el şi i-a spus:

– Iubite prietene, Antoniu şi Cleopatra mă trimit la Ierusalim, aşa că am venit să te întreb dacă n-ai vreo rugăminte cu acest prilej. Eu te-aş ruga să-mi dai o scrisoare către socrul tău, Hillel. Vreau să trag la el în ospeţie, deşi sunt convins că vor dori să mă oprească la curte şi nu-mi vor îngădui să rămân la un cetăţean oarecare.

Bunicul, văzând un om gata de drum spre Ierusalim, a început să plângă în hohote. I-a dat o scrisoare către socrul său şi i-a înmânat douăzeci de mii de *dareici* [284] , pe care-i păstrase ca să-şi cumpere cea mai frumoasă casă din oraş.

Trei săptămâni mai târziu Dellius s-a întors şi l-a vestit pe bunicul de sosirea lui, prevenindu-l că, având treburi importante la curte, nu-l poate vizita decât peste cinci zile. Într-adevăr, după cinci zile a venit la el şi i-a zis:

– Înainte de toate, uite contractul de cumpărare al unei case minunate de la propriul tău socru. Magistraţii şi-au pus şi ei peceţile

lor, aşa că în privinţa asta poţi fi liniştit. Ai aici şi o scrisoare de la Hillel însuşi, care va locui în casă până la sosirea ta şi în vremea asta îţi va plăti chirie. Cât priveşte călătoria mea mai în amănunt, trebuie să recunosc că sunt foarte mulţumit. Irod nu era la Ierusalim, am găsit-o numai pe soacră-sa, Alexandra, care m-a invitat la cină, împreună cu copiii ei, Mariamna, soţia lui Irod, şi tânărul Aristobul, care urma să fie mare preot, dar care a trebuit să cedeze acest loc unui om din clasa cea mai de jos. Nu-ţi pot spune cât am fost de încântat văzându-i pe aceşti doi frumoşi tineri. Aristobul, mai ales, arată ca un semizeu coborât pe pământ. Închipuie-ţi capul celei mai frumoase femei odihnindu-se pe braţele celui mai chipeş dintre bărbaţi. Pentru că de când m-am întors numai de ei vorbesc, Antoniu şi-a pus în gând să-i aducă pe amândoi la curtea sa.

– Desigur, i-a zis Cleopatra, te sfătuiesc să faci asta. Adu-o aici pe soţia regelui iudeilor şi a doua zi parţii or să facă pe stăpânii chiar în miezul provinciilor romane.

– Atunci, a răspuns Antoniu, să-l aducem măcar pe fratele ei. Dacă-i adevărat că tânărul este atât de atrăgător, atunci o să-l numim paharnic la curte. Ştii că nu-mi place să am un sclav în jurul meu şi aş fi bucuros ca pajii mei să facă parte din cele mai de seamă familii romane, dacă nu mai dispunem de fiii regilor barbari.

– N-am nimic împotrivă, a răspuns Cleopatra, să-l aducem la noi pe Aristobul.

– Dumnezeule al lui Israel şi Iacov! a strigat bunicul. Să-mi cred oare urechilor? Un asmoneu [285] , sânge curat al macabeilor, urmaş al lui Aaron [286] , să ajungă paj la Antoniu, acest netăiat împrejur, partizan al tuturor desfrânărilor? O, Dellius, prea mult am trăit pe lume. Îmi

voi sfâşia hainele de pe mine, mă voi îmbrăca într-un sac şi-mi voi turna pe cap cenuşă!

Bunicul a făcut precum zisese. S-a închis în casa lui, deplângând nenorocirile Sionului [287] şi hrănindu-se numai cu lacrimile sale. Ar fi căzut cu totul sub greutatea acestor lovituri, dacă Dellius n-ar fi bătut la uşa lui câteva săptămâni mai târziu, spunându-i:

– Aristobul [288] n-o să mai fie pajul lui Antoniu, Irod l-a consacrat mare preot.

Atunci, bunicul a deschis uşa şi, bucuros de vestea cea bună, şi-a reluat viaţa de familie.

La puţină vreme după aceea Antoniu a plecat în Armenia [289] împreună cu Cleopatra, care croise această călătorie cu gândul de a-şi însuşi Arabia Stâncoasă [290] şi Iudeea. Dellius i-a însoţit şi, la întoarcere, i-a povestit bunicului totul în amănunt. Irod a poruncit ca Alexandra să fie închisă în palatul ei, pentru că dorea să fugă împreună cu fiul său la Cleopatra, care era deosebit de curioasă să-l cunoască pe fermecătorul mare preot. Un oarecare Cubion a dat la iveală această intenţie şi Irod a poruncit ca Aristobul să fie înecat pe când făcea baie. Cleopatra a insistat ca tânărul să fie răzbunat, dar Antoniu i-a dat răspuns că fiecare rege e stăpân în ţara lui. Şi, ca s-o liniştească pe Cleopatra, i-a dăruit câteva oraşe care-i aparţineau lui Irod.

– Pe urmă, a adăugat Dellius, s-au mai întâmplat şi altele. Irod a luat în arendă de la Cleopatra ţinuturile ce fuseseră înainte ale lui. Ca să încheiem aceste treburi, am plecat la Ierusalim. Regina noastră dorea să grăbească înţelegerea dar, ce folos? Căci, din nefericire, Cleopatra avea de-acum treizeci şi cinci de ani, iar Irod o iubea la nebunie pe

Mariamna sa, care avea numai douăzeci. În locul unui răspuns generos la avansurile reginei, Irod a convocat consiliul şi a făcut cunoscută intenţia sa de a o ucide, garantând că Antoniu s-a săturat de ea şi n-o să fie nicidecum supărat din cauza asta. Dar consiliul a fost de părere că, deşi Antoniu ar fi mulţumit în sinea sa, n-ar scăpa totuşi prilejul de a se răzbuna. Şi, într-adevăr, membrii consiliului aveau dreptate. Întorşi acasă, au urmat alte veşti neaşteptate. La Roma au acuzat-o pe Cleopatra că l-a vrăjit pe Antoniu. Procesul încă nu fusese pornit, dar avea să înceapă curând. Ce zici de toate astea, dragă prietene? Mai ai de gând să te muţi la Ierusalim?

– Nu în clipa asta, a răspuns bunicul. N-aş reuşi să-mi ascund legătura mea de sânge cu macabeii. Pe de altă parte, sunt convins că Irod o să facă totul ca să-i dea pierzării, unul după altul, pe toţi asmoneii.

– Pentru că vrei să rămâi aici, a zis Dellius, primeşte-mă în casa ta. De ieri am părăsit curtea regală. O să ne închidem în casă amândoi şi o să ne arătăm în lume când întreaga ţară o să devină provincie romană, ceea ce se va întâmpla cât de curând. Averea mea – vreo treizeci de mii de dareici – am lăsat-o socrului tău, care m-a însărcinat să-ţi dau chiria cuvenită pentru că stă în casa ta.

Bunicul l-a primit cu bucurie în casă pe prietenul său, îndepărtându-se de lume mai mult ca oricând. Dellius mai ieşea uneori, aducea noutăţi din oraş, iar restul timpului şi-l petrecea învăţându-l literatura greacă pe tânărul Mardochai, care mai târziu a devenit tatăl meu. Adesea se citea din *Biblie*, căci bunicul dorea cu orice preţ să-l convertească pe Dellius. Ştiţi bine cum au sfârşit Antoniu şi Cleopatra. Aşa cum prezisese Dellius, Egiptul a fost preschimbat în provincie romană, dar în casa noastră însingurarea se înrădăcinase

într-atât, că evenimentele politice n-au provocat nicio schimbare în modul de viaţă.

Peste toate astea, nu duceam lipsă de noutăţi din Palestina. Irod, care părea să se clatine odată cu sprijinitorul său, Antoniu, a câştigat bunăvoinţa lui August. A recăpătat ţinuturile pierdute, a cucerit altele noi, ajungând să dispună de armată proprie, finanţe, mari rezerve de cereale, aşa că unii au început să-l numească Irod cel Mare. Într-adevăr, putea fi numit dacă nu mare, oricum fericit, dacă certurile de familie [291] n-ar fi întunecat aura acestui strălucit destin.

De îndată ce s-a instalat liniştea în Palestina, bunicul a revenit la vechea intenţie de a se muta acolo împreună cu iubitul lui fiu, Mardochai, care avea pe atunci treisprezece ani. La rându-i, Dellius s-a ataşat şi el sincer de discipolul său şi nu voia deloc să-l părăsească, când, pe neaşteptate, a sosit de la Ierusalim un evreu cu o scrisoare care suna cam aşa:

> *Rabbi Sedechia, fiul lui Hillel, nevrednic păcătos şi ultimul dintre fariseii [292] sfântului Sanhedrin, către Hischia, soţul surorii sale, Melea, salutare.*
>
> *Crima pe care păcatele lui Israel au atras-o asupra Ierusalimului a luat cu ea pe fiul meu şi pe fraţii mei mai mari. Acum, ei se află în sânul lui Avraam şi iau parte la slava lui nemuritoare. Fie ca cerul să-i distrugă pe saducei [293] şi pe toţi cei care nu cred în învierea din morţi. Aş fi nedemn de numele de fariseu, dacă aş îndrăzni să-mi pătez mâinile cu însuşirea avutului altuia. De aceea, am vegheat cu atenţie ca tatăl meu să nu rămână nimănui dator. Dar, auzind că locuinţa mea de la Ierusalim a fost o vreme a ta,*

m-am dus la magistraţi, însă în hârtiile lor n-am găsit nimic care să fi putut întări acest zvon. Fără tăgadă, casa îmi aparţine. Fie ca cerul să-i condamne pe cei răi. Nu sunt un saduceu.

Am mai descoperit cum că un oarecare netăiat împrejur, pe nume Dellius, i-a lăsat cândva tatălui meu treizeci de mii de dareici, totuşi din fericire am găsit o hârtie, ce-i drept, cam ştearsă, care, după părerea mea, trebuie să fie chitanţa numitului Dellius. De altfel, omul a fost partizan al Mariamnei şi al fratelui ei, Aristobul, şi, prin aceasta, un duşman al marelui nostru rege. Fie ca cerul să-l condamne împreună cu toţi răii şi saduceii!

Rămâi sănătos, iubite frate, îmbrăţişează din parte-mi pe draga mea soră, Melea. Deşi eram foarte tânăr când ai luat-o de nevastă, o păstrez, totuşi, mereu în inima mea. Mi se pare că dota pe care a adus-o în casa ta depăşeşte puţin partea ce i se cuvenea, dar despre asta vom vorbi altă dată. Fii sănătos, iubite frate. Fie ca cerul să facă din tine un adevărat fariseu!

Bunicul şi Dellius s-au uitat mult unul la altul cu mirare, la urmă ultimul a întrerupt tăcerea zicând:

– Iată care sunt urmările îndepărtării de lume. Ne bucurăm sperând să avem linişte şi în vremea asta soarta vrea altfel. Oamenii te socotesc un copac mort, pe care, după voinţa lor, îl pot despuia de frunze sau dezrădăcina, ca pe un vierme pe care îl pot strivi în picioare, într-un cuvânt, ca pe o greutate fără de folos pe pământ. Pe lumea asta trebuie să fii ori ciocan, ori nicovală, să loveşti sau să te supui. Am fost bun prieten cu câţiva prefecţi romani, care au trecut

apoi de partea lui Octavian şi, dacă nu i-aş fi neglijat, nimeni n-ar fi îndrăznit azi să mă nedreptăţească. Dar eram plictisit de lume, aşa că am părăsit-o, ca să trăiesc alături de un prieten plin de virtuţi, când, iată, mă pomenesc că un fariseu oarecare din Ierusalim vine să-mi fure bunurile mele şi spune că are o hârtie cam ştearsă, pe care o socoteşte o chitanţă a mea. Pentru tine pierderea nu e aşa de însemnată; casa de la Ierusalim nu e decât a patra parte din averea ta, dar eu am pierdut dintr-odată totul şi, fie ce-o fi, am să plec singur în Palestina.

În clipa aia a apărut Melea. I-au spus că tatăl ei şi cei doi fraţi au murit şi totodată i-au înfăţişat fapta nevrednică a fratelui ei, Sedechia. Impresiile provocate în momente de singurătate sunt de obicei cât se poate de puternice. La mâhnirea bietei femei s-a mai adăugat şi o boală necunoscută, care în şase luni de zile a împins-o în braţele morţii.

Dellius tocmai se pregătea să plece în Iudeea, când, într-o seară, pe când se întorcea pe jos prin mahalaua Racotis, a fost înjunghiat cu un cuţit în piept. A recunoscut în făptaş pe acelaşi evreu care-i adusese scrisoarea de la Sedechia. A zăcut, mult din cauza rănii, iar când s-a înzdrăvenit i-a pierit cheful de plecare în Palestina. S-a gândit că e mai bine să-şi asigure mai întâi sprijinul celor puternici şi a chibzuit îndelung cum să le reamintească de existenţa sa vechilor săi proteguitori. Dar August avea şi el principiul de a-i socoti pe regi stăpâni în ţările lor, aşa că nu mai rămânea decât să afle care era atitudinea lui Irod faţă de Sedechia. În acest scop a hotărât să trimită în recunoaştere la Ierusalim un om credincios şi isteţ.

După două luni trimisul s-a întors raportând că steaua lui Irod e tot mai favorabilă şi că acest dibaci rege şi i-a atras de partea lui atât pe

romani, cât şi pe evrei, căci îi ridică statui lui August şi în acelaşi timp are intenţia de a reconstrui templul din Ierusalim după un plan mult mai fastuos, fapt care a încântat aşa de mult poporul, încât unii linguşitori s-au şi grăbit să-l proclame Mesia, cel anunţat de proroci.

– Vorba asta, a adăugat trimisul, a plăcut nespus la curte şi a şi creat o sectă. Noii sectanţi se numesc irodieni [294] şi în fruntea lor se află Sedechia.

Se înţelege că veştile i-au pus serios pe gânduri pe bunicul meu şi pe Dellius, dar, înainte de a trece mai departe, trebuie să vă spun ce stă scris în cartea profeţilor noştri despre Mesia.

Rostind aceste cuvinte, Jidovul Rătăcitor a amuţit brusc, apoi, aruncându-i cabalistului o privire plină de dispreţ, a zis:

– Fiu necurat al lui Mamun, sunt chemat pe muntele Athos de un adept mai puternic decât tine. Rămâi cu bine!

– Minţi! l-a întrerupt cabalistul. Eu am de o sută de ori mai multă putere decât şeicul din Tarudant. [295]

– Ţi-ai pierdut puterea la „Venta Quemada“, a replicat evreul, plecând în asemenea grabă, că în curând l-am pierdut din vedere.

Cabalistul a rămas o clipă descumpănit, dar după o scurtă chibzuială a spus:

– Vă asigur că lăudărosul ăsta n-are habar nici de jumătate din formulele ce sunt în puterea mea. O să le cunoască el pe pielea lui. Dar să vorbim despre altceva. *Señor* Velásquez, ai urmărit bine povestea lui?

– Fără îndoială, a răspuns geometrul, am ascultat cu atenţie vorbele lui şi cred că tot ce-a spus are perfectă acoperire în istorie. Şi Tertulian [296] aminteşte de secta irodienilor.

– Sunteţi la fel de priceput la istorie ca şi la matematică, *señor*? l-a întrerupt cabalistul.

– Nu tocmai, a zis Velásquez, deşi, aşa cum v-am mai spus, tatăl meu, care aplica la toate numai calcule matematice, credea că acestea pot fi folosite şi în cazul ştiinţei istoriei, şi anume pentru a determina în ce raport de probabilitate se află întâmplările trecute faţă de cele care puteau să aibă loc. A mers chiar mai departe cu teoria lui, considerând că faptele şi pasiunile omeneşti se pot exprima cu ajutorul figurilor geometrice.

Ca să înţelegeţi mai bine, vă dau un exemplu. Tata spunea aşa: Antoniu vine în Egipt, mânat de două patimi, ambiţia de a stăpâni şi dragostea, care îl îndepărtează de domnie. Reprezint aceste două direcţii cu ajutorul a două linii, AB şi AC, sub un unghi oarecare. Linia AB, reprezentând dragostea lui Antoniu pentru Cleopatra, este mai mică decât linia AC, pentru că Antoniu avea mai multă ambiţie decât dragoste. Presupun că acest raport este de unu la trei. Iau, aşadar, linia AB şi o mut de trei ori în direcţia liniei AC, după care completez paralelogramul şi duc diagonala, care-mi reprezintă cât se poate de precis noua direcţie, creată de forţele care acţionează către B şi C. Diagonala se va apropia întotdeauna mai mult de linia AC. Dacă presupunem că există mai multă dragoste şi prelungim niţel linia AB, diagonala se va apropia în continuare mai mult de linia AC. Dar, dacă am da prioritate exclusivă ambiţiei, ca în cazul lui August, diagonala s-ar apropia complet de C, căci nimic n-ar mai îndepărta-o de AC. Însă, pentru că pasiunile cresc sau descresc progresiv, atunci

forma paralelogramului trebuie şi ea să se supună schimbărilor şi atunci capătul diagonalei se transformă încet în linie curbă, căreia i se poate aplica actuala teorie a calculului diferenţial.

Ce-i drept, înţeleptul meu dătător de viaţă socotea toate aceste chestiuni istorice nişte distracţii plăcute, care-i mai înveseleau singurătatea, căci exactitatea soluţiilor depindea de siguranţa datelor cunoscute, dar tatăl meu, precum am mai spus, aduna cu multă pasiune orice izvoare istorice. Comoara aceasta a fost multă vreme închisă pentru mine, ca şi cărţile de geometrie, căci tata dorea să învăţ numai sarabanda, menuetul şi alte asemenea blestemăţii. Dar, din fericire, am nimerit la dulapul lui şi abia atunci am început să mă consacru ştiinţei istoriei.

– Îngăduie-mi, *señor* Velásquez, i s-a adresat cabalistul, să-mi exprim încă o dată admiraţia pentru faptul că te văd la fel de priceput la istorie ca şi la matematică. Pentru că una din aceste ştiinţe presupune mai mult cumpănire, cealaltă, mai mult o bună memorie şi, în acelaşi timp, amândouă aceste puteri ale minţii sunt una faţă de alta cu totul contradictorii.

– Îndrăznesc să nu fiu de acord cu dumneata, i-a replicat geometrul. Cumpănirea ajută memoriei, ordonând materialele adunate de aceasta, astfel încât într-o memorie sistematizată fiecare noţiune de regulă precede concluzii ce pot fi trase din ea. Oricum, nu neg că atât memoria, cât şi cumpănirea pot fi aplicate în mod eficace numai unui anumit număr de noţiuni. Eu, de pildă, mi-amintesc perfect tot ce am învăţat în domeniul ştiinţelor exacte, al istoriei oamenilor şi al naturii, în timp ce, pe de altă parte, uit adeseori relaţiile de moment cu obiectele care mă înconjoară, adică, mai clar vorbind, nu văd

lucrurile care-mi cad imediat sub ochi şi nu aud cuvinte care adesea îmi sunt strigate în urechi. De aceea, unii mă socotesc cam distrat.

– Aşa e, a zâmbit cabalistul, acum înţeleg cum ai făcut, *señor*, de-ai căzut atunci în apă.

– Nu încape îndoială, a continuat Velásquez, că nici eu nu ştiu cum de am ajuns în apă în momentul când mă aşteptam mai puţin. Dar întâmplarea mă bucură foarte mult, mai ales că mi-a dat prilejul să salvez viaţa acestui tânăr nobil, căpitan în garda valonă. Totuşi, aş fi bucuros să fiu cât mai rar pus în situaţia de a aduce asemenea servicii, fiindcă nu cunosc ceva mai puţin plăcut ca atunci când omul se umflă de apă pe stomacul gol.

După câteva fraze de acelaşi soi, am ajuns la locul de popas pentru noapte, unde ne aştepta cina. Am mâncat cu poftă, dar conversaţia nu prea se lega, căci cabalistul părea necăjit. După cină, amândoi, frate şi soră, au discutat îndelung. N-am vrut să-i întrerup şi m-am retras într-o mică văgăună, unde ni se pregătise culcuşul.

ZIUA A DOUAZECI ŞI TREIA

Era o vreme încântătoare. Ne-am trezit la răsăritul soarelui şi, după ce-am îmbucat ceva la repezeală, am pornit-o mai departe. Pe la prânz, ne-am oprit şi ne-am aşezat iar la masă, sau mai degrabă la o faţă de masă din piele, întinsă pe pământ. Cabalistul a început să mormăie, arătând a nu fi deloc mulţumit de lumea sa suprapământească. După masă, şi-a continuat lamentaţia până ce soră-sa, socotind că monologurile puteau să-i plictisească pe ceilalţi, ca să mai schimbe cursul discuţiei l-a rugat pe Velásquez să binevoiască a depăna mai departe păţaniile sale...

Urmarea povestirii lui Velasquez

Am avut cinstea să vă povestesc cum am venit pe lume şi cum tatăl meu, luându-mă în braţe, a rostit asupră-mi o rugăciune în termeni geometrici şi a jurat că niciodată n-o să mă pună să învăţ matematica. La şase săptămâni după ce mă născusem, a zărit un vas acostând în port, care, după ce aruncase ancora, trimisese spre ţărm o corăbioară. Din ea a coborât un bătrân cocârjat, îmbrăcat în haine precum

curtenii răposatului prinţ Velásquez, adică în caftan verde, cu fireturi galbene şi roşii şi mâneci largi, precum şi un brâu lat, cu spadă atârnând. Tata a luat telescopul şi i s-a părut că-l recunoaşte pe Alvarez. Chiar el era. Bătrânelul abia mai putea să meargă. Tata a alergat în întâmpinarea lui până la debarcader, s-au aruncat unul în braţele celuilalt şi, profund mişcaţi, multă vreme n-au fost în stare să scoată un cuvânt. Într-un târziu, Alvarez i-a spus că vine din partea prinţesei Blanca Velásquez, care se afla de mult în Mănăstirea Ursulinelor, şi i-a dat următoarea scrisoare:

Señor Don Enrique!

Nefericita, care a fost cauza morţii propriului ei tată şi a distrus viitorul celui căruia cerul a destinat-o, îndrăzneşte să-ţi aducă aminte de existenţa ei.

Cuprinsă de remuşcări, m-am lăsat pradă penitenţei, care, prin asprimea ei, trebuia să-mi apropie sfârşitul. Alvarez mi-a spus însă că, dacă voi muri, îl las pe prinţ slobod şi că soţul meu de îndată se va însura a doua oară, desigur mai fericit decât cu mine, căci va avea urmaşi. Dimpotrivă, dacă voi rămâne în viaţă, pot măcar să-ţi asigur moştenirea averii noastre. Am recunoscut că avea dreptate, am încetat să mai ţin posturile fără rost, am aruncat de pe mine târsâna şi mi-am redus ispăşirea la însingurare şi rugăciune. În vremea asta, prinţul, pradă plăcerilor lumeşti, aproape în fiecare an se îmbolnăvea şi nu o dată mă gândeam că te va lăsa să fii posesor al titlurilor şi averilor casei noastre. Dar poate că cerul a hotărât să te păstreze într-un ascunziş nepotrivit renumitelor tale însuşiri.

Am aflat că ai un fiu. Dacă acum vreau să trăiesc, singurul motiv este dorinţa de a-i reda profiturile, pe care le-ai pierdut din vina mea. Cu toate acestea, am vegheat atât asupra sorţii lui, cât şi a ta. Bunurile alodiale [297] ale casei noastre au aparţinut din cele mai vechi timpuri ramurei mai tinere, dar, pentru că n-ai avut pretenţii asupra lor, au fost alăturate bunurilor destinate întreţinerii mele. Cu toate acestea, este averea ta şi Alvarez o să-ţi predea venitul pe cincisprezece ani în urmă, primind totodată poruncile tale în ceea ce priveşte administrarea ei mai departe. Cauze, care decurg din unele trăsături ale caracterului prinţului Velásquez, nu mi-au îngăduit să mă întâlnesc cu tine mai devreme.

Te las cu bine, don Enrique. Nu există zi în care să nu fi ridicat glas de pocăinţă şi să nu fi implorat cerul să te binecuvânteze pe tine şi pe fericita-ţi soţie. Roagă-te şi pentru mine şi nu-mi răspunde la scrisoare!

V-am mai zis ce urme lăsau amintirile în capul tatălui meu, aşa că puteţi să vă imaginaţi ce a însemnat scrisoarea asta pentru el. Aproape un an n-a fost în stare să se ocupe de lucrările lui preferate. De-abia insistenţele soţiei, devotamentul pe care mi-l arăta şi, înainte de toate, marea soluţionare generală a teoriei ecuaţiilor, căreia matematicienii de atunci i se consacraseră cu pasiune, au avut darul să-i redea puterile şi liniştea sufletească. Creşterea veniturilor i-a îngăduit să-şi mărească biblioteca şi cabinetul de fizică. În curând, a început chiar să-şi meşterească un mic observator, înzestrat cu instrumente destul de precise. Nu trebuie să mai spun că nu pregeta să-şi satisfacă înclinaţia înnăscută pentru fapte bune. Vă asigur că n-am lăsat la Ceuta niciun om care să inspire milă, fiindcă tata folosise

toată energia spiritului său ca să-i asigure fiecăruia o viaţă onorabilă. Amănuntele pe care vi le-aş putea relata ar fi, desigur, captivante, dar nu uit că v-am promis povestea vieţii mele şi nu se cuvine să mă abat de la drumul odată ales.

Din câte îmi amintesc, curiozitatea era prima mea patimă. Cum la Ceuta nu existau nici cai, nici trăsuri, nici alte asemenea pericole pentru copii, mi se îngăduia să hoinăresc pe străzi după placul meu. Îmi potoleam, deci, curiozitatea mergând de o sută de ori pe zi în port şi întorcându-mă în oraş. Intram chiar prin casele oamenilor, prin depozite, arsenale, ateliere, privindu-i pe lucrători, însoţindu-i pe hamali, oprind trecătorii, într-un cuvânt, amestecându-mă în toate. Curiozitatea mea îi amuza pe toţi, peste tot simţeau o adevărată plăcere să mi-o potolească cu ceva, peste tot, cu excepţia casei părinteşti.

Părintele meu pusese să i se construiască în mijlocul curţii un pavilion separat, în care-şi instalase cabinetul de fizică, observatorul şi biblioteca. Mie nu-mi dădeau voie să intru; la început nu prea mi-a păsat, dar, curând, această interdicţie ascuţindu-mi curiozitatea, a devenit principalul impuls care m-a împins pe calea ştiinţelor. Prima ştiinţă care m-a atras a fost acea parte a istoriei naturale numită cochiliologie [298] . Tata se ducea mereu pe malul mării, într-un loc înconjurat de stânci, unde în perioade liniştite apa era străvezie ca o oglindă. Acolo urmărea obiceiurile animalelor marine şi, îndată ce nimerea o scoică frumoasă, o şi lua acasă. Din firea lor, copiii sunt imitatori, aşa că fără să vreau am devenit şi eu cochiliolog şi aş fi lucrat, desigur, multă vreme în domeniu, dacă racii, urzicile-de-mare şi scorpionii nu mi-ar fi stârnit atâta scârbă. Am părăsit istoria naturală şi m-am apucat de fizică.

Tata, având nevoie de un meşteşugar pentru schimbarea, repararea sau imitarea uneltelor ce-i erau trimise din Anglia, a nimenit un canonier, înzestrat de la natură cu asemenea aptitudini, şi l-a învăţat repede meseria. Zile întregi petreceam în atelierul mecanicului învăţând de toate, dar ce folos, căci îmi lipsea prima şi cea mai importantă învăţătură. Nu ştiam nici să citesc, nici să scriu. Deşi împlinisem opt ani, tata repeta mereu că-mi va fi de-ajuns dacă o să învăţ să mă iscălesc şi să dansez sarabanda. Era pe atunci la Ceuta un preot, trimis în penitenţă dintr-o mănăstire. Cu toţii îl respectau. El venea adesea să ne viziteze. Venerabilul duhovnic, văzându-mă atât de neînvăţat, l-a bătut la cap pe tata, zicându-i că s-ar cuveni să învăţ măcar religia şi s-a oferit el s-o facă. Tata s-a învoit şi stimatul părinte Anselm a folosit acest prilej ca să mă înveţe cititul, scrisul şi socotitul. Am făcut progrese rapid, mai ales la aritmetică, domeniu în care curând l-am depăşit pe maestrul meu.

Aşa am ajuns în al doisprezecelea an al vieţii şi, la acea vârstă, ştiam destul de multe lucruri, dar mă feream să le dezvălui tatei. Cum însă uneori mai uitam să mă feresc, el îmi arunca o privire severă, spunându-mi:

– Învaţă sarabanda, fiule, învaţă sarabanda şi lasă prostiile astea, care ţi-aduc numai necazuri.

Ca răspuns, mama îmi făcea semn să tac şi schimba cursul discuţiei.

Într-o zi, în timpul mesei, când tata iar încerca să mă convingă a mă consacra Terpsichorei [299], a venit la noi un tânăr de vreo treizeci de ani, îmbrăcat după moda franţuzească.

Ne-a făcut vreo douăzeci de plecăciuni, una după alta, după care, vrând să execute o piruetă, a îmbrâncit un servitor care avea o vază

în mână. Vaza s-a făcut ţăndări. Un spaniol s-ar fi întrecut în mii de scuze, dar străinul a rămas cu totul indiferent. Apoi ne-a comunicat într-o spaniolă stricată că se numeşte marchizul de Folencour, că fusese nevoit să părăsească Franţa pentru că omorâse pe cineva în duel şi că ne roagă să-i dăm găzduire până ce se vor lămuri lucrurile.

Folencour nu-şi terminase încă discursul, când tata s-a ridicat brusc de la masă, spunându-i:

– Stimate marchize, eşti omul pe care de mult îl aşteptam. Te rog să consideri casa mea a dumitale, cere orice îţi e pe plac. În schimb, n-aş dori altceva decât să te ocupi niţel de educaţia fiului meu. Dacă va ajunge cu timpul să-ţi semene câtuşi de puţin, mă vei face cel mai fericit dintre toţi.

Dacă Folencour ar fi putut ghici gândul ascuns al tatei, s-ar fi strâmbat, desigur. El însă a luat această declaraţie în serios, s-a arătat foarte mulţumit auzind-o şi şi-a sporit cutezanţa, făcând remarci asupra frumuseţii mamei mele şi a vârstei înaintate a tatălui meu, care nu contenea, totuşi, a se arăta cât se poate de fericit şi mereu mi-l dădea exemplu.

Pe la sfârşitul mesei tata l-a întrebat pe marchiz dacă mă poate învăţa sarabanda. În loc de răspuns, profesorul meu a izbucnit în hohote de râs şi, când s-a mai potolit, ne-a declarat că de vreo douăzeci de secole nimeni nu mai dansează sarabanda, ci menuetul şi gavota. Rostind acestea, a scos din buzunar o vioară mică, aşa cum poartă de obicei maeştrii de dans, şi a început să cânte melodia acestor două dansuri. Când a terminat, tata i-a zis cu multă gravitate:

– Stimate marchize, cânţi la un instrument cu totul străin oamenilor de neam nobil şi, dacă n-aş şti cu cine am cinstea să stau de vorbă, aş

crede că eşti de meserie maestru de dans. Dar şi în acest caz mă bucur nespus de venirea dumitale în casa mea şi mulţumesc cerului că a binevoit să-mi împlinească dorinţa. Te rog ca, începând de mâine chiar, să te ocupi de fiul meu şi să-l educi întocmai ca pe un nobil de la curtea franceză.

Folencour a recunoscut că din pricina unor necazuri familiare a fost nevoit să practice o vreme meseria de maestru de dans, dar că este de neam nobil şi totodată cât se poate de potrivit ca mentor al unui tânăr aparţinând unei familii renumite. S-a hotărât, aşadar, ca încă de a doua zi să încep a lua lecţii de dans şi bune maniere. Dar înainte de a trece la descrierea acestei nefericite zile, trebuie să vă relatez discuţia pe care tatăl meu a avut-o chiar în seara cu pricina cu don Cadanza, socrul lui. Nu mi-am amintit-o niciodată până acum, dar în clipa asta mi-o amintesc cuvânt cu cuvânt şi, desigur, veţi fi bucuroşi s-o auziţi.

În ziua aceea curiozitatea m-a reţinut pe lângă noul meu preceptor, aşa că n-am ieşit deloc la joacă pe străzi. Am rămas acasă şi, trecând pe lângă cabinetul tatei, l-am auzit adresându-se socrului cu glas mânios:

– Pentru ultima oară te previn, iubite socrule. Dacă nu încetezi cu escapadele tale misterioase şi cu trimiterea a tot felul de soli până în fundul Africii, voi fi nevoit să te denunţ ministrului.

– Dar bine, dragă ginere, a răspuns Cadanza, dacă vrei să afli secretul, poţi s-o faci cât se poate de lesne. Mama mea e din neamul Gomélezilor, sângele lor curge în venele fiului tău.

– Preastimate Cadanza, l-a întrerupt tata, eu dau aici ordine în numele regelui şi n-am nimic comun cu neamul Gomélezilor şi cu

toate secretele lor. Fii sigur că mâine chiar îi voi relata ministrului întreaga noastră convorbire.

– Iar tu, i-a răspuns Cadanza, fii sigur că ministrul o să-ţi interzică să te amesteci în treburile noastre.

Cu asta, discuţia a luat sfârşit. Taina Gomélezilor m-a frământat la culme tot restul zilei şi o parte din noapte, dar a doua zi blestematul de Folencour mi-a dat prima lecţie de dans, care s-a încheiat cu totul altfel decât ar fi dorit tatăl meu. Urmarea lecţiei cu pricina a fost că am putut să mă consacru în sfârşit preocupărilor mele favorite în domeniul matematicii.

Când Velásquez a rostit acestea, cabalistul l-a întrerupt, zicându-i că are de lămurit unele lucruri importante cu sora lui. Ne-am despărţit, aşadar, şi fiecare şi-a văzut de treburile lui.

ZIUA A DOUAZECI ŞI PATRA

Tot rătăcind prin munţii Alpujarrei, am ajuns iar la un loc de popas şi, după o cină copioasă, l-am rugat pe Velásquez să binevoiască să ne povestească mai departe păţaniile sale...

Urmarea povestirii lui Velasquez

Tata voia să fie de faţă la prima lecţie de dans şi i-a cerut mamei să-l însoţească şi ea. Încântat de atenţia ce i se acorda, Folencour a uitat cu totul că ni se prezentase ca marchiz şi a început cu o peroraţie zgomotoasă, lăudând arta coregrafică, pe care o socotea un talent înnăscut al lui. Apoi mi-a atras atenţia că ţin picioarele spre mine şi s-a străduit să-mi explice că un asemenea obicei nu se împacă deloc cu sentimentul propriei demnităţi. Am încercat să mă mişc cum îmi spunea el, dar Folencour era mai departe nemulţumit şi mi-a cerut să merg în vârful degetelor. Până la urmă, pierzându-şi răbdarea, m-a apucat de mâini şi, vrând să mă apropie de el, m-a împins atât de tare, că eu, neputându-mă ţine pe vârfuri, am căzut şi m-am lovit zdravăn. În loc să-mi ceară scuze, Folencour s-a înfuriat la culme,

folosind cuvinte foarte urâte, pe care le-ar fi cântărit mai bine, dacă ar fi ştiut cum se cuvine limba spaniolă. Cum eram obişnuit cu politeţea locuitorilor din Ceuta, am socotit că nu trebuie să las nepedepsită această jignire. M-am apropiat, aşadar, de maestrul de dans şi, înşfăcându-i vioara, i-am făcut-o praf, jurând că n-am să iau niciun fel de lecţii de la un om atât de prost crescut. Tata n-a scos un cuvânt, s-a ridicat în tăcere, m-a luat de mână şi m-a încuiat, zicându-mi că o să mă scoată de acolo când mi-o reveni pofta de dans.

Crescut în deplină libertate, la început nu m-am putut obişnui cu închisoarea şi m-am pus pe plâns. Cu faţa scăldată în lacrimi, mi-am aruncat privirea spre singura fereastră pătrată din încăpere şi am început să-i număr ochiurile de geam. Erau douăzeci şi şase în lungime şi tot atâtea în lăţime. Mi-am amintit lecţiile de aritmetică ale părintelui Anselm, a cărui ştiinţă nu trecea de tabla înmulţirii.

Am înmulţit înălţimea pătratelor cu lăţimea şi am observat cu uimire că mi-a ieşit un număr exact de geamuri. Am încetat să mai scâncesc şi durerea s-a mai potolit. Am repetat calculul, scăzând câte un rând de pătrate, o dată pe înălţime, apoi pe lăţime. Am înţeles atunci că înmulţirea nu este altceva decât repetarea adunării şi că suprafeţele pot fi numărate la fel ca lungimile. Am făcut aceeaşi experienţă pe dalele de piatră din care era făcută podeaua cămăruţei mele. Şi de data asta rezultatul a fost pe deplin satisfăcător. Am uitat de plâns, inima a început să-mi bată cu putere. Nici astăzi, după atâta vreme, nu pot pomeni de toate astea fără emoţie.

Pe la prânz mama mi-a adus o bucată de pâine neagră şi un ulcior cu apă. M-a rugat cu lacrimi în ochi să îndeplinesc dorinţa tatei şi să încep lecţiile cu Folencour. Am lăsat-o să-şi termine vorba, după care

i-am sărutat cu dragoste mâna, rugând-o să-mi aducă hârtie şi creion şi să nu se mai îngrijească de soarta mea, căci, în ceea ce mă priveşte, nu doresc să mi-o schimb. Mama a plecat mirată şi mi-a adus cele cerute. Atunci m-am cufundat în socoteli cu un avânt nemaipomenit, convins că în fiecare clipă voi face descoperiri din cele mai importante. Şi cu adevărat, toate aceste proprietăţi ale numerelor erau pentru mine adevărate revelaţii, pentru că nu avusesem nici cea mai mică idee despre ele.

În vremea asta foamea începuse să-şi arate colţii. Am rupt pâinea şi am văzut că mama ascunsese în ea un pui fript şi o bucată de şuncă. Acest semn de bunătate mi-a sporit veselia, aşa că m-am întors bucuros la socotelile mele. Spre seară mi s-a adus o lumânare şi am lucrat până noaptea târziu.

A doua zi am împărţit în jumătate a doua latură a pătratului şi am observat că înmulţirea unei jumătăţi cu jumătatea dă ca rezultat un sfert. Am împărţit mai departe aceeaşi latură în trei părţi şi am obţinut a noua parte. Aşa am ajuns la primele noţiuni despre fracţii. M-am convins şi mai bine înmulţind doi şi jumătate cu doi şi jumătate, căci produsul, micşorat cu pătratul lui doi, era de doi şi un sfert.

În felul acesta mi-am continuat tot mai serios cercetările şi am văzut că înmulţind un număr dat cu el însuşi şi ridicând produsul la pătrat, obţin cantităţi la care, altfel, aş fi ajuns numai cu ajutorul unor adunări lungi.

Descoperirile mele n-au fost deloc exprimate algebric, pentru că habar n-aveam de această ştiinţă. Am născocit semne separate, luate din pătratele ferestrei mele, şi care, în ciuda acestui fapt, se distingeau prin claritate şi eleganţă.

La urmă, prin a şaisprezecea zi, mama, venind cu prânzul, mi-a zis:

– Băiatul meu, ţi-aduc o veste bună: s-a dovedit că Folencour e un dezertor, iar tatăl tău, care nu suferă dezertările, a poruncit să fie îmbarcat pe un vas şi trimis în Franţa. Sper că în curând ai să ieşi din închisoare.

Am primit vestea cu o indiferenţă care a mirat-o mult. Curând a intrat la mine şi tata, care i-a întărit vorbele, adăugând că le-a trimis scrisori prietenilor săi, Cassini [300] şi Huygens [301] , rugându-i să-i dea partiturile şi figurile de dans cele mai răspândite la Paris şi la Londra. El însuşi îşi amintea perfect modul în care fratele său, Carlos, îşi făcea intrarea în salon şi, la drept vorbind, tocmai asta voia să învăţ înainte de toate.

Rostind toate astea, tata a zărit în buzunarul meu o hârtie făcută sul. Mi-a luat-o îndată şi s-a mirat din cale-afară văzând mulţimea de cifre şi mai ales tot felul de semne ce-i erau necunoscute. I le-am explicat pe toate, împreună cu toate operaţiile mele. Mirarea îi creştea tot mai mult, dar am observat că nu-i displăcea deloc. Aflând ce socoteli făcusem, m-a întrebat:

– Fiule, dacă la această fereastră care are 26 de pătrate în toate direcţiile aş adăuga două în partea de jos, păstrând totodată forma pătratului, câte pătrate ar fi cu totul?

I-am răspuns fără ezitare:

– Aş obţine jos şi pe o latură două şiruri, fiecare de câte 52 de pătrate şi pe deasupra, în colţ, un mic pătrat format din patru pătrăţele, atingând fiecare şir.

Tata a primit răspunsul meu cu o bucurie pe care abia şi-a putut-o ascunde, apoi a zis:

– Şi dacă aş mai adăuga jos o linie infinit de îngustă, ce fel de pătrat ar ieşi?

Am chibzuit o clipă şi apoi am răspuns:

– Aş obţine două şiruri, la fel de lungi ca laturile ferestrei, dar infinit de înguste. Cât priveşte pătratul lateral, acesta ar fi aşa de mic, că nu-l pot imagina în niciun chip.

Auzind acestea, tata a căzut pe scaun, şi-a împreunat mâinile şi, ridicându-şi ochii spre cer, s-a minunat:

– Dumnezeule mare! El a descoperit singur legea binomului şi, dacă nu-l împiedic, e în stare să descopere întregul calcul diferenţial.

M-am speriat, văzând starea în care se afla, i-am dezlegat eşarfa de la gât şi am început să strig după ajutor. Până la urmă şi-a venit în fire şi, strângându-mă la piept, mi-a zis:

– Copilul meu, copilaşul meu, lasă naibii socotelile! Învaţă sarabanda, prietene, învaţă mai bine sarabanda.

Nici pomeneală să mai rămân în închisoare. În aceeaşi seară, am făcut o plimbare lungă pe meterezele Ceutei, repetând întruna: „El a descoperit legea binomului, el a descoperit legea binomului.“ Pot să recunosc sincer că de atunci am făcut zilnic noi progrese în matematică. Tata se jurase că niciodată n-o să mă înveţe matematică, dar într-o dimineaţă, am găsit lângă patul meu *Aritmetica universală* a lui don Isaac Newton [302] şi, după cât mi se pare, fusese înadins lăsată de el acolo.

Uneori mai găseam uşa deschisă la cabinetul lui şi niciodată n-am evitat să folosesc prilejul de a intra.

Se mai întâmpla, totuşi, ca tata să se întoarcă la vechile sale intenţii, să vrea iar să facă din mine un om de lume şi-mi cerea să mă răsucesc pe călcâie când intram în cameră. Începea să fredoneze câte o arie, prefăcându-se că nu observă mişcările mele neîndemânatice, după care se punea pe plâns, zicându-mi:

– Copilul meu, Dumnezeu nu te-a făcut să ajungi curtean. Zilele tale nu vor fi mai fericite decât ale melc.

La cinci ani după întâmplarea asta mama a rămas grea şi a născut o fată, pe care au botezat-o Blanca, în amintirea frumoasei, dar cam uşuraticei prinţese Velásquez. Deşi această doamnă nu-i îngăduia tatei să-i scrie, se cuvenea, totuşi, să i se comunice venirea pe lume a fetiţei. Curând a sosit şi răspunsul, care a reînnoit vechile răni, dar tata îmbătrânise de-acum şi vârsta îi tocise avântul simţămintelor de odinioară.

Au trecut alţi zece ani, a căror monotonie n-a fost tulburată de nicio întâmplare mai deosebită. Viaţa mea şi a tatei era înveselită numai de noile cunoştinţe care ne îmbogăţeau mintea cu fiecare zi ce trecea. Tata nici nu se mai purta cu mine ca altădată. În realitate, nu de la el am învăţat matematica, fiindcă el nu pregeta să încerce să mă facă să învăţ sarabanda, aşa că n-avea nimic ce să-şi reproşeze şi, cu plăcere, fără scrupule, se aşternea în lungi discuţii cu mine, mai ales pe teme din ştiinţele exacte. Discuţiile astea îmi aţâţau de regulă zelul şi-mi sporeau hărnicia, dar în acelaşi timp – după cum v-am mai spus –, acaparându-mi toată atenţia, mă făceau tot mai distrat. Pentru asta adesea trebuia să plătesc cam scump: într-o bună zi – după cum o să

aflaţi îndată –, ieşind din Ceuta, nu ştiu cum m-am pomenit printre arabi.

În vremea asta sora mea devenea din zi în zi tot mai frumoasă şi mai fermecătoare şi nimic nu ne-ar fi lipsit să fim fericiţi. Doar dacă am fi putut s-o păstrăm în viaţă pe mama noastră, pe care o boală neiertătoare ne-a răpit-o. Tata a adus-o atunci în casă pe sora răposatei lui soţii, *doña* Antonia de Poneras, femeie de vreo douăzeci de ani, văduvă de şase luni. Era o fiică din a doua căsătorie a bunicului. Don Cadanza, măritându-şi fata, se pomenise deodată singur şi hotărâse să se însoare a doua oară, dar după cinci ani i-a murit şi a doua soţie, care adusese pe lume o fată cu cinci ani mai tânără decât mine. Această fată s-a măritat apoi cu un don de Poneras, care a murit la un an după căsătoria lor.

Tânăra şi frumoasa mea mătuşă a venit în locuinţa mamei şi a început să se ocupe de gospodărie. Era deosebit de bună cu mine şi de cel puţin douăzeci de ori pe zi intra în camera mea, întrebându-mă dacă nu vreau o ciocolată, o limonadă sau altele asemenea.

Vizitele astea nu prea îmi erau pe plac, căci îmi întrerupeau socotelile. Dacă întâmplător o jumătate de oră *doña* Antonia nu mă deranja, îi ţinea locul servitoarea ei. Fata era de aceeaşi vârstă cu stăpâna ei, cu o fire asemănătoare şi se numea Marica.

Curând mi-am dat seama că soră-mea nu prea le înghiţea nici pe *doña* Antonia, nici pe servitoarea ei. În privinţa asta, eram de acord cu ea, căci mie, unul, nu-mi plăcea deloc să se bage într-atât în sufletul meu. Ce-i drept, nu pierdeam prea mult, căci prinseseră obiceiul, de câte ori intrau la mine, să pun în loc valori imaginare şi de-abia după plecarea lor mă întorceam la adevăratele socoteli. Într-o zi, ocupat fiind cu calculul logaritmilor, Antonia a intrat în camera

mea, s-a aşezat lângă mine şi a început să-mi toarne tot felul de mici îndrăzneli, privindu-mă întruna galeş. Văzând că de data asta n-o să scap prea uşor de ea, mi-am oprit socotelile la a patra medie proporţională şi am început să chibzuiesc asupra naturii logaritmilor şi asupra trudei de neînchipuit depuse de vestitul baron Napier [303] ca să ajungă la alcătuirea tabelelor sale. Atunci Antonia, vrând să mi se împotrivească, s-a ridicat, mi-a acoperit ochii cu mâinile şi a zis:

– Ia să vedem acu' dac-ai să mai poţi socoti, stimate domnule matematician.

Cuvintele mătuşii mi s-au părut o adevărată provocare şi totodată o dovadă de dispreţ faţă de ştiinţa mea. Cum însă, în ultima vreme, mă ocupasem mai serios de tabelele de logaritmi şi le ştiam, cum se spunea, pe dinafară, mi-a venit ideea să divid în trei factori numerele al căror logaritm îl căutam. Le-am găsit pe cele trei, al căror logaritm îl ştiam, le-am adunat repede în minte şi, smulgându-mă brusc din braţele Antoniei, am scris întregul logaritm, fără să pierd nici măcar o zecime. Antonia s-a supărat din cale-afară şi a ieşit din cameră, strigându-mi cu mânie nereţinută:

– Proşti mai sunt şi matematicienii ăştia!

Ce-i drept, metoda mea cu greu se putea aplica la numerele prime, dar era deosebit de ingenioasă şi putea servi în multe împrejurări. Nu înţelegeam de ce mătuşă-mea mă făcuse prost. Curând a apărut şi servitoarea ei, care a început şi ea cu tot soiul de politeţuri, dar eram atât de intrigat de vorbele stăpânei sale, că am expediat-o fără ceremonii.

Acum mă apropii de acea vreme din viaţa mea în care am dat ideilor mele o nouă direcţie şi le-am îndreptat pe toate spre acelaşi ţel. În

viaţa fiecărui savant puteţi observa un moment în care, serios izbit de adevărul vreunui principiu, îi cercetează efectele şi aplicarea şi îl dezvoltă într-un sistem ordonat şi original. Apoi îşi sporeşte eforturile şi îndrăzneala, se întoarce la punctul de plecare şi corectează imperfecţiunea primelor noţiuni. Se opreşte asupra fiecărei cunoştinţe în parte, o examinează în toate felurile, apoi le uneşte pe toate şi le rânduieşte. Chiar dacă nu reuşeşte să construiască un sistem sau să se convingă de caracterul verosimil al principiului descoperit, atunci, în orice caz, devine mai înţelept decât la momentul când s-a apucat de lucru şi capătă cunoştinţe sigure, la a căror existenţă nu se gândise vreodată. Venise, deci, şi pentru mine clipa construirii sistemului, iar împrejurarea care mi-a sugerat prima idee a fost următoarea:

Într-o seară, când după cină încheiasem rezolvarea unei probleme foarte complicate, am văzut-o intrând pe mătuşa Antonia, care mi-a spus:

– Nepoate dragă, văzând lumină în camera ta, n-am putut să adorm şi, cum matematica este o ştiinţă atât de atrăgătoare, vreau şi eu să mă înveţi.

Neavând altceva mai bun de făcut, m-am învoit. Am luat tăbliţa şi am scris două din axiomele lui Euclid. Tocmai voiam să trec la a treia, când Antonia mi-a smuls brusc tăbliţa, strigându-mi:

– Pedant nesuferit, oare matematica nu te-a învăţat cum fac dragoste pe lumea asta creaturile lui Dumnezeu?

În prima clipă cuvintele mi-au părut nelalocul lor, dar, chibzuind mai adânc, mi-am zis că, desigur, ea voise să mă întrebe care e formula generală, corespunzătoare tuturor modalităţilor de

înmulţire ce se întâlnesc în natură începând de la cedru până la cea din urmă buruiană şi de la balenă până la vietăţile vizibile abia cu ajutorul microscopului. Mi-am amintit totodată observaţiile pe care le făcusem cândva asupra diversităţii treptelor de formare a noţiunilor la animale, a cărei cauză am pus-o în legătură cu educaţia, înclinaţiile şi provocarea. Această comparaţie a gradelor mi-a îngăduit să admit posibilitatea teoriei despre minorităţi şi majorităţi şi apoi să supun întregul sistem principiilor matematicii. Într-un cuvânt mi-a venit ideea descoperirii ecuaţiei aplicate la întregul regn animal, admiţând peste tot factori identici de diferite valori şi grade de acţiune. Imaginaţia mi se aprinsese, am crezut că reuşesc să determin veriga matematică şi limita fiecăreia din noţiunile noastre, adică, mai clar vorbind, să aplic calculul la întregul sistem al naturii. Frământat de grămada atâtor neaşteptate impresii, am simţit nevoia să respir aer curat, aşa că am luat-o razna pe metereze, înconjurându-le de trei ori, în neştire.

În sfârşit, îmi mai revenisem. Începuse să se lumineze de ziuă, voiam să-mi notez unele concluzii şi, scriind aşa, în gând, aveam impresia că mă întorc spre casă. Dar s-a întâmplat altfel: în loc să o iau la dreapta de şanţurile oraşului, am pornit-o spre stânga şi am căzut într-o groapă. Concluziile mele erau încă nişte idei nelămurite şi nu puteam în niciun chip să le trec pe tăbliţe, căci era atât de întuneric, încât nu puteai zări nicio cifră. Doream să mă întorc cât mai repede acasă şi am grăbit paşii, crezând mereu că merg pe drumul cel drept. Aşa am ajuns la o breşă croită pentru scoaterea tunurilor în caz de fugă şi, pe neaşteptate, m-am pomenit dincolo de tranşee.

Totuşi, nu mi-am dat câtuşi de puţin seama de greşeală. Fără să mă sinchisesc de cele ce vedeam împrejur, alergam fără încetare, tot mâzgălind pe tăbliţe şi în felul acesta mă îndepărtam tot mai mult de

oraş. La urmă, obosit, m-am aşezat jos, preocupat numai de socotelile mele.

După o vreme am ridicat privirea şi am văzut că sunt printre arabi, dar cum ştiam puţin limba lor, destul de folosită la Ceuta, le-am spus îndată cine sunt şi i-am rugat să mă conducă la tatăl meu, care o să le dea câteva pungi bune drept răscumpărare. Cuvântul „răscumpărare“ sună întotdeauna bine în urechile arabilor. Cu toţii s-au întors zâmbind către şeful lor, părând a aştepta de la acesta un răspuns care să le anunţe un câştig frumuşel.

Şeicul a rămas mult pe gânduri, mângâindu-şi barba cu seriozitate, apoi a zis:

– Ascultă, tinere nazarinean, îl cunoaştem pe tatăl tău ca pe un om evlavios. Am auzit şi despre tine unele lucruri. Se spune că eşti la fel de bun ca tatăl tău, dar că Dumnezeu nu ţi-a dat mintea întreagă. Asta să nu te necăjească prea mult. Dumnezeu e mare şi dă sau ia oamenilor minte după cum îi e pe plac. Nebunii sunt cea mai vie dovadă a puterii divine şi a nimicniciei minţii omeneşti. Nebunii, neştiind ce e binele şi ce e răul, reprezintă, în afară de asta, vechea stare a nevinovăţiei omului. Ei sunt pe prima treaptă a sfinţeniei. Pe ei îi numim *marabuţi* [304] , ca şi pe sfinţii noştri. Toate acestea fac parte din bazele credinţei noastre, aşa că am păcătui cerând vreo plată pentru tine. Te vom conduce până la primul avanpost spaniol cu toată cinstea şi respectul ce se cuvin unor oameni ca tine.

Trebuie să recunosc că vorbele şeicului m-au mişcat nespus.

„Cum aşa?“ mi-am zis. „Să fiu oare nevoit, pe urmele lui Locke şi Newton, să ajung la ultimele limite ale spiritului uman, bazând principiile celui dintâi pe calculele celui de-al doilea? La ce bun am

făcut paşi cutezători în hăul metafizicii, ca până la urmă să fiu socotit nebun? Să fiu împins spre categoria fiinţelor care de-abia mai aparţin speciei umane? Ducă-se naibii calculul diferenţial şi toate problemele a căror dezlegare mi-a adus gloria!“

Spunându-mi acestea, am apucat tăbliţele şi le-am făcut fărâme. Apoi, şi mai plin de amărăciune, am strigat: „Ah, tată dragă, aveai dreptate când voiai să mă înveţi sarabanda şi să mă faci îndrăzneţ ca oamenii obişnuiţi!“ După care am început să repet în neştire unele mişcări de sarabandă, cum făcea tata de câte ori îşi amintea vechile necazuri.

În vremea asta, arabii, văzând că am distrus tăbliţele, pe care cu puţin timp înainte scrisesem cu atâta pasiune, au început să strige cu mult respect şi pietate:

– Dumnezeu este mare! Slavă Lui şi Proroculuі! Handullah! Allah Kerim!

Apoi, m-au luat frumuşel de mână şi m-au condus până la primul avanpost spaniol.

Când Velásquez a ajuns aici cu povestirea sa, ni s-a părut că era din cale-afară de mâhnit şi de distrat. Văzând, aşadar, că îi va fi greu s-o continue, l-am rugat să lase restul pentru ziua următoare.

ZIUA A DOUAZECI ŞI CINCEA

Ne-am continuat călătoria prin ţinuturi pline de frumuseţi, dar părăsite. În timp ce urcam una dintre culmi, m-am îndepărtat de caravană şi mi s-a părut că aud nişte gemete într-o vâlcea împădurită, de-a lungul drumului pe care mergeam. Gemetele sporeau: am coborât de pe cal, l-am legat, am scos sabia şi m-am afundat în desişuri. Cu cât mă apropiam, cu atât gemetele parcă se depărtau: până la urmă am ajuns la un luminiş, unde m-am pomenit înconjurat de opt sau zece oameni, ţintindu-mă cu muschetele.

Unul din ei mi-a strigat să-i dau sabia. Drept răspuns, am sărit vrând să-l străpung pe loc, dar el a aruncat muscheta la pământ, de parcă ar fi aşteptat îndurare, şi mi-a cerut să mă predau şi totodată să-i promit ceva. I-am răspuns că nu mă voi preda şi nu voi promite nimic.

În clipa aia s-au auzit strigătele călătorilor, care mă chemau. Şeful bandei – aşa părea a fi – mi-a zis:

– *Señor* cavalere, eşti căutat, n-avem timp de pierdut. Peste cinci zile binevoieşte să părăseşti tabăra şi să te îndrepţi către apus: vei întâlni persoane care-ţi vor încredinţa o taină însemnată. Gemetele pe care

le-ai auzit n-au fost decât o stratagemă care să te atragă spre noi. Nu uita, aşadar, să fii la timp unde ţi-am spus.

Apoi, s-a înclinat uşor, a fluierat şi a dispărut împreună cu tovarăşii săi. Eu m-am întors la caravană, dar n-am socotit necesar să le destăinui cele petrecute. Am ajuns la locul de popas şi, după cină, l-am rugat pe Velásquez să-şi încheie povestirea.

Urmarea povestirii lui Velasquez

V-am spus în ce mod, îndreptându-mi atenţia spre ordinea generală a universului, crezusem că am descoperit aplicaţii aritmetice necunoscute de nimeni până atunci. V-am mai povestit apoi cum mătuşa mea, Antonia, printr-o întrebare ciudată, a făcut ca gândurile mele să se adune ca într-un fel de focar şi să se ordoneze în sistem. În sfârşit, v-am arătat cum – convingându-mă că fusesem considerat nebun – de la cea mai înaltă exaltare a intelectului, am căzut dintr-odată pe ultima treaptă a îndoielii. Acum vă declar că această stare de slăbiciune a fost lungă şi dureroasă. Nu îndrăzneam să ridic ochii asupra oamenilor. Mi se părea că cei apropiaţi se uniseră cu toţii pentru a mă îndepărta şi a mă înjosi. Cu dezgust priveam la cărţile care-mi aduseseră atâtea clipe fericite, vedeam în ele doar o grămadă de expresii fără conţinut. Nu mai puneam mâna nici pe tăbliţe, nu mai socoteam, nervii din creier mi se înmuiaseră, îşi pierduseră toată vioiciunea şi nu mai aveam putere să gândesc.

Tata, observând această stare de apatie, m-a întrebat care-i cauza. M-am apărat cât am putut, până la urmă i-am repetat cuvintele şeicului arab şi i-am arătat tristeţea ce m-a cuprins din clipa în care pentru

prima dată am fost considerat nebun. Tata a pus capul în piept şi a izbucnit în plâns. După o lungă tăcere, mi-a aruncat o privire plină de milă şi mi-a spus:

– Ah, fiul meu, tu treci numai drept nebun, dar eu am fost cu adevărat nebun timp de trei ani. Faptul că eram distrat, precum şi dragostea mea pentru Blanca nu sunt primele cauze ale necazurilor noastre. Nenorocirile se trag din altă parte. Natura, deosebit de harnică şi ciudată în mijloacele sale, simte plăcerea de a-şi călca uneori propriile sale principii solide. Ea transformă interesul personal în pârghie a tuturor acţiunilor omului şi în acelaşi timp generează ici şi colo în masa oamenilor excepţii, la care egoismul este abia sesizabil, căci acestea atrag în afara lor întregul curent al gândurilor şi năzuinţelor lor. Unora le plac ştiinţele, alţii preferă binele comunităţii. Recomandă descoperirile altora, de parcă ei înşişi ar fi ajuns la ele, sau legi salutare pentru stat, de parcă numai ei înşişi ar urma să profite de ele. Obişnuinţa de a uita de sine le influenţează soarta: nu se pricep să vadă în oameni instrumente ale propriei fericiri, iar când norocul le bate la uşă, nu se gândesc să i-o deschidă. Puţini sunt cei care reuşesc să uite de sine. Numai egoism găseşti în sfaturile pe care aceşti oameni ţi le vor da, în serviciile pe care ţi le vor aduce, în relaţiile pe care le doresc, în prieteniile pe care le leagă. Preocupaţi de propriul lor interes, chiar dacă nu e unul imediat, sunt indiferenţi la tot ce nu-i atinge nemijlocit. Întâlnind pe drumul vieţii un om care-şi dispreţuieşte propriul interes, nu-l pot înţelege, îi atribuie mii de cauze ascunse, exaltare sau nebunie, îl îndepărtează din mijlocul lor, îl înjosesc şi-l trimit pe o stâncă părăsită din Africa.

Fiul meu, aparţinem amândoi acestui neam blestemat, dar şi noi avem plăcerile noastre, pe care trebuie să ţi le fac cunoscute. N-am

precupeţit nimic ca să scot din tine un vântură-lume şi un prost, dar cerul n-a fost în favoarea mea şi te-a înzestrat cu o fire sensibilă şi o minte luminată. Aşadar, se cuvine să-ţi dezvălui plăcerile vieţii noastre: nu sunt zgomotoase şi strălucitoare, ci dulci şi curate. Cât de fericit am fost în sinea mea, aflând că don Isaac Newton lăudase una din lucrările mele anonime şi voia neapărat să-l cunoască pe autor. Nu m-am trădat, dar, încurajat spre noi strădanii, mi-am îmbogăţit spiritul cu o mulţime de noţiuni până atunci necunoscute mie, eram plin de ele, nu le puteam opri, alergam ca să le comunic stâncilor Ceutei, le încredinţam întregii naturi şi le aduceam ofrandă Creatorului. Amintirea suferinţelor mele amesteca în aceste sentimente înalte suspine şi lacrimi, care şi ele mă chinuiau fără vreo plăcere. Îmi aminteam că în juru-mi există nenorociri pe care le pot îndulci; îmi legam gândul de intenţiile Providenţei, de operele Creatorului, de progresul spiritului uman. Mintea mea, fiinţa mea, destinul meu nu mi se prezentau ca nişte particule, ci intrau în compoziţia unui mare întreg.

Aşa a trecut vârsta pasiunilor, după care m-am regăsit din nou. Strădaniile atente ale mamei tale mă convingeau de o sută de ori pe zi că sunt micul obiect al devotamentului ei. Spiritul meu, închis în el însuşi, dădea curs sentimentului de recunoştinţă, dulceţii vieţii casnice. Micile întâmplări ale anilor copilăriei tale şi ale surorii tale au menţinut în mine focul celor mai dulci fiori.

Astăzi mama voastră trăieşte numai în inima mea. Mintea mea, slăbită de vârstă, nu poate adăuga nimic la tezaurul ştiinţei umane, dar privesc cu bucurie cum acest tezaur sporeşte şi urmăresc cu gândul progresul lui. Ocupaţia care mă leagă de mişcarea intelectuală generală nu-mi îngăduie să mă gândesc la neputinţă, la trista tovarăşă a vârstei mele, şi până acum n-am cunoscut ce este

plictiseala în viaţă. Vezi, aşadar, fiul meu, că şi noi avem bucuriile noastre şi, dacă ai fi ajuns un vântură-lume, aşa cum doream, ai fi avut şi tu necazurile tale.

Alvarez, fiind aici, mi-a vorbit de fratele meu într-un mod care trezea mai degrabă milă decât invidie: „Prinţul“ – zicea el – „cunoaşte perfect curtea, dezleagă cu uşurinţă orice intrigi. Dar de câte ori vrea să ajungă pe cele mai înalte culmi, îşi dă seama pe loc că-i lipsesc aripi ca să zboare. A fost ambasador şi se spune că-l reprezentase pe regele şi stăpânul său cu toată demnitatea ce se cuvenea, dar la prima problemă grea a fost nevoie să fie rechemat. Ştii, de asemenea, că făcea parte din minister şi-şi îndeplinea îndatoririle nu mai rău decât alţii, dar în ciuda strădaniilor subalternilor, care încercau, după puteri, să-l scutească de munci grele, n-o putea scoate la capăt şi până la urmă a trebuit să-şi dea demisia. Azi el nu mai are nicio însemnătate, dar are talentul de a crea împrejurări puţin importante, care-i îngăduie să se apropie de rege şi să arate lumii că se află în graţiile lui. Cu toate astea, plictiseala îl macină. Are atâtea mijloace de a o evita, dar întotdeauna cade sub mâna de fier a acestui monstru înăbuşitor. Ce-i drept, o evită ocupându-se numai de sine însuşi, dar acest excesiv egoism l-a făcut atât de sensibil la cea mai mică adversitate, încât viaţa i-a devenit o greutate. Şi în vremea asta, bolile dese l-au avertizat că acest unic obiect al grijii sale poate să-i alunece uşor din mâini şi astfel i-au otrăvit toate deliciile vieţii.“ E aproape tot ce mi-a spus despre el Alvarez şi de aici am tras concluzia că, în uitarea mea, poate sunt mai fericit decât fratele meu printre bunurile pe care mi le-a furat.

Pe tine, fiul meu iubit, locuitorii Ceutei te socotesc puţin nebun. Asta e din pricina ignoranţei lor. Dar dacă vei intra cândva în lume, abia atunci vei cunoaşte ce înseamnă nedreptatea oamenilor şi împotriva

ei trebuie să te înarmezi. Poate că cel mai bun mijloc ar fi să răspunzi la insultă tot prin insultă, la calomnie tot prin calomnie, sau, mai clar vorbind, să lupţi împotriva nedreptăţii cu propria ei armă. Totuşi, arta luptei cu ajutorul josniciei nu este o proprietate a oamenilor de soiul nostru. Aşa că, de te vei vedea strivit, dă-te la o parte, închide-te în tine însuţi, hrăneşte-ţi spiritul cu propriile lui rezerve şi abia atunci vei cunoaşte fericirea.

Vorbele tatălui meu au făcut asupră-mi o vie impresie, curajul a pus din nou stăpânire pe mine şi m-am apucat iar să mă gândesc la elaborarea sistemului meu. De atunci am început să devin din zi în zi tot mai distrat. Rar mi se întâmpla să aud ceva când mi se vorbea, cu excepţia ultimelor cuvinte, care-mi rămâneau adânc întipărite în minte. Răspundeam logic, dar aproape întotdeauna la o oră sau două după întrebare. Nu o dată o porneam nu mai ştiu încotro, aşa că nimeni n-ar fi greşit dacă mi-ar fi dat un însoţitor, asemenea orbilor. Dar zăpăceala asta n-a durat decât atât cât am fost ocupat cu alcătuirea sistemului meu. Spre sfârşit, cu cât eram mai puţin atent la lucrul în sine, cu atât mai rar eram distrat şi astăzi pot să spun cu mâna pe inimă că sunt complet vindecat de boala asta.

– Aşa e, aproape complet, a zis cabalistul. Îngăduie-mi, *señor*, să fiu primul care te felicită.

– Sincere mulţumiri, a răspuns Velásquez, fiindcă abia încheindu-mi lucrul la sistemul meu, o întâmplare neprevăzută mi-a schimbat într-atâta cursul vieţii, că acum îmi va fi greu nu numai să creez un sistem, dar chiar şi să consacru nişte mizerabile de zece-douăsprece ore la rând unor calcule. Pe scurt, cerul a vrut să ajung prinţul Velásquez, grande spaniol şi posesorul unei averi imense.

Sunt patru săptămâni de când Diego Alvarez, fiul celuilalt Alvarez, a venit la Ceuta cu o scrisoare de la prinţesa Blanca pentru tatăl meu. Cuprinsul era următorul:

Señor don Enrique!

Scrisoarea aceasta te va înştiinţa că Cel de Sus îl va chema în curând la Sine pe prinţul Velásquez. Legile nobilimii spaniole nu permit să fii moştenitor al unui frate mai tânăr, aşa că averea şi titlurile îi vor reveni fiului tău. Sunt nespus de fericită, acum, după patruzeci de ani de pocăinţă, că sunt în stare să-i redau lui bunurile de care ai fost lipsit prin uşurătatea mea. Dar astăzi suntem amândoi la porţile gloriei veşnice, aşa că gloria pământească nu ne mai e de folos. Iart-o, deci, pentru ultima oară pe păcătoasa Blanca şi trimite-ne pe fiul tău, pe care ţi l-a dăruit Cerul. Prinţul, la căpătâiul căruia veghez de mai bine de două luni, doreşte să-l vadă.

Blanca de Velásquez

Trebuie să recunosc că misiva i-a umplut de bucurie pe toţi locuitorii Ceutei, într-atât ne iubeau, pe tata şi pe mine. Eu, unul, însă, eram departe de a le împărtăşi entuziasmul. Ceuta era pentru mine întreaga lume, plecam din ea numai cu gândul de a mă cufunda în visări. Dacă uneori aruncam o privire dincolo de metereze, spre şesurile întinse locuite de mauri, mă uitam la ele doar ca la un peisaj oarecare. Pentru că nu mă puteam plimba pe acolo, ţinuturile nemărginite mi se păreau făcute numai pentru ochi. În afară de asta, îmi închipuiam că n-aş fi fost în stare să mă mut nicăieri. În toată Ceuta nu era un zid pe care să nu fi mâzgălit vreo ecuaţie, nici un

colţişor unde să nu mă fi retras, numai cu gândurile mele. Ce-i drept, uneori mă supărau mătuşa Antonia şi servitoarea ei, Marica, dar ce însemnau aceste mici neplăceri, faţă de minunata împrăştiere a spiritului meu? Fără acele îndelungi cugetări, fără calculele mele, nu-mi imaginam fericirea. Asemenea gânduri mi-au venit în minte în clipa când aveam să părăsesc Ceuta.

Tata m-a însoţit până la ţărm şi acolo, punându-mi mâinile pe creştetul capului şi binecuvântându-mă, mi-a zis:

– Fiule, o vei vedea pe Blanca. Nu mai e acea frumuseţe de nespus, care i-ar fi adus tatălui tău slava şi fericirea. Vedea-vei un chip brăzdat de ani, înmuiat de pocăinţă... La ce bun s-o fi căit atât de mult pentru o greşeală pe care tatăl ei i-a iertat-o? Cât despre mine, nu i-am purtat pică niciodată. Ce-i drept, nu mi-am slujit regele într-o funcţie înaltă, dar timp de patruzeci de ani, aici, printre stâncile astea, am făcut câte ceva pentru a-i ferici pe câţiva oameni de treabă. Întreaga lor recunoştinţă i se cuvine Blancăi. Ei au auzit de virtuţile ei şi adesea o pomenesc numai de bine.

Tata nu a putut grăi un cuvânt în plus, căci lacrimile îl înecau. Toţi locuitorii Ceutei erau de faţă la plecarea mea. În ochii tuturor se putea citi tristeţea despărţirii, amestecată cu bucuria pe care le-o pricinuise vestea despre soarta fericită care mă aştepta.

Am desfăşurat pânzele şi a doua zi am acostat în portul Algeciras, de unde am plecat mai departe, spre Cordoba, apoi am poposit pentru noapte la Andujar. Hangiul de acolo mi-a turnat tot felul de istorii neobişnuite despre strigoi şi năluci, pe care nu le-am luat deloc în seamă. Am rămas peste noapte la el şi a doua zi, foarte devreme, am plecat mai departe. Aveam cu mine doi servitori, unul mergea înainte, celălalt în urma mea. Cu gândul că la Madrid n-o să am timp

pentru lucru, mi-am scos tăbliţele şi mi-am început calculele obişnuite, mai ales cele care-mi lipseau încă în sistemul meu.

Călătoream pe catâr şi pasul acestuia, slobod şi egal, îmi convenea de minune. Nu mai ştiu cât timp a trecut tot mergând aşa, cufundat în socoteli, când catârul meu s-a oprit pe neaşteptate. M-am pomenit lângă o spânzurătoare de care atârnau doi inşi, cu chipurile schimonosite, care te umpleau de groază. M-am uitat în jur, dar n-am zărit pe niciunul din cei doi servitori. Am început să-i strig din toate puterile, dar în zadar. Atunci m-am hotărât să merg mai departe pe drumul drept ce se deschidea în faţa mea. Era de-acum noapte în toată legea, când am ajuns la un han mare şi bine clădit, dar gol şi părăsit.

Mi-am dus catârul în grajd şi am intrat în prima odaie, unde am găsit resturile unei cine, pateuri de potârniche, pâine şi o sticlă de vin de Alicante. De la Andujar nu mai pusesem nimic în gură, aşa că mi-am zis că am tot dreptul să mă înfrupt din pateul, care, oricum, n-avea niciun stăpân. Mi-era şi tare sete, aşa că n-am pregetat să mi-o potolesc, ce-i drept, cam iute, căci vinul ni s-a cam urcat la cap, dar mi-am dat seama prea târziu.

În încăpere se afla un pat gata aşternut, m-am dezbrăcat şi m-am culcat. Am adormit îndată. Deodată, nu ştiu din ce pricină, m-am trezit şi am auzit un ceas bătând miezul nopţii. Mi-am zis că o fi vreo mănăstire din apropiere şi am hotărât s-o vizitez a doua zi.

Curând, nişte zgomote din curte mi-au reţinut atenţia. S-or fi întors servitorii mei, mi-am zis. Dar mică nu mi-a fost mirarea când le-am zărit intrând pe mătuşa Antonia, cu credincioasa ei Marica. Aceasta din urmă ţinea în mână un sfeşnic cu două lumânări, iar mătuşă-mea, un sul de hârtii.

– Iubite nepoate, mi s-a adresat ea, tatăl tău ne-a trimis aici să-ţi înmânăm nişte documente importante.

Am luat hârtiile şi am citit un titlu: „Demonstrarea cvadraturii cercului“. Ştiam bine că tata nu se ocupase niciodată de această problemă vană şi inutilă. Mirat, am desfăcut sulurile şi pe dată mi-am dat seama cu revoltă că presupusa cvadratură este cunoscuta teorie a lui Dinostrat [305] , însoţită de o demonstraţie în care am recunoscut mâna tatei, dar nu şi capul lui. În realitate, m-am convins că dovezile expuse nu erau decât nişte prăpădite de paralogisme. [306]

În vremea asta, mătuşă-mea, văzând că nu era niciun scaun în toată odaia, s-a aşezat lângă mine. Eram atât de mâhnit la gândul că tata a putut face asemenea greşeli, că n-am auzit tot ce mi-a spus. Fără să vreau, m-am dus spre perete, în timp ce Marica s-a aşezat la picioarele mele, punându-şi capul pe genunchii mei. Atunci am citit iar demonstraţia şi, ori vinul de Alicante şi-a făcut efectul, ori mi s-a pus un văl fermecat pe ochi, într-un cuvânt, nu înţeleg cum s-a întâmplat, dar am găsit că argumentele nu erau atât de greşite, iar după ce am citit a treia oară eram convins de-a binelea.

Am întors foile şi am dat peste un şir de formule nemaipomenite, care defineau împătrirea sau rectificarea a tot soiul de linii curbe, iar la urmă am găsit problema izocronilor [307] rezolvată cu ajutorul principiilor geometriei elementare. Înmărmurit, fericit, ameţit chiar, la fiecare aruncătură de ochi strigam: „Da, tata a făcut cea mai mare descoperire.“

– Dacă-i aşa, a zis mătuşa, ar trebui să-mi mulţumeşti pentru că m-am trudit să străbat marea şi să-ţi aduc hârtiile astea.

Am îmbrăţişat-o.

– Şi eu, m-a întrerupt Marica, n-am străbătut şi eu marea?

Am îmbrăţişat-o şi pe Marica.

Însoţitoarele mele m-au prins atât de tare în braţele lor, că nu eram în stare să mă smulg. Ce-i drept, nu prea doream asta, căci m-au cuprins nişte fiori ciudaţi, pe care nu-i mai simţisem până atunci. Un nou simţ s-a trezit în mine şi în zadar căutam să mi-l explic, aplicându-i vreuna dintre teorii. Ţineam mult să-mi dau seama ce fel de trăiri erau toate acestea, dar n-aveam nicio idee. Până la urmă simţămintele mele s-au dezvoltat într-un şir care ducea la infinit în progresie geometrică. Am adormit şi m-am trezit apoi, plin de spaimă, la picioarele unei spânzurători, de care atârnau doi indivizi cu feţele strâmbe. [308]

Asta este povestea vieţii mele, căreia nu-i mai lipseşte decât teoria sistemului meu, adică a aplicaţiilor matematicii la ordinea generală a universului. Sper, totuşi, să v-o pot comunica vreodată, mai ales acestei frumoase doamne, care, pare-mi-se, are o înclinaţie către ştiinţele exacte, neobişnuită la persoanele de sexul ei.

Rebecca i-a mulţumit pentru compliment, după care l-a întrebat pe Velásquez ce s-a întâmplat cu hârtiile pe care i le adusese mătuşa lui.

– Nu ştiu pe unde s-or fi rătăcit, a răspuns matematicianul, nu le-am găsit deloc printre hârtiile pe care mi le-au adus ţiganii şi-mi pare foarte rău, căci nu mă îndoiesc că, examinând încă o dată acea presupusă demonstraţie, aş fi descoperit falsul imediat. Dar, aşa cum v-am mai spus, sângele fierbea în mine prea tare, vinul de Alicante, acele două femei şi o somnolenţă de neînvins au fost, desigur, cauzele greşelii mele. Ceea ce mă miră, totuşi, este că scrisul era al tatălui meu, modul acela de a desena semnele îi aparţinea numai lui.

M-au intrigat cuvintele lui Velásquez, mai ales când a spus că nu şi-a putut învinge somnul care-l cuprindea. Am tras concluzia că trebuie să i se fi dat un vin asemănător celui pe care verişoarele mele mi l-au preparat la han în timpul primei noastre întâlniri, sau acelei otrăvi pe care am fost silit s-o beau în subterană şi care în realitate era numai o băutură adormitoare. Apoi ne-am despărţit. Mergând la culcare, am pus în balanţă tot felul de observaţii şi mi-am zis că voi reuşi, cu ajutorul lor, să-mi lămuresc pe cale naturală toate întâmplările prin care trecusem. Covârşit de aceste gânduri, am adormit.

ZIUA A DOUAZECI ŞI ŞASEA

Întreaga zi am dedicat-o odihnei. Felul de viaţă al ţiganilor noştri şi contrabanda, care e principalul lor mijloc de a-şi câştiga existenţa, cereau o necurmată şi obositoare schimbare a locului, aşa că ne-am petrecut bucuroşi ziua acolo unde rămăseserăm şi pentru noapte. Fiecare s-a îngrijit ceva mai mult de sine însuşi. Rebecca şi-a mai adăugat câteva podoabe şi se putea spune că se străduia să atragă atenţia tânărului prinţ, căci cu acest titlu îl numeam de-acum pe Velásquez.

Ne-am aşezat cu toţii pe iarba înconjurată de splendide coroane de castani. În timpul prânzului, mai copios ca de obicei, Rebecca, văzând să starostele ţiganilor era mai puţin ocupat, a îndrăznit să-i ceară să-şi spună povestea mai departe. Pandesowna nu s-a lăsat rugat de două ori...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

După cum v-am spus, m-am dus la şcoală abia atunci când nu mai ştiam ce motiv să mai născocesc ca s-o amân. La început mi-a părut bine să mă nimeresc alături de atâţia băieţi de vârsta mea, dar supunerea continuă la care eram siliţi de către profesori mi-a devenit curând de nesuportat. Fusesem obişnuit cu mângâierile mătuşii, cu indulgenţa ei plină de tandreţe şi-mi plăcea s-o aud de o sută de ori pe zi spunându-mi că am inima cea mai bună. Aici, la şcoală, inima bună nu folosea la nimic, mereu trebuia ori să mă feresc, ori s-o iau pe coajă. Şi una, şi alta mă scoteau din sărite. De atunci am început să le port crunt pică purtătorilor de sutane şi le-o dovedeam mereu, făcându-le tot felul de pozne.

Printre şcolari erau unii care aveau o memorie mai bună decât inima şi cărora le plăcea să spună tot ce ştiau despre colegii lor. Câţiva ne-am constituit într-un grup împotriva lor şi poznele noastre erau în aşa fel meşterite, că bănuiala cădea mereu pe denunţători. Până la urmă profesorii noştri în sutană ajunseseră să ne urască pe toţi, pârâţi şi pârâtori.

N-am să vă mai istorisesc amănunte puţin însemnate privind năzbâtiile noastre şcolăreşti. Pot să vă spun doar că, timp de patru ani, cât mi-am antrenat imaginaţia, poznele mele au căpătat o alură tot mai serioasă. Până la urmă, mi-a venit o idee, ce-i drept, destul de nevinovată în sine, dar urâtă, dacă ţin seama de mijloacele pe care le-am folosit ca s-o pun în aplicare. Puţin a mai lipsit să plătesc pentru gluma asta cu închisoarea sau cu pierderea libertăţii pe viaţă. Iată ce s-a întâmplat:

Printre teatinii care se purtau atât de sever cu noi, niciunul n-a dovedit mai multă asprime ca părintele Sanudo [309] , rectorul clasei întâi. Călugărul ăsta nu era rău din fire, dimpotrivă, era poate chiar

prea simţitor şi înclinaţiile sale ascunse nu se conformau deloc statutului de duhovnic, aşa că în al treizecilea an de viaţă nu reuşise încă să şi le stăpânească.

Nemilos cu sine însuşi, era de neînduplecat şi faţă de alţii. Neîntreruptele sacrificii pe care le făcuse pe altarul moravurilor erau cu atât mai demne de laudă, cu cât se părea că însăşi natura îl croise pentru starea cu totul potrivnică celei pe care şi-o alesese. Frumos cum nu vă puteţi închipui, făcea o impresie nemaipomenită asupra tuturor femeilor din Burgos, dar, întâlnind privirile lor galeşe, pleca ochii, încrunta din sprâncene şi se făcea că nu le vede. Astfel era, cu ani în urmă, părintele Sanudo.

Dar şirul acesta de izbânzi l-a obosit sufleteşte. Nevoit să se teamă de femei, nu înceta să se gândească la ele şi vrăjmaşul de mult biruit îi apărea în închipuire cu tot mai multă putere. Până într-o zi când a căzut brusc la pat şi a zăcut vreme îndelungată. Când şi-a revenit, s-a vădit că boala îl făcuse iritabil la culme şi mereu îl cuprindea nerăbdarea. Îl supărau chiar şi cele mai mici abateri ale noastre, iar justificările pe care i le aduceam îl mişcau până la lacrimi. Devenise tot mai visător şi adesea, deşi îşi pironea ochii spre un obiect oarecare, privirea lui avea o expresie plină de gingăşie, iar dacă era întrerupt din această reverie, se uita la noi mai degrabă cu durere decât cu asprime.

Învăţaserăm prea bine să-i urmărim pe superiorii noştri, pentru ca o asemenea serioasă schimbare să ne scape din vedere. Nu era, totuşi, chip să ghicim care-i cauza, când o întâmplare neaşteptată ne-a dus pe drumul cel bun.

Ca să mă înţelegeţi mai bine, trebuie să mai lămuresc un lucru. La Burgos, două erau familiile cele mai vestite: conţii de Lirias şi

marchizii de Fuen Castilia. Primii făceau parte dintre aceia cărora în Spania li se spune *agraviados* [310] , adică nedreptăţiţi din cauza neacordării titlului meritat de *grande*. În ciuda acestui fapt, alţi granzi trăiau în bune relaţii cu ei, ca şi când ar fi aparţinut cu adevărat clasei lor.

Capul familiei de Lirias era un bătrân de vreo şaptezeci de ani, tare bun la suflet şi cumsecade. Avusese doi fii care-i muriseră şi întreaga avere urma să fie moştenită de tânăra contesă de Lirias, unica fată a fiului cel mare.

Bătrânul conte, lipsit de moştenitori care să-i poarte numele făgăduise mâna nepoatei sale moştenitorului marchizilor de Fuen Castilia, care, cu acest prilej, avea să capete titlul de conte de Fuen y Lirias y Castilia. Unirea aceasta era cât se poate de potrivită şi cu vârsta celor doi tineri, cu caracterul şi felul lor de a fi. Amândoi se iubeau din toată inima şi bătrânul de Lirias era încântat să le admire dragostea nevinovată, care-i amintea vremurile fericite ale tinereţii sale.

Viitoarea contesă de Fuen y Lirias, deşi locuia în mănăstirea Bunei Vestiri, venea totuşi zilnic să ia prânzul cu bunicul ei şi-şi petrecea apoi toată seara cu logodnicul. Avea atunci alături de ea o *dueña major* [311] , pe nume *doña* Clara Mendoza, o femeie de vreo treizeci de ani, foarte onestă şi deloc posomorâtă, căci bătrânului conte nu-i plăceau oamenii posaci.

În fiecare zi domnişoara de Lirias cu *dueña* sa treceau pe lângă colegiul nostru, căci pe acolo le era drumul către palatul bătrânului conte. Cum noi aveam chiar atunci o clipă de răgaz, ne aşezam de obicei la fereastră sau, auzind zgomotul trăsurii lor, ieşeam în stradă.

Primii care ajungeau la ferestre auzeau adesea cum *doña* Mendoza îi spunea domnişoarei: „Hai să vedem dacă apare şi frumosul teatin“. Aşa îl numiseră femeile pe părintele Sanudo. În realitate, *dueña* se uita la el ca la un curcubeu. Tânăra contesă, însă, ne privea pe toţi cu aceiaşi ochi, căci, după vârstă, îi aminteam mai degrabă de marchizul de Fuen Castilia, sau se străduia să-i descopere pe doi dintre noi, care-i erau rude.

Sanudo venea şi el la fereastră împreună cu ceilalţi, dar cum îşi dădea seama că femeile îşi îndreptau atenţia asupra lui, îşi încrunta fruntea şi se îndepărta cu dispreţ. Noi eram cu toţii contrariaţi: „La drept vorbind“ – ne ziceam – „dacă nu poate suferi femeile, de ce se înghesuie şi el la fereastră, iar dacă ţine să le vadă, de ce îşi întoarce privirea?“ Unul dintre alumni, pe nume Veyras, îmi şoptise odată că Sanudo nu mai e nici pe departe duşman al femeilor, ca altădată, şi că tare ar vrea să se convingă de asta. Acel Veyras era cel mai bun prieten al meu în tot colegiul, mă secunda în toate năzbâtiile, pe care nu o dată el însuşi le născocea.

Pe vremea aceea apăruse un roman intitulat *Leontino înamoratul*. Autorul acestei cărţi înfăţişa dragostea în culori atât de vii, că superiorii ne interziceau categoric citirea ei, socotind-o peste măsură de primejdioasă. Veyras a făcut rost de un exemplar şi l-a băgat în buzunar, dar în aşa fel încât se vedea binişor. Sanudo l-a văzut şi i-a luat cartea. L-a ameninţat pe Veyras cu cea mai aspră pedeapsă, dacă se va mai întâmpla vreodată aşa ceva, dar pe seară a făcut pe bolnavul şi n-a apărut deloc. La rândul nostru, într-adins îi întrebam pe toţi ce are şi cum se mai simte. Până la urmă am dat buzna cu toţii în odaia lui şi l-am găsit cufundat în lectura primejdiosului *Leontino*, cu ochii plini de lacrimi, ce arătau cât de mult îi plăceau cele citite. Sanudo s-a fâstâcit, noi ne-am prefăcut că nu ştim despre ce carte e

vorba, dar în curând am căpătat o nouă dovadă a marii schimbări din sufletul nefericitului prelat.

Femeile spaniole ţin foarte mult la îndatoririle religioase şi de fiecare dată cer să aibă acelaşi duhovnic la spovedanie. Ele numesc asta *buscar el su padre*. De aici şi vorba unor glumeţi răutăcioşi: când văd câte un copil în biserică, se întreabă dacă n-a venit *buscar el su padre*, adică să-şi caute tatăl.

Locuitoarele Burgosului ar fi fost bucuroase să-l aibă confesor pe părintele Sanudo, dar încruntatul călugăr declarase că nu se simte în stare să îndrume sufletele femeilor. A doua zi după citirea acelei nelegiuite cărţi, când una dintre cele mai frumoase femei ale oraşului l-a cerut la spovedanie pe părintele Sanudo, acesta s-a înfiinţat de îndată. Unii dintre cunoscuţi i-au aprobat hotărârea în vorbe cu două înţelesuri, dar Sanudo le-a răspuns cât se poate de serios că nu se teme de un duşman pe care şi aşa îl biruise de multă vreme. Poate că venerabilii călugări l-au crezut, dar noi, cei tineri, ştiam cum stau lucrurile.

În vremea asta, Sanudo părea pe zi ce trece a se ocupa tot mai mult de tainele pe care sexul frumos i le aşternea pe altarul judecăţii sale. De atunci se arăta mereu în confesional, pe femeile mai vârstnice le expedia în două vorbe, dar pe cele mai tinerele le ţinea mai mult. Ca şi până atunci, apărea mereu la fereastră când trecea frumoasa contesă cu guvernanta ei nurlie, pentru ca, după ce trăsura lor se îndepărta, să-şi întoarcă privirea cu dispreţ.

Într-o zi, când, nu prea arzându-ne de învăţătură, am simţit iar pe pielea noastră întreaga asprime a lui Sanudo, Veyras m-a luat deoparte şi mi-a şoptit:

– Ascultă, e timpul să ne răzbunăm pe pedantul ăsta blestemat pentru toate pedepsele groaznice cu care ne otrăveşte cele mai frumoase zile. Am în cap o farsă nemaipomenită, dar ne trebuie numai o fată tânără care să-i semene contesei de Lirias. Nu-i vorbă, Juanita, fata grădinarului, e gata la orice poznă de-a noastră, dar de ce am plănuit eu de data asta ea n-ar fi în stare.

– Veyras, scumpule, i-am răspuns, chiar dacă am găsi o fată tânără care să-i semene la trup contesei de Lirias, nu înţeleg cum i-ai reda trăsăturile încântătoare ale chipului ei?

– În privinţa asta sunt liniştit, mi-a răspuns tovarăşul meu, ştii că femeile noastre obişnuiesc să poarte în timpul postului nişte perdeluţe, numite *catafalcos*. Sunt nişte voaluri creponate, care, puse unul peste altul, acoperă faţa ca o mască perfectă. Juanita oricum ne-ar prinde bine, dacă nu s-o înfăţişăm ca atare, cel puţin ca s-o travestim în contesă sau în guvernanta ei.

Veyras n-a mai adăugat nimic în ziua aceea, dar într-o duminică părintele Sanudo, aflat în confesional, a văzut două femei acoperite cu voaluri creponate, din care una se aşezase pe o rogojină, după obiceiul spaniol, iar cealaltă, ca penitenţă, a îngenuncheat înaintea lui. Cea care părea mai tânără, deşi venise la spovedanie, nu-şi putea stăpâni, totuşi, plânsul şi suspinele. Sanudo se străduia, cât putea, s-o liniştească, dar ea repeta întruna:

– Cucernice părinte, fie-ţi milă de mine, am făptuit un păcat de moarte.

Sanudo i-a spus că în ziua aceea nu va fi în stare s-o ajute şi i-a cerut să vină a doua zi. Tânăra păcătoasă s-a îndepărtat şi, cu faţa la

pământ, s-a rugat fierbinte multă vreme. La urmă a ieşit din biserică împreună cu tovarăşa ei.

– Ce-i drept, a zis ţiganul întrerupându-şi povestea, nu fără mustrări de conştiinţă vă istorisesc toate aceste netrebnice năzdrăvănii, pe care nici tinereţea noastră nu le-ar putea uita şi, dacă n-aş conta pe indulgenţa voastră, niciodată n-aş îndrăzni să vorbesc mai departe.

Fiecare din noi a spus ce credea mai potrivit ca să-l liniştească pe starostele ţiganilor, care şi-a continuat povestea după cum urmează:

A doua zi, cam pe la aceeaşi oră, cele două femei au apărut iar la spovedanie. Sanudo le aştepta de mult. Cea tânără a îngenuncheat din nou în faţa confesionalului. Era ceva mai liniştită, dar şi de data asta a lăsat să-i scape câteva suspine. La urmă, cu glas argintiu, a rostit aceste cuvinte:

– Până nu de mult, preasfinte părinte, inima mea părea a fi pornită aşa cum se cuvine pe drumul virtuţii. Mi-a fost ales drept soţ un tânăr cu suflet bun. Credeam că-l iubesc.

Şi s-a pornit iar pe plâns, dar Sanudo, cu blânde şi cucernice vorbe a potolit-o, iar fata a zis mai departe:

– Guvernanta mea, în nechibzuinţa ei, mi-a atras atenţia asupra meritelor unui om, căruia niciodată nu-i pot aparţine şi la care n-ar fi trebuit nici măcar să mă gândesc vreodată. Cu toate acestea, nu sunt în stare să-mi înving pasiunea pe care oricine o poate socoti un sacrilegiu...

Ultimul cuvânt l-a făcut pe Sanudo să creadă că era vorba de un preot, poate chiar de el însuşi.

– Întreaga ta dragoste, a vorbit el cu glas tremurat, trebuie s-o păstrezi soţului ales de părinţi.

– Ah, sfinte părinte, i-a răspuns ea, de ce nu este el asemenea omului pe care l-am îndrăgit? De ce n-are el privirea acestuia, blândă, deşi severă, de ce n-are trăsăturile atât de frumoase şi nobile ale staturii lui chipeşe?

– Domniţa mea, a întrerupt-o Sanudo, nu se cuvine să rosteşti asemenea vorbe la o spovedanie.

– Dar nici nu e o spovedanie, a răspuns tânăra fată, e o declaraţie.

Rostind acestea, s-a ridicat îmbujorată, s-a dus lângă guvernantă şi au ieşit amândouă din biserică. Sanudo a urmărit-o cu privirea şi toată ziua a rămas pe gânduri. A doua zi s-a instalat în confesional, dar n-a mai apărut nimeni, în ziua următoare la fel. Abia a treia zi păcătoasa fată s-a întors, tot cu însoţitoarea ei, a îngenuncheat în faţa confesionalului şi i-a zis lui Sanudo:

– Cucernice părinte, mi se pare că în noaptea asta am avut o revelaţie. Sufletul mi-era tulburat de disperare şi ruşine. Duhul meu rău mi-a insuflat un gând nefericit, am rupt una din legăturile mele şi mi-am înfăşurat-o în jurul gâtului. Încetasem să mai respir, când deodată mi s-a părut că cineva mă ţine de mâini, o lumină puternică m-a orbit şi am zărit-o pe Sfânta Tereza, ocrotitoarea mea, stând lângă patul meu. „Fiica mea“, – mi-a zis – „spovedeşte-te mâine părintelui Sanudo, roagă-l să-ţi dea o buclă din părul său şi poart-o lângă inimă, îndată îţi va readuce slava divină.“

– Pleacă din faţa mea, a apostrofat-o Sanudo, îngenunchează la picioarele altarului şi cu lacrimi în ochi roagă-l pe Cel de Sus să te

smulgă din rătăcirea iadului. Din parte-mi, mă voi ruga pentru tine, cerând mila Domnului.

Sanudo s-a ridicat, a ieşit din confesional şi a intrat în capelă, unde s-a rugat fierbinte până seara târziu.

A doua zi, tânăra păcătoasă n-a apărut, a venit numai guvernanta, a îngenuncheat în faţa confesionalului şi a zis:

– Ah, preacucernice părinte, am venit să-ţi cer înţelegere pentru tânăra nefericită, gata să-şi piardă sufletul. Asprimea cu care ai tratat-o ieri o împinge la disperare. I-ai refuzat, mi-a zis ea, nişte relicve pe care le ai. Mintea i s-a rătăcit şi acum se gândeşte numai cum să-şi pună capăt zilelor. Du-te, preabunule părinte, şi adu relicvele acelea pentru care te-a rugat. Te conjur, nu mă refuza.

Sanudo şi-a acoperit faţa cu o batistă, s-a ridicat, a ieşit din biserică şi curând s-a întors. Ţinea în mână o casetă mică pentru relicve şi, dând-o guvernantei, i-a zis:

– Luaţi, doamnă, această fărâmă din ţeasta sfântului întemeietor al ordinului nostru. Bula Sfântului Părinte dă acestor relicve mari puteri de iertare. Ele sunt cele mai preţioase din câte avem. Să le poarte la inimă pupila dumitale şi fie ca bunul Dumnezeu s-o ajute!

Îndată ce caseta a ajuns în mâinile noastre am şi deschis-o, în speranţa că vom găsi înăuntru bucla din părul lui Sanudo, dar aşteptările noastre au fost înşelate. Călugărul, oarecum simţitor şi credul, poate chiar puţin vanitos, era, totuşi, un om virtuos şi nu voia să se abată de la principiile sale.

După lecţia de seară, Veyras l-a întrebat de ce preoţilor nu le e îngăduit să se însoare.

– Pentru că vor fi nefericiţi pe lumea asta şi condamnaţi în Lumea de Apoi, a răspuns Sanudo, după care, reluându-şi expresia severă a chipului, a adăugat: îţi interzic o dată pentru totdeauna să mai pui asemenea întrebări.

A doua zi Sanudo nu s-a dus la confesional. Guvernanta a întrebat de el, dar în locul lui a venit alt duhovnic. Eram gata să ne îndoim de urmările urâtelor noastre urzeli, când o întâmplare neaşteptată ne-a scos din impas.

Cu puţin timp înainte de căsătoria cu marchizul de Fuen Castilia, tânăra contesă de Lirias s-a îmbolnăvit destul de serios. Mintea îi era rătăcită şi se lupta cu febra. Tot Burgosul vorbea numai de aceste două renumite familii şi vestea despre boala domnişoarei de Lirias i-a îngrozit pe toţi. Şi călugării teatini au aflat, iar într-o seară Sanudo a primit următoarea scrisoare:

> *Preavenerabile părinte!*
>
> *Sfânta Tereza este foarte supărată şi-mi spune că m-ai înşelat. O mustră amarnic şi pe doña Mendoza pentru faptul că m-a purtat zilnic în faţa colegiului teatinilor. Sfânta Teresa mă iubeşte mult mai mult decât tine... Capul mi se învârteşte – dureri nespuse mă cuprind din toate părţile – mor...*

Scrisul era aşternut cu o mână tremurândă şi aproape neciteţ. În partea de jos a epistolei, de altă mână, era scris:

Biata mea bolnavă scrie douăzeci de asemenea scrisori pe zi. În clipa asta nu mai e în stare să ţină pana în mână. Roagă-te pentru noi, venerabile părinte. Asta e tot ce-ţi pot transmite.

Sanudo n-a putut să suporte această lovitură. Ameţit, înmărmurit, nu-şi putea găsi locul, se ridica brusc, intra şi ieşea. Pentru noi partea cea mai frumoasă era că nu apărea în clasă sau cel mult intra pentru aşa de scurtă vreme, că puteam să rezistăm la lecţie fără să ne plictisim.

Criza a trecut cu bine, eforturile unor doctori pricepuţi i-au redat sănătatea frumoasei contese de Lirias. Bolnava se înzdrăvenea încet, dar sigur. Iar Sanudo a primit o scrisoare cu următorul conţinut:

Venerabile părinte!

Primejdia a trecut, dar mintea îi mai este rătăcită. Tânăra persoană îmi poate scăpa din ochi în orice clipă. Fii bun şi chibzuieşte dacă n-ai putea să ne primeşti în chilia ta. Abia pe la unsprezece se închide poarta la voi, aşa că vom veni îndată ce se va lăsa seara. Poate că sfaturile tale vor da mai bune roade decât relicvele. Dacă lucrurile vor mai continua aşa, atunci, o să înnebunesc şi eu. Te implor, în numele Celui de Sus, preacucernice părinte, salvează gloria acestor două renumite familii!

Cuvintele acestea l-au înspăimântat într-atât pe Sanudo, că abia a reuşit să nimerească uşa chiliei. S-a închis înăuntru, iar noi ne-am îngrămădit în faţa uşii, ca să auzim ce are de gând să facă. Mai întâi

s-a pornit pe un plâns nestăpânit, apoi a început să se roage fierbinte. La urmă l-a chemat pe portarul mănăstirii şi i-a zis:

– Dacă or să vină două femei să întrebe de mine, să nu le laşi înăuntru cu niciun chip.

Sanudo n-a apărut la cină şi a petrecut seara în rugăciune. Pe la unsprezece a auzit un ciocănit la uşă. A deschis. O tânără fată a dat buzna în chilia lui şi a răsturnat lampa, care s-a stins pe dată. În aceeaşi clipă s-a auzit glasul stareţului, care-l chema pe Sanudo.

În acest moment al povestirii, unul dintre oamenii starostelui a venit să-i dea seamă asupra treburilor din acea zi ale cetei, dar Rebecca a sărit ca arsă:

– Te rog să nu te opreşti acum! Trebuie să aflu astăzi cum a ieşit Sanudo din încurcătură.

– Îngăduie-mi, doamnă, a replicat Pandesowna, să-i acord câteva clipe acestui om, pe urmă am să vorbesc mai departe.

Am lăudat într-un glas nerăbdarea Rebeccăi, iar starostele l-a expediat pe omul care zăbovea, apoi a continuat:

– S-a auzit, deci, glasul stareţului, care-l chema pe părintele Sanudo. Acesta abia a avut răgaz să închidă uşa cu cheia şi să se ducă la superiorul său.

Aş jigni spiritul dumneavoastră pătrunzător, socotind că încă n-aţi ghicit cine erau cu adevărat cele două femei: falsa Mendoza era Veyras însuşi, iar contesa era aceeaşi fată pe care voia s-o ia de nevastă viceregele Mexicului.

M-am pomenit, aşadar, închis în chilia lui Sanudo, fără lumină, fără să pot înţelege cum o să scap din aventura asta, care luase o cu totul altă întorsătură decât am fi dorit. Ne-am convins că Sanudo era credul, dar nici slab din fire, nici ipocrit. Cel mai potrivit lucru ar fi fost să lăsăm totul baltă şi să nu ne continuăm jocul. Căsătoria domnişoarei de Lirias, încheiată câteva zile mai târziu, şi fericirea celor doi tineri soţi ar fi fost pentru Sanudo taine de nelămurit şi un chin pentru toată viaţa. Dar doream să fim cu toţii martori ai zăpăcelii profesorului nostru, aşa că-mi băteam capul dacă era cazul să sfârşim toată povestea cu un imens hohot de râs sau numai cu o ironie usturătoare. Tocmai chibzuiam asupra acestui plan răutăcios, când am auzit cum se deschide uşa. A intrat Sanudo şi vederea lui m-a descumpănit mai mult decât m-aş fi aşteptat. Era îmbrăcat în stihar alb şi etolă, într-o mână ţinea un sfeşnic, iar în cealaltă, un crucifix de abanos. A pus sfeşnicul pe masă, a luat crucifixul cu ambele mâini şi a spus:

– *Señora*, mă vezi aici îmbrăcat în straie sfinte, care se cuvine să-ţi amintească caracterul preoţesc al persoanei mele. Ca slujitor al Domnului, Mântuitorul nostru, nu pot îndeplini mai bine sfintele îndatoriri ale chemării mele decât oprindu-te chiar pe marginea prăpastiei. Diavolul ţi-a luat minţile, diavolul te va târî spre pierzanie. Întoarce-ţi paşii, vino iar pe drumul virtuţii, pe care soarta ţi l-a presărat cu flori. Tânărul tău soţ te cheamă. Ţi l-a destinat bătrânul plin de omenie al cărui sânge curge în venele tale. Tatăl tău a fost fiul lui. El v-a precedat pe amândoi în ţinutul duhurilor curate şi de-acolo vă arată drumul. Ridică-ţi ochii spre lumina cerului, smulge-te din mâinile duhului mincinos care ţi-a înceţoşat privirea şi întoarce-te spre slugile Domnului, cărora diavolul le este veşnic duşman.

Sanudo a mai rostit multe asemenea fraze, care m-ar fi convertit dacă aş fi fost în realitate domnişoara de Lirias, îndrăgostită de confesorul ei, dar ce folos dacă în locul frumoasei contese se afla în faţa lui un ştrengar îmbrăcat în rochie şi cu văl pe faţă şi neştiind cum se vor termina toate astea. Sanudo şi-a tras sufletul, apoi a zis mai departe:

– *Señora*, vino cu mine, totul este pregătit ca să poţi ieşi din mănăstire. Am să te duc la nevasta grădinarului nostru şi de acolo o să trimitem după *doña* Mendoza ca să vină să te ia.

Şi a deschis uşa, iar eu am sărit imediat, vrând să fug cât mai degrabă. Ar fi trebuit să fac asta, dar deodată, nu ştiu ce duh rău m-a inspirat, că mi-am descoperit faţa şi m-am aruncat la pieptul profesorului nostru, zicând:

– Ingratule! Vrei oare să fii cauza morţii contesei înamorate?

Sanudo m-a recunoscut, la început a rămas stană de piatră, apoi lacrimile au început să-i curgă şiroaie şi, cuprins de o adâncă disperare, repeta în neştire:

– Doamne, Dumnezeule mare, ai milă de mine! Fii bun şi inspiră-mă, luminează-mă pe drumul îndoielii! Doamne, Tu unic întru Treime, ce-o să mă fac acum?

M-a cuprins mila văzându-l pe bietul profesor în starea asta, m-am aruncat la picioarele lui, rugându-l să mă ierte şi jurându-i că, împreună cu Veyras, o să păstrăm taina cu sfinţenie. Sanudo m-a ridicat şi, ştergându-şi lacrimile, mi-a zis:

– Nefericit copil, ai putea crede oare că teama de a fi ridicol m-ar putea duce la disperare? Numai tu eşti pierdut şi pentru tine plâng.

Nu ţi-a fost teamă să profanezi ceea ce e mai sfânt în credinţa noastră, să supui batjocurii sfântul tribunal al penitenţei? Datoria mea este să te acuz în faţa Inchiziţiei. Te ameninţă cătuşele şi închisoarea.

Apoi, strângându-mă la piept, a adăugat cu mare durere:

– Copilul meu, nu fi disperat, totuşi. Poate că am să-i conving să ne lase pe noi să-ţi aplicăm pedeapsa. Va fi teribilă, desigur, dar nu vei fi pierdut pe viaţă, cum s-ar crede.

Spunând acestea, Sanudo a ieşit, a închis uşa cu cheile şi m-a lăsat într-o stare de uluială, pe care v-o puteţi închipui şi pe care nici nu mă voi strădui să v-o descriu. Ideea crimei nu-mi apăruse până atunci în minte şi socotisem născocirile noastre pe seama celor sfinte nişte nevinovate pozne. Pedepsele ce mă ameninţau m-au cufundat într-o letargie care nu m-a lăsat nici măcar să plâng. Nu ştiu câtă vreme am rămas în starea asta. În sfârşit, uşa s-a deschis. L-am zărit pe prefectul de studii, pe preotul penitenţiar şi doi fraţi călugări, care m-au luat de braţ şi m-au dus prin tot felul de coridoare până la o încăpere izolată. M-au aruncat pe podea şi au încuiat uşa cu două zăvoare.

Curând mi-am revenit şi am început să-mi cercetez închisoarea. Luna lumina odaia prin gratiile de fier. Pe pereţi erau tot felul de însemnări aşternute cu cărbune şi într-un colţ, o mână de paie.

Fereastra dădea spre cimitir. Trei cadavre, înfăşurate în giulgiuri şi aşezate pe tărgi, zăceau la intrare. Văzându-le, m-a cuprins spaima. Nu îndrăzneam să deschid ochii, nici spre încăperea mea, nici spre cimitir.

N-a trecut mult şi am auzit paşi în cimitir. Am văzut intrând un călugăr capucin şi patru gropari. S-au apropiat de intrare şi capucinul a zis:

– Acesta e trupul marchizului Valornez. Duceţi-l în camera de îmbălsămare. Pe creştinii ăştia doi aruncaţi-i în groapa asta, săpată ieri.

Abia a rostit capucinul aceste cuvinte, că am auzit un geamăt prelung. Trei stafii oribile au apărut pe zidul cimitirului.

Când Pandesowna a ajuns aici cu povestirea, omul care ne întrerupsese prima dată a venit iar să-i dea socoteală de nişte treburi aduse la îndeplinire, dar Rebecca, încurajată de succesul dinainte, a intervenit hotărâtă:

– *Señor* comandante, trebuie să aflu neapărat astăzi ce erau acele trei stafii. Altfel n-o să pot închide ochii toată noaptea.

Ţiganul i-a făgăduit să-i îndeplinească dorinţa. Într-adevăr, nu a lipsit multă vreme. S-a întors şi a zis mai departe:

– V-am spus că trei stafii oribile au apărut pe gardul cimitirului. Arătările acestea, cu geamătul lor prelung, i-au înspăimântat pe cei patru gropari şi pe şeful lor, capucinul. Toţi au luat-o la fugă, urlând cât îi ţinea gura. Şi eu o băgasem pe mânecă, dar efectul a fost cu totul contrar, căci am rămas ca înlănţuit la fereastră, ameţit şi aproape în nesimţire.

Am văzut atunci cum două din stafii sar zidul în cimitir şi-i dau mâinile celei de-a treia, care părea să coboare cu multă prudenţă. Apoi au apărut alte fantome, care s-au alăturat celorlalte, aşa că erau

cu totul vreo zece-douăsprezece. În vremea asta, fantoma cea mai greoaie, care abia reuşise să sară gardul, a scos de sub giulgiul ei alb un felinar, s-a apropiat de intrarea în cimitir şi, privind atent cele trei trupuri, le-a zis celorlalte:

– Dragi prieteni, acesta este trupul marchizului Valornez. Aţi văzut cât de nevrednici au fost cu mine colegii mei. Fiecare din ei a vorbit ca un prost, susţinând că marchizul a murit de hidropizie. Numai eu singur, eu, doctorul Sangro Moreno, am avut dreptate, demonstrând că are *angina polyposa* [312] , cunoscută tuturor medicilor învăţaţi. Dar cum am rostit denumirea *angina polyposa*, aţi văzut cum s-au strâmbat stimaţii mei colegi, pe care nu-i pot numi decât măgari. Aţi văzut cum dădeau din umeri, cum îmi întorceau spatele, de parcă aş fi fost un membru nedemn al societăţii lor. Ah, desigur, doctorul Sangro Moreno nu este făcut să le ţină tovărăşie. Ciobanii din Galicia şi catârgiii din Estremadura, ăştia sunt cei care ar trebui să-i conducă şi să-i înveţe minte.

Dar dreptatea cerească n-are margini. Anul trecut vitele au căzut pe capete, ca niciodată. Dacă şi anul acesta va apărea aceeaşi molimă, fiţi siguri că niciunul dintre colegii mei n-o să-i scape. Şi atunci doctorul Sangro Moreno va rămâne singur pe câmpul de luptă, iar voi, dragii mei discipoli, veţi putea înfige pe acest câmp stindardul medicinei chimice [313] . Aţi văzut cum am vindecat-o pe contesa de Lirias cu ajutorul unei soluţii simple de fosfor şi antimoniu. Semimetalele şi inteligentele lor combinaţii – iată mijloacele puternice, în stare să intre în luptă şi să învingă bolile de orice fel. Să nu credeţi în efectele niciunei buruieni sau rădăcini, care sunt bune numai de nutreţ pentru măgarii de samar, precum stimaţii mei colegi.

Aţi fost, dragii mei discipoli, martori ai rugăminţilor pe care le-am adresat marchizei Valórnez, ca să mă lase să înfig măcar capătul lanţetei în traheea distinsului ei soţ, dar marchiza, urmând sfaturile duşmanilor mei, nu mi-a îngăduit şi a trebuit să caut alte mijloace ca să-mi pot păstra posibilitatea de a aduce dovezi reale în sprijinul meu.

Ah, ce rău îmi pare că venerabilul marchiz nu poate fi prezent la disecţia propriului său corp! Cu câtă plăcere i-aş arăta germenii hidatici şi polipoşi înfipţi cu rădăcinile lor în bronhiile lui şi răspândindu-şi ramificaţiile până în gâtlej!

Dar ce spun eu! Acest castilian zgârcit, indiferent la progresele ştiinţei, ne refuză ceea ce el însuşi n-are nevoie. Dacă marchizul ar avea cea mai mică atracţie faţă de ştiinţa medicală, ne-ar fi lăsat nouă plămânul lui, ficatul şi toate măruntaiele, care acum nu-i mai sunt de niciun folos. Dar nu, nici nu s-a gândit la asta şi acum, riscându-ne viaţa, trebuie să violăm lăcaşul morţii şi să tulburăm odihna morţilor.

Dar să lăsăm asta, iubiţi discipoli. Cu cât vom întâlni mai multe piedici, cu atât mai mare va fi lauda noastră că le vom învinge. Curaj, aşadar! E timpul să îndeplinim această mare misiune. La al treilea fluierat, camarazii voştri, rămaşi de partea cealaltă a zidului, vă vor da scara şi atunci o să-l săltăm imediat pe distinsul marchiz. El ar trebui să se felicite că a murit de o boală atât de rară şi mai ales pentru faptul că a căzut pe mâna unor oameni care i-au cunoscut-o imediat şi i-au definit-o cu denumirea potrivită.

Ne vom întoarce din nou aici poimâine, ca să-l luăm şi pe alt distins răposat, mort ca urmare a... Dar sst! linişte – nu se cuvine să vorbim despre toate.

Când doctorul şi-a încheiat discursul, unul dintre elevii săi a fluierat de trei ori şi în aceeaşi clipă am văzut cum peste gard a fost lansată o scară. Apoi, trupul marchizului a fost legat cu sfori şi tras de partea cealaltă. Scara a fost ridicată şi fantomele au dispărut. Când am rămas singur, am început să râd de primele clipe de teamă.

Acum trebuie să vă descriu modul deosebit în care se fac înmormântările în unele mănăstiri spaniole şi siciliene. De regulă, se folosesc mici grote întunecoase, unde aerul pătrunde repede prin orificii făcute înadins. Acolo se pun trupurile, pentru a fi ferite de descompunere. Întunericul le apără de viermi, iar aerul le usucă. După şase luni grotele se deschid. Dacă operaţia a reuşit, călugării pornesc în procesiune solemnă să vestească familia. Apoi îmbracă trupul mortului în veşminte de capucin şi-l aşază în subterana destinată, dacă nu răposaţilor consideraţi sfinţi de-a binelea, atunci cel puţin acelora bănuiţi de sfinţenie.

În aceste mănăstiri, alaiul de înmormântare se opreşte la poarta cimitirului, după care fraţii călugări iau în primire corpul şi procedează cu el după cum poruncesc superiorii. Trupul este adus de obicei seara. În timpul nopţii, superiorii se sfătuiesc asupra procedurii şi abia în zori trec la alte acţiuni, căci multor corpuri nu li se poate aplica tehnica păstrării în grote.

Capucinii doreau să usuce trupul marchizului Valórnez şi tocmai urmau să facă acest lucru în momentul când fantomele îi speriaseră pe gropari. Cei din urmă au apărut abia spre ziuă, mergând tiptil şi ţinându-se unul de altul. Închipuiţi-vă spaima lor când au văzut că trupul marchizului dispăruse. Au socotit că, fără îndoială, numai diavolul l-a putut fura.

Îndată s-au adunat toţi călugării, cu sfeştoace în mâini, stropind, exorcizând şi urlând în gura mare. Cât despre mine, muream de oboseală, aşa că m-am aruncat pe paiele din celulă şi în curând am adormit.

Când m-am trezit, primul meu gând a fost la pedeapsa pe care urma s-o suport, al doilea la posibilităţile de a o evita. Veyras şi cu mine eram într-atât de obişnuiţi să ne furişăm prin cămări, că a ne cocoţa pe ziduri era pentru noi floare la ureche. Ne pricepeam să scoatem şi gratiile de la ferestre şi să le punem înapoi fără să stricăm zidul. Am scos cuţitul din buzunar şi am smuls un cui din pervazul ferestrei. Cu el intenţionam să slăbesc unul din drugii de fier ai gratiilor. Am lucrat fără odihnă până la vremea prânzului. Atunci uşa celulei s-a deschis şi am recunoscut faţa călugărului care ne slujise în dormitor. Mi-a dat o bucată de pâine şi un ulcior cu apă şi m-a întrebat dacă mai doresc ceva. L-am rugat să se ducă din partea mea la părintele Sanudo şi să-i ceară un aşternut, căci era drept să fiu pedepsit, dar nu chiar să mă mănânce viermii de mizerie.

S-au gândit că am dreptate şi mi-au trimis ceea ce cerusem, ba chiar şi puţină carne rece ca să nu leşin de slăbiciune. Am încercat să aflu ceva despre Veyras. El nu fusese închis. Am constatat cu satisfacţie că nu-i căutaseră pe vinovaţi. Am întrebat şi când urma să fiu pedepsit. Fratele călugăr mi-a răspuns că nu ştie, dar de obicei se lasă trei zile pentru reculegere. Nu-mi trebuia mai mult şi m-am liniştit cu totul.

Apa care mi-a fost adusă am folosit-o ca să umezesc zidul, aşa că treaba mergea strună. A doua zi de dimineaţă gratiile puteau să fie desprinse uşor. Atunci am rupt în bucăţele pătura şi cearşafurile, am meşterit cu ele o coardă, care-mi putea sluji foarte bine în loc de scară de frânghii, şi am rămas să aştept noaptea ca să pot fugi. În

realitate, nu prea aveam timp de pierdut, căci fratele călugăr îmi spusese că a doua zi urma să fiu judecat de o junta a teatinilor, sub conducerea unui membru al Sfintei Inchiziţii.

Spre seară au adus iarăşi trupul, acoperit cu o pânză neagră, cu ciucuri de argint. Mi-am dat scama că trebuie să fie acel vestit răposat de care pomenea Sangro Moreno.

Cum s-a înnoptat şi liniştea s-a întronat în mănăstire, am scos gratiile, am legat bine coarda şi tocmai începusem să cobor, când stafiile şi-au făcut iar apariţia pe zidul cimitirului. Erau, după cum puteţi ghici, discipolii doctorului. S-au dus direct la venerabilul răposat şi l-au ridicat, fără măcar să atingă pânza cu ciucuri argintii. De cum s-au îndepărtat, am deschis fereastra şi am reuşit să cobor cât se poate de bine.

Intenţionam apoi să sprijin una din tărgi pe zid şi cu ajutorul ei să sar dincolo.

Tocmai urma să fac treaba asta, când poarta cimitirului s-a deschis. M-am furişat în grabă în foişor, m-am aşezat pe targă şi am tras pe mine pânza cu ciucuri, lăsând, totuşi, descoperit un colţ, ca să văd ce se întâmplă mai departe.

Mai întâi a intrat un fel de scutier, îmbrăcat cu totul în negru, cu o făclie într-o mână şi cu o sabie în cealaltă. După el, mai mulţi servitori, toţi în haine negre, şi la urmă o femeie de o neasemuită frumuseţe, înfăşurată în crep negru din cap până-n picioare, care, înecată de lacrimi, s-a apropiat de targa pe care stăteam întins şi, îngenunchind, a început să jelească amarnic:

– O, scumpe rămăşiţe ale celui mai iubit dintre soţi! De ce nu pot, ca o nouă Artemisă, să-mi amestec lacrimile cu cenuşa ta? Elixirul acesta s-ar uni cu sângele meu şi ar înviora inima care a bătut numai pentru tine, soţul meu preaiubit. Dar pentru că nu-mi îngăduie credinţa să-ţi slujesc ca mormânt viu, vreau măcar să te smulg cenuşii comune a răposaţilor de-aici, vreau să stropesc în fiecare zi florile ce vor creşte pe mormântul tău, unde ultima mea răsuflare ne va uni curând.

Spunând acestea, dama s-a întors către scutier, zicându-i:

– Don Diego, spune-le să ridice trupul stăpânului tău. O să-l îngropăm în capela din grădina noastră.

Îndată patru servitori zdraveni au apucat targa, cu gândul că-l duc pe mort. Nu se înşelau prea tare, căci în realitate eram pe jumătate mort de frică.

Când ţiganul a ajuns în acest punct al aventurilor sale, a fost vestit că treburile cetei impuneau prezenţa lui. Ne-a lăsat şi în ziua aceea nu l-am mai văzut.

ZIUA A DOUAZECI ŞI ŞAPTEA

În ziua următoare am rămas tot pe loc. Pandesowna avea timp liber. Rebecca a profitat de prima ocazie şi l-a rugat să-şi continue povestirea. Starostele s-a arătat bucuros...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

În timp ce eram purtat pe sus, am făcut o gaură mică în pânza care mă acoperea. Am văzut că dama se urcase într-o lectică îndoliată, scutierul mergea alături călare, iar servitorii care mă purtau se schimbau pe rând lângă lectică, ca să poată ţine pasul cu întregul convoi.

Am ieşit din Burgos, nu-mi amintesc prin care dintre porţi, şi am mers vreun ceas, după care ne-am oprit la intrarea unei grădini. Am fost dus într-un pavilion şi depus în mijlocul unei încăperi spaţioase, tapetate cu catifea neagră şi slab luminată de câteva lămpi.

– Don Diego, a spus dama către scutierul ei, lasă-mă singură, vreau să plâng la căpătâiul acestor iubite rămăşiţe, cu care durerea mea mă

va uni în curând.

Când scutierul a ieşit, s-a aşezat în faţa mea şi a zis:

– Ah, tiranule, aici te-a adus în sfârşit mânia ta neînduplecată! Ne-ai condamnat fără să ne asculţi. Cum ai să răspunzi acum în faţa teribilului tribunal al veşniciei?

În clipa aceea a apărut altă femeie, semănând cu o Furie, cu părul despletit şi cu un stilet în mână.

– Unde e, a strigat ea, unde e cadavrul acelui monstru cu chip de om? O să văd dacă are măruntaie, am să le spintec, să ajung la inima aceea nemiloasă, s-o sfârtec cu mâinile mele. Ha! A venit clipa răzbunării!

Mi-am zis că e timpul să le arăt acestor doamne cu cine au de-a face. Am ieşit de sub pânză şi, căzând la picioarele damei cu stiletul, am strigat:

– Doamnă, ai milă de un biet student, care s-a ascuns sub pânza asta de frica bicelor!

– Copil nenorocit, a zis femeia, ce s-a întâmplat cu trupul prinţului Sidonia?

– În noaptea asta, i-am răspuns, acum câteva ceasuri, a fost furat de elevii doctorului Sangro Moreno.

– O, cerule neîndurător! m-a întrerupt dama, numai el ştia că prinţul a fost otrăvit. Sunt pierdută...

– Nu te teme, doamnă, am replicat eu, doctorul n-o să îndrăznească să recunoască niciodată că fură cadavre din cimitirul capucinilor, iar aceştia, crezând că diavolul a făcut trebuşoara, n-or să se împace cu gândul că Satana a căpătat asemenea puteri în sfântul lor lăcaş.

Atunci dama cu stiletul, privindu-mă cu asprime, mi-a zis:

– Dar tu, băiete, cine ne garantează că ştii să taci?

– Eu, i-am răspuns, urma să fiu judecat azi de junta teatinilor sub conducerea unui membru al Inchiziţiei. Aş fi fost condamnat fără îndoială la o mie de lovituri cu biciul. Fii bună, doamnă, şi ascunde-mă şi ai să te convingi că ştiu să păstrez o taină.

În loc de răspuns, dama cu stiletul a ridicat o scândură într-un colţ al încăperii şi mi-a făcut semn să cobor în subterană. I-am ascultat porunca şi duşumeaua s-a închis în urma mea.

Am coborât pe nişte scări complet întunecoase, care duceau spre o pivniţă aşijderea. M-am izbit de un stâlp, am pipăit nişte lanţuri, iar cu picioarele am dat de o piatră de mormânt cu o cruce de fier. Ce-i drept, aceste triste obiecte nici gând să te invite la somn, dar eu eram la acea vârstă fericită, când oboseala învinge totul. M-am întins, aşadar, pe marmura funerară şi am adormit pe dată.

Trezindu-mă a doua zi, am văzut că închisoarea mea e luminată de o lampă atârnată în subterana alăturată, despărţită de a mea prin gratii de fier. N-a trecut mult şi dama cu stiletul s-a arătat în faţa gratiilor şi a pus jos un coşuleţ acoperit cu un şervet. A vrut să spună ceva, dar lacrimile îi înecau vocea. S-a îndepărtat, dându-mi de înţeles prin semne că locul acesta îi trezeşte oribile amintiri. Am găsit în coş mâncare din belşug şi câteva cărţi. Bicele au încetat să mă mai

neliniştească şi eram sigur că n-am să mă mai întâlnesc cu niciun călugăr teatin. Perspectiva îmbucurătoare a avut darul să-mi facă ziua destul de plăcută.

A doua zi, tânăra văduvă mi-a adus ea mâncarea. A vrut şi ea să spună ceva, dar îi lipseau puterile, aşa că a plecat fără să scoată un cuvânt. Peste o zi a venit iar. Ţinea în mână un coşuleţ, pe care mi l-a dat printre gratii, apoi s-a aruncat în genunchi în faţa crucii şi a început să se roage:

– Dumnezeule mare! Sub piatra asta odihnesc osemintele omului iubit, care a fost ucis. Acum el se află printre îngerii a căror întruchipare a fost pe pământ şi imploră mila Ta pentru crudul ucigaş, pentru cea care i-a răzbunat moartea şi pentru nefericita pe care soarta a făcut-o să fie, fără voie, la fel de vinovată şi victimă a atâtor grozăvii.

După aceste cuvinte, dama a continuat să se roage cu glas potolit, dar fierbinte. La urmă, s-a ridicat, s-a apropiat de gratii şi, ceva mai liniştită, mi-a zis:

– Tinere prieten, spune-mi dacă ai nevoie de ceva şi cu ce-ţi putem fi de folos.

– Doamnă, i-am răspuns, am o mătuşă, pe nume Dalanosa, care locuieşte lângă mănăstirea teatinilor. Aş fi bucuros să i se comunice că mă aflu la loc sigur.

– O asemenea cerere, zise dama, m-ar putea pune în pericol, îţi făgăduiesc însă că mă voi gândi cum să fac s-o anunţ de soarta ta.

– Eşti un înger, doamnă, i-am spus, iar soţul dumitale, care te-a făcut nefericită, a fost un monstru.

– Te înşeli, prietene, mi-a răspuns ea. A fost unul dintre cei mai buni şi mai blânzi oameni.

A doua zi cealaltă femeie mi-a adus mâncarea. De data asta mi s-a părut mai puţin supărată sau, oricum, se stăpânea mai mult.

– Copile, mi-a zis ea, am fost eu însămi la mătuşa ta. Se vede că femeia te iubeşte ca pe propriul ei fiu. Oare n-ai părinţi?

I-am răspuns că mama a murit şi că, printr-o întâmplare nefericită, căzând în călimara tatălui meu, am fost gonit din casa lui pentru totdeauna. Dama mi-a cerut să-i lămuresc aceste cuvinte. I-am povestit păţaniile mele, care au făcut-o să zâmbească.

– Mi se pare, a zis ea, că m-am cam înveselit, ceea ce nu mi s-a mai întâmplat de mult. Şi eu am avut un fiu, care odihneşte în acest mormânt. Aş fi bucuroasă să-l recâştig prin tine. Am fost doica prinţesei Sidonia, fiindcă sunt ţărancă de neamul meu, dar am o inimă care ştie şi să iubească, şi să urască şi crede-mă că persoanele cu o asemenea fire sunt întotdeauna bune la ceva.

I-am mulţumit, asigurând-o că-i voi păstra până la moarte sentimente filiale.

În felul acesta au trecut câteva săptămâni şi amândouă damele se obişnuiau tot mai mult cu mine. Dădaca se purta de parcă i-aş fi fost fiu, iar prinţesa mi-era ca o adevărată soră. Ultima îmi ţinea de urât ceasuri în şir în subterană.

Într-o zi, când mi s-a părut mai puţin tristă ca de obicei, am îndrăznit s-o rog să-mi povestească nefericirile ei. S-a codit multă vreme, dar până la urmă a cedat rugăminţilor mele...

Povestea prinţesei Medina Sidonia

Sunt unica fiică a lui don Emanuel de Val Florida, prim-secretar de stat, mort nu de mult şi înconjurat de favorurile nu numai ale stăpânului său, dar, cum mi se spunea, şi de ale câtorva regi aliaţi cu puternicul nostru monarh. Abia în ultimii ani ai vieţii lui l-am putut cunoaşte pe acest nobil.

Mi-am petrecut tinereţea în Asturia, pe lângă mama mea, care, despărţindu-se de soţ după câţiva ani de căsătorie, locuia la tatăl ei, marchizul Astorgas, căruia îi era unică moştenitoare.

Nu ştiu în ce măsură merita mama să piardă dragostea soţului ei, mi-amintesc numai că suferinţele îndelungate ale vieţii îi ajungeau pentru ispăşirea celor mai groaznice păcate. Întreaga-i fiinţă era cuprinsă de tristeţe. Lacrimile îi luceau în fiecare privire, durerea se citea în fiecare zâmbet, nici somnul nu-l avea liniştit, era mereu întrerupt de oftaturi şi suspine.

Dar despărţirea nu era deplină. Mama primea mereu scrisori de la soţul ei şi-i răspundea imediat. De două ori l-a vizitat la Madrid, dar inima soţului îi rămânea închisă pentru totdeauna. Marchiza avea un suflet simţitor, doritor de dragoste, aşa că întregul devotament l-a întors asupra tatălui ei, iar sentimentul acesta, ajuns până la exaltare, îi mai îndulcea amărăciunea îndelungatelor ei necazuri.

Cât despre mine, nu-mi pot lămuri simţămintele pe care le nutrea mama. Mă iubea, fără îndoială, dar se putea spune că se temea să-mi conducă paşii în viaţă. Nu numai că nu-mi dădea niciun fel de învăţătură, dar nu îndrăznea nici măcar să-mi dea vreun sfat; poate că, abătându-se ea însăşi de pe drumul virtuţii, nu se simţea vrednică să-şi crească fiica. Părăsirea, în care am rămas din primii ani de viaţă, m-ar fi lipsit de foloasele unei bune educaţii, de n-aş fi avut-o alături pe Giralda, mai întâi doică, apoi guvernantă. O cunoşti, ştii că are o fire puternică şi e deosebit de ageră la minte. Făcea orice, numai să-mi asigure un viitor fericit, dar soarta crudă i-a înşelat speranţele.

Pedro, soţul Giraldei, era cunoscut ca un om întreprinzător, dar cu un caracter prost. Nevoit să părăsească Spania, plecase în America şi n-a mai dat niciun semn de viaţă. Giralda avea cu el numai un fiu, care era fratele meu de lapte. Copilul era de o frumuseţe extraordinară, de aceea fusese botezat Hermosito [314] . Dar nefericitul nu s-a bucurat multă vreme de viaţă şi de acest nume. Acelaşi piept ne-a hrănit şi adesea am adormit în acelaşi leagăn. Apropierea dintre noi a durat până la vârsta de şapte ani. Atunci Giralda a socotit că a venit vremea să-i arate fiului ei deosebirea dintre noi şi graniţa pe care soarta a aşternut-o între el şi tânăra lui prietenă.

Într-o zi, când ne certam şi noi, ca toţi copiii, Giralda şi-a chemat fiul şi i-a spus cu asprime: „Te rog să nu uiţi că domnişoara de Val Florida este stăpâna ta şi a mea şi că amândoi suntem numai primii servitori ai casei ei.“ Hermosito i-a ascultat vorbele. De atunci îmi îndeplinea orbeşte toate rugăminţile, se străduia chiar să le ghicească şi să le prevină. Această supunere nemărginită părea a avea pentru el un farmec de nespus, iar eu mă bucuram văzându-l atât de devotat. Atunci Giralda şi-a dat seama că acest nou mod al legăturii dintre

noi ne împinge spre alte pericole, aşa că a hotărât să ne despartă de îndată ce aveam să împlinim treisprezece ani. Crezând că astfel pune capăt sentimentului pe cale de a se naşte, nu s-a mai gândit la noi, îndreptându-şi atenţia în altă parte.

Giralda, după cum ştii, femeie cu ştiinţă de carte, ne-a familiarizat din vreme cu operele câtorva renumiţi autori spanioli şi ne-a predat primele noţiuni de istorie. Vrând totodată să ne înveţe a cugeta cum se cuvine, ne cerea să lămurim ceea ce citeam şi ne arăta în ce chip trebuie să chibzuim asupra întâmplărilor petrecute. Copiii, învăţând istoria, se leagă de obicei cu pasiune de acele figuri care au jucat cele mai de seamă roluri. În asemenea cazuri eroul ales de mine devenea imediat eroul preferat şi pentru tovarăşul meu, iar când îmi schimbam obiectul admiraţiei, Hermosito îmi împărtăşea cu acelaşi elan părerea.

Mă obişnuisem atât de mult cu supunerea lui Hermosito, că şi cea mai mică rezistenţă din partea lui m-ar fi mirat peste măsură, dar n-aveam de ce să mă tem, eu însămi trebuia să-mi limitez puterea asupră-i sau să mi-o exercit cu prudenţă.

Într-o zi am poftit să am o scoică frumoasă, pe care o zărisem pe fundul unei ape curate, dar adânci. Hermosito s-a aruncat în apă şi a fost cât pe ce să se înece. Altă dată s-a rupt sub el o creangă, când a vrut să ia din copac un cuib pe care mi-l doream. A căzut şi doar că nu şi-a rupt gâtul. De atunci am început să-mi formulez cererile cu mai mare atenţie, dar totodată găseam că e frumos să ai o asemenea putere, şi totuşi să nu faci abuz de ea. Era, dacă-mi amintesc bine, prima manifestare a amorului meu propriu, de atunci, mi se pare, aş fi putut nu o dată să fac asemenea observaţii.

Aşa ne-a trecut al treisprezecelea an de viaţă. În ziua când Hermosito a împlinit această vârstă, mama i-a spus:

– Fiul meu, azi sărbătorim a treisprezecea aniversare a ta. Nu mai eşti copil şi nu te mai poţi apropia atât de familiar de stăpâna ta. Ia-ţi rămas-bun de la ea, mâine ai să pleci la Navarra, la bunicul tău.

Nici nu şi-a terminat Giralda vorba, că Hermosito a fost cuprins brusc de disperare. A început să plângă, a leşinat, şi-a revenit, ca apoi iar să verse şiroaie de lacrimi. Din parte-mi, eram preocupată mai mult să-i potolesc durerea decât să-i împărtăşesc necazul. Îl socoteam o fiinţă cu totul dependentă de mine, aşa că nu mă miram de disperarea lui. Dar nici nu-i arătam reciprocitate. Ce să mai vorbesc, eram încă prea copilă şi prea obişnuită cu el pentru ca frumuseţea lui, ieşită din comun, să facă o oarecare impresie asupră-mi.

Giralda nu era dintre aceia pe care-i poţi mişca cu lacrimile, aşa că n-a luat în seamă durerea lui Hermosito şi l-a pregătit de drum. Dar la două zile după plecare, catârgiul căruia îi încredinţase fiul s-a întors cu coada între picioare, înştiinţându-ne că, trecând printr-o pădure, lăsase catârii pentru cinci minute, iar la întoarcere nu-l mai găsise pe Hermosito. Că îl strigase şi-l căutase în zadar şi că, fără îndoială, l-au mâncat lupii. Giralda a fost mai mult mirată decât îngrijată. „O să vedeţi“ – a zis – „că ştrengarul ăsta o să se întoarcă.“ Şi într-adevăr, nu s-a înşelat. Fugarul nostru n-a întârziat să apară. Hermosito i s-a aruncat maică-sii la picioare, zicând: „M-am născut ca să-i slujesc domnişoarei de Val Florida şi am să mor dacă mă va despărţi cineva de ea.“

Câteva zile mai târziu Giralda a primit o scrisoare de la soţul ei, despre care nu mai ştia nimic de multă vreme. Îi scria că agonisese o

mare avere la Vera Cruz, că ar fi bucuros să-l aibă pe fiul său aproape, dacă acesta mai trăieşte. Giralda, dorind, înainte de toate, să-şi îndepărteze fiul, n-a pregetat să folosească prilejul. Hermosito, de când se întorsese, nu mai locuia la castel, ci într-un mic cătun, o proprietate a noastră pe malul mării. Într-o dimineaţă mama a venit la el şi l-a împins cu sila într-o barcă de pescari, cerându-i vâslaşului să-l ducă la o corabie americană care acostase în apropiere. Hermosito a urcat pe corabie, dar în timpul nopţii s-a aruncat în mare şi a înotat până la ţărm. Giralda l-a trimis cu forţa înapoi. Erau sacrificii pe care le făcea dintr-un sentiment al datoriei şi era lesne de văzut cât o costau.

Toate aceste întâmplări, pe care ţi le povestesc, au urmat repede unele după altele, apoi au venit altele, mult mai triste. Bunicul meu s-a îmbolnăvit. Mama, de multă vreme mistuită de o febră ascunsă, abia a mai avut puteri să-i aline ultimele clipe şi şi-a dat sufletul în acelaşi timp cu marchizul Astorgas.

În fiecare zi aşteptam sosirea tatălui meu în Asturia, dar regele nu voia cu niciun chip să-i dea drumul, pentru că treburile statului reclamau prezenţa lui la curte. Marchizul de Val Florida i-a scris în cuvinte alese Giraldei, rugând-o să mă aducă la Madrid cât mai repede. Tata îi luase în serviciul lui pe toţi slujitorii marchizului Astorgas, a cărui singură moştenitoare eram. Orânduindu-mi, aşadar, un alai strălucit, au pornit cu mine la drum. De fapt, fiica unui secretar de stat poate fi sigură că în toată Spania va fi primită cât se poate de bine. Iar onorurile cu care am fost întâmpinată peste tot au trezit în mine pofta de mărire, care mai târziu mi-a hotărât pe deplin soarta.

Pe când mă apropiam de Madrid, un alt soi de amor propriu a înăbuşit oarecum acest prim simţământ. Îmi aminteam că marchiza de Val Florida îşi iubise tatăl la nebunie, îl respecta până la adoraţie, părea a trăi numai pentru el, în timp ce cu mine se purtase cu oarecare indiferenţă. Acum eu aveam să-l câştig pentru mine pe propriul meu tată. Mi-am făgăduit să-l iubesc din tot sufletul, voiam chiar să devin pentru el condiţia absolut necesară a fericirii. Speranţa asta m-a umplut de mândrie, am uitat de vârsta mea, credeam că sunt de acum femeie în toată firea, deşi abia împlinisem paisprezece ani.

Mă mai delectam cu aceste plăcute gânduri, când trăsura a intrat pe poarta palatului nostru. Tata m-a întâmpinat la intrare şi m-a îmbrăţişat de mii de ori. Curând după aceea, un ordin regal l-a chemat la Curte. M-am dus în apartamentul meu, dar eram foarte mişcată şi toată noaptea n-am închis ochii.

A doua zi de dimineaţă tata a cerut să fiu chemată la el. Tocmai îşi bea ciocolata şi voia să iau cu el micul dejun. După o clipă mi-a spus:

– Iubită Eleonora, modul meu de viaţă nu e prea vesel şi de la o vreme sunt tot mai copleşit de tristeţe, dar pentru că cerul mi te-a redat, mă aştept să am parte de zile mai însorite. Uşa cabinetului meu va fi mereu deschisă pentru tine, vino aici când vrei, cu orice treabă femeiască. Mai am un cabinet pentru consfătuiri şi lucrări secrete. În pauzele mele o să pot sta de vorbă cu tine şi sper că deliciul acestui nou mod de viaţă o să-mi trezească amintiri ale fericirii casnice, de atâta vreme pierdute.

Spunând acestea, marchizul a sunat. A intrat secretarul său cu două coşuleţe. Într-unul erau scrisorile sosite în ziua aceea, în celălalt, scrisori mai vechi, care-şi aşteptau răspunsul.

Am rămas în cabinet cam vreun ceas, apoi m-am dus în camerele mele. Am ieşit pe la prânz şi am găsit câţiva prieteni de încredere ai tatălui meu, ocupaţi, ca şi el, cu treburi de cea mai mare importanţă. Nu se temeau să vorbească despre toate de faţă cu mine, iar observaţiile candide, pe care le strecuram în discuţia lor, adesea îi amuzau vizibil. Mi-am dat seama că ele reţinuseră atenţia tatei şi eram foarte mulţumită de asta. A doua zi, cum am aflat că tata e în cabinetul lui, m-am dus îndată la el. Bându-şi ciocolata, mi-a zis, cu faţa îmbujorată, „Azi este vineri, trebuie să vină scrisori de la Lisabona“, apoi l-a sunat pe secretar, care a adus cele două coşuleţe. Nerăbdător, tata a scos hârtiile din primul şi s-a oprit la o epistolă care avea numai două coli: una scrisă cu cifru, pe care i-a dat-o secretarului, a doua obişnuită, pe care a început s-o citească el însuşi, grăbit şi mulţumit totodată. În timp ce era ocupat cu cititul, am luat plicul şi am început să mă uit pe pecete. Am recunoscut Lâna de Aur şi, deasupra, mitra princiară. Din păcate, această vestită stemă avea să devină cândva a mea. A doua zi a venit poşta din Franţa şi aşa mereu, câteva zile la rând, dar niciuna nu-l preocupa atât de mult pe tata precum cea portugheză.

A mai trecut o săptămână şi iar a sosit ziua de vineri. La micul dejun i-am spus veselă tatei: „Azi e vineri, iar o să avem scrisori din Lisabona.“ Apoi l-am rugat să-mi dea voie să-l sun pe secretar şi, când acesta a venit, am alergat la coşuleţe, am scos scrisoarea dorită şi i-am dat-o tatei, care m-a răsplătit, strângându-mă duios la piept.

Câteva săptămâni la rând am procedat aşa în fiecare vineri. Până la urmă m-am încumetat într-o bună zi să-l întreb ce sunt aceste misive pe care le aştepta cu atâta nerăbdare.

– Astea sunt, mi-a răspuns, scrisori de la ambasadorul nostru la Lisabona, prinţul Medina Sidonia, prietenul meu, ba chiar mai mult, binefăcătorul meu, fiindcă sunt convins că soarta lui va fi strâns legată de a mea.

– Dacă-i aşa, i-am spus, venerabilul prinţ se poate bucura şi de respectul meu. Aş fi bucuroasă să-l cunosc. Nu te întreb ce-ţi scrie cifrat, dar te rog, tată, citeşte-mi cealaltă epistolă.

Drept răspuns, tata s-a supărat la culme. M-a făcut copil păcătos, încăpăţânat şi cu gărgăuni în cap, adăugând alte câteva vorbe neplăcute. Mai apoi s-a îmbunat şi nu numai că mi-a citit, dar chiar mi-a dat scrisoarea prinţului Medina Sidonia. O am la mine, sus, şi o s-o aduc data viitoare, când o să mai vin să te văd.

Când Pandesowna a ajuns aici cu povestirea, i s-a dat de ştire că treburile cetei cereau prezenţa lui. A plecat, aşadar, şi în ziua aceea nu l-am mai văzut.

ZIUA A DOUAZECI ŞI OPTA

Ne-am adunat cu toţii devreme la masa de dimineaţă. Văzând că starostele nu e peste măsură de ocupat, Rebecca l-a rugat să-şi continue povestirea şi el a primit...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

A doua zi prinţesa mi-a adus scrisoarea despre care pomenise mai înainte şi care suna după cum urmează:

Prinţul Medina Sidonia către marchizul de Val Florida.

Vei găsi, iubite prietene, în depeşele cifrate continuarea înţelegerilor noastre. În afară de asta, doresc să-ţi comunic ce se întâmplă la această curte de bigoţi şi desfrânaţi, unde sunt condamnat să-mi petrec zilele. Unul dintre oamenii mei urmează să ducă misiva asta la graniţă, aşa că am să pot să scriu pe îndelete şi cât se poate de sincer.

Regele Don Pedro de Bragança [315] continuă să cutreiere mănăstirile în căutare de aventuri amoroase. Acum a părăsit-o pe stareţa ursulinelor [316] pentru cea a călugăriţelor visitandine. [317]

Maiestatea Sa doreşte să-l însoţesc în aceste escapade amoroase, ceea ce trebuie să fac pentru binele nostru. Regele stă de vorbă cu stareţa, despărţit de ea prin gratii de fier, care, cum se spune, cu ajutorul unor pârghii ascunse, dispar după voia puternicului monarh.

Noi toţi, cei care îl întovărăşim, ne răspândim prin diferite săli, unde suntem primiţi de călugăriţe mai tinere. Portughezilor le place în mod deosebit să stea de vorbă cu călugăriţele. Vorbele lor au atâta sens cât are cântecul păsărilor în colivii. În afară de asta, chipul de un dulce palid al sfintelor fecioare, suspinele lor cucernice, delicata folosire a limbajului religios, ignoranţa lor candidă şi rugăminţile lor pline de visare au un farmec pe care tinerii noştri nobili cu greu îl pot găsi la femeile din societatea Lisabonei.

De altminteri, totul în aceste lăcaşuri îţi îmbată sufletul şi mintea. Aurul răspândeşte mireasma îmbălsămată a florilor îngrămădite în jurul chipurilor de sfinţi. Ochiul distinge dincolo de gratii coridoare împodobite, înecate în parfumuri, sunete de chitară se împletesc cu acordurile orgilor sfinţite şi acoperă gânguritul de dragoste al tinerilor de ambele părţi ale gratiilor. Iată obiceiurile din mănăstirile portugheze.

Cât despre mine, numai puţină vreme am putut să mă las în voia acestor delicioase nebunii, căci exprimarea vorbelor

pătimaşe îmi aduce în minte tabloul crimei şi al nelegiuirilor. Şi doar n-am comis decât o singură crimă: am omorât un prieten, pe omul care ne-a salvat viaţa, mie şi ţie.

Moravurile stricate ale înaltei societăţi au fost pricina acestor întâmplări nefericite, care mi-au întinat sufletul în anii tinereţii mele înfloritoare, când s-ar fi cuvenit să fac loc în inimă fericirii, virtuţii şi, mai ales, dragostei curate. Dar o asemenea pasiune nu se putea naşte printre atâtea impresii oribile. De câte ori auzeam vorbindu-se de dragoste, de atâtea ori mi se părea că sângele îmi ţâşneşte prin palme. Cu toate acestea, simţeam nevoia de iubire şi ceea ce ar fi trezit dragostea în inima mea s-a prefăcut într-un simţământ de bunăvoinţă generală, pe care m-am străduit s-o răspândesc în jur.

Mi-am iubit ţara şi, înainte de toate, cinstitul popor spaniol, devotat tronului şi altarului, fidel datoriilor de onoare. Spaniolii m-au răsplătit pe măsură şi curtea a socotit că fusesem iubit prea îndestul. De atunci, în onoratul meu exil, mi-am slujit ţara cum am putut, contribuind la fericirea supuşilor mei. Dragostea de patrie şi de omenire mi-a umplut inima cu dulci simţăminte.

Cât priveşte cealaltă dragoste, care urma să împodobească primăvara vieţii mele, la ce mă mai pot aştepta azi de la ea? Am hotărât să închei cu mine neamul Medina Sidonia. Ştiu că fiicele multor granzi vor să-mi devină soţii, dar ele nu ştiu că a le dărui mâna mea este un lucru periculos. Modul meu de a gândi nu este pe potriva obiceiurilor de azi. Taţii noştri aşezau în soţiile lor comorile fericirii şi ale onoarei lor.

În vechea Castilie pumnalul şi otrava pedepseau infidelitatea. Nici gând să-mi condamn înaintaşii, dar nici n-aş vrea să le urmez pilda. Aşa că, până la urmă, va fi mai bine dacă neamul meu se va sfârşi odată cu mine.

Când a ajuns în acest loc al scrisorii, tata a avut parcă o ezitare şi n-a vrut să citească mai departe, dar am început să-l rog atât de stăruitor, că nu s-a putut împotrivi insistenţelor mele şi a citit sfârşitul:

Mă bucur împreună cu tine de fericirea pe care ţi-o aduce tovărăşia încântătoarei Eleonora. La această vârstă, înţelepciunea trebuie să aibă un farmec neobişnuit. Ceea ce scrii despre ea îmi dovedeşte că eşti fericit alături de o asemenea fiinţă. Şi asta mă va ajuta în mare măsură să mă simt şi eu cu adevărat fericit.

Auzind asemenea cuvinte nu mi-am putut reţine emoţia, m-am aruncat la picioarele tatei, am început să-l îmbrăţişez, eram convinsă că sunt fericirea lui. La gândul acesta m-am simţit cuprinsă de o nespusă bucurie.

Când primele clipe de înduioşare au trecut, l-am întrebat ce vârstă are prinţul Medina Sidonia.

– Este cu cinci ani mai tânăr decât mine, mi-a zis tata, adică are treizeci şi cinci de ani, dar figura lui e dintre acelea care parcă nu îmbătrânesc niciodată.

Eu eram tocmai la vârsta când tinerele fete nu chibzuiesc deloc când e vorba de vârsta bărbaţilor. Un băiat de paisprezece ani ca mine mi

s-ar fi părut un copil, nevrednic de atenţia mea. Nici pe tata nu-l consideram un om bătrân, iar prinţul, având cu cinci ani mai puţin, trecea în ochii mei drept un tânăr. Era prima idee pe care mi-o făceam despre el şi mai târziu aceasta mi-a hotărât în bună măsură soarta.

Apoi l-am întrebat ce era cu vorbele de care pomenise prinţul. Atunci tata s-a încruntat şi, după câteva clipe de chibzuială, mi-a zis:

– Dragă Eleonora, sunt întâmplări în strânsă legătură cu despărţirea mea de mama ta. De fapt, nu s-ar cuveni să-ţi vorbesc despre asta, dar mai devreme sau mai târziu curiozitatea te va împinge în această direcţie, aşa că, în loc de presupuneri asupra acestui subiect pe cât de delicat, pe atât de trist, prefer să-ţi spun eu totul.

După introducere tata a început să-mi povestească pe îndelete viaţa sa:

Povestea marchizului de Val Florida

Ştii bine că neamul Astorgas s-a stins odată cu mama ta. Familia aceasta, împreună cu casa Val Florida, era dintre cele mai vechi în Asturia. Dorinţa generală a provinciei era să mă însor cu domnişoara Astorgas. Obişnuiţi de timpuriu cu acest gând, ne-am îndreptat unul către altul sentimentele, care aveau să ducă la fericirea noastră conjugală. Dar diferite împrejurări au întârziat legătura noastră, aşa că m-am însurat abia în al douăzeci şi cincilea an de viaţă.

La şase săptămâni după nunta noastră i-am declarat soţiei mele că, întrucât toţi înaintaşii mei au slujit în armată, onoarea neamului îmi impune să le urmez exemplul şi că, la drept vorbind, în garnizoanele

spaniole ne putem duce viaţa mult mai plăcut decât în Asturia. Doamna de Val Florida mi-a răspuns că ea va fi întotdeauna de părerea mea de câte ori o să fie vorba de onoarea casei noastre. Aşa că am luat hotărârea să intru în armată. I-am scris ministrului şi, ca răspuns, mi s-a încredinţat comanda unei companii de cavalerie în regimentul prinţului Medina Sidonia, încartiruit la Barcelona. Ne-am mutat acolo, unde te-ai născut tu, draga mea copilă.

(A izbucnit războiul. Am fost trimişi în Portugalia, ca să ne unim cu armata lui don Sancho de Saavedra. Comandantul acesta începuse războiul prin vestita bătălie de lângă Villa Marga. Regimentul nostru, cel mai puternic în întreaga armată, a primit ordin să distrugă coloana engleză, care forma aripa stângă a duşmanului. Am atacat de două ori fără efect şi tocmai ne pregăteam de al treilea, când s-a ivit pe neaşteptate în mijlocul nostru un cavaler) [318] în floarea vârstei, înarmat până-n dinţi.

– După mine! a strigat el. Sunt colonelul vostru, prinţul Medina Sidonia.

Şi bine a făcut că şi-a spus numele, căci l-am fi putut lua drept un zeu al războiului sau vreun prinţ al oştilor cereşti, atât era de nepământean.

(De data asta am zdrobit coloana englezească şi gloria acelei zile aparţinea regimentului nostru) [319] . Pot recunoaşte fără sfială că, după prinţ, eu am fost cel mai viteaz. Aşa spunea cel puţin comandantul meu, care mi-a făcut imediat cinstea de a-mi cere să fim prieteni. Nu era o curtoazie goală din parte-i, căci, pe drept cuvânt, deveniserăm adevăraţi prieteni. Prinţul nu mă tratase niciodată de sus, iar eu nu m-am înjosit niciodată cu linguşirile. Li se

reproşează spaniolilor o oarecare semeţie în atitudini, dar numai evitând familiaritatea ştim să fim mândri fără orgoliu şi politicoşi fără exagerată curtenie.

(Izbânda de lângă Villa Marga a deschis drumul multor avansări. Prinţul a ajuns general, iar pe mine m-au ridicat chiar pe câmpul de luptă la rangul de locotenent-colonel şi prim-aghiotant.

Am primit apoi ordinul de a intra iar într-un joc periculos: să-l împiedicăm pe inamic să treacă prin Duero. Prinţul a folosit poziţia favorabilă şi s-a menţinut pe ea destul de mult, până ce întreaga armată engleză s-a aruncat asupra noastră. Avantajul lor numeric n-a fost însă suficient ca să ne facă să ne retragem, s-a petrecut un măcel groaznic şi eram de-acum iremediabil pierduţi, când deodată un oarecare van Berg, comandant al companiilor valone, ne-a venit în ajutor cu trei mii de oameni. A făcut minuni de vitejie şi nu numai că ne-a scos din situaţia grea, dar, datorită lui, am redobândit şi câmpul de luptă. A doua zi însă, ne-am unit cu corpul principal al armatei.

Pe când ne retrăgeam astfel, împreună cu valonii) [320] , prinţul s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

– Iubite Val Florida, ştiu că cifra doi se potriveşte cel mai bine prieteniei şi n-o poţi depăşi fără a atinge sfintele legi ale acestui simţământ. Cred, totuşi, că van Berg merită o excepţie pentru marile servicii pe care ni le-a făcut. Mi se pare că recunoştinţa ne cere să-i oferim prietenia noastră şi să-l acceptăm ca al treilea la legătura care ne uneşte.

I-am împărtăşit prinţului părerea şi acesta s-a dus la van Berg, oferindu-i prietenia cu o seriozitate demnă de importanţa pe care o acorda titlului de prieten. Van Berg, mirat, a spus:

– Alteţa Voastră îmi face o prea mare onoare. Trebuie să vă previn că am obiceiul să mă îmbăt în fiecare zi, iar când, întâmplător, nu sunt beat, joc cărţi în stil mare, nu glumă. Dacă Alteţei Voastre i-e silă de asemenea năravuri, nu cred că prietenia noastră va fi de lungă durată.

Răspunsul l-a cam descumpănit pe prinţ, dar după o clipă, a început să râdă, l-a asigurat pe van Berg de toată consideraţia lui, folosindu-şi întreaga autoritate ca să fie răsplătit cât mai strălucit. Dar el părea mai presus de toate recompensele materiale. Regele i-a dăruit baronia Deulen din ţinutul Malines. Van Berg a vândut-o în aceeaşi zi lui Walter van Dyck, un burghez din Anvers, furnizor al armatei.

Ne-am încartiruit pentru iarnă la Coimbra, unul din cele mai însemnate oraşe portugheze. Doamna de Val Florida a venit şi ea la mine. Îi plăcea să trăiască în societate, aşa că mi-am deschis casa pentru ofiţerii mai de seamă ai armatei. Numai că prinţul şi cu mine nu prea ne bucuram de aceste plăceri, alte treburi mai importante ne preocupau.

Virtutea era idolul tânărului Sidonia, iar binele tuturor era visul lui. Împreună discutam îndelung despre situaţia Spaniei şi făuream planuri pentru viitorul ei prosper. Pentru a-i ferici pe spanioli doream mai întâi să le insuflam dragostea de virtute şi să-i îndepărtăm de nemăsurata poftă de câştig, lucru ce nu ni se părea prea greu. Doream, de asemenea, să reînviem tradiţiile vechilor cavaleri. Fiecare spaniol urma să fie deopotrivă credincios soţiei sale şi regelui şi fiecare trebuia să aibă un tovarăş de arme. Eu mă unisem deja cu prinţul. Eram amândoi convinşi că lumea va vorbi cândva despre legătura noastră şi că minţile nobile, urmându-ne pilda, vor face drumul virtuţii mai accesibil şi altora.

Mi-e jenă, iubită Eleonora, să-ţi vorbesc despre nebuniile astea, dar s-a observat de mult că tinerii, care în primii ani de viaţă îşi fac numai visuri, cu vremea ajung oameni folositori, ba chiar însemnaţi. Dimpotrivă, tinerii Catoni [321] , domoliţi mult prea devreme, nu se pot ridica niciodată mai sus de calculul propriilor profituri. Lipsa de inimă le restrânge inteligenţa şi-i face incapabili de a fi atât oameni de stat, cât şi cetăţeni folositori. Regula aceasta nu prea cunoaşte excepţii.

Aşadar, lăsând imaginaţia în puterea virtuţii, ne făceam iluzia că vom realiza cândva în Spania veacul lui Saturn şi al Rheei [322] . Şi în vremea asta van Berg introducea pe cât putea veacul de aur. Vânduse baronia Deulen pentru de opt ori o sută de mii de livre şi jurase pe cuvânt de onoare că nu numai că va cheltui aceşti bani în timpul celor două luni ale carantinei de iarnă, dar o să mai facă şi datorii de vreo sută de mii de franci. Risipitorul nostru flamand a mai calculat că, pentru a-şi putea ţine cuvântul, trebuia să cheltuiască zilnic o mie patru sute de pistoli, ceea ce era destul de greu într-un oraş precum Coimbra. S-a cam necăjit el la gândul că-şi dăduse prea uşor cuvântul, iar când i s-a spus că poate folosi o parte din bani pentru ajutorarea celor săraci şi fericirea atâtor oameni, a răspuns că jurase să cheltuiască, nu să împartă banii şi că sentimentul propriei demnităţi nu-i îngăduie să risipească nici cea mai mică sumă pentru opere de binefacere; nici jocul de noroc nu intra în socoteală, căci putea să câştige, iar banii pierduţi nu intră în categoria celor cheltuiţi.

Situaţia părea a-l frământa serios pe van Berg. Câteva zile în şir a fost cam distrat, până la urmă însă i-a venit o idee care avea să-i salveze prestigiul. A adunat cât a putut de mulţi bucătari, cântăreţi, acrobaţi, comedieni şi alţii care se îndeletniceau cu meşteşugul înveselirii.

Dimineaţa făcea câte un chef straşnic, seara organiza baluri şi spectacole, înşira grămezi de bunătăţi, şi dacă, în ciuda acestor strădanii, nu reuşea să cheltuiască o mie patru sute de pistoli pe zi, ordona ca restul să fie aruncat pe fereastră, spunând că un asemenea gest este de domeniul risipei.

Împăcându-şi astfel conştiinţa, van Berg şi-a recăpătat vechea veselie. În realitate, era un om foarte spiritual şi se pricepea să-şi apere viciile ciudate, care i se reproşau peste tot. Acest mod de a raţiona, pe care-l exersase ca nimeni altul, dădea strălucire vorbelor sale şi-l deosebea de noi, spaniolii, tăcuţi şi serioşi din fire.

Van Berg era adesea oaspetele meu împreună cu ofiţerii mai de seamă ai armatei, venea chiar în momente când nu eram acasă. Ştiam asta şi nu mă supăram câtuşi de puţin, îmi închipuiam că încrederea nemărginită îl va convinge că este bine-venit oriunde şi la orice oră.

Ceilalţi erau, în vremea asta, de altă părere, şi în curând au început să circule zvonuri care-mi jigneau reputaţia. Nicio vorbă nu ajunsese la urechile mele, dar prinţul auzise câte ceva şi, ştiind cât de mult îmi iubesc soţia, suferea singur, din prietenie pentru mine. Într-o zi s-a dus la doamna de Val Florida şi i-a căzut la picioare, implorând-o să nu-şi uite îndatoririle şi să nu-l primească pe van Berg între patru ochi. Nu ştiu ce i s-a răspuns la asta.

Apoi prinţul s-a dus la van Berg cu intenţia de a-i prezenta în mod asemănător întreaga stare de lucruri şi de a-l întoarce pe drumul virtuţii. Nu l-a găsit acasă. S-a întors după-amiază, camera era plină de lume, dar van Berg stătea singur deoparte, mohorât şi, desigur, niţel băut, scuturând cupa cu zaruri.

Prinţul s-a apropiat de el prietenos şi, râzând, l-a întrebat cum îi merg cheltuielile.

Van Berg i-a aruncat o privire mânioasă şi i-a răspuns:

– Cheltuielile mele sunt destinate plăcerilor prietenilor mei, nu neruşinaţilor care se amestecă unde nu le fierbe oala.

Cuvintele au fost auzite de câţiva.

– Asta se referă la mine? a întrebat prinţul. Van Berg, fii bun şi retrage-ţi cuvintele astea uşuratice.

– Nu-mi retrag niciodată cuvintele, a răspuns van Berg.

(Prinţul a îngenuncheat, zicându-i:

– Van Berg, mi-ai făcut un mare serviciu, după cum ştie toată lumea, de ce vrei acum să mă înjoseşti? Te conjur, socoteşte-mă un om de onoare.

Van Berg a mai turnat încă o insultă. Prinţul s-a ridicat în linişte, a scos stiletul de la brâu şi, punându-l pe masă, a zis:

– Un duel obişnuit nu poate lămuri toată treaba asta. Unul din noi trebuie să moară şi cu cât mai repede, cu atât mai bine. Să aruncăm pe rând zarurile. Cine aruncă mai mult va lua stiletul şi-l va înfige în inima celuilalt.

– Splendid, a strigat van Berg, asemenea joc mai zic şi eu! Dar jur că, dacă am să câştig, n-o să vă cruţ, Alteţă.

Cei de faţă au rămas pe loc ca împietriţi.

Van Berg a luat cupa şi a aruncat zarurile. A ieşit dublu de doi.

– Mii de draci! a strigat el. Nu prea sunt în mână.

La rându-i, prinţul a scuturat zarurile şi a aruncat cinci cu şase. A luat apoi stiletul şi l-a înfipt în pieptul lui van Berg, apoi, întorcându-se spre cei prezenţi, cu acelaşi sânge rece, le-a spus:

– Domnilor, vă rog să faceţi un ultim serviciu acestui tânăr, a cărui eroică bărbăţie ar fi meritat o soartă mai bună. Cât despre mine, mă prezint imediat în faţa auditorului [323] principal al armatei şi o să mă predau Justiţiei regale.

Vă puteţi imagina ecoul produs de întâmplare. Pe prinţ nu numai spaniolii îl iubeau, ci şi inamicii noştri, portughezii. Când vestea a ajuns la Lisabona, arhiepiscopul acestui oraş, care este totodată patriarh al Indiei, a dovedit că locul în care fusese reţinut prinţul la Coimbra este o posesiune religioasă şi că era folosit de multă vreme ca un adăpost infailibil, deci prinţul poate să rămână liniştit acolo, fără teama de abuzurile puterii laice. Prinţul a fost foarte mişcat de devotamentul ce i se arăta, dar a declarat că nu doreşte să profite de acest privilegiu.

Auditorul general a început ancheta împotriva prinţului, dar Consiliul Castiliei a hotărât neapărat să se amestece; apoi marele mareşal [324] al Aragonului, a cărui funcţie a fost acum anulată, susţinea că judecarea prinţului, ca unul care se născuse în provincia lui şi care aparţinea vechilor *ricos hombres* [325] , este de competenţa sa. Într-un cuvânt, mulţi se zbăteau să obţină întâietatea, căci fiecare dorea să-l salveze.) [326]

În toată zarva asta, îmi băteam capul cum să ghicesc pricina nefericitului duel. În sfârşit, un cunoscut s-a milostivit de mine şi m-a înştiinţat asupra purtării doamnei de Val Florida. Nu înţeleg cum de mi-am închipuit că soţia mea mă poate iubi numai pe mine. A trecut multă vreme până ce am reuşit să-mi dau seama că greşisem. La urmă unele împrejurări au destrămat oarecum vălul de pe ochii mei, aşa că m-am dus la doamna de Val Florida şi i-am spus:

– Am aflat că tatăl dumitale s-a îmbolnăvit grav. Cred că e bine să mergi la el. Apoi, şi fiica noastră te-ar vrea lângă ea, aşa că de-acum încolo te vei muta pentru totdeauna în Asturia.

Doamna de Val Florida a lăsat ochii în jos şi a primit sentinţa cu supunere.

Ştii cum am trăit de atunci cu mama ta. Ea avea o mie de calităţi de nepreţuit, ba chiar virtuţi, pe care le-am apreciat întotdeauna.

În vremea asta procesul prinţului a luat o întorsătură ciudată. Ofiţerii valoni l-au ridicat la rangul de problemă naţională. Susţineau că, întrucât granzii de Spania îşi permit să-i ucidă pe flamanzi, ei trebuie să iasă din serviciul spaniolilor. La rândul lor, spaniolii au dovedit că a fost un duel, şi nu o crimă. Lucrurile au mers până acolo, încât regele a cerut să se convoace o junta, formată din doisprezece spanioli şi doisprezece flamanzi, nu pentru judecarea prinţului, ci mai degrabă pentru a lămuri dacă moartea lui van Berg trebuie considerată urmare a unui duel sau a unei crime.

Ofiţerii spanioli au votat primii şi, cum vă puteţi imagina, au hotărât că a fost duel. Unsprezece flamanzi au fost împotrivă. Nu şi-au justificat votul şi au făcut o zarvă nemaipomenită.

Al doisprezecelea, care a votat ultimul, pentru că era cel mai tânăr, se făcuse deja bine-cunoscut în câteva chestiuni de onoare. Se numea don Juan van Worden.

Aici l-am întrerupt pe staroste, spunându-i:

– Am onoarea să fiu urmaşul acestui van Worden, sunt fiul lui şi sper ca în povestirea ta să n-aud nimic care să-i pună cinstea sub semnul întrebării.

– Pot să garantez, a răspuns ţiganul, că voi repeta exact cuvintele marchizului de Val Florida către fiica sa.

Când i-a venit rândul lui don Juan van Worden să voteze, acesta a luat cuvântul şi a zis:

– Domnilor, cred că două lucruri definesc esenţa duelului: mai întâi, provocarea, sau, în lipsa acesteia, întâlnirea. Al doilea, egalitatea de arme sau, în lipsa acesteia, echilibrul în modalitatea de a provoca moartea. Aşa, de pildă, un om înarmat cu o puşcă poate sta faţă-n faţă cu altul înarmat cu un pistolet, cu condiţia ca primul să tragă de la o sută de paşi, iar celălalt de la patru paşi, având în vedere că anterior s-a căzut de acord cine va trage mai întâi. În cazul de faţă, una şi aceeaşi armă le-a servit amândurora, aşadar, nu se poate cere o mai mare egalitate. Zarurile n-au fost false, deci nici echilibrului în modul de a provoca moartea nu i se poate reproşa nimic. În sfârşit, provocarea a fost declarată cu claritate şi acceptată de ambele părţi.

Recunosc că mi-e neplăcut să văd duelul, această luptă atât de nobilă, coborâtă la nivelul unui joc de noroc, al unui soi de distracţie, pe care un om de onoare trebuie s-o folosească cu deosebită moderaţie. Dar, ţinând seama de principiile pe care le-am expus mai

înainte, mi se pare de netăgăduit că, în cazul de faţă, a fost vorba de un duel, şi nu de o crimă. Aşa îmi dictează convingerea mea, deşi îmi pare rău că ea este contrară modului de a vedea lucrurile al celorlalţi unsprezece colegi ai mei. Dar, fiind aproape sigur că mă va întâmpina nefericirea unei dizgraţii din partea lor şi dorind totodată să previn prin cele mai blânde mijloace expresia nemulţumirii lor, îi rog pe toţi unsprezece să binevoiască a-mi oferi cinstea de a se bate cu mine în duel, şi anume, şase în cursul dimineţii, iar ceilalţi cinci după-amiază.

Finalul acestei peroraţii a stârnit un vacarm general, dar provocarea trebuia primită. Van Worden i-a rănit pe primii şase, care se prezentaseră de dimineaţă, iar cu ceilalţi cinci s-a aşezat la masa de prânz.

După masă au pus iar mâna pe arme. Van Worden i-a rănit pe primii trei, al zecelea l-a rănit pe el la braţ, iar al unsprezecelea l-a străpuns cu spada, lăsându-l la pământ.

Un chirurg iscusit i-a salvat viaţa viteazului flamand, dar nimeni nu s-a mai gândit la juntă, nici la proces şi regele l-a graţiat pe prinţul Sidonia.

Am mai făcut împreună o campanie, tot cu oameni de onoare, dar fără entuziasmul dinainte. Prima dată în viaţă ne lovise nenorocirea. Prinţul arătase întotdeauna multă consideraţie pentru vitejia şi capacitatea militară a lui van Berg. Îşi reproşa grija exagerată pentru liniştea mea, grijă care a fost cauza unor atât de triste întâmplări. Învăţase că nu e destul să vrei binele cuiva, dar trebuie înainte de toate să ştii să-l faci. Cât despre mine, asemenea multor soţi, mi-am înăbuşit durerea şi, prin asta, sufeream cu atât mai mult. De atunci

am încetat, şi unul, şi altul, să ne mai facem visuri privind modul de a ferici Spania.

În vremea asta războiul s-a sfârşit, prinţul a hotărât să călătorească, aşa că am umblat amândoi prin Italia, Franţa şi Anglia. La întoarcere, nobilul meu prieten a fost primit în Consiliul Castiliei, iar mie mi s-a încredinţat postul de referent în acelaşi consiliu.

Timpul petrecut în călătorii, precum şi anii care au urmat au produs mari schimbări în gândirea prinţului. Nu numai că a renunţat la avânturile de tinereţe, dar prudenţa a devenit virtutea lui preferată. Binele public, obiectul visurilor din anii tineri, fusese întotdeauna pasiunea lui profundă, dar acum ştia că nu e posibil să realizezi totul dintr-odată, că trebuie mai întâi să pregăteşti spiritele şi, pe cât se poate, să ascunzi propriile scopuri şi mijloace. A mers până acolo cu prudenţa, că în Consiliu părea a nu avea niciodată o părere şi o accepta pe a altuia, iar în vremea asta colegii reluau propriile lui cuvinte. Grija cu care prinţul îşi ascundea calităţile în faţa lumii nu făcea altceva decât să i le dezvăluie şi mai mult. Spaniolii i-au ghicit intenţiile şi l-au îndrăgit. Curtea a început să-l invidieze. I s-a oferit prinţului ambasada de la Lisabona. Ştia că n-avea voie să refuze, aşa că a primit-o, dar cu condiţia ca eu să rămân secretar de stat.

De atunci nu l-am mai văzut, dar inimile noastre bat la fel.

Când Pandesowna a ajuns în acest punct al povestirii sale, a fost înştiinţat că treburile cetei cer prezenţa lui. Cum s-a îndepărtat, Velásquez a luat cuvântul:

– Deşi caut să fiu foarte atent la tot ce spune starostele nostru, nu pot găsi în vorbele lui nici cea mai mică legătură. În realitate, nu ştiu cine vorbeşte şi cine ascultă. Marchizul de Val Florida îi povesteşte

păţaniile sale fiicei, care la rândul ei le povesteşte starostelui, care ni le povesteşte nouă. Curat labirint! Întotdeauna mi s-a părut că romanele şi alte opere de acest fel ar trebui scrise pe câteva coloane, sub forma unor tabele cronologice.

– Ai dreptate, *señor*, i-a răspuns Rebecca. Într-o coloană s-ar citi, de pildă, că doamna de Val Florida îşi înşală soţul, în alta s-ar observa ce s-a ales de el în urma acestei întâmplări, ceea ce, fără îndoială, ar arunca o nouă lumină asupra întregii povestiri.

– Dar nu asta voiam să spun, a reluat Velásquez. Uite, de pildă, prinţul Sidonia, a cărui fire ţineam s-o înţeleg mai bine, în vremea asta el era deja ca şi mort. Oare nu era mai bine să se înceapă cu războiul portughez? Atunci, în a doua coloană l-aş vedea pe doctorul Sangro Moreno, chibzuind asupra artei medicale şi nu m-aş mira de acţiunile lui misterioase.

– Desigur, a intervenit Rebecca, surprizele în lanţ fac povestirea prea puţin interesantă, fiindcă nu poţi ghici niciodată ce va urma...

Atunci am luat eu cuvântul, spunând că în timpul războiului portughez tatăl meu era încă prea tânăr şi că nu te puteai mira îndestul de prudenţa pe care a arătat-o în problema prinţului Medina Sidonia.

– Ce să mai vorbim! m-a ironizat Rebecca. Dacă tatăl tău nu s-ar fi duelat cu cei unsprezece ofiţeri, s-ar fi ajuns la ceartă, aşa că bine a făcut că a prevenit-o...

Mi s-a părut că Rebecca îşi bate joc de noi toţi. Am descoperit în caracterul ei ceva ce semăna a zeflemea şi scepticism totodată. Mi-am zis că, cine ştie, poate că ne-ar povesti întâmplări cu totul deosebite

de cele cu gemenii cereşti şi m-am hotărât s-o întreb cândva de firul vieţii ei. Dar în vremea asta a venit clipa despărţirii şi fiecare s-a dus la ale sale.

ZIUA A DOUAZECI ŞI NOUA

Ne-am adunat dis-de-dimineaţă şi ţiganul, având răgaz, şi-a continuat povestirea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

După ce mi-a povestit istoria tatălui său, prinţesa Sidonia nu s-a mai arătat câteva zile în şir; coşuleţul mi-l aducea acum Giralda. De la ea am aflat că problema mea a fost rezolvată datorită intervenţiei unchiului mătuşii Dalanosa, părintele Jéronimo Santez. De fapt preoţii erau bucuroşi că le-am scăpat. Sentinţa Sfântului Oficiu [327] amintea numai de lipsa mea de consideraţie şi de o ispăşire de doi ani, iar numele meu a fost chiar trecut numai cu primele litere. Giralda m-a mai înştiinţat că mătuşa mea doreşte să mă ascund în aceşti doi ani, timp în care ca însăşi se va duce la Madrid şi acolo o să se ocupe de administrarea moşiei, pe care tata a lăsat-o pentru întreţinerea mea. Am întrebat-o pe Giralda dacă ea crede că voi rezista timp de doi ani în subterană. Ea mi-a răspuns că n-am altă

ieşire şi că, în sfârşit, propria ei siguranţă reclamă o asemenea prudenţă.

A doua zi, spre marea mea bucurie, a venit însăşi prinţesa. Îmi plăcea mult mai mult decât trufaşa ei doică. Şi oricum voiam să aflu continuarea peripeţiilor ei. Am rugat-o să mi le povestească, ceea ce a şi făcut...

Urmarea povestirii prinţesei Medina Sidonia

I-am mulţumit tatei pentru încrederea pe care mi-a arătat-o, punându-mă la curent cu întâmplările mai importante din viaţa sa. În vinerea următoare i-am înmânat iarăşi o scrisoare de la prinţul Sidonia. Nu mi-a citit-o şi nici pe următoarele, pe care le primea săptămânal, dar mereu pomenea de prietenul lui, căci discuţiile despre prinţ îl preocupau totdeauna mai mult decât orice.

Peste câtva timp m-a vizitat o femeie în vârstă, văduva unuia dintre ofiţeri. Tatăl ei fusese vasalul prinţului, iar ea i-a cerut dreptul de posesiune asupra unui domeniu dependent de prinţul Medina Sidonia. Nimeni nu mă rugase până atunci să-i vin în ajutor şi prilejul acesta îmi flata amorul propriu. Am scris o cerere în care am arătat clar şi exact toate drepturile bietei văduve. I-am dus cererea tatălui meu, care a fost foarte mulţumit de ea şi i-a trimis-o prinţului. Recunosc că mă aşteptam la asta. Prinţul a acceptat pretenţiile văduvei şi mi-a scris o scrisoare plină de politeţuri, arătându-se încântat de precocitatea mea. În realitate, am consacrat destul timp ca să-mi formez spiritul, lucru la care m-a ajutat foarte mult Giralda.

Aşa au trecut doi ani. Eram o fetiţă de şaisprezece ani, când, aflându-mă într-o zi în cabinetul tatei, am auzit deodată gălăgie pe stradă şi strigăte ale mulţimii adunate. Am alergat la fereastră şi am zărit o mare de oameni, îngrămădindu-se şi ducând parcă în triumf o caretă aurită, pe care am zărit stemele princiare ale neamului Medina Sidonia. O mulţime de curteni şi de paji s-au repezit la portieră şi am zărit ieşind un bărbat foarte arătos la înfăţişare, în veşmânt castilian, care atunci începuse să nu mai fie la modă. Purta o mantie scurtă, guler plisat, pene la pălărie, dar cea mai mare strălucire i-o dădea „Lâna de Aur“ împodobită cu briliante, atârnată pe piept. Tata s-a apropiat şi el de fereastră.

– Ah, el e, a strigat, m-aşteptam să vină.

Eu m-am dus în apartamentul meu şi abia a doua zi am făcut cunoştinţă cu el. Mai apoi îl vedeam zilnic, căci nu ieşea aproape deloc din casa tatei.

Curtea îl rechemase pe prinţ pentru probleme de mare însemnătate. Era vorba de potolirea unor nemulţumiri pe care noile impozite le provocaseră în Aragon. Marii nobili aragonezi, după cum ştii, poartă titluri diferite de ale nobililor din alte principate spaniole. Granzilor castilieni le corespund acolo *ricos hombres*. Neamul Sidonia era cel mai vechi dintre ei. Asta era suficient ca să asigure ascultare faţă de vorbele prinţului. Era iubit, de altfel, pentru însuşirile sale personale. Prinţul s-a dus la Saragosa şi a reuşit să împace dorinţa curţii cu folosul locuitorilor. A fost întrebat ce răsplată doreşte. A răspuns că vrea să respire pentru o vreme aerul patriei.

Prinţul, om sincer şi deschis la suflet, nu-şi ascundea câtuşi de puţin plăcerea pe care o gusta în tovărăşia mea, de aceea eram aproape

mereu împreună, în timp ce alţi prieteni ai tatei se ocupau, alături de el, de treburile statului.

Sidonia mi-a destăinuit că are oarecare înclinaţii spre gelozie, că uneori e chiar violent. Mereu vorbea numai despre el şi despre mine, iar când acest gen de discuţie are loc între un bărbat şi o femeie, relaţiile devin curând tot mai strânse. Aşa că nu m-am mirat deloc când, într-o bună zi, tata m-a chemat în cabinetul lui şi mi-a spus că prinţul îmi ceruse mâna.

Am răspuns că nu cer timp de gândire, căci, prevăzând că prinţului poate să-i placă fiica prietenului său, meditasem din timp asupra modului său de a judeca şi asupra diferenţei de vârstă dintre noi.

– Dar se ştie, am adăugat, că granzii spanioli obişnuiesc să-şi facă legături în familii egale cu ale lor. Cu ce ochi vor privi, deci, unirea noastră? Poate chiar că vor înceta să-i spună „tu“ prinţului, ceea ce este prima dovadă a dizgraţiei din partea lor.

– Acelaşi lucru i l-am spus şi eu prinţului, a zis tata, dar el mi-a răspuns că doreşte numai acceptarea ta, de rest se va îngriji el.

Sidonia era în apropiere. A intrat cu o sfială ciudată pentru un om ca el, cu o mândrie înnăscută. Vederea lui m-a mişcat. N-a aşteptat mult răspunsul meu. Aşa i-am fericit pe amândoi, căci tata nu mai putea de bucurie. Giralda ne-a împărtăşit şi ea fericirea.

A doua zi prinţul i-a invitat la masă pe granzii care se aflau pe atunci la Madrid. Când s-au adunat cu toţii, le-a cuvântat cam aşa:

– Alba, ţie mă adresez, căci te socotesc primul între noi, nu pentru că neamul tău a fost mai plin de virtuţi ca al meu, ci din respect pentru

memoria eroului al cărui nume îl porţi [328] . O prejudecată ce ne face cinste ne impune să ne alegem soţiile printre fiicele granzilor şi, fără îndoială, l-aş dispreţui pe cel care ar încheia o căsătorie nepotrivită din poftă de bogăţie sau ca să-şi satisfacă o vinovată pasiune. Cazul despre care vreau să vă vorbesc este de cu totul alt gen. Ştiţi bine că cei din Asturia se consideră ca fiind la fel de nobili ca regele însuşi [329] sau poate chiar mai mult. Deşi părerea asta este într-un fel exagerată, dar, pentru că îşi purtau titlurile încă înaintea intrării maurilor în Spania, au dreptul să fie socotiţi cea mai bună nobilime din întreaga Europă. Cel mai curat sânge asturian curge în venele Eleonorei de Val Florida, ca să nu mai vorbesc de însuşirile ei, tuturor cunoscute. Cred, aşadar, că o asemenea unire poate face numai cinste familiei fiecărui grande spaniol, iar, dacă vreunul este de altă părere, să ridice această mănuşă pe care o arunc acum în faţa voastră.

– Eu o ridic, a zis prinţul Alba. Ca să ţi-o dau înapoi odată cu urările de fericire pentru această distinsă legătură.

Spunând acestea, l-a îmbrăţişat pe prinţ şi după el au făcut la fel toţi granzii. Tata, povestindu-mi întâmplarea, a adăugat cu glas cam trist:

– Are în el acelaşi spirit cavaleresc ca întotdeauna, numai de şi-ar mai tempera cât de cât pornirile. Te conjur, dragă Eleonora, caută să nu-l superi niciodată cu nimic.

Ţi-am spus că, în ceea ce mă priveşte, aveam o oarecare înclinaţie spre orgoliu, dar nestăpânita sete de mărire m-a părăsit de îndată ce am potolit-o. Am devenit prinţesa Sidonia şi inima mi s-a umplut de cele mai dulci simţăminte. În căsnicie prinţul era cel mai plăcut dintre oameni, mă iubea fără margini, mi-arăta mereu aceeaşi

bunătate, aceeaşi nemărginită blândeţe, necontenită tandreţe şi atunci sufletul lui îngeresc i se citea pe faţă. Numai uneori, când vreun gând mohorât i-o brăzda, căpăta trăsături înfricoşătoare. Atunci, tremurând, mi-aminteam fără să vreau de ucigaşul lui van Berg.

Totuşi, puţine erau faptele care-l puteau supăra, cu mine totul îl făcea fericit. Îi plăcea să mă privească trebăluind, să-mi asculte glasul şi-mi ghicea cele mai ascunse gânduri. Socoteam că nu mă putea iubi mai mult, dar venirea pe lume a fiicei noastre i-a sporit dragostea ce-mi purta şi fericirea noastră a fost deplină.

În ziua când m-am întremat după slăbiciunile naşterii, Giralda a venit la mine şi mi-a spus:

– Iubită Eleonora, eşti soţie şi mamă, într-un cuvânt eşti fericită. Datoria mea mă cheamă în altă parte. Am hotărât să plec în America.

Am vrut s-o opresc.

– Nu, mi-a zis, prezenţa mea e absolut necesară acolo. Câteva zile mai târziu a plecat. Odată cu plecarea ei s-au sfârşit anii fericiţi ai vieţii mele. Ţi-am descris acel răstimp de fericire nepământeană. N-a durat mult, căci oamenii nu pot avea parte în timpul vieţii de o fericire aşa de mare ca a noastră. N-am puteri să-ţi povestesc acum necazurile mele. Te las, tinere prieten, o să ne vedem iarăşi mâine.

Povestirea tinerei prinţese m-a făcut tare curios. Doream să-i aflu urmarea, mai ales în ce chip o atât de mare fericire se putea preschimba în nenorocire. Dar gândurile mele s-au îndreptat brusc în altă direcţie. Mi-am amintit cuvintele Giraldei, care credea că voi

reuşi să rezist doi ani în închisoare. N-aveam nici cea mai mică intenţie s-o fac şi am început să-mi fac planuri de fugă.

A doua zi, tot prinţesa mi-a adus mâncarea. Avea ochii roşii, de parcă ar fi plâns mult. Mi-a spus, totuşi, că se simte în stare să-mi istorisească necazurile prin care trecuse şi a început povestea.

Ţi-am spus că Giralda era pentru mine *dueña major*. Locul ei a fost luat de *doña* Mensia, o femeie de vreo treizeci de ani, încă destul de tânără şi destul de ageră la minte şi de aceea o primeam uneori în societatea noastră. Pe atunci se purta de parcă ar fi fost îndrăgostită de soţul meu. Eu râdeam de asta, iar el nici măcar nu acorda atenţie faptului. De altfel, *doña* Mensia se străduia să-mi fie pe plac şi înainte de toate să mă cunoască mai bine. Nu o dată îndrepta discuţia spre subiecte vesele sau îmi povestea ce se mai bârfea prin oraş, aşa că adesea eram nevoită să-i cer să tacă.

Îmi alăptam singură copilul. Din fericire, l-am înţărcat înaintea groaznicelor întâmplări despre care ai să afli îndată. Prima lovitură care m-a încercat a fost moartea tatei, care, răpus de o boală violentă şi chinuitoare, şi-a dat sufletul în braţele mele, binecuvântându-ne pe amândoi şi neprevăzând clipele amare ce ne aşteptau.

Curând după aceea au izbucnit revoltele din Biscaya [330] . L-au trimis acolo pe prinţ, eu l-am însoţit până la Burgos. Noi avem domenii în toate provinciile Spaniei şi case aproape în toate oraşele. Aici aveam însă numai o reşedinţă de vară, la o milă depărtare de oraş, cea în care te afli acum. Prinţul m-a lăsat în eacu tot alaiul meu şi a plecat mai departe, acolo unde fusese trimis.

Într-o zi, întorcându-mă acasă, am auzit zgomot în curte. Mi-au spus că prinseseră un hoţ, care fusese rănit cu o piatră în cap. Era un tânăr

de o frumuseţe răpitoare. Câţiva servitori l-au adus în faţa mea şi l-am recunoscut pe Hermosito.

– O, cerule, nu-i un hoţ, ci un băiat cumsecade, crescut în Astorgas, la bunicul meu.

Apoi, întorcându-mă la mareşalul curţii, i-am cerut să-l ia pe bietul om la sine şi să se ocupe de el cu cât mai mare grijă. Mi se pare chiar că i-am spus că e fiul Giraldei, dar nu-mi amintesc prea bine.

A doua zi *doña* Mensia m-a înştiinţat că băiatul se luptă cu febra şi că aiurează, pomenindu-mi mereu numele şi rostind vorbe pline de duioşie şi pasiune. I-am răspuns că, dacă va îndrăzni vreodată să pomenească de asta, îndată voi porunci să fie izgonită din casa noastră.

– O să vedem, a răspuns ea.

I-am interzis să-mi mai apară înaintea ochilor. A doua zi a venit să mă îmbuneze, mi-a căzut la picioare şi am iertat-o.

O săptămână mai târziu, pe când eram singură, a intrat Mensia, sprijinindu-l pe Hermosito, slăbit din cale-afară.

– Mi-aţi poruncit să vin, doamnă, a zis el cu glas tremurat. M-am uitat mirată la Mensia, dar, nedorind să-l necăjesc pe fiul Giraldei, i-am cerut să-şi aducă scaunul la câţiva paşi de mine.

– Dragă Hermosito, i-am zis, mama ta n-a pomenit niciodată numele tău faţă de mine, aşa că aş vrea să aflu ce ţi s-a întâmplat de când nu ne-am mai văzut.

Cu glas slăbit şi adesea întrerupt, Hermosito mi-a povestit peripeţiile:

Povestirea lui Hermosito

Văzând corabia noastră cu pânzele întinse în plină mare, am pierdut orice speranţă să mai ajung la mal şi am început să deplâng asprimea neobişnuită cu care mama m-a gonit de lângă ea. Nu puteam pricepe în niciun chip de ce procedase aşa. Mi se spusese că sunt în slujba dumitale, doamnă, ţi-am slujit, deci, cu tot zelul de care eram în stare. Supunerea mea era fără margini, de ce atunci am fost gonit de parcă aş fi comis cel mai mare păcat? Cu cât mă gândeam mai mult la asta, cu atât puteam înţelege mai puţin.

În a cincea zi a călătoriei noastre, ne-am pomenit în mijlocul escadrei lui don Fernando Arudez. Ni s-a ordonat să navigam în spatele vasului-amiral. Pe puntea aurită şi împodobită cu o mulţime de steaguri l-am zărit pe don Fernando, cu pieptul plin de decoraţii. Un şir de ofiţeri îl înconjurau cu mult respect. Amiralul ne-a întrebat prin portavoce dacă n-am întâlnit pe careva pe drum şi ne-a ordonat să navigam mai departe. Trecând pe lângă el, căpitanul vasului nostru a zis:

– L-aţi văzut pe amiral, azi e marchiz, dar a început ca simplu mus, cum e ăsta care mătură acum puntea.

Când Hermosito a ajuns aici cu povestirea a aruncat de câteva ori o privire neliniştită spre Mensia. Ghicind că nu ar vrea să se justifice în prezenţa ei, am poftit-o să iasă din încăpere. M-am condus în aceasta numai de sentimentul prieteniei faţă de Giralda şi gândul că pot trezi

vreo bănuială nici nu-mi trecea prin minte. Când Mensia a ieşit, Hermosito a continuat astfel:

– Îmi pare rău că, hrănindu-mă la începutul vieţii din acelaşi izvor cu dumneata, doamnă, mi-am format spiritul deopotrivă cu al dumitale, aşa că nu mă puteam gândi decât la dumneata, prin dumneata sau despre ceea ce era în legătură cu dumneata. Căpitanul îmi spusese că don Fernando a ajuns, din simplu mus pe corabie, marchiz. Ştiam că tatăl dumitale este şi el marchiz, mi se părea însă că nu există nimic mai frumos decât acest titlu şi am întrebat în ce chip don Fernando l-a obţinut. Căpitanul m-a lămurit că amiralul avansase din treaptă în treaptă şi peste tot s-a distins prin fapte strălucite. De atunci am hotărât să intru în serviciul maritim şi am început să mă cocoţ pe catarge. Căpitanul, căruia îi fusesem încredinţat, se împotrivea cât putea, dar eu nu-l ascultam şi, când am ajuns la Vera Cruz, eram deja un marinar destul de bun.

Casa tatălui meu se afla pe malul mării. Am ajuns la ea cu o luntre. Tata m-a întâmpinat, înconjurat de o ceată de tinere mulatre şi mi-a cerut să le îmbrăţişez pe rând. Curând fetele au început să danseze, îmbiindu-mă în mii de feluri, şi seara a trecut astfel cu tot soiul de nebunii.

A doua zi corregidorul din Vera Cruz i-a declarat tatei că nu se cuvine să-şi primească fiul într-o casă rânduită în acest mod şi că trebuie să mă trimită la colegiul teatinilor. Cu părere de rău, tata a trebuit să se supună.

L-am găsit în colegiu pe părintele rector, care, ca să ne atragă spre învăţătură, ne repeta întruna că marchizul Campo Sález, pe atunci al doilea secretar de stat, fusese şi el cândva un biet student şi îşi datorează situaţia tocmai sârguinţei la carte. Văzând că şi pe această

cale se poate ajunge marchiz, doi ani în şir am învăţat cu un zel ieşit din comun.

În vremea asta, corregidorul din Vera Cruz a fost mutat în alt oraş, iar urmaşul lui era un om cu principii mai puţin severe. Tata a îndrăznit să mă ia înapoi acasă. Iarăşi am fost ţinta zburdălniciei tinerelor mulatre, care, aţâţate de tata, mă necăjeau în fel şi chip. Eu nu gustam câtuşi de puţin ghiduşiile astea, dar am învăţat multe lucruri noi şi abia acum îmi dădeam seama de ce am fost îndepărtat din Astorgas.

Atunci întregul meu mod de a gândi a suferit o teribilă schimbare. Simţiri necunoscute şi-au făcut loc în sufletul meu, trezind amintirea nevinovatelor jocuri din anii copilăriei. Gândul la fericirea pierdută, la luncile şi grădinile din Astorgas, pe care le cutreieraserăm împreună, doamnă, amestecat cu amintirea atâtor dovezi de bunătate din parte-ţi, toate astea într-o clipă mi-au copleşit mintea. Nu mă puteam împotrivi atâtor duşmani şi am căzut într-o stare de epuizare morală şi fizică. Doctorii susţineau că aveam febră tifoidă. Eu însă nu mă socoteam bolnav, dar adesea eram atât de rătăcit la minte, că vedeam obiecte care nu existau deloc în realitate.

Dar dumneata, doamnă, apăreai cel mai des în imaginaţia mea visătoare, nu aşa cum te văd acum, ci aşa cum te-am lăsat. Noaptea mă ridicam brusc din aşternut şi vedeam cum îmi apăreai, albă şi strălucitoare, în ceţoasa nemărginire. Când am ieşit din oraş, zarva cătunelor depărtate şi foşnetul câmpiilor îmi repetau numele tău. Uneori mi se părea că aluneci pe întinse şesuri înaintea ochilor mei, iar când ridicam ochii la cer, rugându-l să pună capăt chinurilor mele, îţi zăream chipul plutind printre nori.

Observasem că de obicei sufeream cel mai puţin în biserică, rugăciunea mai ales îmi aducea o mare uşurare. Am sfârşit prin a-mi petrece zile întregi numai prin locuri sfinte. Un călugăr, încărunţit în rugi şi pocăinţe, s-a apropiat o dată de mine şi mi-a spus:

– Fiule, inima ta e plină de o dragoste de care lumea asta nu e vrednică. Vino în chilia mea, acolo am să-ţi arăt drumul spre porţile raiului.

L-am urmat şi i-am văzut cămaşa de pocăinţă, nuielele şi alte unelte de tortură, la vederea cărora nu m-am înspăimântat deloc, căci nicio suferinţă nu se putea compara cu a mea. Călugărul mi-a citit câteva pagini din *Vieţile Sfinţilor*. L-am rugat să-mi împrumute cartea acasă şi toată noaptea m-am cufundat în lectură. Noi gânduri au pus stăpânire pe mine, vedeam ca în vis cerul deschis şi îngerii, care-mi aminteau făptura ta.

S-a răspândit atunci vestea căsătoriei tale cu prinţul Sidonia. Aveam de mult intenţia să mă fac preot, întreaga mea fericire o puneam în rugăciuni pentru fericirea şi mântuirea ta în viaţa viitoare. Cuviosul meu îndrumător mi-a zis că desfrânarea s-a strecurat în multe mănăstiri americane, sfătuindu-mă să mă duc pentru noviciat la Madrid.

I-am spus tatei ce aveam de gând. De mult nu-i cam venea la socoteală cucernicia mea, dar, necutezând să mă abată deschis de pe acest drum, m-a rugat să aştept măcar până la venirea, peste puţină vreme, a mamei mele. I-am răspuns că nu mai am părinţi pe lumea asta şi că cerul este singura mea familie. El nu mi-a zis nimic. Apoi m-am dus la corregidor, care mi-a lăudat intenţia şi m-a trimis cu prima corabie în Spania.

Ajuns la Bilbao, am aflat că mama tocmai plecase în America. Aveam, după cum vă spusesem deja, scrisori de recomandare către Madrid. Când am trecut prin Burgos, mi s-a spus că dumneata locuieşti în împrejurimile oraşului, aşa că am vrut să te mai văd o dată înainte de a renunţa pentru totdeauna la lumea aceasta. Mi se părea că, dacă te mai văd o dată, mă voi ruga cu atât mai fierbinte pentru dumneata.

Am luat-o, aşadar, pe drumul spre casa voastră. Am intrat în prima curte, crezând că voi da de unul din vechii servitori, căci auzisem cum că ţi-ai oprit toată curtea din Astorgas. Am vrut să mă fac cunoscut lor şi să-i rog să mă aşeze într-un loc de unde voi putea să te zăresc când te vei urca în trăsură. Voiam să te văd, doamnă, fără ca eu să mă arăt.

În vremea asta, pe acolo treceau numai necunoscuţi şi nu ştiam ce să fac. Am intrat într-o odaie cu totul goală. La urmă mi s-a părut că zăresc pe cineva cunoscut. Am intrat, când pe neaşteptate am fost lovit cu o piatră în cap... Dar văd că povestea mea te-a tulburat peste măsură...

– Pot să te asigur, a continuat prinţesa, că rătăcirea bigotă a lui Hermosito trezise în mine numai milă, dar când începuse să vorbească despre grădinile din Astorgas, despre jocurile anilor noştri de copilărie, amintirea fericirii pe care o trăisem atunci, gândul la fericirea mea de-acum şi un fel de teamă faţă de viitor, un simţământ plăcut şi trist totodată mi-au strâns inima şi am simţit că lacrimile îmi curg pe obraz.

Hermosito s-a ridicat. Mi s-a părut că voia să-mi sărute poala rochiei, dar genunchii îi tremurau, s-a aplecat la picioarele mele şi braţele lui m-au cuprins cu putere.

În clipa aceea mi-am aruncat privirea în oglinda din faţa mea. I-am văzut pe Mensia şi pe prinţ, dar chipul acestuia căpătase o expresie atât de fioroasă, că abia l-am recunoscut.

Sângele mi-a îngheţat în vene. Am ridicat iar ochii spre oglindă, dar de data asta n-am mai văzut pe nimeni.

M-am smuls din braţele lui Hermosito, am strigat-o pe Mensia, i-am cerut să se ocupe de el şi m-am dus în apartamentul meu. Întâmplarea asta m-a neliniştit din cale-afară, căci servitorii mă asiguraseră că prinţul nu se întorsese din Biscaya.

A doua zi am încercat să aflu ce s-a întâmplat cu Hermosito. Mi s-a răspuns că nu mai e în casa noastră.

Trei zile mai târziu, când tocmai mă pregăteam de culcare, Mensia mi-a adus o scrisoare de la prinţ, cu numai câteva cuvinte:

„Fă ce-ţi spune *doña* Mensia. Aşa îţi cere soţul şi judecătorul tău.“

Mensia mi-a legat ochii cu o basma. Am simţit cum sunt luată de mâini şi adusă aici, în subterană. Am auzit scrâşnetul lanţurilor. Mi s-a scos basmaua de pe ochi şi i-am văzut pe Hermosito, cu grumazul legat de stâlpul de care te sprijini. Ochii lui îşi pierduseră strălucirea şi faţa îi era neobişnuit de palidă.

– Dumneata eşti oare, doamnă? a îngăimat el cu glas stins. Nu-ţi pot vorbi, nu mi se dă apă şi limba mi s-a lipit de cerul gurii. N-o s-o mai duc mult. Dacă voi merge la cer, o să mă rog pentru tine.

În aceeaşi clipă, prin deschizătura din perete a fost tras un foc de armă şi glonţul i-a sfărâmat lui Hermosito braţul.

– Doamne Dumnezeule, a strigat el, iată-i pe călăii mei! Din acelaşi loc s-a auzit a doua împuşcătură, dar n-am mai văzut urmarea, căci îmi pierdusem cunoştinţa.

Revenindu-mi, m-am văzut înconjurată de slujnicele mele, care păreau a nu şti nimic. Mi-au spus doar că Mensia părăsise casa. A doua zi de dimineaţă a venit scutierul prinţului, comunicându-mi că stăpânul lui plecase chiar în noaptea aceea cu o misiune secretă în Franţa şi că se va întoarce peste câteva luni.

Rămânând singură cu mine însămi, mi-am luat inima-n dinţi, încredinţându-mi soarta Celui de Sus şi m-am consacrat creşterii fiicei mele.

După trei luni, Giralda s-a întors. Venise din America la Madrid ca să-şi caute fiul la mănăstirea unde credea că-şi petrecuse vremea noviciatului. Negăsindu-l acolo, a plecat la Bilbao şi, pe urmele lui Hermosito, a ajuns la Burgos. Temându-mă de vreo izbucnire de disperare, i-am spus numai o parte din adevăr, dar ea, jelindu-se toată, a reuşit să-mi smulgă întreaga taină. O cunoşti cât e de aprigă şi nestăpânită. Mânia, disperarea, cele mai teribile sentimente ce pot stăpâni sufletele, îi frământau pe rând cugetul. Eram prea nefericită ca s-o pot linişti.

Într-o zi, făcând curăţenie, Giralda a descoperit în peretele odăii ei o uşiţă secretă şi pe acolo a ajuns în subterană, unde a găsit stâlpul de care ţi-am pomenit. Se mai vedeau pe el urme de sânge. A intrat la mine cu mintea complet rătăcită. De atunci se închidea mereu în camera ei, dar cred că rămânea în subterana aceea nenorocită, făcând planuri de răzbunare.

O lună mai târziu mi s-a anunţat sosirea prinţului. El a intrat cu un aer serios, a îmbrăţişat copilul, apoi mi-a cerut să iau loc, aşezându-se şi el lângă mine.

– Doamnă, a început, m-am gândit mult cum să procedez în ceea ce te priveşte. Am hotărât să nu fac nicio schimbare, de niciun fel. Te vor sluji aceiaşi oameni în casa mea, cu acelaşi respect ca şi până acum, vei primi din parte-mi, în aparenţă, aceleaşi dovezi de devotament. Totul va dura până când fiica ta va împlini şaisprezece ani.

– Şi ce se va întâmpla cu mine când fiica mea va împlini şaisprezece ani? l-am întrebat.

În clipa aceea Giralda a adus ciocolata. Mi-a trecut prin cap că este otrăvită. Prinţul mi-a răspuns:

– În ziua când fiica ta va împlini şaisprezece ani, am s-o chem la mine şi am să-i spun aşa: „Chipul tău, copila mea, mi-l aminteşte pe cel al femeii a cărei istorie am să ţi-o povestesc. Era frumoasă şi părea a avea un suflet şi mai frumos, dar ce folos, când se prefăcea doar a fi virtuoasă? Se pricepea atât de bine să păstreze aparenţele, că datorită acestui fapt a contractat una din cele mai strălucite căsătorii din Spania. Într-o zi, când soţul ci a trebuit să plece pentru câteva săptămâni, a poruncit să-i fie adus din ţinutul ei de baştină un flăcăiaş nenorocit. Şi-au amintit împreună vechile hârjoane ale dragostei şi au căzut unul în braţele celuilalt. Această ipocrită dezgustătoare este mama ta.“ Apoi am să te gonesc din casă şi ai să te duci să plângi pe mormântul mamei tale, care n-a fost mai vrednică decât tine.

Nedreptatea îmi călise deja sufletul într-atâta, că vorbele astea n-au făcut nicio impresie asupra mea. Mi-am luat copilul în braţe şi am plecat în camera mea.

Din nenorocire, am uitat de ciocolată, iar prinţul, cum am aflat mai târziu, nu mâncase nimic de două zile. Ceaşca era în faţa lui, a băut-o până la fund, apoi s-a dus în camera lui. O jumătate de oră mai târziu a trimis să fie chemat doctorul Sangro Moreno şi a poruncit să nu fie nimeni lăsat să intre în afară de el.

Pe doctor nu l-au găsit, fiindcă era plecat într-o suburbie a oraşului, unde-şi făcea de obicei disecţiile. S-au dus după el, dar nici acolo nu l-au găsit. L-au căutat pe la toţi bolnavii, până la urmă a venit după vreo trei ore, dar l-a găsit pe prinţ fără suflare.

Sangro Moreno a cercetat cu mare atenţie corpul prinţului, s-a uitat la unghii, la ochi, la limbă, a cerut să i se aducă de-acasă o grămadă de sticluţe şi a început tot felul de experienţe. La sfârşit, a venit la mine şi mi-a spus:

– Vă pot garanta, doamnă, că prinţul a murit ca urmare a otrăvirii cu un amestec de răşină narcotică şi metal corosiv. Cum însă nu e datoria mea să fac pe judecătorul, am să las chestiunea în seama Judecătorului Suprem din Cer. Lumii am să-i spun că prinţul a murit de apoplexie.

Au venit şi alţi doctori care au confirmat părerea lui Sangro Moreno.

Am chemat-o pe Giralda şi i-am repetat cuvintele doctorului. Fâstâceala a trădat-o imediat.

– Mi-ai otrăvit soţul, i-am zis, cu ce drept o creştină îşi îngăduie o asemenea crimă?

– Sunt creştină, mi-a răspuns, e adevărat, dar mai sunt şi mamă şi dacă ţi-ar fi omorât cineva propriul copil, cine ştie dacă n-ai fi devenit mai teribilă decât o tigroaică înfuriată.

N-am ştiut ce să-i răspund la asta, dar i-am atras atenţia că, în locul prinţului, mă putea otrăvi pe mine.

– Nicidecum, a răspuns ea, priveam prin gaura cheii şi aş fi intrat îndată, dacă ai fi atins ceaşca.

Au apărut capucinii, cerând corpul prinţului şi, cum aveau la ei porunca scrisă a arhiepiscopului, nu era chip să le fii împotrivă.

Giralda, care până atunci se arătase destul de curajoasă, a devenit deodată neliniştită. Tremura la gândul că în timpul îmbălsămării trupului s-ar putea descoperi urme de otravă şi rugăminţile ei stăruitoare m-au făcut să accept expediţia aceea nocturnă, căreia îi datorez plăcerea de a te avea acum în casa mea.

Vorbirea mea emfatică la cimitir avea drept scop să-i înşele pe servitori. Văzând însă că în loc de corpul prinţului te-au adus aici pe tine, a trebuit, ca să nu vadă că am greşit, să îngrop lângă capela grădinii o simplă păpuşă.

În ciuda acestor măsuri de prevedere, Giralda nici acum nu s-a liniştit, mereu vorbeşte de întoarcerea în America şi vrea să te ţină aici până ce va lua o hotărâre fermă. Cât despre mine, nu mă tem de nimic şi, dacă mă vor chema la judecată, am să spun sincer tot adevărul. De altfel, am prevenit-o şi pe Giralda că aşa am să fac.

Nedrept şi crud cum fusese, prinţul nu se mai putea bucura de dragostea mea, n-aş fi putut trăi alături de el. Singura mea fericire este fetiţa mea. Nu mă tem pentru soarta ei. O să moştenească titluri şi averi din belşug, aşa că n-am să fiu nevoită să mă îngrijesc de viitorul ei.

Asta e tot ce voiai să afli, tânărul meu prieten. Giralda ştie că-ţi povestesc istoria noastră şi susţine că nu trebuie să te lăsăm pradă unor închipuiri zadarnice. Dar mă sufoc în pivniţa asta, trebuie să mă întorc sus, să respir aer curat.

Îndată ce a plecat prinţesa, mi-am aruncat privirea în jur şi, într-adevăr, mi-am dat seama că aspectul închisorii mele era cât se poate de trist. Mormântul tânărului martir şi stâlpul de care fusese înlănţuit o făceau şi mai sumbră. Mă simţisem bine aici câtă vreme mă temusem de teatini, dar acum, când chestiunea era lămurită, şederea într-un loc ca acesta începea să-mi devină de nesuferit. Mă amuza credinţa Giraldei, care intenţiona să mă ţină acolo doi ani. De fapt, amândouă femeile se pricepeau aşa de puţin să stea de pază, că lăsau deschisă uşa către subterană, socotind, desigur, că gratiile care mă despărţeau de libertate sunt un obstacol de neînvins. În vremea asta, eu îmi croisem un plan nu numai pentru fugă, dar şi pentru cei doi ani care-mi fuseseră daţi pentru ispăşire. În două vorbe am să vă spun ce pusesem la cale.

În timpul şederii în colegiul teatinilor mă gândisem adesea ce fericiţi păreau a fi micii cerşetori de la poarta bisericii noastre. Soarta lor mi se părea mult mai plăcută decât a mea. În fapt, în timp ce eu mă uscam cu nasul în cărţi, fără să-i pot mulţumi niciodată pe profesorii mei, aceşti copii fericiţi ai mizeriei alergau pe uliţi, jucau cărţi pe treptele pridvorului, plătindu-şi unul altuia cu castane. Uneori se

băteau până nu mai puteau şi nimeni nu le întrerupea această distracţie, se tăvăleau prin colbul drumului şi nimeni nu-i punea să se spele. Se dezbrăcau pe stradă şi-şi spălau cămăşile la fântână. Care altă viaţă putea fi mai plăcută?

Cu gândul la o asemenea fericire, mi-am zis că cel mai bine va fi dacă, ieşind din închisoare, o să-mi aleg pentru vremea penitenţei cariera de cerşetor. Ce-i drept, eram destul de cultivat şi, după vorbă, puteam fi descoperit de colegii mei, dar mă aşteptam să le deprind repede obiceiurile şi apoi, după doi ani, să mă întorc la ale mele. Deşi ideea era cam ciudată, în situaţia în care mă găseam nu vedeam alta mai bună.

Acestea fiind zise, am frânt lama cuţitului şi am început să trudesc la pilirea gratiilor. Cinci zile în şir m-am căznit cu un singur drug. Am măturat cu grijă pulberea de pe piatră şi am pus fierul la loc, aşa că nu se putea ghici nimic.

În ziua când am terminat de lucru, coşuleţul mi l-a adus Giralda. Am întrebat-o dacă nu se teme că s-ar descoperi întâmplător cum aduce de mâncare unui băiat necunoscut, ţinut la închisoare.

– Nicidecum, mi-a răspuns ea, trapa prin care ai ajuns aici dă într-un pavilion separat. Am pus să se zidească uşa pavilionului sub pretextul că-i provoacă prinţesei amintiri dureroase, iar trecerea prin care ajungem la tine vine de la dormitorul meu şi e acoperită cu un covor.

– Dar trebuie să fie asigurată cu o uşiţă ferecată?

– Deloc, mi-a zis, uşa este destul de uşoară, dar bine ascunsă şi apoi, când ies, îmi închid odaia cu cheia. Mai sunt aici şi alte subterane ca

asta şi, după câte îmi pot închipui, înaintea noastră trebuie să fi stat aici destui amanţi geloşi şi, cu siguranţă, s-au făptuit nu puţine crime.

Spunând acestea, Giralda a vrut să plece.

– De ce aşa de repede? am întrebat-o.

– N-am timp de pierdut, a răspuns ea. Prinţesa şi-a încheiat azi a şasea săptămână de doliu şi vrea să iasă la plimbare.

Aflasem ce doream şi n-am mai reţinut-o pe Giralda, care a ieşit fără a închide uşa nici de data asta. Am scris la repezeală o scrisoare de scuze prinţesei, am pus-o pe gratii, apoi am scos unul din drugii de fier şi am pătruns în cealaltă încăpere subterană, de unde, printr-un coridor întunecos, am ajuns la o uşă încuiată. Am auzit zgomot de trăsură şi tropăit de cai. Am dedus că prinţesa, împreună cu dădaca ei, părăsiseră vila.

Am început să zgâlţâi uşa. Scândurile putrezite n-au rezistat mult atacurilor mele. Am intrat în odaia doicii, dar, ştiind că obişnuia să închidă uşa cu cheia, am socotit că pot să-mi îngădui, fără teamă, o clipă de odihnă.

M-am uitat în oglindă şi am constatat că figura mea nu corespunde nici pe departe carierei pe care urma s-o îmbrăţişez. Am luat un cărbune din sobă, mi-am înnegrit niţeluş faţa palidă, apoi mi-am sfâşiat cămaşa şi pantalonii. M-am apropiat de fereastră şi am văzut că dădea spre grădina cândva plăcută a stăpânilor casei, dar în clipa de faţă complet părăsită.

Deschizând fereastra, am observat că niciuna din cele rămase nu dădea spre aceeaşi parte a casei. Nu era prea sus, aş fi putut sări, dar am preferat să folosesc cearşafurile Giraldei. Sprijinit de un copac, m-am căţărat de zid şi am ajuns în câmp, fericit că respir aerul libertăţii şi că scap astfel de teatini, de Inchiziţie, de prinţesă şi de doica ei.

Am zărit de departe Burgosul, dar am luat-o în sens invers şi în curând am ajuns la o cârciumă prăpădită. I-am arătat hangiţei cei douăzeci de reali, pe care-i ţineam înfăşuraţi cu grijă în hârtie, spunându-i că vreau să cheltuiesc toţi banii în localul ei. Ea a zâmbit auzindu-mi vorbele şi mi-a adus pâine şi ceapă, de două ori mai mult faţă de banii mei. Aveam la mine ceva mai mulţi bani, dar mă temeam s-o recunosc. Am mâncat, pe urmă m-am dus în grajd şi am adormit, aşa cum doarme de obicei un om în al şaisprezecelea an de viaţă.

Am ajuns la Madrid fără vreo păţanie demnă de povestit. Când am intrat în oraş se lăsa amurgul. Am găsit repede casa mătuşii mele. Vă puteţi închipui cum m-a primit. Cu toate acestea, m-am oprit la ea numai pentru o clipă, fiindcă mi-era teamă să-mi trădez prezenţa. M-am dus în Prado, m-am lungit pe iarbă şi am adormit.

M-am trezit a doua zi în zori şi am pornit-o prin pieţe şi uliţe, căutând un loc dintre cele mai potrivite pentru noua mea ocupaţie. Trecând pe strada Toledo, am întâlnit o fată ducând o sticlă cu cerneală. Am întrebat-o dacă întâmplător nu vine de la *señor* Avadoro.

– Nu, mi-a răspuns ea, vin de la don Felipe del Tintero Largo.

M-am convins că tata era cunoscut şi acum sub acelaşi nume şi că se ocupa cu aceleaşi treburi.

Trebuia, totuşi, să mă gândesc la alegerea unui loc oarecare. Am văzut lângă intrarea bisericii Sf. Roch câţiva cerşetori de vârsta mea, al căror aspect era pe gustul meu. M-am apropiat de ei spunându-le că am venit din provincie ca să mă las în voia celor milostivi, dar că mi-a mai rămas un pumn de reali pe care îi adaug bucuros la caseta comună, dacă au aşa ceva. Cuvintele acestea au făcut o frumoasă impresie asupra lor. Mi-au răspuns că, într-adevăr, au o casetă comună, depusă la o precupeaţă de castane de la colţul străzii. M-au dus acolo, apoi ne-am întors în faţa bisericii şi am început să jucăm taroc [331] . În timp ce jocul ne absorbise toată atenţia, un trecător bine îmbrăcat părea să ne examineze pe fiecare cu ochi cercetător. La urmă s-a oprit asupra mea şi mi-a cerut poruncitor să-l urmez.

M-a dus într-o stradă dosnică şi mi-a zis:

– Băiete, te-am ales pe tine dintre toţi ceilalţi pentru că mutrişoara ta trădează mai multă inteligenţă decât a altora şi tocmai asta-mi trebuie pentru ce am eu în gând. Ascultă-mă cu atenţie. Vezi pe aici o mulţime de femei trecând în sus şi în jos, îmbrăcate toate în rochii de mătase neagră şi voaluri cu dantelă neagră, care le acoperă atât de bine faţa, că e imposibil s-o recunoşti pe vreuna. Din fericire, modelele de mătase şi dantelă sunt diferite, aşa că în acest fel e uşor s-o urmăreşti pe una sau pe alta dintre aceste frumoase necunoscute. Eu sunt iubitul unei tinere persoane, care, după cât se pare, are o oarecare înclinaţie spre infidelitate, aşa că am hotărât ferm să mă conving singur de asta. Ai aici două bucăţi de mătase şi două de dantelă. Dacă ai să observi două femei îmbrăcate cu straie asemănătoare, să fii atent dacă intră în biserică sau în casa de vizavi,

care aparţine cavalerului de Toledo. Atunci să-mi dai de ştire la negustorul de vinuri de la colţul străzii. Uite aici un ducat de aur. Mai capeţi unul, dacă faci treabă bună.

În timp ce necunoscutul îmi vorbea astfel, l-am privit atent şi mi s-a părut că arăta mai degrabă a soţ decât a amant. Mi-au venit în minte cruzimile prinţului Sidonia şi mi-a fost teamă să nu greşesc cumva, sacrificând sentimentele de dragoste negrelor bănuieli ale lui Hymenaios [332] . Am hotărât, aşadar, să îndeplinesc numai jumătate din sarcina primită, adică să-i spun gelosului dacă cele două femei au intrat în biserică. În caz contrar, să le previn pe ele însele de primejdia care le păştea.

M-am întors la camarazii mei, le-am zis să joace mai departe fără să ia seama la mine şi m-am aşezat pe caldarâm, cu bucăţile de mătase şi dantelă în faţa mea.

În curând mai multe femei au început să vină, perechi-perechi. În sfârşit s-au apropiat două la care am recunoscut rochiile arătate de soţul sau amantul uneia dintre ele. Amândouă s-au prefăcut că intră în biserică, dar s-au oprit la intrare, s-au uitat în jur, să vadă dacă le urmăreşte cineva, apoi au traversat repede strada şi au intrat în casa de vizavi.

Când Pandesowna a ajuns în acest punct al povestirii, a venit cineva să-l cheme şi a trebuit să plece. Atunci Velásquez a luat cuvântul:

– Cu adevărat mă tem de toată istoria asta. Toate peripeţiile ţiganului încep de-a dreptul şi ascultătorul crede că acuş-acuş o să audă sfârşitul, când colo, nici pomeneală de aşa ceva: o povestire naşte altă povestire, din care se desprinde a treia, ceva de soiul acelor caturi, care în anumite cazuri pot fi împărţite la infinit. Există modalităţi

pentru a opri progresiile de orice fel, dar în acest caz, pentru tot ce ne înşiră ţiganul, pot obţine numai o încâlceală de neînţeles.

– Cu toate astea, l-a înţepat Rebecca, îl asculţi, *señor*, cu mare plăcere, căci mi se pare că aveai intenţia să te duci direct la Madrid şi când colo nu-i chip să ne părăseşti.

– Două sunt cauzele care mă fac să rămân în aceste locuri, a răspuns Velásquez, mai întâi, am început nişte calcule importante pe care doresc să le termin. Al doilea, recunosc, doamnă, că lângă nicio altă femeie nu am simţit atâta plăcere ca alături de dumneata, mai precis, eşti singura femeie cu care convorbirea e o adevărată plăcere.

– Stimate prinţ, i-a zis evreica, aş fi bucuroasă ca această a doua zi să devină cândva cea dintâi.

– Desigur, îţi pasă prea puţin, dacă mă gândesc la dumneata înainte sau după geometrie. Alt lucru mă pune pe gânduri. Nu-ţi cunosc până acum numele şi trebuie să-l notez cu X sau Z, litere pe care în algebră le dăm de obicei valorilor necunoscute.

– Numele meu, i-a replicat evreica, este o taină, pe care bucuroasă aş încredinţa-o onestităţii tale, de nu m-aş teme de urmările faptului că eşti atât de distrat.

– Nu-ţi fie teamă, doamnă, a întrerupt-o Velásquez. Folosind frecvent simbolurile grafice în calcule, m-am obişnuit să definesc aceleaşi valori întotdeauna în acelaşi mod. Câtă vreme ţi-am stabilit o dată un nume oarecare, mai târziu, oricât de sincer ai dori-o, nu vei mai putea să-l schimbi.

– Bine, atunci, a spus Rebecca, numeşte-mă, deci, Laura Uceda.

– Cu multă plăcere, a răspuns Velásquez, sau frumoasa Laura, învăţata Laura, încântătoarea Laura, fiindcă toate sunt exponentele valorii tale generale.

În timp ce discutau în felul acesta, mi-a venit în minte făgăduiala făcută haiducului, cum că-l voi vizita la patru sute de paşi spre apus de tabără. Mi-am luat sabia şi, îndepărtându-mă la distanţa ştiută, am auzit un pocnet de pistol. M-am îndreptat spre pădurea de unde venise împuşcătura şi am dat de oamenii cu care avusesem de-a face mai înainte. Şeful lor mi-a zis:

– Bun venit, *señor* cavalere, văd că ştii să-ţi ţii cuvântul şi nu mă îndoiesc că eşti la fel de curajos. Vezi crăpătura aceea în stâncă? Ea duce spre o subterană, unde eşti aşteptat cu cea mai mare nerăbdare. Sper să nu ne înşeli încrederea.

Am intrat în subterană, lăsându-l afară pe necunoscut, care n-avea de gând să mă urmeze. Făcând câţiva paşi înainte, am auzit un zgomot în spatele meu şi am văzut cum lespezi imense închideau intrarea cu ajutorul unui mecanism secret. Slaba frântură de lumină care se strecura prin deschizătura din stâncă a dispărut într-un coridor întunecos. Totuşi, în ciuda întunecimii, păşeam uşor, căci drumul era neted şi nu prea înclinat. Nu am obosit deloc, dar cred că nu puţini ar fi fost cei care, în locul meu, ar fi încercat un sentiment de teamă umblând aşa, fără rost, prin măruntaiele pământului. Am mers întruna, vreo două ceasuri bune. Într-o mână ţineam sabia, cu cealaltă bâjbâiam ca să mă asigur împotriva eventualelor lovituri. Deodată am simţit o adiere uşoară alături de mine şi un glas lin şi armonios mi-a şoptit la ureche:

– Cu ce drept cutează un muritor să pătrundă în ţara gnomilor? [333]

Un al doilea glas, la fel de blând, a răspuns:

– Poate că vine să ne fure comorile.

Primul glas a reluat:

– Dac-ar vrea să arunce sabia, ne-am apropia de el. La rândul meu, mi-am potrivit glasul şi le-am vorbit

– Fermecătoare gnomide, dacă nu mă înşel, vă recunosc după glas. N-am voie să arunc sabia, dar am înfipt-o în pământ, aşa că puteţi să vă apropiaţi fără frică.

Zeităţile subpământene m-a îmbrăţişat de ambele părţi, dar un simţământ ascuns m-a făcut să cred că sunt verişoarele mele.

Lumina vie care a ţâşnit deodată din toate părţile m-a convins că nu mă înşelasem. M-au dus într-o grotă împodobită cu macaturi şi pietre scumpe, strălucind în miile de culori ale opalului.

– Ei, ia spune, a început Emina, eşti bucuros că ne revedem? Acum te ştim alături de tânăra israelită, pe cât de frumoasă, pe atât de înţeleaptă.

– Pot să-ţi garantez, i-am răspuns, că Rebecca n-a făcut asupră-mi nicio impresie, dar de câte ori vă văd mă gândesc cu nelinişte că n-am să vă revăd. Au vrut să-mi bage în cap că sunteţi duhuri necurate, dar n-am crezut niciodată aşa ceva. Un glas lăuntric mă asigură că sunteţi fiinţe de soiul meu, făcute pentru dragoste. Lumea spune că poţi iubi cu adevărat numai o singură femeie – asta-i fără îndoială greşit, fiindcă eu vă iubesc pe amândouă deopotrivă. Inima mea nu vă desparte câtuşi de puţin, amândouă sunteţi la fel de stăpâne pe ea.

– Ah! a exclamat Emina, sângele abenceragilor vorbeşte prin tine, dacă poţi să iubeşti două femei deodată. Primeşte atunci sfânta credinţă care îngăduie poligamia.

– Poate că, a întrerupt-o Zibelda, atunci ai putea chiar să ajungi pe tronul Tunisului. Dac-ai vedea această ţară minunată, seraiurile Bardo şi Manuba [334] , grădinile, fântânile arteziene, băile pline de delicii şi miile de tinere sclave, de o mie de ori mai frumoase ca noi...

– Să nu vorbim, i-am răspuns, de împărăţiile astea pe care le luminează soarele. Acum ne găsim în nici eu nu ştiu ce văgăună, dar cum suntem la marginea infernului, putem să gustăm aici plăcerile pe care, Profetul, după cum se spune, le făgăduieşte aleşilor lui.

Emina a zâmbit plină de dorinţe, apoi s-a uitat la mine cu ochi galeşi. Zibelda mi s-a aruncat de gât.

ZIUA A TREIZECEA

Trezindu-mă, nu le-am mai găsit pe verişoare. Cuprins de nelinişte, m-am uitat în jur şi am zărit înainte-mi altă galerie, de data asta luminată. Am ghicit că e drumul pe care trebuie s-o pornesc. M-am îmbrăcat în grabă şi, după o oră şi jumătate de mers, am ajuns la nişte scări întortocheate, prin care puteam, după dorinţă, să ajung la suprafaţă sau să mă afund mai mult în adâncurile pământului. Am ales a doua cale şi am ajuns într-o subterană, unde am văzut un mausoleu din marmură albă, luminat de patru lămpi, şi un bătrân derviş, aşezat alături şi rostind rugăciuni.

Bătrânul s-a întors spre mine şi a zis cu glas blând:

– Bine-ai venit, *señor* Alfons, te aşteptam de multă vreme.

L-am întrebat dacă acestea nu sunt cumva subteranele lui Kasr-Gomélez.

– Nu te-ai înşelat, nobile nazarinean, mi-a răspuns dervişul. Mormântul închide vestita taină a Gomélezilor, dar înainte de a-ţi povesti acest însemnat subiect, dă-mi voie să-ţi ofer ceva de-ale gurii. Azi o să ai nevoie de toate puterile minţii şi ale trupului tău şi poate

că – a adăugat răutăcios – acesta din urmă o să simtă nevoia de odihnă.

Spunând acestea, bătrânul m-a condus în grota vecină, unde mă aştepta un dejun apetisant. În timp ce mâncam, m-a rugat să-l ascult cu atenţie:

– *Señor* Alfons, nu mi-e străin faptul că frumoasele tale verişoare ţi-au povestit istoria înaintaşilor tăi şi ţi-am vorbit despre importanţa pe care o dădeau ei tainei lui Kasr-Gomélez. De fapt, nimic altceva nu poate fi mai important pe lume. Omul care cunoaşte taina noastră ar putea aduce uşor la supunere popoare întregi şi, poate, să întemeieze chiar o împărăţie universală. Dar, pe de altă parte, aceste mijloace puternice şi primejdioase, aflându-se în mâinile unor nechibzuiţi, ar putea distruge pentru multă vreme ordinea instituită prin supunere. Legile după care ne conducem de veacuri au stabilit că taina poate fi dezvăluită numai celor din neamul Gomélezilor, şi asta atunci când încercări repetate la care sunt supuşi ne conving de modul lor ferm şi drept de a gândi. Mai trebuie, totodată, să se ceară depunerea unui jurământ solemn, întărit cu toată puterea formelor religioase. Dar, cunoscându-ţi caracterul, cuvântul tău de onoare ne este de ajuns. Rogu-te, aşadar, să ne dai cuvântul de onoare că n-ai să dezvălui niciodată nimănui ceea ce ai să vezi sau ai să auzi.

În prima clipă mi s-a părut că, aflându-mă în serviciul regelui Spaniei, nu se cuvine să-mi dau cuvântul fără să ştiu mai întâi dacă nu sunt în grotă lucruri care nu s-ar potrivi demnităţii sale. I-am explicat asta dervişului.

– Prudenţa ta, *señor*, este cât se poate de la locul ei, mi-a răspuns bătrânul, braţul tău aparţine regelui căruia îi slujeşti, dar aici te găseşti în ţinuturi subpământene, unde puterea lui n-a ajuns

niciodată. Sângele din care te tragi îţi impune şi el anumite îndatoriri, în sfârşit, cuvântul de onoare pe care ţi-l cer este numai o urmare firească a celui pe care l-ai dat verişoarelor tale.

M-am mulţumit cu această argumentare, ce-i drept, oarecum ciudată, şi mi-am dat cuvântul.

Atunci, dervişul a împins unul dintre pereţii mausoleului şi mi-a arătat nişte trepte care duceau într-o subterană şi mai adâncă.

– Coboară pe aici, mi-a zis, eu nu trebuie să te însoţesc. Diseară voi veni la tine.

Am coborât şi am văzut jos lucruri pe care cu mare plăcere vi le-aş povesti dacă acel cuvânt dat n-ar fi o piedică de neînvins.

Aşa cum făgăduise, spre seară dervişul şi-a făcut apariţia. Am ieşit împreună şi am ajuns la altă grotă, unde ne aştepta cina. Masa era aşezată sub un pom de aur, înfăţişând genealogia Gomélezilor. Pomul se desfăşura în două ramuri principale, din care una, consacrată Gomélezilor mahomedani, părea a înflori cu toată puterea, cealaltă, a Gomélezilor creştini, se uscase de-a binelea şi-şi întindea mărăcinii lungi şi înfricoşători. După cină dervişul mi-a spus:

– Nu te mira de deosebirea dintre aceste două ramuri. Gomélezii credincioşi legilor Profetului au primit drept răsplată coroane, pe când ceilalţi au trăit necunoscuţi, ocupând posturi prea puţin însemnate. Niciunuia dintre ei nu i s-a dezvăluit vreodată taina noastră şi, dacă s-a făcut o excepţie cu tine, asta o datorezi tratamentului special pe care ţi l-ai câştigat, cucerind favorurile celor două prinţese din Tunis. Cu toate acestea, ai numai o slabă idee

despre politica noastră. Dac-ai vrea să treci la ramura cealaltă, la cea care înfloreşte şi care, din zi în zi, va înflori tot mai mult, atunci ai avea cu ce să-ţi satisfaci amorul propriu şi ai putea să-ţi pui în aplicare planuri grandioase.

Am vrut să-i răspund ceva, dar dervişul nu m-a lăsat să scot o vorbă şi a continuat:

– Ţi se cuvine, totuşi, o anumită parte a bunurilor familiei tale şi o oarecare răsplată pentru truda de a fi coborât aici, sub pământ. Iată o scrisoare de schimb către Esteban Moro, cel mai bogat bancher din Madrid. Suma pare a se ridica la numai o mie de reali, dar o singură trăsătură tainică de condei o face nelimitată şi vei primi, pe semnătura ta, cât pofteşti. Acum du-te pe scările acestea şerpuite şi, numărând trei mii cinci sute de trepte, vei ajunge la o boltă foarte joasă, pe sub care trebuie să te târăşti cincizeci de paşi, şi atunci te vei afla în mijlocul castelului Al-Kasr, castelul Kasr-Gomélez. Bine o să faci dacă o să înnoptezi acolo, căci a doua zi o să zăreşti uşor la poalele muntelui tabăra ţiganilor. Te las cu bine, dragă Alfons, fie ca sfântul nostru Profet să te lumineze şi să-ţi arate calea adevărului.

Dervişul m-a îmbrăţişat, şi-a luat rămas-bun şi a închis uşa în urma mea. Am făcut întocmai cum a spus. M-am căţărat pe scări, oprindu-mă adesea să-mi trag sufletul. Până la urmă am zărit deasupra capului cerul înstelat. M-am întins sub bolta larg desfăşurată şi am adormit.

ZIUA A TREIZECI ŞI UNA

Trezindu-mă, am zărit în vale tabăra şi mi-am dat seama că ţiganii se pregăteau de plecare pe drumurile lor rătăcite. M-am grăbit să mă alătur lor. Credeam că o să-mi pună un potop de întrebări unde am lipsit două nopţi, dar nimeni nu mi-a adresat niciun cuvânt, într-atât erau de ocupaţi cu pregătirile.

De îndată ce-am încălecat, cabalistul a spus:

– Vă pot asigura că astăzi o să ne săturăm în voie de povestea Jidovului Rătăcitor. Nu mi-am pierdut întreaga putere, aşa cum a îndrăznit să afirme îngâmfatul ăsta. Era de-acum aproape de Tarudant, când l-am obligat să se întoarcă. Se împotriveşte el poruncilor mele şi abia se mişcă, dar am eu mijloace să-i grăbesc paşii.

Spunând acestea, a scos din buzunar o carte, a început să pronunţe nişte formule ciudate şi în curând l-am zărit pe bătrânul vagabond apărând pe culmea muntelui.

– Uite-l! a strigat Uceda. Pungaşul! Leneşul! O să vedeţi cum am să-l întâmpin.

Rebecca a început să-i ia apărarea şi cabalistul, pare-se, şi-a mai potolit mânia, dar când evreul s-a apropiat de noi, Uceda nu s-a putut abţine să-i facă aspre reproşuri într-o limbă ce mi-era necunoscută. Apoi i-a poruncit să păşească alături de calul meu şi să-şi continue povestirea din locul unde se oprise. Nefericitul drumeţ şi-a plecat capul şi a început:

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

V-am spus că la Ierusalim se formase secta irodienilor, care susţinea că Irod este Mesia. Vă făgăduisem să vă explic sensul ascuns pe care evreii îl dădeau acestui termen. Reţineţi, dar, că Mesia înseamnă în ebraică „uns, dat cu ulei“, iar Hristos este traducerea în greceşte a cuvântului. Trezindu-se după vestita lui viziune [335] , Iacob a turnat ulei pe piatra unde-şi odihnise capul şi a numit acest loc „Bethel“, adică Lăcaşul Domnului. Vă puteţi convinge citind la Sanchoniaton [336] că Sem a descoperit betilele [337] , adică pietrele vii. Se credea pe atunci că Sfântul Duh umple îndată tot ceea ce devine sfinţit prin ungere.

Au început să fie unşi regii şi Mesia a devenit sinonim cu „rege“. Când David vorbeşte de Mesia, se are în vedere pe el însuşi, aşa cum se poate cunoaşte din al douăzeci şi doilea psalm al lui. De îndată ce împărăţia evreilor, sfâşiată, apoi ocupată de străini [338] , a devenit jucăria puterilor vecine, şi asta mai ales când poporul a fost dus în robie, profeţii au început din toate puterile să-l potolească [339] , zicând că va veni ziua în care din neamul lui David se va naşte un profet. Acesta va zdrobi mândria Babilonului şi în triumf îi va scoate pe evrei din robie. Cele mai frumoase clădiri s-au ridicat lesne din

inspiraţia profeţilor, care nu au pregetat să construiască viitorul Ierusalim, ca să fie demn de a primi între zidurile lui un rege atât de puternic, cu templul său, căruia să nu-i lipsească nimic din ce ar putea să ridice în ochii poporului respectul faţă de credinţă. Evreii, deşi nu acordau prea mare atenţie cuvintelor profeţilor, i-au ascultat, totuşi, cu plăcere. De fapt, nici nu li se putea cere să se ocupe serios de fapte care aveau să li se întâmple abia în vremea stră-stră-nepoţilor nepoţilor lor.

Se pare că sub stăpânirea macedonenilor [340] s-a uitat complet de profeţi, de aceea în niciun macabeu nu vedeau un Mesia, deşi ei eliberaseră ţara de robia străină. Şi niciunul dintre urmaşii lor, care purtau titlul regal, n-a fost prevestit de profeţi.

Cu totul altfel stăteau lucrurile pe vremea bătrânului Irod. Curtenii acestui rege, epuizând patruzeci de ani în şir toate linguşirile care-i îndulciseră viaţa, i-au băgat până la urmă în cap că el este Mesia cel prevestit de profeţi. Irod, scârbit de toate în afară de putere, cât mai multă putere, pe care o dorea tot mai puternic din zi în zi, a socotit că e unicul mijloc de a se convinge care dintre supuşii lui îi sunt cu adevărat credincioşi.

Prietenii lui au întemeiat atunci gruparea herodienilor, a căror căpetenie era impostorul Sedechia, fratele mai tânăr al bunicii mele. Înţelegeţi că nici bunicul meu, nici Dellius nu se mai gândeau să se mute la Ierusalim. Au pus să li se toarne o casetă mică din aramă şi au încuiat în ea contractul de vânzare a casei lui Hillel, precum şi chitanţa lui pentru treizeci de mii de dareici, împreună cu donaţia pe care Dellius o făcuse în favoarea tatălui meu, Mordechai. După aceea, au pus peceţile şi au hotărât să nu se mai gândească la asta până ce împrejurările nu vor lua o cotitură mai favorabilă lor.

Irod a murit şi Iudeea a devenit prada celor mai amarnice discordii. Treizeci de căpetenii ale diferitelor grupări au pus să fie unşi şi proclamaţi Mesia. Câţiva ani mai târziu Mordechai s-a însurat cu fiica unuia dintre vecini şi eu, unicul fruct al unirii lor, am venit pe lume în ultimul an al domniei lui August. Bunicul meu dorea să rânduiască el însuşi ceremonia tăierii împrejur şi a poruncit să se pregătească în acest scop un banchet în toată legea. Dar, obişnuit cu singurătatea şi măcinat de bătrâneţe, din pricina eforturilor făcute cu acest prilej a căzut la pat şi, câteva săptămâni mai târziu, a părăsit lumea aceasta. Şi-a dat sufletul în braţele lui Dellius, cerându-i să păstreze pentru noi caseta de aramă şi să nu îngăduie ca vreun ticălos să folosească netulburat roadele nelegiuirilor sale. Mama, a cărei sănătate se şubrezise serios la naşterea mea, a murit şi ea la câteva luni după socrul ei.

Pe vremea aceea evreii aveau obiceiul să-şi ia nume greceşti sau persane. Pe mine m-au botezat Ahasverus. Sub acest nume m-am făcut cunoscut în 1603, la Lübeck, lui Antoniu Colterus, după cum vă puteţi convinge din scrierile lui Duduleus [341] ; acelaşi nume l-am purtat şi în 1710 la Cambridge, după cum arată operele învăţatului Tenzelius. [342]

– *Señor* Ahasverus, l-a întrerupt Velásquez, eşti amintit şi în *Theatrum Europaeum*. [343]

– Tot ce se poate, a răspuns evreul, fiindcă sunt cunoscut cam peste tot, de când cabaliştilor le-a venit pofta să mă tot cheme din fundul deşerturilor africane.

Atunci m-am ridicat şi l-am întrebat pe evreu de ce îi plăceau cu deosebire aceste ţinuturi pustii.

– Pentru că acolo nu întâlnesc oameni, iar dacă uneori dau peste vreun drumeţ rătăcit sau peste vreo familie de cafri [344] , atunci, ştiind pe unde sunt culcuşurile leoaicei care-şi hrăneşte puii, o duc direct la pradă şi privesc cu încântare cum o sfâşie sub ochii mei.

– *Señor* Ahasverus, l-a oprit Velásquez, îmi pare că eşti un om pus numai pe ticăloşii.

– V-am spus, a adăugat cabalistul, că e cel mai mare ticălos de pe lume.

– Dac-ai fi trăit ca mine mai bine de optsprezece veacuri, i-a replicat vagabondul, n-ai fi mai bun decât mine, te asigur.

– Sper să trăiesc mai mult şi cu mult mai cinstit, a zis cabalistul. Dar să lăsăm vorbele astea muşcătoare, ce n-aduc folos nimănui, şi să-i ascultăm mai departe peripeţiile.

Evreul nu i-a răspuns nimic legat de asta, dar a continuat:

– Bătrânul Dellius a rămas pe lângă tatăl meu, pe umerii căruia au căzut dintr-odată atâtea griji. Trăiau, aşadar, împreună în adăpostul nostru, în vreme ce Sedechia, lipsit de ocrotire prin moartea lui Herod, se interesa de noi cu nelinişte. Teama de întoarcerea la Ierusalim îl măcina fără încetare. A hotărât, aşadar, să ne facă inofensivi şi totul părea a fi în favoarea intenţiilor sale, căci Dellius orbise, iar tata, fiind sincer legat de el, se însingura mai mult ca oricând. Aşa au trecut şase ani.

Într-o bună zi am aflat că nişte evrei din Ierusalim au cumpărat casa vecină şi pe lângă adăpostul nostru se învârtesc mulţi oameni cu

priviri rele şi cu înfăţişare de tâlhari. Tata, singuratic din fire, a folosit această împrejurare şi nu s-a arătat deloc.

În acest moment s-a iscat o hărmălaie care a întrerupt povestirea evreului şi el a folosit prilejul ca să dispară din ochii noştri. În curând am ajuns la popasul de noapte, unde am găsit cina gata pregătită. Am mâncat aşa cum se cuvine unor călători, iar când se strângeau resturile, Rebecca, întorcându-se spre Pandesowna, l-a întrebat:

– Dacă nu mă înşel, în clipa când am fost întrerupţi, ne spuneai că două femei, după ce s-au asigurat că nu le urmăreşte nimeni, au trecut repede strada şi au intrat în casa cavalerului Toledo.

Starostele ţiganilor, văzând că dorim să auzim continuarea peripeţiilor sale, a început...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

– Le-am ajuns din urmă pe cele două femei tocmai când urcau scările bisericii şi, arătându-le bucăţile de material, le-am destăinuit însărcinarea dată de bărbatul gelos, adăugând:

– Acum, doamnelor, intraţi cu adevărat în biserică, eu în vremea asta alerg la aşa-zisul amant, care mi se pare că este soţul uneia dintre voi. Îndată ce o să vă vadă, nedorind, desigur, să ştiţi că v-a urmărit, o să plece şi atunci veţi putea merge unde vă place.

Necunoscutele mi-au ascultat sfatul, iar eu am dat fuga la negustorul de vinuri şi i-am spus gelosului că amândouă femeile au intrat în

biserică. Mergând împreună, i-am arătat cele două rochii asemănătoare cu materialul pe care-l ţineam în mână.

El părea să mai şovăie, dar deodată una dintre femei s-a întors şi, chipurile fără să vrea, şi-a ridicat vălul. Pe chipul lui s-a revărsat bucuria şi, îndată după aceea, s-a amestecat în mulţime şi a ieşit din biserică. L-am urmat. Mi-a mulţumit şi mi-a dat un ducat. Conştiinţa nu-mi îngăduia să-l primesc, dar, nedorind să mă trădez, a trebuit să-l vâr în buzunar. L-am urmărit cu privirea, apoi m-am dus după cele două femei şi le-am condus la casa cavalerului. Cea mai tânără a vrut să-mi dea un ducat de aur.

– Iertaţi-mă, doamnă, i-am spus, conştiinţa mi-a dictat să-l trădez pe presupusul dumitale amant, căci l-am ghicit că ţi-e soţ, dar ar fi necinstit să primesc răsplată din ambele părţi.

M-am întors în faţa bisericii Sf. Roch şi le-am arătat băieţilor cei doi ducaţi. Prietenii mei nu şi-au putut stăpâni strigătele de admiraţie. Nu o dată li se încredinţaseră asemenea treburi, dar nimeni nu-i răsplătise aşa de generos. Am dus aurul la caseta comună. Băieţii s-au ţinut după mine, vrând să se bucure de mirarea precupeţei, care, într-adevăr, a rămas pironită locului văzând atâta bănet. Ne-a spus că o să ne dea nu numai câte castane dorim, dar o să mai pună pe deasupra şi nişte cârnăciori şi tot ce mai trebuie ca să-i prăjim. Speranţa unui asemenea banchet a umplut de bucurie întreaga noastră ceată, numai eu n-am împărtăşit-o şi mi-am pus în gând să-mi găsesc un bucătar mai bun. Ne-am umplut buzunarele cu castane şi ne-am întors la biserica Sf. Roch. După ce m-am ospătat, m-am înfăşurat în manta şi am adormit.

A doua zi, una din femeile cunoscute cu o zi înainte s-a apropiat de mine şi mi-a dat o scrisoare, rugându-mă să i-o duc cât mai repede

cavalerului. M-am dus şi i-am dat scrisoarea majordomului, care m-a introdus în casă. Ţinuta cavalerului Toledo a făcut asupră-mi o frumoasă impresie. Mi-am dat seama cu uşurinţă de ce are trecere la femei. Era un tânăr din cale-afară de chipeş. Nu trebuia să zâmbească, fiindcă veselia răzbătea în fiecare trăsătură a chipului său, pe deasupra un farmec ascuns îi întovărăşea fiecare mişcare. I-ai fi putut reproşa o oarecare uşurinţă în obiceiuri, ceea ce fără îndoială i-ar fi dăunat în relaţiile cu femeile, dacă n-ar fi fost toate convinse că-l pot ţine lângă ele chiar şi pe cel mai fluşturatic bărbat.

– Prietene, mi-a zis cavalerul, te cunosc bine de-acum şi-ţi apreciez cinstea. Vrei să intri în serviciul meu?

– Asta nu se poate, i-am răspuns. M-am născut nobil şi nu se cuvine să primesc a sluji cuiva. Am ales cariera de cerşetor, fiindcă asta cel puţin nu-mi ştirbeşte demnitatea nobiliară.

– Splendid! a exclamat cavalerul, iată un răspuns demn de un adevărat castilian. Atunci, spune-mi, ce pot să fac pentru tine?

– *Señor* cavalere, i-am răspuns, îmi place cariera mea, fiindcă e onorabilă şi-mi asigură mijloace de trai, dar recunosc că adesea n-am nici ce pune în gură. Dacă dumneata, *señor*, binevoieşti să-mi îngădui să iau masa alături de oamenii dumitale, voi socoti aceasta cea mai mare fericire.

– Cu plăcere, mi-a răspuns cavalerul. În zilele când primesc femei, obişnuiesc să le dau liber servitorilor, aşa că, dacă atunci demnitatea ta nobiliară o să-ţi îngăduie să ne serveşti la masă...

– O, *señor*, l-am întrerupt, dacă vei fi atunci cu iubita dumitale, vă voi servi cu plăcere, căci, fiindu-ţi de folos, procedeul devine demn de

un nobil.

Cu asta, mi-am luat rămas-bun de la cavaler şi am plecat spre strada Toledo. Am întrebat de casa lui *señor* Avadoro, dar nimeni n-a ştiut să mă îndrume. Atunci am întrebat de don Filipo del Tintero Largo. Mi s-a arătat un balcon, unde am zărit un om cu o ţinută serioasă, fumându-şi trabucul şi – după cum mi se părea – ocupându-se cu număratul ţiglelor palatului prinţului de Alba. M-a pus pe gânduri faptul că natura l-a înzestrat pe tata cu atâta prisos de seriozitate, lăsându-i totodată atât de puţină fiului. Ar fi făcut mai bine să fi împărţit seriozitatea în porţii egale la amândoi. Până la urmă, am ajuns la ideea că pentru toate astea se cuvine să-i mulţumesc lui Dumnezeu şi, rămânând la această concluzie, m-am întors la tovarăşii mei. Ne-am dus la precupeaţa noastră să-i gustăm cârnăciorii, care mi-au plăcut aşa de mult, că am uitat cu totul de prânzul oferit de cavaler.

Spre seară am zărit două femei intrând în casa lui. Văzând că zăbovesc cam multişor înăuntru, m-am dus să aflu dacă n-au nevoie de serviciile mele, dar tocmai atunci dădeau să iasă. Am rostit câteva cuvinte cu înţeles către cea mai frumoasă, care drept răspuns m-a atins uşor cu evantaiul pe obraz. Curând după aceea s-a apropiat de mine un tânăr bine legat, cu Crucea de Malta cusută pe pelerină [345]. După restul straielor părea a fi un călător. M-a întrebat unde locuieşte cavalerul Toledo. I-am răspuns că-l pot conduce eu însumi. Cum în anticameră nu era nimeni, am deschis uşa şi am intrat amândoi.

Cavalerul Toledo s-a mirat peste măsură.

– Ce văd? a strigat el. Tu eşti oare, iubitul meu Aguilar? Eşti la Madrid? O, ce bine-mi pare! Ce mai e nou prin Malta? Ce mai face marele maestru? Dar marele comandor, dar marele preot al noviciatului [346] ? Dragă prietene, dă-mi voie să te strâng la piept!

Cavalerul Aguilar a răspuns acestor declaraţii cu aceleaşi sentimente, dar cu o mină mult mai serioasă. Îndată mi-am dat seama că cei doi prieteni vor să ia masa împreună. Am găsit în anticameră tacâmurile şi am dat fuga la bucătărie. Când masa era gata, cavalerul Toledo mi-a poruncit să aduc de la pivnicer două sticle de vin spumos franţuzesc. M-am executat pe dată şi am scos singur dopurile.

În vremea asta cei doi prieteni stăteau de vorbă, depănându-şi o sumedenie de amintiri comune. Într-un târziu, Toledo a spus:

– Nu înţeleg cum se face că, deşi avem caractere cu totul diferite, putem fi atât de buni prieteni. Tu ai toate virtuţile posibile, dar mie, cu toate astea, îmi placi de parcă ai fi cel mai mare desfrânat din lume. Şi să ştii că nu spun vorbe în vânt, pentru că până acum nu m-am împrietenit cu nimeni la Madrid şi tu eşti singurul meu prieten, deşi, la drept vorbind, nu suntem deopotrivă de statornici în dragoste.

– Ţi-ai păstrat aceleaşi principii în privinţa femeilor? l-a întrerupt Aguilar.

– Nu tocmai, a răspuns Toledo, altădată schimbam o iubită cu alta cât ai bate din palme, dar acum m-am convins că în felul acesta pierd prea multă vreme, aşa că încep o nouă legătură înainte de a o rupe pe cea dinainte, căutând-o totodată în depărtare pe a treia.

– Aşa carevasăzică, a zis Aguilar, tot nu te laşi de blestemata asta de viaţă uşuratică?

– Eu mă las, a răspuns Toledo, dar mă tem ca ea să nu mă lase pe mine. Femeile madrilene sunt din fire atât de presante, atât de stăruitoare că, adesea fără să vrei, devii mai moral decât ai dori.

– Nu te prea înţeleg, dar, în sfârşit... Însă, precum ştii, ordinul nostru e militar, dar şi religios. Noi jurăm precum călugării şi preoţii.

– Desigur, a adăugat Toledo, sau ca femeile, când le jură credinţă soţilor.

– Dar cine nu ştie, a remarcat Aguilar, că pentru nerespectarea jurământului te aşteaptă o pedeapsă groaznică pe lumea cealaltă?

– Dragă prietene, a spus Toledo, cred în tot ceea ce se cuvine să creadă un bun creştin, dar mi se pare că aici e o oarecare neînţelegere. Ai vrea, de pildă, ca nevasta oidorului Uscariz să fie arsă în flăcările iadului pe vecie pentru faptul că a petrecut astăzi un ceas în compania mea?

– Credinţa ne învaţă, i-a răspuns Aguilar, că mai sunt şi alte locuri de ispăşire.

– Te referi la purgatoriu... În ăsta cred cât se poate de sincer, l-am încercat pe pielea mea când m-am iubit cu ticăloasa aia de Iñes de Navarra, cea mai ciudată, mai pretenţioasă şi mai geloasă creatură din câte mi-a fost dat să văd vreodată. De atunci am terminat pentru totdeauna cu zeiţele astea din teatru. Dar văd că eu turui întruna, şi tu nici nu mănânci, nici nu bei. Eu am golit o sticlă întreagă şi paharul tău e încă plin. La ce te gândeşti? Ce te frământă?

– Mă gândeam, a zis Aguilar, la soarele pe care l-am văzut astăzi.

– Nu te contrazic, l-a întrerupt Toledo, fiindcă şi eu l-am văzut.

– Mă mai gândeam, a adăugat Aguilar, dacă am să-l mai văd şi mâine.

– Nu mă îndoiesc, mai ales dacă n-o să fie ceaţă.

– Nu te pune chezaş, fiindcă s-ar putea să n-apuc ziua de mâine.

– Trebuie să recunosc, a zis Toledo, că vii din Malta cu gânduri nu prea vesele pentru o masă ca a noastră.

– Omul este totdeauna sigur că va muri, l-a întrerupt Aguilar, dar nu ştie niciodată când îi va suna ceasul.

– Ia ascultă, l-a mustrat Toledo, mărturiseşte de la cine ai aflat aceste plăcute noutăţi? Trebuie să fi fost un muritor tare nostim. Îl inviţi adesea la cină?

– Te înşeli, a replicat Aguilar, le-am aflat azi-dimineaţă la spovedanie.

– Cum asta?! a strigat Toledo. Vii la Madrid şi în aceeaşi zi te duci la spovedanie? Sau vreun duel te-a adus aici?

– Tocmai pentru asta m-am dus să mă spovedesc.

– Splendid! a zis Toledo. De mult n-am mai ţinut sabia în mână şi, dacă vrei, pot să-ţi slujesc ca martor.

– Îmi pare foarte rău, dar tocmai tu eşti singurul om pe care nu-l pot ruga să-mi facă acest serviciu.

– Dumnezeule mare! s-a înfuriat Toledo, iar ai început nenorocita aia de ceartă cu fratele meu?

– Întocmai, prietene, a răspuns Aguilar, prinţul de Lerma n-a fost de acord să-mi dea satisfacţia pe care i-am cerut-o, aşa că în seara asta urmează să ne batem la lumina torţelor pe malul Manzanaresului, sub podul cel mare.

– Cerule! a strigat Toledo, îndurerat la culme, cum asta, peste câteva ceasuri îmi voi pierde fratele sau prietenul?

– Poate că pe amândoi, a răspuns posomorât Aguilar. Ne-am provocat pe viaţă şi pe moarte. În loc de spade, am convenit să ne batem cu sabia scurtă şi cu pumnal în mâna stângă. Ştii că arma asta e teribilă.

Toledo, a cărui inimă simţitoare cădea repede pradă oricăror impresii, trecuse de la veselia cea mai nestăpânită la cea mai cruntă disperare.

– Ţi-am prevăzut durerea, a zis Aguilar, de-asta n-am vrut să mă văd cu tine, dar un glas din cer s-a făcut auzit, poruncindu-mi să te avertizez asupra pedepselor care ne aşteaptă în Viaţa de Apoi.

– Ah! Te rog, nu te mai gândi la convertirea mea.

– Eu sunt numai soldat, a mai spus Aguilar, nu ştiu să rostesc cazanii, dar se cuvine să ascult glasul Celui de Sus.

În clipa aceea ceasul a bătut ora unsprezece. Aguilar şi-a îmbrăţişat prietenul şi i-a zis:

– Ascultă, Toledo. O presimţire ascunsă îmi spune că voi muri. Vreau, totuşi, ca moartea mea să fie de folos mântuirii mele. Voi întârzia lupta până la miezul nopţii. În vremea asta, bagă bine de seamă: dacă morţii pot primi oarecare semne să se facă auziţi de cei vii, atunci fii convins că prietenul tău nu va pregeta să te asigure de existenţa lumii celeilalte. Te previn doar, ţine minte, fix la miezul nopţii.

Spunând acestea, Aguilar şi-a mai îmbrăţişat o dată prietenul şi a ieşit. Toledo s-a aruncat pe pat şi s-a pus pe plâns, iar eu am ieşit în anticameră, lăsând uşa deschisă în urma mea. Eram curios să ştiu cum or să se termine toate.

Toledo s-a ridicat, s-a uitat la ceas, apoi iar s-a aruncat pe pat, plângând. Era o noapte neagră, numai sclipiri ale unor fulgere din depărtare se mai strecurau prin ochiurile ferestrelor. Furtuna se apropia tot mai mult şi spaima ei sporea şi mai tare tristeţea situaţiei în care ne găseam. A bătut miezul nopţii şi odată cu ultima bătaie am auzit trei ciocănituri în geam.

Toledo a deschis fereastra şi a întrebat:

– Eşti mort?

– Da, sunt mort, i-a răspuns un glas de mormânt.

– Există purgatoriu pe lumea cealaltă? a întrebat Toledo.

– Există şi mă aflu şi eu în el, a rostit acelaşi glas, după care am auzit un geamăt lung şi dureros.

Toledo a căzut cu faţa la pământ, apoi s-a ridicat brusc, şi-a luat mantia şi a ieşit. M-am luat după el. Ne-am îndreptat spre

Manzanares, dar n-am ajuns la podul cel mare, când am zărit o ceată de oameni, unii cu torţe în mâini. Toledo şi-a recunoscut fratele.

– N-ai de ce să mergi mai departe, i-a zis prinţul de Lerma, dacă nu vrei să te împiedici de cadavrul prietenului tău.

Toledo a căzut în nesimţire. Văzându-l în mâinile oamenilor lui, m-am întors pe treptele bisericii şi am început să chibzuiesc asupra faptelor la care fusesem martor. Părintele Sanudo îmi amintise adesea de purgatoriu şi această nouă dovadă nu făcuse asupra-mi o impresie deosebită. Am adormit şi-am tras un somn zdravăn.

A doua zi, primul care a intrat în biserica Sf. Roch a fost Toledo, dar atât de palid şi chinuit, că abia l-am putut recunoaşte. S-a rugat îndelung, apoi s-a înfăţişat la spovedanie.

Când starostele a ajuns în acest punct, povestirea i-a fost întreruptă, aşa că a trebuit să ne lase şi ne-am dus fiecare la ale lui.

ZIUA A TREIZECI ŞI DOUA

La răsăritul soarelui am pornit mai departe şi ne-am afundat în ultimele văi ale lanţului de munţi. După o oră de mers, l-am zărit pe evreul Ahasverus, care s-a apropiat de noi şi, luându-şi locul între mine şi Velásquez, şi-a continuat povestirea:

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Într-o zi ne-a fost anunţată sosirea unui funcţionar judecător de la Roma. Am aflat de la el că tata fusese acuzat de crimă contra statului. I se imputa că dorise să dea Egiptul pe mâna arabilor. După plecarea romanului, Dellius i-a spus tatei:

– Iubite Mordechai, n-ai de ce să te dezvinovăţeşti, fiindcă toţi suntem convinşi că n-ai nicio vină. Ei vor numai să-ţi ia jumătate din avere, aşa că mai bine ai face dacă ai da-o de bună voie.

Dellius a avut dreptate. Treaba asta ne-a costat jumătate din avutul nostru.

În anul următor, tata, ieşind într-o dimineaţă din casă, a zărit în faţa uşii un om asasinat, dar care parcă mai dădea semne de viaţă. A pus să fie dus în casă, vrând să-l aducă în simţiri, când, deodată, a zărit câţiva oameni de la judecătorie şi nişte vecini, vreo opt, care au jurat că au văzut cum tata l-a omorât pe omul acela. Aşa a petrecut şase luni în închisoare, apoi a ieşit, lipsindu-se de cealaltă jumătate din avere, adică jumătate din ce ne mai rămăsese.

Mai avea casa, dar abia se întorsese acasă, că a izbucnit un foc la unul din netrebnicii lui de vecini. Era în plină noapte. Vecinii au pătruns în locuinţa noastră, au luat ce le-a căzut în mâini şi au mai pus foc şi acolo unde nu era încă.

La răsăritul soarelui, în locul casei noastre nu mai era decât o grămadă de cenuşă, prin care se târa Dellius, orb, împreună cu tata, care mă ducea în braţe şi-şi plângea soarta nefericită.

Pe la ceasul deschiderii dughenelor, tata m-a luat de mână şi ne-am dus la brutarul care până atunci ne vânduse pâine. Omul, cuprins de milă, ne-a dat trei chifle mari. Ne-am întors la Dellius, care ne-a spus că în vremea cât am lipsit un necunoscut, pe care nu l-a putut distinge după glas, i-a spus:

– Ah, Dellius, fie ca necazurile voastre să cadă pe capul lui Sedechia! Iartă-i pe cei care au fost folosiţi de ticălosul ăsta ca unealtă a crimei lui. Ni s-a plătit ca să vă ucidem, dar noi v-am lăsat în viaţă. Ia asta, o să aveţi din ce să trăiţi o vreme.

Şi, rostind aceste cuvinte, necunoscutul i-a înmânat o pungă cu cincizeci de ducaţi de aur.

Ajutorul neaşteptat l-a umplut de bucurie pe tata. A întins vesel pe cenuşă un covor pe jumătate ars, a pus pe el cele trei bucăţi de pâine şi s-a dus să aducă apă într-un ciob de vas spart. Aveam pe atunci şapte ani şi mi-amintesc că împărtăşisem aceleaşi clipe de bucurie cu tata şi m-am dus cu el la fântână. Drept răsplată, nu m-au uitat în timpul mesei. Abia ne aşezaserăm la banchetul pregătit, când s-a apropiat de noi un băieţel de vârsta mea, care ne-a rugat, cu lacrimi în ochi, să-i dăm o bucată de pâine.

– Sunt fiul unui soldat roman şi al unei femei siriene, a zis el. Mama a murit când m-a adus pe lume. Nevestele soldaţilor din aceeaşi cohortă [347] şi precupeţele m-au hrănit cu toate pe rând. Se vede că au adăugat la hrana lor femeiască şi alte bunătăţi, fiindcă, după cum vedeţi, mai trăiesc. Tata, la rându-i, trimis împotriva unui neam de păstori, a căzut în luptă împreună cu tovarăşii săi. Ieri am mâncat ultima bucată de pâine care îmi fusese lăsată, aşa că am pornit să cerşesc prin oraş, dar am găsit toate uşile şi ferestrele închise. Voi n-aveţi nici uşă, nici casă, aşa că trag nădejde să nu mă goniţi.

Bătrânul Dellius, care nu scăpa niciodată prilejul de a oferi învăţături morale, a spus:

– Nu există pe lume un om atât de sărac, încât să nu fie în stare să-l ajute pe aproapele său, după cum nu există unul atât de puternic, încât să nu aibă nevoie de ajutorul altora. Aşa e, copile, fii bine-venit şi împarte cu noi mâncarea noastră săracă. Cum te cheamă?

– Germanus, a răspuns băiatul.

– Să-ţi dea Domnul mulţi ani! i-a urat Dellius.

Şi aşa s-a făcut că acest soi de binecuvântare a devenit o adevărată profeţie, căci copilul acesta a trăit mult şi mai trăieşte şi azi la Veneţia, unde e cunoscut sub numele de contele Saint Germain. [348]

– Îl ştiu bine, l-a întrerupt Uceda, se pricepe şi el niţeluş la cabalistică.

Apoi Jidovul Rătăcitor a continuat:

După dejun, Dellius l-a întrebat pe tata dacă ticăloşii ăia au spart şi uşa de la pivniţă.

El a răspuns că uşa e închisă şi că flăcările n-au răzbătut nici la bolta care acoperă pivniţa.

– Bine, a zis Dellius, ia atunci doi ducaţi din punga pe care am primit-o şi tocmeşte nişte lucrători să meşterească o căsuţă peste bolta asta. Poate or să prindă bine niscaiva resturi de la casa veche.

I-am urmat sfatul lui Dellius şi, găsind câteva bârne şi scânduri încă bune, le-am îngrămădit cum s-a putut, le-am acoperit cu ramuri de palmier, înăuntru am mai găsit nişte cergi şi în felul ăsta ne-am făcut un adăpost destul de omenesc. În climatul nostru generos nu e nevoie de mai mult – cea mai uşoară aparenţă de acoperiş e de-ajuns sub un cer atât de curat, după cum hrana cea mai simplă este şi cea mai sănătoasă. Se poate spune, deci, pe drept cuvânt că nu ne temem în ţinuturile noastre de o asemenea sărăcie ca voi în ţările voastre, a căror climă o numiţi, totuşi, temperată.

În timp ce ni se pregătea noua locuinţă, Dellius a cerut să-i fie dusă rogojina într-o piaţă publică, s-a aşezat pe ea şi a început să cânte la o ţiteră feniciană, apoi a cântat un cântec pe care-l compusese cândva

pentru Cleopatra. Glasul lui, deşi al unui bătrân de şaptezeci de ani, a atras mulţi trecători, care l-au ascultat cu plăcere. După ce a terminat de cântat, le-a zis celor adunaţi:

– Cetăţeni din Alexandria, miluiţi-l pe bietul Dellius, pe care părinţii voştri îl ştiau ca primul muzician al Cleopatrei şi favorit al lui Antoniu.

După care micul Germanus a pornit printre oameni cu o tăviţă de lut, în care fiecare şi-a lăsat obolul.

Dellius hotărâse să cânte şi să cerşească numai o dată pe săptămână. În ziua stabilită lumea se strângea îndeobşte în juru-i şi-l miluia din belşug. Sprijinul acesta îl datoram nu numai glasului lui Dellius, ci şi convorbirilor lui cu cei din jur, pline de veselie şi învăţături, presărate cu tot felul de povestiri care mai de care mai interesante. Aşa am putut duce o viaţă destul de onorabilă, dar în curând tata, chinuit de atâtea necazuri, s-a îmbolnăvit grav pe neaşteptate şi în mai puţin de un an a părăsit lumea aceasta. Am rămas atunci la mila lui Dellius şi a trebuit să trăim din ce ne aducea glasul lui, şi el bătrân şi cam slăbit. În iarna următoare o tuse supărătoare şi o slăbiciune în piept ne-a lipsit şi de această ultimă sursă de existenţă. Din fericire, moştenisem ceva de la o rudă îndepărtată, care murise la Pelusium [349] . Erau vreo cinci sute de ducaţi, dar deşi nu însemna nici măcar a treia parte din moştenirea ce-mi revenea, Dellius m-a asigurat că un sărac nu trebuie să se aştepte la nimic de la Justiţie şi că ar face cel mai bine să se mulţumească cu ceea ce aceasta binevoieşte să-i lase. A iscălit, aşadar, în numele meu şi s-a priceput să administreze atât de bine banii, încât am avut din ce trăi în toată vremea copilăriei mele. Dellius nu a neglijat nici educaţia mea şi nu l-a uitat nici pe micul Germanus. Noi doi rămâneam pe rând să avem grijă de el.

Când Germanus stătea pe lângă Dellius, eu puteam să mă duc la mica şcoală evreiască din vecinătate, iar în zilele când rămâneam eu cu Dellius, Germanus învăţa carte cu un preot al zeiţei Isis, pe nume Chairemon [350] . Mai apoi i s-a încredinţat purtarea torţelor în timpul misteriilor [351] acestei zeităţi şi-mi amintesc că ascultam adesea cu multă curiozitate cum povestea desfăşurarea solemnităţilor.

Când Jidovul Rătăcitor a ajuns în acest punct al povestirii, am ajuns şi noi la locul de popas, iar el, profitând de prilej, a dispărut undeva în munţi. Spre seară ne-am adunat cu toţii. Pandesowna părea bine dispus, aşa că Rebecca a început să-l îndemne să-şi continue povestirea.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Cavalerul Toledo îşi îngreunase, desigur, conştiinţa cu numeroase păcate, căci l-a reţinut îndelung pe duhovnic. Până la urmă s-a ridicat înlăcrimat şi a ieşit din biserică, dând semnele celei mai adânci căinţe. Pe treptele de la intrare m-a zărit şi mi-a făcut semn să-l urmez.

Abia se luminase şi pe străzi nu era mai nimeni. Cavalerul a închiriat primii catâri pe care i-a găsit şi am ieşit din oraş. I-am atras atenţia că servitorii lui se vor nelinişti, nevăzându-l atâta vreme.

– Nicidecum, mi-a răspuns, i-am prevenit şi niciunul n-o să mă aştepte.

– *Señor* cavalere, i-am zis atunci, îngăduie-mi să mai spun o vorbă. Glasul auzit ieri ţi-a spus ceea ce poţi găsi uşor în orice catehism. Te-

ai spovedit şi, fără îndoială, ţi s-au iertat păcatele. Acum poţi să-ţi schimbi oarecum conduita, dar nu văd niciun folos să-ţi îngreunezi viaţa cu frământări prea timpurii.

– Ah, tinere prieten, mi-a răspuns cavalerul, cine a auzit o dată glasul morţilor, acela nu va mai rămâne desigur multă vreme printre cei vii.

Am înţeles atunci că stăpânul meu se gândeşte la moartea apropiată, că-şi băgase în cap ideea asta, aşa că am hotărât să nu-l slăbesc din ochi nicio clipă.

Am ajuns la un drum puţin umblat, printr-un ţinut sălbatic şi care ne-a dus până la poarta mănăstirii camedulilor. Cavalerul le-a plătit catârgiilor şi a sunat. A apărut un călugăr, cavalerul şi-a spus numele şi l-a rugat să-i îngăduie să rămână câteva săptămâni în mănăstire. Am fost conduşi într-o chilie de la capătul grădinii şi ni s-a dat a înţelege prin semne că vom fi anunţaţi cu clopoţelul de ora mesei în refectoriu [352] . În chilie am găsit cărţi de rugăciuni, care au rămas de atunci singura preocupare a cavalerului. Cât despre mine, am făcut cunoştinţă cu un călugăr camedul care pescuia peşte cu undiţa, m-am alăturat lui şi treaba asta a rămas singura mea distracţie.

În prima zi nu m-am plâns de tăcerea care era una din principalele reguli ale ordinului camedulilor, dar în a treia zi n-am mai putut rezista. În vremea asta, cavalerul devenise tot mai mohorât şi mai tăcut şi până la urmă a încetat cu totul să vorbească.

Eram de o săptămână în mănăstire, când într-o zi m-am pomenit cu unul din tovarăşii mei de la intrarea bisericii Sf. Roch. Mi-a spus că am fost văzuţi călare pe catârii închiriaţi şi că, întâlnind apoi un catârgiu, aflase de locul unde poposisem. Mi-a mai zis că, supăraţi de absenţa mea, toţi băieţii se răspândiseră care încotro. El însuşi a

intrat în serviciul unui negustor din Cádiz, care zace bolnav la Madrid şi, din cauza unui trist accident, având mâinile şi picioarele rupte, nu se poate descurca fără un băiat de ajutor.

I-am răspuns că nu mai pot suporta şederea la cameduli şi l-am rugat ca măcar pentru câteva zile să-mi ia locul în mănăstire.

– Aş face-o bucuros, mi-a zis el, dar mi-e teamă să-l las pe negustorul meu. Şi apoi, ştii bine că am fost primit la intrarea bisericii Sf. Roch, aşa că, dacă nu-mi ţin cuvântul, le pot face necazuri tuturor băieţilor.

– Dacă-i aşa, atunci îţi iau eu locul pe lângă negustor, i-am răspuns.

De altfel, aveam atâta autoritate asupra tovarăşilor mei, că puştiul n-a mai îndrăznit să-mi stea împotrivă.

L-am dus la cavaler, pe care l-am anunţat că plec pentru câteva zile la Madrid şi că în vremea asta i-l las pe tovarăşul meu, pentru care garantez ca pentru mine însumi. Cavalerul n-a scos o vorbă, dar mi-a făcut semn să înţeleg că acceptă schimbarea.

Am alergat, aşadar, spre Madrid şi m-am dus îndată la hanul indicat de tovarăşul meu. Dar acolo mi s-a spus că negustorul a binevoit să se mute la un vestit medic, care locuia pe strada Alcantar. L-am găsit cu uşurinţă, i-am spus că vin în locul tovarăşului meu, Chiquito, că mă cheamă Avarito şi că voi îndeplini cu aceeaşi credinţă toate însărcinările.

Am primit răspuns afirmativ, dar totodată mi s-a spus să mă duc îndată la culcare fiindcă va trebui să-l veghez pe bolnav câteva nopţi în şir. M-am culcat, deci, şi, spre seară, m-am prezentat la slujbă. Am fost introdus în camera bolnavului pe care l-am găsit întins în pat,

într-o stare foarte rea. Nu se putea mişca deloc, în afară de mâna stângă, iar oasele frânte îi provocau dureri de neînchipuit. M-am străduit să-l fac să uite de suferinţe, distrându-l şi înveselindu-l în fel şi chip. Ceea ce l-a bucurat într-atât, încât într-o bună zi s-a învoit să-mi povestească peripeţiile sale.

Povestea lui López Suárez

Sunt unicul fiu al lui Gaspar Suárez, cel mai bogat negustor din Cádiz. Tatăl meu, om aspru şi neînduplecat, dorea să mă dedic exclusiv treburilor negustoreşti şi nici nu se gândea la distracţiile pe care şi le îngăduie îndeobşte fiii de negustori bogaţi din Cádiz. Dorind să-l mulţumesc în toate pe tata, mă duceam doar rareori la teatru, iar duminica nu umblam pe la petrecerile cu care-şi umpleau vremea cetăţenii marilor oraşe comerciale.

Dar cum mintea are şi ea nevoie de odihnă, eu mi-o căutam în citirea de cărţi plăcute, dar primejdioase, cunoscute sub numele de romanţuri. Pe nesimţite am început să le prind gustul şi o involuntară tandreţe a pus stăpânire pe firea mea, dar, cum ieşeam rar în oraş şi aproape nu vedeam femei în casă, nu găseam prilejul de a-mi potoli pornirile inimii. Între timp tata, având mai multe treburi la Curte, a hotărât să mă ia cu el la Madrid. Am primit cu bucurie această veste, fericit că pot să răsuflu mai uşor şi să uit, măcar pentru o clipă, de gratiile prăvăliei noastre şi de praful din magaziile de mărfuri.

Când totul era gata pentru călătorie, tata m-a chemat în cabinetul lui şi mi-a grăit cam aşa:

– Fiul meu, vei merge într-un oraş unde negustorii nu au aceeaşi însemnătate ca la Cádiz, aşa că trebuie să se poarte serios şi cum se cuvine, ca să nu înjosească rangul care-i onorează, mai ales că acest rang contribuie la prosperitatea patriei lor şi la adevărata putere a regelui.

Iată cele trei reguli, pe care trebuie să le respecţi, ca să nu te atingă pedeapsa mâniei mele. Mai întâi, îţi interzic să intri în vorbă cu nobilii. Domnii cred că ne fac o mare cinste dacă binevoiesc să ne adreseze câteva cuvinte. Este o greşeală pe care nu se cuvine să le-o îngăduim, pentru că bunul nostru nume nu depinde câtuşi de puţin de asta.

Al doilea, îţi poruncesc să te prezinţi pur şi simplu „Suárez“, şi nu „don López Suárez“, căci titlurile nu dau strălucire nici unui negustor. Bunul nostru nume trebuie să se bazeze pe relaţiile noastre întinse şi pe prudenţă în tot ceea ce întreprindem.

Al treilea, îţi interzic o dată pentru totdeauna să scoţi spada. A o purta este un obicei străvechi, aşa că n-am să-ţi interzic s-o porţi, dar trebuie să ştii că onoarea negustorului constă în a-şi îndeplini în mod corect îndatoririle şi tocmai de aceea n-am vrut să înveţi vreodată scrima.

Dacă te vei abate de la oricare dintre aceste reguli, te va ajunge mânia mea. Iar dacă te vei pune împotriva celei de a patra, vei avea parte nu numai de supărarea mea, ci mai mult, de blestemul meu, al tatălui meu şi al bunicului meu, care este străbunicul tău şi totodată primul făuritor al bunăstării noastre. Am în vedere ca niciodată să nu intri în contact cu casa fraţilor Moro, bancherii regali. Fraţii Moro se bucură pe drept de respectul tuturor şi desigur că ultimele mele cuvinte te umplu de mirare, dar vei înceta să te mai miri când vei

afla ce le reproşează casa noastră. Aşa că trebuie mai întâi să-ţi lămuresc în câteva vorbe toată povestea.

Istoria familiei Suárez

Primul din familia noastră, care a ajuns să facă ceva avere, a fost Iñigo Suárez. După ce şi-a petrecut tinereţea umblând pe mări şi oceane, a intrat într-o companie de exploatare a minelor Potosi [353] şi apoi a întemeiat o casă de comerţ la Cádiz.

Când Pandesowna a ajuns în acest punct, Velásquez a scos tăbliţele şi a început să scrie ceva pe ele. Atunci, starostele s-a întors către el şi i-a zis:

– Prinţe, cred că ai de gând să faci niscaiva socoteli pasionante, aşa că mă tem ca povestirea mea să nu te încurce.

– Nicidecum, i-a răspuns Velásquez, tocmai cu povestirea ta mă ocup acum. Se poate ca acel Iñigo Suárez să întâlnească în America pe cineva care-i va povesti istoria altcuiva, care şi acesta, la rându-i, va avea ceva de povestit. Ca s-o scot la capăt cu toată încurcătura asta, am născocit rubrici asemenea acelora care folosesc la determinarea progresiilor geometrice. Fii bun, aşadar, nu mă mai lua în seamă şi dă-i înainte cu povestea.

Starostele a continuat...

– Iñigo Suárez, dorind să înfiinţeze o casă de comerţ, căuta prietenia celor mai renumiţi negustori spanioli. Familia Moro se bucura pe atunci de mare trecere, aşa că a anunţat-o de intenţia de a o contacta. A primit de la ea permisiunea şi, ca să înceapă afacerile, şi-a extras

banii depuşi la Anvers, depunându-i, prin scrisoare de schimb, la Madrid. Dar mare i-a fost supărarea când scrisoarea i-a fost trimisă înapoi. Cu poşta următoare a primit, ce-i drept, o altă scrisoare, plină de justificări: Rodrigo Moro îi scria că, fiind plecat în San Ildefonso, la ministru, n-a putut să ia personal avizul, că primul său contabil nu era înştiinţat de stabilirea legăturilor între ei, şi că, totuşi, nu există dorinţă pe care să nu fie gata să i-o îndeplinească cu cea mai sinceră bunăvoinţă. Dar jignirea era un fapt. Iñigo Suárez a rupt orice relaţii cu familia Moro şi, murind, i-a cerut fiului său să nu îndrăznească vreodată a mai face afaceri cu ei.

Tatăl meu, Rodrigo Suárez, a ascultat multă vreme de poruncile părinteşti, dar numeroase falimente, care au micşorat pe neaşteptate numărul firmelor comerciale, l-au obligat să intre în contact cu familia Moro. În curând a regretat amarnic. Ţi-am spus că aveam o anumită cotă în exploatarea minelor Potosi şi, obţinând astfel o însemnată cantitate de lingouri de argint, plăteam de regulă cu ele socotelile noastre. În acest scop deţineam lăzi din lemn de cedru, fiecare de câte o sută de funţi de argint, adică în valoare de două mii şapte sute cincizeci şi şapte de piaştri şi şase reali. Aceste lăzi, din care mai poţi vedea câteva în magazii, erau ferecate şi închise cu peceţi de plumb, având monograma casei noastre. Fiecare ladă avea numărul ei. Mergeau în India, se întorceau în Europa, navigau spre America, dar nimeni nu le deschidea şi fiecare era bucuros să-şi primească plata cu ele. Chiar şi în Madrid erau prea bine cunoscute. Odată însă, un negustor oarecare, vrând să efectueze o plată casei Moro, a dus patru asemenea lăzi la primul contabil, care nu numai că le-a deschis, dar a mai şi cerut să se controleze o probă de argint.

Când vestea acestui dăunător procedeu a ajuns la Cádiz, tata nu şi-a mai putut stăpâni furia. Cu poşta următoare a primit, ce-i drept, o

scrisoare plină de justificări: Antonio Moro, fiul lui Rodrigo, îi scria că fusese chemat de Curte la Valladolid şi că abia după ce se întorsese aflase de fapta nechibzuită a contabilului său, care, fiind străin, venit de puţină vreme în Spania, nu avusese încă timp să cunoască obiceiurile spaniole. Dar tata nici gând să se mulţumească cu aceste scuze. A rupt orice legătură cu casa Moro şi, pe patul de moarte, mi-a interzis să mai fac vreo afacere cu ei.

Eu i-am ascultat cu sfinţenie porunca multă vreme şi bine am făcut, până ce unele împrejurări neprevăzute m-au pus iar în situaţia de a avea de-a face cu firma Moro. Am uitat sau mai degrabă am ignorat o clipă sfaturile tatei şi să vezi ce-am păţit.

Afacerile negustoreşti la Curte m-au chemat la Madrid, unde l-am cunoscut pe un oarecare Livárdez, care avusese şi el mai demult o casă de comerţ, dar acum trăia din dobânzile la sume importante, investite în diferite locuri. Omul acesta avea în firea lui ceva ce mă atrăgea. Ne împrieteniserăm deja destul de bine, când am aflat că Livárdez este unchiul lui Sancho Moro, pe atunci şef al familiei. Ar fi trebuit să rup imediat orice legături cu el, dar eu, dimpotrivă, le-am strâns şi mai mult.

Într-o zi Livárdez mi-a declarat că, văzând cu câtă pricepere fac comerţ cu Insulele Filipine, hotărâse să investească la mine un milion, cu titlu de companie comanditară [354] . I-am explicat că el, fiind unchiul lui Sancho Moro, mai degrabă acestuia ar trebui să-i încredinţeze capitalul său. El mi-a răspuns că nu prea îi place să facă afaceri financiare cu rudele. Până la urmă m-a convins, fapt înlesnit de împrejurarea că astfel nu eram obligat să intru în contact cu firma Moro. Întorcându-mă la Cádiz, am adăugat o corabie la celelalte două pe care le trimiteam anual în insule şi nu m-am mai gândit la

ele. În anul următor bietul Livárdez a murit şi Sancho Moro mi-a scris că, găsind printre hârtiile acestuia dovada că unchiul lui investise la mine un milion, îmi cere să-i restitui capitalul. Desigur, s-ar fi cuvenit să-i comunic înţelegerea pe care o avusesem cu cel dispărut, în legătură cu compania comanditară, dar, nedorind să am niciun fel de contact cu firma asta blestemată, i-am trimis un milion fără niciun fel de lămurire.

După doi ani, corăbiile mele s-au întors cu un capital întreit prin încărcătura lor. Eram, deci, dator să-i plătesc două milioane răposatului Livárdez, dar, vrând-nevrând, a trebuit să le scriu fraţilor Moro că le stau la dispoziţie cu cele două milioane. Ei mi-au răspuns că, în urmă cu doi ani, capitalul fusese inclus în registre şi că nu vor să audă deloc de aceşti bani.

Înţelegi, fiule, ce puternic am resimţit această sângeroasă nedreptate, căci era evident că voiau să-mi dăruiască două milioane. M-am sfătuit cu câţiva mari negustori din Cádiz, care, parcă făcându-mi în necaz, le-au dat dreptate inamicilor mei, demonstrând că, întrucât cu doi ani în urmă firma Moro mi-a dat o chitanţă pentru capitalul restituit, ea nu mai are azi niciun drept la dobânda creată. Eram gata să arăt cu dovezi că banii lui Livárdez se găseau cu adevărat pe corăbii şi că, în cazul când acestea s-ar fi scufundat, aş fi avut dreptul să cer restituirea milionului dat, dar ştiam că însuşi numele de Moro luptă împotriva mea şi că, dacă aş fi făcut apel la părerea negustorilor, judecata lor nu mi-ar fi fost favorabilă.

M-am dus la un avocat care mi-a spus că, întrucât fraţii Moro ceruseră să li se restituie milionul fără permisiunea unchiului mort, iar eu l-am folosit conform dorinţei acestuia, respectivul capital se găseşte cu adevărat la mine până în prezent, iar milionul intrat cu

doi ani în urmă în registrele casei Moro este alt milion, neavând nicio legătură cu cel dintâi. Avocatul m-a sfătuit să-i chem pe fraţii Moro în faţa tribunalului din Sevilla. I-am ascultat sfatul şi le-am intentat un proces, care a durat şase ani şi m-a costat peste şase sute de mii de piaştri. Cu toate acestea, am pierdut în toate instanţele şi cele două milioane au rămas la mine.

La început am vrut să investesc banii într-o instituţie de binefacere, dar m-am temut ca meritul să nu le revină într-o oarecare măsură şi blestemaţilor fraţi Moro. Nici acum nu ştiu ce am să fac cu banii, dar în fiecare an, la bilanţul creditului, socotesc două milioane mai puţin. Aşa că, vezi bine, fiule, am destule motive să-ţi interzic orice legături cu firma fraţilor Moro.

Chiar când Pandesowna a rostit aceste cuvinte, a venit cineva să-l cheme şi fiecare din noi s-a dus la ale sale.

ZIUA A TREIZECI ŞI TREIA

Am pornit mai departe şi curând l-am zărit pe evreu, care ni s-a alăturat, continuându-şi povestirea:

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Creşteam, deci, nu sub ochii nobilului Dellius, căci el nu se mai bucura de simţul văzului, ci ocrotiţi de prudenţa lui şi conduşi de sfaturile lui înţelepte. De atunci au trecut optsprezece secole [355] , iar vârsta copilăriei mele este singura de care-mi amintesc cu plăcere.

Îl iubeam pe Dellius ca pe propriul meu tată şi mă ataşasem sincer de tovarăşul meu de joacă, Germanus. Totuşi, nu o dată mă certam zdravăn cu el, mai ales pe probleme de religie. Pătruns de principiile riguroase ale sinagogii, îi repetam întruna:

– Idolii tăi au ochi, dar nu văd, au urechi, dar nu aud, sunt ciopliţi în aur, dar colcăie de şoareci.

Germanus îmi răspundea mereu că nu-i consideră deloc pe idoli dumnezei şi că n-am nici cea mai mică idee asupra religiei egiptenilor.

Cuvintele acestea, repetate adesea, mi-au trezit curiozitatea. L-am rugat pe Germanus să-l înduplece pe preotul Chairemon să-mi dea câteva lecţii despre religia lui, desigur numai în taină, căci dacă sinagoga ar fi aflat de treaba asta, mi-aş fi atras blestemul. Chairemon îl iubea mult pe Germanus, i-a ascultat rugămintea şi în noaptea următoare m-am îndreptat spre foişorul de lângă templul zeiţei Isis. Germanus m-a prezentat lui Chairemon, care, aşezându-mă lângă el, şi-a împreunat mâinile, s-a cufundat pentru o clipă în gânduri şi a început să rostească o rugăciune în limba egipteană de jos, pe care o înţelegeam foarte bine:

RUGĂCIUNEA EGIPTEANĂ

Dumnezeule mare, Tată al tuturor,
Sfinte Dumnezeule, care te arăţi alor Tăi,
Eşti sfântul care a făcut totul cu cuvântul,
Eşti sfântul care eşti chip al naturii,
Eşti sfântul pe care nu natura l-a creat,
Eşti sfântul mai puternic decât orice putere,
Eşti sfântul mai înalt decât orice înălţime,
Eşti sfântul mai bun decât orice laudă!
Fii bun şi primeşte ofranda inimii mele şi a cuvintelor mele,
Eşti nerostitul, iar tăcerea este glasul Tău,
Ai distrus greşelile împotriva adevăratei conştiinţe.

Întăreşte-mă, dă-mi putere şi îngăduie să intre în graţia Ta
celor ce sunt cufundaţi în necunoştinţă, precum şi celor care
Te-au cunoscut şi sunt, prin aceasta, fraţii mei şi copiii Tăi.

Cred în Tine şi recunosc cu voce tare,
Mă ridic spre viaţă şi spre lumină.
Doresc să iau parte la sfinţenia Ta, căci Tu ai aprins în mine această dorinţă.

După ce Chairemon a rostit rugăciunea, s-a întors către mine şi mi-a spus:

– Vezi, copile, că noi, asemenea vouă, recunoaştem un singur Dumnezeu, care cu cuvântul său a creat lumea. Rugăciunea pe care ai auzit-o este scoasă din *Poimander*, carte pe care o atribuim lui Thot [356] , celui de trei ori mare, acelaşi autor ale cărui opere le purtăm solemn în timpul procesiunilor noastre. Posedăm douăzeci şi şase de mii de suluri atribuite acestui filozof, care a trăit acum două mii de ani. Dar, pentru că numai preoţii noştri au voie să le copieze, este posibil ca majoritatea adaosurilor să fie opera lor înşişi. În sfârşit, din toate scrierile lui Thot răzbate o metafizică întunecată şi echivocă, pe care o putem tălmăci în fel şi chip. Am să mă opresc numai asupra unor dogme general acceptate, care se apropie cel mai mult de principiile chaldeenilor.

Religiile, ca tot ce există pe această lume, se supun unor influenţe continue şi lente, care se străduiesc neîncetat să-şi schimbe forma şi esenţa, aşa că după câteva secole aceeaşi religie prezintă credinţei omeneşti principii cu totul diferite, alegorii ale căror gânduri ascunse nu e chip să le ghiceşti sau dogme pe care mulţimea le crede abia pe jumătate. Nu pot să garantez că te voi învăţa vechea religie, ale cărei ceremonii solemne le poţi vedea prezentate pe basoreliefurile lui Osimandias [357] , la Teba, deci am să-ţi repet învăţăturile dascălilor mei, aşa cum le destăinui şi învăţăceilor mei. [358]

Înainte de toate, te previn ca niciodată să nu te ataşezi nici de chip, nici de simbol, ci să pătrunzi gândul cuprins în ele. Aşa, de pildă, argila reprezintă tot ceea ce este material. Un zeu, şezând pe frunză de lotus şi alunecând pe argilă, exprimă gândul care zace în materie, neatingând-o deloc. Acesta e simbolul pe care l-a folosit legiuitorul vostru când a spus că „Sufletul Domnului s-a ridicat deasupra apelor“. Se spune că Moise a fost crescut de preoţii din cetatea Onu, adică Heliopolis. Şi într-adevăr, ritualurile voastre se apropie mult de ale noastre. Şi noi, ca şi voi, avem familii de preoţi, avem profeţi, obiceiul tăierii împrejur, scârbă pentru carnea de porc şi altele asemănătoare.

Când Chairemon a rostit aceste cuvinte, unul din preoţii zeiţei Isis a bătut ora care arăta miezul nopţii. Maestrul ne-a înştiinţat că pioasele lui îndatoriri îl cheamă în templu, dar că ne putem întoarce a doua zi, pe seară.

– Şi voi, a adăugat Jidovul Rătăcitor, o să ajungeţi curând la locul unde veţi rămâne peste noapte, aşa că daţi-mi voie să las pe mâine urmarea poveştii mele.

După plecarea hoinarului am început să chibzuiesc asupra cuvintelor lui şi mi s-a părut că am descoperit în ele dorinţa clară de a slăbi în noi principiile religiei noastre şi totodată dorinţa de a sprijini intenţiile celor care voiau să mi-o schimbe pe a mea. Dar ştiam bine ce-mi cere onoarea şi eram pe deplin convins de neputinţa oricăror strădanii de acest gen.

Între timp, am ajuns la locul de popas şi, după ce am cinat, ca de obicei, am profitat de timpul liber al starostelui şi l-am rugat să-şi continue povestirea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Povestindu-mi istoria familiei sale, tânărul Suárez a părut dintr-odată toropit de somn. Pentru că ştiam câtă nevoie avea de odihnă ca să-şi recapete sănătatea, l-am rugat să-şi amâne continuarea istoriei peripeţiilor sale pentru noaptea următoare. Şi, într-adevăr, a dormit destul de bine. A doua noapte, mi s-a părut mai înzdrăvenit, dar, cum nu putea să aţipească, l-am rugat să-şi continue povestirea...

Urmarea istoriei lui López Suárez

Ţi-am spus că tatăl meu mi-a interzis să-mi adaug titlul de „don“, să scot spada şi să intru în relaţii cu nobilimea, înainte de toate cu familia Moro. Ţi-am mai vorbit de pornirea nestăpânită pe care o aveam pentru citirea de romanţuri. Mi-am întipărit, deci, bine în minte avertismentele tatei, după care am dat o raită prin toate librăriile din Cádiz, ca să mă aprovizionez cu acest soi de cărţi care-mi promiteau, mai ales în timpul călătoriilor, o plăcere nespusă.

Într-un târziu, m-am urcat pe o mică corabie de negustori şi trebuie să recunosc că am părăsit cu bucurie insula noastră uscată, arsă şi prăfuită. Am acostat pe malurile înflorite ale Guadalquivirului şi am pornit-o apoi în grabă spre Sevilla, unde intenţionam să închiriez catâri pentru continuarea călătoriei. Unul dintre catârgii mi-a oferit, în locul obişnuitului animal, o caretă deosebit de comodă. I-am primit oferta şi, umplându-mi trăsura cu romanţurile cumpărate la Cádiz, am pornit-o spre Madrid.

Ţinuturile încântătoare dintre Sevilla şi Cordoba, pitorescul peisaj al munţilor Sierra Morena, obiceiurile păstoreşti ale locuitorilor din Mancha, tot ceea ce vedeam adăuga mult farmec cărţilor mele preferate. Sufletul mi-era ameţit. Îl hrănisem într-atâta cu doruri şi simţiri gingaşe că, ajuns la Madrid, eram îndrăgostit la nebunie, deşi nu cunoşteam încă obiectul adoraţiei mele.

În capitală m-am oprit la hanul „La Crucea Malteză“. Era spre amiază şi îndată mi-au servit prânzul. Apoi am început să-mi aşez lucrurile, aşa cum obişnuiesc călătorii când trag la un han. Deodată am auzit un foşnet pe lângă gaura cheii. M-am apropiat repede şi am deschis brusc uşa, dar rezistenţa pe care am întâmpinat-o m-a convins că trebuie să fi lovit pe cineva. Şi într-adevăr am zărit în spatele uşii un om destul de bine îmbrăcat, care-şi ştergea nasul de sânge.

– *Señor* don López, mi-a zis necunoscutul, am aflat jos în han de sosirea distinsului fiu al renumitului Gaspar Suárez şi am venit să-i prezint omagiile mele.

– *Señor*, i-am răspuns, dacă ai fi vrut pur şi simplu să intri la mine, ţi-aş fi făcut un cucui în cap, deschizându-ţi uşa, dar zgârietura de pe nas dovedeşte că trebuie să-l fi ţinut, desigur, la gaura cheii.

– Splendid! a exclamat necunoscutul, îţi admir spiritul de pătrundere. Nu pot să ascund că, dorind să fac cunoştinţă cu tine, am vrut să am o oarecare impresie asupra felului tău de a fi şi eram plin de admiraţie văzându-ţi ţinuta nobilă pe când umblai prin cameră şi-ţi aşezai lucrurile.

Spunând acestea, necunoscutul a dat buzna înăuntru neinvitat, continuându-şi peroraţia:

– *Señor* don López, vezi în persoana mea un vestit urmaş al familiei Busqueros de Castilia Vieja [359] , pe care nu trebuie să-l confunzi cu ceilalţi Busqueros din ţinutul León. În ce mă priveşte, sunt cunoscut sub numele de don Roque Busqueros, dar de-acum încolo doresc să mă disting numai prin devotamentul meu faţă de înălţimea voastră.

Mi-am amintit atunci de avertismentele tatălui meu şi am răspuns:

– *Señor* don Roque, trebuie să-ţi spun că Gaspar Suárez, al cărui fiu sunt, despărţindu-se de mine, mi-a interzis o dată pentru totdeauna să port titlul de „don“ şi mi-a mai poruncit să nu intru în cârdăşie cu niciun nobil. Aşadar, *señor*, înţelegi că nu e chip să profit de bunăvoinţa şi amabilitatea dumitale.

Auzind acestea, Busqueros a luat o mină serioasă şi a zis:

– Cuvintele Înălţimii Voastre mă pun într-o situaţie destul de neplăcută, pentru că tatăl meu, murind, mi-a poruncit cât se poate de solemn să dau întotdeauna titlul de „don“ negustorilor de seamă şi, pe cât posibil, să le caut tovărăşia. Vezi, aşadar, *señor* don López, că numai cu preţul supunerii mele faţă de tatăl meu poţi să urmezi poruncile tatălui tău şi, cu cât mai mult mă vei evita, cu atât mai mult eu, ca bun fiu, trebuie să mă străduiesc să mă bag în sufletul tău.

Busqueros m-a descumpănit cu această argumentaţie, mai ales că vorbea serios, iar interdicţia de a scoate spada nu-mi îngăduia să încep cearta.

În vremea asta don Roque a zărit pe masa mea nişte optaci, adică monede în valoare de opt ducaţi olandezi fiecare.

– *Señor* don López, mi-a zis, tocmai colecţionez asemenea bucăţi de aur şi, în ciuda străduaniilor, n-am nimerit până acum monede cu această dată. Înţelegi ce înseamnă pasiunea de colecţionar şi presupun că-ţi fac plăcere, oferindu-ţi prilejul de a mă obliga sau, mai degrabă, o întâmplare mai deosebită îţi oferă prilejul, pentru că posed o colecţie de asemenea monede, începând de la primii ani când au apărut. Îmi lipseau chiar exemplarele din aceşti ani, pe care-i zăresc acum întipăriţi pe ele.

I-am oferit musafirului monedele de aur cerute, cu o grabă sporită de gândul că după asta o să-şi ia imediat tălpăşiţa. Dar don Roque nici gând de aşa ceva şi, cu aceeaşi mină serioasă, mi-a zis:

– *Señor* don López, mi se pare că nu se cuvine să mâncăm din aceeaşi strachină sau să ne dăm întruna ba lingura, ba furculiţa. Am să mai cer un tacâm.

Şi imediat, a făcut comanda cuvenită, ne-am aşezat apoi la masă şi recunosc că discuţia cu musafirul meu nepoftit a fost destul de amuzantă, aşa că, de n-ar fi existat gândul că nu respect poruncile părinteşti, l-aş mai fi reţinut cu plăcere la masa mea.

După masă, Busqueros a ieşit, iar eu, aşteptând să treacă zăpuşeala, am pornit-o spre Prado. Am admirat superba alee, dar totodată aşteptam cu cea mai mare nerăbdare clipa în care urma să ajung la Buen Retiro. Acest parc pustiu este vestit în romanele noastre [360] şi nici eu nu ştiu ce presimţire mă îndemna să cred că acolo voi înfiripa fără greş o legătură de amor.

Plimbarea prin Buen Retiro m-a fermecat mai mult decât ţi-aş putea spune. Aş fi rămas multă vreme cufundat în visare, dacă un obiect strălucitor, aflat mai la o parte, între tufişurile dese, nu mi-ar fi atras

atenţia. L-am ridicat şi am văzut că era un portret legat de o fărâmă de lănţişor de aur. Portretul era al unui bărbat tânăr, foarte atrăgător, iar pe dos se afla o şuviţă de păr, legată cu o panglică de aur, pe care am citit inscripţia: „Veşnic al tău, iubita mea Inés“. Am băgat talismanul în buzunar şi am pornit-o mai departe la plimbare.

Întorcându-mă apoi în acelaşi loc, am găsit două femei, din care una, tânără şi neobişnuit de frumoasă, căuta înfrigurată ceva pe jos. Mi-am dat seama uşor că era vorba de portretul pierdut. M-am apropiat de ea cu respect şi i-am zis:

– Doamnă, mi se pare că am găsit eu obiectul pe care-l cauţi, dar prudenţa nu-mi îngăduie să-l înapoiez, înainte de a binevoi să-mi dovedeşti în câteva cuvinte dreptul dumitale de proprietate asupra obiectului găsit de mine.

– Atunci îţi spun, *señor*, a răspuns frumoasa necunoscută, caut un portret cu o parte dintr-un lănţişor de aur, pe care-l ţin acum în mână.

– Dar, am adăugat, nu era cumva şi vreo inscripţie pe portret?

– Era, a răspuns necunoscuta, îmbujorându-se uşor, ai citit-o, *señor*, şi ai văzut că mă numesc Inés şi că originalul portretului este „veşnic al meu“. Acum cred că vei binevoi să mi-l dai.

– Dar nu mi-ai spus, doamnă, în ce chip acest fericit muritor îţi aparţine pe vecie.

– Am considerat ca o datorie a mea, a răspuns frumoasa necunoscută, să-ţi satisfac legitima dumitale prudenţă, dar nu să-ţi

satisfac şi curiozitatea, aşa că nu înţeleg cu ce drept îmi pui, *señor*, asemenea întrebări.

– Curiozitatea mea, i-am răspuns, ar merita, poate, să se numească dovadă de interes. În privinţa dreptului în virtutea căruia îndrăznesc să vă pun asemenea întrebări, îmi îngădui să remarc că aceia care înapoiază un obiect pierdut primesc de obicei o recompensă meritată. Eu vă cer, doamnă, numai acea recompensă care mă poate face cel mai fericit dintre oameni.

Tânăra necunoscută şi-a încruntat fruntea şi a zis:

– Eşti prea îndrăzneţ, *señor*, pentru prima întâlnire şi nu e deloc un mijloc potrivit de a obţine o a doua, dar pot să-ţi potolesc curiozitatea. Portretul acesta...

În clipa aceea Busqueros a apărut pe neaşteptate dintr-o alee lăturalnică şi, apropiindu-se familiar de noi, a spus:

– Te felicit, doamnă, că ai făcut cunoştinţă cu fiul celui mai bogat negustor din Cádiz.

La aceste cuvinte, chipul necunoscutei a căpătat expresia unei mari revolte.

– Consider că n-am oferit vreun motiv, a rostit, ca necunoscuţii să cuteze a mi se adresa.

Apoi, întorcându-se spre mine, a adăugat:

– Binevoieşte, *señor*, să-mi dai portretul pe care l-ai găsit.

Spunând acestea, s-a urcat în trăsură şi a dispărut din ochii noştri. Busqueros se afla deja la celălalt capăt al aleii, salvându-se prin fugă de reproşurile mele.

Când starostele a ajuns în acest punct al povestirii, a fost chemat şi ne-a rugat să-i îngăduim amânarea pe a doua zi a continuării. După plecarea lui, frumoasa evreică, pe care de-acum o numeam Laura, s-a întors spre Velásquez, grăindu-i:

– Ce zici, stimate prinţ, de simţămintele de visător ale tânărului Suárez? Oare ai chibzuit cândva în viaţă, fie măcar şi numai o clipă, asupra a ceea ce se numeşte dragoste?

– Sistemul meu, a răspuns Velásquez, cuprinde întreaga natură şi trebuie să cuprindă orice simţăminte pe care ea le-a înglobat în inima omului. Le-am aprofundat pe toate şi le-am însemnat, şi asta mi-a reuşit mai ales în privinţa dragostei, căci am descoperit că dragostea poate fi exprimată destul de lesne cu ajutorul algebrei şi, după cum ştii, doamnă, problemele algebrice se supun unor rezolvări care nu lasă nimic de dorit, în esenţă. Să presupunem că dragostea este o valoare pozitivă, notată cu semnul *plus*; ura, ca fiind contrară dragostei, se exprimă prin semnul *minus*, iar indiferenţa, ca simţământ de niciun fel, va fi echivalentă cu *zero*.

Dacă în cele ce urmează voi înmulţi dragostea cu dragoste, adică spun: *iubesc dragostea* sau *îmi place să iubesc dragostea*, îmi revin numai valori pozitive, căci *plus* înmulţit cu *plus* îmi dă întotdeauna *plus*. Pe de altă parte, dacă *urăsc ura*, intru în domeniul dragostei, adică în cantităţi pozitive, şi de aceea *minus* înmulţit cu *minus* îmi dă *plus*.

În mod reciproc, dacă *urăsc ura urii*, păşesc în domeniul simţămintelor contrare dragostei, adică în valori negative, căci *minus*

ridicat la cub îmi dă *minus*.

Dacă acum înmulţesc dragostea cu ura sau ura cu dragostea, produsele obţinute sunt întotdeauna negative, căci *plus* înmulţit cu *minus* sau *minus* înmulţit cu *plus* îmi dă totdeauna minus. Aşadar fie că urăsc dragostea, fie că iubesc ura, rămân mereu în domeniul simţămintelor contrare dragostei. Ai oare, frumoasă Laura, ceva împotriva acestei argumentări?

– Câtuşi de puţin, a răspuns evreica, dimpotrivă, sunt convinsă că nu există femeie care să nu se supună unui asemenea mod de a gândi.

– Asta nu m-ar bucura deloc, a zis Velásquez, căci, supunându-se atât de repede, ar pierde urmarea ecuaţiilor mele, adică tocmai concluziile care rezultă din principiile mele. Dar să-mi continui argumentarea. Aşadar, pentru că dragostea şi ura sunt una faţă de alta ca valorile pozitive faţă de cele negative, rezultă că în loc de *ură* pot să scriu *mai puţină dragoste*, ceea ce, totuşi, nu trebuie considerat totuna cu indiferenţa, a cărei valoare este egală cu zero.

Acum să privim bine atitudinea celor doi îndrăgostiţi. Se iubesc, se urăsc, mai târziu urăsc ura pe care o aveau unul faţă de altul, apoi se iubesc mai mult decât oricând, până ce factorul negativ va schimba toate sentimentele lor în ură. Nu e posibil, totuşi, să nu observi în aceste metamorfoze puteri pozitive şi negative acţionând alternativ. La sfârşit, ţi se spune că iubitul şi-a omorât iubita şi nu ştii ce să crezi, dacă ăsta e rezultatul dragostei sau al urii. La fel în algebră. Ajungi la *minus*, la *plus*, la radicalul lui X, de câte ori exponenţii sunt impari.

Argumentarea aceasta este adevărată într-atât, încât vezi deseori cum dragostea începe printr-un soi de dezgust, o mică valoare negativă,

pe care o putem exprima prin *minus B*. Acest dezgust aduce după sine cearta, pe care o însemnăm cu *minus C*. Produsul acestor două cantităţi va fi *plus BC*, adică o valoare pozitivă, într-un cuvânt – sentimentul dragostei.

Aici şireata evreică l-a întrerupt pe Velásquez, spunând:

– Stimate prinţ, dacă te-am înţeles cum se cuvine, cel mai bine ar fi să exprimi dragostea cu ajutorul dezvoltării puterilor $A–X$, presupunându-l pe X ca mult mai mic decât A.

– Fermecătoare Laura, a zis Velásquez, văd că-mi ghiceşti gândurile. Aşa este, femeie încântătoare, formula binomului, descoperită de cavalerul don Newton, se cuvine să ne îndrume cercetările asupra inimii omeneşti, ca şi, de regulă, toate calculele noastre.

După această discuţie, ne-am despărţit cu toţii, dar era uşor să-ţi dai seama că frumoasa evreică făcuse o puternică impresie asupra minţii şi inimii lui Velásquez. Pentru că şi el, ca şi mine, era din neamul Gomélezilor, nu m-am îndoit că se dorea folosirea influenţei acestei cochete femei pentru a-l converti la credinţa Profetului. Urmarea va arăta că nu m-am înşelat în concluziile mele.

ZIUA A TREIZECI ŞI PATRA

La răsăritul soarelui am încălecat iar şi am pornit. Jidovul Rătăcitor, crezând că nu vom putea pleca aşa de devreme, se îndepărtase destul de mult. L-am aşteptat vreme îndelungată. Până la urmă a apărut, şi-a reluat locul, ca de obicei, alături de mine şi a început să povestească...

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Simbolurile nu ne-au împiedicat niciodată să credem într-un singur Dumnezeu, mai presus decât toţi. Cuvintele lui Thot nu lasă nicio îndoială în această privinţă. Iată-le:

> *Acest unic Dumnezeu este de neclintit în singularitatea unicităţii sale. Mintea omenească nu poate înţelege aceasta.*
>
> *El este propriul său tată, propriul său fiu, unicul tată şi Dumnezeu. El este Binele, el este izvorul tuturor noţiunilor şi rădăcina tuturor principiilor fundamentale.*

Acest Dumnezeu, unul şi unicul, se lămureşte prin el însuşi, pentru că îşi este îndeajuns lui însuşi. El este străînceputul, Dumnezeul dumnezeilor, monadă a unităţii, izvor al existenţei, şi pentru că existenţa de la El provine, pentru aceasta se numeşte Noctarchos. [361]

Vedeţi, aşadar, dragi prieteni, a continuat Chairemon, că nu poţi avea despre divinitate noţiuni mai înălţătoare decât ale noastre, dar am socotit că avem voie să divinizăm o anumită parte a însuşirilor lui Dumnezeu şi a relaţiilor lui cu noi, adică să ridicăm unele personificări la rangul de divinitate.

Aşa, de pildă, gândul divin îl numim *Emeph*, iar când acesta se exprimă prin cuvinte – *Thot*, adică înduplecare, convingere, sau *Ermeth*, adică „interpretare, lămurire".

Îndată ce gândul divin, cuprinzând adevărul, coboară pe pământ şi eliberează forţele ascunse ale vieţii, atunci se numeşte *Amun*. Când acelaşi gând adaugă la aceasta ajutorul artei, atunci îl numim *Phtha* [362] , adică Vulcan, iar când se revelează drept creator al oricărui bun, îl numim *Osiris.* [363]

Considerăm pe Dumnezeu unitate, dar numărul nesfârşit de legături binefăcătoare pe care binevoieşte a le avea cu noi face să ne îngăduim, fără a-I jigni onoarea, a-L considera fiinţă colectivă, căci într-adevăr El este colectiv şi nesfârşit de diferit în însuşirile pe care le distingem la El.

În privinţa spiritelor, credem că fiecare din noi are două, adică pe cel rău şi pe cel bun. Sufletele eroilor sunt cele mai apropiate de natura acestor spirite şi sunt conducătoare în şirul de suflete.

Dumnezeii, în privinţa fiinţei lor, sunt comparabili cu eterul, eroii şi spiritele cu aerul, iar sufletele obişnuite au de-acum în ele ceva pământean. Providenţa o comparăm cu lumina, care umple toate spaţiile dintre lumi. Vechile legende ne vorbesc, de asemenea, de puterile îngereşti, adică vestitoare, a căror îndatorire este de a anunţa poruncile Domnului, precum şi de alte puteri, şi mai înalte, pe care evreii elenici le numeau arhonţi sau arhangheli.

Aceia dintre noi care s-au consacrat preoţirii sunt convinşi că au primit puterea de a-i face prezenţi pe zei, spirite, îngeri, eroi şi suflete. Dar nu pot efectua aceste teurgii [364] fără a încălca ordinea generală a universului. Când zeii coboară pe pământ, soarele şi luna se ascund pentru o vreme înaintea privirii muritorilor.

Arhanghelii sunt înconjuraţi de o lumină mai vie decât îngerii. Sufletele eroilor au mai puţină strălucire decât ale îngerilor, totuşi mai multă decât sufletele muritorilor obişnuiţi, care sunt serios întunecate de fiinţa lor materială.

Luceferii parcului ceresc se prezintă sub forme cât se poate de minunate. În afară de asta, deosebim o mulţime de împrejurări particulare, care însoţesc apariţia diferitelor fiinţe, slujind la deosebirea unora de altele. Aşa, de pildă, spiritele rele pot fi cunoscute după influenţele rele pe care le lasă în urma lor.

În privinţa idolilor, credem că, dacă îi producem sub unele auspicii cereşti sau cu unele ritualuri teurgice, atunci putem atrage asupra lor unele părticele de fiinţă divină. Totuşi, arta aceasta este atât de iluzorie şi nedemnă de adevărata conştiinţă a lui Dumnezeu, că o lăsăm de obicei în seama preoţilor de rang mult mai mic decât cel căruia am cinstea să-i aparţin.

Îndată ce vreunul dintre preoţii noştri invocă zeii, devine într-un fel o părticică din fiinţa lor. Totuşi, nu încetează să fie om, deşi numai natura divină îl pătrunde până la un anumit grad şi-l uneşte într-un punct cu Dumnezeu. Aflându-se în această stare, poate porunci cu uşurinţă duhurilor necurate, adică pământeşti, şi să le gonească din corpurile pe care le-au înlănţuit. Uneori preoţii noştri, unind pietre, ierburi şi părţi de animale, formează un amestec demn de a fi adus jertfă zeilor, dar adevărata legătură care-l uneşte pe preot cu divinitatea este rugăciunea.

Toate aceste ritualuri şi dogme, pe care vi le-am expus, le atribuim nu lui Thot, adică lui Mercur al treilea, care a trăit pe vremea lui Osimandias, ci profetului Bitys, care a trăit cu două mii de ani înainte şi a lămurit principiile lui Mercur întâiul [365] . Totuşi, aşa cum v-am mai spus, vremea a adăugat multe, a schimbat multe, aşa că nu cred că vechea religie avea să ajungă la noi în forma ei iniţială. În sfârşit, dacă trebuie să vă spun de-acum totul, preoţii noştri îndrăznesc uneori să-i ameninţe pe propriii noştri zei: atunci, în vremea aducerii jertfelor, se exprimă cam aşa: „Dacă nu împliniţi cererea mea, voi descoperi cele mai ascunse tainiţe ale zeiţei Isis, lămuri-voi secretele abisurilor, distruge-voi lada lui Osiris şi risipi-voi membrele sale“. [366]

Recunosc în faţa voastră că nu aprob deloc asemenea formule, de la care se abţin cu totul chiar chaldeenii.

Când Chairemon a ajuns în acest punct al învăţăturii sale, unul din preoţii mai mici a bătut clopotul de miezul nopţii. Pentru că şi voi vă apropiaţi de locul unde veţi rămâne peste noapte, îngăduiţi-mi, dar, să amân pe mâine continuarea povestirii mele.

Jidovul Rătăcitor s-a îndepărtat, iar Velásquez ne-a asigurat că nu aflase nimic nou şi că totul se poate găsi în cartea lui Jamblichos.

– Opera aceasta, a adăugat el, am citit-o cu mare atenţie şi niciodată n-am putut înţelege în ce fel criticii, care au considerat scrisoarea lui Porfirius [367] către Anebo Egipteanul autentică, n-au recunoscut răspunsul pe care Abammon i l-a dat lui Porfirius. Eu cred, dimpotrivă, că Porfirius a integrat numai în opera lui răspunsul lui Abammon şi a adăugat propriile lui observaţii asupra filozofilor greci şi asupra chaldeenilor.

– Oricine o fi fost, Anebo sau Abammon, a intervenit Uceda, pot garanta că evreul v-a spus adevărul adevărat.

Am ajuns la locul de popas şi, după cină, Pandesowna, având timp liber, şi-a continuat povestea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Tânărul Suárez, după ce mi-a povestit cum s-a încheiat prima sa întâlnire în Buen Retiro, nu a putut rezista somnului de care avea cu adevărat nevoie pentru a-şi redobândi forţele. În curând a adormit adânc, dar în noaptea următoare a continuat.

Urmarea povestirii lui López Suárez

Am părăsit Buen Retiro cu inima plină de dragoste pentru frumoasa necunoscută şi de revoltă împotriva lui Busqueros. A doua zi, era tocmai într-o duminică, am crezut că voi întâlni în vreo biserică

obiectul visărilor mele. Am trecut prin trei biserici în zadar, dar abia în a patra am găsit-o. M-a recunoscut, după slujbă a ieşit din biserică şi, trecând pe lângă mine, mi-a şoptit:

– Acela era portretul fratelui meu.

Şi a dispărut. Am rămas pironit locului, fermecat de cele câteva vorbe pe care le auzisem. Eram convins că indiferenţa nu i-ar fi dat acest gând atât de liniştitor pentru mine.

Întorcându-mă la han, am cerut să mi se aducă prânzul, în speranţa că de data asta o să scap de musafirul meu nepoftit, dar, odată cu primul fel, Busqueros şi-a făcut intrarea strigând în gura mare:

– *Señor* don López, am refuzat douăzeci de invitaţii, ca să vin la tine. Ţi-am mărturisit că-ţi sunt întru totul slugă devotată!

Aveam poftă să-i spun vreo două nesuferitului, dar mi-am amintit că tata îmi interzisese să scot spada, aşa că a trebuit, fără să vreau, să evit cearta.

Busqueros a cerut să i se aducă un tacâm, s-a aşezat şi, adresându-mi-se cu o faţă radioasă, a început:

– Trebuie să recunoşti, *señor* don López, că ţi-am făcut ieri un mare serviciu: chipurile, fără voia mea, am prevenit-o pe tânăra persoană că eşti fiul unuia dintre cei mai bogaţi negustori din Cádiz. Ce-i drept, s-a prefăcut a nu-şi stăpâni mânia, dar numai ca să te convingă că bogăţiile nu fac nicio impresie asupra inimii ei. Să nu crezi asta, *señor* don López. Eşti tânăr, chipeş, inteligent, dar ia aminte că în nicio dragoste aurul nu-ţi poate fi piedică. Cu mine, de pildă, lucrurile stau altfel. Când eram iubit, asta era numai pentru

mine însumi şi niciodată n-am trezit vreo pasiune în care să se atragă atenţia asupra averii mele.

Busqueros a mai turnat multă vreme asemenea prostii, apoi, terminând de mâncat, a plecat. Spre seară, am pornit-o spre Buen Retiro, deşi cu tainica presimţire că de data asta n-o voi întâlni pe frumoasa Inés. Şi într-adevăr, n-a venit, în schimb l-am găsit acolo pe Busqueros, care toată seara nu m-a slăbit o clipă.

A doua zi a venit din nou la masă şi la plecare mi-a zis că seara o să vină cu mine în Buen Retiro. I-am răspuns că eu n-o să fiu acolo. Fiind însă convins că n-are încredere în cuvântul meu, spre seară m-am ascuns într-o dugheană din drumul spre Buen Retiro şi, după o clipă, l-am zărit pe Busqueros, grăbindu-se spre locul de întâlnire. Negăsindu-mă acolo, s-a întors abătut şi s-a dus să mă caute în Prado. Atunci m-am repezit spre Buen Retiro şi, după ce am făcut câţiva paşi pe aleea principală, am zărit-o pe frumoasa mea necunoscută. M-am apropiat de ea cu o delicateţe care, după cât am putut să-mi dau seama, i-a plăcut foarte mult. Nu ştiam însă dacă trebuia să-i mulţumesc pentru ceea ce îmi spusese în biserică. Ea însăşi parcă ţinea să mă scoată din încurcătură, căci, râzând, mi-a zis:

– Susţii, *señor*, că se cuvine o bună recompensă celui care a găsit un obiect pierdut şi, de aceea, găsind acest portret, ai vrut să afli care e relaţia mea cu originalul lui. Acum ştii. Nu mă întreba nimic mai mult. Poate că ai să găseşti iarăşi vreun lucru care îmi aparţine şi atunci, fără îndoială, ai putea să ai pretenţii pentru noi recompense. Oricum, nu se cuvine să fim văzuţi plimbându-ne împreună. Te las, dar nu-ţi interzic să te apropii de mine, de câte ori vei avea ceva să-mi spui.

Spunând acestea, necunoscuta s-a înclinat cu multă graţie. I-am răspuns cu o plecăciune adâncă, apoi m-am îndepărtat spre aleea vecină, uitându-mă, totuşi, mereu în urma ei. După ce şi-a încheiat plimbarea, Inés s-a urcat în trăsură, aruncându-mi o ultimă privire, care trăda o bunăvoinţă deloc ascunsă.

A doua zi de dimineaţă, copleşit de simţământul care mă cuprindea tot mai mult, mi-am zis că în curând frumoasa Inés o să-mi îngăduie, desigur, să-i scriu. Dar pentru că niciodată în viaţă nu am scris vreo scrisoare de dragoste, mi s-a părut că se cuvine să-mi exersez mai întâi stilul. Am luat pana şi am scris următoarele:

López Suárez către Inés

Mâna mea, tremurând odată cu simţul de teamă, ezită să aştearnă pe hârtie următoarele cuvinte. Căci ce-ar putea, oare, exprima ele? Care muritor reuşeşte să scrie ceva urmând glasul dragostei? Şi unde e pana aceea care să-i ţină pasul?

Aş dori să adun în scrisoare toate gândurile mele, dar ele fug dinaintea mea. Rătăcesc pe cărările din Buen Retiro, se opresc pe nisipul care a păstrat urmele paşilor tăi şi nu pot să se smulgă de acolo.

Să fie oare această grădină a regilor noştri atât de frumoasă cum mi se pare? Fără îndoială că nu. Farmecul este în ochii mei, iar tu, doamnă, eşti unica lui pricină. Oare parcul acesta ar fi aşa de pustiu, dacă alţii ar vedea în el acele frumuseţi pe care eu le descopăr la fiecare pas?

Acolo iarba înverzeşte mai viu, mireasma îmbălsămată a iasomiei e mai puternică, iar arborii pe sub care ai trecut se împotrivesc cu mai mare tărie razelor arzătoare ale soarelui. Şi n-ai făcut decât să treci pe sub ei. Ce se va întâmpla, oare, atunci cu inima în care binevoieşti să rămâi pe vecie?

Citind scrisoarea, mi-am dat seama că era plină de idei absurde, aşa că am renunţat s-o trimit sau s-o înmânez personal. Dar, de dragul unei plăcute iluzii, am pecetluit-o, i-am scris adresa, „Frumoasei Inés", şi am pus-o în sertar, după care am plecat la plimbare.

Am pornit-o pe străzile Madridului şi, trecând pe lângă hanul „La Leul de Aur", mi-am zis că n-ar fi rău să iau prânzul aici şi să scap de blestematul pisălog. Am mâncat bine şi apoi m-am întors la hanul meu.

Am deschis sertarul unde se afla scrisoarea mea de dragoste, dar ia-o de unde nu-i. I-am întrebat pe servitori, care mi-au spus că nimeni nu fusese la mine, în afară de Busqueros. Fără îndoială, el o luase. M-a cuprins neliniştea, căci nu ştiam ce-avea de gând să facă.

Spre seară nu m-am dus direct la Buen Retiro, m-am ascuns în aceeaşi prăvălie ca data trecută. Nu după multă vreme am zărit trăsura frumoasei Inés şi pe Busqueros alergând din răsputeri în urma ei şi arătând scrisoarea pe care o ţinea în mână. Puşlamaua ţipa şi dădea din mâini şi până la urmă a reuşit s-o oprească. După ce i-a înmânat scrisoarea adresantei, trăsura a pornit mai departe spre Buen Retiro, iar el a luat-o pe alt drum.

Nu-mi puteam închipui cum o să se încheie aventura şi m-am îndreptat spre parc. Am găsit-o acolo pe frumoasa Inés, împreună cu

guvernanta ei, pe o bancă de lângă foişor. Mi-a făcut semn să mă apropii, mi-a cerut să mă aşez şi mi-a spus:

– Aş vrea, *señor*, să schimbăm câteva cuvinte. Mai întâi, te rog să binevoieşti a-mi răspunde de ce ai scris toate prostiile astea şi, pe urmă, de ce l-ai folosit, ca să mi le transmiţi, pe omul a cărui obrăznicie, după cum ştii, m-a scos o dată din sărite.

– Nu pot nega, i-am răspuns, că eu am scris această scrisoare, dar niciodată n-am avut intenţia să v-o înmânez. Am scris-o numai pentru propria-mi plăcere şi am ascuns-o în sertar. De acolo a luat-o nesuferitul de Busqueros, care, de când am venit la Madrid, mă urmăreşte fără încetare ca un duh necurat.

Inés a început să râdă şi a recitit scrisoarea mea cu o expresie de vădită mulţumire.

– Te numeşti, aşadar, López Suárez? Nu eşti cumva, *señor*, rudă cu acel Suárez, negustor bogat din Cádiz?

I-am răspuns că sunt unicul lui fiu. Inés a început să vorbească despre lucruri banale şi apoi s-a îndreptat spre trăsură, iar înainte de a se urca a mai spus:

– Nu se cade să reţin pentru mine asemenea absurdităţi. Ţi le înapoiez, dar cu condiţia să nu le pierzi. Poate că vreodată o să mai întreb de ele.

Şi, dându-mi înapoi scrisoarea, Inés m-a strâns uşor de mână.

Până atunci nicio femeie nu-mi strânsese mâna. Ce-i drept, am văzut asemenea scene în romanţuri, dar citind, nu mi-am putut imagina îndestul plăcerea pe care o provoca acest gest. Am găsit că acest mod

de exprimare a sentimentelor este de-a dreptul încântător şi m-am întors acasă cu convingerea că sunt cel mai fericit dintre muritori.

A doua zi, Busqueros mi-a făcut din nou cinstea să ia masa cu mine.

– Ei, ia spune, a început el, scrisoarea a ajuns la destinaţie? Văd după faţa ta, *señor*, că a făcut impresia aşteptată.

A trebuit să-l asigur că simt pentru el o oarecare recunoştinţă.

Spre seară am pornit-o iar spre Buen Retiro. Chiar la intrare am zărit-o pe Inés, care mergea cu vreo cincizeci de paşi înaintea mea. Era singură, numai servitorul o urma de departe. S-a întors, apoi a mai făcut câţiva paşi şi a lăsat să-i scape evantaiul. M-am repezit să-l ridic, l-a primit cu un zâmbet fermecător şi a zis:

– Ţi-am promis, *señor*, o bună recompensă de câte ori îmi găseşti vreun obiect pierdut. Să ne aşezăm pe banca asta şi să chibzuim asupra acestui fapt.

M-a dus spre aceeaşi bancă unde stătuse cu o zi înainte şi aici şi-a continuat gândul.

– Când mi-ai înapoiat portretul pierdut ai aflat că era al fratelui meu. Acum ce mai vrei să afli?

– Ah, doamnă, i-am răspuns, aş vrea să aflu cine eşti, cum te numeşti şi în grija cui eşti.

– Ascultă atunci, *señor*, ai putea crede că averea ta m-a orbit, dar ai să te dezbari de un asemenea gând când ai să auzi că sunt fiica unui om la fel de bogat ca tatăl tău, şi anume, bancherul Moro.

– O, cerule! am strigat, să-mi cred oare urechilor? Ah, doamnă, sunt cel mai nefericit dintre oameni. N-am voie să mă gândesc la tine, căci mă ameninţă blestemul tatălui meu, al bunicului şi al străbunicului meu, Iñigo Suárez, care, străbătând mări şi oceane, şi-a întemeiat o casă de comerţ la Cádiz. Acum nu-mi mai rămâne decât moartea!

În clipa aceea, din foişorul lângă care se afla banca noastră a apărut capul lui Busqueros, care, strecurându-se între mine şi Inés, a zis:

– Nu-l crede, doamnă, aşa face el întotdeauna când vrea să scape de cineva. Nu demult, puţin păsându-i de cunoştinţa mea, mi-a spus că tatăl lui i-a interzis să se încurce cu nobilimea. Acum se teme să nu-l jignească pe străbunicul său, Iñigo Suárez, care, străbătând mări şi oceane, şi-a întemeiat o casă de comerţ la Cádiz. Doamna mea, aceşti mici Cresuşi [368] se lasă greu prinşi în cârlig, dar mai devreme sau mai târziu le vine şi lor rândul.

Inés s-a ridicat revoltată la culme şi s-a întors la trăsură.

Când starostele a ajuns în acest punct al povestirii, a fost întrerupt, şi nu l-am mai văzut în ziua aceea.

ZIUA A TREIZECI ŞI CINCEA

Cu toţii călare, ne-am afundat iarăşi în munţi şi, după un ceas de mers, l-am întâlnit pe Jidovul Rătăcitor. Şi-a ocupat locul obişnuit şi a continuat povestirea...

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

În noaptea următoare, venerabilul Chairemon ne-a primit cu obişnuita lui bunătate şi a început să ne explice:

– Bogăţia de subiecte, pe care vi le-am dezvoltat ieri, nu mi-a îngăduit să vorbesc despre dogma general admisă la noi, şi care are, totuşi, mai multă răspândire printre greci, datorită lui Platon. Am în vedere credinţa în Cuvânt, adică în înţelepciunea divină, pe care noi o numim când *Mander*, când *Meth* sau uneori *Thot*, mai exact „convingere“.

Mai există o dogmă despre care trebuie să vă vorbesc şi pe care a lansat-o unul din cei trei Thot, cel numit Trismegistos, adică „cel de trei ori mare“, pentru că înţelegea divinitatea ca fiind alcătuită din

trei mari puteri şi anume: Dumnezeu însuşi, pe care-l numea Tatăl, apoi Cuvântul şi Spiritul. [369]

Acestea sunt dogmele noastre. În privinţa principiilor, ele sunt la fel de curate, mai ales pentru noi, preoţii. Practicarea virtuţii, postul şi rugăciunea trebuie să ne umple zilele vieţii.

Hrana vegetală pe care o mâncăm nu ne aprinde sângele şi ne ajută să ne stăpânim mai uşor pasiunile. Preoţii lui Apis [370] se feresc de orice legături cu femeile.

Aceasta este azi religia noastră. Ea se îndepărtează de cea veche în multe puncte importante, mai ales în privinţa metempsihozei, care acum are puţini adepţi, deşi cu şapte sute de ani în urmă, când Pitagora ne-a vizitat ţara, era general acceptată. Vechea noastră mitologie aminteşte adesea şi de zeii planetari [371] , altfel numiţi guvernori, cu toate că astăzi abia câţiva ghicitori de horoscoape se ţin de această ştiinţă.

V-am mai spus că religiile, ca toate celelalte lucruri, se schimbă pe lumea asta.

Îmi mai rămâne să vă lămuresc misteriile noastre. O să aflaţi curând despre toate. Mai întâi, fiţi convinşi că şi dacă aţi fi iniţiaţi în ele, n-aţi fi mai cunoscători ai începuturilor mitologiei noastre. Deschideţi cartea lui Herodot, istoricul – el aparţine celor iniţiaţi şi la fiecare pas se mândrea cu asta. Şi totuşi, făcuse cercetări asupra originii zeilor ca unul care n-ar fi avut în privinţa asta cunoştinţe mai clare decât ale restului omenirii. Ceea ce numeşte el „sfânt“ nu avea nicio legătură cu istoria zeilor. Acestea erau, după cum spuneau romanii, *turpiloquentia*, adică vorbe neruşinate. Fiecare nou adept trebuie să asculte, de obicei, o povestire care jigneşte bunul-simţ general

acceptat. La Eleusis [372] i se vorbeşte despre Baubo [373] – care-o primea la ea pe Ceres, iar în Frigia – despre amorurile lui Bachus. În Egipt, credem că neruşinarea asta este un simbol care defineşte nimicnicia esenţei materiei şi altceva nimic nu mai ştim în acest domeniu.

Un bărbat vestit, pe nume Cicero, fost consul [374] , a scris în ultima vreme o carte despre natura zeilor [375] . El recunoaşte că nu ştie de unde şi-a luat Italia credinţa sa, totuşi era un augur [376] şi cunoştea toate tainele religiei romanilor. Ignoranţa care străbate în toate operele scriitorilor iniţiaţi ne arată că n-aţi putea profita de nimic cunoscând misteriile religiei noastre. Ele aparţin toate unei epoci foarte îndepărtate. Puteţi vedea marşul solemn al lui Osiris pe basorelieful lui Osimandias. Cinstirea lui Apis şi Mnevis a fost introdusă în Egipt de Bachus acum trei mii de ani. [377]

Iniţierea nu aruncă vreo lumină nici asupra începutului credinţei, nici asupra istoriei zeilor, nici măcar asupra gândului ascuns în simboluri, şi totuşi, apariţia misteriilor a fost necesară neamului omenesc. Omul care are să-şi reproşeze vreo mare vină, ca şi altul, care şi-a pătat mâinile cu un omor, amândoi stau în faţa preoţilor în taină, îşi recunosc vina şi pleacă purificaţi cu ajutorul apei. Înaintea instituirii acestui ritual mântuitor, societatea îi îndepărta din mijlocul ei pe oamenii care nu puteau apărea în faţa altarelor, iar aceştia, din disperare, deveneau mai apoi tâlhari.

În misteriile lui Mitra [378] adeptul primeşte pâine şi vin şi acest banchet se numeşte „eucharistie“. Păcătosul, împăcat cu Dumnezeu, începe o nouă viaţă, mai cinstită decât cea pe care a dus-o până atunci.

În acest loc l-am întrerupt pe evreu, remarcând că mi se pare că eucharistia aparţine exclusiv religiei creştine. Atunci Velásquez a luat cuvântul şi a zis:

– Iartă-mă, dar cuvintele Jidovului Rătăcitor sunt în concordanţă perfectă cu ceea ce am citit eu însumi în scrierile Sfântului Iustin mucenicul [379] , care adaugă chiar că numai duhurile rele au putut să introducă mai înainte un ritual la care creştinii aveau drept exclusiv. Binevoieşte, *señor* evreule, să grăieşti mai departe.

Jidovul Rătăcitor şi-a continuat astfel povestirea:

– Misteriile, a spus Chairemon, mai au încă un ritual comun tuturor. Când moare un zeu oarecare, îl îngroapă, plâng la căpătâiul lui câteva zile în şir, după care zeul, spre marea bucurie a tuturor, învie [380] . Unii susţin că simbolul acesta înfăţişează soarele, dar în genere văd în el seminţele încredinţate pământului.

– Iată, aceasta e tot, tânărul meu israelit, a adăugat preotul, tot ceea ce pot să-ţi spun despre dogmele şi ritualurile noastre. Vezi, aşadar, că nu suntem deloc idolatri, aşa cum ne reproşau adesea profeţii voştri, dar îţi declar că am convingerea că nici religia mea, nici a ta nu mai sunt îndestulătoare pentru omenire. Aruncând o privire în jur, observăm pretutindeni un soi de nelinişte şi o pornire spre nou.

În Palestina norodul iese cu grămada în pustiu ca să-l asculte pe noul profet care botează cu apă din râul Iordan. Aici îi vezi pe terapeuţi [381] , colo pe magii lecuitori, care amestecă credinţa noastră cu a perşilor. Apollonius cel blond umblă din cetate în cetate, imitându-l pe Pitagora, saltimbancii trec drept preoţi ai zeiţei Isis, vechea cinstire a acesteia a fost părăsită, templele ei sunt pustii şi candelele nu mai fumegă pe altarele ei.

Când Jidovul Rătăcitor a rostit aceste ultime cuvinte, a văzut că ne apropiem de locul de popas şi a dispărut undeva în defileu.

L-am luat deoparte pe prinţul Velásquez şi i-am spus:

– Îngăduie-mi să te întreb ce crezi despre tot ce ne povesteşte Jidovul Rătăcitor? Cred că nu se cuvine să ascultăm totul, pentru că o mare parte a acestor lucruri se împotriveşte credinţei noastre.

– *Señor* Alfons, mi-a răspuns Velásquez, evlavia ta îţi face cinste în faţa oricărui om care gândeşte. Credinţa mea, îndrăznesc să afirm, este mai luminată decât a ta, deşi e la fel de fierbinte şi curată. Cea mai bună dovadă o ai în sistemul meu, despre care ţi-am pomenit de câteva ori şi care este numai un şir de observaţii asupra divinităţii şi a înţelepciunii ei nemărginite. Cred, aşadar, *señor* Alfons, că ceea ce eu ascult în linişte poţi să asculţi şi tu cu conştiinţa împăcată.

Răspunsul lui Velásquez m-a liniştit de-a binelea, iar spre seară, starostele, având puţin răgaz, şi-a continuat povestirea:

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Tânărul Suárez, povestindu-mi trista lui aventură din grădina Buen Retiro, n-a mai putut rezista somnului care-l toropea, aşa că l-am lăsat în pace. Dar în noaptea următoare, când am venit iarăşi să-l veghez, l-am rugat să-mi potolească curiozitatea în privinţa celor ce au urmat...

Urmarea povestirii lui López Suárez

Eram plin de dragoste pentru Inés şi, după cum îţi poţi lesne închipui, înfuriat pe Busqueros. Şi totuşi, a doua zi, abia ce mi se adusese supa, că a apărut şi nesuferitul. După ce şi-a potolit foamea, a început:

– Înţeleg, *señor* López, că la vârsta ta nu ai chef să te însori. Este o absurditate pe care şi aşa o comitem întotdeauna prea devreme. Oricum, mi se pare ciudat că îi serveşti drept scuză tinerei fete teama de mânia străbunicului tău, Iñigo Suárez, care, după ce a străbătut mări şi oceane, şi-a întemeiat o casă de comerţ la Cádiz. Norocul tău, don López, că am reparat cât de cât lucrurile.

– *Señor* don Roque, i-am răspuns, fii bun şi mai fă-mi un serviciu, pe lângă cele de până acum: nu te duce în seara asta la Buen Retiro. Sunt convins că frumoasa Inés n-o să vină acolo, dar, dacă am s-o găsesc, totuşi, fără îndoială că n-o să vrea să-mi adreseze un cuvânt măcar. Orice-ar fi, eu trebuie să mă aşez pe aceeaşi bancă, unde am văzut-o ieri pe ea, să-mi plâng acolo nefericirea şi să mă tânguiesc în voie.

Don Roque şi-a luat o mină de om mânios şi mi-a spus:

– *Señor* don López, cuvintele pe care mi le-ai adresat au ceva din cale-afară de jignitor şi mă pot face să cred că sacrificiul meu n-a avut şansa să-ţi fie pe plac. Ce-i drept, aş putea să mă scutesc singur de o nouă trudă şi să-ţi îngădui să-ţi plângi singur nenorocul, dar frumoasa Inés ar putea veni, iar, dacă eu nu voi fi acolo, cine o să-ţi mai repare gafele? Nu, *señor* don López, îţi sunt prea devotat ca să te ascult în privinţa asta.

Don Roque a ieşit imediat după prânz, iar eu am aşteptat să se mai potolească jarul zilei şi am pornit-o apoi spre Buen Retiro, oprindu-

mă pe drum să mă ascund în aceeaşi prăvălioară. Busqueros şi-a făcut îndată apariţia, s-a dus să mă caute în Buen Retiro şi, negăsindu-mă acolo, s-a întors şi s-a îndreptat, după cum credeam, spre Prado. Atunci mi-am părăsit ascunzătoarea şi m-am îndreptat şi eu spre acele locuri în care cunoscusem atâtea delicii şi necazuri deopotrivă. M-am aşezat pe bancă şi am început să plâng amarnic.

Deodată am simţit că cineva mă bate pe umăr. Am crezut că este Busqueros şi m-am întors mâniat, dar am zărit-o pe Inés, zâmbindu-mi cu un farmec îngeresc. S-a aşezat lângă mine, i-a cerut tovarăşei sale să ne lase singuri şi mi-a zis:

– Iubite Suárez, m-am supărat ieri pe tine, fiindcă n-am înţeles de ce mi-ai vorbit de bunicul şi de străbunicul tău, dar, făcând unele cercetări, am aflat că de aproape un secol casa voastră nu doreşte să aibă niciun fel de legături cu a noastră şi asta din cauze, cum se spune, cu totul mărunte.

Dar, dacă tu ai unele greutăţi, să ştii că nici eu n-o duc mai bine. Tatăl meu mă tutelează de multă vreme şi-i e teamă că aş avea intenţii care s-ar împotrivi planurilor sale. De aceea nu-i place să mă vadă prea des ieşind din casă şi-mi interzice să mă duc la Prado, ba chiar la teatru. Numai câteodată îmi dă voie să vin aici cu guvernanta mea, şi asta pentru că pe aici nu prea vine nimeni, aşa că poate fi pe deplin liniştit în privinţa mea.

Viitorul meu soţ este un magnat din Neapole, pe nume prinţul de Santa Maura. Mi se pare că el râvneşte doar la averea mea, ca să şi-o salveze pe a lui. Întotdeauna am simţit o scârbă de neînvins pentru această legătură şi simţământul acesta a crescut mai mult din clipa când te-am cunoscut. Tatăl meu este cu totul neînduplecat, dar doamna d'Avaloz, sora lui cea mai mică, are o mare influenţă asupra

lui. Iubita mea mătuşă se simte mult legată de mine şi nu-l poate suferi pe prinţul napolitan. I-am vorbit de tine şi vrea să te cunoască. Condu-mă, te rog, la trăsură şi la poarta parcului ai să-l găseşti pe unul dintre servitorii doamnei d'Avaloz, care o să te ducă la ea.

Cuvintele încântătoarei Inés m-au umplut de bucurie şi mii de speranţe mi-au cuprins sufletul. Am condus-o la trăsură, apoi m-am dus la mătuşa ei. Am avut norocul să-i plac doamnei d'Avaloz. De atunci am început s-o vizitez la aceeaşi oră şi întotdeauna o întâlneam la ea pe frumoasa ei nepoată.

Dar fericirea mea a durat numai şase zile. În a şaptea am aflat de sosirea prinţului de Santa Maura. Doamna d'Avaloz m-a sfătuit să nu-mi pierd cumpătul, iar servitoarea din casa ei mi-a înmânat o scrisoare cu următorul conţinut:

> *Inés Moro către López Suárez*
>
> *Omul nesuferit căruia îi sunt destinată a sosit la Madrid. Suita lui ne-a umplut toată casa. Mi s-a îngăduit să mă retrag într-o aripă lăturalnică a locuinţei. Una din ferestrele mele dă în străduţa Augustinilor. Nu este prea înaltă, aşa că vom putea sta de vorbă câteva clipe. Trebuie să te anunţ asupra câtorva chestiuni importante. Vino în Buen Retiro la apusul soarelui, pe banca noastră. Servitorul care te-a dus acum o săptămână la mătuşa mea va veni să te ia.*

Scrisoarea am primit-o pe la ora cinci, soarele apunea pe la nouă, aşa că îmi rămâneau încă patru ore, în care nu ştiam ce să fac. Am hotărât să mă duc la Buen Retiro. Vederea acestor locuri avea

întotdeauna darul să mă cufunde în dulci visări, deşi oarecum tulburate de gândul că în felul acesta calc poruncile tatălui meu. Dar dragostea ne dă mereu speranţe înşelătoare. Tocmai mă gândeam la farmecul ei, când l-am zărit de departe pe Busqueros. În prima clipă am vrut să mă urc în stejarul noduros din apropiere, dar îmi lipseau puterile. Am coborât, deci, pe pământ, m-am aşezat pe bancă, aşteptându-mi curajos inamicul.

Don Roque, mulţumit de sine ca întotdeauna, s-a apropiat de mine cu obişnuita-i familiaritate şi mi-a spus:

– Ei, *señor* don López? Mi se pare că frumoasa Inés Moro o să-l îmbuneze până la urmă pe străbunicul tău, Iñigo Suárez, care, după ce a străbătut mări şi oceane, şi-a deschis o casă de comerţ în Cádiz. Nu-mi răspunzi, *señor* don López. Bine atunci, pentru că vrei să taci, am să mă aşez lângă tine şi am să-ţi povestesc istoria mea în care ai să găseşti câteva întâmplări pline de învăţătură.

Am hotărât să-l rabd în linişte pe pisălog până la apusul soarelui, aşa că i-am îngăduit să vorbească.

Povestea lui don Roque Busqueros

Sunt unicul fiu al lui don Blas Busqueros, cel mai tânăr fiu al celui mai tânăr frate al altui Busqueros, care şi el provenea din linia mai tânără. Tatăl meu a avut onoarea să-l slujească pe rege timp de treizeci de ani ca *alterez*, adică stegar într-un regiment de infanterie. Văzând, totuşi, că, în ciuda stăruinţelor, n-o să ajungă niciodată la gradul de sublocotenent, şi-a părăsit slujba şi s-a aşezat în orăşelul Alazzuelos, unde s-a însurat cu o tânără din mica nobilime, al cărei

unchi, preot, îi lăsase şase sute de piaştri venit pe viaţă. Eu sunt unicul rod al acestei legături, care n-a durat mult, căci tata s-a grăbit să mă lase orfan când abia împlinisem opt anişori.

Aşa am rămas în grija mamei, care nu-şi prea bătea capul cu mine şi, fiind desigur convinsă că mişcarea e foarte necesară copiilor, mă lăsa să alerg pe străzi de dimineaţa până seara, fără să-i pese câtuşi de puţin de soarta mea. Altor copii de vârsta mea nu li se îngăduia să iasă din casă când doreau, aşa că cel mai adesea eu veneam la ei. Părinţii lor se obişnuiseră cu vizitele mele şi la urmă nici nu mă mai băgau în seamă. În felul acesta puteam să intru la orice oră în orice casă din orăşelul nostru.

Fiind pătrunzător din fire, urmăream cu interes cele mai mici amănunte ale gospodăriei din toate locuinţele şi le povesteam apoi mamei, care le asculta cu plăcere. Trebuie chiar să recunosc că tocmai sfaturilor ei înţelepte datorez acel fericit talent de a mă amesteca în treburile altora, deşi n-am îndeobşte niciun folos din asta. O vreme am crezut că-i fac mare plăcere mamei dacă le spun şi vecinilor ce se întâmplă în casa noastră. Aşa că, de îndată ce venea cineva s-o vadă sau stătea de vorbă cu vreo persoană, alergam să anunţ întreg oraşul. Cu toate astea, un asemenea ecou nu era deloc pe gustul ei şi în curând o chelfăneală straşnică m-a învăţat că nu se cuvine decât să aduci noutăţi din afară, dar să nu le scoţi din casă.

După o vreme mi-am dat seama că vecinii începuseră să se ascundă de mine. Asta m-a rănit foarte mult şi piedicile care mi se puneau îmi stârneau cu atât mai mult curiozitatea. Născoceam mii de prilejuri ca să pot arunca măcar o privire în interiorul locuinţelor lor, căci soiul de clădiri din orăşelul nostru îmi favoriza intenţiile. Tavanele erau din scânduri prost îmbinate, aşa că noaptea mă strecuram în

mansarde, făceam găuri cu un sfredel şi în felul ăsta puteam să ascult destule însemnate secrete de familie. Alergam îndată la mama, îi povesteam totul, ea repeta apoi noutăţile în faţa vecinilor, dar de fiecare dată în faţa fiecăruia în parte.

Oamenii au început să bănuiască faptul că eu eram acela care-i aducea mamei aceste veşti şi, pe zi ce trecea, le deveneam tot mai nesuferit. Toate casele erau închise pentru mine, în schimb toate crăpăturile îmi erau accesibile. Ghemuit undeva la o mansardă, petreceam în mijlocul concetăţenilor mei, fără a avea nevoie de invitaţia lor. Mă primeau fără să ştie şi, în ciuda voinţei lor, locuiam ca un şobolan în casele lor, ba chiar mă strecuram prin cămări şi, pe cât puteam, înfulecam din provizii.

Când am împlinit optsprezece ani mama mi-a declarat că e timpul să-mi aleg o meserie. Eu făcusem de mult alegerea: să devin jurist, ca în felul acesta să am prilejul să cunosc tainele diferitelor familii şi să mă amestec în treburile lor. M-au lăudat pentru intenţia mea şi m-au trimis pentru învăţătură la Salamanca.

Ce deosebire între marele oraş şi târguşorul în care am văzut pentru prima oară lumina zilei! Ce câmp larg pentru curiozitatea mea, dar şi câte noi piedici! Casele aveau, fiecare, câteva etaje, erau închise ermetic în timpul nopţii şi, de parcă mi-ar fi făcut în necaz, locuitorii de la etajele doi şi trei deschideau ferestrele pentru toată noaptea ca să intre aer curat. De la prima aruncătură de ochi mi-am dat seama că, singur, n-am să pot face mare lucru şi că trebuie să-mi caut camarazi în stare să mă sprijine în periculoasele mele acţiuni.

Am început să frecventez cursurile juridice şi în vremea asta am cercetat caracterele colegilor, ca să nu le acord prea lesne încrederea mea. Până la urmă am găsit vreo patru, despre care credeam că au

însuşirile necesare, i-am strâns în jurul meu şi pentru început ne-am mulţumit să umblăm de colo-colo, făcând gălăgie pe străzi. După o vreme, când am socotit că sunt îndestul de pregătiţi, le-am zis:

– Dragi prieteni, nu vă miră oare îndrăzneala cu care locuitorii din Salamanca lasă nopţi de-a rândul ferestrele deschise? Carevasăzică, pentru că s-au ridicat cu vreo douăzeci de picioare deasupra noastră, au dreptul să-şi bată joc de studenţii universităţii? Somnul lor ne nedreptăţeşte, iar liniştea lor ne bagă-n boală. Am hotărât să cercetez mai întâi ce se întâmplă în casele lor, iar pe urmă să le arătăm de ce suntem în stare.

Cuvintele mele au fost primite cu aplauze, deşi nu prea ştiau care-mi sunt intenţiile. Atunci le-am zis totul pe şleau:

– Iubiţi prieteni, le-am spus, mai întâi trebuie să facem rost de o scară înaltă de cel puţin patru metri şi jumătate. Trei dintre voi, înfăşuraţi în mantale, or s-o poată duce cu uşurinţă, numai că trebuie să păşească liniştiţi unul după altul, să aleagă acea parte a străzii mai puţin luminată şi să ţină scara proptită de perete. Când va veni momentul s-o folosim, o s-o sprijinim de fereastră şi, în timp ce unul dintre noi o să se caţăre la înălţimea locuinţei pe care am ţintit-o, ceilalţi se vor răspândi la o oarecare depărtare ca să dea de veste în caz de primejdie. După ce o să aflăm ce se întâmplă în ţinuturile de sus, o să vedem ce o să facem mai departe.

Cu toţii s-au declarat de acord cu planul meu. Le-am spus să meşterească o scară uşoară, dar solidă şi, de cum a fost gata, ne-am pus pe treabă. Am ales o casă cu înfăţişare potrivită, cu ferestre nu prea înalte. Am aşezat scara şi m-am urcat, în aşa fel încât numai capul mi se vedea din interiorul locuinţei.

Luna lumina puternic întreaga încăpere, dar cu toate acestea în prima clipă n-am putut zări nimic. După câtva timp am observat în pat un om care mă urmărea cu ochii rătăciţi. Pare-se că amuţise de spaimă. Într-o clipă şi-a recăpătat glasul şi mi-a spus:

– Fugi de-aici, căpăţână însângerată, nu mă mai urmări şi nu mă mustra pentru o crimă fără voie.

Când don Roque a rostit aceste cuvinte, mi s-a părut că soarele se îndrepta către apus şi, cum nu aveam ceasul la mine, l-am întrebat cât e ora.

Întrebarea l-a descumpănit oarecum pe Busqueros, care s-a încruntat şi mi-a zis:

– Socotesc, don López Suárez, că atunci când un om bine crescut are onoarea să-ţi povestească istoria vieţii sale, nu se cuvine să-l întrerupi în momentul cel mai captivant, doar dacă vrei să-i dai a înţelege că este – vorbind pe spanioleşte – un *pesado*, adică un agasant, un pisălog. Nu cred că un asemenea reproş mi s-ar putea aplica mie, aşa că o să-mi continui povestea.

– Văzând că am făcut impresia unei căpăţâni oribile şi însângerate, mi-am strâmbat faţa cât am putut mai mult. Trebuie să fi arătat groaznic, căci necunoscutul n-a mai putut suporta, a sărit din pat şi a fugit din odaie. O tânără femeie, care se afla în acelaşi pat, a dat semne de trezire, a scos de sub plapumă două braţe albe ca zăpada şi s-a întins, scuturându-se de somn. Văzându-mă, nu s-a arătat surprinsă. S-a ridicat, a închis uşa pe care fugise soţul ei, apoi mi-a făcut semn să intru. Scara era puţin cam scurtă, aşa că m-am sprijinit de ornamentele clădirii şi am sărit curajos înăuntru. Tânăra femeie, examinându-mă mai îndeaproape, şi-a dat seama de greşeală, iar eu

am înţeles că nu sunt cel pe care-l aştepta. Totuşi, m-a poftit să iau loc, s-a acoperit cu un şal şi, aşezându-se la câţiva paşi de mine, mi-a spus:

– *Señor*, trebuie să mărturisesc că o aşteptam pe una din rudele mele, cu care aveam de discutat unele probleme de familie şi pricepi, cred, că, dacă avea să intre pe fereastră, desigur că nu făcea asta fără vreun motiv important. Pe tine, *señor*, n-am cinstea să te cunosc şi nu înţeleg pricina pentru care ai venit la mine într-un moment atât de nepotrivit pentru vizite.

– N-am avut intenţia să intru în camera dumitale, doamnă, i-am răspuns. Am vrut doar să-mi ridic capul până la înălţimea ferestrei, ca să văd cum arată această locuinţă.

Şi i-am făcut cunoscute doamnei preocupările mele, i-am vorbit de tinereţea şi studiile mele, de ceilalţi patru camarazi din banda mea, care aveau să-mi ajute în tot ceea ce puneam la cale.

Femeia m-a ascultat cu multă atenţie, apoi a zis:

– Povestirea ta, *señor*, mă face să te respect din nou. Ai dreptate, nu există pe lume nimic mai plăcut decât să ştii ce se întâmplă la alţii. Din primii ani ai vieţii mele am avut mereu această convingere. Acum nu e chip să te reţin mai mult aici, dar sper că nu e pentru ultima oară când te văd.

– Înainte de a te trezi, doamnă, i-am replicat, soţul dumitale mi-a făcut cinstea să mă ia drept o căpăţână oribilă şi sângeroasă, care a venit să-l mustre pentru o crimă făptuită fără voie. Fii bună, aşadar, doamnă, şi adu-mi la cunoştinţă amănuntele acestei chestiuni.

– Curiozitatea ta e demnă de toată lauda, mi-a răspuns ea. Vino, *señor*, mâine pe la cinci seara în parcul oraşului. Ai să mă găseşti acolo împreună cu una dintre prietenele mele. Până atunci, rămâi cu bine.

Şi cu o neobişnuită amabilitate tânăra femeie m-a condus până la fereastră. Am coborât înapoi scara şi m-am alăturat tovarăşilor mei, cărora le-am spus totul de-a fir a păr. A doua zi, la cinci fix, eram în parc.

Când Busqueros a rostit aceste vorbe mi s-a părut că soarele apusese de-a binelea, aşa că, plin de nerăbdare, i-am zis:

– *Señor* don Roque, te asigur că o treabă importantă nu-mi îngăduie să mai rămân. Vei putea să-ţi închei lesne povestirea de îndată ce vei binevoi să-mi faci cinstea să iei prânzul cu mine.

Busqueros a făcut de data asta o mină şi mai mânioasă şi mi-a spus:

– M-am convins pe deplin, *señor* don López, că vrei să mă jigneşti. În acest caz cel mai bine ai face să-mi spui deschis că mă socoteşti un palavragiu şi un pisălog neruşinat, Dar nu, *señor* don López, nu pot să-mi imaginez că ai fi în stare să gândeşti atât de rău despre mine, aşa că o să-mi continui povestirea:

– Am găsit-o în parc pe necunoscuta mea de ieri, împreună cu una dintre prietenele ei, o femeie înaltă, tânără şi deloc urâtă. Ne-am aşezat pe bancă şi tânăra, dorind să o cunosc mai bine, a început să povestească amănunte din viaţa sa:

Povestea Frasquetei Salero

Sunt cea mai mică fiică a unui viteaz ofiţer, care şi-a slujit atât de mult patria, încât, după moarte, întreaga sa pensie i-a fost atribuită văduvei. Mama mea, de neam din Salamanca, s-a întors atunci în oraşul natal, împreună cu mine şi cu sora mea, Dorotea. Avea o căsuţă mică într-un cartier îndepărtat al oraşului. A pus să fie aranjată cum se cuvine şi am rămas acolo, trăind modest, într-o economie pe potriva înfăţişării locuinţei noastre.

Mama nu ne dădea voie să ne ducem nici la teatru, nici la luptele cu taurii. Nici ea nu se ducea la nimeni şi nu primea nicio vizită. Neavând, deci, niciun fel de distracţie, cât era ziulica de mare stăteam la fereastră. Fiind din fire destul de înclinată spre amabilităţi, îndată ce vreun bărbat mai bine îmbrăcat trecea pe strada noastră, îl urmăream cu privirea, dându-i a înţelege că-mi stârnise oarecare interes. Trecătorii nu erau de obicei indiferenţi faţă de aceste semne de bunăvoinţă. Unii îmi făceau adânci plecăciuni, alţii îmi aruncau priviri asemănătoare cu ale mele, dar aproape toţi se întorceau pe strada noastră numai pentru a mă revedea. De câte ori mama îmi surprindea galanteriile, mă repezea:

– Frasqueta! Frasqueta! Ce tot faci acolo? Fii cuminte şi serioasă, ca soră-ta, altfel n-ai să-ţi găseşti niciodată un bărbat.

Mama se înşela, fiindcă soră-mea e şi acuma domnişoară, iar eu de mai bine de un an sunt măritată.

Strada noastră era destul de pustie şi arareori aveam prilejul să zăresc vreun trecător a cărui înfăţişare să-mi atragă atenţia. Totuşi, o anumită împrejurare mi-a venit în ajutor. Chiar sub ferestrele noastre se afla o bancă de piatră, umbrită de un copac rămuros, aşa că cine dorea să mă privească putea să se aşeze liniştit acolo fără să trezească nicio bănuială.

Într-o zi un tânăr, mult mai bine îmbrăcat decât cei pe care-i văzusem până atunci, s-a aşezat pe bancă, a scos o carte din buzunar şi a început să citească. De îndată ce m-a zărit însă, a lăsat lectura la o parte şi nu şi-a mai luat ochii de la mine. A făcut aşa câteva zile în şir, până ce, într-un sfârşit, s-a apropiat de fereastra mea, de parcă ar fi căutat ceva şi a zis:

– Nu v-a scăpat nimic, doamnă?

I-am răspuns că nu.

– Cu atât mai rău, m-a întrerupt el. Dacă aţi fi scăpat această cruciuliţă pe care o purtaţi la gât, aş fi ridicat-o şi aş fi luat-o bucuros la mine. Având orice lucru care v-ar aparţine, doamnă, mi-aş putea închipui că nu vă sunt atât de indiferent ca alţi oameni care se odihnesc pe această bancă. Impresia pe care aţi făcut-o asupra inimii mele poate că merită să mă băgaţi în seamă cât de cât.

În clipa aceea a intrat mama, aşa că n-am putut să-i răspund, dar am dezlegat cu grijă cruciuliţa şi am lăsat-o să cadă în stradă.

Spre seară au apărut două doamne, însoţite de un slujitor în livrea cu fireturi. S-au aşezat pe bancă, şi-au scos pelerinele, apoi una din ele a desfăcut o bucăţică de hârtie şi, spre uimirea mea, mi-a arătat cruciuliţa de aur, aruncându-mi în acelaşi timp o privire batjocoritoare. Eram convinsă că tânărul îi dăruise acestei femei prima dovadă a bunăvoinţei mele. M-a cuprins o furie nestăpânită şi toată noaptea n-am putut închide ochii. A doua zi, fătarnicul a apărut iar, s-a aşezat pe bancă şi iar m-a cuprins mirarea văzându-l cum scoate din buzunar o bucăţică de hârtie, o desface, scoate cruciuliţa şi începe s-o sărute.

În amurg s-au ivit doi servitori îmbrăcaţi la fel ca acela pe care-l văzusem cu o zi înainte. Au adus o masă, au pus tacâmurile, apoi au plecat şi s-au întors cu îngheţată, oranjadă, prăjituri, ciocolată şi alte bunătăţi. Curând au apărut aceleaşi două doamne, s-au aşezat pe bancă şi au început să guste din cele aduse.

Mama şi soră-mea, care niciodată nu se uitau pe fereastră, de data aceasta n-au reuşit să-şi astâmpere curiozitatea, mai ales când au auzit zgomotul făcut de pahare şi farfurii. Una dintre femei, văzându-le la fereastră, le-a invitat la masă, adăugând numai să binevoiască a mai aduce câteva scaune.

Mama a primit cu plăcere invitaţia şi a poruncit să se aducă vreo câteva scaune în stradă, iar noi, aranjându-ne niţeluş ţinuta, ne-am dus să-i mulţumim doamnei care se arătase atât de amabilă. Apropiindu-mă de ea, mi-am dat seama că seamănă mult cu tânărul necunoscut şi mi-am zis că trebuie să fie sora lui. Desigur că fratele ei îi vorbise de mine, îi dăduse cruciuliţa mea şi buna soră a venit ieri sub fereastra noastră numai ca să mă vadă.

Curând am observat că ne lipseau lingurile şi am trimis-o pe sora mea să le aducă. A venit apoi rândul şerveţelelor, mama a vrut să mă trimită pe mine după ele, dar tânăra doamnă mi-a făcut cu ochiul, aşa că i-am răspuns mamei că eu nu ştiu unde să le caut. Mama a trebuit să se ducă singură să le aducă. De cum a plecat, i-am spus necunoscutei:

– Mi se pare că aveţi un frate, doamnă, care vă seamănă leit.

– Nicidecum, mi-a răspuns, fratele de care vorbeşti dumneata sunt eu însumi. Fratele meu este prinţul San Lugar, iar eu voi fi în curând prinţul d'Arcos, pentru că mă voi însura cu moştenitoarea acestui

titlu. O urăsc pe viitoarea mea soţie, dar dacă nu m-aş însura cu ea s-ar isca în familia mea scene teribile şi n-am niciun chef să fiu martor la ele. Cum nu pot să-mi ofer mâna după dorinţă, am hotărât să-mi păstrez inima pentru cineva mai vrednic de iubire decât prinţesa d'Arcos. Totuşi, să nu crezi, doamnă, că am intenţia să vorbesc de lucruri care-ţi jignesc renumele, dar nici dumneata, nici eu nu vom părăsi Spania, aşa că soarta ne poate aduce iar faţă-n faţă. Dacă însă nu ne va fi favorabilă, am să găsesc alte mijloace ca să te revăd. Mama dumitale o să se întoarcă îndată, fii bună, deci, şi primeşte deocamdată acest inel cu briliante drept dovadă că n-am minţit vorbindu-ţi de originea mea. Te conjur, doamnă, nu-mi refuza acest suvenir care aş fi bucuros să-ţi amintească veşnic de mine.

Mama mă crescuse după principii severe şi ştiam că nu se cuvine să primesc daruri de la necunoscuţi, însă unele constatări pe care le făcusem atunci, dar pe care acum nu le mai amintesc, m-au făcut să iau inelul. Doamna necunoscută a fost deosebit de drăguţă în seara aceea şi cu toţii ne-am despărţit cât se poate de mulţumiţi de întâlnire. A doua zi, ca şi în zilele următoare, chipeşul tânăr n-a mai apărut sub fereastra mea. Plecase, desigur, să se însoare cu prinţesa d'Arcos.

În prima duminică după această întâmplare mi-am zis că, mai devreme sau mai târziu, inelul o să fie observat de cei din jurul meu, aşa că în timpul slujbei la biserică m-am prefăcut că l-am găsit pe jos şi i l-am arătat mamei, care mi-a spus că este, desigur, o biată bucată de sticlă înrămată în tombac [382] . A fost de părere să-l bag, totuşi, în buzunar. Prin vecini locuia un giuvaiergiu. I-am arătat inelul şi el l-a preţuit la opt mii de pistoli. Suma atât de însemnată a bucurat-o nespus pe mama. Mi-a spus că lucrul cel mai potrivit ar fi să-i oferim inelul Sfântului Antonie de Padova, ocrotitorul familiei noastre, dar,

pe de altă parte, banii căpătaţi din vânzarea lui ar fi fost îndeajuns pentru zestrea mea şi a surorii mele.

– Iartă-mă, mamă dragă, i-am răspuns, dar mai întâi ar trebui să anunţăm că am găsit inelul, fără să-i dezvăluim valoarea. Dacă posesorul o să apară, o să i-l dăm, iar dacă nu, nici sora mea, nici Sfântul Antonie de Padova nu au niciun drept asupra lui, pentru că eu l-am găsit şi numai mie îmi aparţine.

Mama nu mi-a răspuns nimic.

Am anunţat la Salamanca găsirea inelului, păstrând în taină valoarea lui, dar, după cum e lesne de ghicit, nimeni nu l-a revendicat.

Tânărul de la care primisem acest dar preţios făcuse o vie impresie asupră-mi şi timp de o săptămână nu m-am arătat la fereastră. Dar până la urmă înclinaţiile firii s-au dovedit mai puternice, aşa că m-am întors la vechiul obicei şi am început să-mi petrec iar zilele privind pe geam.

Banca de piatră pe care şezuse tânărul prinţ a început să fie ocupată de un grăsan, liniştit şi echilibrat la înfăţişare. M-a văzut şi el la fereastră, dar mi s-a părut că nu se bucura nicidecum. Şi-a întors capul, însă era limpede că şi prezenţa mea îl enerva, căci, deşi nu mă vedea, se tot foia neliniştit. În curând, a plecat, arătându-şi în privire întreaga indignare care-l cuprinsese din cauza curiozităţii mele, dar a doua zi s-a întors şi s-a purtat la fel de ciudat ca mai înainte. A ţinut-o aşa vreo două luni, ca până la urmă să-mi ceară mâna.

Mama mi-a spus că nu e uşor să găsesc o partidă mai bună şi mi-a cerut să-i răspund afirmativ. Am ascultat-o. Mi-am schimbat numele

de Frasqueta Salero în *doña* Francesca Cornádez şi m-am mutat în casa în care m-ai văzut ieri.

Ajungând soţia lui don Cornádez, m-am străduit să-l fac fericit. Din păcate, intenţiile mele s-au împlinit mai mult decât aş fi dorit. După trei luni de căsnicie l-am făcut mai fericit decât aş fi vrut şi, ceea ce era mai rău, i-am întărit convingerea că şi el mă făcuse fericită. Nu-i şedea deloc bine cu expresia aia de mulţumire întipărită pe faţă. Aşa, mai mult mă îndepărta de el şi mă scotea din sărite. Din fericire, starea asta n-a durat mult.

Într-o zi Cornádez, ieşind din casă, a zărit un băieţel ţinând în mână o hârtie şi părând a căuta pe cineva. Vrând să-l scoată din încurcătură, i-a luat scrisoarea şi şi-a aruncat ochii pe adresă: „Către încântătoarea Frasqueta“. Cornádez s-a strâmbat atât de groaznic, că micul poştaş a luat-o la fugă de spaimă, iar el a intrat în casă cu preţiosul document şi a citit cele ce urmează:

> *E oare cu putinţă ca nici averea mea, nici însuşirile mele, nici numele meu să nu-ţi fi atras atenţia? Sunt gata de orice sacrificii, de orice fapte, de orice cheltuială, ca să am parte măcar de o privire din parte-ţi. Cei care mi-au promis ajutorul m-au înşelat, căci n-am primit de la tine niciun semn de înţelegere. Cu toate acestea, am hotărât să-mi folosesc cutezanţa înnăscută. De-acum încolo nimic nu mă mai reţine, pentru că e în joc o pasiune care de la bun început n-a cunoscut nici măsură, nici înfrânare. Nu mi-e teamă decât de un singur lucru, de indiferenţa ta.*
>
> *Contele de Peña Flor*

Conţinutul scrisorii a spulberat într-o clipă întreaga fericire pe care o gustase soţul meu. A devenit neliniştit, bănuitor, nu-mi mai îngăduia să ies din casă, cel mult cu una din vecine, pe care, ce-i drept, n-o cunoştea bine, dar pe care o aprecia pentru evlavia ei exemplară.

Totuşi, Cornádez nu îndrăznea să-mi vorbească de chinurile lui, pentru că nu ştia cât de departe merseseră lucrurile cu contele Peña Flor şi nici dacă ştiu ceva de pasiunea acestuia pentru mine. Curând însă mii de împrejurări i-au sporit tot mai mult neliniştea. Într-o zi a găsit o scăriţă sprijinită de zidul grădinii, altă dată a zărit un necunoscut care se furişa tiptil în casă. Ba mai mult, sub fereastra mea se auzeau serenade, acea muzică atât de urâtă geloşilor. Până la urmă neruşinarea contelui a întrecut orice limită. Într-o zi m-am dus cu vecina mea evlavioasă la Prado, unde am rămas destul de mult. Se făcuse târziu şi eram aproape singure pe aleea principală a parcului. Contele s-a apropiat de noi, mi-a declarat fără înconjur pasiunea lui, mi-a spus că trebuie să-mi cucerească inima, la urmă a cutezat să mă apuce de mână şi nici eu nu ştiu de ce ar mai fi fost în stare nebunul, dacă n-am fi început amândouă să ţipăm din toate puterile.

Ne-am întors acasă complet răvăşite. Vecina evlavioasă i-a declarat soţului meu că pentru nimic în lume nu mai vrea să iasă cu mine la plimbare şi că e păcat că nu am un frate care m-ar fi apărat de insistenţele contelui, dacă propriul soţ se îngrijeşte atât de puţin de mine.

– Ce-i drept, religia interzice răzbunarea, a adăugat ea, dar onoarea unei soţii simţitoare şi credincioase merită o grijă mai mare. Contele Peña Flor cu siguranţă că tocmai de aceea se arată aşa de îndrăzneţ, pentru că ştie, *señor* Cornádez, că eşti îngăduitor.

În noaptea următoare soţul meu se întorcea pe drumul obişnuit acasă şi, trecând printr-o stradă îngustă, s-a pomenit în preajma a doi oameni. Unul din ei a lovit în zid cu o spadă nemăsurat de lungă, iar celălalt a spus:

– Bravo, *señor* don Ramiro! Dacă o s-o ţii mereu tot aşa cu venerabilul conte Peña Flor, în curând o să ajungă spaima tuturor fraţilor şi soţilor.

– Iubite prietene, a răspuns omul cu spada cea lungă, nu mi-ar fi greu să pun capăt succeselor în dragoste ale contelui Peña Flor. N-am de gând să-l ucid, ci numai să fac aşa încât să nu mai aibă asemenea succese. Nu degeaba don Ramiro Caramanza este numit „primul casap“ din Spania, mi-e teamă numai de urmările unui asemenea duel. Dac-aş putea căpăta de undeva vreo sută de dubloni [383] , aş pleca să-mi petrec o vreme în insule.

Cei doi prieteni erau gata să plece, când soţul meu, care le ascultase vorbele ascuns nu departe de ei, s-a apropiat şi le-a zis:

– Domnilor, sunt unul din acei soţi cărora contele Peña Flor le strică liniştea. Dac-aţi avea intenţia să-l ştergeţi dintre cei vii, nu m-aş amesteca în discuţia voastră, dar pentru că vreţi doar să-l învăţaţi minte, vă ofer cu plăcere cei o sută de dubloni de care aveţi nevoie ca să plecaţi în insule. Aşteptaţi o clipă aici, vă aduc îndată banii.

Şi, într-adevăr, rostind aceste cuvinte, a pornit spre casă de unde s-a întors cu o sută de dubloni pe care i-a dat teribilului Caramanza.

Două zile mai târziu, pe seară, am auzit bătăi insistente în uşa casei noastre. Am deschis îndată. Erau alcadele şi doi alguacili [384] . Slujbaşul i s-a adresat soţului meu, zicându-i:

– Din respect pentru dumneata, *señor*, am venit aici noaptea, dorind ca prezenţa noastră să nu aducă vreun prejudiciu renumelui dumitale. E vorba de contele Peña Flor, care a fost ucis ieri. Am aflat dintr-o scrisoare care, cum se spune, a căzut din buzunarul unuia dintre ucigaşi, că ai pus în joc o sută de dubloni ca să-i îndemni la această faptă nelegiuită şi apoi să le înlesneşti fuga.

Soţul meu le-a răspuns cu o prezenţă de spirit pe care niciodată nu i-aş fi bănuit-o.

– Nu l-am văzut niciodată în viaţă pe contele Peña Flor. Doi oameni pe care nu-i cunosc au venit la mine ieri cu o poliţă de o sută de dubloni, pe care am dat-o anul trecut la Madrid, aşa că a trebuit s-o plătesc. Dacă asta vrei, *señor*, mă duc îndată să aduc poliţa.

Funcţionarul a scos scrisoarea din buzunar şi a spus:

– Citeşte, *señor*, „Mâine pornim spre San Domingo cu dublonii onorabilului Cornádez“.

– E adevărat, a răspuns soţul meu, sunt, desigur, acei dubloni pentru poliţă. Am dat-o la purtător, aşa că n-aveam dreptul să-i refuz nimănui plata.

– Eu aparţin tribunalului penal, a răspuns alcadele, şi nu se cuvine să mă amestec în treburi comerciale. Te las, *señor* Cornádez. Iartă-mă că te-am deranjat.

După cum ţi-am spus, m-a mirat acea neobişnuită prezenţă de spirit a soţului meu, deşi nu o dată observasem că se arătase un adevărat geniu când era vorba de propriul său profit sau de persoana lui. După ce mi-a trecut spaima, l-am întrebat pe iubitul Cornádez dacă

poruncise într-adevăr să fie omorât contele Peña Flor. La început a respins acuzaţia, până la urmă a recunoscut însă că-i dăduse o sută de dubloni zbirului Caramanza, dar nu ca să-l omoare, ci numai ca să-i lase contelui să-i curgă o picătură din sângele lui prea aprins.

– Iubită Frasqueta, a adăugat el, deşi oarecum fără voia mea am contribuit la acest asasinat, totuşi el mă apasă pe suflet şi mă umple de spaimă. Aş face un pelerinaj la Sfântul Iacob din Compostella sau poate şi mai departe, dacă aş şti că indulgenţele mi-ar fi de folos.

Din ziua când soţul meu mi-a făcut această mărturisire, în casa noastră au început să se petreacă tot felul de întâmplări ciudate. În fiecare seară i se arăta lui Cornádez câte un fenomen înfricoşător care-i tulbura liniştea şi conştiinţa deja zdruncinată. Nenorociţii ăia de dubloni nu-i dădeau deloc pace. Pe neaşteptate, în plin întuneric, se auzea un glas sinistru: „Îţi dau înapoi cei o sută de dubloni ai tăi“, după care urma un zgomot, de parcă cineva ar fi numărat monedele.

Într-o seară slujnica a zărit într-un colţ un butoiaş plin cu dubloni, a băgat mâna înăuntru, dar a găsit doar o grămadă de frunze uscate, pe care ni le-a adus cu butoiaş cu tot.

A doua zi, pe seară, soţul meu, trecând printr-o odaie slab luminată de razele lunii, a zărit într-un colţ un cap de om pe o tavă. Înspăimântat, a fugit din odaie şi mi-a povestit toată întâmplarea. M-am dus să văd despre ce e vorba şi am găsit capul de lemn de la peruca lui, care, din întâmplare, fusese lăsat în lighenaşul folosit pentru bărbierit. Nedorind să mă cert cu el, ba dimpotrivă, ţinând să-l păstrez în acea stare de continuă nelinişte, am început să ţip în gura mare, asigurându-l că văzusem şi eu acelaşi cap groaznic, plin de sânge.

De atunci acest cap a început să li se arate aproape tuturor celor din casa noastră şi într-atât îl înspăimânta pe soţul meu, încât începusem să mă tem că o să-şi piardă minţile. Nu trebuie să-ţi mai spun că toate aceste întâmplări erau născocirea mea. Contele Peña Flor era numai o închipuire, meşterită ca să-l nelinişstesc pe Cornádez şi să-l lecuiesc de starea de euforie de până atunci. Slujbaşii Justiţiei, ca şi zbirii, erau servitorii prinţului d'Arcos, care îndată după nuntă a venit la Salamanca.

Noaptea trecută hotărâsem să-l înfricoşez pe soţul meu în alt mod. Nu mă îndoiam că îndată o să fugă din cameră, ca să se ascundă în micul lui altar de rugăciune. În acel moment aveam de gând să închid uşa cu cheia şi, pe fereastră, să-i dau drumul înăuntru prinţului. Nu mă temeam că soţul meu l-ar fi putut vedea sau că ar fi descoperit scara, pentru că în fiecare seară închideam amândoi bine casa, iar cheia o păstram sub pernă. Când ai apărut pe neaşteptate la fereastră, soţul meu a fost iarăşi convins că era capul contelui Peña Flor, care venise să-l certe pentru cei o sută de dubloni.

Şi acum, îmi mai rămâne să-ţi spun câteva cuvinte despre vecina aceea evlavioasă şi cuminte, care-i trezise atâta încredere soţului meu. Din păcate, vecina aceasta, pe care o vezi aici, lângă mine, e chiar prinţul, îmbrăcat în haine femeieşti, care, ce-i drept, i se potrivesc de minune. Nu mi-am înşelat până acum soţul, dar nu pot să-l las pe iubitul meu prinţ, pentru că nu sunt sigură dacă o să-mi pot păstra şi pe mai târziu virtutea. Dacă aş avea ceva de hotărât, aş dori să-l am pe prinţ în preajma mea.

Cu aceste cuvinte, Frasqueta şi-a încheiat povestirea, iar prinţul s-a întors spre mine, zicându-mi:

– Acordându-ţi încrederea noastră, am avut în vedere îndemânarea ta, care ne poate fi de folos. Am vrea să grăbim împreună plecarea lui Cornádez şi, pe deasupra, să nu se mulţumească numai cu un pelerinaj, ci să mai rămână spre ispăşirea păcatelor în vreunul din locurile sfinte. Pentru asta avem nevoie de neobişnuita ta inventivitate.

Când Busqueros a rostit aceste cuvinte, am observat cu teamă că soarele apusese deja şi că aş putea întârzia la locul arătat de încântătoarea Inés. L-am întrerupt, deci, implorându-l să binevoiască a continua altă dată. Busqueros mi-a răspuns cu impertinenţa lui obişnuită. Atunci, nemaiputând să-mi stăpânesc mânia, i-am strigat:

– Pisălog nesuferit, ia-mi atunci viaţa asta pe care mi-o otrăveşti sau apăr-o pe a ta!

Şi, spunând acestea, am scos spada şi l-am obligat pe potrivnicul meu să facă la fel.

Pentru că tatăl meu nu-mi îngăduise niciodată să scot spada, nu ştiam ce să fac cu ea. Mai întâi am început să o învârtesc prin aer, fapt care l-a mirat tare pe Busqueros, dar la mişcarea imediat următoare, a făcut o săritură dibace şi mi-a străpuns braţul. Arma mi-a căzut din mână, m-am prăbuşit plin de sânge, dar cel mai mult mă chinuia gândul că nu voi putea să fiu prezent la întâlnire şi să aflu lucrurile pe care frumoasa Inés dorea să mi le spună.

Când Pandesowna a ajuns aici cu povestirea, a fost chemat la treburile cetei. După plecarea lui, Velásquez a reflectat cu tristeţe:

– Am prevăzut că toate istoriile astea ale ţiganului nostru or să se înşire una după alta. Frasqueta Salero şi-a povestit întâmplările lui

Busqueros, acesta, lui López Suárez, care, la rândul lui, le-a povestit ţiganului. Sper că o să ne spună până la urmă ce s-a întâmplat cu frumoasa Inés, dar, dacă o să înceapă altă nouă poveste, o să mă înfurii pe el cum s-a înfuriat Suárez pe Busqueros. Cred însă că povestitorul nostru n-o să se mai întoarcă în seara asta.

Şi, într-adevăr, ţiganul n-a mai apărut şi ne-am dus cu toţii la culcare.

ZIUA A TREIZECI ŞI ŞASEA

Am pornit iar la drum. În curând, Jidovul Rătăcitor ni s-a alăturat şi el, continuându-şi povestirea:

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Învăţăturile înţeleptului Chairemon erau cu mult mai lungi decât rezumatul pe care vi l-am făcut. Concluzia lor generală era că un proroc, pe nume Bitys, a dovedit în scrierile sale existenţa lui Dumnezeu şi a îngerilor şi că alt proroc, pe nume Thot, a acoperit aceste noţiuni cu o metafizică întunecoasă, care părea cu atât mai sublimă.

În această teologie, Dumnezeu, care a fost numit Tatăl, era cinstit numai prin tăcere. Totuşi, când doreai să exprimi că el îşi ajunge sieşi, atunci se spunea că este propriul său tată şi propriul său fiu. Era venerat, de asemenea, sub înfăţişarea fiului şi atunci era numit „raţiunea divină“ sau „Thot“, ceea ce înseamnă, în egipteană, „convingere“.

La urmă, pentru că s-a observat în natură ideea şi materia, s-a văzut izvorul ideii în Dumnezeu şi el a fost reprezentat ca mergând pe lut, aşa cum v-am mai spus altă dată. Platon, care a petrecut optsprezece ani în Egipt, a introdus în Grecia teoria despre Cuvânt, fapt pentru care şi-a câştigat numele de „divin“.

Chairemon susţinea că toate acestea nu existau în spiritul vechii religii egiptene, că ea s-a schimbat pentru că, în genere, schimbarea se află în natura fiecărei religii. Părerea lui a fost confirmată în curând de întâmplările petrecute în sinagoga din Alexandria.

N-am fost singurul evreu care a cercetat teologia egipteană. Şi alţii îi prinseseră gustul, dar mai ales i-a fermecat spiritul enigmatic care domnea în toată literatura egipteană şi care provenea, desigur, din scrisul hieroglific şi din principiul apartenenţei nu la simbol, ci la ideea ascunsă în el.

Rabinii noştri din Alexandria doreau şi ei să aibă enigme de dezlegat şi şi-au închipuit că scrierile lui Moise, deşi prezintă fapte şi istorii reale, sunt scrise cu o artă atât de divină, încât în afară de ideea istorică mai ascund şi o altă idee, tainică şi alegorică. Unii dintre înţelepţii noştri au lămurit această idee ascunsă, cu o pătrundere care le-a făcut mare cinste pe vremea aceea, totuşi, dintre toţi rabinii, cel mai mult s-a remarcat Filon [385] . Studierea îndelungată a lui Platon l-a adus în situaţia de a putea arunca o lumină aparentă asupra întunecimilor metafizicii, de aceea a fost numit Platon al sinagogii.

Prima operă a lui Filon cuprindea un eseu despre facerea lumii. În mod deosebit se oprea asupra proprietăţilor numărului şapte. În această scriere autorul îl numeşte pe Dumnezeu Tatăl, ceea ce intră cu totul în domeniul teologiei egiptene, dar nu şi în stilul Bibliei.

Găsim acolo şi ideea că şarpele este alegoria plăcerii şi că povestea femeii create din coasta bărbatului este şi ea alegorică.

Acelaşi Filon a scris o altă operă, despre visuri, unde spune că Dumnezeu are două temple: unul în lumea materială, al cărui preot este cuvântul divin, iar altul – sufletul curat şi înţelept, al cărui preot este omul.

În cartea sa despre Avraam, Filon se exprimă şi mai clar în spirit egiptean când spune:

> *Cel pe care* Sfânta Scriptură *îl numeşte* Cel ce va fi (*adică* Cel care este)*, în esenţă este Tatăl a tot ceea ce există. Este înconjurat din două părţi de puteri ale existenţei, cele mai vechi şi cele mai strâns legate de el, numite* puterea creatoare *şi* puterea conducătoare*. Una este Dumnezeu, cealaltă, Domnul. Unit cu aceste puteri ni se prezintă o dată într-o formă unică, alteori în formă triplă. În formă unică atunci când sufletul, complet purificat, ridicându-se deasupra tuturor numerelor, trece în noţiune simplă şi abstractă. Iar în formă triplă se prezintă sufletului încă nu îndeajuns de iniţiat în marile taine.*

Acest Filon, care se platonizase într-atâta, este acelaşi care mai târziu a fost ambasador la împăratul Claudius. El se bucura de o mare trecere în Alexandria şi aproape toţi evreii grecizaţi, furaţi de farmecul stilului său şi de avântul pe care îl simt toţi oamenii faţă de noutăţi, i-au primit învăţătura atât de bine, că în curând au rămas, ca să zic aşa, evrei numai după nume. Cărţile lui Moise au devenit

pentru ei un soi de urzeală pe care-şi ţeseau după plac propriile alegorii şi secrete, cu deosebire mitul formei triple.

În acea epocă evreii esenieni [386] îşi întemeiaseră deja ciudata lor societate. Nu se însurau şi nu aveau niciun fel de avere. Totul aparţinea comunităţii. Mai pe urmă au apărut şi alte religii, amestecuri de iudaism şi magie, de sabeism [387] şi platonism, iar peste tot o mulţime de prejudecăţi astrologice. Vechile religii s-au prăvălit peste tot din temeliile lor.

Când Jidovul Rătăcitor a sfârşit aceste cuvinte, ne aflam nu departe de locul de odihnă, aşa că ne-a părăsit, dispărând undeva în munţi. Spre seară Pandesowna, având o clipă de răgaz, şi-a continuat povestirea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Tânărul Suárez, spunându-mi istoria duelului său cu Busqueros, a fost toropit de somn, aşa că l-am lăsat în pace, dar a doua zi, întrebându-l ce s-a întâmplat mai departe, am primit acest răspuns:

Urmarea povestirii lui López Suárez

Rănindu-mă la braţ, Busqueros a spus că este o adevărată fericire pentru el că are un nou prilej de a-mi dovedi devotamentul său. Mi-a sfâşiat cămaşa, mi-a legat braţul, m-a acoperit cu mantaua şi m-a condus la un chirurg. Acesta mi-a oblojit rănile, a chemat o trăsură şi m-a dus acasă. Busqueros a cerut să i se pună şi lui un pat în

anticameră. Nefericita urmare a strădaniilor mele de a scăpa de pisălog m-a făcut să renunţ la alte încercări şi m-am lăsat în voia sorţii.

A doua zi am fost cuprins de febră, aşa cum li se întâmplă de obicei celor răniţi. Busqueros se învârtea mai departe în jurul meu, fără să mă slăbească o clipă. A patra zi am putut, în sfârşit, să ies cu mâna legată pe stradă, iar a cincea zi a venit la mine un servitor al doamnei d'Avaloz şi mi-a adus o scrisoare, pe care Busqueros a şi înşfăcat-o, citind cele ce urmează:

> *Inés Moro către López Suárez*
>
> *Am aflat că ai avut un duel şi că ai fost rănit la braţ. Omul care urma să te aducă la fereastra mea a văzut lupta. De atunci n-a fost zi să nu mă interesez de sănătatea ta şi abia azi mi s-a spus că te-ai mai înzdrăvenit.*
>
> *Acum nu-mi rămâne decât să recurg la ultimele mijloace. Vreau ca tatăl meu să te găsească la mine. Planul este îndrăzneţ, dar o avem de partea noastră pe mătuşa d'Avaloz, care o să ne ajute. Ai încredere în omul care o să-ţi aducă această scrisoare. Mâine va fi deja prea târziu.*

– *Señor* don López, mi-a zis urâciosul de Busqueros, vezi că acum n-o poţi scoate la capăt fără mine. Recunoşti, cred, că orice trebuşoară ca asta, prin natura ei, este de domeniul meu. Te-am socotit întotdeauna prea norocos, pentru că ai reuşit să-mi cucereşti prietenia, dar azi ai să-i cunoşti valoarea mai mult ca oricând. Dar, pe Sfântul Roch, patronul meu, dacă mi-ai fi îngăduit să-mi închei povestirea, ai fi

văzut ce-am făcut pentru prinţul d'Arcos şi pentru iubita lui, dar m-ai întrerupt şi încă într-un mod destul de brutal. Dar n-am să te condamn, pentru că rana pe care ţi-am făcut-o mi-a îngăduit să-ţi dau dovezi ale devotamentului pe care ţi-l port. Acum, *señor* don López, fă-mi, te rog, o singură favoare, drept răsplată pentru tot ce-am făcut pentru tine. Nu te amesteca în nimic, până nu va veni clipa decisivă. Nicio vorbă, nicio întrebare! Ai încredere în mine, *señor* don López, ai încredere!

Spunând acestea, Busqueros s-a retras în odaia de alături cu omul domnişoarei Moro. Au rămas multă vreme împreună, şoptindu-şi ceva unul altuia, apoi Busqueros s-a întors singur, ţinând în mână un soi de plan al străzii Augustinilor.

– Uite, ăsta e, a zis el, capătul străzii, care dă spre biserica dominicanilor. Acolo o să stea servitorul domnişoarei Moro, împreună cu doi oameni pentru care se pune chezaş. Eu am să mă ascund în capătul celălalt al străzii cu câţiva prieteni credincioşi, care-ţi sunt şi ţie prieteni, *señor* don López. Nu, nu, mă înşel, or să fie numai doi, ceilalţi vor rămâne aici, la uşă, ca să-i ţină în şah pe Santa Maura şi pe napolitanii lui.

Mi-am zis că planurile îmi dădeau şi mie dreptul să-mi spun părerea. Voiam să aflu ce voi face în tot acest timp, dar Busqueros m-a întrerupt cu asprime, zicându-mi:

– Nicio vorbă, don López, nicio întrebare. Aşa ne-am învoit. Dacă tu ai uitat, eu, unul, mi-aduc bine aminte.

Tot restul zilei Busqueros n-a făcut nimic altceva decât să intre şi să iasă din casă. Seara, la fel. La un moment dat casa vecină era peste măsură de luminată, iar mai apoi au apărut pe stradă nişte indivizi

suspecţi, controlând semnele convenite. Câteodată Busqueros venea singur, alteori trimitea cu o vorbă pe câte unul din confidenţii lui. La sfârşit, a venit la mine şi nu s-a lăsat până nu m-a văzut că-l urmez. Îţi poţi închipui cum îmi mai bătea inima. Gândul că am să calc poruncile părinteşti îmi sporea şi mai mult descumpănirea, totuşi dragostea se dovedi mai puternică decât alte simţăminte.

Intrând pe uliţa Augustinilor, Busqueros mi-a arătat postul prietenilor lui, cărora le-a dat parola.

– În cazul când vreun străin va trece pe aici, a zis el, prietenii mei se vor preface că se ceartă între ei, aşa că, vrând-nevrând, va fi nevoit să se întoarcă. Acum am ajuns la capăt. Uite scara cu care ai să ajungi sus. Vezi că e bine sprijinită de zid. Eu o să fiu atent la semne şi, îndată ce am să bat din palme, începi să urci.

Dar cine ar fi putut crede că, după atâtea planuri şi pregătiri, Busqueros o să încurce ferestrele? Totuşi, aşa a făcut şi ai să vezi ce-a ieşit.

Îndată ce am auzit bătaia din palme, deşi eram cu braţul legat, am început să mă urc pe scară ajutându-mă de o singură mână. Ajungând sus, n-am găsit, cum fusesem asigurat, fereastra deschisă, aşa că a trebuit să bat în ea, sprijinindu-mă numai pe picioare. În clipa aceea cineva a deschis brusc fereastra, lovindu-mă cu oblonul. Mi-am pierdut echilibrul şi am căzut din vârful scării pe nişte olane aflate jos. Mi-am rupt, în două locuri, braţul rănit, mi-am scrântit piciorul, agăţându-mi-l între trepte, pe celălalt mi l-am frânt şi m-am schilodit din ceafă până în şale. Omul care deschisese fereastra îmi dorea desigur moartea, căci mi-a strigat:

– Ai murit?

Mă temeam că o să mă omoare de-a binelea, aşa că am preferat să-i răspund afirmativ.

După o clipă am auzit acelaşi glas:

– Există purgatoriu pe lumea cealaltă?

Pentru că îmi venea să urlu de durere, i-am răspuns repede că există şi că sunt de-acum în el. Pe urmă mi se pare că mi-am pierdut cunoştinţa.

În acest moment l-am întrerupt pe Suárez, întrebându-l dacă în seara cu pricina a fost furtună.

– Fără îndoială, mi-a răspuns, tuna, fulgera şi poate de aceea Busqueros a încurcat ferestrele.

– Ce-mi aud urechile? am strigat mirat. (Păi, ăsta este spiritul nostru din purgatoriu! Bietul nostru Aguilar!

Şi am zburat ca o săgeată, drept în stradă. Începea să se lumineze de ziuă, am închiriat doi catâri şi) [388] m-am grăbit să ajung la mănăstirea camedulilor. L-am găsit pe cavalerul Toledo întins pe spate în faţa unei icoane. M-am întins lângă el şi i-am şoptit la ureche întreaga istorie a lui Suárez. La început cuvintele mele n-au făcut în aparenţă nicio impresie asupra lui, dar deodată am observat că zâmbeşte. S-a aplecat la urechea mea, zicându-mi:

– Iubite Avarito, ce crezi, nevasta oidorului Uscariz îmi mai este credincioasă?

– Poţi să fii sigur, i-am răspuns, dar să vorbim mai încet, nu se cade ca asemenea lucruri să ajungă la urechile venerabililor călugări.

Roagă-te, *señor*, ca de obicei, iar eu în vremea asta mă duc să le spun că ne-am încheiat penitenţa.

Capelanul, auzind dorinţa cavalerului de a se întoarce în lume, i-a urat drum bun, lăudându-l, totuşi, pentru evlavia lui.

Cum am reuşit să ieşim din mănăstire, cavalerul şi-a recăpătat veselia. I-am povestit de Busqueros, mi-a zis că-l cunoaşte, că e un nobil din suita prinţului d'Arcos şi trece drept unul dintre cei mai nesuferiţi oameni din tot Madridul.

Când Pandesowna a rostit aceste cuvinte, unul din oamenii lui a venit să-i dea socoteală de treburile zilei ce trecuse şi nu l-am mai văzut în seara aceea.

ZIUA A TREIZECI ŞI ŞAPTEA

Ziua următoare am dedicat-o numai odihnei. Dejunul a fost mai bogat şi mai bine pregătit. Am coborât cu toţii. Frumoasa evreică a apărut mai dichisită ca de obicei, dar strădaniile acestea erau inutile dacă le făcea ca să-i placă prinţului, pentru că nu fiinţa ei îl atrăgea. Velásquez vedea în Rebecca femeia care se distinge în rândul celorlalte printr-o mai mare adâncime de gândire, printr-o minte deja formată, mai ales în domeniul ştiinţelor exacte.

Rebecca dorea de multă vreme să afle părerile prinţului despre religie, căci ea făcea parte din conspiraţia care încerca să ne convingă să trecem la credinţa Profetului. L-a întrebat, deci, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, dacă în religia lui n-a dat de vreo ecuaţie pe care n-ar fi în stare s-o rezolve.

Auzind de religie, Velásquez s-a încruntat, dar văzând că întrebarea îi fusese pusă aproape în glumă, a chibzuit o clipă, fără a se arăta însă prea vesel, după care a răspuns:

– Văd eu, domniţă, încotro baţi dumneata. Îmi pui o întrebare matematică, aşa că am să-ţi răspund bazându-mă pe principiile acestei înalte ştiinţe. Dacă vreau să exprim mărimea infinită, scriu un

opt orizontal şi-l împart la unu. Dimpotrivă, dacă vreau să exprim micimea infinită, scriu unu şi-l împart prin acelaşi opt. Totuşi, aceste semne, folosite în calcule, nu-mi dau nicio idee despre ceea ce vreau să exprim. Mărimea infinită este cerul acesta, cu stelele lui, ridicat la puterea infinită. Micimea infinită este rădăcina infinită din cea mai mică parte a atomului. Însemn, deci, infinitul şi, totuşi, nu-l înţeleg. Dar dacă nu pot să înţeleg şi nu pot să exprim, ci abia dacă pot să însemn sau mai degrabă să indic de departe micimea infinită şi mărimea infinită, în ce chip aş putea să exprim ceea ce este totodată infinit de mare, infinit de înţelept, infinit de bun şi este creatorul oricăror infinituri?

Aici Biserica îi vine în ajutor matematicii mele. Îmi arată înfăţişarea treimei cuprinse în unitate, care, cu toate acestea, rămâne mai departe unitate. Ce-aş putea reproşa faptului care depăşeşte înţelegerea mea? Trebuie să mă predau.

Ştiinţa nu duce niciodată la necredinţă, numai ignoranţa ne cufundă în ea. Un om ignorant, care vede zilnic un lucru oarecare, îşi închipuie îndată că-l înţelege. Un adevărat cercetător al naturii păşeşte veşnic printre enigme. Ocupat mereu cu adâncirea, înţelege întotdeauna pe jumătate, învaţă să creadă în ceea ce nu înţelege şi aşa se apropie de templul credinţei. Don Newton şi don Leibniz au fost creştini dreptcredincioşi, ba chiar teologi [389] , şi amândoi au adoptat secretul cifrelor, deşi nu-l puteau înţelege.

Dacă s-ar fi născut în credinţa noastră, ar fi adoptat şi celălalt secret, nu mai puţin de neînţeles, care constă în posibilitatea unirii strânse a omului cu Creatorul. Niciun fapt real nu pledează pentru acest secret, dimpotrivă, sunt numai necunoscute, dar, pe de altă parte, el ne convinge de deosebirea fundamentală dintre om şi celelalte

noţiuni înveşmântate în materie. Căci dacă omul este într-adevăr unic în genul său pe acest pământ [390] , dacă suntem pe deplin convinşi că el se deosebeşte de întregul regn animal, atunci ne e mai uşor să admitem posibilitatea unirii lui cu Dumnezeu. După această introducere, să ne ocupăm o clipă de puterea de înţelegere pe care o pot avea animalele.

Animalul vrea, ţine minte, conchide, se îndoieşte, la urmă trece la fapte. Animalul gândeşte, dar nicidecum cu gândirea lui, şi aceasta constituie puterea de înţelegere ridicată la gradul al doilea. Animalul nu spune: „Sunt fiinţă gânditoare.“ Abstracţia îi este atât de puţin accesibilă, că niciodată nu a fost văzut un animal care să aibă fie şi cea mai mică idee despre numere. Totuşi, numerele sunt cel mai simplu gen de abstracţie.

Coţofana nu-şi părăseşte cuibul până nu este sigură că niciun om nu se află prin apropiere. Unii au vrut să se convingă de întinderea puterii ei de înţelegere. Cinci vânători au intrat în ascunzătoarea ei. Au ieşit apoi unul după altul şi coţofana nu şi-a părăsit cuibul până ce nu l-a văzut ieşind pe al cincilea. Când vânătorii au venit câte şase sau şapte, coţofana n-a putut să-i numere până la ultimul şi a zburat în urma celui de-al cincilea. De aici au tras concluzia că ea ştia să numere numai până la cinci. S-au înşelat. Coţofana a reţinut tabloul colectiv al celor cinci oameni, dar nicidecum nu i-a numărat. A socoti înseamnă a despărţi numărul de lucruri. Vedem uneori şarlatani care arată căluţi ce lovesc cu piciorul de atâtea ori câte trefle sau inimi sunt pe cărţile de joc, totuşi nu observăm că semnalele stăpânului le uşurează răspunsul. Animalele nu au, aşadar, nicio idee despre a număra. Această abstracţie, cea mai simplă dintre toate, poate fi, deci, socotită ca limită a puterii lor de înţelegere.

Totuşi, nu încape îndoială că puterea de înţelegere la animale se apropie adesea de a noastră [391] . Câinele îşi cunoaşte cu uşurinţă stăpânul şi-i deosebeşte pe prietenii acestuia de străini. Pe cei dintâi îi iubeşte, pe ceilalţi abia îi suportă. Îi urăşte pe oamenii care se uită chiorâş – se mişcă, se agită, se neliniştеşte. Se aşteaptă să fie pedepsit şi se ruşinează când este prins că a făcut ceva nepermis. Pliniu spune că nişte elefanţi care au fost învăţaţi să danseze au fost văzuţi o dată cum repetau lecţia la lumina lunii. [392]

Capacitatea de înţelegere a animalelor ne uimeşte, dar ea se aplică la cazuri singulare. Animalele îndeplinesc poruncile ce li se dau, ocolesc lucrurile interzise, ca, de altfel, tot ceea ce, dacă este folosit, le provoacă suferinţă. Dar ele nu au o noţiune generală, abstractă despre lucrul bun sau o noţiune amănunţită despre o faptă sau alta. Nu pot împărţi faptele în bune şi rele. Această abstracţie este mult mai complicată decât abstracţia cifrică, iar pentru că nu e chip să facă mai puţin, atunci nu există motiv pentru care animalele ar reuşi să facă mai mult.

Cunoştinţa este într-un fel opera omului, căci ceea ce se consideră într-o ţară bun în alta trece drept rău. În general, cunoştinţa sau, mai degrabă, conştiinţa avertizează asupra a ceea ce procesul de abstractizare într-un fel sau altul a definit ca rău. Animalele nu sunt în stare să înţeleagă o asemenea abstracţie, nu au, aşadar, conştiinţă, nu pot merge în urma impulsului ei, nu merită, deci, nici răsplată, nici pedeapsă, poate că numai pe aceea pe care le-o dăm pentru folosul nostru, niciodată însă pentru al lor.

Vedem de aici că omul este unic în felul său pe acest pământ, în care toate celelalte intră în sistemul general. Numai omul ştie să gândească cu propria sa gândire, ştie să abstragă şi să generalizeze

numeroase însuşiri. Astfel, este capabil să recunoască merite sau să facă nedreptăţi, pentru că abstractizarea, generalizarea, precum şi diferenţierea între rău şi bine i-au format conştiinţa. Şi totuşi, de ce oare omul posedă însuşiri care-l deosebesc de alte animale? Aici, prin analogie, ajungem la concluzia că, dacă totul pe lume are un scop, conştiinţa nu-i poate fi dată omului fără un scop.

În felul acesta înţelegerea ne duce spre religia primitivă a naturii, iar aceasta încotro ne duce, dacă nu către acelaşi ţel ca şi religia revelată, adică spre răsplata sau pedeapsa viitoare? Aşadar, de câte ori concluziile sunt aceleaşi, nici premisele nu pot fi diferite.

Şi totuşi, raţiunea pe care se bazează religia naturală este adesea o armă primejdioasă, care-l răneşte pe cel ce o foloseşte. Câte virtuţi n-au fost condamnate cu ajutorul raţiunii şi câte fărădelegi n-au fost justificate! Oare Providenţa putea lăsa o societate morală în voia sorţii sau pe seama sofisticii? Fără îndoială că nu. Aşadar, credinţa, bazată pe obiceiuri ştiute din anii copilăriei, pe dragostea copiilor faţă de părinţi, pe trebuinţele inimii, dă omului o temelie mult mai sigură decât raţiunea. A fost pusă la îndoială chiar conştiinţa, această cea mai însemnată calitate care ne desparte de animale. Scepticii au dorit să facă din ea o jucărie. S-au străduit să convingă cum că omul nu s-ar deosebi cu nimic de miile de fiinţe inteligente, învăluite în materie şi populând globul pământesc. Dar, în ciuda lor, omul simte în el conştiinţa, iar la botez, un preot îi spune: „Dumnezeu, unicul, coboară în acest altar şi se uneşte cu tine.“ Atunci omul îşi aminteşte că nu aparţine lumii animalelor; coboară în sine însuşi şi găseşte conştiinţa.

Ai să-mi spui, totuşi, că nu e vorba aici de a dovedi că religia naturală duce către acelaşi ţel ca şi religia revelată. Dacă eşti creştin,

se cuvine să recunoşti această religie şi să crezi în minunile de care-ţi vorbeşte. Dar mai întâi să stabilim care e deosebirea între religia naturală şi cea revelată.

După teologi, Dumnezeu este creatorul religiei creştine. După filozofi, de asemenea, pentru că tot ceea ce se întâmplă îşi are obârşia în voinţa divină. Însă teologul se bazează pe minuni, care sunt excepţii în legile generale ale naturii şi astfel nu sunt pe gustul filozofului [393] . Acesta din urmă, ca cercetător al naturii, consideră că Dumnezeu, creatorul sfintei noastre religii, a vrut să o bazeze pe legile universale ale naturii, fără a se sustrage acţiunii aceloraşi legi, o dată create de el şi care guvernează lumea morală şi materială. [394]

Aici diferenţa nu este încă atât de însemnată, totuşi, filozoful vrea să se evidenţieze mult mai mult decât teologul. De aceea îi spune: „Cei care au văzut minuni cu ochii lor le pot crede cu uşurinţă. Meritul credinţei ţi se cuvine ţie, ca unuia născut cu optsprezece veacuri mai târziu. Totuşi, dacă a crede este un merit, ţi-ai dovedit pe deplin credinţa, aceasta fiind indiferentă la faptul că minunile au avut loc în realitate sau că numai sfânta tradiţie ţi le-a adus la cunoştinţă. Aşadar, câtă vreme modul de a pune la încercare este acelaşi, meritul trebuie să fie şi el acelaşi.“

Aici teologul iar începe să se apere şi se adresează cercetătorului naturii: „Dar ţie cine ţi-a descoperit legile naturii? De unde ştii dacă minunile, în loc să fie nişte excepţii, nu sunt mai degrabă manifestări ale unor fenomene care nu-ţi sunt cunoscute? Fiindcă nu poţi să spui că tu cunoşti perfect legile naturii, la care faci apel, îndepărtându-te de religie. Razele privirii tale le-ai atras în orbita legilor opticii“. Şi atunci, cum se face că, pătrunzând peste tot şi nefrângându-se nicăieri, dacă întâlnesc deodată o oglindă, aceste raze se întorc de

parcă s-ar fi lovit de un corp elastic? Şi sunetele se frâng, iar ecoul este expresia lor. Şi sunetele pot fi supuse legilor aplicate razelor optice, deşi sunt mai degrabă nişte unde, în timp ce razele ni se pare că ar fi corpuri. Tu, totuşi, nu ştii asta, pentru că în ultimă instanţă nu ştii nimic.“

Cercetătorul naturii trebuie să recunoască faptul că nu ştie nimic şi, totuşi, adaugă: „Dacă eu nu sunt în stare să definesc minunea, atunci dumneata, domnule teolog, nu ai dreptul să respingi mărturiile părinţilor Bisericii [395] , care recunosc că dogmele şi tainele noastre existau deja în religiile precreştine. Deci pentru că aceste taine şi dogme nu au intrat în religiile anterioare cu ajutorul revelaţiei, trebuie, aşadar, să te apropii de părerea mea şi să accepţi că se poate arăta existenţa aceloraşi dogme, nesprijinite de nimeni [396] . În sfârşit“ – spune cercetătorul – „aceasta este convingerea mea definitivă despre începutul creştinismului. Templele anticilor erau pur şi simplu nişte măcelării, zeii lor erau nişte desfrânaţi neruşinaţi, dar unii oameni cu adevărat luminaţi aveau principii cu mult mai curate şi aduceau jertfe mai puţin respingătoare. Filozofii defineau Divinitatea cu numele de Theos, fără să-i numească nici pe Zeus, nici pe Saturn. Roma cucerea pe atunci pământul şi-i înlesnea accesul la infamiile sale. Învăţătorul divin a apărut în Palestina, a început să înveţe dragostea de aproapele, dispreţul faţă de bogăţii, uitarea nedreptăţilor, supunerea faţă de voinţa Tatălui care este în cer. Oamenii simpli l-au însoţit în timpul şederii lui pe pământ. După moartea lui s-au adunat împreună cu alţi oameni mai luminaţi şi au ales din obiceiurile păgâne ceea ce se potrivea cel mai bine cu noua credinţă. În sfârşit, părinţii Bisericii au strălucit la tribună cu o oratorie incomparabil mai convingătoare decât aceea care se auzise până atunci în amvon. Astfel, cu ajutorul unor mijloace în aparenţă

omeneşti, creştinismul s-a întemeiat din ceea ce era mai curat în religiile păgâne şi în religia iudaică. [397]

Aşadar, în felul acesta se împlinesc, totuşi, întotdeauna sentinţele Providenţei. Creatorul lumilor putea, fără îndoială, să-şi înscrie sfintele sale legi cu litere de foc pe cerul înstelat, dar n-a făcut-o. A ascuns în misteriile antice grăuntele unei religii perfecte, exact aşa cum în ghindă se ascunde pădurea care va da umbră cândva urmaşilor noştri. Noi înşine, cu toate că nu ştim asta, trăim doar printre cauze de ale căror urmări posteritatea se va mira peste măsură. De aceea îl numim pe Dumnezeu „Providenţă“, căci în caz contrar l-am numi numai „Putere“.

Iată cum părerile filozofului pot fi şi ale teologului, în forma unor linii cunoscute sub numele de asimptote, care, fără a se întâlni vreodată, se apropie tot mai mult, până la o depărtare mai mică decât ne-am putea închipui, adică diferenţa între ele va fi mai mică decât orice diferenţă posibil de definit şi decât orice cantitate care poate fi apreciată. Deci câtă vreme nu sunt în stare să apreciez diferenţa, cu ce drept îndrăznesc să mă ridic cu părerea mea împotriva convingerilor fraţilor mei şi ale Bisericii? [398] Pot, oare, să înrădăcinez îndoielile mele în miezul credinţei pe care ei o cultivă şi pe care au primit-o ca temelie a moralităţii lor? Fără îndoială că nu. N-am dreptul să fac asta, mă supun, deci, cu inima şi cu sufletul. Don Newton şi don Leibniz, cum am spus, erau creştini, ba chiar teologi. Ultimul s-a ocupat chiar destul de unirea Bisericilor. În ce mă priveşte, nu trebuie să fiu pomenit după aceşti mari bărbaţi. Cercetez teologia în operele creaţiei, ca să descopăr noi motive de adorare a Creatorului.

Spunând acestea, Velásquez şi-a scos pălăria, şi-a luat o mină îngândurată şi a căzut într-o meditaţie, care putea fi luată drept extaz ascetic. Rebecca a rămas puţin descumpănită, iar eu am înţeles că pentru cei care vor să slăbească în noi bazele religiei şi să ne convingă să trecem la credinţa Profetului, o să fie o treabă la fel de grea, ba chiar cu totul imposibilă, atât în ce-l priveşte pe Velásquez, cât şi pe mine.

ZIUA A TREIZECI ŞI OPTA

Odihnindu-ne cum se cuvine o zi întreagă, ne-am pus de-a binelea pe picioare. Cu un curaj sporit am pornit-o la drum. Jidovul Rătăcitor nu se arătase în ziua dinainte, pentru că, neavând voie să stea locului nici măcar o clipă, ne putea povesti istoria sa numai atunci când ne aflam în mişcare. De-abia străbătuserăm un sfert de milă, că şi-a făcut apariţia şi, luându-şi locul, ca de obicei, între mine şi Velásquez, a început să povestească...

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

Dellius îmbătrânise şi, simţind că i se apropie ceasul cel din urmă, ne-a chemat pe mine şi pe Germanus şi ne-a cerut să săpăm în pivniţă, chiar lângă uşă, zicând că o să găsim acolo o lădiţă mică de aramă, pe care să i-o aducem. I-am îndeplinit porunca, am găsit lădiţa şi i-am adus-o.

Dellius a scos o cheiţă pe care o ţinea atârnată la gât, a deschis-o şi ne-a spus:

– Uite aici două pergamente, cu iscălituri şi peceţi. Primul o să-ţi asigure, fiul meu, proprietatea asupra celei mai frumoase case din Ierusalim, al doilea este o chitanţă de treizeci de mii de dareici şi dobânzile care s-au adunat de mulţi ani.

Şi mi-a povestit atunci istoria bunicului meu, Hischia, şi a unchiului Sedechia, apoi a adăugat:

– Acest om lacom şi ticălos trăieşte şi azi, ceea ce dovedeşte că mustrările de cuget nu ucid. Copiii mei, de cum nu voi mai fi, duceţi-vă la Ierusalim, dar să nu spuneţi cine sunteţi până ce nu-i veţi găsi pe cei care să aibă grijă de voi. Poate ar fi chiar mai bine să aşteptaţi până ce va muri Sedechia, lucru care s-ar putea întâmpla curând, căci e destul de bătrân. În vremea asta veţi putea trăi din cei cinci sute de dareici pe care o să-i găsiţi cusuţi în perniţa mea, de care nu m-am despărţit niciodată. La drept vorbind, dragul meu ucenic, un singur sfat îţi dau: să trăieşti întotdeauna cinstit, ca să-ţi petreci amurgul vieţii în linişte. Cât despre mine, am să mor aşa cum am trăit, cântând. O să fie, cum se spune, cântecul meu de lebădă. Homer, orb ca şi mine, a compus imnul lui Apollo [399] , care întruchipa soarele, pe care, ca şi mine, nu l-a putut vedea. Cu ani în urmă, am compus pentru acest imn muzica, aşa că am să încep să cânt prima strofă, mă îndoiesc însă că am să ajung până la ultima.

Şi, spunând acestea, Dellius a început să cânte imnul de la versul „Fii binevenită, fericită Latona“ [400] , dar abia a ajuns la cuvintele „Delos, dacă doreşti ca fiul meu să locuiască pe malurile tale“, că glasul i-a slăbit, a plecat capul pe umărul meu şi şi-a dat sufletul.

L-am jelit îndelung pe învăţătorul nostru, după care am pornit spre Palestina. A douăsprezecea zi după plecarea din Alexandria am

ajuns la Ierusalim. Pentru o mai mare siguranţă ne-am schimbat numele. Eu mi-am zis Antipas, iar Germanus şi-a zis Glaphyras. Ne-am oprit într-un han părăsit în faţa zidurilor oraşului şi am cerut să ni se arate casa lui Sedechia. Ne-au arătat-o îndată. Era cea mai frumoasă casă din Ierusalim, un adevărat palat, vrednic să găzduiască un fiu de rege. Am închiriat o odăiţă mică la un cizmar, care locuia vizavi de Sedechia. Eu stăteam mai mult pe acasă, dar Germanus alerga prin oraş după noutăţi.

După vreo câteva zile de la sosirea noastră, a venit în fugă la mine, zicându-mi:

– Iubite prietene, am pentru tine o veste bună. Pârâul Chedron [401] , care se află chiar aici, în spatele casei lui Sedechia, se varsă într-un lac splendid. Bătrânul obişnuieşte să-şi petreacă serile în acest loc, într-un foişor de iasomie. Sunt sigur că acum e acolo. Vino să-ţi vezi asupritorul.

Am pornit-o în urma lui Germanus. Ajunşi la malul pârâului, în faţa frumoasei grădini, l-am zărit pe bătrân dormind. M-am ascuns în dreptul lui şi am început să-l privesc. Cât de diferit era somnul lui de cel al lui Dellius! Probabil că-l chinuiau vise urâte, căci tresărea întruna.

– Ah, Dellius, am zis, într-adevăr, bine ai făcut sfătuindu-mă să trăiesc cinstit. Germanus a făcut şi el această remarcă.

Chibzuind astfel, am zărit o fiinţă, la vederea căreia am uitat de toate. Era o tânără fată, de cel mult şaisprezece ani, de o frumuseţe neasemuită, sporită şi de straiele ei bogate. Perle şi lănţişoare, incrustate cu pietre scumpe, îi împodobeau mâinile, gâtul, braţele şi picioarele. Purta o tunică uşoară de in, ţesută cu fir de aur.

Germanus a exclamat cel dintâi „E o adevărată Venus!“, iar eu m-am aruncat, fără voia mea, la picioarele ei. Tânăra frumuseţe ne-a văzut şi a rămas puţin încurcată, dar s-a liniştit imediat, a luat evantaiul din pene de păun şi a început să-l fluture deasupra capului bătrânului, ca să-l răcorească şi să-i prelungească somnul.

Germanus a scos cartea pe care o adusese şi s-a prefăcut că citeşte, iar eu că-l ascult, dar eram preocupaţi numai de ceea ce se întâmpla în grădină.

Bătrânul s-a trezit. După cele câteva întrebări adresate fetei ne-am dat seama că are vederea slabă şi că nu ne poate vedea în ascunzătoarea noastră, lucru care ne-a bucurat peste măsură, aşa că am hotărât să venim aici cât mai des.

Sedechia s-a îndepărtat, sprijinit de tânără, iar noi ne-am întors acasă. Neavând altceva de făcut, am intrat în vorbă cu cizmarul nostru, care ne-a spus că lui Sedechia i-a murit un fiu, că toată averea o să i-o moştenească fiica unuia dintre fiii lui, că această tânără nepoată se numeşte Sara şi că bătrânul o iubeşte la nebunie.

Când ne-am retras în odăiţa noastră, Germanus mi-a zis:

– Iubite prietene, mi-a venit în gând să încheiem cearta ta cu Sedechia. Trebuie să te însori cu nepoata lui, numai că pentru a-ţi atinge scopul trebuie să fim cu mare băgare de seamă.

Ideea mi-a plăcut foarte mult. Am vorbit îndelung despre nepoata lui Sedechia şi toată noaptea numai pe ea am visat-o.

A doua zi şi în zilele care au urmat am venit mereu la pârâu. O vedeam mereu pe frumoasa Sara cu bunicul ei sau singură şi, deşi

nu-i adresam nici măcar un cuvânt, nu mă îndoiam, totuşi, că ştia pentru cine vin acolo.

Când Jidovul Rătăcitor a rostit aceste cuvinte, ne-am oprit la locul de popas şi nefericitul hoinar a dispărut undeva, în munţi.

(Rebecca nu l-a mai întrebat pe prinţ de religie, dar, pentru că dorea să ştie ceea ce ea numea sistemul lui, n-a scăpat prilejul de a-l necăji cu o ploaie de întrebări.) [402]

– Doamnă, i-a răspuns Velásquez, suntem precum orbii, care, poticnindu-se de colţurile câtorva case, cunosc capetele câtorva străzi, dar, cu toate astea, nu trebuie să-i întrebi de planul întregului oraş. Totuşi, pentru că nu-mi dai pace cu întrebările, o să mă străduiesc să te ajut să-ţi faci o oarecare idee despre ceea ce numeşti sistemul meu, dar pe care eu îl numesc mai degrabă un mod de examinare a lucrurilor.

Aşadar, tot ceea ce cuprinde ochiul nostru, întregul orizont care se întinde la poalele munţilor, în sfârşit, întreaga natură – sesizabilă cu ajutorul simţurilor noastre – o putem împărţi în materie moartă şi materie organică. Materia organică se deosebeşte de cea moartă prin aceea că posedă organe, dar intră, de fapt, în componenţa ei, pentru că este formată din aceleaşi elemente. Am putea găsi, deci, în această stâncă sau pe pajiştea unde ne aflăm acum aceleaşi elemente din care eşti alcătuită şi dumneata, doamnă. În esenţă, dumneata ai calciu în oase, siliciu în corp, substanţe alcaline în bilă, fier în sânge, sare în lacrimi. Muşchii dumitale sunt alcătuiţi din combinări de materii combustibile cu unele elemente ale aerului. În sfârşit, dacă dumneata ai fi băgată într-un cuptor chimic, ai putea fi redusă la starea de

recipient de sticlă. Dacă am mai adăuga la dumneata calcar metalic, am obţine în ultimă instanţă un frumos material pentru un telescop.

– O, prinţe, e un tablou încântător! a zis Rebecca. Vorbeşte, te rog, mai departe.

Închipuindu-şi că, fără să-şi dea seama, i-a făcut cine ştie ce compliment frumoasei evreice, Velásquez şi-a scos galant pălăria şi a continuat:

– Observăm în elementele moarte ale materiei un impuls nestăpânit, dacă nu către organism, atunci măcar către combinaţii. Aceste elemente se unesc, se despart, ca apoi să se unească din nou cu altele. Capătă forme sigure. Se poate crede că sunt făcute pentru existenţa organică, dar prin ele însele nu se pot organiza şi, fără o scânteie fertilizatoare, nu reuşesc să treacă la acel soi de combinaţie al cărei rezultat final este viaţa.

Viaţa o vedem, precum un fluid magnetic, numai în manifestările acţiunii sale. O primă asemenea manifestare este dezvoltarea în corpurile organice a unei fermentaţii interne, pe care o numim alterare. Ea începe în corpurile organice, de îndată ce viaţa le părăseşte.

Viaţa se poate ascunde multă vreme în lichid, ca de pildă în om sau în materia constantă, şi abia de-acolo se dezvoltă în condiţii favorabile.

Viaţa circulă prin toate părţile corpului chiar în lichide, în sângele care se strică, ieşit din vinele noastre. [403]

Viaţa se găseşte în vasele stomacului, pe care le apără de acţiunea sucului gastric, care dizolvă corpurile moarte ce ajung în stomac.

Viaţa se păstrează o vreme în membrele despărţite de restul corpului [404] . În sfârşit, viaţa foloseşte şi însuşiri creatoare. Numim asta taina procreaţiei, care pentru noi este de neînţeles, ca aproape totul în natură...

Fiinţele organice se împart în două mari genuri: primul, care arde mai uşor, emană alcaline constante, celălalt e bogat în alcaline volatile. Plantele fac parte din primul gen, animalele din al doilea.

Sunt animale care, sub aspectul construcţiei organismului, par a fi pe o treaptă mai jos decât multe plante. Aşa sunt moluştele marine sau teniile inferioare [405] , care pătrund în creierul oilor.

Sunt altele, cu un organism mult mai evoluat, în care, totuşi, nu e chip să recunoşti clar ceea ce numim voinţă. Aşa, de pildă, când coralul îşi desfăşoară tentaculele pentru a înghiţi micile vietăţi cu care se hrăneşte, credem că această mişcare este o consecinţă a construcţiei organismului lui, aşa cum vedem la florile care se închid noaptea, iar ziua se îndreaptă spre soare.

Felul de voinţă al polipului care-şi scoate antenele se poate compara foarte bine cu voinţa copilului nou-născut, care vrea, deşi încă nu gândeşte. Pentru că voinţa la copii precede gândirea şi este o urmare nemijlocită a necesităţii sau a suferinţei.

Într-adevăr, un membru oarecare al corpului nostru, strivit fiind, vrea cu orice preţ să se destindă şi ne obligă să-i îndeplinim voinţa. Stomacul se opune adesea modului de hrănire care i se conferă. Glandele salivare se adună la vederea hranei dorite, iar în cerul gurii

simţim un gâdilat, aşa că adesea mintea abia mai poate să se stăpânească. Dacă ne-am închipui un om care multă vreme n-a mâncat, n-a băut, a stat cu mâinile şi picioarele chircite, într-un cuvânt, n-a îndeplinit nicio funcţie organică, am vedea atunci că diferitele părţi ale corpului lui i-ar stârni în acelaşi timp dorinţe diferite.

Voinţa rezultată direct din necesitate o vedem deopotrivă la polipul adult, ca şi la nou-născut. Sunt primele semne ale voinţei superioare, care se dezvoltă apoi pe măsura perfecţionării organismului. Voinţa la copilul nou-născut precede, desigur, gândirea, dar numai cu foarte puţin. Însă şi gândirea are elementele ei fundamentale, despre care am să amintesc altă dată.

Când Velásquez tocmai îşi expunea aceste idei, argumentarea i-a fost întreruptă. Rebecca i-a declarat prinţului că fusese încântată să-l asculte şi continuarea învăţăturii – care mă cucerise şi pe mine – a fost amânată pentru ziua următoare.

ZIUA A TREIZECI ŞI NOUA

La răsăritul soarelui am pornit mai departe. Evreul ni s-a alăturat în curând, continuându-şi povestirea:

Urmarea povestirii Jidovului Rătăcitor

În vreme ce mă lăsam de-a binelea pradă visărilor, tot cu gândul la frumoasa Sara, Germanus, căruia puţin îi păsa de frământările mele, a petrecut câteva zile ascultând lecţiile unui învăţător, pe nume Iosua, care a devenit mai târziu vestit sub numele de Iisus. În greceşte înseamnă totuna cu „Iosua“ în ebraică, după cum vă puteţi convinge din traducerea *Septuagintei* [406] . Germanus dorea chiar să-l urmeze pe învăţătorul lui în Galileea, dar gândul că mi-ar putea fi de folos l-a făcut să rămână la Ierusalim.

Într-o seară, Sara şi-a scos năframa şi a vrut s-o atârne de ramurile unui arbore de balsam [407] , dar în aceeaşi clipă vântul a smuls uşoara pânză, purtând-o până în mijlocul Chedronului.

M-am aruncat în valurile torentului, am prins năframa şi am agăţat-o de un tufiş de ierburi de pe mal. Sara şi-a scos lănţişorul de aur de la

gât şi mi l-a aruncat. L-am dus la buze cu delicateţe şi apoi am înotat până la malul celălalt.

Plescăitul apei l-a trezit pe bătrânul Sedechia. A vrut să afle ce s-a întâmplat. Sara a început să-i povestească întâmplarea, bătrânul a făcut câţiva paşi înainte, crezând că se află chiar lângă îngrăditură. S-a pomenit pe stâncă, unde nu era niciun gard, din pricina tufişurilor dese care-i ţineau locul. Piciorul i-a alunecat, tufişurile s-au dat la o parte şi Sedechia s-a rostogolit în torent. M-am aruncat după el, l-am prins şi l-am scos pe mal. Totul n-a durat decât o clipă.

Sedechia şi-a venit în fire şi, văzându-se în braţele mele, a înţeles că-mi datora viaţa. M-a întrebat cine sunt.

– Sunt evreu, din Alexandria, i-am răspuns, mă cheamă Antipas. Tata şi mama au murit şi, neştiind încotro s-o apuc, am venit să-mi caut norocul la Ierusalim.

– Am să-ţi ţin eu loc de tată, mi-a zis Sedechia, de azi înainte vei locui în casa mea.

I-am primit invitaţia fără a-i pomeni de tovarăşul meu, care nu mi-a luat-o în nume de rău şi a rămas mai departe la cizmarul nostru. Şi astfel am intrat în casa celui mai înverşunat duşman al meu şi, pe zi ce trecea, îmi câştigam o tot mai mare încredere din partea omului care m-ar fi omorât, dacă ar fi aflat că cea mai mare parte a averii sale îmi aparţine după lege. Sara era şi ea din zi în zi tot mai bună cu mine.

Pe atunci, schimbul banilor avea loc în Ierusalim aproape la fel ca astăzi în Răsărit. Dacă o să mergeţi la Cairo sau la Bagdad, o să vedeţi la porţile mecetelor oameni stând pe pământ şi ţinând pe

genunchi măsuţe mici, cu un sertar pe o parte pentru banii număraţi. Lângă ei stau saci cu aur şi argint, care sunt deschişi pentru cei care doresc un soi de monedă sau altul. Aceşti schimbători de bani se numesc *sarrafi* [408] . Evangheliştii voştri le spuneau *trapeziţi* [409] , după forma măsuţelor de care v-am pomenit.

Aproape toţi aceşti zarafi din Ierusalim lucrau pe contul lui Sedechia, iar el era înţeles dinainte cu arendaşii şi vameşii de la Roma, ca să mărească sau să micşoreze după voie preţul acelui fel de monedă care urma să-i aducă cel mai mare profit.

Curând am înţeles că cel mai bun mijloc de a câştiga bunăvoinţa unchiului meu nu putea fi altul decât perfecta cunoaştere a cursului financiar şi urmărirea atentă a ridicării sau scăderii valorii banilor. Planul mi-a reuşit atât de bine, încât după numai două luni nu se făcea nimic în acest domeniu fără a mi se cere părerea.

Cam pe atunci s-a răspândit zvonul cum că Tiberius [410] avea să poruncească topirea generală a banilor în tot imperiul. Cei de argint mai ales urma să fie scoşi din circulaţie. Se intenţiona, chipurile, a fi turnaţi în lingouri şi trimişi înapoi în tezaurul monarhului. Nu eu lansasem zvonul, dar socoteam că-mi pot îngădui să-l răspândesc, aşa că vă puteţi închipui ce impresie a făcut asupra tuturor zarafilor din Ierusalim. Sedechia însuşi nu ştia ce să facă şi-şi bătea capul să găsească o cale să iasă cât mai bine din această încurcătură.

V-am spus că în tot Orientul zarafii stăteau la porţile meceturilor. La Ierusalim aveam şi noi locurile noastre chiar în templu, care era atât de spaţios, că treburile pe care le rezolvam într-unul din colţuri nu le împiedicau câtuşi de puţin pe cele religioase. Dar de câteva zile pe zarafi îi cuprinsese o adevărată panică şi niciunul nu se arăta.

Sedechia nu mi-a cerut părerea, dorea însă, după cum ghiceam, s-o citească în ochii mei.

În sfârşit, când am ajuns la concluzia că valoarea banilor de argint scăzuse îndestul, i-am expus bătrânului planul meu. El m-a ascultat cu atenţie, părând a rămâne pe gânduri, şi chibzuind îndelung, la urmă mi-a spus:

– Dragul meu Antipas, am în pivniţă două milioane de sesterţi [411] de aur; dacă ai să reuşeşti să-i foloseşti după cum ţi-e planul, Sara va fi a ta.

Speranţa de a câştiga mâna frumoasei Sara şi vederea aurului, totdeauna atrăgătoare pentru mine, m-au cufundat într-un extaz de nespus, care nu m-a împiedicat, totuşi, să ies imediat în stradă, cu gândul de a da lovitura de graţie monedei de argint. Germanus m-a ajutat din toate puterile; i-am mai cumpărat şi pe câţiva negustori, care, urmându-mi îndemnul, s-au învoit să nu-şi mai vândă mărfurile pe argint. În scurtă vreme, lucrurile au mers aşa de departe, că locuitorii Ierusalimului au început să urască de-a binelea banii de argint. De îndată ce ne-am convins că sentimentul acesta era suficient de trainic, am trecut la îndeplinirea planului nostru.

În ziua următoare am poruncit să se aducă în templu tot aurul, în vase de plumb acoperite. Am dat sfară în ţară că Sedechia, dorind să facă plăţi însemnate în argint, a hotărât să cumpere de două ori câte o sută de mii de uncii de argint şi oferă o uncie de aur pentru douăzeci şi cinci de uncii de argint. În felul acesta am fi avut un profit de sută la sută.

Norodul a început îndată să se înghesuie din toate părţile şi, cât ai bate din palme, am preschimbat jumătate din aurul meu. Servitorii

noştri duceau mereu înapoi argintul, făcându-i pe toţi să creadă că abia reuşisem să schimb douăzeci şi cinci până la treizeci de mii de sesterţi. Totul mergea ca pe roate şi mai că aş fi reuşit să dublez averea lui Sedechia, dacă n-ar fi venit un fariseu să ne anunţe că...

Când a ajuns în acest punct al povestirii sale, Jidovul Rătăcitor s-a întors spre Uceda şi i-a spus:

– Un cabalist mai puternic decât tine mă cheamă în altă parte.

– Da' de unde! s-a supărat cabalistul. Nu vrei să ne povesteşti de zarva care s-a iscat în templu şi de ciomegele pe care le-ai primit.

– Bătrânul din munţii Libanului mă cheamă la el, a zis evreul şi a dispărut din ochii noştri.

Recunosc că nu prea m-am necăjit şi nici nu-i doream întoarcerea, fiindcă îmi era clar că omul ăsta era un şarlatan care ştia perfect istoria şi, sub vălul povestirii propriilor păţanii, ne înşira lucruri pe care noi, ca buni creştini, nu se cade să le auzim.

În vremea asta am ajuns la locul de popas şi Rebecca a început să-l roage iar pe prinţ să ne înfăţişeze sistemul lui. Velásquez a chibzuit o clipă, apoi a început:

Urmarea expunerii sistemului lui Velásquez [412]

– M-am străduit ieri să vă lămuresc care sunt elementele voinţei şi v-am spus că voinţa precede gândirea. Intenţionam să vă vorbesc apoi despre elementele iniţiale ale gândirii. Unul din cei mai profunzi filozofi ai Antichităţii [413] ne-a arătat adevăratul drum pe care trebuie să mergem în cercetările metafizice, iar cei care socotesc că au

adăugat noi descoperiri la ale acestuia n-au făcut, după părerea mea, niciun pas înainte.

Încă înainte de Aristotel, termenul „noţiune“, „idee“, însemna la greci „imagine“, şi de aici s-a format termenul „idol“. Aristotel, examinând atent aceste noţiuni, şi-a dat seama că toate proveneau într-adevăr de la imagine, adică de la impresia făcută asupra simţurilor noastre. Aici vedem cauza datorită căreia chiar cel mai creator dintre genii nu este în stare să creeze orice. Mitologii au unit bustul de om cu trupul de cal [414] , corpul de femeie cu o coadă de peşte, i-au scos ciclopului un ochi, lui Briareu [415] i-au adăugat alte braţe, dar n-au creat nimic nou, căci creaţia nu stă în puterea omului. De la Aristotel s-a acceptat în genere principiul că în gândire se află numai ceea ce trece mai întâi prin simţuri. [416]

Totuşi, în vremea noastră au apărut filozofi care s-au considerat mult mai profunzi [417] şi au spus:

– Recunoaştem că spiritul n-ar putea să-şi modeleze aptitudinile fără mijlocirea simţurilor, dar odată dezvoltate aceste aptitudini, spiritul înţelege lucruri care n-au avut niciodată vreo legătură cu simţurile, ca, de pildă, spaţiul, veşnicia sau adevărurile matematice.

Recunosc că nu îmbrăţişez această nouă teorie. Abstracţia nu mi se pare decât o sustragere. Vrând să fac abstracţie, trebuie să scot. Aşadar, dacă voi scoate, cu gândul, din camera mea tot ceea ce se găseşte în ea, fără a exclude şi aerul, atunci nu-mi rămâne decât spaţiul pur. Dacă dintr-o anumită perioadă de timp voi scoate începutul şi sfârşitul, capăt noţiunea veşniciei. Dacă din fiinţa care gândeşte voi scoate trupul, capăt ideea de înger. Dacă din linii voi scoate cu gândul lăţimea lor, ca să mă opresc numai la lungimea lor

şi la întinderea pe care o cuprind, atunci voi obţine primele axiome ale lui Euclid. Dacă îi scot omului un ochi şi-i adaug înălţime, voi obţine figura unui ciclop. Toate acestea sunt imagini obţinute cu ajutorul simţurilor [418] . Dacă noii filozofi mi-ar prezenta o abstracţiune pe care n-aş reuşi s-o reduc la scădere, atunci m-aş face îndată discipolul lor. Dar până atunci am să mă ţin strâns de bătrânul Aristotel.

Termenii „idee“, „noţiune“, „imagine“ nu se referă exclusiv la ceea ce face impresie asupra văzului nostru. Sunetul ne loveşte urechea şi ne dă o noţiune care aparţine simţului auzului. Dinţii ni se strepezesc de la o lămâie şi în felul acesta căpătăm noţiunea de acreală.

Băgaţi de seamă însă că se poate provoca o impresie asupra simţurilor noastre chiar şi atunci când obiectul real nu se găseşte în faţa ochilor noştri. De îndată ce ni se aminteşte de o lămâie, gura ni se umple de salivă şi dinţii ni se strepezesc. O muzică înfiorătoare ne stăruie multă vreme în urechi. În situaţia actuală a fiziologiei, nu ne putem explica îndeajuns somnul şi visurile ce ne apar în timpul lui, totuşi, ne dăm seama că mişcările organelor noastre, independent de voinţa noastră, le pun în aceeaşi situaţie în care se găseau în timpul impresiei căpătate cu ajutorul simţurilor, adică, altfel spus, în timpul adoptării ideii.

De aici rezultă şi că înainte de a merge mai departe în ştiinţele fiziologice, putem socoti teoretic noţiunile impresii făcute asupra creierului nostru, impresii la care organele pot ajunge fie în prezenţa, fie în absenţa obiectului. Observaţi că atunci când ne gândim la obiect fără a-l vedea, impresia este mai puţin puternică, totuşi, în

stare febrilă poate fi la fel de vie ca şi cea dintâi, căpătată cu ajutorul simţurilor.

După acest lanţ de definiţii şi concluzii, ceva mai greu de cuprins dintr-odată, să încercăm a arunca o nouă lumină asupra acestui subiect.

Animalele, care se apropie de om prin componentele corpului lor şi care dovedesc un anumit grad de înţelegere, posedă (şi cred că toate) un organ numit creier. Dimpotrivă, la animalele care se apropie de constituţia plantelor nu e chip să se distingă acest organ.

Plantele trăiesc, ba unele din ele chiar se mişcă. Şi printre animale sunt unele care, asemenea plantelor, nu se pot mişca dintr-un loc în altul. Am mai văzut şi animale de mare care se mişcă întotdeauna uniform, precum plămânii noştri, de parcă n-ar avea deloc voinţă.

Animalele mai bine organizate dispun de voinţă şi de o anumită putere de înţelegere, dar numai omul poate folosi puterea de abstractizare.

Totuşi, nu toţi oamenii posedă această putere. Dezorganizarea sistemului glandular îi face pe unii locuitori de la munte, bolnavi de guşă, să fie lipsiţi de această capacitate. Pe de altă parte, lipsa unuia sau a două simţuri slăbeşte foarte serios puterea de abstractizare. Surdomuţii, care prin incapacitatea de a vorbi sunt asemenea animalelor, cu greu pot percepe noţiuni abstracte. [419]

Arătându-li-se, totuşi, cinci sau zece degete, când, de fapt, nici măcar nu e vorba de degete, li se dă o idee despre numere. Îi văd pe unii cum se roagă, cum fac mătănii şi capătă noţiunea divinităţii.

Orbii au mult mai puţine greutăţi, căci ei au darul vorbirii, acest mare instrument de înţelegere umană, şi înţeleg dintr-odată noţiunile abstracte ce li se prezintă. Pe de altă parte, faptul că ei nu văd lumea înconjurătoare le dă o capacitate deosebită de a combina.

Dacă, totuşi, vă imaginaţi un copil nou-născut, orb şi surdomut, puteţi fi convinşi că nu va fi niciodată în stare să înţeleagă vreo noţiune abstractă. Singurele noţiuni pe care le adoptă vor fi cele la care va ajunge cu ajutorul mirosului, gustului sau al pipăitului. Un asemenea om va putea chiar visa asemenea noţiuni. Dacă folosirea unui lucru îi aduce vreun prejudiciu, iar memoria nu-l înşală, a doua oară va reuşi să se abţină. Dar nu-mi închipui că o să i se poată insufla în vreun fel în minte o noţiune abstractă despre rău. Nu va avea conştiinţă, cunoştinţă, nu va merita nici răsplată, nici pedeapsă. Dacă ar face vreo crimă, Justiţia n-ar avea dreptul să-l sancţioneze. Iată, acestea sunt două spirite, două părticele ale suflării divine, dar de unde apare la ele o atât de mare deosebire, deşi e vorba numai de lipsa a două simţuri?

O mult mai mică deosebire, deşi încă destul de mare, apare între eschimos sau hotentot şi un om cu pregătire intelectuală. Care este, dar, pricina acestei deosebiri? Nu este lipsa unuia sau a mai multor simţuri, ci mai degrabă cantitatea diferită de noţiuni şi combinaţii. Omul care a văzut tot pământul cu ochi de călător, care a văzut în istorie toate întâmplările importante, are cu adevărat în cap multe imagini pe care nu le are un ţăran. Iar, dacă mai şi combină noţiunile, le pune alături şi le compară, atunci spunem despre el că are ştiinţă şi intelect.

Don Newton avea obiceiul de a combina mereu noţiunile şi în mulţimea de combinaţii pe care le-a îngrămădit se găseşte şi

combinaţia mărului care cade şi a Lunii fixate pe orbita sa de Pământ.

De aici am dedus că diferenţa între inteligenţe constă în cantitatea de imagini şi uşurinţa combinării lor, adică, vorbind mai clar: e un raport complex al cantităţii de imagini cu uşurinţa de a le combina [420] . Şi acum vă mai rog să fiţi atenţi o clipă.

Animalele al căror organism este nediferenţiat nu au, desigur, nici voinţă, nici noţiuni. Mişcările lor, ca şi ale unor mimoze, au loc în afara voinţei.

Putem, aşadar, să presupunem că atunci când un polip de apă dulce îşi scoate tentaculele ca să înghită viermişorii şi-i înghite pe cei care-i plac mai mult, capătă noţiunea de rău, bine sau mai bine. Iar dacă are puterea de a îndepărta viermii răi, trebuie să presupunem că nu-i lipseşte voinţa. Deci prima voinţă i-a fost necesitatea care l-a obligat să-şi scoată tentaculele, iar înghiţirea acelei vieţuitoare i-a dat două sau trei noţiuni. A respinge o vieţuitoare, a o înghiţi pe cealaltă – asta ţine de libera alegere, care se naşte dintr-una sau câteva noţiuni.

Aplicând aceeaşi argumentare la copil, vom vedea că prima lui voinţă reiese nemijlocit din necesitate. Voinţa îl face să ducă buzele la sânul mamei, dar îndată ce a gustat hrana capătă şi noţiuni, simţurile lui primesc alte impresii şi aşa capătă o noţiune, două, trei ş.a.m.d. Noţiunile pot fi şi ele numărate, aşa cum am văzut că pot fi combinate. Rezultă, deci, că şi calculul sau, mai degrabă, principiile de combinare li se pot aplica. Numim „combinaţie“ sistemul, şi nu aranjarea: aşa, de pildă, AB este aceeaşi combinaţie ca BA. Două litere se aranjează numai într-un singur fel.

Trei litere, luate câte două, se pot aranja, adică se pot combina, în trei feluri. Al patrulea fel este când le aşezăm pe toate trei împreună. Patru litere, luate câte două, dau şase combinaţii, luate câte trei, dau patru combinaţii, toate laolaltă, o singură combinaţie, adică, în total, unsprezece.

În continuare:

cinci	litere	dau	împreună	26	combinaţii
şase	„	„	„	57	„
şapte	„	„	„	120	„
opt	„	„	„	247	„
nouă	„	„	„	502	„
zece	„	„	„	1013	„
unsprezece	„	„	„	2036	„

Vedem, deci, că fiecare nouă noţiune înmulţeşte de multe ori numărul de combinaţii. De aici, de pildă, combinaţiile de cinci noţiuni sunt în raport cu combinaţiile de zece noţiuni ca 26 cu 1013 sau ca 1 cu 39.

Nu am de gând să calculez inteligenţa cu ajutorul acestui calcul material. Am vrut doar să arăt principiile generale a tot ce este capabil de a intra în combinaţie.

Am spus că diferenţa între inteligenţe este un raport complex al numărului de noţiuni cu uşurinţa combinării lor.

Putem, deci, să ne imaginăm scara tuturor acestor diferite inteligenţe. Să presupunem că în capul scării stă don Isaac Newton, a cărui inteligenţă ar fi de o sută de milioane, iar jos un ţăran din Alpi,

a cărui inteligenţă ar fi de o sută de mii. Între aceste două cifre putem pune un şir nesfârşit de medii proporţionale, care vor defini inteligenţe mai mari decât cea a ţăranului şi mai joase decât ale geniului lui don Newton.

Pe această scară se află şi inteligenţa mea, şi inteligenţa dumitale. Proprietăţile minţilor care se află în partea de sus vor fi: adăugarea de noi descoperiri la descoperirile lui Newton, înţelegerea lor, perceperea unei părţi şi cucerirea ei cu puterea de combinare.

La fel ne putem imagina scara care coboară şi care ar începe de la ţăranul însemnat prin o sută de mii, ar coborî până la minţile însemnate cu douăzeci şi şase, cu unsprezece, cu cinci şi s-ar încheia la fiinţele având patru noţiuni şi unsprezece combinaţii, în sfârşit, la cele cu trei noţiuni şi patru combinaţii.

Copilul care are patru noţiuni şi unsprezece combinaţii nu ştie încă să abstractizeze gândurile. Şi totuşi, între acest număr şi o sută de mii se găseşte o inteligenţă compusă dintr-o anumită cantitate de noţiuni cu astfel de combinaţii, al căror rezultat vor fi noţiunile abstracte.

La această inteligenţă complexă animalele nu vor ajunge niciodată, după cum nu vor ajunge nici copiii surzi sau orbi. Aceştia din cauza lipsei de impresii, animalele din lipsa combinaţiilor.

Cea mai simplă noţiune abstractă este cea care li se aplică numerelor. Ea constă în îndepărtarea de la obiecte a proprietăţilor lor numerice. Înaintea apariţiei noţiunii, copilul n-a ajuns încă la cele abstracte, ci numai la scădere cu ajutorul analizei proprietăţilor, care este, de asemenea, un fel de noţiune abstractă. Copilul ajunge la ele treptat şi

abia după ce trece prin prima abstracţie, ajunge să combine noţiunile.

Aşadar, lanţul acestor puteri de înţelegere, de la cele mai mici până la cele mai mari, este format întotdeauna din unităţi de acelaşi gen, adică din valori asemănătoare, înşirate după cantitatea de noţiuni şi după numărul corespunzător de combinaţii. Ele sunt întotdeauna aceleaşi elemente.

De aici rezultă că puterile de înţelegere de diferite grade pot fi considerate ca aparţinând cu adevărat aceluiaşi gen, exact aşa cum cel mai complicat calcul nu este nimic altceva decât un lanţ de adunări şi scăderi. Acelaşi lucru îl putem spune despre fiecare problemă matematică.

Velásquez a mai adăugat alte câteva asemenea comparaţii, iar Rebecca s-a făcut că le înţelege cât se poate de bine, aşa că s-au despărţit mulţumiţi unul de celălalt.

ZIUA A PATRUZECEA

M-am trezit o dată cu zorile şi am ieşit din cort ca să respir răcoarea proaspătă a dimineţii. Velásquez şi Rebecca mi-au urmat exemplul.

Ne-am îndreptat paşii spre drumul cel mare ca să ne convingem dacă nu cumva trec pe acolo niscaiva călători. Ajungând la trecătoarea care şerpuia printre stânci, am hotărât să ne aşezăm.

Curând am zărit o caravană care se apropia de trecătoare şi-şi urma drumul la mai bine de cincisprezece metri sub stâncile pe care ne aflam. Cu cât se apropiau mai mult, călătorii ne stârneau o tot mai mare curiozitate. În faţă mergeau patru indieni. N-aveau pe ei decât nişte cămăşi lungi, cusute cu fir. Pe cap purtau pălării de paie împodobite cu pene. Toţi patru erau înarmaţi cu muschete lungi. După ei se înşira o turmă de vigonii. Pe spinarea fiecăreia dintre ele trona câte o maimuţă. Le urma un alai întreg de negri călare, bine înarmaţi. Apoi mergeau doi seniori mai vârstnici, pe doi superbi bidivii de Andaluzia. Amândoi bătrânii erau îmbrăcaţi cu pelerine din catifea albastră, pe care se vedeau de departe crucile de Calatrava [421] . Veneau la rând opt insulari malaysieni, purtând o litieră chinezească în care stătea o tânără femeie, într-un bogat veşmânt

spaniol. În dreptul litierei galopa maiestuos un tânăr călare pe un cal focos.

(Am zărit apoi o tânără persoană, întinsă într-o lectică. Părea leşinată. Lângă ea, pe un catâr, mergea un preot care-i stropea faţa cu apă sfinţită şi, după cât se părea, făcea exorcisme.) [422] Convoiul era încheiat de un lung şir de oameni de toate nuanţele, de la negru ca abanosul până la culoarea măslinei, căci alb nu se vedea niciunul.

Cât timp caravana a trecut pe lângă noi n-am avut vreme să ne întrebăm ce soi de oameni vor fi fost toţi aceştia, dar cum a trecut ultimul, Rebecca a zis:

– Ar merita să aflăm cine sunt.

Tocmai când rostea aceste cuvinte, am zărit un om din caravană rămas în urmă. M-am încumetat să cobor de pe stânci şi să mă iau după el. Văzându-mă, a căzut în genunchi înaintea mea şi, tremurând din toate mădularele, m-a rugat:

– Puternice tâlhar, ai milă, nu omorî un nobil care, deşi s-a născut printre mine de aur, n-are o leţcaie în buzunar.

I-am răspuns că nu sunt tâlhar şi că vreau să ştiu numai cine sunt acele distinse persoane care tocmai trecuseră.

– Dacă e vorba numai de asta, a răspuns americanul ridicându-se, am să-ţi potolesc cu plăcere curiozitatea. Să ne urcăm pe stânca asta înaltă; de aici putem vedea toată caravana. În faţă vezi, *señor*, nişte oameni ciudat îmbrăcaţi, care deschid convoiul. Sunt munteni din Cuzco şi Quito [423] , păzitorii acestor frumoase vigonii pe care

stăpânul meu intenţionează să le ofere în dar prealuminatului rege al Spaniei şi Indiilor.

Negrii aceia sunt sclavi ai stăpânului meu sau mai degrabă au fost, pentru că teritoriul spaniol nu acceptă nici sclavia, nici erezia, şi, din clipa când au poposit pe acest sfânt pământ, ei se bucură de aceeaşi libertate ca tine şi ca mine.

Domnul mai în vârstă pe care-l vezi, *señor*, mai la dreapta, este contele de Peña Velez, nepot al vestitului viceregе cu acelaşi nume şi *grande* de clasa întâi. Celălalt, ceva mai bătrân, este Don Alonso, marchiz de Torres Rovellas, fiul marchizului de Torres şi soţul ultimei odrasle a familiei Rovellas. Amândoi aceşti seniori au trăit întotdeauna în cea mai strânsă prietenie, pe care o va întări şi căsătoria tânărului de Peña Velez cu unica fiică a marchizului Torres Rovellas.

De aici vezi bine această minunată pereche. Tânărul mângâie blând căluţul care urcă dealul, iar logodnica lui stă în litiera pe care regele din Borneo i-a dăruit-o acum câţiva ani răposatului viceregе de Peña Velez.

(În sfârşit, ultima fată, care stă întinsă în lectică, cu preotul lângă ea rostind rugăciuni, pe asta, *señor*, n-o cunosc, cum n-o cunoşti nici dumneata. Ieri, dintr-o curiozitate nesăbuită, m-am apropiat de o spânzurătoare, chiar lângă drum. Am dat acolo de fata asta tânără, zăcând între doi spânzuraţi. I-am chemat repede pe ceilalţi, vrând să le arăt ciudăţenia. Contele, stăpânul meu, văzând că fata mai respiră, a poruncit să fie dusă la locul nostru de popas şi chiar a hotărât să mai aştepte încă o zi, ca să o poată examina mai îndeaproape. Într-adevăr, necunoscuta merită această zăbavă, căci e neobişnuit de

frumoasă. Astăzi s-au încumetat s-o aşeze în lectică, dar pe biata de ea abia o mai ţin puterile şi e mai mult leşinată.) [424]

Curteanul care păşeşte în urma lecticii este don Alvar Massa Gordo [425] , primul bucătar sau, mai degrabă, mareşalul Curţii contelui. Lângă el sunt ajutoarele, Lemado, care coace pateurile, şi Zurgan, cofetarul.

– Îţi mulţumesc, *señor*, i-am zis, am aflat mult mai mult decât doream să ştiu.

– Şi-acum, a adăugat el, cel care încheie convoiul şi are cinstea să-ţi vorbească este don Gonzâlez de Hierro Sangre [426] , nobil peruvian, care se trage din neamul lui Pizarro [427] şi al lui Almagro [428] şi le moşteneşte vitejia.

I-am mulţumit distinsului peruvian şi m-am întors la ai mei, destăinuindu-le cele aflate. Ne-am dus la tabără şi i-am spus starostelui ţiganilor că l-am întâlnit pe micuţul Lonzeto şi pe fiica acelei frumoase Elvira, al cărei loc îl ocupase cândva pe lângă vicerege. Ţiganul ne-a răspuns că ştie că aveau de mult gândul să părăsească America. Luna trecută au acostat la Cádiz, au plecat de acolo cu o săptămână în urmă şi au petrecut două nopţi pe malul Guadalquivirului, nu departe de spânzurătoarea fraţilor Zoto, unde au găsit-o pe tânăra fată zăcând între cei doi spânzuraţi. Apoi a adăugat:

– Mi se pare că fata n-are nicio legătură cu neamul Gomélez. Eu, oricum, n-o cunosc.

– Cum aşa? am strigat mirat. Fata nu e unealta Gomélezilor, şi totuşi a fost găsită lângă spânzurătoare? Oare toate năzbâtiile acelor duhuri

ale iadului or fi aievea?

– Cine ştie? Poate că nu te înşeli, a răspuns ţiganul.

– Trebuie, a intervenit şi Rebecca, trebuie să-i ţinem aici câteva zile pe toţi.

– M-am şi gândit la asta, a răspuns ţiganul, şi chiar la noapte o să-i pun pe oamenii mei să le fure jumătate din turma de vigonii.

ZIUA A PATRUZECI ŞI UNA

Acest mod de a-i împiedica pe călători să-şi continue drumul mi s-a părut cam ciudat şi am vrut chiar să-i împărtăşesc starostelui îndoielile mele. Dar la răsăritul soarelui el a poruncit să se ridice tabăra şi, după tonul său, mi-am dat seama că sfaturile mele ar fi rămas fără urmări.

De data asta am parcurs numai câteva stadii până la un loc care fusese cândva zdruncinat de cutremur, căci ne-a atras atenţia o stâncă imensă, aproape tăiată în două. Am luat masa de prânz, după care fiecare s-a dus în cortul său.

Spre scară, intrigat de zarva nemaipomenită care răzbătea din cortul starostelui, m-am dus să văd ce se întâmplă. I-am găsit acolo pe cei doi americani şi pe cel din neamul lui Pizzaro, care-şi cerea înapoi cu nepotolită stăruinţă vigoniile furate. Starostele l-a ascultat cu răbdare, iar supunerea asta l-a îndârjit într-atât pe *señor* de Hierro Sangre, că a început să strige şi mai tare, nescoţându-l pe ţigan din „hoţ, tâlhar, bandit“ şi altele asemenea. La un moment dat, şeful a dat un fluierat înfricoşător şi într-o clipită cortul s-a umplut de ţigani înarmaţi până-n dinţi. Acest spectacol neaşteptat îl făcu pe *señor* de

Hierro Sangre să-şi coboare tot mai mult glasul, până ce a început să tremure, că abia mai puteai să auzi ce spune. Starostele, văzând că se domolise, i-a dat prieteneşte mâna şi i-a spus:

– Iartă-mă, brav peruvian, aparenţele sunt împotriva mea şi-ţi înţeleg dreapta mânie, dar du-te deocamdată la marchizul Torres Rovellas şi întreabă-l dacă nu-şi aminteşte de o anumită doamnă Dalanosa, al cărei nepot, îndemnat numai de politeţe, s-a încumetat să se dea drept viceregina Mexicului, în locul domnişoarei Rovellas. Dacă n-a uitat până acum, roagă-l să ne facă hatârul să ne viziteze.

Bucuros la culme că păţania prin care trecuse nu-l atinsese mai rău, don Gonzáles de Hierro Sangre a făgăduit să-i îndeplinească întocmai rugămintea. După ce a plecat, ţiganul mi-a zis:

– Pe vremuri, marchizului Torres Rovellas îi plăceau nespus aventurile galante, aşa că trebuie să-l primim în locuri care ar putea fi pe gustul lui.

Am pătruns în despicătura stâncii, umbrită din ambele părţi de ierburi dese şi am dat peste o privelişte cu totul deosebită de cele pe care le văzusem până atunci. Stânci ascuţite, ici şi colo întrerupte de măguri înflorite, străjuiau un lac cu apă limpede, de un verde închis. Numai acolo unde stâncile intrau cu totul în apă poteci mărunte, tăiate în piatră, duceau de la o măgură la alta. Pe alocuri apa dispărea în peşteri asemenea acelora care împodobeau insula lui Calipso. Erau ascunzişuri încântătoare, în care căldura zilei nu răzbătea niciodată, iar apa înviorătoare te îmbia la scăldat. O tăcere adâncă domnea în jur, întărind convingerea că nimeni nu pătrunsese aici de multă vreme.

– Asta este, mi-a explicat starostele, o mică provincie a împărăţiei mele, în care am petrecut câţiva ani de viaţă, dacă nu cei mai fericiţi, măcar cei mai furtunoşi. [429] Dar curând o să apară cei doi americani. Să vedem dacă nu e vreun ascunziş unde am putea să-i aşteptăm cu plăcere.

Acestea fiind zise, am intrat cu toţii într-una din cele mai atrăgătoare peşteri [430] şi îndată i-am zărit pe cei doi bătrâni apropiindu-se.

– E oare cu putinţă, a început unul dintre ei, să-l întâlnesc iarăşi, după atâţia ani, pe omul care mi-a făcut servicii atât de mari în tinereţe? Mereu întrebam de tine [431] , ba ţi-am şi dat de veste unde sunt pe vremea când te mai aflai pe lângă Toledo, dar de atunci...

– Aşa e, l-a întrerupt bătrânul staroste, de atunci a fost mai greu să dai de mine [432] , dar astăzi, când suntem din nou împreună, sper că-mi vei face, *señor*, cinstea să petreci câteva zile în aceste locuri. Cred că, după această obositoare călătorie, odihna va fi cât se poate de bine-venită.

– Cu adevărat, e un ţinut fermecător, a zis marchizul.

– Oricum, aşa e socotit, a răspuns ţiganul. Pe vremea arabilor, locul se numea *Ifrât-hamâmi*, adică *Scăldătoarea Diavolului*, dar acum i se zice *La Frita* [433] . Locuitorii din Sierra Morena se tem să se apropie şi seara îşi povestesc unul altuia mii de întâmplări ciudate în legătură cu ele. Eu, unul, n-am însă niciun motiv să-i scot din rătăcirea lor, aşa că te-aş ruga chiar ca partea cea mai mare a convoiului vostru să rămână în afara văii, acolo unde mi-am desfăşurat propria mea tabără.

– Cu multă plăcere, a încuviinţat marchizul, dă-mi voie numai să-i scot din socoteală pe fiica mea şi pe viitorul meu ginere.

Drept răspuns, starostele s-a înclinat adânc şi şi-a trimis oamenii să aducă familia marchizului şi pe câţiva din slujitorii lui.

În timp ce ţiganul îşi însoţea oaspeţii de-a lungul văii, Velásquez a ridicat de jos o pietricică şi a zis:

– Nu încape îndoială că în orice fabrică de sticlă de-ale noastre s-ar putea topi această rocă, fără amestec de materie străină. Suntem aici în craterul unui vulcan de mult stins. Dinlăuntrul acestui con răsturnat putem ajunge până în fundul lui şi să calculăm forţa necesară pentru a-l scobi. Merită să ne gândim mai serios la asta.

Velásquez a chibzuit o clipă, a scos apoi tăbliţele, a început să scrie ceva pe ele şi a adăugat:

– Tatăl meu avea o noţiune foarte clară despre vulcani. După el, forţa centrifugă ce se dezvoltă în focarul vulcanului este cu mult mai mare decât forţa aburului ori a prafului de puşcă şi de aici a dedus că oamenii vor ajunge cândva să cunoască fluidele a căror acţiune le va lămuri o mare parte a fenomenelor naturii.

– Vasăzică, dumneata, *señor*, a zis Rebecca, gândeşti că vulcanul a dat naştere acestui lac?

– Întocmai, a replicat Velásquez, compoziţia rocii şi forma lacului sunt dovezi suficiente. După mărimea obiectelor pe care le văd pe malul celălalt, presupun că diametrul lacului este de aproximativ trei sute de stânjeni. Dar pentru că versantul interior are o înclinaţie de şaptezeci de grade, deduc că focarul trebuie să se fi aflat la o

adâncime de patru sute treisprezece stânjeni: asta înseamnă nouă milioane, apoi de şapte ori treizeci şi patru de mii şi încă patru sute cincizeci de stânjeni cubi de materie excavată. Dar v-am spus că forţele naturii pe care le cunoaştem până acum, în orice cantitate s-ar aduna, n-ar fi în stare să provoace asemenea urmări. Rebecca tocmai voia să răspundă la această demonstraţie, când a intrat marchizul cu familia sa. Cum discuţia n-ar fi fost deopotrivă de interesantă pentru toţi, starostele, vrând să pună capăt speculaţiilor matematice ale lui Velásquez, i-a zis oaspetelui său:

– Când te-am cunoscut, *señor*, erai frumos ca un înger şi delicat ca o fecioară. Legătura ta cu Elvira trebuie să fi fost un lanţ de neasemuite delicii. Ai cules pe drumul vieţii numai trandafiri, fără să le atingi deloc spinii.

– Nu tocmai, a răspuns marchizul. Ce-i drept, sentimentele delicate mi-au ocupat, poate, o prea mare parte din viaţă, dar pe de altă parte, cum mi-am respectat întotdeauna datoria de a fi un om cinstit, îmi pot recunoaşte fără sfială slăbiciunile. Hai să ne aşezăm în acest loc atât de prielnic pentru povestiri romanţioase şi, dacă vreţi, o să vă fac cunoscută istoria vieţii mele.

Cu toţii am primit cu plăcere propunerea marchizului.

Povestea marchizului Torres Rovellas

Când ai intrat la şcoala teatinilor, locuiam, după cum ştii, nu departe de mătuşa ta, Dalanosa. Mama mergea adesea în vizită la nepoata ei, Elvira, dar nu mă lua niciodată cu dânsa. Elvira intrase la mănăstire, prefăcându-se că vrea să rămână călugăriţă şi nu se cuvenea să

primească la ea un băiat tânăr. Astfel, am fost nevoiţi să suportăm toate necazurile despărţirii, pe care ni le îndulceam, pe cât puteam, prin cât mai dese scrisori. De obicei le ducea mama, deşi mereu se codea, spunând că nu e aşa de uşor să obţină dispensă de la Roma şi că, după regulă, abia după ce o vom obţine vom avea dreptul să ne scriem unul altuia. Totuşi, în ciuda acestor scrupule, nu încetase să-mi ducă scrisorile şi să-mi aducă răspunsul. Cât priveşte averea Elvirei, nimeni nu îndrăznea s-o clintească, pentru că, din moment ce s-ar fi călugărit, urma să treacă pe linia laterală a familiei Rovellas.

Mătuşa ta îi vorbise mamei mele de unchiul de la teatini ca fiind un om iscusit şi cu chibzuială, care ar putea-o sfătui în privinţa obţinerii dispensei. Mama i-a mulţumit cu recunoştinţă mătuşii tale şi i-a scris părintelui Sántez, care a găsit că treaba era de mare însemnătate şi, în loc de răspuns, a venit el însuşi la Burgos cu un consilier al nunciaturii.

Acesta din urmă şi-a luat un nume fals, din pricina tainei cu care doreau să acopere întreaga chestiune. S-a hotărât ca Elvira să rămână timp de şase luni în stare de noviciat, după care, când s-o dovedi că i-a trecut pofta de călugărie, să locuiască numai în mănăstire ca persoană de rang înalt, cu suita potrivită, adică femeile care sunt închise cu ea. În afară de asta, urma să aibă o casă aparte în afara mănăstirii, aranjată după cuviinţă, cu slujitori, ca şi cum ar fi locuit în ea. Câteva camere i-au fost destinate mamei mele, care s-a şi mutat de îndată în ele, precum şi câtorva magistraţi care urma să se ocupe de amănuntele tutelei. Eu în vremea asta aveam să plec cu profesorul meu la Roma, urmaţi în scurtă vreme de consilierul papal. Dar această ultimă intenţie n-a fost îndeplinită curând, pentru că m-au socotit prea tânăr ca să pot îndrăzni a cere dispensă şi au mai trecut doi ani până ce am plecat din Burgos.

În aceşti doi ani o vedeam zilnic pe Elvira la vorbitor, iar restul timpului îl petreceam scriindu-i scrisori sau citind romane, din care mă inspiram cu deosebire pentru declaraţiile mele de dragoste. Elvira citea şi ea aceleaşi cărţi şi-mi răspundea la scrisori în acelaşi spirit. În toată corespondenţa noastră nu ne prea foloseam propriile gânduri, dar simţămintele ne erau adevărate sau mai degrabă, vorbind pe şleau, ne simţeam atraşi unul de celălalt. Gratiile care ne despărţeau ne aţâţau şi mai mult dragostea, sângele ne fierbea în vine cu acel foc viu al tinereţii, aşa că amândoi eram, se poate spune, pe jumătate rătăciţi.

A venit clipa plecării. Momentul despărţirii a fost groaznic. Nu învăţasem să ne prefacem şi nici nu ne-am ascuns durerea. Elvira mai ales era într-o stare de plâns. Ne temeam chiar pentru sănătatea ei. Eu îmi înduram mai curajos suferinţa, mai ales că era în bună măsură micşorată de gândul la frumuseţile călătoriei. Datoram mult şi mentorului meu, care n-arăta deloc a pedant ieşit din praful şcolii, ba dimpotrivă, era un vechi militar şi petrecuse o vreme chiar la Curtea din Madrid. Se numea don Diego Sántez şi era rudă apropiată a unui călugăr teatin cu acelaşi nume. Omul, deopotrivă pătrunzător şi umblat prin lume, se străduia prin mii de mijloace să-mi îndrume mintea pe calea adevărului, numai că nu prea reuşea întotdeauna.

Ajunşi la Roma, ne-am dus îndată la signor Ricardi, un funcţionar superior care avea mare trecere, fiind mai ales bine văzut de părinţii iezuiţi, care pe atunci erau în fruntea treburilor Romei. Signor Ricardi, om cu o ţinută mândră şi impunătoare, cu o cruce mare de diamant pe piept, ne-a primit destul de amabil şi ne-a spus că avea cunoştinţă de pricina pentru care venisem la Roma, că problema

noastră se cuvine a fi păstrată în taină şi că nu trebuie să ne arătăm prea mult în societate.

– Totuşi, a adăugat el, veţi face bine dacă mă veţi vizita mai des. Atenţia pe care o veţi avea din partea mea o să stârnească şi din partea altora interes faţă de voi, iar evitarea plăcerilor lumeşti va fi o dovadă de bună cuviinţă care o să vă fie de mare ajutor. Eu în vremea asta voi cerceta atitudinea celor din Sfântul Colegiu [434] faţă de problema voastră.

Am urmat sfatul lui Ricardi. Dimineaţa vizitam antichităţile Romei, iar serile le petreceam în vila gazdei noastre, nu departe de palatul de vară al familiei Barberini [435] . Marchiza Paduli primea oaspeţi. Era o tânără văduvă, care locuia la Ricardi, neavând rude mai apropiate. Aşa cel puţin spuneau oamenii, dar adevărul nu-l ştia nimeni, pentru că Ricardi era de neam din Genova, iar presupusul marchiz Paduli murise în timpul serviciului în străinătate.

Tânăra văduvă avea toate calităţile pentru a face plăcută viaţa casnică. Un chip încântător, deopotrivă de amabilă faţă de toţi, fără a depăşi limitele demnităţii. Mi s-a părut, totuşi, că mă privea cu un ochi mai prietenos şi-mi arăta o oarecare favoare, ce se trăda prin amănunte ce le scăpau celor din jur. Cunoşteam aceste tainice simţăminte de care sunt pline toate romanele şi-mi părea rău că *signora* Paduli îşi îndrepta înclinaţiile către un om care nu putea în niciun chip să-i răspundă. Cu toate acestea, îmi plăcea să stau de vorbă cu marchiza şi discutam cu ea despre tema mea preferată, adică despre dragoste, despre diferitele moduri de a iubi, despre deosebirea dintre sentiment şi pasiune, dintre statornicie şi fidelitate. Totuşi, când aprofundam aceste importante chestiuni cu frumoasa italiancă, niciodată nu-mi trecea prin cap că aş putea în vreun fel să-i

fiu necredincios Elvirei. Scrisorile mele către Burgos erau alcătuite cu acelaşi ton plin de avânt.

Într-o zi m-am dus la vilă fără a mai fi întovărăşit de mentorul meu. Negăsindu-l pe Ricardi, mi-am îndreptat paşii spre grădină şi am intrat într-un foişor năpădit de tufişuri dese de iasomie şi salcâm. Am găsit-o acolo pe marchiză, cufundată în gânduri. Paşii mei au făcut-o să tresară. Mirarea vie ce i se citea pe faţă mi-a dat să înţeleg că eu eram singurul obiect al reveriilor sale. Şi-a revenit, totuşi, m-a poftit lângă ea şi a început cu întrebarea obişnuită în Italia: *Lei a girato questa mattina?* („V-aţi făcut plimbarea de dimineaţă?“). I-am răspuns că am fost pe Corso, unde am văzut multe femei frumoase, printre care cea mai frumoasă mi s-a părut marchiza Lepari.

– Nu cunoşti alta mai frumoasă, *signor*? m-a întrebat vecina mea.

– Iertaţi-mă, doamnă, i-am răspuns, ştiu în Spania o tânără persoană cu mult mai frumoasă.

Răspunsul se vede că nu i-a fost pe plac marchizei, căci iar s-a cufundat în visare, şi-a coborât ochii frumoşi şi privirea plină de tristeţe i-a rămas în pământ. Ca s-o distrez, am început obişnuita discuţie despre sentimentele amoroase. Atunci a ridicat spre mine o privire aprinsă şi mi-a spus:

– Ai încercat vreodată aceste simţăminte, pe care atât de bine ştii să le descrii?

– Desigur, i-am răspuns, chiar de o sută de ori mai vii, de o sută de ori mai înfocate şi asta chiar pentru persoana despre a cărei neasemuită frumuseţe v-am vorbit.

Abia mi-am încheiat pledoaria, că faţa marchizei a pălit ca de moarte. A căzut la pământ în nesimţire. Niciodată nu mi se întâmplase să văd o femeie într-o asemenea stare şi nu ştiam ce să fac. Din fericire, am zărit la capătul grădinii două slujnice, am alergat la ele şi le-am trimis s-o ajute pe stăpâna lor.

Am ieşit apoi din grădină, adânc pătruns de această întâmplare, admirând înainte de toate puterea dragostei şi faptul că o singură scânteie, atingând inima, poate fi pricina unor chinuri de nedescris. Îmi părea rău de marchiză, îmi reproşam că devenisem motivul suferinţelor ei, dar nu-mi închipuiam niciodată că aş putea s-o uit pe Elvira, fie pentru italiancă, fie pentru oricare altă femeie pe lume.

A doua zi m-am dus la vilă, dar n-am fost primit. Doamna Paduli era grav bolnavă. Prin Roma se vorbea deschis de boala ei, se spunea că n-o mai duce mult, iar eu eram chinuit de gândul că am ajuns să fiu, fără voie, pricina nefericirii sale.

A cincea zi după această întâmplare a venit la mine o tânără fată, înfăşurată într-o mantilă [436] care-i acoperea faţa. Necunoscuta mi-a şoptit cu un glas misterios:

– *Signor forestiero* [437] , o femeie care se află pe patul de moarte doreşte neapărat să te vadă. Vino cu mine!

Mi-am dat seama că era vorba de doamna Paduli, nu m-am putut împotrivi, totuşi, dorinţelor muribundei. Trăsura mă aştepta la colţul străzii. M-am urcat şi m-am dus la vilă.

Pe cărări ferite am ajuns în grădină, am intrat într-o alee întunecoasă şi de acolo, printr-un lung coridor şi alte câteva camere la fel de neluminate, am ajuns la apartamentul marchizei. *Signora* Paduli mi-a

întins mâna-i albă ca zăpada, şi-a plimbat ochii înlăcrimaţi asupră-mi şi, cu glas tremurat, a rostit câteva cuvinte, pe care la început nici nu le-am putut desluşi. Am privit-o. Cât de frumoasă era, atât de palidă! Suferinţa lăuntrică îi brăzdase adânc trăsăturile feţei, dar pe buze îi rătăcea, totuşi, un zâmbet îngeresc. Aceeaşi femeie, până mai deunăzi atât de sănătoasă şi veselă, era acum la un pas de mormânt. Eu eram, deci, acel netrebnic care tăiase acest boboc ce înflorea, eu aveam să arunc în prăpastie farmecul neînchipuit. Inima mi s-a făcut de gheaţă, m-a cuprins o jale de nespus, mi-am zis că, poate, cu câteva vorbe i-aş putea salva viaţa şi atunci am căzut în genunchi în faţa ei şi i-am apăsat mâna pe buzele mele. Marchiza şi-a plecat capul spre grumazul meu şi cârlionţii negri ai părului ei s-au revărsat pe faţa mea. Mânat de un simţământ nelămurit, i-am spus că o iubesc. Nici eu nu ştiu când am uitat de Elvira şi, deşi gândul la ea îmi stăruia în minte, pe de altă parte nu puteam îngădui ca marchiza să părăsească această lume. Şi pe drept cuvânt, nu mai văzusem în viaţă o femeie atât de încântătoare.

– Dumnezeule milostiv, a strigat italianca, cel pe care-l iubesc îmi redă viaţa.

Fericit la gândul că se va înzdrăveni, nu mai ştiam ce spun. Mândru de atotputernicia simţămintelor mele, eram copleşit de-a binelea, destăinuirile urmau unele după altele, răspundeam neîntrebat şi întrebam fără să mai aştept răspuns. Marchiza îşi recăpătase cu totul vioiciunea. Aşa am petrecut patru ceasuri încheiate, până ce slujnica a venit să ne spună că e timpul să ne despărţim. Am plecat spre trăsură. Însoţitoarea mea mi-a aruncat priviri la fel de înflăcărate, ca şi stăpâna ei. Am fost convins că buna fată dorea să-şi arate recunoştinţa pentru că i-am redat stăpânei sănătatea şi, fericit de succesul meu, am îmbrăţişat-o din toată inima. Pesemne că

recunoştinţa fetei era fără margini, căci m-a strâns în braţe cu aceeaşi căldură.

– Elvira, am strigat, iubita mea Elvira, te-am înşelat! Nu sunt vrednic de tine... Blestemată fie clipa când m-am lăsat dus de dorinţa de a o însănătoşi pe marchiză!

Am mai spus altele asemenea, cum se obişnuieşte în astfel de împrejurări, şi am ajuns acasă pe deplin hotărât să nu mă mai întorc la marchiza Paduli.

Când oaspetele nostru a rostit aceste ultime cuvinte, ţiganii au venit să primească poruncile de seară ale starostelui lor. El l-a rugat pe vechiul său prieten să binevoiască a lăsa pe a doua zi urmarea povestirii şi şi-a văzut de treburi.

ZIUA A PATRUZECI ŞI DOUA

A doua zi ne-am adunat cu toţii în aceeaşi grotă şi marchizul, văzând cu câtă nerăbdare voiam să aflăm urmarea peripeţiilor sale a început...

Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas

V-am spus ce reproşuri îmi făceam la gândul că am înşelat-o pe Elvira. Nu mă îndoiam că slujnica marchizei o să apară a doua zi ca să mă conducă iar la stăpâna ei şi mi-am pus în gând s-o primesc cât mai rău cu putinţă. Dar, spre marea mea uimire, Silvia nu şi-a făcut apariţia nici a doua zi, nici în cele următoare. Abia după o săptămână a venit, mai împodobită decât ar fi trebuit pentru drăgălaşa ei făptură. De mult observasem că slujnica era mai frumoasă decât stăpâna.

– Silvia, am început, du-te şi lasă-mă-n pace. Din cauza ta am trădat-o pe încântătoarea femeie din Spania, pe care o iubesc. M-ai înşelat. Credeam că mă duc la o muribundă şi, în vremea asta, m-ai condus

la o femeie care respira numai datorită iubirii. Deşi inima mea e nevinovată, nu pot spune acelaşi lucru despre mine însumi.

– Tinere străin, a răspuns Silvia, linişteşte-te, eşti nevinovat. Niciodată în viaţă n-am întâlnit un om mai nevinovat decât tine, dar să nu crezi că vreau să te duc la stăpâna mea, căreia în clipa asta Ricardi îi face jurăminte asemenea cu ale tale.

– Ricardi? Unchiul ei? am strigat.

– Da' de unde! Ricardi nu-i este unchi. Vino cu mine, am să-ţi explic totul.

Mânat de curiozitate, m-am dus după Silvia. Ne-am urcat în trăsură, am ajuns la vilă, am intrat în grădină, apoi frumoasa fată m-a condus în camera ei, o odăiţă de garderobieră, nimic altceva, plină de borcănaşe cu prafuri şi alifii, piepteni şi alte asemenea ustensile pentru toaletă. În spate se afla un pătuţ alb ca zăpada, de sub care mă privea o pereche de pantofiori din cale-afară de mici. Silvia şi-a scos mănuşile, mantila şi a început să mă privească galeş.

– Opreşte-te, i-am zis, tot aşa, acum o săptămână, stăpâna ta mi-a smuls mărturisiri de dragoste.

– Stăpâna mea, mi-a răspuns Silvia, face apel la mijloace extreme, de care eu n-am nevoie.

Atunci a deschis un dulap, a scos de acolo fructe, prăjituri, o sticlă de vin şi, după ce le-a pus pe masă, a tras masa mai aproape de sofa, zicându-mi:

– Iartă-mă, frumosule spaniol, că nu-ţi pot oferi un scaun, dar azi-dimineaţă mi l-au luat pe ultimul, şi apoi slujnicele nu prea au cine

ştie ce prin odăiţele lor. Aşa că stai colea, lângă mine, şi fii bun şi ospătează-te din puţinul pe care ţi-l dau din toată inima.

N-am putut refuza o invitaţie atât de plăcută, aşa că m-am aşezat lângă Silvia, am început să mănânc din fructe şi să beau vin, iar pe urmă am rugat-o să-mi povestească istoria stăpânei sale. Ea nu s-a lăsat prea mult rugată...

Povestea lui „signor" Ricardi şi a Laurei Cerelli, cunoscuta sub numele de marchiza Paduli

Ricardi, fiul cel mai mic al unei vestite familii, cu sprijinul unchiului său, care era general la iezuiţi [438] , a intrat de timpuriu în slujbă şi curând a căpătat o funcţie însemnată. Figura impunătoare şi ciorapii violeţi făceau pe atunci o impresie deosebită asupra tuturor femeilor din Roma. Ricardi n-a pregetat să facă uz de farmecele sale şi, urmând pilda colegilor lui, a mers atât de departe abuzând de plăcerile lumeşti, că în al treizecilea an al vieţii s-a plictisit de toate şi şi-a pus în gând să ia parte la treburile ţării. Cu toate astea, n-a renunţat la femei, căci dorea să aibă legături de dragoste mai domoale, dar mai trainice. Nu ştia totuşi cum să înceapă. O vreme fusese *cavaliere servente* [439] al celor mai frumoase doamne din Roma, dar frumoasele doamne începuseră să-l părăsească, preferând curtezani mai tineri, aşa că toate aceste vânzoleli, care-l puneau mereu pe drumuri şi alergătură, îl cam oboseau. Legăturile cu alte femei nu-i erau tocmai la îndemână, căci, neavând relaţii în societatea lor, nu prea găsea despre ce să discute cu ele.

Măcinat de atâta nesiguranţă, Ricardi şi-a făcut un plan care nici înaintea lui, nici după el, nu i-ar fi venit în gând nimănui: să găsească

o fetiţă, s-o ia ca s-o crească şi în felul acesta să dea vieţii lui un sens. Şi, la drept vorbind, ce altceva poate fi comparat cu deliciul de a vedea zilnic cum farmecele intelectului unei tinere fiinţe se dezvoltă odată cu frumuseţea ei fizică? Poate fi oare o mai mare fericire de a o arăta lumii, societăţii, de a te încânta cu vorbele ei, de a urmări primele luciri ale simţămintelor ei, de a-i insufla propriile convingeri, într-un cuvânt, de a crea din ea, ca să zicem aşa, oglinda care să reflecte toate visurile noastre? Dar pe urmă, ce-ai putea face cu o asemenea femeie? Mulţi, aflaţi într-o asemenea situaţie, se însoară cu ea, ca să scape de încurcături. Ricardi nu putea face aşa ceva. În vâltoarea atâtor intenţii viclene, nu neglija pofta de a atinge cele mai înalte demnităţi. Una dintre rudele lui, auditor la Sfântul Colegiu, aştepta să primească mitra roşie de cardinal şi-i promisese să-i cedeze atunci locul. Dar pentru asta trebuia să mai aştepte vreo patru sau cinci ani. Ricardi a socotit că până atunci ar putea să se întoarcă în patria sa, ba chiar să şi călătorească puţin.

Într-o bună zi, pe când se plimba pe străzile din Genova, Ricardi a fost oprit de o tânără fată cu un coş de portocale, care, cu un farmec deosebit, l-a rugat să binevoiască a cumpăra de la ea câteva fructe. Cu un gest de seducător, Ricardi a dat la o parte părul rău pieptănat, care cădea pe obrajii fetei şi a descoperit un chip de o frumuseţe neobişnuită. A întrebat-o pe mica precupeaţă dacă are părinţi. Ea i-a răspuns că are numai mamă, foarte săracă, pe nume Bastiana Cerelli. Ricardi i-a cerut să-l ducă la ea. S-a prezentat şi i-a spus văduvei că are o rudă îndepărtată, foarte milostivă, care s-a dedicat înflăcărată educaţiei tinerelor fete şi înzestrării lor, adăugând că se va strădui s-o aducă la ea pe mica Laura.

Mama fetei a zâmbit şi i-a răspuns:

– N-o cunosc pe ruda dumneavoastră, care trebuie să fie, desigur, o distinsă doamnă, dar am auzit de bunătatea dumneavoastră, *signor*, şi v-o încredinţez cu plăcere pe fiica mea. Nu ştiu dacă cerul va mai câştiga o oiţă rătăcită, dar, oricum, cred că o vei scoate, *signor*, din mizeria asta, cea mai nesuferită dintre toate.

Ricardi voia să încheie un contract, prin care se obliga să-i asigure mamei o rentă viageră, dar femeia a refuzat, spunând că nu se cuvine să ia bani, şi că, totuşi, mai târziu, va primi cu recunoştinţă ajutorul, căci înainte de toate trebuie să trăieşti, iar foamea de multe ori îşi arată colţii.

În aceeaşi zi Ricardi a dat-o pe Laura spre instruire unuia dintre clienţii lui. Aici i-au spălat mâinile cu o alifie de migdale, i-au legat părul în inele, i-au pus un colier de perle la gât, iar braţele i le-au înecat în danteluţe. Uitându-se în oglindă, fata nici nu s-a mai recunoscut, totuşi, a bănuit din prima zi care-i va fi viitorul, hotărând să-şi urmeze soarta.

În vremea asta, băieţii şi fetele de-o vârstă cu Laura, neştiind ce s-a întâmplat cu ea, au început să dea semne de nelinişte. Cel mai aprig o căuta Cecco Boscone, un flăcău zdravăn, de vreo paisprezece ai, fiu al unui lucrător, îndrăgostit lulea de mica vânzătoare de portocale, pe care o vedea mereu fie pe stradă, fie în casa noastră, căci era rudă cu noi. Spun „cu noi“, pentru că şi eu sunt o Cerelli şi am cinstea să fiu verişoara bună a stăpânei mele.

Eram cu atât mai neliniştiţi de soarta verişoarei noastre, cu cât nu numai că niciodată nu ni se pomenise de ea, dar chiar ni se interzisese să-i rostim numele. Eu trudeam de obicei la cusutul lenjeriei, Cecco, la rândul lui, umbla prin port cu comisioane, înainte de a se ocupa cu transportul de marfă, cum a făcut mai târziu, după

ce a mai crescut. La sfârşitul zilei de lucru mă duceam la el, lângă portalul uneia dintre biserici şi acolo deplângeam amândoi cu lacrimi amare soarta bietei Laura. Într-o seară, Cecco mi-a zis:

– Am o idee grozavă. În ultimele zile a căzut o ploaie zdravănă şi *signora* Cerelli n-a scos capul din casă. Sunt, totuşi, convins că de îndată ce se va îndrepta vremea n-o să mai reziste şi, dacă micuţa se află în Genova, o să se ducă s-o vadă. Atunci o să mă iau după ea şi aşa o să aflăm unde au ascuns-o pe Laura.

Planul era bun. A doua zi s-a înseninat, aşa că m-am dus la *signora* Cerelli. Am văzut cum scotea dintr-un dulap vechi o mantilă şi mai veche şi m-am grăbit cât am putut ca să-l previn pe Cecco. Ne-am ascuns să nu ne vadă. Curând am zărit-o pe *signora* Cerelli ieşind. Ne-am luat tiptil după ea până la capătul oraşului şi, văzând că intră într-o casă, ne-am ascuns iar în umbra porţii vecine. După o vreme *signora* Cerelli a ieşit şi s-a întors acasă. Noi am intrat, am urcat scările sărind treptele două câte două, am deschis uşa superbei locuinţe şi, în mijlocul camerei, am găsit-o pe Laura. M-am aruncat de gâtul ei, dar Cecco m-a smuls din îmbrăţişare, începând s-o sărute cu foc. În clipa aceea s-a deschis uşa camerei alăturate şi a intrat Ricardi. Văzând acest spectacol, s-a înfuriat, a apucat un baston şi a început să dea în noi cu sete. Nu s-a mulţumit cu atât, a mai chemat şi alţi slujitori cu bastoane, care după ce ne-au bătut fără milă, ne-au azvârlit în stradă, convingându-ne de-a binelea că trebuie să încetăm a o mai căuta pe verişoara noastră. Cecco s-a angajat atunci ca mus pe un vas maltez şi n-am mai auzit de el, dar eu n-am renunţat deloc la dorinţa de a o regăsi pe Laura, dimpotrivă, am jurat să fac totul ca să-mi realizez planul.

Am slujit pe rând în câteva case, până la urmă am intrat în slujbă la marchizul Ricardi, fratele cunoştinţei tale. Acolo se vorbea mult de marchiza Paduli, fără a se înţelege unde şi-a descoperit *signor* Ricardi această rudă. Multă vreme întreaga familie n-a putut afla niciun fel de amănunte. Până la urmă, ceea ce n-au reuşit stăpânii a reuşit curiozitatea servitorilor. Am început şi noi să facem unele cercetări; n-a trecut mult timp şi am descoperit că presupusa marchiză este de fapt Laura Cerelli. Marchizul ne-a promis să păstreze secretul şi m-a trimis la fratele său, avertizându-l să fie cât se poate de prudent, dacă nu vrea să ajungă victima unor urmări prea neplăcute.

Nu ţi-am promis să-ţi povestesc peripeţiile mele şi nu trebuia să-ţi vorbesc încă de marchiza Paduli, câtă vreme n-o cunoşti până acum decât ca Laura Cerelli, adusă spre creştere şi educaţie la un client al lui *signor* Ricardi. Ea n-a rămas mult în casa lui. Curând a fost mutată într-un orăşel din apropiere, unde Ricardi o vizita foarte des şi după fiecare vizită se întorcea tot mai bucuros de opera sa.

După doi ani, Ricardi a plecat la Londra. Călătorea sub un nume fals, dându-se drept negustor italian. Laura îl însoţea ca fiind soţia lui. El a dus-o la Paris şi prin alte mari oraşe, unde Ricardi nu putea fi aşa uşor cunoscut. Pe zi ce trecea, Laura devenea tot mai drăguţă, îl adora pe binefăcătorul ei şi-l făcuse cel mai fericit dintre oameni. Aşa au trecut, ca fulgerul, cinci ani la rând. Ruda lui Ricardi urma să primească pălăria de cardinal şi-l zorea să se întoarcă mai repede la Roma. Ricardi şi-a adus pupila la o moşie a lui, nu departe de Gorizia [440] . A doua zi după sosire i-a spus:

– Trebuie să-ţi dau o veste, cred, destul de plăcută. Eşti văduva marchizului Paduli, care a murit, nu demult, aflându-se în serviciul împăratului. Uite aici hârtiile care pot întări cele spuse de mine.

Paduli a fost o rudă de-ale noastre. Sper că n-ai să-mi refuzi rugămintea şi ai să fii bună să primeşti invitaţia de a-mi fi oaspete în casa mea de la Roma.

Câteva zile mai târziu, Ricardi a plecat.

Noua marchiză, rămasă singură cu gândurile sale, a început să chibzuiască mai îndelung asupra firii lui Ricardi, asupra relaţiilor dintre ei şi asupra convieţuirii în continuare, într-un fel care să-i aducă cele mai mari foloase. După alte trei luni, presupusul unchi a chemat-o la el. Era acum înconjurat de marea strălucire a funcţiei primite. O parte a acestei străluciri s-a răsfrânt şi asupra Laurei şi de peste tot a început să fie înconjurată de onoruri. Ricardi a spus familiei că o primise la el pe văduva Paduli, o rudă a neamului lor pe linie feminină. Marchizul Ricardi n-auzise în viaţa lui ca Paduli să fi fost şi el marchiz, nici că Paduli ar fi fost însurat. Aşa că s-a apucat să facă cercetări în această privinţă şi m-a trimis la noua marchiză cu recomandarea de a fi cât mai prudentă. Am călătorit pe mare, am acostat la Civitavecchia şi de acolo am pornit-o spre Roma. Cum am apărut înaintea marchizei, aceasta şi-a expediat slujitorii şi a căzut în braţele mele. Am început amândouă să ne depănăm amintirile din copilărie, s-o pomenim pe mama mea, pe mama ei, castanele pe care le mâncam împreună. Nu l-am uitat nici pe micul Cecco. I-am povestit cum bietul băiat s-a angajat mus pe un vas maltez şi i-am pierdut urma. Laura, adânc mişcată, plângea în hohote, că abia am putut s-o liniştesc. M-a rugat să nu mă trădez faţă de Ricardi şi nici să nu pomenesc că sunt din Genova, iar dacă *signor* ar băga de seamă vorbirea mea, să-i spun că sunt de neam din Savoia. Apoi m-a oprit pe lângă ea ca slujnică.

Vreo cincisprezece zile Laura a rămas la fel de veselă şi vorbăreaţă ca înainte, dar în curând a devenit tristă, posomorâtă, fără poftă de nimic. Ricardi se străduia în fel şi chip să-i fie pe plac, dar n-a putut să-i redea veselia de până atunci.

– Iubită Laura, i-a zis el într-o bună zi, spune-mi ce-ţi lipseşte aici. Oare starea ta de-acum se poate compara cu cea din care te-am scos?

– Cine te-a rugat să mă scoţi din starea mea de-atunci? l-a întrebat Laura, înfuriată la culme. Da, îmi pare acum rău de vechea mea mizerie. Ce-mi trebuie mie toate aceste dame din lumea mare? Prefer să fiu insultată pe faţă decât să tot aud politeţurile lor în doi peri. Ah, zdrenţele mele de altădată, cât de mult vă simt lipsa! Nu-mi pot opri lacrimile când mă gândesc la pâinea mea cea neagră, la castanele mele şi la tine, dragă Cecco, tu, care doreai să mă iei de nevastă, de îndată ce-ai fi învăţat o meserie. Alături de tine aş fi îndurat, desigur, multă sărăcie, dar niciodată n-aş fi ştiut ce sunt grija, remuşcarea şi plictiseala, chiar prinţesele mi-ar fi invidiat soarta!

– Laura, Laura! Ce sunt vorbele astea? a strigat Ricardi.

– E glasul naturii, i-a răspuns Laura, cea care a făcut femeia ca să fie fiică, soţie şi mamă, şi nu ca să-şi ducă zilele măcinată de tristeţe şi dispreţuindu-se pe ea însăşi.

Şi spunând acestea, s-a dus în camera cealaltă, încuind uşa cu cheia. Ricardi a rămas locului descumpănit. O dăduse pe *signora* Paduli drept nepoata lui şi acum tremura la gândul că aceasta, într-o clipă de nebunie sau de nechibzuinţă, va da la iveală adevărul, distrugându-i cariera. În afară de asta, o iubea pe nelegiuită, era gelos, într-un cuvânt, nu ştia cum să scape de nenorocirea care-l ameninţa din toate părţile.

A doua zi, Ricardi, tremurând tot, a intrat în camera Laurei şi, spre marea şi plăcuta-i mirare, a fost primit cât se poate de bine.

– Iartă-mă, unchiule dragă, i-a zis ea, iubitul meu binefăcător, sunt o nerecunoscătoare, care nu merită să trăiască pe lumea asta. Sunt opera mâinilor tale, tu mi-ai dat educaţie, ţie îţi datorez totul. Iartă-mi ciudăţeniile de ieri, care, oricum, n-au pornit din inimă.

Şi aşa s-au împăcat. Dar, câteva zile mai târziu, Laura i-a spus lui Ricardi:

– Nu pot fi fericită cu tine. Eşti mult prea stăpân în casa ta. Totul în ea îţi aparţine, aici îţi sunt sclavă pe de-a-ntregul. Lordul acela, care vine pe la tine, i-a dăruit Biancăi Capuzzi cel mai frumos domeniu din principatul Urbino. Ăsta zic şi eu om plin de nobleţe! Şi sunt sigură că, dacă te-aş ruga să-mi dăruieşti acea mică baronie în care am petrecut trei luni, nu m-ai refuza, fără îndoială. Ştiu că e moştenire de la unchiul tău, Cambiasi, şi poţi să faci cu ea ce pofteşti.

– Vrei, aşadar, să mă părăseşti, a zis Ricardi, dacă ţii atât de mult să nu mai depinzi de mine.

– Vreau să te pot iubi mai mult, i-a răspuns Laura.

Ricardi nu ştia ce să facă, să-i dea moşia sau s-o refuze. O iubea, era gelos, se temea ca Laura să nu-i divulge taina, pe de altă parte nu dorea să ajungă dependent de ea. Laura îi citea în suflet şi l-ar fi putut împinge spre o hotărâre extremă, dar Ricardi avea o mare influenţă la Roma şi o singură vorbă de-a lui ar fi fost de ajuns ca să fie înhăţată de vreo patru gardieni, care s-o arunce într-o mănăstire pentru o lungă penitenţă.

Această teamă a îndemnat-o pe Laura să fie mai reţinută. Ca să-şi atingă scopul, s-a prefăcut a fi grav bolnavă. Tocmai chibzuia mai îndelung asupra planurilor ei, când ţi-ai făcut intrarea în foişorul din grădină.

– Cum aşa?! am strigat, uimit peste măsură. Nu se gândea, deci, la mine?

– Nu, copile, a zis Silvia, se gândea la baronia aceea bogată, cu un venit anual de două mii de scuzi. I-a venit repede ideea să facă pe bolnava, ba chiar că e pe moarte. Încerca să imite actriţele pe care le văzuse la Londra şi voia să se convingă dacă e în stare să te înşele. Vezi aşadar, tânărul meu spaniol, că ai căzut în plasa care ţi s-a întins, aşa că nu vă puteţi plânge nici tu, nici stăpâna mea, de sfârşitul comediei. N-am să uit niciodată ce frumos erai când, aproape leşinat, ai ieşit de la Laura, sprijinindu-te de braţul meu. De atunci simt, iubitul meu, că şi eu te iubesc mai mult decât pe mine însămi!

Ce-aş putea să vă spun? O ascultam pe Silvia uluit şi fără a putea pricepe cum i se pot spulbera cuiva iluziile într-o singură clipă. Dar Silvia era aşa de frumoasă, ochii ei străluceau atât de înfocaţi, sânii ei săltau cu atâta farmec, împinşi de dorinţi nestăpânite, că nu mai ştiu cum am petrecut restul timpului. Destul că, atunci când Silvia m-a condus la trăsură, nu-mi mai dădeam seama dacă se cuvine să mă chinui cu noi reproşuri sau, mai bine, să nu mă mai gândesc la ele.

Când marchizul a ajuns în acest punct al povestirii sale, ţiganul, având chestiuni importante de rezolvat, l-a rugat să lase urmarea pentru a doua zi.

ZIUA A PATRUZECI ŞI TREIA

Ne-am adunat ca de obicei şi marchizul, văzându-ne pe toţi aşteptând în tăcere, a început povestea...

Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas

V-am spus cum, înşelând-o de două ori pe Elvira, prima dată am văzut ce înseamnă să ai mustrări de conştiinţă, iar a doua oară nu ştiam dacă mai trebuie să mi le fac sau, mai bine, să nici nu mă mai gândesc la ele. De altfel, vă pot garanta că am iubit-o întotdeauna la fel pe verişoara mea şi-i scriam mereu aceleaşi scrisori înflăcărate. Mentorul meu, dorind să mă lecuiască de romanţiozitate, îşi îngăduia câteodată unele fapte care ieşeau oarecum din domeniul chemării sale. Prefăcându-se că nu ştie nimic, mă punea adesea în faţa unor ispite cărora nu reuşeam niciodată să le rezist. Cu toate acestea, dragostea mea pentru Elvira rămânea mereu aceeaşi şi aşteptam cu nerăbdare clipa când cancelaria apostolică urma să-mi acorde dispensa de căsătorie.

În sfârşit, într-o zi Ricardi ne-a chemat la el, pe mine şi pe Sántez. Ţinuta-i era solemnă, fruntea, încruntată, dar ne-a grăit cu un zâmbet blând:

– Treaba voastră e rezolvată, deşi au fost ceva greutăţi. Ce-i drept, se acordă destul de uşor dispensă pentru alte ţări catolice, dar altfel stau lucrurile cu Spania, unde credinţa e mai curată şi principiile mai severe. Cu toate acestea, Sanctitatea Sa, ţinând seama de numeroasele fundaţii religioase pe care familia Rovellas le-a înfiinţat în America şi apoi, ştiind că greşeala celor doi copii a fost urmarea nefericirilor numitei familii, şi nu rodul desfrânării, Sanctitatea Sa, repet, a anulat legăturile de rudenie care vă uneau. Ele vor fi, de asemenea, anulate şi în cer. Totuşi, pentru ca tinerii să nu fie îndemnaţi prin aceasta să cadă în greşeli asemănătoare şi ca să se dea satisfacţie sfintelor legi ale penitenţei, veţi fi obligaţi să purtaţi la gât un şir de mătănii din o sută de boabe şi, timp de trei ani, să vă rugaţi zilnic. În afară de asta, va trebui să ridicaţi o biserică pentru teatinii din Vera Cruz. Acum am onoarea, tinere prieten, să vă urez, ţie şi viitoarei marchize, multă sănătate şi fericire.

Vă puteţi închipui bucuria ce m-a cuprins. Am alergat cât mai degrabă să iau *breve* [441] de la Sanctitatea Sa şi două zile mai târziu am părăsit amândoi Roma.

Am gonit zi şi noapte până ce am ajuns la Burgos. Mă uitam la Elvira, care în vremea asta se făcuse parcă şi mai frumoasă. Ne mai rămânea doar să rugăm Curtea regală să ne confirme căsătoria. Dar Elvira era de-acum bogată, aşa că nu duceam lipsă de prieteni. Am căpătat confirmarea dorită, la care Curtea a mai adăugat pentru mine titlul de marchiz de Torres Rovellas. De atunci am început să ne ocupăm numai de rochii, de toalete, podoabe şi alte asemenea griji,

atât de plăcute pentru o fată care urmează să fie curând soţie. Totuşi, simţitoarea Elvira nu prea se omora cu pregătirile acestea şi se gândea numai la fericirea logodnicului ei. A venit, în sfârşit, clipa unirii noastre. Ziua mi s-a părut nesuferit de lungă, fiindcă ceremonia avea să aibă loc de-abia seara, în capela casei de vară, pe care o aveam nu departe de Burgos.

Mă plimbam prin grădină ca să-mi înăbuş neliniştea care mă cuprinsese. M-am aşezat pe o bancă şi am început să mă gândesc la faptele mele, nevrednice de acel înger cu care aveam în curând să mă unesc pe veci. Amintindu-mi toate păcatele făptuite, le-am numărat până la douăsprezece. Atunci mâhnirea m-a cuprins şi, dojenindu-mă amarnic, mi-am zis: „Nerecunoscătorule, te-ai gândit oare la comoara pe care ţi-a hărăzit-o soarta, la fiinţa aceea divină care suspină şi respiră numai pentru tine, care te iubeşte mai mult decât viaţa şi care n-a ştiut ce înseamnă să spui măcar o vorbă altuia?“

În timp ce-mi aplicam singur acest aspru rechizitoriu, două garderobiere ale Elvirei s-au aşezat pe banca de pe partea cealaltă a foişorului în care mă aflam şi au început să discute aprins. Primele lor cuvinte mi-au atras atenţia.

– Ce să-i faci, Manuela? a început una din fete. Cred că stăpâna noastră se bucură mult fiindcă o să poată iubi cum se cuvine şi o să poată da adevărate dovezi de dragoste, nu doar acele mărunte gesturi de bunăvoinţă, pe care le împărţea atât de uşor adoratorilor de după gratii...

– A, te gândeşti, a răspuns cealaltă, la profesorul acela de chitară, care-i săruta mâna pe furiş, prefăcându-se că o învaţă să-şi plimbe degetele pe strune...

– Ba deloc, a continuat cea dintâi, vorbesc de o duzină de amoruri, ce-i drept nevinovate, dar cu care stăpâna s-a distrat şi pe care le-a stârnit în felul ei. La început, studentul acela mititel, care o învăţa geografia. O! Se îndrăgostise la nebunie, iar ea i-a dat în schimb o cosiţă din părul ei, că n-am mai ştiut cum să i-l aranjez, când am venit s-o pieptăn. Pe urmă, intendentul ăla vorbăreţ, care-i tot sporovoia despre situaţia averii ei şi-i dădea tot felul de amănunte. Ăsta nu degeaba zăbovea la stăpână, nu degeaba o copleşea cu laude şi linguşeli. Ea i-a dat, în schimb, portretul, i-a dat de câteva ori mâna să i-o sărute printre gratii şi ce de flori şi bucheţele şi-au mai trimis!

Nu-mi amintesc acum pe care i-au mai pomenit, dar pot să vă asigur că au ajuns la o duzină. M-a cuprins disperarea. Dovezile de dragoste din partea Elvirei le ştiam destul de nevinovate, pot spune că au fost doar jocuri de copii între noi, dar Elvira, aşa cum mi-o închipuiam, nu trebuia să-şi îngăduie nici cea mai mică umbră de înşelăciune. Acum recunosc că judecata mea era cu totul nelalocul ei. Din fragedă copilărie Elvira vorbise numai de dragoste, trebuia, deci, să înţeleg că, plăcându-i cu deosebire subiectul, nu numai cu mine avea să-l dezbată. N-aş fi crezut-o niciodată în stare de o asemenea faptă, dar, cum auzisem totul cu urechile mele, mâhnirea şi disperarea m-au copleşit de-a binelea.

Curând, am fost anunţat că totul este gata. Am intrat în capelă cu faţa palidă şi neliniştită, uimind-o pe mama şi înfricoşându-mi logodnica. Chiar preotul era cam încurcat şi nu ştia dacă trebuie sau nu să ne binecuvânteze. Până la urmă, ne-a cununat şi pot să vă spun deschis că niciodată o zi, aşteptată cu atâta ardoare, n-a răspuns mai rău nădejdilor puse în ea.

Totuşi, văzând-o pe fermecătoarea Elvira, negura frământărilor care mă măcinau s-a risipit treptat. Tânăra mea soţie era atât de frumoasă, mă privea atât de şăgalnic, încât am uitat repede de chinurile sufleteşti şi m-am lăsat cu totul în voia fericirii, atât de nouă pentru mine.

A doua zi amândoi eram veseli, eu mai ales n-am îngăduit să-mi tulbure inima nici cea mai mică umbră de mâhnire. Oamenii care cunosc viaţa ştiu că nu există clipe mai fericite decât cele pe care ni le aduce o soţie tânără şi iubitoare. Cât despre mine, de s-ar întoarce acum aceste zile, aş da şi glorie, şi titluri, şi toată bunăstarea. Dar omul o dată în viaţă e tânăr.

Prietenii noştri ne-au lăsat o vreme singuri cu noi înşine, dar după primele momente de bucurie s-au întors cu gândul de a ne trezi dorinţa de onoruri.

Contele Rovellas se aşteptase cândva să primească titlul de *grande*, noi, deci, după părerea amicilor noştri, ar fi trebuit să ducem această intenţie la îndeplinire. Nu atât pentru noi trebuia să facem asta, cât, mai ales, pentru copiii pe care cerul ar fi binevoit să ni-i dăruiască. Mai târziu, am fi putut regreta, aşa că întotdeauna e mai bine să evităm din timp necazurile. Eram la vârsta când oamenii sunt obişnuiţi să urmeze sfaturile celor din jur, aşa că ne-am învoit să plecăm la Madrid.

Aflându-ne planurile, viceregele a scris pentru noi o scrisoare cu cele mai stăruitoare recomandări. La început, aparenţele au fost de partea noastră, dar erau numai aparenţe, care curând au căpătat acele forme iluzorii de la Curte şi nu s-au îndeplinit niciodată.

Speranţele înşelate i-au mâhnit mult pe prietenii casei noastre, mai ales pe mama mea, care ar fi dat totul pe lume ca să-l vadă pe micul ei Lorenzo *grande* de Spania. Dar curând biata femeie s-a îmbolnăvit de friguri şi şi-a dat seama că nu-i mai rămâne mult de trăit. Atunci, gândindu-se mai întâi la izbăvirea sufletului, a dorit să lase dovezi de recunoştinţă preabunilor locuitori ai orăşelului Villaca, cei care ne arătaseră atâta dragoste când eram în nevoie. Ar fi fost bucuroasă să facă ceva pentru alcade şi pentru preot. Mama nu avea nimic al ei, dar Elvira s-a grăbit să-i sprijine nobilele intenţii şi i-a trimis o mulţime de daruri, cu mult peste dorinţele ei.

Vechii noştri prieteni, aflând de norocul care a dat peste ei, au venit la Madrid s-o mai vadă pe binefăcătoarea lor pe patul de moarte. Mama ne-a părăsit, lăsându-ne în deplină fericire, bogaţi şi iubindu-ne mai mult ca oricând. Ultimele ei clipe au fost pline de bucurie. S-a stins împăcată, după ce a mai apucat să primească o parte din recompensele pe care le merita datorită virtuţilor sale şi, mai ales, prin nespusa ei bunătate.

Curând după aceea necazurile au venit unele peste altele. Doi fii, pe care Elvira mi i-a dăruit, au părăsit această lume după o scurtă suferinţă. Atunci titlul de *grande* a încetat să ne mai intereseze, n-am mai făcut niciun fel de încercări în această privinţă şi am hotărât să plecăm în Mexic, unde treburile noastre ne impuneau prezenţa. Sănătatea marchizei era destul de şubredă şi doctorii susţineau că o călătorie pe mare i-ar putea face mult bine. Am pornit-o, deci, şi, după zece săptămâni pe ape, care într-adevăr au fost de-a dreptul izbăvitoare pentru marchiză, am poposit la Vera Cruz. Elvira a ajuns în America nu numai pe deplin sănătoasă, ci şi mai frumoasă ca oricând.

L-am găsit la Vera Cruz pe unul din primii ofiţeri ai viceregelui, trimis să ne întâmpine şi să ne conducă spre Mexico. Omul ne-a povestit multe despre strălucirea contelui de Peña Velez şi de aventurile galante care se ţineau lanţ la Curtea lui. Ştiam deja unele amănunte, căci avusesem relaţiile noastre în America. Potolindu-şi cu totul mândria, viceregele îşi aţâţa mai mult slăbiciunile, căuta să se consoleze în plăcuta şi delicata tovărăşie a femeilor, aşa cum se obişnuia cu ani în urmă în societatea spaniolă.

N-am rămas mult la Vera Cruz. Călătoria spre Mexico a fost plină de plăceri. După cum ştiţi, această capitală se află în mijlocul unui lac. Seara se lăsase deja, când am ajuns la mal. În curând am zărit vreo sută de bărci împodobite cu lampioane. Cea mai arătoasă era în frunte. A acostat, lăsându-l să coboare pe vicerege, care, întorcându-se spre soţia mea, i-a spus:

– Incomparabilă fiică a femeii pe care n-am încetat s-o ador! Credeam că cerul mi te-a smuls din inimă, dar Dumnezeu cel milostiv a binevoit să lase lumii cea mai frumoasă podoabă a ei, fapt pentru care îi aduc mulţumirile mele. Vino, frumoasă Elvira, să înalţi în frumuseţe ţinuturile noastre, care de-acum încolo nu vor avea pentru ce să invidieze trufaşa Europă.

Viceregele a mai adăugat că Elvira se schimbase atât de mult, încât niciodată n-ar fi recunoscut-o.

– Cu toate acestea, a mai spus, îmi amintesc cum erai copilă şi nu trebuie să te miri că un muritor cu vederea scurtă nu mai recunoaşte mugurele de altădată în trandafirul înflorit de-acum.

Apoi, m-a onorat cu îmbrăţişarea lui şi ne-a condus pe amândoi la gondolă.

După o jumătate de oră de drum am ajuns la o insulă plutitoare, care, printr-un ingenios artificiu, devenea un adevărat ostrov, plin de portocali şi alte multe plante aromate. Insula putea fi împinsă spre diferitele părţi ale lacului şi în felul acesta să te bucuri mereu de alt spectacol. În Mexico se pot vedea adesea construcţii de acest gen, numite *chinampas* [442] . În mijlocul insulei se afla o clădire rotundă, înecată în lumină, şi răsunătoare muzici se auzeau de departe. În curând, am zărit dincolo de lampioane literele desfăşurate din numele Elvirei. Apropiindu-ne de mal, am putut distinge două cete de bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi în straie ciudate, la care nu ştiai ce să admiri mai întâi: culorile vii ale penelor de tot felul sau strălucirea celor mai scumpe podoabe.

– Doamnă, a început viceregele, una din cetele pe care le vezi e alcătuită numai din mexicani. Această frumoasă femeie din mijlocul lor este marchiza de Montezuma [443] , ultima reprezentantă a unei vechi familii dinastice din ţara în care ne aflăm. Politica guvernului de la Madrid nu-i îngăduie să profite de privilegiile pe care mulţi mexicani le consideră de mult fireşti. În schimb, ea este regina petrecerilor noastre, este singurul omagiu îngăduit a i se aduce. Bărbaţii din ceata a doua sunt incaşi peruvieni, care au aflat că fiica soarelui a sosit în Mexic şi se grăbesc să-i aducă jertfe.

În timp ce viceregele o copleşea pe soţia mea cu politeţuri de acest soi, eu mă uitam atent la ea şi mi s-a părut că-i văd în ochi o strălucire nelămurită, ieşită parcă din scânteia unei iubiri de sine, care în cei şapte ani ai căsniciei noastre nu avusese când să ajungă flacără. Şi într-adevăr, în ciuda averii noastre, nu reuşiserăm niciodată să fim în fruntea societăţii Madridului. Elvira, ocupată cu mama mea, cu copiii, cu boala ei, nu avusese prilejul să strălucească. Drumul acesta însă îi redase, odată cu sănătatea, şi frumuseţea ei de

altădată. Ajunsă pe primul plan în această nouă lume, părea că-şi dezvăluie înclinaţia de a atrage asupră-i atenţia tuturor.

Viceregele a numit-o pe Elvira regină a peruvienilor, apoi mi-a zis:

– Eşti, fără îndoială, primul supus al fiicei soarelui, dar pentru că astăzi ne-am travestit cu toţii, fii bun şi, până la sfârşitul balului, supune-te altei stăpâne.

Spunând acestea, m-a prezentat marchizei de Montezuma şi mi-a pus mâna în palma ei. Am intrat amândoi în vâltoarea balului, amândouă cetele au început să dănţuiască şi întrecerea lor comună a înviorat solemnitatea.

Cum se hotărâse prelungirea carnavalului până la sfârşitul sezonului, am rămas supusul moştenitoarei Mexicului, în timp ce soţia mea îşi exercita puterea asupra supuşilor ei cu un farmec deosebit, care atrăgea atenţia tuturor. Trebuie, totuşi, să v-o descriu pe această fiică de şef indian sau, mai degrabă, să vă dau o oarecare idee despre felul ei de a fi, fiindcă n-aş fi în stare să redau în cuvinte acel farmec sălbatic şi acele mişcări vioaie ce i se citeau pe faţă în fiecare clipă.

Tlascala de Montezuma se născuse în ţinutul muntos al Mexicului şi n-avea tenul măsliniu al locuitorilor de la şes. Albeaţa pielii sale era reliefată o dată mai mult de strălucirea ochilor negri, de o neînchipuită frumuseţe. Trăsăturile feţei, mai puţin expresive decât ale europenilor, nu erau totuşi netede, aşa cum le vedem la indivizi din neamul american. Tlascala le semăna acestora numai prin buzele ei, destul de pline, de-a dreptul fermecătoare când le înflorea câte un zâmbet abia schiţat. Cât despre făptura ei, nu pot să vă spun nimic, vă las să v-o închipuiţi singuri sau mai degrabă, îi las să şi-o

închipuie pe pictorii care visează să le poată picta pe Diana sau pe Atalanta. Toate mişcările ei aveau ceva ieşit din comun, în ele răzbătea fără voie un înfocat avânt al pasiunii, stăpânit de o voinţă puternică. Seninătatea nu părea, la ea, semn al odihnei, ci trăda mai curând o neîntreruptă frământare lăuntrică.

Sângele celor din neamul Montezuma îi amintea prea adesea Tlascalei că este născută pentru a stăpâni o mare parte a lumii. Dacă te apropiai de ea, îi observai mai întâi ţinuta mândră de regină jignită, dar abia deschidea gura, că privirea-i blândă te umplea de încântare şi rămâneai vrăjit, auzindu-i vorbele. Când intra în palatul viceregelui, părea că priveşte furioasă la cei de-o seamă cu ea, dar îndată îşi dădeau seama cu toţii că nu are egal. Inimile simţitoare o recunoşteau în ea pe stăpâna lor, mulţimea toată se îmbulzea în jurul ei. Şi Tlascala era într-adevăr ca o regină şi primea onorurile ca şi cum i s-ar fi cuvenit.

Din prima seară m-a izbit felul ei semeţ de a gândi. Am vrut să-i fac un compliment pe măsura modului de a se travesti şi la nivelul titlului de prim-supus, cu care viceregele mă onorase, dar Tlascala mi-a primit foarte sec declaraţia, zicându-mi:

– Coroana balului poate să fie numai pe placul acelora care, prin naştere, nu au chemare pentru tron.

Şi, spunând acestea, a aruncat o privire către soţia mea. În clipa aceea Elvira era înconjurată de peruvienii care o omagiau în genunchi. Mândria şi bucuria o umpleau de încântare. Mi-a fost ruşine pentru ea şi în aceeaşi seară i-am spus-o. Ea mi-a primit observaţiile cu răceală şi mi-a răspuns cu indiferenţă la declaraţiile de dragoste. Iubirea de sine îi pătrunsese în suflet, luând locul adevăratei iubiri.

Vraja pe care o provoacă tămâia linguşirii cu greu poate fi spulberată, iar cu Elvira n-o puteai scoate la capăt în niciun chip. Întregul Mexic era împărţit în admiratori ai frumuseţii ei desăvârşite şi adoratori ai farmecelor neasemuite ale Tlascalei. Zilele Elvirei treceau între preaplinul succeselor trecute şi bucuria la gândul celor ce aveau să urmeze. Cu ochii închişi aluneca în prăpastia desfătărilor de tot felul. Voiam s-o opresc, dar în zadar; eu însumi mă simţeam împins, dar în cu totul altă parte, dincolo de cărările pline de flori pe care păşea iubita mea soţie.

Aveam atunci aproape treizeci de ani. Eram la vârsta la care simţămintele mai păstrează încă întreaga prospeţime a tinereţii, dar pasiunile ating pe deplin floarea bărbăţiei. Dragostea mea, născută lângă leagănul Elvirei, nu părăsise nicio clipă anii copilăriei, dar cugetul soţiei mele, hrănit cu nebuniile romanţurilor, n-avusese niciodată răgaz să se coacă. Inteligenţa mea nu o întrecea cu mult pe a ei, însă făcusem atâtea progrese, că puteam să-mi dau uşor seama cum noţiunile Elvirei gravitau în jurul unor mărunţişuri, al unor mici vanităţi, uneori chiar ieftine clevetiri, într-un cuvânt, în acel orizont îngust în care mai degrabă caracterul decât inteligenţa o reţine pe femeie. În privinţa asta, excepţiile sunt rare. Socoteam chiar că ele nici nu există, dar m-am convins că e invers când am cunoscut-o pe Tlascala.

Nici invidie, nici duşmănie nu găseau culcuş în inima ei. Toate femeile se puteau bucura deopotrivă de bunăvoinţa ei, iar cea care strălucea mai mult prin frumuseţe, farmec sau simţire îi stârnea cea mai vie luare-aminte. Ar fi fost bucuroasă să vadă în juru-i toate femeile, să le câştige încrederea şi prietenia. Despre bărbaţi vorbea rar şi atunci cu multă reţinere, doar când era vorba de a lăuda cine ştie ce faptă nobilă. Atunci îşi arăta admiraţia sincer şi cu înfocare.

De altfel, discuta cel mai mult despre lucruri obişnuite şi se însufleţea numai atunci când era vorba de bunăstarea Mexicului şi de fericirea locuitorilor lui. Era subiectul ei preferat, la care se întorcea ori de câte ori avea prilejul.

Steaua fiecăruia sau, mai degrabă, modul de gândire îi împinge pe mulţi oameni să-şi petreacă viaţa sub semnul puterii acelui partener care trebuie să poruncească, dacă nu poate să asculte. Eu, unul, fără îndoială, nu eram dintre aceştia. Eram un adorator plecat al Elvirei, apoi am devenit soţul ei la fel de supus, dar ea însăşi a slăbit chingile mele prin slaba atenţie pe care părea să le-o acorde.

Balurile şi carnavalurile nu mai conteneau şi relaţiile sociale, ca să zic aşa, mă legau de persoana Tlascalei. La drept vorbind, mai mult pe mine mă trăgea inima către ea şi prima schimbare pe care am observat-o a fost zborul gândurilor mele şi înălţarea sufletească. Judecata mea căpătase noi puteri, iar voinţa-mi devenise de-acum cutezanţă. Simţeam nevoia să-mi convertesc simţămintele în faptă şi să însemn şi eu ceva în destinul celor din jurul meu.

Am cerut să mi se dea o funcţie şi am obţinut-o. Mi s-au dat spre guvernare câteva provincii, i-am văzut pe localnici asupriţi de învingători şi am sărit în apărarea lor. S-au ridicat împotrivă-mi duşmani puternici, am căzut în dizgraţia guvernului, iar curtea a început să mă ameninţe. Am opus o crâncenă rezistenţă. Mexicanii mă iubeau, spaniolii mă respectau, dar cel mai mult mă făcea fericit interesul pe care-l trezisem în inima femeii iubite. Ce-i drept, Tlascala se purta faţă de mine cu aceeaşi, ba poate chiar cu mai multă reţinere, dar privirea ei o căuta pe a mea, se oprea cu plăcere asupră-mi şi se întorcea de la mine cu nelinişte. Îmi vorbea puţin, nu amintea de ce făcusem pentru americani, dar de câte ori mi se

adresa, glasul îi tremura, vorbele i se opreau în piept, încât cea mai indiferentă convorbire părea a dovedi, vrând-nevrând, o intimitate crescândă. Tlascala credea că a găsit la mine un suflet ca al ei. Se înşela, sufletul ei era acela care se revărsase în al meu, îmi dădea aripi şi mă purta pe calea faptelor mari. Eu însumi am început să-mi fac iluzii despre tăria mea de caracter. Gândurile mele căpătau proporţiile unor visuri, ideile despre fericirea Americii luau şi ele forma unor planuri nebuneşti, chiar distracţiile îmbrăcau culorile eroismului. Urmăream prin păduri jaguarii şi pumele şi le vânam de unul singur. Cel mai adesea mă afundam în trecători îndepărtate ale munţilor şi ecoul era singurul confident al dragostei pe care nu îndrăzneam s-o mărturisesc femeii adorate în taină.

Tlascala mi-a ghicit frământările, eu socoteam, de asemenea, că mi s-a aprins flacăra speranţei şi că am putea să ne trădăm lesne în ochii pătrunzători ai celor din jur. Din fericire, am scăpat de atenţia tuturor. Viceregele avea treburi importante de rezolvat, ceea ce a pus capăt şirului de solemnităţi, care-l prinseseră în vârtejul lor pe el însuşi, ca şi întregul Mexic. Atunci am început să ducem o viaţă mai liniştită. Tlascala s-a retras în casa ei, în partea de miazănoapte a lacului Tezcoco. Iniţial, o vizitam des, ca până la urmă să vin la ea în fiecare zi. Nu vă pot descrie aşa cum s-ar cuveni convieţuirea noastră. Din partea mea era ceva împins aproape la fanatism, iar din partea ei un foc sfânt, a cărui flacără o aţâţa în visare şi tăcere.

Destăinuirea simţămintelor ne umbla pe buze, dar nu îndrăzneam să-i dăm glas. Era o stare de farmec nespus, cu a cărei dulceaţă ne îmbătam fără încetare şi pe care ne temeam s-o schimbăm în vreun fel.

Când marchizul a ajuns în acest punct al povestirii, ţiganul a fost chemat la treburile cetei sale. Am fost nevoiţi, aşadar, să ne amânăm potolirea curiozităţii pentru ziua următoare.

ZIUA A PATRUZECI ŞI PATRA

Ne-am adunat cu toţii în tăcere şi marchizul, aşezându-se şi el, a început...

Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas

V-am povestit de dragostea mea pentru încântătoarea Tlascala, v-am descris făptura şi sufletul ei. Urmarea istoriei mele o să vă facă s-o cunoaşteţi mai bine.

Tlascala credea în adevărurile sfintei noastre credinţe, dar avea totodată un mare respect pentru memoria părinţilor ei şi, în acest amestec de gânduri, îşi făurise singură un rai al ei, care nu era în cer, ci într-un ţinut aparte. Împărtăşea chiar până la un punct superstiţiile compatrioţilor. Credea că vestitele umbre ale regilor din neamul ei coboară în întunecimea nopţii pe pământ şi bântuie prin străvechiul cimitir din munţi. Pentru nimic în lume Tlascala nu s-ar fi aventurat pe acolo noaptea. Ne duceam, totuşi, în timpul zilei şi petreceam împreună ceasuri în şir. Ea îmi tălmăcea hieroglifele

înscrise pe mormintele strămoşilor şi le întregea cu tot felul de legende pe care ştia, ca nimeni alta, să le povestească.

Cunoşteam deja cele mai multe dintre inscripţii şi, înaintând mai departe în căutările noastre, descopeream mereu altele, pe care le curăţam de muşchiul şi mărăcinii care le înăbuşeau. Într-o zi Tlascala mi-a arătat un tufiş de agave şi mi-a spus că are însemnătatea lui, căci cel care l-a sădit avusese mai întâi intenţia să atragă răzbunarea cerurilor asupra umbrelor duşmanilor, aşa că ar fi bine dacă aş smulge din rădăcini planta sinistră. Am luat atunci securea din mâinile mexicanului care mergea în urma noastră şi am tăiat-o. În faţa ochilor ne-a apărut o piatră acoperită cu semne cum nu mai văzusem.

– Inscripţia asta, mi-a spus Tlascala, a fost făcută îndată după cucerirea ţării noastre. Pe atunci mexicanii amestecau hieroglifele cu unele semne ale alfabetului pe care le-au luat de la spanioli. Inscripţiile de acest fel nu sunt greu de descifrat.

Şi a început să citească, dar după fiecare cuvânt o suferinţă tot mai adâncă i se întipărea pe faţă, până ce a căzut fără simţire pe piatra care, timp de două secole, ascunsese pricina spaimei sale neobişnuite.

Am dus-o acasă, unde şi-a mai revenit, dar nu şi-a mai putut aduna gândurile şi vorbea numai aiurea. M-am întors la mine în culmea disperării, a doua zi însă am primit o scrisoare cu următorul conţinut:

> *Alonso, ca să scriu aceste câteva cuvinte a trebuit să-mi adun toate puterile şi gândurile pe care le mai am. Scrisoarea*

asta ţi-o aduce bătrânul Xoaz, vechiul învăţător al limbii părinţilor mei. Du-l la piatra pe care am găsit-o ieri amândoi şi roagă-l să-ţi tălmăcească inscripţia. Vederea mi se tulbură, o ceaţă deasă îmi acoperă ochii. Alonso, groaznice vedenii se strecoară printre noi! Alonso, nu te mai zăresc.

Xoaz era un teoxih, adică provenea dintre vechii preoţi. L-am dus la cimitir şi i-am arătat piatra nenorocită. A copiat hieroglifele şi le-a luat cu el. Eu m-am întors la Tlascala. Am găsit-o în aceeaşi stare, se uita la mine cu ochii rătăciţi, fără să mă recunoască. Spre seară febra a mai scăzut, dar doctorul m-a rugat s-o las liniştită.

A doua zi, Xoaz mi-a adus traducerea inscripţiei mexicane, după cum urmează:

Eu, Coatril, fiul lui Montezuma, am aşezat aici trupul nenorocitei Marina, care şi-a sacrificat sufletul şi patria netrebnicului Cortez [444] , căpetenia tâlharilor mării. Duhuri ale strămoşilor mei, care coborâţi aici în întunericul nopţii, duhuri pe care vă invoc cu mâinile pătate de sângele victimelor omeneşti, duhuri ale strămoşilor mei, reînviaţi pentru o clipă aceste rămăşiţe şi daţi-le cele mai teribile chinuri ale morţii. Duhuri ale strămoşilor mei, ascultaţi-mi glasul, ascultaţi-mi blestemele! Priviţi la palmele mele aburind încă de sângele victimelor omeneşti!

Eu, Coatril, fiul lui Montezuma, sunt tată. Fiicele mele rătăcesc printre gheţurile munţilor îndepărtaţi. Frumuseţea este însuşirea pe care au moştenit-o de la slăvitul lor neam. Duhuri ale strămoşilor mei, dacă vreodată o fiică a lui

Coatril sau fiica fiicei sau fiului lui, dacă vreodată vreo femeie din neamul meu îşi va dărui inima şi farmecele vicleanului cuceritor, dacă printre femeile din sângele meu se va găsi o a doua Marina, atunci, duhuri ale strămoşilor mei, coborâţi aici în puterea nopţii şi pedepsiţi-o cu cele mai groaznice chinuri! Veniţi aici în puterea nopţii, ca nişte balauri de foc, sfâşiaţi-i trupul, târâţi-l pe întreg pământul şi fie ca atunci fiecare părticică a lui să cunoască deopotrivă suferinţa trecerii în nefiinţă! Veniţi în puterea nopţii ca vulturi cu ciocuri de fier, încinse în foc, sfâşiaţi-i trupul, spulberaţi-l în văzduhul fără margini şi fie ca atunci fiecare părticică a lui să cunoască deopotrivă suferinţa trecerii în nefiinţă! Duhuri ale strămoşilor mei, de nu veţi împlini a mea rugă, chema-voi împotriva voastră puterile zeilor, pe care nu voi înceta să-i ud cu sângele victimelor omeneşti. Fie să vă aducă atunci chinuri asemănătoare!

Am înscris acest blestem eu, Coatril, Fiul lui Montezuma, şi am pus pe mormânt o tufă de Mescusxaltra.

Puţin mai lipsea ca inscripţia să facă şi asupră-mi aceeaşi impresie ca asupra Tlascalei. Am vrut să-l conving pe Xoaz de absurditatea superstiţiilor mexicane, dar mi-am dat seama imediat că nu se cuvine să discut în felul acesta cu el. Bătrânul mi-a arătat alt mod prin care aş fi putut să aduc mângâiere sufletului iubitei mele.

– Nu încape îndoială, mi-a zis el, că duhurile regilor coboară în acest cimitir şi că au puterea să-i supună la chinuri atât pe cei vii, cât şi pe morţi, mai ales dacă cineva îi cheamă cu ajutorul unor invocaţii asemenea acelora pe care le-ai văzut, *señor*, înscrise pe piatră. Există, totuşi, împrejurări care pot să micşoreze aceste înfiorătoare urmări.

Mai întâi, singur ai tăiat, *señor*, tufa aceea, sădită pe nefericitul mormânt. Apoi, ce-ai putea avea comun dumneata, *señor*, cu sălbaticii tovarăşi ai lui Cortez? Îngrijeşte-te mai departe de mexicani şi fii convins că avem mijloace să potolim duhurile, ba chiar şi pe zeii fioroşi, cinstiţi cândva în Mexic, pe care preoţii voştri îi numesc „satane".

L-am sfătuit pe Xoaz să nu-şi dezvăluie atât de deschis convingerile sale religioase, iar în sinea mea am hotărât să folosesc orice prilej ca să le fiu de folos localnicilor. Şi prilejurile n-au întârziat să apară. În provinciile cucerite de viceregе a izbucnit o răscoală. Ce-i drept, era numai o legitimă rezistenţă faţă de asupririle care nu se potriveau nici măcar intenţiilor Curţii, dar neînduplecatul viceregе n-a luat în seamă toate acestea. A pornit în fruntea armatei, a intrat în Noul Mexic, i-a împrăştiat pe răsculaţi şi a luat în captivitate doi şefi de trib pe care i-a condamnat la moarte prin tăierea capului în capitala Lumii Noi. Tocmai urma să li se citească sentinţa, când m-am apropiat de ei, mi-am pus mâinile pe umerii lor şi am pronunţat aceste cuvinte: *Los toco por parte de el Rey*, ceea ce însemna: „Îi ating în numele Regelui".

Această străveche formulă a legislaţiei spaniole este atât de mult respectată până în ziua de astăzi, că nici un tribunal nu îndrăzneşte să i se opună şi, ca urmare, opreşte executarea oricărei sentinţe. Numai că acela care o foloseşte răspunde cu propria-i persoană. Viceregele avea dreptul să-mi aplice aceeaşi pedeapsă pe care urma s-o suporte cei doi condamnaţi. N-a pregetat să folosească acest privilegiu, s-a purtat cu mine cu toată asprimea şi a pus să fiu aruncat în temniţă, unde mi-am petrecut cele mai dulci clipe ale vieţii mele.

Într-o noapte – iar în întunecata mea închisoare noaptea era veşnică – am zărit la capătul lungului coridor pe care se afla celula mea o luminiţă slabă, palidă, care, tot apropiindu-se de mine, mi-a dezvăluit la urmă chipul încântător al Tlascalei. Această minunată apariţie a schimbat într-o clipită temniţa mea într-un rai al fericirii nespuse. Am uitat cu totul de suferinţele îndurate şi un fior încă neîncercat până atunci mi-a pătruns întreaga fiinţă. Frumoasa mexicană s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

– Alonso, preabunule Alonso, ai învins. Umbrele părinţilor mei m-au liniştit. Inima aceasta, pe care niciun muritor n-a putut-o avea, este acum a ta, este răsplata pentru sacrificiile pe care nu le precupeţeşti ca să îndulceşti soarta nefericiţilor mei compatrioţi.

Abia a rostit Tlascala aceste vorbe, că s-a lăsat în braţele mele fără simţire şi aproape fără suflare. Am crezut că era urmarea emoţiei neobişnuite, dar, din păcate, pricina era cu totul alta şi mult mai primejdioasă. Spaima pe care o încercase la cimitir, frigurile care au cuprins-o mai apoi o aduseseră în starea aceea.

Totuşi, a deschis ochii şi o limpezime de azur a părut a schimba temniţa mea într-un lăcaş strălucind de fericire. O, iubire, zeu al celor vechi, care te-au cinstit pentru că trăiau cum cereau legile naturii, dragoste divină, nicăieri, nici la Paphos [445] , nici la Cnidos [446] , puterea ta nu s-a dovedit atât de mare ca în această tristă temniţă a Lumii Noi! Hruba asta a mea a devenit templul tău, stâlpul la care am fost ţintuit îţi este altarul, iar lanţurile mele, cununi.

Vraja încă nu s-a destrămat, stăruie şi acum în inima mea, împietrită de-a lungul anilor, şi când gândul meu, legănat de amintiri, vrea să zboare spre ţinuturile iluziilor trecute, atunci el nu se opreşte nici la

primele clipe petrecute cu Elvira, nici la avânturile pătimaşei Laura, ci poposeşte pe zidurile umede ale temniţei.

V-am spus că viceregele se ridicase împotrivă-mi cu o mânie nestăpânită. Asprimea felului său de a gândi a învins în el simţul de dreptate şi prietenia pe care mi-o purta. A trimis o corabie uşoară spre Europa cu un raport în care mă acuza de instigare la răscoală în Mexic. Dar abia s-a pus corabia în mişcare, că dreptatea şi-a făcut loc în inima viceregelui, care a început să privească altfel lucrurile. De n-ar fi fost teama că putea fi acuzat de un fals, ar fi trimis un alt raport, cu totul contrar celui dintâi. A trimis, totuşi, îndată o altă corabie cu câteva mesaje, care aveau menirea să mai îmblânzească acuzaţiile de la început.

Consiliul Madridului, destul de lent în toate hotărârile lui, a primit al doilea raport la timp şi a trimis un răspuns formulat cu cea mai mare prudenţă. Sentinţa Consiliului părea a fi rezultatul unei atitudini neînduplecate, căci îi condamna la moarte pe răsculaţi, dar totodată prezenta în cuvinte potrivite greutăţile de netrecut în descoperirea aceloraşi răsculaţi, iar viceregele a mai primit recomandări secrete care-i interziceau să-i mai caute. Nouă ni s-a anunţat numai prima parte a sentinţei, fapt care a dat ultima lovitură sănătăţii, şi aşa zdruncinate, a Tlascalei. Nefericita a căzut la pat de-a binelea: febra, la început uşoară, a crescut apoi repede şi...

Îndurerat, bătrânul n-a mai putut rosti un cuvânt, glasul i s-a oprit în piept. S-a îndepărtat, vrând să-şi ascundă lacrimile care-i curgeau şiroaie, iar noi am rămas cufundaţi într-o tăcere solemnă. Fiecare deplângea în felul lui soarta frumoasei mexicane.

ZIUA A PATRUZECI ŞI CINCEA

Ne-am adunat la ora obişnuită şi l-am rugat pe marchiz să binevoiască a-şi urma povestirea, iar el a primit...

Urmarea povestirii marchizului Torres Rovellas

Vorbindu-vă de dizgraţia în care căzusem, nu v-am spus însă cum luase parte la ea soţia mea, Elvira, şi cum îşi exprimase durerea. Şi-a comandat mai întâi câteva rochii de culoare neagră, iar mai apoi s-a dus la mănăstire. Acolo vorbitorul s-a transformat pe dată în salon de primire a oaspeţilor. Ce-i drept, ea se arăta numai cu o batistă în mână şi cu părul despletit. Aceste dovezi de nestrămutat devotament m-au mişcat nespus. Deşi eram dezvinovăţit, din cauza formalităţilor juridice, cât şi ca urmare a delăsării înnăscute a spaniolilor a trebuit să mai zăbovesc încă vreo patru luni la închisoare. Dar cum am fost liber, m-am şi dus la mănăstirea marchizei şi am adus-o acasă, unde am sărbătorit întoarcerea ei cu un splendid bal, dar ce bal, Dumnezeule mare!

Tlascala nu mai era. Cei mai indiferenţi abia dacă o pomeneau cu lacrimi în ochi. Vă puteţi închipui durerea mea. Parcă îmi pierdusem minţile şi nu mai vedeam nimic în jurul meu. Din fericire, un nou simţământ, trezindu-mi noi speranţe, m-a smuls din această jalnică stare. Orice om tânăr, înzestrat cu înclinaţii fericite, arde de dorinţa de a se afirma. În al treizecilea an de viaţă râvneşte să fie în centrul atenţiei, mai târziu e dornic de stimă şi consideraţie. Eu atingeam şi una, şi alta, dar n-aş fi obţinut, desigur, nimic dacă s-ar fi ştiut cât de mult m-a mânat spre ele dragostea. În vremea asta, progresele mele erau atribuite unor rare virtuţi, dublate de o neobişnuită tărie de caracter. S-a mai adăugat şi un soi de patimă, pusă de obicei în seama acelora care, o vreme, cu preţul propriei lor vieţi, au concentrat atenţia publică.

Gloria ce mă înconjura în Mexic m-a făcut să mă conving ce credeau toţi despre mine, iar laudele şi omagiile m-au smuls din adânca disperare de care mă lăsasem cuprins. Simţeam că nu merit încă toată stima ce mi se arăta, dar am hotărât să dovedesc că pot fi vrednic de ea. De multe ori, când, copleşiţi de necazuri, vedem înaintea noastră numai culori întunecate, deodată Providenţa, îngrijindu-se de soarta noastră, aprinde lumini neaşteptate care ne călăuzesc din nou pe drumul vieţii.

Mi-am pus, deci, în gând să fac totul ca să merit respectul cu care eram înconjurat. Am fost primit între cei care se ocupau cu treburile guvernării şi mi-am îndeplinit îndatoririle cu aceeaşi sârguinţă şi dreptate pentru toţi. Dar eram, totuşi, făcut pentru dragoste. Tlascala rămăsese în inimă, deşi în viaţă îmi lăsase un gol dureros. Am hotărât să-l umplu.

Trecând pragul celor treizeci de ani, mai poţi să cunoşti ce este un ataşament durabil, ba chiar să-l trezeşti tu însuţi în inima cuiva, dar vai de acela care, la această vârstă, vrea să se arunce în vâltoarea iubirilor jucăuşe ale tinereţii. Zâmbetul nu-i mai joacă acum pe buze, în ochi nu-i mai luceşte gingaşa veselie, iar vorba nu-i mai alunecă pe strune vrăjite. Acum caută cum să placă mai mult şi, deşi se pricepe mai bine să folosească mijloacele, deşi înţelege şi-şi lămureşte pe deplin meandrele dragostei, cu toate acestea, banda răutăcioasă şi capricioasă zboară de la el cu aripile larg desfăşurate, căutând tovărăşia tinerilor.

În sfârşit, dacă e să vă vorbesc fără poezie, nu duceam lipsă de iubite care mă răsplăteau pe măsură, dar afecţiunea lor ţintea de obicei în altă parte şi, după cum vă puteţi închipui, mă părăseau adesea pentru alţii, mai tineri. Purtarea aceasta mă făcea uneori să mă simt atins, dar nu mă pierdeam cu firea. Legăturile acestea uşoare le schimbam cu altele, nu mai serioase, şi recunosc deschis că în toate am avut parte mai mult de plăceri decât de necazuri.

Soţia mea intrase în al patruzecilea an de viaţă şi-şi mai păstra încă din frumuseţe. Omagiile o înconjurau mereu, dar acum erau mai mult o dovadă de stimă. Gloata se îmbulzea ca să intre în vorbă cu ea, dar nu mai era ea însăşi obiectul discuţiei. Lumea încă n-o părăsise, deşi pentru ea îşi pierduse de-acum farmecul.

Între timp, viceregele a murit. Soţia mea îşi primea de obicei vizitele în casa lui. Acum dorea să aibă oaspeţi la ea acasă. Mai căutam pe atunci tovărăşia femeilor, mă gândeam, deci, cu plăcere că, de-aş fi coborât numai cu o treaptă mai jos, întotdeauna aş fi dat de ele. Marchiza devenise pentru mine un fel de nouă cunoştinţă.

Descopeream la ea noi însuşiri şi o nouă rază de fericire îmi lumina viaţa.

Elvira a rămas grea şi mi-a dăruit acest copil iubit care mă însoţeşte acum în călătorie. Dar sarcina târzie i-a ruinat sănătatea. După o scurtă suferinţă, m-a părăsit, lăsându-mă pradă unei dureri de nespus. Marchiza fusese prima mea iubită şi ultima mea prietenă. Ne uneau legături de sânge, ei îi datoram averea şi poziţia mea în societate. Toate astea erau tot atâtea pricini de a-i deplânge pierderea. Pierzând-o pe Tlascala, mai eram, totuşi, înconjurat de toate aparenţele vieţii. Marchiza m-a lăsat singur, fără bucurii şi într-o stare de chin neîntrerupt, din care nimic nu mă mai putea smulge. Timpul mi-a mai lecuit însă oarecum rănile. Am pornit-o spre moşiile mele, am tras la unul din vasalii mei, a cărui fiică, încă destul de tânără ca să-mi bage de seamă vârsta, mi-a luminat amurgul zilelor mele cu ultimele scântei de fericire.

Până la urmă vârsta a îngrămădit sloiuri de gheaţă în torentul simţurilor mele, dar afecţiunea mi-a rămas în inimă. Dragostea pentru fiica mea e mai vie decât toate vechile pasiuni. Singura şi cea de pe urmă dorinţă a mea este s-o văd fericită şi să mor în braţele ei. Nu mă pot plânge, iubita copilă mă răsplăteşte din tot sufletul. Soarta îi e asigurată, împrejurările au făcut, mi se pare, să nu ducă lipsă de nimic, dacă se poate spune că cineva nu duce lipsă de nimic pe lumea asta. Şi aşa, în linişte, deşi nu fără părere de rău, o să mă despart şi eu de această lume, în care, ca orice om, am cunoscut destulă mâhnire, dar şi destulă fericire.

Asta e istoria vieţii mele. Mă tem că v-am plictisit, mai ales că-l văd pe acest *señor*, care, de la o vreme, s-a pornit pe tot felul de socoteli.

Într-adevăr, Velásquez scosese tăbliţele şi socotea ceva cu mare atenţie.

– Iartă-mă, *señor*, i-a răspuns matematicianul nostru, povestea dumitale m-a copleşit şi n-am lăsat să-mi scape nimic. Păşind odată cu dumneata pe drumul vieţii dumitale şi văzând cum, la fiecare pas pe care l-ai făcut înainte, una şi aceeaşi pasiune te-a ţinut sus în vâltoare şi ţi-a fost sprijin şi la apusul existenţei, mi s-a părut că privesc o linie curbă, care, alergând în jurul axei sale după legile ce-i sunt date, se oprea o clipă în jurul centrului acestei axe, iar la urmă cobora în acelaşi raport cu forţa cu care se ridicase.

– Aşa e, a răspuns marchizul, mi-am zis întotdeauna că din păţaniile mele se pot trage niscaiva învăţături morale, dar n-aş fi crezut niciodată că ele s-ar putea constitui într-o ecuaţie algebrică.

– Nu e vorba despre păţaniile dumitale, *señor*, a zis Velásquez, ci despre viaţa omenească în ansamblu, de tăria fizică şi morală, care creşte o dată cu vârsta, se opreşte pentru o clipă, apoi coboară şi prin aceasta este identică altor forţe, este supusă aceloraşi legi, adică unei relaţii între numărul anilor şi măsura energiei stârnite de starea sufletului. Aş vrea să fiu mai clar. Să presupunem că spaţiul vieţii este o mare axă a unei elipse, că această mare axă se împarte în nouăzeci de ani destinaţi pentru a trăi, că, în sfârşit, axa mică este dată astfel încât nu întrece cu două zecimi intervalele de la 40 la 50, aşezate la o anumită distanţă de 45. Observaţi acum că intervalele axei mici, care exprimă gradele de energie, nu sunt valori de aceeaşi natură cu părţile axei mari, care definesc anii, ci numai factori. Deci, prin natura elipsei, obţinem o linie curbă, care mai întâi se ridică repede, se opreşte în loc pentru o clipă, apoi coboară corespunzător cu prima ridicare.

Să considerăm clipa venirii pe lume început al coordonatelor, unde X şi Y sunt încă egale cu zero. Te naşti, *señor*, şi numai după scurgerea unui an de viaţă, ordonata ta este 31/10 a măsurii folosite pentru axa mare. Următoarele ordonate nu vor mai avea durata 31. De aici, diferenţa de la zero la fiinţa care abia îngaimă primele cuvinte este mult mai însemnată decât orice altă diferenţă de mai târziu.

Omul, la doi, trei, patru, cinci, sase, şapte ani are drept ordonate ale energiei sale 47/10, apoi 57/10, 65/10, 73/10, 79/10, 85/10, ale căror diferenţe sunt: 16, 10, 8, 8, 6, 6.

Ordonata vârstei de 14 ani se ridică la 115/10, iar suma diferenţelor este de 30. În al 14-lea an de viaţă omul este abia un adolescent, mai este încă la fel la 21 de ani, dar suma diferenţelor în aceşti şapte ani este numai de 19, iar de la 21 la 28 de ani această sumă ajunge la 14. Vă amintesc că linia mea curbă exprimă numai viaţa acelor oameni ale căror pasiuni sunt moderate şi care sunt cei mai energici când trec de patruzeci de ani şi se apropie de patruzeci şi cinci. Pentru dumneata, *señor*, în viaţa căruia dragostea a fost factorul principal, cea mai mare ordonată trebuie să revină cel puţin cu zece ani mai devreme, undeva între treizeci şi treizeci şi cinci de ani. Cu toate acestea, trebuie să te ridici relativ mai repede. Într-adevăr, cea mai mare ordonată a dumitale a revenit anului 35 şi corespunde intervalului 17 al axei mari. Rezultă că ordonata celor 14 ani, care la omul moderat este de 115/10, la dumneata a fost 127; ordonata anului 21 de viaţă, în loc de 134, la dumneata este de 114. În schimb, în al 42-lea an de viaţă omul moderat îşi măreşte energia, dar la dumneata, *señor*, scade.

Fii bun şi mai concentrează-ţi puţin atenţia. În al 14-lea an al vieţii iubeşti o fată tânără, trecând de 21 de ani devii cel mai bun soţ. În al

28-lea prima dată îţi înşeli partenera, dar femeia pe care ai iubit-o are un suflet îngeresc, te cuprinde cu pasiunea ei şi în al 35-lea an apari cu cinste în arena societăţii. Totuşi, în curând îţi revine pofta de aventură, pe care ai mai avut-o la vârsta de 28 de ani, a cărei ordonată este egală cu ordonata vârstei de 42 de ani.

Apoi redevii un soţ exemplar, aşa cum erai la 21 de ani, vârstă a cărei ordonată este egală cu ordonata vârstei de 49 de ani. În sfârşit, pleci la unul din vasalii tăi, unde te aprinzi de dragoste pentru o tânără fată, asemenea aceleia pe care ai iubit-o când aveai 14 ani, vârstă a cărei ordonată este egală cu ordonata vârstei de 56 de ani. Te rog, totuşi, stimate marchiz, să nu-ţi închipui că, împărţind axa mare a elipsei tale în şaptezeci de părţi, îţi limitez cumva viaţa la acest număr de ani. Dimpotrivă, poţi trăi liniştit până la 90 de ani, ba chiar mai mult, dacă în acest caz ordonatele vor fi aplicate la teoria despre linia curbată numită lănţişor. [447]

Spunând acestea, Velásquez s-a ridicat, a început să dea energic din mâini, a apucat sabia şi s-a pornit să tragă linii pe nisip. Ne-ar fi dezvoltat, desigur, întreaga teorie despre liniile curbate numite funiculare, dacă marchizul, asemenea celorlalţi, la fel de puţin curios să afle argumentarea matematicianului nostru, n-ar fi cerut îngăduinţa de a se retrage pentru odihnă. Numai Rebecca a mai rămas locului. Velásquez nici nu ne-a luat în seamă, lui îi era de-ajuns frumoasa evreică şi a început să-şi demonstreze sistemul în faţa ei. L-am ascultat îndelung, până ce, obosit de mulţimea de expresii savante şi de cifre, pe care nu le-am îndrăgit niciodată în chip deosebit, nu m-am putut împotrivi somnului şi m-am dus să mă culc. Velásquez a rămas mai departe cu demonstraţiile lui.

ZIUA A PATRUZECI ŞI ŞASEA

Mexicanii, care rămăseseră cu noi mai mult decât ar fi vrut, au hotărât în sfârşit să ne părăsească. Marchizul încerca să-l convingă pe starostele ţiganilor să meargă împreună cu noi la Madrid şi să ducă acolo o viaţă mai pe potriva obârşiei lui, dar ţiganul nu s-a învoit cu niciun chip. L-a rugat chiar pe marchiz să nu pomenească niciodată de el şi să păstreze taina care-i ascunde numele şi existenţa. Călătorii i-au exprimat întreaga preţuire în faţa viitorului prinţ Velásquez, făcându-mi şi mie cinstea de a mă socoti prietenul lor.

I-am condus până la capătul văii şi i-am urmărit apoi îndelung cu privirea. Pe drumul de întoarcere mi-am dat seama că cineva lipsea din caravană. Mi-am amintit de fata găsită sub spânzurătoarea aceea nenorocită de la Los Hermanos, aşa că l-am întrebat pe staroste ce s-a întâmplat cu ea şi dacă nu cumva avem de-a face iarăşi cu vreo întâmplare neobişnuită, cu vreo trebuşoară a blestemaţilor de diavoli, care ne-au dat atâta bătaie de cap. Ţiganul a zâmbit ironic şi mi-a zis:

– De data asta te înşeli, *señor* Alfons, dar aşa e firea omului, că, odată ce a prins gustul ciudăţeniilor, e gata să treacă în rândul acestora

chiar şi faptele cele mai obişnuite.

– Ai dreptate, l-a întrerupt Velásquez, şi la aceste noţiuni se poate aplica teoria progresiilor geometrice, a căror primă expresie va fi un superstiţios înapoiat, iar ultima, un alchimist sau un astrolog. Între aceste două expresii se mai găseşte loc destul pentru o mulţime de superstiţii care apasă omenirea.

– N-am nimic împotriva unei asemenea argumentări, am zis, dar toate astea nu mă lămuresc cine era fata necunoscută.

– L-am trimis pe unul din oamenii mei, a răspuns ţiganul, ca să afle amănunte despre ea. Mi s-a spus că este o biată orfană, care după moartea iubitului ei şi-a pierdut minţile şi, neavând nicăieri un adăpost, trăieşte din mila călătorilor sau a păstorilor. Rătăceşte singuratică prin munţi şi doarme pe unde o apucă noaptea. Desigur, de data asta a nimerit la spânzurătoarea de la Los Hermanos şi, nepricepând câtuşi de puţin grozăvia locului, a adormit liniştită. Marchizul, cuprins de milă, ceruse să fie ocrotită, dar nebuna, venindu-şi în fire, a scăpat de paznicii ei şi s-a pierdut undeva în munţi. Mă miră faptul că până acum n-am întâlnit-o nicăieri. Biata de ea o să piară cine ştie cum, poate o să alunece de pe vreo stâncă şi o să moară prosteşte, deşi recunosc că n-are de ce să ne pară rău după o viaţă atât de mizerabilă. Câteodată, ciobanii, făcând focul noaptea, o văd apărând pe neaşteptate lângă foc. Atunci Dolorita [448] , căci aşa se numeşte nenorocita, stă cuminte, rămâne cu ochii duşi la vreunul din ciobani, cu numele iubitului ei. La început ciobanii fugeau de ea, dar mai târziu s-au obişnuit şi au lăsat-o să rătăcească în voie, ba chiar îşi împărţeau cu ea mâncarea.

Pe când Pandesowna povestea toate acestea, Velásquez a început să peroreze despre forţele contrarii, care se înghit una pe alta, despre pasiune, care, după o lungă luptă cu înţelepciunea, până la urmă o distruge, şi – înarmată cu sceptrul nebuniei – îşi găseşte culcuş în creier. Cât despre mine, m-am mirat auzind cuvintele ţiganului, căci eram sigur că n-o să scape prilejul şi iar o să ne farmece cu vreo istorie lungă de un stânjen. Pare-mi-se că singurul motiv al scurtării păţaniilor Doloritei a fost apariţia Jidovului Rătăcitor, care cobora muntele cu pasul său grăbit. Cabalistul a început să rostească nişte exorcisme teribile, dar evreul nici gând să le bage în seamă. Abia într-un târziu, de parcă ar fi făcut-o numai din politeţe faţă de cei adunaţi, s-a apropiat de noi şi i-a zis lui Uceda:

– S-a terminat cu stăpânirea ta. Ţi-ai pierdut puterea de care n-ai fost vrednic. Un groaznic viitor te aşteaptă.

Cabalistul a râs cu gura până la urechi, dar se vede că râsul nu-i ieşea din inimă, căci a început aproape să-l implore pe evreu, într-o limbă necunoscută.

– Bine, a răspuns Ahasverus, numai azi, pentru ultima oară. De-acum n-ai să mă mai vezi.

– Să lăsăm asta, a zis Uceda, o să vedem ce-o să fie mai târziu. Deocamdată, lăudăros bătrân, profită de călătoria noastră şi zi-ne mai departe povestea ta. O să ne convingem şi singuri dacă şeicul din Tarudant are mai multă putere decât mine. De fapt, ştiu motivele pentru care ne ocoleşti şi fii sigur că o să le dezvălui tuturor.

Nefericitul hoinar i-a aruncat o privire ucigătoare cabalistului, dar văzând că nu reuşeşte să i se împotrivească, s-a instalat, după obicei, între mine şi Velásquez, iar după o clipă de tăcere, a început...

Urmarea povestirii Jidovului Ratacitor

V-am spus cum, tocmai atunci când aveam să-mi împlinesc cea mai fierbinte dorinţă, s-a iscat o zarvă în templu şi ne-am pomenit cu un fariseu care m-a făcut „escroc“. Cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări, i-am răspuns că e un calomniator şi că, dacă n-o şterge imediat, atunci îi voi pune pe oamenii mei să-l dea afară.

– Ajunge, a strigat fariseul, întorcându-se spre cei prezenţi, saduceul ăsta netrebnic ne înşală! A răspândit un zvon fals, ca să se îmbogăţească pe spinarea voastră. Profită de naivitatea voastră, dar a venit timpul să-i smulgem masca. Ca să vă dovedesc adevărul spuselor mele, ofer fiecăruia dintre voi de două ori mai mult aur pentru o uncie de argint.

În felul acesta fariseul câştiga încă douăzeci şi cinci la sută, dar norodul, mânat de pofta de câştig, a început să-l înconjoare din toate părţile, numindu-l binefăcătorul oraşului, în timp ce pe mine mă copleşea cu cele mai grele reproşuri. Treptat, minţile s-au înfierbântat, de la câteva vorbe s-a ajuns la ceartă în toată regula şi, într-o clipită, în templu s-a făcut un haos, că nu se mai puteau deloc înţelege unii pe alţii. Văzând că se anunţă o nemaipomenită furtună, am trimis repede acasă tot aurul şi argintul pe care l-am mai putut strânge. Dar înainte ca servitorii să poată aduna totul, norodul s-a azvârlit ca turbat asupra meselor şi a început să împrăştie banii rămaşi. Degeaba am încercat să mă pun împotrivă cu toate puterile; ceilalţi erau mult mai numeroşi. Într-o clipă templul a ajuns un adevărat câmp de bătaie. Nu ştiu cum s-ar fi sfârşit toate astea, poate nici n-aş fi scăpat viu de-acolo, căci sângele îmi curgea din cap, când, pe neaşteptate, a intrat prorocul nazarinean cu ucenicii lui. [449]

N-am să uit niciodată acel glas solemn şi aspru, care într-o clipă a potolit toată zarva. Aşteptam să vedem cui îi ia partea. Fariseul era convins că lui i se va da dreptate, dar prorocul a acuzat ambele tabere de sacrilegiu, de profanare a lăcaşului Domnului şi a început să vorbească de dispreţul Creatorului faţă de bunurile diavoleşti. Cuvintele lui au făcut o puternică impresie asupra tuturor, templul a început să se umple de oameni, printre care mulţi erau adepţi ai noilor învăţături. Ambele părţi şi-au dat seama că amestecul profetului le era deopotrivă de nefavorabil. Şi, într-adevăr, nu ne-am înşelat, căci strigătul „Afară din templu!“ se auzea scos parcă dintr-un singur piept. Norodul nu se mai gândea acum la propriul câştig, ci, purtat de un avânt fanatic, a început să arunce mesele şi să ne împingă pe uşă afară. În faţa templului zarva creştea tot mai mult, dar oamenii nu mai aveau acum ochi decât pentru proroc şi aproape că uitaseră de noi. Profitând, deci, de hărmălaia generală, am şters-o pe ascuns şi, pe uliţi lăturalnice, am ajuns acasă. I-am găsit la uşă pe servitorii noştri, care fugiseră cu banii salvaţi. O aruncătură de ochi asupra sacilor mi-a fost de-ajuns ca să mă conving că, deşi speranţa de câştig se cam spulberase, totuşi n-aveam nicio pierdere. Gândul acesta m-a făcut să răsuflu uşurat.

Sedechia era deja la curent cu totul. Sara mă aşteptase plină de nelinişte. Văzându-mă cu faţa însângerată, a pălit şi mi s-a aruncat de gât. Bătrânul s-a uitat la noi lung, în tăcere, a clătinat din cap de parcă şi-ar fi căutat gândurile, apoi, într-un sfârşit, a zis:

– Ţi-am făgăduit că Sara va fi a ta, dacă-mi vei dubla banii pe care ţi i-am încredinţat. Ce-ai făcut cu ei?

– Nu e vina mea, i-am răspuns, dacă o întâmplare neprevăzută mi-a distrus planurile. Ţi-am apărat avutul cu preţul vieţii mele. Poţi să-ţi

numeri iar banii. N-ai pierdut nimic, ba chiar e ceva câştig, de care însă nu merită să amintesc, în comparaţie cu ceea ce aşteptam.

Dar în clipa aceea mi-a venit o idee fericită, am hotărât să joc totul pe o singură carte şi am adăugat:

– Dar dacă ai vrut ca ziua de azi să fie o zi a câştigului, îţi pot umple golul în alt chip.

– Cum aşa? a strigat Sedechia. A, înţeleg, iar ai în cap vreo năzbâtie care o să-ţi reuşească ca şi cele dinainte.

– Nicidecum, i-am răspuns, ai să te convingi singur dacă valoarea pe care ţi-o ofer este reală.

Spunând acestea, am alergat în casă şi, după o clipă, m-am întors ducând sub braţ caseta mea de aramă. Sedechia s-a uitat atent la mine, un zâmbet de speranţă a lucit pe buzele Sarei, iar eu, în vremea asta, am deschis caseta, am scos hârtiile ascunse în ea şi, rupându-le în două, i le-am dat bătrânului. Sedechia şi-a dat seama pe loc despre ce e vorba, a strâns convulsiv hârtiile în mâini, o expresie de nespusă mânie i-a brăzdat faţa, s-a ridicat, a vrut să spună ceva, dar cuvintele i s-au oprit în gât. Soarta mi-atârna de un fir de păr. I-am căzut bătrânului la picioare şi am început să i le stropesc cu lacrimi grele.

Văzându-mă astfel, Sara a îngenuncheat lângă mine şi, nici ea neştiind de ce, înecându-se în lacrimi, a început să-i sărute mâinile bătrânului. Acesta a lăsat capul în piept, mii de simţăminte se luptau în sufletul lui, a rupt tăcut hârtiile în mici bucăţele, la urmă s-a ridicat şi a ieşit grăbit din încăpere. Am rămas amândoi pradă celei mai dureroase nesiguranţe. Recunosc că pierdusem orice speranţă.

După toate cele întâmplate, mi-am dat seama că nu mai puteam rămâne în casa lui Sedechia. Am privit pentru ultima oară la faţa scăldată în lacrimi a Sarei şi am ieşit, când deodată am simţit în pridvor umblete înfrigurate şi am auzit vorbe aprinse. Am întrebat ce s-a întâmplat. Mi-au răspuns, zâmbind, că eram cel din urmă care ar fi trebuit să pună o asemenea întrebare.

– Nimic mai simplu, au adăugat cei din casă. Sedechia a hotărât să-ţi dea nepoata de nevastă şi a poruncit să ne grăbim cu pregătirile de nuntă.

Vă puteţi închipui cum am trecut deodată de la disperare la o fericire de nedescris. Două săptămâni mai târziu o luam pe Sara tovarăşă de viaţă. Nu-mi mai lipsea decât Germanus, bunul meu prieten, pe care mi-l doream alături ca martor al fericitei schimbări a sorţii mele. Dar el, furat de învăţăturile proorocului din Nazaret, trecuse de partea celor care ne goniseră din templu. Aşa că, în ciuda prieteniei pe care i-o nutream, a trebuit să rup orice legătură cu el şi de-atunci l-am pierdut cu totul din ochi.

După atâtea multe şi felurite întâmplări, mi s-a părut că a venit timpul să ştiu şi eu ce înseamnă viaţa liniştită, mai ales că mă lăsasem de schimbatul banilor, treabă ce mi-adusese numai necazuri. Am vrut să trăiesc din averea mea, dar, ca să nu pierd vremea degeaba, am hotărât să dau bani cu camătă. Şi cum amatori erau destui, am avut parte de mari câştiguri. Sara, la rândul ei, îmi făcea viaţa pe zi ce trece tot mai plăcută, când o întâmplare neaşteptată a schimbat situaţia de până atunci.

Dar văd că soarele apune, se apropie ceasul de odihnă, iar pe mine mă cheamă o puternică invocaţie, căreia nu mă pot împotrivi. Un

simţământ ciudat îmi pătrunde în suflet: oare fi-va sfârşitul suferinţelor mele? Vă las cu bine.

Spunând acestea, hoinarul a dispărut în trecătoarea apropiată. Ultimele lui cuvinte m-au pus pe gânduri, aşa că l-am întrebat pe cabalist ce-ar fi putut să însemne.

– Mă îndoiesc, a răspuns Uceda, că vom mai afla urmarea peripeţiilor evreului. Tâlharul ăsta, de câte ori ajunge la momentul în care a fost condamnat pentru jignirea profetului la veşnic pelerinaj, îşi ia obiceiul să dispară şi nicio putere nu e în stare să-l aducă înapoi. Ultimele lui cuvinte nu m-au mirat deloc. De câtăva vreme am observat că sărmanul a îmbătrânit binişor, totuşi asta nu-l împinge către moarte, căci atunci ce s-ar mai întâmpla cu legenda voastră?

Văzând că domnul cabalist vrea să alunece pe drumul observaţiilor pe care nu se cuvine să le ascultăm noi, drept-credincioşii catolici, am pus capăt discuţiei, m-am îndepărtat de restul confraţilor şi m-am întors singur la cortul meu.

Curând s-au întors cu toţii, dar, desigur, nu s-au dus imediat la culcare, căci multă vreme l-am mai auzit pe Velásquez, care-i tot înşira Rebeccăi demonstraţiile lui matematice.

ZIUA A PATRUZECI ŞI ŞAPTEA [450]

A doua zi ţiganul ne-a anunţat că aşteaptă un nou transport de marfă şi, pentru siguranţă, s-a gândit să mai rămână o vreme acolo. Am primit cu plăcere vestea, căci, într-adevăr, era greu să găseşti un locşor mai plin de farmec în tot lanţul Sierrei Morena. De dimineaţă m-am dus cu câţiva ţigani la vânătoare în munţi, iar seara, la întoarcere, m-am alăturat celorlalţi, ca să ascultăm urmarea poveştii starostelui.

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Cavalerul Toledo, luându-şi gândul de la misterioasa apariţie, nu se gândea acum decât la întâlnirea cu doamna Uscariz. Ne-am întors, deci, în grabă la Madrid. Micul cerşetor, pe care-l înlocuiam la căpătâiul lui Suárez, a venit şi el cu noi: l-am trimis îndată la nefericitul bolnav. L-am condus pe cavaler acasă şi l-am lăsat pe mâinile servitorilor, care l-au întâmpinat cu multă bucurie, iar eu am alergat spre portalul bisericii Sf. Roch, unde am adunat ceata noastră, care se răspândise. Am luat de la vechea noastră precupeaţă

cârnăciori şi castane şi am benchetuit veseli, felicitându-ne că suntem iarăşi împreună. Abia încheiasem modestul nostru festin, când un individ s-a aşezat lângă noi şi a început să ne examineze cu atenţie, de parcă ar fi stat în cumpănă cui să se adreseze mai întâi. Nu era prima dată când îl vedeam: aproape în fiecare zi se plimba pe strada noastră cu o expresie în care se citeau zelul şi supuşenia. Mi-am zis că nu poate fi decât Busqueros. M-am apropiat de el şi l-am întrebat dacă el este acel prieten prevăzător şi grijuliu, pentru ale cărui sfaturi López Suárez trebuie să fie atât de recunoscător.

– Da, eu sunt, mi-a răspuns, şi fără îndoială că aş fi putut să-l văd însurat până la urmă dacă n-aş fi confundat, din cauza furtunii şi a întunericului, casa cavalerului Toledo cu cea a bancherului Moro. Dar ai răbdare, prinţul de Santa Maura nu este încă soţul frumoasei Inés şi n-o să fie niciodată, cum te văd şi cum mă vezi. M-am oprit aici, puştiule, ca să aleg dintre voi un băiat isteţ, care ar putea să-mi aranjeze nişte treburi. Dacă tot cunoşti istoria lui Suárez, te iau în slujba mea. Mulţumeşte cerului pentru că în felul acesta îţi deschide drumul spre o splendidă consacrare. La început sarcinile tale or să-ţi pară puţin atrăgătoare, fiindcă n-am să mă grăbesc cu răsplata şi nici n-am să-ţi dau haine pe potrivă, iar cât priveşte hrana ta de toate zilele, mă preocupă atât de puţin, că, dacă m-aş frământa pentru asta, aş socoti că-l jignesc pe Cel de Sus, care, şi aşa, are grijă în aceeaşi măsură atât de puii de cioară, cât şi de urmaşii princiari ai vulturilor.

– Dacă-i aşa, i-am zis, nu mă pot dumiri pe deplin care mi-ar fi câştigul dacă ţi-aş sluji dumitale, *señor* Busqueros.

– Câştigul tău, mi-a răspuns el, se măsoară în numărul mare de însărcinări pe care am să ţi le dau. Ca să le îndeplineşti, vei pătrunde

în anticamera multor oameni de vază, care ţi-ar putea fi cândva de mare ajutor. Şi pe urmă, n-am să-ţi interzic să mai şi cerşeşti în pauzele dintre o treabă şi alta. Aşa că mulţumeşte cerului pentru fericita întorsătură a sorţii tale şi vino cu mine la bărbier, unde am să rămân pentru o clipă şi o să putem sta de vorbă pe îndelete.

Când am ajuns la bărbier, Busqueros a început să-mi înşire o lungă listă de însărcinări pe care aveam să le aduc la îndeplinire.

– Dragă prietene, am văzut cum, în timp ce puneai deoparte cărţile, ţi-ai strecurat în buzunar câteva jumătăţi de real. Ia două din monedele astea şi cumpără o sticlă de un sfert de litru. Du-te apoi cu ea la don Felipe Tintero, pe strada Toledo. Spune-i că don Busqueros îl roagă să-i dea nişte cerneală pentru un poet care-i e prieten. După ce don Tintero o să-ţi umple sticla, du-te la negustorul de ierburi din colţul pieţei Cebada. Urcă-te la mansardă, unde ai să-l găseşti pe don Ranuco Agúdez [451] , pe care ai să-l recunoşti uşor, fiindcă poartă un ciorap negru şi altul alb, un pantof roşu şi unul galben, şi pe cap, în loc de căciulă, chiloţii. Îi dai sticla de cerneală şi îi comanzi în numele meu să scrie o satiră la adresa granzilor care contractează mezalianţe. Trebuie să fie în două limbi: în spaniolă şi în italiană. De acolo te întorci pe strada Toledo, intri în casa despărţită de locuinţa lui don Tintero printr-o străduţă. Urmăreşti să vezi dacă locatarii nu se pregătesc cumva de mutat, fiindcă trebuie să ştii că am închiriat casa asta şi am de gând să aduc în ea o rudă de-a mea, care poate că o să-l scoată pe don Tintero din nemuritoarea lui călimară. Pe urmă, ai să te duci la bancherul Moro. Urci la *cuarto principal*, adică la etajul întâi, şi-l chemi pe cameristul prinţului de Santa Maura, căruia ai să-i dai pachetul, cu o cocardă înăuntru. După asta treci pe la hanul „Crucea malteză“ şi verifici dacă s-au pregătit camerele pentru Gaspar Suárez, negustor din Cádiz. De acolo dai o fugă la...

– Fie-ţi milă, am strigat, *señor* Busqueros! Păi, pentru atâtea treburi, nici o săptămână nu-mi ajunge. Nu-mi pune, te rog, zelul şi picioarele la încercări aşa de grele.

– S-a făcut, a zis Busqueros. Voiam să-ţi mai încredinţez şi altele, dar am să le las pe mâine. Dacă la prinţul de Santa Maura o să te întrebe cine eşti, să le spui că vii de la palatul familiei d'Avila.

– *Señor* Busqueros, da' nu crezi că aş putea avea neplăceri tot lăudându-mă fără acoperire cu aceste blazoane de renume?

– Nu încape îndoială, mi-a răspuns noul meu stăpân, ai să fii, desigur, în situaţia de a fi tras de urechi. Dar, să ştii, profitul pe care-l vei avea o să-ţi ţină loc de răsplată pentru asemenea eşecuri. Aşa că, dragă prietene, nu mai pierde vremea cu filozofarea şi ia-o din loc.

Aş fi refuzat, desigur, onoarea de a-l sluji pe don Busqueros, dacă nu mi-ar fi trezit curiozitatea prin ceea ce spusese despre tatăl meu şi despre ruda aceea a lui care avea să-l scoată pe don Tintero din călimară. În afară de asta eram curios să aflu cum o să reuşească don Busqueros să-i scoată din cap lui Santa Maura gândul de a se însura cu frumoasa Inés. Aşa că, după ce am cumpărat sticla, m-am dus pe strada Toledo. Când am ajuns în faţa casei părinteşti am simţit cum tremur din toate mădularele. N-am mai putut face nici măcar un pas. Tata tocmai ieşise în balcon şi, văzându-mă cu sticla în mână, mi-a făcut semn să intru înăuntru. Urcând scările, inima a început să-mi bată ca un ciocan. La urmă, am deschis uşa şi m-am pomenit în faţa tatei. În primul moment am vrut să mă arunc la picioarele lui. Desigur că îngerul meu păzitor m-a împiedicat să fac asta, pentru că şi aşa rumeneala din obraji îl făcuse pe tata bănuitor, ameninţând să-i strice liniştea. Mi-a luat sticla din mâini, a umplut-o cu cerneală şi, fără măcar să mă întrebe cui o duc, mi-a deschis uşa, de parcă ar fi

vrut să-mi dea a înţelege că n-am de ce să mai rămân. Am mai aruncat o privire spre dulapul de unde căzusem cândva în cazanul cu cerneală şi la lopata aceea, cu care mătuşă-mea spărsese cazanul, salvându-mi viaţa. Emoţia depăşise orice limită. L-am apucat pe tata de mână şi i-am sărutat-o fierbinte. Tata s-a speriat grozav. M-a împins afară şi a încuiat uşa.

Busqueros îmi ceruse să-i duc sticla lui Agúdez şi pe urmă să mă întorc iar pe strada Toledo, ca să văd cu ce se ocupă vecinii tatei. Mi-am zis că nu s-ar întâmpla nimic dacă aş îndeplini aceste două însărcinări în ordine inversă. M-am dus mai întâi spre casa de vizavi. Am văzut că vecinii aceia tocmai se mutau şi am hotărât să-i supraveghez cu atenţie pe nou-veniţi.

Pe urmă am pornit-o spre piaţa Cebada, unde am găsit imediat casa negustorului de ierburi, dar mult mai greu a fost să ajung la poet. M-am rătăcit printre răsucituri de acoperiş, cornişe şi streşini. În sfârşit, ajungând în faţa unui ochi de geam, am zărit o făptură mai ciudată decât cea pe care mi-a descris-o Busqueros. Agúdez părea copleşit de inspiraţie divină şi, zărindu-mă, mi s-a adresat cam aşa:

O, muritor de rând, ce-n zborul tău divin,
Şindrila calci de-azúr şi ţigla de rubin,
Cornişe ascuţite pe cerul de safir.
Oare purtat vii tu pe áripi de zefir?
La mine ce te-aduce?

I-am răspuns pe loc:

Eu sunt un biet năuc,
Lui Agúdez în sticlă cerneală îi aduc.

Poetul nu s-a lăsat mai prejos:

Amestec năzdrăvan!
Luceşti precum oţelul atunci când curgi din pana-mi,
Ristic [452] în Hippocrene [453] tot înmuind fălos,
Prefaci dulci inspiraţii în râuri de-abanos.

– *Señor Agúdez*, i-am răspuns, această laudă a cernelii i-ar face, desigur, multă plăcere lui *señor* Tintero, care o fabrică. Dar spune-mi, *señor*, n-ai putea să-mi vorbeşti în proză, modul de exprimare cu care m-am obişnuit?

– Eu, dragă prietene, mi-a zis poetul, n-am reuşit niciodată să mă obişnuiesc cu proza. Mai mult, nu-mi place defel să stau de vorbă cu oamenii din pricina modului lor plat şi vulgar de a se exprima. Întotdeauna, când încep să fac versuri, mai întâi trebuie să-mi îmbăt vreme îndelungată spiritul numai cu gânduri poetice şi să mă adresez mie însumi în cuvinte sonore şi pline de armonie. Dacă gândurile şi vorbele nu sunt astfel prin ele însele, atunci ele devin poetice prin felul în care le leg unele de altele, făcând din ele un soi de muzică a sufletului. Până la mine limbajul poeziei s-a mărginit la un număr mic de expresii, care treceau drept poetice. Eu am introdus în poezie toate cuvintele limbii noastre. În versurile de mai sus am pus, după cum ai auzit, ţigla, şindrila şi gogoaşa.

– Spui că poţi pune în poezie orice cuvânt pofteşti. Nimeni nu-ţi poate interzice, nu-i vorbă, dar aş vrea să ştiu dacă în felul acesta versurile tale devin mai bune.

– Nu există poezii mai bune ca ale mele. Versurile mele au un domeniu imens de aplicare. Am făcut din poezie un instrument multilateral, mai ales din poezia descriptivă pe care, ca să zic aşa, eu

însumi am creat-o. Ea îmi slujeşte la descrierea lucrurilor, cărora, de altfel, nu merită să li se dea atenţie.

– Descrie, *señor* Agúdez, descrie după pofta inimii. Dar spune-mi deocamdată dacă ai compus deja satira cerută de don Busqueros.

– Nu scriu satire când e vreme frumoasă. Când vor veni zile cu furtună, cu ploaie, cu cerul acoperit de nori întunecaţi, abia atunci vino să-ţi dau satira.

Când al naturii doliu, sufletul apăsându-l,
Domină de-acum gândul şi-n versul meu pătrunde,
Urăsc a mea fiinţă, chiar ruda crunt o judec,
Păcate, grele vicii cu-amar dispreţ le-ntunec,
Culoarea cea mai neagră din toate alegând,
Descriu cu ea mizerii şi crime, rând pe rând.
Dar e de-ajuns ca Phoebus [454] , din cerul plin de soare,
În necuprins s-arunce săgeţi prea lucitoare,
Că iarăşi al meu suflet, a lumii murdărie
Lăsând, înalţă-un cântec spre a cerului tărie.

– Ultima rimă, a adăugat poetul, nu e, poate, dintre cele mai bune, dar o să meargă în improvizaţie.

– Te asigur că nu văd în aceste versuri nicio pată. Ba mai mult, sunt prea pline de învăţătură. Am să-i spun lui don Busqueros că scrii satire numai pe vreme ploioasă. Dar cum să ajung la tine, când am să vin să iau satira? Azi am urcat în casa asta singurele trepte ce m-au dus drept pe acoperiş.

– Prietene, la capătul curţii ai să găseşti o scară; o iei şi te urci pe ea până în podul casei, unde catârgiul din vecini îşi ţine orzul şi paiele.

De acolo poţi să ajungi uşor la mine, dar numai când podul nu e prea plin. În ultimul timp drumul nu e prea accesibil şi mâncarea mi se aduce pe geamul prin care m-ai văzut.

– Eşti, desigur, foarte nefericit, ducându-ţi viaţa într-o asemenea încăpere.

– Nefericit? Aş putea fi oare nefericit, când versurile mele sunt lăudate la Curte şi tot oraşul vorbeşte numai de ele?

– Îmi închipui însă că oamenii mai discută şi despre treburile lor.

– A, da, fără îndoială, dar versurile mele sunt, totuşi, izvorul tuturor discuţiilor şi, ceea ce e mai important, pe dată devin proverbe. De aici poţi vedea librăria lui Moreno. Oamenii se duc la el ca să cumpere operele mele.

– N-am de gând să te contrazic, presupun doar că, atunci când scrii satire, nu e prea uscat la tine.

– Când plouă de o parte a casei, mă mut în cealaltă şi, de fapt, adesea nici nu bag în seamă ploaia. Şi acum te rog să mă laşi singur. Sunt obosit de atâta vorbărie în proză.

L-am lăsat, deci, pe poet şi m-am dus la bancherul Moro. Am urcat la etajul întâi şi am întrebat de cameristul prinţului de Santa Maura. Băiatul, care-i slujea pe servitorii prinţului, m-a îndreptat către lacheu, acesta către un valet, iar valetul către camerist. Curând după aceea, spre marea mea mirare, am fost introdus la prinţ, care tocmai se supunea operaţiunii de îmbrăcare. Abia l-am zărit prin norul de pudră. Se tot uita în oglindă, ţinând în faţă cocarde de toate culorile. Mi-a vorbit destul de aspru:

– Băiete, ai să capeţi o bătaie bună, dacă n-ai să-mi spui de unde vii şi cine ţi-a dat pachetul pe care l-ai adus.

Am început să mă clatin. I-am spus că vin de la palatul familiei d'Avila, unde locuiesc cu băieţii de la bucătărie. Prinţul a privit cu înţeles la camerist şi m-a lăsat să plec, dăruindu-mi câteva monede.

Îmi mai rămânea să mă duc la hanul „Crucea malteză". Gaspar Suárez venise deja de la Cádiz şi întreba de fiul lui. I se spusese că López se bătuse în duel cu un nobil cu care lua masa în fiecare zi, că acel nobil rămăsese să locuiască la el, apoi îi făcuse cunoştinţă cu femei de proastă reputaţie şi că una dintre ele l-a aruncat pe fereastra locuinţei sale.

Aceste veşti, în parte adevărate, în parte mincinoase, au fost pentru Suárez o lovitură atât de grea, că s-a închis în casă, cerând să nu fie lăsat nimeni să intre. Conducătorii firmelor comerciale, care aveau relaţii cu el, veneau să-şi ofere serviciile, dar nu erau primiţi.

M-am dus la Busqueros, care-mi dăduse întâlnire la un negustor de vinuri, vizavi de bărbier, şi i-am dat raportul. M-a întrebat cum am făcut de-am aflat de păţaniile lui Suárez. I-am răspuns că el însuşi mi le-a povestit. Busqueros nu ştia prea multe despre familia lui Suárez şi de concurenţa acesteia cu casa Moro, aşa că i-am spus totul de-a fir a păr. Ascultându-mă cu atenţie, mi-a zis:

– Trebuie sa punem la punct un nou plan de bătaie, format din două părţi distincte. Mai întâi trebuie să-l învrăjbim pe Santa Maura cu familia Moro, iar apoi să-i împăcăm pe aceştia din urmă cu Suárez.

În privinţa primei părţi a planului, treaba este mult avansată. Dar înainte de a ţi-l lămuri, trebuie să-ţi dau câteva amănunte în legătură

cu neamul d'Avila.

Actualul prinţ d'Avila a fost în anii tinereţii cel mai strălucit dintre curteni, onorat cu favoruri, ba chiar cu încrederea regelui. Rar se întâmplă ca tinerii să nu se împăuneze cu privilegiile pe care reuşesc să le capete, iar prinţul nu făcea nici el excepţie de la această regulă generală. Se considera mai însemnat decât granzii cărora le era egal şi hotărâse chiar să-şi unească neamul cu familia regală.

Aici Busqueros s-a oprit, zicându-mi:

– Sărăntocule, cum se face că mă înjosesc să-ţi vorbesc despre treburi care n-ar trebui să le fie cunoscute oamenilor din clasele inferioare în care te-ai născut? Nu-ncape nicio îndoială că tu n-ai prea avut de-a face cu nobilii.

– Iubite maestre, i-am răspuns, nu ştiam că trebuie să dovedesc că am dreptul la încrederea cu care mă onorezi. Cu toate astea, chiar fără a face apel la arborele meu genealogic, pot să-ţi dovedesc cu uşurinţă că am primit o educaţie ce se cuvine tinerilor nobili. Poţi să tragi concluzia că, dacă sunt cerşetor, trebuie să pui asta mai degrabă pe seama capriciilor sorţii decât pe a naşterii mele.

– Splendid! a exclamat Busqueros. Şi modul tău de exprimare nu e deloc comun. Spune-mi aşadar cine eşti şi asta, imediat.

Am luat o mină serioasă, ba chiar abătută, şi i-am zis:

– Eşti stăpânul meu şi poţi, dacă vrei, să mă obligi să grăiesc, dar e vorba aici de un tribunal pe cât de aspru, pe atât de sfânt...

– Nu vreau să aud nimic mai mult, m-a întrerupt Busqueros, şi nu vreau să am de-a face cu tribunalul de care vorbeşti. Aşa că am să-ţi

spun tot ce ştiu despre neamul d'Avila. Văd că ai grijă să-ţi păstrezi tainele, aşa că le vei păzi şi pe ale mele.

Fericitul d'Avila, mândru de succesele sale şi de favorurile primite, dorea să-şi lege familia de cea a regelui. Infanta Beatrice se deosebea pe atunci de surorile sale prin făptura ei delicată, precum şi prin dulceaţa privirii, ce vădea o înclinaţie spre sentimente de dragoste. D'Avila a reuşit să aducă pe lângă ea o rudă de-a lui, în care avea deplină încredere. Tânărul curtean avea, fără îndoială, intenţia unei căsătorii secrete, dar voia să mai aştepte s-o dea în vileag până în clipa când regele avea să fie mai îndatoritor faţă de el. Nu se ştie cât i-au reuşit planurile. Doi ani la rând taina a fost bine păstrată. În vremea asta prinţul năzuia să-l dea jos pe Olivarez. Însă n-a reuşit. S-a întâmplat taman pe dos, căci ministrul a pătruns unele din secretele lui. D'Avila a fost întemniţat în Turnul Segoviei şi apoi trimis în surghiun. I se oferise iertarea cu condiţia să se însoare; el a refuzat, fapt din care s-a tras concluzia că are legături cu infanta. Au vrut s-o închidă pe guvernanta infantei, ruda lui d'Avila, dar au renunţat, de teamă că s-ar fi făcut prea mare tapaj şi faptul ar fi pătat într-o oarecare măsură onoarea casei regale.

Infanta a murit cu amărăciunea în suflet, din pricina nefericitelor întâmplări. S-au făcut noi propuneri. D'Avila, dorind să se întoarcă din exil, s-a hotărât să se însoare cu tânăra de Scar, o nepoată a prinţului Olivarez. A avut cu ea o fiică, pe care a botezat-o Beatrice, lucru ce reamintea cam prea evident istoria cu infanta. Cu toate astea, îndrăzneala era pe măsura ambiţiilor prinţului. Uneori el însuşi părea a se teme că istoria cu infanta ar putea fi uitată. Don Luis de Haro, moştenitorul prinţului Olivarez, ajunsese la convingerea că se încheiase cu adevărat o căsătorie secretă şi că

există chiar roade ale acestei legături. S-au făcut cercetări, dar nu s-a descoperit nimic.

Prinţesa d'Avila a murit şi ea, prinţul şi-a dus fiica la una din mănăstirile din Bruxelles şi a încredinţat-o unei mătuşi, prinţesa de Beaufort. Tânăra d'Avila a fost crescută într-un chip neobişnuit, mai degrabă ca un băiat.

Beatrice s-a întors la Madrid acum şase luni. Este nespus de frumoasă, dar totdeauna nemaipomenit de mândră şi pare hotărâtă să nu se mărite. Susţine că, fiind unica moştenitoare a familiei, n-are nevoie să-şi aleagă un soţ şi că are dreptul să trăiască de capul ei. Tată-său e de aceeaşi părere. Bătrânii curteni, care-şi amintesc vechea poveste, încep să creadă din nou că prinţul a luat-o cu adevărat de soţie pe infantă, care i-a dăruit un urmaş. Ei presupun, de asemenea, că prinţul speră să i se recunoască drepturile copilului, cu toate că păstrează o tăcere prudentă în privinţa asta. Dacă eu aveam cunoştinţă de aşa ceva este datorită unor relaţii pe care le am cu palatul familiei d'Avila.

Prinţesa Beatrice d'Avila n-o să se mărite niciodată. Este nemăsurat de trufaşă şi-mi închipui că niciun spaniol n-ar îndrăzni să aibă pretenţii la mâna ei. Contez totuşi pe exageratul amor propriu al lui Santa Maura şi sper să-l conving că d'Avila [455] este îndrăgostită de el.

Ascultă cum am început să-mi pun în aplicare planul. După cum ştii, acum sunt la modă cocardele mari, pe care femeile le poartă în păr, pe braţe şi la rochii. Doamnele spaniole din lumea bună aduc aceste cocarde direct de la Paris, Neapole sau Florenţa şi au mare grijă ca fiecare să nu repete modelul celeilalte.

Duminica trecută prinţul de Santa Maura a fost prezentat la Curte, unde, în seara aceleiaşi zile, s-a dat un mare bal. Prinţul avea o ţinută distinsă şi dansa cu mult farmec. În afară de asta, era văzut acolo pentru prima dată şi tocmai din această pricină a atras asupră-i atenţia celor mai frumoase doamne. Toate erau parcă în aşteptarea omagiilor lui. Prinţul a început cu semeaţa Beatrice, care i-a răspuns de sus şi cu dispreţ. Santa Maura şi-a arătat nemulţumirea faţă de câţiva curteni, îngăduindu-şi chiar câteva glume pe seama inaccesibilelor doamne spaniole.

În aceeaşi seară însă, un paj, prefăcându-se că serveşte limonada, i-a strecurat în mână un bileţel cu numai câteva cuvinte: „Nu-ţi pierde curajul!“ Bileţelul nu era semnat, dar era însoţit de o mică panglică de culoare alb-verde. Culorile acestea erau în seara cu pricina ale Beatricei. Aflase că gentilomul din Neapole era mâhnit de primirea dispreţuitoare ce i se făcuse. De teamă să nu fie bănuită că e acră din fire, prinţesa l-a învrednicit pe Santa Maura cu câteva vorbe politicoase. Din clipa aceea napolitanul nu s-a mai îndoit că panglica din bilet ţinuse loc de semnătură. Era deosebit de mulţumit de sine, iar intenţiile de până atunci, care în ziua sosirii la Madrid i s-au părut din cale-afară de ispititoare, şi-au pierdut din valoare.

A doua zi, luând micul dejun cu socrul său, Santa Maura l-a întrebat de prinţesa d’Avila. Moro i-a răspuns că această fată, fiind crescută în Flandra, are o oarecare repulsie faţă de Spania şi de spanioli. Aşa cel puţin se explică trufia ei neobişnuită şi intenţia de a nu se mărita. Moro presupunea că alegerea prinţesei Beatrice se va opri asupra vreunui străin. Venerabilul bancher, neştiind nimic de asta, participa prin cuvintele sale la spulberarea planurilor matrimoniale, la care el însuşi ţinea atât de mult. Într-adevăr, Santa Maura socotea că are

destule dovezi că Beatrice o să dea întâietate străinilor, ignorându-i pe spanioli.

În aceeaşi dimineaţă Santa Maura a primit o hârtie, împăturită ca o scrisoare, cuprinzând numai o bucată de panglică de culoare portocaliu-violet. Seara, la operă, a văzut-o pe prinţesă purtând cocarde cu aceleaşi culori.

– Presupun, *señor* ştrengar, a adăugat Busqueros, că ai destul fler să pătrunzi în miezul acestei intrigi. Află, deci, că guvernanta prinţesei îmi este deosebit de binevoitoare şi în fiecare dimineaţă primesc de la ea un eşantion al panglicii pe care stăpâna ei hotărâse s-o poarte în ziua respectivă. Pachetul pe care l-ai dus azi-dimineaţă cuprinde tot o panglică şi ştirea despre o întâlnire la ambasadorul Franţei. Desigur, acolo Beatrice o să fie atentă cu prinţul, pentru că despre el se vorbeşte mult în scrisoarea pe care a primit-o de la prinţesa d'Osuna, fiica viceregelui Neapolelui [456] . N-o să fie musai să schimbe măcar o vorbă împreună, iar întâlnirea lor n-o să-mi scape, fiindcă ambasadorul Franţei a binevoit să mă invite şi pe mine la recepţie.

La drept vorbind, nu mă număr printre cei mai de seamă oaspeţi ai lui, dar mulţumesc cerului că m-a înzestrat cu un auz foarte bun, aşa că prind uşor ce vorbesc oamenii la capătul celălalt al salonului. Dar pentru azi ajunge, nu mai am nevoie de tine. Îmi închipui că ţi-e foame, nu glumă, aşa că îţi dau voie să te duci la masă.

Am pornit-o spre cavalerul Toledo. Am găsit-o la el pe doamna Uscariz. Cavalerul şi-a expediat slugile şi mi-a cerut să le servesc eu prânzul. La urmă, când doamnele s-au retras, i-am povestit de intriga urzită de Busqueros şi menită să provoace duşmănia între

Santa Maura şi familia Moro. Asta l-a amuzat nespus şi ne-a oferit tot sprijinul. Cu un asemenea aliat, nu te mai puteai îndoi de succesul planurilor lui Busqueros.

Cavalerul Toledo era unul din oaspeţii cei mai de vază ai ambasadorului Franţei. A intrat în vorbă cu trufaşa Beatrice, dar ea i-a răspuns cu obişnuita-i semeţie. Cavalerul era însă fermecător de drăguţ şi, cât ai bate din palme, a reuşit s-o înveselească pe prinţesă. În clipa aceea a adus vorba despre Santa Maura. Beatrice s-a arătat dornică săl cunoască pe napolitan, ba chiar s-a înviorat mai mult ca de obicei. Câţiva curteni l-au felicitat pe Santa Maura pentru acest strălucit triumf, făcându-l să-şi piardă capul de-a binelea. În sinea lui, se şi vedea soţul lui Beatrice. Întors acasă, a socotit cât de mare e moştenirea neamului d'Avila faţă de cea a lui Inés şi din clipa aceea a început să privească la cei din familia Moro cu un făţiş dispreţ.

A doua zi cavalerul Toledo l-a chemat la el pe Busqueros, care s-a simţit foarte onorat de invitaţie. Au hotărât să scrie o scrisoare în numele lui Beatrice, dar în loc de semnătură să pună numai o bucăţică de panglică; nimeni n-avea vreo remuşcare din cauza acestei înşelătorii. Conţinutul scrisorii era destul de enigmatic: nu exprima gândul până la capăt, prevedea numeroase greutăţi, la urmă fixa o întâlnire la prinţul d'Icaz. Lui Santa Maura nu-i lipsea isteţimea, aşa că, drept răspuns, după cum vă puteţi lesne închipui, a venit punctual la întâlnire. De data asta Beatrice s-a dovedit la fel de semeaţă şi inaccesibilă, ceea ce amenința să ne strice planurile, dar cavalerul îi mărturisise lui Santa Maura că atitudinea prinţesei se datora faptului că ea se certase crunt cu tatăl ei, care ţinea cu orice preţ s-o mărite cu un spaniol. Santa Maura a crezut pe deplin că este iubit şi nimic nu i-a mai putut tulbura de-atunci bucuria.

Am purtat mai departe corespondenţa noastră cu napolitanul cel credul. Presupusele scrisori ale lui Beatrice deveneau din zi în zi mai elocvente, lăsându-te până la urmă să ghiceşti apropiata dezlegare. În acelaşi timp exprimau uimirea că, totuşi, Santa Maura încă locuieşte în casa familiei Moro. El însuşi voia de mult să rupă prietenia cu aceştia, dar nu ştia cum să procedeze.

Într-o bună zi, în locul obişnuitei scrisori, Santa Maura a primit o poezie lungă, intitulată *Satira granzilor care comit mezalianţe*. Începea cam aşa:

O, viermi, în mlăştinosul Páctol [457] colcăind,
Ce vă treziţi în sfera lui Eol [458] năzuind!
Tânjiţi zadarnic după un sfânt ţinut ceresc,
Sângele vostru putred, cu sânge prea zeesc
Îl vreţi amestecat?... Uitat-aţi soarta grea
A celui cu fals trăsnet, ce zeu se-nchipuia?
Salmon [459] , zvârlit din brişcă, pieri în straşnic chin,
Când vru focul lui Zeus să şi-l cuprindă-n mâini.

Satira lovea, după cum se vede, nu atât în granzii care comiteau mezalianţe, cât mai degrabă în cei bogaţi care râvneau la relaţii în lumea mare. Poezia nu era nici bună, nici rea, ca tot ceea ce ieşea de sub pana lui Agúdez, dar a avut efectul scontat.

Santa Maura a citit cu mare satisfacţie satira în timpul prânzului, de faţă cu întreaga familie Moro. Când toţi s-au ridicat, revoltaţi, de la masă şi s-au dus în cealaltă încăpere, prinţul, fără a pierde vremea cu lămuriri, a cerut să i se înhame caii şi chiar în ziua aceea s-a mutat la han. A doua zi întâmplarea era pe buzele tuturor locuitorilor capitalei. Presupusa Beatrice a scris o scrisoare şi mai gingaşă decât

cele dinainte, îngăduindu-i formal lui Santa Maura să-i ceară mâna. Prinţul atât aştepta. Tatăl lui Beatricei i-a respins însă declaraţia şi nici măcar nu i-a pomenit fiicei sale de ea. I-a scutit astfel pe napolitani de ruşine şi a mai domolit jalea după pierduta Inés.

Acum mai rămânea să-i împăcăm pe Suárezi cu cei din neamul Moro. Asta s-a petrecut în felul următor: Gaspar Suárez, furios pe fiul lui, multă vreme n-a scos capul din han. Până la urmă, s-a hotărât să iasă în oraş. Ca să-i mai treacă focul, s-a îndreptat spre o prăvălie de vinuri în apropiere de Puerta del Sol [460] . Văzând la una dintre mese câţiva oameni discutând aprins, s-a aşezat lângă ei, ascultându-i cu plăcere, dar fără să se amestece în vorbă. Purtarea asta, nu prea frumoasă, dovedea că n-are la Madrid nicio cunoştinţă. Într-o zi, aflându-se, ca de obicei, alături de doi bărbaţi, l-a auzit pe unul dintre ei spunându-i celuilalt:

– Socot, *señor*, că nicio casă de comerţ din Spania nu se poate măsura cu casa lui Moro. Sunt sigur, fiindcă m-am uitat în registrele firmei Moro până la anul 1580 şi am parcurs lista tuturor tranzacţiilor pe care le-au încheiat de o sută de ani încoace.

– *Señor*, a răspuns celălalt, trebuie să recunoşti că oraşul Cádiz este mai important ca Madridul şi că aici comerţul cu Lumea Nouă oferă ocazii pentru afaceri mult mai rentabile decât măruntele schimburi de argint, ce se fac în capitală. Aşadar, casa Suárez, prima din Cádiz, este mai demnă de respect decât casa Moro, prima la Madrid.

Pentru că vorbele astea au fost rostite în gura mare, numeroşii clienţi care stăteau fără treabă pe la mesele lor s-au mutat lângă cei doi. Suárez, curios să afle ce vor spune mai departe, s-a lipit de perete, ca să audă mai bine şi, totodată, să nu bată la ochi.

În vremea asta primul vorbitor, ridicând şi mai mult glasul, a zis:

– *Señor*, am avut onoarea să-ţi spun că am văzut registrele casei Moro până la anul 1580. Cunosc şi istoria familiei Suárez. Iñigo, acelaşi care, străbătând mări şi ţări, a înfiinţat apoi o casă de comerţ la Cádiz, a îndrăznit în anul 1602 să prezinte casei Moro o poliţă fără acoperire. Un asemenea gest putea să ducă la pierzanie noua casă de comerţ, dacă firma Moro n-ar fi anulat cu generozitate chestiunea.

Suárez, cuprins de revoltă, tocmai voia să-l combată, dar vorbitorul a continuat:

– Pe la anul 1612 şi apoi în anii următori, Suárezii au pus în circulaţie lingouri cu valori foarte inegale, deşi le-au marcat în acelaşi mod. Firma Moro a trecut la un control public şi s-a arătat iarăşi generoasă, muşamalizând afacerea, care ar fi putut ruina casa Suárez.

Cu greu îşi stăpânea Suárez furia. În vremea asta, necunoscutul îi zicea mai departe:

– Ba mai mult. Gaspar Suárez, care, neavând fonduri suficiente, făcea comerţ cu Insulele Filipine, a reuşit să câştige încrederea unchiului fraţilor Moro, de la care a împrumutat un milion. Şi, ca să recapete acest milion, fraţii Moro au fost nevoiţi să pornească un proces care, se pare, nu s-a încheiat nici azi.

Gaspar Suárez nu se mai putea stăpâni şi ar fi izbucnit fără îndoială de furie, când un necunoscut, adresându-se apărătorilor lui Moro, a zis:

– *Señor*, îţi declar că în tot ceea ce ai spus nu e o fărâmă de adevăr. Poliţa prezentată de Iñigo Suárez avea acoperire la Anvers şi fraţii Moro nu aveau dreptul s-o protesteze. Scrisoarea lor, cu scuzele de rigoare, s-a păstrat în cancelaria Suárezilor, unde se mai găseşte şi o a doua scrisoare, pe acelaşi ton, cu privire la lingourile de care aminteai. În sfârşit, procesul, pe care l-ai prezentat într-o lumină falsă, a fost intentat în realitate de Suárez casei Moro, ca să-i forţeze pe aceştia să primească nu milionul împrumutat, ci două milioane de beneficiu net obţinut în timpul ultimei expediţii în Filipine. Prietenul tău a avut, deci, dreptate numindu-i pe Suárezi primii comercianţi din Spania. Faptul este la fel de imposibil de tăgăduit ca şi acela că dumneata, *señor*, eşti un palavragiu care înşiră tot ce-i vine la gură.

Dând semne de laşă descumpănire, sprijinitorul casei Moro a părăsit cârciuma. Gaspar Suárez s-a simţit dator să exprime recunoştinţă apărătorului său. S-a apropiat de el şi i-a propus repede o plimbare în Prado, lucru la care necunoscutul s-a învoit. S-au aşezat pe o bancă şi Suárez s-a adresat noului său prieten, spunându-i:

– *Señor*, cuvântarea dumitale m-a obligat peste măsură, fapt pe care ai să-l înţelegi lesne, aflând că eu sunt Gaspar Suárez, conducătorul firmei pe care atât de brav ai apărat-o împotriva ticălosului calomniator. În plus, am putut aprecia că eşti perfect orientat în viaţa comercială din Cádiz, dar mai ales cunoşti ca nimeni altul istoria firmei mele. N-ai să negi că eşti un negustor iscusit. Spune-mi, rogute, aşadar, numele dumitale.

Omul căruia Suárez îi adresase aceste cuvinte era Busqueros. El a socotit însă că e mai bine să-şi ascundă adevăratul nume şi a răspuns că-l cheamă Roque Moraredo.

– Iartă-mă, *señor* Moraredo, dar numele dumitale nu mi se pare prea cunoscut în sferele comerciale. Nu încape îndoială că împrejurările nu ţi-au îngăduit până acum să-ţi încerci norocul în afaceri corespunzătoare însuşirilor pe care le ai. Te invit să participi la câteva dintre iniţiativele mele şi, ca să nu te îndoieşti de sinceritatea acestor intenţii, îţi spun deschis prin ce necazuri trec acum. Am un singur fiu, în care mi-am pus toată nădejdea. L-am trimis în Madrid, cerându-i să respecte următoarele trei reguli: mai întâi, să-şi spună pur şi simplu „Suárez“, şi nu „don Suárez“; al doilea, să nu intre în cârdăşie cu nobilii, şi al treilea, să nu scoată niciodată sabia. În vremea asta, închipuie-ţi, *señor*, aflu că la han fiului meu i se zice „don López Suárez“ şi singurul om cu care López a făcut cunoştinţă la Madrid a fost un nobil pe nume Busqueros. Colac peste pupăză, s-a mai şi duelat cu acest Busqueros şi, ceea ce-i mai rău, a fost azvârlit pe fereastră. O poznă ca asta nu i s-a întâmplat până acum niciunui Suárez. Ca să-mi pedepsesc fiul nerecunoscător şi neascultător, m-am hotărât să mă însor cât mai repede cu putinţă. Hotărârea mea este nestrămutată. N-am încă patruzeci de ani, aşa că nimeni nu mă poate condamna pentru gândul la căsătorie. Nu-i cer viitoarei mele soţii decât un singur lucru: să fie fiica unui comerciant cinstit şi nepătat. Cunoşti Madridul. Aş putea deci spera să-mi fii de ajutor în căutările mele?

– *Señor*, a răspuns Busqueros, o cunosc pe fiica unui negustor foarte onorabil. A refuzat să se mărite cu un nobil vestit, pentru că vrea să-şi unească viaţa cu a unui om de acelaşi rang. Tatăl ei, cuprins de furie, i-a cerut să-şi aleagă un soţ în cel mult o săptămână şi apoi să părăsească îndată casa părintească. Spui că ai patruzeci de ani, *señor*, dar arăţi de cel mult treizeci. Ştii ce? Du-te acum la Teatrul de la Cruz, stai la primele două acte din *Sitio de Granada* [461] , în timpul actului al treilea am să vin să te iau.

Gaspar Suárez s-a dus deci la *Sitio de Granada*. Nu se terminase încă actul al doilea, când Busqueros şi-a făcut apariţia. Noul prieten l-a scos din teatru şi l-a dus prin tot felul de uliţi şi ulicioare. Suárez voia să afle numele domnişoarei, dar călăuza lui a socotit întrebarea nedelicată şi i-a răspuns că domnişoara cu pricina vrea să păstreze secretul pentru cazul când căsătoria nu s-ar putea încheia. Suárez i-a dat dreptate şi n-a mai insistat. După ce au mai făcut un ocol bunicel, au ajuns în curtea unei case mari, au trecut prin grajd şi, urcând nişte scări întunecoase, s-au oprit într-o încăpere goală, abia luminată de câteva lămpi. După o clipă au apărut două femei cu feţele acoperite şi una din ele a zis:

– Crede-mă, *señor* Suárez, că procedez astfel nu din cutezanţă, care-i străină felului meu de a fi, ci din cauza deşartei pofte de mărire a tatălui meu, care vrea să mă mărite cu un nobil de seamă. Marile doamne primesc, desigur, o educaţie potrivită cu obiceiurile lumii în care-şi petrec viaţa, dar eu, eu ce pot să fac printre ele? Strălucirea saloanelor ar întuneca slaba licărire a spiritului meu, n-aş fi fericită într-o lume ca asta şi mi-aş atrage condamnarea în lumea cealaltă. Am hotărât să mă mărit cu un negustor. Respect numele de Suárez şi de aceea am vrut să fac cunoştinţă cu dumneata.

Rostind aceste cuvinte, şi-a ridicat vălul. Suárez, orbit de frumuseţea ei, a îngenuncheat, a scos din deget un inel scump şi i l-a dat necunoscutei fără să scoată o vorbă.

În clipa aceea uşa laterală a camerei s-a deschis cu zgomot, lăsând să apară un tânăr cu sabia în mână, însoţit de câţiva slujitori purtând sfeşnice.

– Văd, *señor* Suárez, a zis nou-venitul, păşind în mijlocul încăperii, văd că vrei s-o iei de soţie pe domnişoara Moro.

– Domnişoara Moro!? a strigat Suárez. Dar eu nu vreau deloc să mă însor cu domnişoara Moro.

– Scoateţi-o de-aici pe sora mea, li s-a adresat tânărul servitorilor. Pe dumneata, *señor* Suárez, care-i faci curte domnişoarei Moro, fără să te gândeşti să te însori cu ea, ar trebui de fapt să te zvârl pe fereastră. Dar pentru că ţin la onoarea casei noastre, am să le zic servitorilor să iasă şi apoi o să ne răfuim amândoi.

După ce servitorii s-au îndepărtat, tânărul Moro s-a întors către Suárez, spunându-i:

– *Señor*, suntem trei aici. Don Busqueros, pe care l-ai adus cu dumneata, ar trebui să-ţi fie martor.

– Nu ştiu cui îi spui Busqueros, a replicat Suárez. Aici e doar *señor* Moraredo.

– Să lăsăm asta, a răspuns tânărul Moro. Eşti, ce-i drept, mai în vârstă decât mine, dar dacă poţi să îngenunchezi înaintea surorii mele, nu eşti prea bătrân ca să te duelezi cu mine. Scoate spada, de nu, zbori pe fereastră.

Suárez, firește, a preferat lupta. Dar, cum nu se pricepea la scrimă mai mult decât fiul său, din prima clipă partenerul i-a atins braţul. Văzând sângele, tânărul Moro s-a oprit. Busqueros i-a legat rănitului braţul însângerat şi l-a dus la un chirurg. După îngrijirile cuvenite, s-au întors amândoi la han.

Suárez l-a întâlnit acolo pe fiul său, care tocmai era adus pe targă. Văzându-l, s-a simţit adânc mişcat, dar de teamă să nu-şi trădeze starea sufletească, l-a copleşit pe López cu reproşuri.

– Fiule, a început el, ţi-am interzis doar să te bagi în cârd cu nobilii.

– Of, tată, a răspuns López, numai cu unul am avut de-a face, e acelaşi pe care-l văd acum cu tine. Şi te asigur că am fost nevoit să fac cunoştinţă cu el.

– În orice caz, a spus Suárez, nu trebuia să te duelezi cu el. Doar ţi-am interzis să scoţi spada.

– Nu uita, *señor*, a intervenit Busqueros, nu uita că eşti rănit la braţ.

– Toate ţi le-aş fi iertat, a continuat Suárez, numai să nu fi fost zvârlit pe fereastră.

– Aceeaşi neplăcere, l-a întrerupt Busqueros, ţi se putea întâmpla şi dumitale, *señor*, acum o clipă.

Cuvintele acestea l-au încurcat de-a binelea pe Suárez. În aceeaşi clipă i s-a înmânat o scrisoare cu următorul conţinut:

> Señor *Gaspar Suárez,*
>
> *Mă adresez dumitale în numele fiului meu, Esteban Moro, cu rugămintea preaplecată de iertare. Esteban, văzându-te în odaia grăjdarilor noştri cu sora lui, Inés, a socotit de datoria lui să-şi arate nemulţumirea faţă de purtarea dumitale.*
>
> *De curând, fiul dumitale, López Suárez, a încercat şi el să se strecoare la Inés pe fereastră, dar a greşit adresa, a căzut de pe o scară înaltă şi şi-a rupt picioarele.*
>
> *Faptele ar putea sugera presupunerea că intenţionaţi să ne dezonoraţi familia şi aş avea tot dreptul să pornesc o acţiune*

juridică. Prefer, totuşi, să-ţi propun următoarea înţelegere:

Este în curs între noi un proces pentru două milioane de piaştri, pe care, după părerea dumitale, trebuie să-i accept. Sunt de acord, dar cu condiţia să mai adaug alte două milioane şi să le ofer pe toate fiului dumitale, împreună cu mâna fiicei mele, Inés.

El mi-a făcut un nepreţuit serviciu îndepărtând-o pe Inés de la căsătoria cu acel grande, pe care, dintr-o vanitate vrednică de pedeapsă, i l-am ales.

Pedeapsa, señor *Gaspar Suárez, trebuie să fie întotdeauna pe măsura vinii. Fiul tău, dacă cerea mâna fiicei mele, ne-ar fi făcut o mare cinste, dar a preferat să se strecoare la ea pe fereastră. Purtarea lui a fost, fără îndoială, urmarea duşmăniei pe care familia ta ne-o nutreşte de o jumătate de secol şi a cărei cauză au fost greşelile contabililor, îndreptate de noi în măsura posibilităţilor noastre.*

Renunţă, señor *Gaspar, la simţămintele ce păcătuiesc împotriva milei creştine şi care pot duce la pierzanie şi pe lumea asta, şi pe lumea cealaltă.*

Te rog ca viitor socru al fiului tău şi ca preasupusul tău servitor,

Moro.

Terminând de citit scrisoarea, Suárez s-a trântit pe scaun, măcinat de sentimente contradictorii, care parcă se băteau între ele în inima lui.

López, văzând starea în care se afla tatăl lui, şi-a adunat ultimele puteri şi, strângând din dinţi de durere, s-a aruncat de pe targă la picioarele acestuia.

– López, dragule, a strigat Gaspar, de ce ai ales-o tocmai pe domnişoara Moro?

– Adu-ţi aminte, l-a întrerupt Busqueros, că dumneata însuţi ai îngenuncheat înaintea ei.

– Fiule, te iert, a zis Gaspar.

Nu e greu să ne închipuim urmarea acestei istorii. López a fost dus chiar în aceeaşi seară în casa viitorului său socru. Inés a făcut totul ca să-i grăbească însănătoşirea. Totuşi, Gaspar Suárez n-a putut uita vechile resentimente faţă de familia Moro şi, după nunta fiului său, n-a mai pierdut o clipă şi s-a întors la Cádiz.

López era deja de cincisprezece zile fericitul soţ al lui Inés. Curând avea s-o aducă la Cádiz, unde Gaspar Suárez îi aştepta cu nerăbdare.

Busqueros, încheindu-şi această importantă acţiune, a trecut la alta, care tare-i mai stătea pe inimă. Şi-a pus în gând s-o mărite pe o rudă de-ale sale, Getta Cimiento, cu tatăl meu. Frumoasa Getta se mutase deja în casa de vizavi. Am hotărât să împiedic această căsătorie.

I-am mărturisit mătuşii mele intenţiile lui Busqueros. Doamna Dalanosa s-a dus să ceară sfatul unchiului ei, venerabilul teatin Fra Jeronimo Sántez, dar acesta a refuzat categoric s-o ajute, socotind că un călugăr nu se cuvine să se amestece în treburile lumeşti şi să ia parte la treburile unei familii decât atunci când e vorba de împăcarea

celor certaţi sau de prevenirea vreunui păcat ruşinos. De toate celelalte cazuri nici nu vrea s-audă.

Lăsat numai în puterea propriilor mele mijloace, mă gândeam să mă consult cu cavalerul. Dar atunci ar fi trebuit să-i spun cine sunt, lucru pe care nu-l puteam face cu niciun chip fără a încălca regulile onoarei. Aşa că am preferat să-l supraveghez atent pe Busqueros, care, după plecarea lui Suárez, se agăţase de Toledo, deşi cu mult mai puţină insistenţă, şi în fiecare zi venea cu noaptea-n cap să întrebe dacă nu cumva cavalerul are nevoie de serviciile sale.

Când Pandesowna a ajuns în acest punct al povestirii, unul din ceata lui a venit să-i dea seamă de cele făcute până atunci şi în seara aceea nu l-am mai văzut.

ZIUA A PATRUZECI ŞI OPTA

În ziua următoare, adunându-ne cu toţii, Pandesowna nu s-a putut împotrivi rugăminţilor noastre şi a continuat:

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor [462]

L-am prevenit pe cavaler că satelitul lui e cam pisălog, dar don Roque a simţit şi singur foarte bine că de data asta trebuie să fie mai prudent. Toledo îi îngăduise să vină în casa lui şi Busqueros ştia că, pentru a-şi păstra acest drept, nu trebuia să abuzeze de el.

Într-o zi cavalerul l-a întrebat de iubirea tainică şi îndelungată a prinţului d'Arcos şi dacă femeia aceea era cu adevărat atât de încântătoare, încât reuşise să-l cucerească pe prinţ vreme atât de îndelungată.

Busqueros, luându-şi o mină serioasă, a spus:

– Excelenţa Voastră este, fără îndoială, pe deplin convins de devotamentul meu, dacă binevoieşte să mă întrebe de secretele

vechiului meu stăpân. Pe de altă parte, mă simt onorat de prea apropiata cunoştinţă a Excelenţei Voastre şi sunt sigur că uşurinţa pe care am observat-o în relaţiile voastre cu femeile nu-mi va fi nicidecum aplicată şi mie şi că Excelenţa Voastră nu doreşte s-o expună primejdiei pe sluga sa credincioasă divulgând secretul.

– *Señor* Busqueros, a răspuns cavalerul, nu te-am rugat să-mi faci un panegiric.

– Ştiu prea bine, a zis Busqueros, dar panegiricul Înălţimii Voastre se găseşte întotdeauna pe buzele celor care au avut cinstea să vă cunoască. Istoria, pe care Excelenţa Voastră a avut atâta bunăvoinţă s-o amintească, i-am povestit-o deja tânărului negustor, pe care nu de mult l-am unit pe veci cu frumoasa Inés.

– Dar n-ai terminat-o. López Suárez i-a repetat-o micului Avarito, care mi-a spus-o mie. Te-ai oprit în momentul când Frasqueta îţi spunea povestea ei în grădină, iar prinţul d'Arcos, travestit în prietena ei, se apropiase de tine spunându-ţi că ţinea să grăbească plecarea lui Cornádez şi că voia ca acesta să nu se mulţumească numai cu un pelerinaj, ci să mai rămână vreme îndelungată pentru pocăinţă într-unul din locurile sfinte.

– Excelenţa Voastră, l-a întrerupt Busqueros, are o memorie uimitoare. Într-adevăr, prealuminatul prinţ mi s-a adresat tocmai cu aceste cuvinte. Totuşi, pentru că povestea soţiei îi este deja cunoscută Excelenţei Voastre, se cuvine, pentru a fi în ordine, să trec acum la istoria soţului şi să vă povestesc în ce chip a făcut el cunoştinţă cu teribilul pelerin pe nume Hervás.

Toledo s-a aşezat, adăugând că-l invidiază pe prinţ pentru o asemenea iubită ca Frasqueta, că i-au plăcut întotdeauna femeile

îndrăzneţe şi că ea le întrecea pe toate cele pe care le cunoscuse până atunci. Busqueros a zâmbit cu înţeles, apoi a început:

Povestea lui Cornádez [463] povestita de Busqueros

Soţul Frasquetei era fiul unui burghez din Salamanca. Numele lui era un adevărat *nomen-omen* [464] . Ocupa de multă vreme o funcţie oarecare într-unul din măruntele birouri ale oraşului şi în acelaşi timp făcea comerţ *en gros*, aprovizionându-i pe cei care practicau negoţul cu amănuntul. Moştenind o avere frumoasă, a hotărât, după obiceiul celor mai mulţi dintre compatrioţi, să se dedice exclusiv trândăviei. Toată ziua nu făcea nimic altceva decât să meargă pe la biserici, prin locuri publice şi să fumeze ţigarete.

Excelenţa Voastră va spune, desigur, că, având asemenea înclinaţie spre o viaţă liniştită, Cornádez nu trebuia să se însoare cu prima diavoliţă care-i făcea cu ochiul de la fereastră. Dar tocmai în asta constă marea taină a sufletului omenesc, că nimeni dintre noi nu procedează aşa cum ar trebui. Unul crede că fericirea înseamnă înainte de toate căsnicie, toată viaţa se gândeşte pe cine să aleagă şi până la urmă moare holtei. Altul jură că n-o să se însoare niciodată şi cu toate astea ajunge să-şi schimbe nevestele precum cămăşile. Tot aşa s-a însurat şi Cornádez al nostru. La început era cel mai fericit om din lume, dar curând a început să-i pară rău, mai ales când a observat că îi stă pe cap nu numai contele de Peña Flor, ci, pe deasupra, şi umbra acestuia, care o zbughise din iad ca să-l chinuiască. Cornádez a fost cuprins de tristeţe şi nu a mai vorbit cu nimeni. Curând a cerut să i se mute patul în cabinet, unde avea scăunelul de rugăciune şi aghiasmatarul. Ziua se întâlnea rareori cu nevastă-sa şi se ducea mai des ca oricând la biserică.

Într-o zi s-a aşezat lângă un pelerin, care-l privea cu nişte ochi atât de înfricoşători, că bietul Cornádez a trebuit să iasă din biserică pe nesimţite. Seara l-a zărit din nou la promenadă şi de atunci îl întâlnea mereu şi peste tot. Oriunde se afla, privirea fixă şi pătrunzătoare a pelerinului îl apăsa pe suflet ca niciodată. Până la urmă, Cornádez, învingându-şi teama înnăscută, i-a zis:

– *Señor*, am să mă plâng alcadelui dacă nu încetezi să mă urmăreşti.

– Te urmăresc, te urmăresc, a răspuns pelerinul cu glas întunecat, ca din mormânt. Da, da, te urmăresc cei o sută de dubloni daţi pentru un cap şi omul ucis, care a murit fără ultima împărtăşanie. Ei? Am ghicit sau nu?

– Cine eşti? a întrebat Cornádez, tremurând de frică.

– Sunt un blestemat, a răspuns pelerinul, dar îmi pun nădejdea în mila Celui de Sus. Ai auzit vreodată de învăţatul Hervás?

– Parcă mi-a ajuns la urechi povestea lui, a zis Cornádez. Era un eretic, care a sfârşit trist.

– Întocmai, a răspuns pelerinul. Eu sunt fiul lui. De când am venit pe lume am fost însemnat cu pecetea blestemului, dar mi-a fost dată în schimb puterea de a descoperi semnul de pe fruntea păcătoşilor şi de a-i conduce pe drumul mântuirii. Vino cu mine, nefericită jucărie a Satanei, o să te fac să mă cunoşti mai bine.

Pelerinul l-a dus pe Cornádez în grădina părinţilor celestini [465] şi, aşezându-se cu el pe o bancă, într-una din cele mai singuratice alei, a început:

Povestea lui Diego Hervás, istorisita de fiul sau, Pelerinul Blestemat

Numele meu este Blas Hervás. Tatăl meu, Diego Hervás, trimis de tânăr la universitatea din Salamanca, s-a remarcat iute prin deosebita-i înclinaţie spre învăţătură. Curând i-a lăsat mult în urmă pe colegii lui, iar după câţiva ani ştia mai multe decât toţi profesorii. Atunci, închizându-se în cămăruţa lui cu operele celor dintâi maeştri ai tuturor ştiinţelor, şi-a pus în gând ca într-o zi gloria să le înscrie numele alături de ale lor. La dorinţa asta, după cum vezi, cu totul nemăsurată, Diego a mai adăugat încă una. A hotărât să-şi publice anonim operele şi, când valoarea lor va fi îndeobşte recunoscută, abia atunci să-şi dea la iveală numele şi într-o clipă să dobândească gloria. Înarmat cu aceste planuri, a socotit că Salamanca nu este un orizont în care steaua strălucitoare a destinului său ar putea să arunce o lumină destul de puternică, aşa că şi-a îndreptat privirile spre capitală. Acolo, fără îndoială, oamenii de geniu aveau parte de respectul ce li se cuvenea, de omagiile tuturor, de încrederea miniştrilor, ba chiar de graţia regală.

Diego îşi închipuia, deci, că numai capitala îi poate aprecia cum trebuie renumitele lui însuşiri.)[466] Tânărul nostru învăţat avea în faţa ochilor geometria lui Descartes [467] , analiza lui Harriot [468] , operele lui Fermat [469] şi Roberval [470] . Şi-a dat seama imediat că aceşti geniali, deschizând calea ştiinţei, au păşit cam nesigur. A adunat la un loc toate descoperirile lor, a adăugat concluzii la care nimeni nu se gândise până atunci şi a mai redactat nişte corectări la logaritmi, care tocmai atunci îşi făcuseră apariţia. Hervás a lucrat aproape un an la opera sa. Pe vremea aceea cărţile de geometrie se scriau numai pe latineşte; ca s-o răspândească mai uşor, Hervás şi-a scris-o pe a sa în spaniolă, iar ca să stârnească mai mult interesul general, i-a dat

titlul *Secretele dezvăluite ale analizei, împreună cu felurite cunoştinţe despre infiniturile tuturor dimensiunilor.*

Când manuscrisul a fost gata, tata tocmai ieşise din minorat şi a fost înştiinţat de tutorii săi. Aceştia i-au spus totodată că averea lui, care la început părea a se ridica la opt mii de pistoli, scăzuse, din cauza diferitelor întâmplări neprevăzute, la opt sute, care, după ce se vor scădea taxele de tutelă, îi vor fi înmânaţi imediat. Hervás a socotit că îi vor trebui exact opt sute de pistoli ca să-şi tipărească manuscrisul şi să poată ajunge la Madrid. S-a grăbit, deci, să semneze chitanţa de tutelă, a luat banii şi a dat manuscrisul la cenzură. Cenzorii de la Facultatea de Teologie au început să-i facă unele greutăţi, pentru că analiza mărimilor infinit de mici părea a duce la atomii lui Epicur, a cărui ştiinţă era condamnată de Biserică. Li s-a explicat că era vorba de cantităţi abstracte, şi nu de părticele materiale şi atunci şi-au retras obiecţiile.

De la cenzură opera a fost trimisă la tipar. Era un volum mare, *in quarto*, pentru care mai trebuiau turnate şi noi semne algebrice, ba chiar să se mărească şi presa tipografică. În felul acesta, tipărirea a o mie de exemplare costa şapte sute de pistoli. Hervás i-a dat pe toţi cu atât mai bucuros, cu cât se aştepta să obţină pentru fiecare exemplar trei pistoli, ceea ce ar fi însemnat două mii trei sute de pistoli, în beneficiu net. Deşi nu alerga neapărat după câştig, totuşi se gândea nu fără oarecare plăcere la această sumă frumuşică.

Tipărirea cărţii a durat peste şase luni. Hervás a făcut singur corectura şi munca asta plicticoasă l-a costat mai mult efort decât însăşi scrierea operei. Până la urmă, cea mai mare căruţă ce se putea găsi la Salamanca i-a adus acasă pachetele grele pe care îşi sădise gloria prezentă şi nemurirea viitoare.

A doua zi Hervás, îmbătat de bucurie şi ameţit de speranţe, şi-a încărcat opera pe opt catâri, el însuşi s-a urcat pe al nouălea şi a pornit spre Madrid. Ajuns în capitală, s-a oprit la librarul Moreno, zicându-i:

– *Señor* Moreno, aceşti opt catâri ţi-au adus nouă sute nouăzeci şi nouă de exemplare ale acestei opere, al cărei exemplar cu numărul o mie am onoarea să ţi-l înmânez. O sută de exemplare poţi să vinzi, *señor*, pentru câştigul dumitale, iar pentru celelalte fii bun să-mi dai socoteală. Mă mândresc cu gândul că tirajul meu se va epuiza în câteva săptămâni şi că va trebui să pregătesc o nouă ediţie, la care voi adăuga unele lămuriri, care mi-au venit în minte în timpul tipăririi.

Moreno a părut să se îndoiască de faptul că vânzarea va fi aşa de rapidă, dar, văzând acordul cenzorilor din Salamanca, a primit sacii cu cărţi în depozitul lui şi a pus în vitrină câteva exemplare spre vânzare. Hervás a tras la un han şi, fără a pierde vremea, s-a apucat de lămuririle pe care dorea să le adauge la ediţia a doua.

După vreo trei săptămâni matematicianul nostru a socotit că a venit vremea să se ducă la Moreno să-şi ia banii luaţi pe cărţile vândute, crezând că o să aducă acasă cel puţin o mie de pistoli. Care i-a fost mirarea, văzând că nu se vânduse până atunci nici măcar un singur exemplar. Dar a primit curând o şi mai mare lovitură, căci, întors la han, s-a văzut aşteptat de alguacilul Curţii, care i-a cerut să se urce într-o trăsură închisă şi l-a dus în Turnul Segoviei.

Părea ciudat că se proceda cu un matematician de parcă ar fi fost un deţinut politic, dar cauza era următoarea. Exemplarele puse în vitrina lui Moreno căzuseră în mâinile câtorva curioşi care veneau pe la magazinul acela. Unul din ei, citind titlul *Secretele dezvăluite ale*

analizei, şi-a zis că trebuie să fie vreun pamflet la adresa guvernului. Al doilea, examinând mai atent titlul, a adăugat cu un zâmbet răutăcios că este, fără putinţă de tăgadă, o satiră la adresa lui don Pedro de Alanyez, ministrul finanţelor, fiindcă *analyse* este anagrama numelui *Alanyez* [471] , iar partea următoare a titlului, despre infiniturile tuturor dimensiunilor, adică atât cele infinit de mici, cât şi cele infinit de mari, se aplică, evident, acestui ministru, care, într-adevăr, era din punct de vedere material infinit de mic şi infinit de gras, iar din punct de vedere moral era infinit de îngâmfat şi infinit de grosolan. Se putea conchide uşor din această glumă că toţi cei care vizitau librăria lui Moreno puteau vorbi liber despre orice şi că guvernul privea îngăduitor la această mică juntă de ironişti.

Cei care cunosc Madridul ştiu că, în unele privinţe, locuitorii de aici se ţin de clasele de sus; îi preocupă aceleaşi evenimente, împărtăşesc aceleaşi păreri, iar glumele din înalta societate trec din gură în gură pe străzi. La fel s-a întâmplat şi cu aluziile clienţilor librăriei lui Moreno. În curând toţi bărbierii şi, după ei, tot poporul le-a învăţat pe de rost. De atunci ministrul Alanyez nu mai era numit altfel decât *señor* „Analiză a infiniturilor“. Ministrul era obişnuit cu repulsia pe care o stârnise printre oameni şi nu-şi bătea capul, dar, atins de mereu repetata poreclă, l-a întrebat o dată pe secretarul lui ce înseamnă. A primit răspunsul că gluma fusese provocată de o carte de matematică ce se vindea la Moreno. Fără a mai cerceta amănuntele, ministrul a ordonat mai întâi să fie arestat autorul, apoi să fie confiscată cartea.

Hervás, neştiind care e cauza arestării sale, închis în Turnul Segoviei, fără pene de scris şi fără cerneală, neştiind nici când îi vor da drumul, şi-a zis că nu există alt mijloc mai bun pentru a-şi mai alunga plictiseala decât să-şi amintească pe rând toate cunoştinţele,

adică să-şi întipărească în minte tot ceea ce ştia din domeniul fiecărei ştiinţe. Şi atunci a constatat cu mare satisfacţie că, într-adevăr, cuprinsese întregul domeniu al ştiinţei umane şi că ar putea, asemenea lui Pico della Mirandola [472] odinioară, să facă faţă disputei *de omni scibili* [473] . Înflăcărat de dorinţa de a-şi răspândi numele în lumea învăţaţilor, şi-a pus în gând să scrie o operă în o sută de volume, care urma să cuprindă tot ceea ce ştiau oamenii pe vremea aceea. Dorea s-o publice anonim. Oamenii ar fi crezut, fără îndoială, că o asemenea operă trebuie să aparţină vreunei societăţi ştiinţifice. Atunci Hervás urma să-şi dezvăluie numele de înţelept multilateral. Trebuie să recunoaştem că puterile minţii sale erau cu totul pe potriva acestei uriaşe iniţiative. Se simţea el însuşi foarte bine şi a consacrat cu tot sufletul acestei intenţii, care-i flata cele două pasiuni ale spiritului: dragostea faţă de ştiinţă şi iubirea de sine.

În felul acesta au trecut repede vreo şase săptămâni. Într-o zi directorul închisorii l-a chemat la el. L-a găsit acolo pe primul secretar al ministrului finanţelor. Omul s-a înclinat în faţa lui cu un soi de respect şi i-a spus:

– Don Diego, ai vrut să pătrunzi în lume fără nicio călăuză, ceea ce a fost o imprudenţă destul de mare. Ţi s-a reproşat că ai folosit analiza infiniturilor pe care ai scris-o ca să-ţi baţi joc de ministrul Finanţelor. Don Pedro, pe drept mâniat, a poruncit să se ardă tot tirajul operei tale, dar, mulţumindu-se cu această satisfacţie, el binevoieşte să te ierte şi-ţi oferă postul de contador [474] în biroul lui. Ţi se vor încredinţa tot felul de socoteli, care ne dau cam multă bătaie de cap, atât sunt de încurcate. Ieşi din această închisoare, unde n-ai să te mai întorci niciodată.

Hervás s-a întristat la început, aflând că i se arseseră cele nouă sute nouăzeci şi nouă de exemplare ale operei, care-l costaseră atâtea eforturi şi alergătură, dar pentru că acum îşi plănuia atingerea gloriei pe alte căi, s-a îmbunat pe dată şi s-a dus să-şi ocupe postul oferit.

Acolo i s-au dat bilanţuri anuale, situaţii ale schimbării banilor şi alte asemenea calcule, pe care le-a dus la bun sfârşit cu o uşurinţă nemaiîntâlnită, câştigând respectul unanim al şefilor lui.

I-au plătit salariul pe patru luni înainte, ba i-au mai dat şi o locuinţă într-o casă a ministerului.

Când a rostit aceste ultime cuvinte, ţiganul a fost chemat la treburile cetei sale, aşa că a trebuit să ne amânăm potolirea curiozităţii pentru a doua zi.

ZIUA A PATRUZECI ŞI NOUA

Ne-am adunat în grotă dis-de-dimineaţă. Rebecca a început prin a spune că Busqueros îşi croise povestirea cu multă iscusinţă.

– E un intrigant ordinar, a declarat ea. Ca să-l înspăimânte pe Cornádez, ar fi fost în stare să bage în poveste şi strigoi înfăşuraţi în giulgiuri, făcând asupră-i o impresie de moment, care ar fi cedat după câteva zile de chibzuială. Dar Busqueros procedează altfel: se căzneşte să-l influenţeze numai cu vorbele. Cu toţii cunoaştem istoria ateului Hervás. Iezuitul Granada [475] a trecut-o în notele la opera sa. Pelerinul Blestemat se dă drept fiul lui ca să-l umple şi mai mult de groază pe bietul Cornádez.

– Te cam grăbeşti cu judecata asta, i-a răspuns bătrânul staroste. Pelerinul putea fi cu adevărat fiul ateului Hervás, iar faptele de care vorbeşti n-ai să le găseşti, n-am nicio îndoială, în legenda de care pomeneşti. Acolo nu se găsesc decât unele amănunte despre moartea lui Hervás. Dar ai răbdare şi ascultă istoria până la capăt.

Urmarea istoriei lui Diego Hervás, povestita de fiul sau, Pelerinul Blestemat

Hervás a fost deci pus în libertate, asigurându-i-se şi mijloace de trai. Ce i se dăduse de făcut nu-i lua decât vreo câteva ore de dimineaţă, aşa că putea să se consacre în voie îndeplinirii marilor sale planuri, încordându-şi toate forţele geniului său, cu sprijinul întregii ştiinţe pe care o poseda. Poligraful nostru dornic de slavă a hotărât să alcătuiască despre fiecare ştiinţă câte un volum în octavo [476] . Observând că vorbirea este însuşirea deosebită a omului, primul volum l-a consacrat gramaticii generale. A trecut în el paradigme gramaticale, nemaipomenit de variate, cu ajutorul cărora se exprimă în fiecare limbă diferitele părţi de vorbire şi se dau forme diferite elementelor gândirii.

Apoi, trecând de la gândirea interioară a omului la noţiunile pe care obiectele înconjurătoare le sugerează, Hervás a consacrat volumul al doilea istoriei naturale în general. Pe al treilea, zoologiei, adică ştiinţei despre animale; pe al patrulea, ornitologiei, adică ştiinţei despre păsări; pe al cincilea, ihtiologiei, adică ştiinţei despre peşti; pe al şaselea, entomologiei, adică ştiinţei despre insecte; pe al şaptelea, scolecologiei [477] , adică ştiinţei despre viermi; pe al optulea, cochiliologiei, adică ştiinţei despre scoici; pe al nouălea, botanicii; pe al zecelea, geologiei, adică ştiinţei despre compoziţia Pământului; pe al unsprezelea, litologiei [478] , adică ştiinţei despre pietre; pe al doisprezecelea, orictologiei [479] , adică ştiinţei despre fosile; pe al treisprezecelea, metalurgiei, adică artei extragerii şi prelucrării mineralelor; pe al patrusprezecelea, docimasticii [480] , adică ştiinţei verificării aceloraşi minerale.

În continuare, Hervás a trecut iar la om. Volumul al cincisprezecelea cuprindea fiziologia, adică ştiinţa despre corpul omenesc; al şaisprezecelea, anatomia, al şaptesprezecelea, miologia, adică ştiinţa despre muşchi; al optusprezecelea, osteologia; al nouăsprezelea, neurologia; al douăzecilea, flebologia, adică ştiinţa despre artere.

Volumul cu numărul 21 era consacrat medicinei generale; cel cu numărul 22, nosologiei, adică ştiinţei despre boli; următorul, etiologiei, adică ştiinţa despre cauzele bolilor; iar al douăzeci şi patrulea, patologiei, adică ştiinţei despre suferinţele pe care le provoacă bolile; apoi urmau 25 – simptomatologiei (cunoaşterea simptomelor); 26 —clinica, adică ştiinţa despre modurile de tratare a bolnavilor în spitale; 27— terapeutica, adică ştiinţa vindecării (cea mai grea dintre toate); 28 – dietetica sau cunoaşterea modurilor de hrănire; 29 – igiena, adică arta de păstrare a sănătăţii; 30 – chirurgia; 31 – farmacia; 32 – medicina veterinară.

Urma apoi volumul cu numărul 33, cuprinzând fizica generală; 34 cuprindea fizica particulară; 35, fizica experimentală; 36, meteorologia; 37, chimia. După acestea veneau la rând ştiinţele greşite, izvorâte din chimie, şi anume: volumul cu numărul 38, cuprinzând alchimia [481] , şi apoi 39, cuprinzând filozofia ermetică. [482]

După ştiinţele naturii urmau altele, izvorâte din starea de război, despre care se spunea că este, de asemenea, înnăscută la om, de aici, volumul 40 cuprindea strategia sau arta conducerii războiului; 41, castrometarea, adică ştiinţa construirii taberelor; 42, ştiinţa despre fortificaţii; 43, războiul în subterane, adică ştiinţa despre mine şi săparea pământului; 44, pirotehnia; 45, balistica, adică ştiinţa lansării corpurilor grele. Ce-i drept, artileria a dat la o parte această ultimă

ştiinţă, dar Hervás, ca să zic aşa, a reînviat-o prin cercetări savante asupra maşinilor folosite în Antichitate.

Trecând la artele cultivate în timp de pace, Hervás a consacrat volumul al 46-lea arhitecturii civile; pe al 47-lea, arhitecturii navale; pe al 48-lea, construirii corăbiilor; pe al 49-lea, navigaţiei.

După acestea, tratând mai departe omul, ca unitate componentă a societăţii, în volumul cu numărul 50 a pus jurisprudenţa; în 51, dreptul civil; în 52, dreptul penal; în 53, dreptul politic; în 54, istoria; în 55, mitologia; în 56, cronologia; în 57, biografia; în 58, arheologia, cunoaşterea antichităţilor; în 59, numismatica; în 60, heraldica; în 61, diplomatica, adică ştiinţa despre citirea vechilor documente; în 62, diplomaţia, adică ştiinţa trimiterii soliilor şi a rezolvării problemelor politice; în 63, idiomatologia, adică ştiinţa generală despre toate limbile, şi în 64, bibliografia, adică ştiinţa despre manuscrise, cărţi şi ediţii.

Apoi, întorcându-se la noţiunile filozofice abstracte, a consacrat volumul 65 logicii; pe 66, retoricii, pe 67, eticii, adică ştiinţei morale; pe 68, esteticii, adică analizei impresiilor pe care le căpătăm cu ajutorul simţurilor.

Volumul 69 cuprindea teozofia, adică ştiinţa despre înţelepciunea divină; 70, teologia; 71, dogmatica; 72, topica polemicii, mai exact cunoaşterea punctelor de vedere într-o dispută; 73, ascetica, adică teoria exerciţiilor evlavioase în cea mai înaltă exaltare a spiritului; 74, exegeza, adică expunerea cărţilor *Sfintei Scripturi*; 75, hermeneutica, adică explicarea acestor cărţi; 76, scolastica, adică arta demonstraţiei în deplină independenţă faţă de bunul-simţ, şi 77, teologia misticii, adică panteismul [483] spiritualismului. [484]

De la teologie Hervás a trecut, poate cu prea puţin curaj, în volumul al 78-lea, la oneirocritică, adică ştiinţa explicării viselor. Acest volum era dintre cele mai captivante. Hervás arăta în el în ce mod iluziile mincinoase şi seci au guvernat lumea secole de-a rândul. Căci ne convingem din istorie că visul despre vacile slabe şi grase a schimbat orânduirea Egiptului, în care de atunci pământurile arendate au devenit proprietatea faraonilor. [485]

Cinci sute de ani mai târziu îl vedem pe Agamemnon povestindu-şi visul grecilor adunaţi [486] . În sfârşit, la şase veacuri după cucerirea Troiei, explicau visurile chaldeenii din Babilon şi Oracolul din Delfi.

Volumul 79 cuprindea ornitomanţia, adică arta prevestirii după zborul păsărilor, folosită cu deosebire de haruspicii toscani [487] . Seneca ne-a transmis ştiri despre ceremoniile lor.

Volumul 80, mai savant decât altele, cuprindea primele începuturi ale magiei, până în vremea lui Zoroastru [488] şi Ostanes [489] . Se găsea în el istoria acestei nefericite ştiinţe, care, spre ruşinea veacului nostru, a a profanat începutul lui şi nici până azi nu este respinsă pe deplin.

Volumul 81 era consacrat Cabalei şi diferitelor feluri de ghicire, ca de pildă: rabdomanţia, adică ghicitul viitorului cu ajutorul bastonaşelor aruncate, chiromanţia [490] , geomanţia [491] , hidromanţia [492] şi altele asemenea.

După toate aceste rătăciri, Hervás a trecut brusc la adevărurile cele mai indiscutabile. Astfel, volumul 82 cuprindea geometria; 83, aritmetica; 84, algebra; 85, trigonometria; 86, stereotomia, adică ştiinţa tăierii corpurilor de piatră; 87, geografia; 88, astronomia, împreună cu falsul ei rod, cunoscut sub numele de astrologie.

În volumul 89 a pus mecanica; în 90, dinamica, adică ştiinţa despre forţele care acţionează; în 91 statica, adică ştiinţa despre forţele care rămân în stare de echilibru; în 92, hidraulica [493] ; în 93, hidrostatica [494] ; în 94, hidrodinamica [495] ; în 95, optica şi ştiinţa despre perspectivă; în 96, dioptrica [496] ; în 97, catoptrica [497] ; în 98, geometria analitică [498] ; în 99, primele noţiuni de calcul diferenţial; în sfârşit, volumul cu numărul 100 cuprindea analiza [499] , care, după Hervás [500] , era ştiinţa ştiinţelor şi ultima limită la care putea ajunge mintea omenească. [501]

Cunoaşterea profundă a o sută de ştiinţe diferite ar putea să pară cuiva ca depăşind forţele intelectuale ale unui om. Totuşi, nu încape îndoială că Hervás a scris câte un volum pentru fiecare dintre aceste ştiinţe, începând cu istoria ştiinţei respective şi încheind cu observaţii pline de adevărată pătrundere asupra modurilor de îmbogăţire şi – ca să zic aşa – de lărgire în toate direcţiile a limitelor cunoaşterii omeneşti.

Hervás a reuşit să ducă totul la bun sfârşit datorită economisirii timpului şi unei mari ordini în modul de a-l folosi. Se scula o dată cu zorile şi se pregătea de lucru, cântărind mai întâi cele ce avea să scrie în acea zi. Se ducea la ministru cu o jumătate de oră înaintea celorlalţi şi aştepta clopoţelul, care suna începutul zilei de lucru, cu pana în mână şi cu capul liber de orice gânduri în legătură cu marea lui operă. Când bătea ora îşi începea socotelile şi le încheia cu o repeziciune rar întâlnită.

Apoi se ducea la librarul Moreno, a cărui încredere se pricepuse s-o câştige, îşi lua cărţile de care avea nevoie şi se întorcea acasă. După o clipă ieşea să mănânce ceva, după care se întorcea şi lucra până la opt seara. După lucru, bătea mingea cu băieţii din vecini, bea o

ceaşcă de ciocolată şi se ducea la culcare. Duminicile şi le petrecea în aer liber, făcând planuri pentru săptămâna următoare.

În felul acesta Hervás a putut să lucreze cam trei mii de ore pe an la opera sa universală, ceea ce după cincisprezece ani însuma patruzeci şi cinci de mii de ore. Iar toată munca a fost încheiată în aşa fel încât nimeni la Madrid nici nu bănuia ce face Hervás, fiindcă acesta nu intrase în vorbă cu nimeni, nu amintise nimănui de opera sa, vrând să uimească dintr-odată lumea prin imensa sa erudiţie. Când şi-a terminat lucrarea, tocmai împlinea treizeci şi nouă de ani şi s-a bucurat că-l începe pe al patruzecilea aureolat de farmecul neobişnuit al gloriei.

Obişnuinţa cu lucrul continuu, susţinută de speranţă, fusese pentru el cea mai plăcută tovărăşie, care-i umpluse toate clipele vieţii. Acum pierduse totul, iar plictiseala, pe care n-o cunoscuse până atunci, a început să-l supere. Această stare, cu totul nouă pentru Hervás, se vedea din comportamentuk lui. Nu mai căuta singurătatea şi putea fi văzut prin toate locurile publice. Uneori părea că vrea să oprească trecătorii, dar, necunoscând pe nimeni şi nefiind obişnuit să poarte o discuţie cu cineva, se retrăgea fără să scoată o vorbă. Se bucura, totuşi, la gândul că în curând întregul Madrid îl va cunoaşte, îl va căuta şi va vorbi numai despre el.

Chinuit de dorinţa de a se distra, Hervás a hotărât să-şi viziteze locurile natale, un orăşel prăpădit pe care spera să-l acopere de glorie. De cincisprezece ani nu-şi îngăduise alt amuzament decât jocul cu mingea, în tovărăşia ştrengarilor de pe strada lui. Acum se bucura că putea să se joace în voie pe meleagurile unde-şi petrecuse copilăria.

Înainte de plecare a mai dorit, totuşi, să-şi plimbe privirea pe cele o sută de tomuri, aranjate pe o singură masă mare. A încredinţat, deci, manuscrisul unui legător de cărţi, cerându-i să înscrie pe cotorul fiecărui volum titlurile diferitelor ştiinţe şi cifrele de ordine, începând de la unu, pe „Gramatica generală“, până la o sută, pe „Analiză“. După trei săptămâni, legătorul i-a adus cărţile; masa pentru ele era deja pregătită. Hervás a înşirat cele o sută de tomuri, iar pe celelalte, cuprinzând ciorne şi copii, a fost bucuros să le arunce pe foc. Apoi a închis uşa cu zăvorul, şi-a pus pe el pecetea şi a plecat în Asturia.

Într-adevăr, văzându-şi locurile natale, Hervás a încercat mult aşteptata plăcere. Mii de dulci amintiri nevinovate îl făceau să-i ţâşnească din ochi lacrimi de bucurie, al căror izvor părea să fi secat după douăzeci de ani de muncă grea şi istovitoare. Poligraful nostru şi-ar fi petrecut bucuros restul vieţii în orăşelul natal, dar opera de o sută de volume îl chema la Madrid. Se întoarce deci în capitală, găseşte pecetea neatinsă pe uşă, o deschide şi... nu-i vine să-şi creadă ochilor: cele o sută de tomuri zăceau rupte în bucăţi, scoase din coperte, cu foile răvăşite şi aruncate pe duşumea. Văzând spectacolul acesta teribil, l-a apucat ameţeala. A căzut printre rămăşiţele operei sale, pierzându-şi simţirea.

Ce se întâmplase? Înainte Hervás nu mânca acasă, aşa că şobolanii, atât de numeroşi prin alte case din Madrid, nu aveau ce să caute în locuinţa lui. Dar altfel stăteau lucrurile când s-au adus în încăpere o sută de tomuri încărcate de clei proaspăt şi când în aceeaşi zi proprietarul a părăsit locuinţa. Şobolanii ispitiţi de mirosul de clei, îndemnaţi şi de liniştea locuinţei, s-au adunat puzderie şi au năpădit bietele cărţi, răsturnându-le, rupându-le şi rozându-le. Venindu-şi puţin în fire, Hervás l-a zărit pe unul din aceşti mici monştri trăgând

în gaura lui ultimele pagini ale „Analizei“ sale. Până atunci nu se lăsase niciodată pradă mâniei, dar acum nu s-a mai putut stăpâni, s-a aruncat spre jefuitorul geometriei sale transcendentale, l-a trăsnit cu capul de perete şi apoi a căzut iar leşinat. Venindu-şi pentru a doua oară în simţiri, a strâns cum a putut hârţoagele împrăştiate prin odaie, le-a aruncat într-o ladă, apoi s-a aşezat pe ea, lăsându-se pradă celor mai amare gânduri. Curând a început să tremure: bietul savant s-a îmbolnăvit de febră galbenă, cu fierbinţeli şi o stare de totală apatie. Repede au fost chemaţi doctorii.

În acest moment al povestirii, ţiganul a fost nevoit să se întoarcă iar la treburile cetei sale, lăsând urmarea pentru a doua zi.

ZIUA A CINCIZECEA

A doua zi, starostele, văzându-ne adunaţi, a început povestea...

Urmarea istoriei lui Diego Hervás, povestita de fiul sau, Pelerinul Blestemat

Hervás, cu gloria roasă de şobolani, părăsit de medici, a găsit îngrijire la o femeie care-l vizita în timpul bolii. Ea s-a străduit cât a putut şi în curând criza a trecut, iar bolnavul a revenit la viaţă. Se numea Marica, era o fată de vreo treizeci de ani, care venea la el de milă ca să-l îngrijească, răsplătindu-l astfel pentru bunăvoinţa cu care Hervás îl trata pe tatăl ei, cizmar din vecinătate, cu care mai stătea seara de vorbă. Însănătoşit, Hervás s-a simţit dator să-şi arate recunoştinţa.

– Marico, i-a zis el, mi-ai salvat viaţa şi acum îmi îndulceşti clipele însănătoşirii. Spune-mi, ce pot face pentru tine?

– Ai putea, *señor*, să mă faci fericită, răspunse ea, dar nu îndrăznesc să spun în ce chip.

– Spune, a întrerupt-o Hervás, şi fii sigură că am să fac tot ce-mi stă în putere.

– Şi dacă, a zis Marica, dacă te-aş ruga să te-nsori cu mine?

– Da, cu cea mai mare plăcere, din toată inima, a răspuns Hervás. Ai să-mi dai de mâncare când am să fiu sănătos, ai să mă îngrijeşti pe timp de boală şi ai să-mi aperi avutul de şobolani, dacă aş pleca pentru o vreme de-acasă. Da, Marico, am să mă-nsor cu tine când vrei tu şi, cu cât mai repede, cu atât mai bine.

Cu puterile încă nerefăcute, Hervás a deschis lada în care aruncase rămăşiţele enciclopediei sale. Vrând să mai strângă câteva din hârţoagele îngrămădite acolo, răul a recidivat şi l-a slăbit serios. Când, în sfârşit, s-a înzdrăvenit, s-a şi dus la ministrul finanţelor, declarându-i că muncise destul cincisprezece ani şi reuşise să pregătească elevi care sunt în stare să-l înlocuiască, dar că îşi cam zdruncinase sănătatea şi roagă să fie eliberat de serviciu şi să i se dea o pensie viageră egală cu jumătate din leafă. În Spania nu e greu să ai parte de acest gen de bunăvoinţă, aşa că Hervás a căpătat cele cerute şi s-a însurat cu Marica.

De atunci savantul nostru şi-a schimbat total modul de viaţă. A închiriat o locuinţă într-un cartier mai lăturalnic al oraşului, hotărând să nu se mişte din casă până ce n-o să refacă cele o sută de volume. Şobolanii mâncaseră toată hârtia lipită de cotoarele cărţilor şi lăsaseră jumătăţi de foi, şi acelea stricate de tot. Dar Hervás, înzestrat cu o memorie nemaipomenită, a reuşit să le aducă treptat în aceeaşi stare de la început. Aşa a pornit să-şi definitiveze pentru a doua oară opera. În acelaşi timp a mai înfăptuit o operă de cu totul alt gen. Marica m-a adus pe lume pe mine, Pelerinul Blestemat. Ah, din păcate, ziua naşterii mele a fost o solemnitate în ţinuturile

infernului. Flăcările veşnice ale acestui loc înspăimântător s-au aprins cu o nouă strălucire, iar diavolii au sporit chinurile celor blestemaţi, ca să se poată bucura o dată mai mult de urletele lor.

Rostind aceste ultime cuvinte, pelerinul a părut a se fi cufundat într-o adâncă disperare, s-a pornit pe plâns şi, adresându-i-se lui Cornádez, i-a zis:

– Azi nu mai sunt în stare să povestesc nimic. Vino aici mâine, la aceeaşi oră, dar să nu care cumva să nu vii, căci e vorba de mântuirea sau pierzania ta.

Cornádez s-a întors acasă cu sufletul copleşit de spaimă; în timpul nopţii, răposatul Peña Flor l-a trezit iarăşi, numărându-i la ureche dublonii, de la primul până la al o sutălea. A doua zi s-a dus în grădina părinţilor celestini şi l-a găsit acolo pe pelerin, care-şi continuă povestea:

– După venirea mea pe lume, mama n-a mai trăit mult. Hervás ştia ce sunt prietenia şi dragostea numai din descrierea acestor sentimente, cuprinsă în tomul al 67-lea al operei sale. Pierderea soţiei i-a dovedit însă că şi el este făcut pentru prietenie şi dragoste. În realitate, de data asta a fost cuprins de o tristeţe mai mare decât atunci când şobolanii îi distruseseră opera de o sută de volume. Mica locuinţă a lui Hervás se cutremura de ţipetele mele. Nu era chip să mai fiu lăsat acolo. Bunicul meu, cizmarul Maranon, m-a primit la el, fericit că-şi ţine în casă nepotul, care este fiu de contador şi de nobil.

Bunicul, un vrednic meşteşugar, ducea o viaţă onorabilă. M-a trimis la şcoli, iar când am împlinit doisprezece ani, mi-a făcut nişte haine frumoase şi mi-a îngăduit să-mi port trândăveala fără griji pe străzile Madridului. Socotea că fusese destul de răsplătit pentru truda sa,

câtă vreme putea spune *Mio nieto el hijo del contador*, adică „Nepotul meu, fiul contadorului“. Dar, dă-mi voie să mă-ntorc la tatăl meu şi la soarta lui tristă, bine-cunoscută. Fie să slujească de exemplu şi învăţătură pentru cei lipsiţi de Dumnezeu!

Opt ani la rând Diego Hervás a reparat paguba pe care i-o făcuseră şobolanii. Opera era aproape gata, dar tocmai atunci ziarele străine care i-au căzut în mâini relatau că în ultimii ani ştiinţele făcuseră un mare salt înainte. Hervás a oftat la gândul că urma să mai aibă de lucru, dar nu voia ca opera lui să fie incompletă, aşa că a mai adăugat la fiecare ştiinţă noile descoperiri. Treaba asta i-a mai răpit patru ani. A petrecut aşadar aproape doisprezece ani, neieşind din casă şi tot meşterind fără încetare la opera vieţii sale.

Traiul sedentar i-a ruinat sănătatea. A început să simtă dureri în şale, paralizie în coaste, nisip în vezică şi, pe deasupra, avea şi podagră. În schimb, enciclopedia sa într-o sută de volume era gata. Hervás l-a poftit la el pe librarul Moreno, fiul aceluiaşi Moreno care-i pusese cândva în vitrină spre vânzare nefericita „Analiză“, zicându-i:

– *Señor* Moreno, ai aici o sută de tomuri, care cuprind întregul domeniu al cunoştinţelor umane. Enciclopedia asta o să facă cinste firmei dumitale, ba pot chiar să spun, întregii Spanii. Nu cer nicio plată pentru manuscris, fii bun numai şi tipăreşte-o, pentru ca memorabila mea operă să nu se piardă cu totul.

Moreno a luat pe rând volumele, le-a examinat cu atenţie şi i-a spus:

– Bucuros mă apuc de tipărirea acestei opere, dar trebuie, don Diego, s-o scurtezi la douăzeci şi cinci de volume.

– Lasă-mă în pace! a strigat Hervás mâniat din cale-afară, lasă-mă, du-te la prăvălia dumitale şi tipăreşte broşurele romanţioase sau savantlâcuri prosteşti, care acoperă Spania de ruşine. Lasă-mă cu piatra mea la vezică şi cu geniul meu, pe care, dacă omenirea ar şti să-l descopere, m-ar înconjura cu toată cinstea şi consideraţia. De acum nu mai cer nimic de la oameni şi cu atât mai puţin de la librari. Lasă-mă-n pace!

Moreno a plecat, iar Hervás nu şi-a mai putut stăpâni disperarea. Avea mereu în faţa ochilor cele o sută de volume, copiii geniului său, concepuţi cu plăcere, dar născuţi în dureri, care-i luminaseră viitorul cu speranţe şi acum se cufundau în valurile uitării. Şi-a dat seama că-şi irosise întreaga viaţă şi-şi distrusese existenţa, atât cea prezentă, cât şi cea viitoare. Atunci mintea lui, exersată în pătrunderea tainelor naturii, în faţa nenorocirii s-a întors spre aprofundarea prăpastiei nefericirilor omeneşti şi, măsurând această adâncime, Hervás a descoperit peste tot numai răul, în afară de rău n-a mai văzut nimic altceva, aşa că a strigat în sinea sa: „Creator al răului, cine eşti tu oare?“

Hervás însuşi s-a cutremurat la acest gând şi a hotărât să chibzuiască dacă răul, ca să existe, trebuie să fie creat. Apoi a început să se gândească la întrebare din alt punct de vedere. S-a întors la forţele naturii, atribuindu-i materiei energia care i se părea că lămureşte totul, fără să fie nevoie de aprobarea Creatorului. [502]

În privinţa omului şi a animalelor, a atribuit începutul existenţei lor acidului care se năştea şi care, fermentând materia, îi dădea forme solide, aproape la fel cum acizii cristalizează bazele alcaline [503] şi terestre în poligoane semănând unele cu altele. A socotit materiile spongioase, emanate de arborii umezi, ca o verigă care leagă

cristalizarea răşinilor naturale cu proliferarea plantelor şi animalelor şi care dovedeşte, dacă nu identitatea acestor procese, atunci cel puţin prea stricta lor asemănare.

Plin de învăţătură, Hervás a destrămat cu uşurinţă falsul sistem al dovezilor sofistice, care tinde către rătăcirea minţilor mai puţin active. Aşa a aflat că, de pildă, catârii, moştenind ceva de la două specii de animale, pot fi comparaţi cu sărurile ce se nasc din bazele amestecate, a căror cristalizare nu este clară. Reacţia unor minerale, care fac spumă în contact cu acizii, i se părea a-i aminti fermentaţia plantelor vâscoase [504] ; această ultimă fermentaţie o socotea ca început al vieţii, care, din lipsa unor împrejurări favorabile, nu s-a putut dezvolta suficient.

Hervás a observat că, în timpul formării lor, cristalele se depun în părţile cele mai luminate ale vasului şi că se descompun greu la întuneric. Dar pentru că lumina favorizează şi plantele, a socotit, deci, fluidul luminos ca unul din elementele din care se compune acidul universal, care înviorează natura. A văzut, de asemenea, că lumina, după o vreme, înroşeşte hârtia albastră [505] şi acesta era încă un motiv de a considera lumina un acid. [506]

Hervás ştia că la o asemenea latitudine, în apropiere de poli, în lipsa unei călduri suficiente, sângele este expus la alcalinizare şi că, pentru a preveni această situaţie, trebuie să se consume acizi. De aici a dedus că acidul poate înlocui în unele cazuri căldura şi că aceasta din urmă trebuie să fie un fel de acid sau cel puţin unul din elementele acidului universal.

Hervás ştia că tunetele acresc vinul şi-i provoacă fermentaţia. Citise în Sanchoniaton că la începutul lumii tunete puternice au dat viaţă

primelor fiinţe [507] şi nefericitul nostru savant nu s-a temut să se bazeze pe această cosmogonie păgână ca să afle că materia trăsnetului a putut pune în mişcare aluatul primordial, infinit de divers, dar neschimbător în reproducerea aceloraşi forme.

Hervás, străduindu-se să pătrundă tainele creaţiei, ar fi trebuit să aducă slavă Creatorului şi bine ar fi făcut; dar îngerul lui păzitor l-a părăsit şi spiritul lui, ameţit de morga ştiinţei, l-a aruncat fără apărare în nebuniile duhurilor înalte, care, în căderea lor, duc lumea la pierzanie.

Ce păcat! În timp ce Hervás îşi ridica ideile sale greşite deasupra sferei înţelegerii umane, o pierdere apropiată îi ameninţa învelişul de muritor. Peste toate acestea, alte boli mai grele l-au doborât. Dureri de nespus au început să-i sfâşie şalele, paralizia i-a cuprins piciorul drept, o piatră zgrunţuroasă la rinichi i-a rănit vezica, chiragra [508] i-a strâmbat degetele mâinii stângi şi a început să-i atace şi mâna dreaptă, iar la urmă cea mai neagră ipohondrie i-a distrus puterile sufleteşti şi trupeşti totodată. Îi era teamă de martorii decăderii sale, a refuzat strădaniile mele şi n-a vrut să mă mai vadă. Un biet invalid bătrân îşi adunase ultimele puteri ca să-l ajute. Dar când nici acesta n-a mai putut, tata a fost nevoit să-mi accepte prezenţa.

Curând, bunicul meu, Maranon, s-a îmbolnăvit de friguri. A zăcut numai vreo cinci zile şi, pe patul morţii, m-a chemat la el şi mi-a zis:

– Blas, dragul meu Blas, vreau să te binecuvântez pentru ultima oară. Te-ai născut dintr-un tată învăţat, căruia bine ar fi fost dacă cerul i-ar fi dăruit mai puţină ştiinţă de carte. Din fericire pentru tine, eu, bunicul tău, sunt un om simplu, în fapte şi în credinţă, şi te-am crescut în aceeaşi simplitate. Nu te lăsa ameţit de tatăl tău. De câţiva

ani el nu se mai gândeşte deloc la religie şi mulţi ar fi ereticii care nu s-ar ruşina de părerile lui. Blas, dragule, nu te încrede în înţelepciunea omenească; peste câteva clipe eu voi fi mai înţelept decât toţi filozofii. Te las, Blas, fii binecuvântat! Şi şi-a dat sufletul.

I-am închis pleoapele şi m-am întors la tata, pe care nu-l mai văzusem de patru zile. În vremea asta, bătrânul invalid murise şi el, iar câţiva călugări milostivi s-au ocupat de mormântul lui. Ştiam că tata e singur şi voiam să-l îngrijesc, dar, când am intrat la el, un spectacol neobişnuit mi-a izbit privirea şi m-am oprit în tindă, copleşit de o nespusă spaimă.

Tata îşi scosese hainele şi se înfăşurase cu un cearşaf semănând a giulgiu. Stătea cu ochii pironiţi la soarele care apunea. După o clipă s-a ridicat zicând:

– Tu, astru, care-ţi trimiţi pentru ultima oară razele pâlpâinde spre ochii mei, de ce ai luminat ziua naşterii mele? Vrut-am eu oare să vin pe lume? Şi de ce am mai venit? Oamenii m-au convins că am suflet şi m-am ocupat de modelarea sufletului, cu preţul trupului meu. Trudit-am cu mintea mea, dar şobolanii mi-au devorat opera, iar librarii mi-au dispreţuit-o. Nu va mai rămâne nimic din mine, muri-voi fără să las vreo urmă, de parcă nici nu m-aş fi născut. O, neant, înghite-ţi prada!

Hervás s-a mai luptat o vreme cu asemenea gânduri întunecate, apoi a luat o cană, ce părea a fi plină cu un vin vechi, şi-a înălţat ochii spre cer şi a rostit:

– Doamne, dacă eşti undeva, ai milă de sufletul meu, dacă-l am!

A băut până la fund, apoi a pus cana pe masă, apăsându-şi mâna pe inimă, de parcă ar fi simţit dureri de nesuportat. Alături pregătise o altă masă, plină cu perne. Hervás s-a întins pe ele, şi-a încrucişat mâinile pe piept şi n-a mai scos o vorbă.

Ai să te miri că, văzând aceste pregătiri de sinucidere, nu m-am repezit să văd ce era în cană şi n-am strigat după ajutor.

Astăzi mă mir şi eu de asta. Dar mi-amintesc bine: parcă un fel de forţă supranaturală mă înţepenise pe loc, că nu mai puteam face nicio mişcare. Numai părul mi se ridicase în cap de spaimă.

Călugării care-l înmormântaseră pe invalidul nostru au venit să-l vadă pe tata. Când l-au zărit, întins pe masă şi înfăşurat în cearşaf, m-au întrebat dacă a murit. Le-am răspuns că nu ştiu. Atunci, m-au întrebat cine l-a înfăşurat în giulgiu. Le-am spus că a făcut-o singur. S-au uitat la el şi, într-adevăr, l-au găsit fără viaţă. Au luat cu ei cana căzută jos, cu restul din ea, ca să se convingă dacă nu sunt urme de otravă, apoi au ieşit dând semne de indignare şi m-au lăsat abătut din cale-afară. Au venit apoi oameni de prin vecini, mi-au pus aceleaşi întrebări şi au plecat, spunând:

– A murit aşa cum a trăit, mormântul lui nu e treaba noastră.

Am rămas singur cu răposatul. Mi-am pierdut cu totul curajul şi, odată cu el, puterea de simţire şi de judecată. M-am aruncat pe scaunul în care până nu demult şezuse tata şi am căzut iar în amorţeală.

În timpul nopţii, cerul s-a acoperit de nori, iar o furtună neaşteptată a deschis fereastra odăii. Un fulger albăstrui a trecut pe lângă mine, cufundând apoi încăperea într-o şi mai mare întunecime. În

întunericul acesta parcă zăream nişte forme fantastice, trupul tatălui meu scotea un geamăt prelung, pe care ecoul îl purta departe în văzduh. Am vrut să mă ridic, dar nu mă puteam mişca. Fiori de gheaţă îmi treceau prin mădulare, sângele a început să-mi zvâcnească aprins în vine, vedenii ciudate îmi jucau pe dinainte, somnul punea tot mai mult stăpânire pe întreaga-mi fiinţă.

Deodată am sărit în sus: am văzut şase lumânări mari de ceară, aprinse în jurul trupului tatălui meu, şi un om stând în faţa mea, parcă aşteptând să mă trezesc. Avea o ţinută zveltă, maiestuoasă. Era înalt de statură, părul negru, puţin cârlionţat, îi cădea pe frunte. Privirea, iute şi pătrunzătoare, părea, totuşi, blândă şi plăcută. Era înveşmântat într-o mantie cenuşie, cu guler alb presat, cam aşa cum se îmbracă micii nobili de ţară.

Necunoscutul, văzând că m-am trezit, mi-a zâmbit politicos şi mi-a zis:

– Fiul meu, aşa am să-ţi spun, căci te consider ca şi când deja mi-ai aparţine, Dumnezeu şi oamenii te-au părăsit, iar pământul se va închide în curând în urma acestui înţelept care ţi-a dat viaţă. Dar să ştii că nu te vom părăsi niciodată.

– *Señor*, i-am răspuns, zici că Dumnezeu şi oamenii m-au părăsit. În privinţa oamenilor – ai dreptate, cred însă că Dumnezeu nu-şi poate părăsi niciodată vreuna din creaturile sale.

– Într-un fel, vorba ta nu e fără temei, m-a întrerupt necunoscutul, altă dată o să te lămuresc mai bine. Dar până atunci, ca să te convingi cât de mult ne ocupăm de tine, primeşte punga asta cu o mie de pistoli. Un tânăr are şi el pasiunile lui, deci trebuie să aibă şi mijloace de a şi le satisface. Să nu faci economii, poţi conta oricând pe noi.

Rostind aceste vorbe, necunoscutul a bătut din palme şi, îndată, şase oameni mascaţi au ridicat trupul lui Hervás. Lumânările s-au stins şi întunericul a cuprins iar încăperea. N-am mai rămas mult acolo. Pe dibuite, am ajuns la uşă, am ieşit în stradă şi abia când am văzut cerul plin de stele am răsuflat uşurat. Cei o mie de pistoli, pe care-i simţeam în buzunar, m-au făcut să-mi recapăt curajul. Am străbătut tot Madridul până la capătul grădinii Prado; ajungând în colţul unde mai târziu a fost pusă marea statuie a Cibelei [509] , m-am întins pe o bancă şi curând am adormit adânc.

La acest punct al povestirii, ţiganul ne-a rugat să-i îngăduim a amâna urmarea istoriei pentru a doua zi şi, într-adevăr, în ziua aceea nu l-am mai văzut.

ZIUA A CINCIZECI ŞI UNA

Ne-am adunat la ora obişnuită. Rebecca i-a mărturisit starostelui că istoria lui Diego Hervás, deşi îi e oarecum cunoscută, a mişcat-o puternic.

– Eu cred, totuşi, a adăugat ea, că prea s-a pus mult suflet pentru înşelarea sărmanului soţ, care putea fi mult mai uşor păcălit în alt chip. Sau poate că i s-a povestit lui Cornádez istoria ateului tocmai ca să-l înfricoşeze şi mai tare, cu toate că, şi aşa, era încremenit de frică.

– Dă-mi voie, a răspuns starostele, să-ţi atrag atenţia că te cam pripeşti în a-ţi da cu părerea despre minunatele aventuri pe care am cinstea să vi le povestesc aici. Prinţul d'Arcos era un domn foarte distins şi nobil, prin urmare, pentru a-l sluji, se puteau găsi diferite persoane.

Pe de altă parte, nu există niciun temei să se presupună că în acest scop i s-a povestit lui Cornádez istoria fiului, despre care până acum n-ai auzit nimic.

Rebecca l-a asigurat pe staroste că povestea lui i-a stârnit interesul, aşa că bătrânul a continuat:

Povestea lui Blas Hervas,
adica a Pelerinului Blestemat

Ţi-am spus că m-am aşezat pe o bancă la capătul aleii principale din Prado şi am adormit. Soarele se ridicase de-o suliţă, când m-am trezit. Am simţit pe faţă fluturarea unei batiste şi, deschizând ochii, am văzut o tânără fată care gonea cu batista o afurisită de muscă de pe faţa mea. Mult mai tare m-am mirat, totuşi, văzând că îmi odihneam capul pe genunchii altei tinere, a cărei blândă răsuflare o simţeam în păr. Trezindu-mă, nu făcusem nicio mişcare bruscă, aşa că, prefăcându-mă că dorm, puteam să-mi prelungesc în voie starea plăcută în care mă aflam. Am închis ochii şi curând am auzit un glas cam bombănit, dar deloc neplăcut, care, adresându-se dădacelor mele, zicea:

– Celia, Zorilla, ce tot faceţi aici? Credeam că sunteţi la biserică, şi când colo, v-aţi apucat singure de slujbă.

– Da' bine, mamă, a răspuns fata care-mi servea drept pernă, n-ai zis tu că faptele bune merită aceeaşi laudă ca şi rugăciunea? Şi nu e o faptă bună să prelungeşti somnul acestui biet băiat, care trebuie să fi petrecut o noapte tare grea?

– Ai dreptate, a continuat acelaşi glas, dar mai vesel şi mai puţin morocănos, ai dreptate, şi meriţi o laudă. E o faptă care dovedeşte că sunteţi mai degrabă naive decât cucernice, dar acum, miloasă Zorilla, pune frumuşel capul tânărului pe bancă şi hai acasă.

– Ah, mamă dragă, a răspuns fata, ia uite ce liniştit doarme, în loc să-l trezeşti, mai bine i-ai desface gulerul care-l strânge la gât.

– Asta-i bună! a comentat mama. Frumoase porunci îmi daţi! O, dar tânărul e într-adevăr drăguţ.

Şi şi-a strecurat discret mâna sub bărbia mea, desfăcându-mi gulerul.

– Aşa îi şade chiar mai bine, a observat Celia, cea care până atunci nu vorbise, acum respiră mai în voie. Vezi cum faptele bune sunt repede răsplătite?

– Vorbele astea, a zis mama, dovedesc că ai o bună judecată, dar nu trebuie să mergi prea departe cu faptele bune. Hai, Zorilla, aşază uşor capul acesta frumos pe bancă şi să mergem acasă.

Fata mi-a luat uşor capul cu ambele mâini şi şi-a retras genunchii. Mi-am zis atunci că nu se cuvine să mă mai prefac că dorm. M-am ridicat de pe bancă şi am deschis ochii. Mama a scos un ţipăt, iar fiicele au dat să fugă. Le-am oprit.

– Celia, Zorilla, am început, sunteţi la fel de frumoase pe cât sunteţi de nevinovate. Iar dumneata, doamnă, pari a fi mama lor numai pentru că farmecele dumitale sunt ceva mai coapte. Dă-mi voie, înainte de a mă părăsi, să mă las câteva clipe pradă extazului în braţele căruia m-aţi aruncat cu toatele.

Nu spuneam decât adevărul adevărat. Celia şi Zorilla ar fi fost nişte frumuseţi perfecte, dacă vârsta le-ar fi îngăduit să-şi desfăşoare până la capăt nurii, dar mama lor, o femeie de abia treizeci de ani, nu părea a număra mai mult de douăzeci şi cinci de primăveri.

– *Señor* cavalere, a zis aceasta din urmă, dacă te-ai prefăcut numai că dormi, atunci ai putut să te convingi de nevinovăţia fiicelor mele şi să-ţi faci o părere favorabilă despre mama lor. Nu mi-e teamă că ai să

ţi-o schimbi, dacă am să te rog să binevoieşti să ne conduci acasă. O cunoştinţă începută atât de ciudat merită să se schimbe într-o mai strânsă prietenie.

Le-am primit invitaţia şi aşa am ajuns la casa lor, ale cărei ferestre dădeau spre Prado. În timp ce fetele se îngrijeau de pregătirea ciocolatei, mama, aşezându-mă lângă ea, mi-a zis:

– Te afli într-o casă cam prea luxoasă pentru situaţia noastră de-acum, dar am închiriat-o pe vremea când o duceam mai bine. Acum aş subînchiria bucuroasă primul etaj, dar nu îndrăznesc. Împrejurările în care mă aflu nu-mi îngăduie să primesc vizite.

– Doamnă, i-am răspuns, şi eu am motive să trăiesc în singurătate şi, dacă n-ai avea nimic împotrivă, cu cea mai mare bucurie aş ocupa *cuarto principal*, adică etajul întâi.

Spunând acestea, am scos punga şi vederea aurului a înlăturat piedicile pe care necunoscuta mi le-ar fi putut pune. Am plătit masa şi casa pentru trei luni înainte. Am hotărât amândoi ca prânzul să-mi fie adus în cameră şi un servitor de încredere să mă slujească şi să-mi rezolve treburile în oraş.

Când Celia şi Zorilla s-au întors cu ciocolata, li s-au prezentat condiţiile învoielii noastre. Fetele păreau a mă privi cu un aer posesiv, dar mama le-a pus la punct dintr-o aruncătură de ochi. Am observat aceste opuse cochetării şi am preferat să las rezultatele luptei pe seama destinului, ocupându-mă numai de mutarea în noua mea locuinţă. Am găsit acolo tot ce doream pentru o viaţă comodă şi plăcută. Nimic nu era uitat; întâi Zorilla mi-a adus cerneală, după ea, Celia a venit să-mi pună pe masă o lampă şi să-mi aranjeze cărţile. Fiecare trecea pe rând, iar când uneori se întâlneau, abia atunci să fi

văzut râsete, glume, o veselie de nedescris. Mama îşi avea şi ea rolul ei. Se ocupa cu deosebire de patul meu, a poruncit să mi se aducă cearşafuri de pânză olandeză, o frumoasă plapumă de mătase şi o grămadă de perne. Treburile astea mi-au luat toată dimineaţa. La ora prânzului mi-au pus masa în cameră. Eram încântat. Priveam ca vrăjit aceste trei minunate creaturi, care se întreceau în a mă sluji şi primeau cu graţie chiar şi cea mai mică dovadă de mulţumire din parte-mi. Dar toate la timpul lor; am început să mă desfăt cu potolirea foamei, fără să-mi bat capul deocamdată cu nimic altceva. După-masă mi-am luat pălăria şi spada şi am ieşit în oraş. Mă plimbasem de multe ori, dar niciodată cu atâta plăcere ca atunci. Eram independent, bogat, mă simţeam plesnind de sănătate şi de viaţă şi, datorită gingăşiei celor trei femei, am început să am despre mine o părere cât se poate de favorabilă. Cam întotdeauna cei tineri ştiu să se preţuiască şi mai mult, dacă au în asta şi o confirmare a sexului frumos.

Am intrat la un giuvaiergiu, unde am cumpărat câteva bijuterii, iar de-acolo m-am dus la teatru. Spre seară, întorcându-mă acasă, le-am găsit pe toate trei stând în faţa casei. Zorilla cânta acompaniindu-se cu chitara, iar celelalte două împleteau plase de păr.

– *Señor* cavalere, a început mama, te-ai mutat în casa noastră, ne arăţi o încredere fără margini, dar nu ne întrebi cine suntem. Se cuvine să-ţi spunem totul despre noi. Află, deci, *señor*, că mă numesc Inés Santárez şi sunt văduva lui Juan Santárez, corregidor al Havanei. El s-a însurat cu mine fără avere şi tot aşa m-a lăsat, cu aceste două fete, pe care le vezi aici, şi fără niciun mijloc de trai. Când am rămas văduvă, mizeria mi-a dat mare bătaie de cap şi nu ştiam ce să fac, când, pe neaşteptate, am primit o scrisoare de la tatăl meu. Îngăduie-mi să nu-i rostesc numele. Din păcate! Şi el luptase toată viaţa cu

destinul, până ce, aşa cum îmi spunea în scrisoare, lucrurile s-au schimbat în bine şi a fost numit trezorier al armatei. Mi-a trimis tot atunci două mii de pistoli şi îndemnul de a mă întoarce neîntârziat la Madrid. Am venit... ca să aflu că tata a fost acuzat de înşelăciune, ba chiar de trădare de stat şi a fost închis în Turnul Segoviei. Apucase să închirieze casa asta pentru noi, aşa că m-am mutat aici şi trăiesc în cea mai cruntă singurătate, fără a vedea pe nimeni, în afară de un tânăr slujbaş de la biroul ministerului de război. El vine uneori să-mi spună cum decurge procesul tatei. În afară de el, nimeni nu ştie de relaţiile noastre cu nefericitul deţinut.

Încheindu-şi povestea, doamna Santárez a izbucnit în lacrimi.

– Nu plânge, mamă dragă, i-a zis Celia. Şi necazurile or să ia sfârşit, ca toate pe lumea asta. Vezi, abia l-am întâlnit pe acest *señor* şi întâmplarea fericită pare a ne prevesti zile mai bune.

– Ai dreptate, a adăugat Zorilla, de când te-ai mutat la noi, veselia a alungat de tot tristeţea de până acum.

Doamna Santárez mi-a aruncat o privire în care se citea pe jumătate dorinţa, pe jumătate un sentiment ascuns, fetele mă priveau şi ele, apoi au lăsat ochii în jos, s-au îmbujorat, s-au fâstâcit şi au rămas pradă visurilor. Nu încăpea îndoială, toate trei erau îndrăgostite de mine; starea asta mi-a umplut inima de o fericire nespusă.

Între timp, s-a apropiat de noi un tânăr înalt şi chipeş. A luat-o pe doamna Santárez de mână, a dus-o deoparte şi au rămas îndelung de vorbă. Când s-au întors, ea mi-a spus:

– *Señor* cavalere, dumnealui e don Cristof Sparadoz, de care ţi-am vorbit, singurul oaspete din Madrid în casa noastră. Am vrut să-i fac

şi lui plăcere, prezentându-te pe dumneata, dar, deşi locuim în aceeaşi casă, nici acum nu ştiu cu cine am onoarea.

– Doamnă, i-am răspuns, sunt nobil din Asturia şi numele meu e Legánez.

Am socotit că fac mai bine dacă am să trec sub tăcere numele prea bine cunoscut de Hervás.

Tânărul Sparadoz m-a măsurat din cap până-n picioare cu o privire arogantă, părând chiar a-mi refuza răspunsul la salut. Am intrat în casă, unde doamna Santárez ne-a invitat la o cină modestă, cu fructe şi prăjituri. Eram încă principala ţintă a asalturilor celor trei frumoase, dar am băgat de seamă că şi nou-venitul se bucura nu de puţine ochiade şi zâmbete. Faptul m-a şocat puţin şi, dorind să atrag toată atenţia asupră-mi, mi-am dublat politeţurile, străduindu-mă, pe cât puteam, să strălucesc prin vorbe de duh. Tocmai rosteam una din frazele mele zgomotoase, când don Cristof, punând picior peste picior, şi-a privit talpa cizmei şi a zis:

– Într-adevăr, de când cizmarul Maranon a părăsit lumea aceasta, nu e chip să găseşti la Madrid un pantof ca lumea.

Rostind aceste vorbe, s-a uitat la mine cu dispreţ şi ironie.

Cizmarul Maranon era bunicul meu dinspre mamă, cel care mă crescuse şi căruia îi păstram cea mai vie recunoştinţă. Cu toate astea, mi se părea că numele lui îmi cam strica arborele genealogic. Socoteam că dezvăluirea tainei naşterii mele m-ar pierde în ochii frumoaselor mele gazde. Îndată mi-a pierit toată veselia, îi aruncam lui don Cristof priviri când dispreţuitoare, când trufaşe şi mânioase. Ţineam să i se interzică accesul în casa noastră. Când a plecat, m-am

luat după el cu gândul să i-o spun deschis. L-am ajuns la capătul străzii şi i-am aruncat în faţă tot ceea ce îmi pusesem în gând. Credeam că o să se înfurie, dar nici pomeneală. Şi-a luat o poză amabilă şi m-a apucat de bărbie, de parcă ar fi vrut să mă îmbrăţişeze. Deodată s-a ridicat, mi-a pus o piedică şi m-a aruncat aşa de tare, că am căzut cu nasul în şanţ. La început nu mi-am dat seama ce s-a întâmplat cu mine, dar curând m-am ridicat, plin de noroi şi cuprins de o furie nemaipomenită.

M-am întors acasă. Femeile se duseseră la culcare, dar eu degeaba încercam să adorm. Două patimi mă frământau: dragostea şi ura. Ultima îl avea în vedere numai pe don Cristof, dar prima oscila între cele trei frumuseţi: Celia, Zorilla şi mama lor mă preocupau pe rând, chipurile lor pline de farmec se încrucişau în visurile mele şi toată noaptea nu m-au lăsat să dorm. Am aţipit abia spre dimineaţă şi când m-am trezit, era târziu. Deschizând ochii, am văzut-o pe doamna Santárez stând la picioarele mele. Părea să fi plâns.

– Tinere cavaler, mi-a zis, am venit să mă ajuţi. Oameni netrebnici cer de la mine bani, pe care n-am de unde să-i dau. Da, ştiu! Am datorii, dar puteam să le las pe bietele fete fără hrană şi rochii? Şi aşa, sunt nevoite să renunţe la multe.

Doamna Santárez a început să suspine, iar ochii, scăldaţi în lacrimi, s-au întors fără voie spre punga mea, care se afla chiar lângă măsuţă. I-am înţeles rugămintea mută. Am vărsat tot aurul pe masă, l-am împărţit în două şi i-am întins ei jumătate. Nu se aştepta să fiu chiar atât de generos. La început i-a pierit graiul de uimire, apoi m-a apucat de mâini, a început să le sărute cu foc, să le strângă la piept, şi pe urmă a adunat pistolii, strigând întruna: „Ah, copiii mei, dragii mei copii!“ Îndată au apărut şi fetele şi m-au copleşit cu sărutări.

Toate dovezile acestea de recunoştinţă mi-au înfierbântat sângele şi aşa răscolit de visurile de peste noapte.

M-am îmbrăcat repede, vrând să ies pe terasa casei. Trecând pe lângă camera fetelor, le-am auzit plângând şi îmbrăţişându-se. M-am oprit pentru o clipă. Celia m-a zărit şi mi-a strigat:

– Ascultă-mă, iubitul, dragul nostru, cel mai iubit dintre cavaleri! Ne găseşti într-o stare de mare, nemaiîntâlnită tulburare. De când am venit pe lume niciun norişor n-a umbrit sentimentele noastre reciproce. Dragostea ne-a unit chiar mai mult decât sângele. Acum s-a cuibărit între noi două gelozia şi poate că am fi ajuns chiar să ne urâm, dacă firea blândă a Zorillei n-ar fi împiedicat groaznica nenorocire. Mi-a căzut în braţe, lacrimile ni s-au amestecat şi ne-au apropiat inimile. Tu, iubitul nostru oaspete, trebuie să faci ce-a mai rămas ca să fim împăcate. Făgăduieşte-ne să ne iubeşti pe amândouă deopotrivă şi să-ţi împărţi mângâierile în mod egal.

Ce puteam să răspund oare la aceste vorbe atât de înflăcărate şi de îmbietoare? Le-am luat în braţe şi le-am potolit pe amândouă. Le-am şters lacrimile şi nebuniile cele mai gingaşe au luat locul tristeţii.

Am ieşit împreună pe terasă, unde ni s-a alăturat curând şi doamna Santárez. Bucuria adusă de plata datoriei îi lumina faţa. M-a invitat la masă, adăugând că i-ar face plăcere să petreacă toată ziua cu mine. Micul banchet s-a scurs într-o atmosferă de plăcută încredere şi intimitate. Locul slujitorilor l-au luat fetele însele, care se întreceau să ne servească. Doamna Santárez, istovită de emoţiile prin care trecuse, a băut două pahare zdravene de vin de Rota [510] . Ochii ei s-au aprins şi mai mult. S-a lăsat pradă veseliei şi se pare că acum amândouă fetele începuseră să fie îmboldite de spinul geloziei, dar,

din respect pentru mamă, nu îndrăzneau s-o arate. Vinul îşi făcuse efectul, nu i se putea reproşa nimic necuviincios.

Din parte-mi, gândul de a o seduce nici nu-mi trecea prin cap. Seducătorii noştri erau deopotrivă sexul şi vârsta. Înclinaţia reciprocă umplea discuţia cu acel farmec de nespus, care ne făcea să ne gândim cu ciudă la despărţire. Apusul soarelui ne-ar fi despărţit oricum, dar comandasem răcoritoare la cofetarul din apropiere. Când au sosit, le-am întâmpinat cu mare bucurie, căci în felul acesta mai puteam rămâne împreună.

Abia ne-am aşezat la masă, că uşa s-a deschis şi a intrat don Cristof Sparadoz. Apariţia unui nobil francez în haremul sultanului n-ar fi făcut o mai neplăcută impresie asupra stăpânirii decât ce-am simţit eu văzându-l pe don Cristof. Doamna Santárez şi fiicele ei nu erau, ce-i drept, nevestele mele şi nu formau haremul meu, dar inima mea, într-un fel, era stăpână pe ele şi atingerea drepturilor mele îmi provoca dureri de moarte.

Don Cristof s-a prefăcut că nu mă bagă deloc în seamă; le-a salutat pe femei, a condus-o pe doamna Santárez la capătul terasei, a stat mult de vorbă cu ea, după care, fără să fie invitat, s-a aşezat la masă. A mâncat, a băut, în tăcere, dar curând discuţia a lunecat spre luptele cu taurii. El a împins cât colo farfuria şi, lovind cu pumnul în masă, a strigat:

– Pe Sântul Cristof, ocrotitorul meu, de ce naiba trebuie să putrezesc în blestematul ăla de minister? Aş prefera să fiu ultimul toreador la Madrid decât să prezidez toate cortezurile [511] Castiliei!

Spunând acestea, a întins braţul de parcă ar fi vrut să străpungă un taur şi ne-a arătat, spre mirarea noastră, muşchii săi impunători.

Apoi, ca să-şi dovedească şi mai bine puterea, le-a aşezat pe toate cele trei femei într-un fotoliu şi a început să le poarte aşa prin cameră.

Don Cristof a găsit distracţia asta atât de plăcută, că a vrut s-o prelungească pe cât posibil mai mult. Într-un târziu, şi-a luat, totuşi, pălăria şi spada şi s-a pregătit de plecare. Până atunci nu-mi acordase niciun pic de atenţie, dar brusc, întorcându-se spre mine, mi-a zis:

– Ia ascultă, nobilul meu prieten, spune-mi cine face încălţările cele mai bune după moartea cizmarului Maranon?

Femeilor li s-au părut cam nelalocul lor aceste vorbe, iar eu, ce să vă mai spun, eram roşu de furie. Am alergat să-mi iau spada şi am pornit-o după don Cristof. L-am ajuns într-o uliţă lăturalnică şi, oprindu-mă în faţa lui, i-am strigat:

– Neobrăzatule, ai să-mi plăteşti pentru necuviinţele tale.

Don Cristof a apucat mânerul spadei, dar, zărind un băţ, l-a luat de jos, mi-a lovit tăişul sabiei şi mi-a azvârlit-o din mână. Apoi s-a apropiat de mine, m-a apucat de păr, m-a dus spre canal şi m-a aruncat în el, dar cu atâta putere, că mi-am pierdut pe multă vreme cunoştinţa.

Venindu-mi în fire, l-am zărit înainte-mi pe acelaşi nobil care ceruse să fie dus trupul tatălui meu şi-mi dăduse cei o mie de pistoli. I-am căzut la picioare. El m-a ridicat cu blândeţe şi mi-a cerut să-l urmez. Am mers în tăcere până la podul de pe Manzanares, unde ne aşteptau doi cai murgi. Am galopat amândoi vreo jumătate de ceas de-a lungul râului, iar apoi ne-am oprit la poarta unei case, a cărei

uşă s-a deschis singură în faţa noastră. Am intrat într-o cameră tapetată în culori negre şi luminată de sfeşnice argintii. Ne-am aşezat în fotolii şi necunoscutul mi s-a adresat astfel:

– *Señor* Hervás, vezi ce lucruri se întâmplă pe lumea asta, a cărei rânduială, larg admirată, nu se distinge nicidecum printr-o corectă împărţire a bunurilor. Unora natura le-a dat opt sute de funţi de puteri, altora numai şaizeci. Ce-i drept, s-a inventat trădarea, care mai restabileşte oarecum echilibrul.

Rostind aceste cuvinte, necunoscutul a tras un sertar, a scos din el un pumnal şi a adăugat:

– Vezi unealta asta, puţin rotundă la un capăt, iar la celălalt mai subţire decât cel mai subţire fir de păr? Pune-o la cingătoare. Te las, tinere, nu uita de adevăratul tău prieten, don Belial de Gehenna [512] . Dacă o să ai nevoie de mine, vino la miezul nopţii pe podul de pe Manzanares, bate de trei ori din palme şi îndată o să apară armăsarii negri. Aşteaptă, am uitat ce era mai important. Uite aici încă o pungă, poate o să-ţi mai trebuiască ceva aur.

I-am mulţumit generosului don Belial, am încălecat un cal murg, scutierul negru a încălecat pe celălalt şi am ajuns la pod, unde trebuia să ne despărţim. M-am întors la locuinţa mea. M-am întins pe pat şi am adormit, dar visuri teribile mă tulburau. Băgasem pumnalul sub pernă. Mi s-a părut că iese de-acolo singur şi vine drept în inima mea. Mi-a apărut în vis şi don Cristof, suflându-mi-le de sub nas pe cele trei femei frumoase.

A doua zi m-am trezit mai posomorât ca niciodată şi prezenţa celor două fete nu m-a prea înveselit. Eforturile lor nu mai aveau aceleaşi urmări ca înainte, iar din parte-mi mângâierile nu mai erau aşa de

nevinovate. Rămânând singur, am apucat pumnalul şi l-am ameninţat cu el pe don Cristof, care mi se părea că-mi apare mereu în faţă.

Urâciosul pisălog a venit iar spre seară şi din nou nu m-a băgat în seamă. În schimb, s-a distrat cu femeile mai mult ca oricând. Mai întâi le necăjea, iar când ele făceau pe supăratele, le amuza şi le făcea să râdă. Glumele lui prosteşti plăceau mai mult decât politeţea mea.

Comandasem o cină mai mult fastuoasă decât îmbelşugată. Don Cristof a mâncat aproape tot. Apoi şi-a luat pălăria şi, brusc, întorcându-se spre mine, mi-a zis:

– Nobilul meu prieten, ia spune-mi, ce e cu pumnalul pe care-l ţii la brâu? Ar fi mai bine să pui în locul lui o sulă de cizmar.

Şi, izbucnind în râs, şi-a văzut de drum.

Am zbughit-o în urma lui şi, tiptil, apropiindu-mă de el la o cotitură, l-am lovit din toate puterile cu pumnalul în partea stângă a pieptului. Dar tâlharul m-a azvârlit cât colo cu aceeaşi putere. Apoi s-a întors spre mine şi, cu sânge rece, mi-a zis:

– Bine, măi, prăpăditule, n-ai aflat până acum că port platoşă de oţel pe dedesubt?

Şi, rostind aceste cuvinte, m-a apucat de păr şi m-a aruncat iar în canalul străzii, dar de data asta spre marea mea satisfacţie, căci eram bucuros că nu l-am omorât. M-am ridicat chiar destul de vesel, m-am întors acasă şi mi-am petrecut noaptea mult mai liniştit decât înainte.

A doua zi femeile m-au găsit mult schimbat în bine faţă de cum fusesem în ajun şi nu şi-au ascuns bucuria. Dar nu îndrăzneam să

rămân la ele pe seară. Mă temeam să privesc în ochii omului pe care voisem să-l omor. Toată seara m-am plimbat furios pe străzi, cu gândul la lupul care s-a strecurat printre oiţele mele.

La miezul nopţii m-am dus la pod şi am bătut din palme de trei ori. Îndată au apărut cei doi cai murgi, am încălecat pe al meu şi am pornit-o la galop, în urma călăuzei, până la casa lui don Belial. Uşa s-a deschis singură, patronul meu mi-a ieşit înainte şi m-a condus în aceeaşi încăpere, zicându-mi puţin în batjocură:

– Ei, tinere prieten, nu ne-a reuşit omorul? Nu te frământa, intenţia contează. De fapt, ne-am şi gândit să te scăpăm de sâcâitorul tău rival. Ne-a ajuns la urechi că a dezvăluit secrete de stat, aşa că a fost aruncat în aceeaşi temniţă unde e şi tatăl doamnei Santárez. Acum de tine depinde să ştii să foloseşti norocul mai bine decât ai făcut-o până acum. Ia în dar de la mine această cutiuţă, ai să găseşti înăuntru bomboane cu însuşiri deosebite [513] , oferă-le drăguţelor tale gazde şi ia şi tu câteva.

Am luat cutiuţa, din care se răspândea o mireasmă deosebit de plăcută, şi i-am spus lui don Belial:

– Nu ştiu, *señor*, ce înţelegi prin *a folosi norocul*, dar socot că aş fi un monstru dac-aş vrea să abuzez de încrederea mamei şi de nevinovăţia fiicelor ei. Nu sunt atât de destrăbălat pe cât mă crezi.

– Cred, a răspuns don Belial, că nu eşti nici mai bun, nici mai rău decât ceilalţi urmaşi ai lui Adam. De regulă, oamenii ezită înainte de a făptui o crimă, iar după ce o comit se lasă cuprinşi de remuşcări, crezând că în felul ăsta reuşesc să se mai menţină pe drumul virtuţii. Dar, dacă ar vrea măcar o dată să-şi lămurească ce este virtutea, şi-ar cruţa multe simţăminte neplăcute. Consideră virtutea o valoare

ideală, a cărei existenţă o acceptă fără a se gândi şi prin asta o aşază printre prejudecăţi, care, după cum ştii, sunt păreri fără suport într-o judecată prealabilă asupra lucrurilor.

– *Señor* don Belial, i-am replicat, tatăl meu mi-a dat odată cel de-al şaizeci şi şaptelea tom al operei sale, cuprinzând principiile ştiinţei morale. Prejudecata, după el, nu este o părere fără suport în judecata prealabilă a lucrurilor, ci o părere deja formulată înaintea venirii noastre pe lume şi transmisă nouă, ca să zic aşa, ereditar. Obişnuinţele din anii copilăriei aruncă în sufletul nostru primii germeni ai acestor păreri, exemplul le dezvoltă, iar cunoaşterea legilor le fixează. Punându-ne de acord cu ele, suntem oameni cumsecade: înfăptuind mai mult decât ne cer legile, devenim virtuoşi.

– Această definiţie, a zis don Belial, nu este chiar rea şi-i face cinste tatălui tău. El scria bine şi gândea şi mai bine. Cine ştie, poate şi tu ai să-i calci pe urme. Dar să ne întoarcem la definiţia ta. Sunt de acord cu tine că prejudecăţile sunt păreri deja judecate, dar asta nu ne împiedică pe noi să le judecăm din nou, mai ales când simţim că avem o părere formată despre lucruri. O minte doritoare a adânci lucrurile supune prejudecăţile criticii şi cercetează dacă legile sunt obligatorii pentru toţi. Procedând astfel, vei vedea clar că ordinea legală a fost instituită numai spre folosul acelor firi reci şi trândave, care-şi caută plăcerile doar în căsătorie, iar bunăstarea în economie şi muncă. Altfel stau, totuşi, lucrurile cu geniile, cu caracterele pasionale, însetate de aur şi plăceri, care ar dori să înghită anii într-o clipă. Ce-a făcut pentru ei ordinea socială? Îşi petrec viaţa prin închisori şi şi-o sfârşesc în chinuri. Din fericire, legile omeneşti sunt altceva decât par a fi. Sunt nişte obstacole în faţa cărora trecătorul se îndreaptă spre alt drum, dar cei care vor să le depăşească sar peste

ele sau trec pe dedesubt. Numai că subiectul acesta m-ar duce prea departe. Te las, tinere prieten, gustă din bomboanele mele şi contează mereu pe mine.

Mi-am luat rămas-bun de la don Belial şi m-am întors acasă. Uşa mi s-a deschis, m-am aruncat în pat şi am încercat să adorm. Cutiuţa era lângă mine şi răspândea cele mai delicioase miresme. N-am putut rezista ispitei, am mâncat două bomboane şi am avut o noapte neliniştită, tulburată de cele mai ciudate visuri.

La ora obişnuită au apărut tinerele mele prietene. Au găsit în privirea mea o schimbare deosebită şi, într-adevăr, mă uitam la ele cu alţi ochi. Mi se părea că toate mişcările lor erau pornite din dorinţa nestăpânită de a face impresie asupra simţurilor mele. Acelaşi înţeles îl dădeam şi cuvintelor lor. Totul la ele îmi atrăgea atenţia şi mă cufunda într-o vâltoare de gânduri, de care înainte habar n-aveam.

Zorilla a zărit cutiuţa. A mâncat două bomboane şi i-a dat şi soră-sii câteva. Curând, tot ceea ce era pentru mine o părere a devenit realitate. Un tainic simţământ lăuntric a pus stăpânire pe amândouă surorile şi ele s-au lăsat pradă acestuia fără să-şi dea seama. Speriate, au fugit de mine cu o teamă amestecată cu un fel de sălbăticie.

A intrat apoi mama lor. De când o scăpasem de grija datoriilor, purtarea ei faţă de mine era plină de o nespusă afecţiune. Mângâierile ei m-au mai liniştit puţin, dar curând am început să o privesc la fel ca pe fete. Ea a ghicit ce se întâmplă cu mine, s-a fâstâcit şi privirile ei, ocolindu-le pe ale mele, au căzut pe nefericita bomboniera. A luat câteva bomboane şi s-a îndepărtat, dar curând s-a întors, m-a strâns în braţe, numindu-mă „fiul ei“ şi copleşindu-mă cu sărutări.

M-a lăsat cu o vădită părere de rău, abia stăpânindu-se. Amestecul simţurilor mele m-a dus în pragul nebuniei. Parcă îmi curgea numai foc în vine, abia vedeam ce se întâmplă în jurul meu şi un nor sângeriu parcă mi se destrăma înaintea ochilor.

Am ieşit pe terasă. Uşa de la camera fetelor era întredeschisă, nu m-am putut stăpâni şi am intrat. Erau şi mai răvăşite decât mine. M-a cuprins teama, am vrut să mă smulg din îmbrăţişările lor, dar nu aveam destulă putere. A apărut şi mama lor, reproşurile i-au încremenit pe buze şi curând n-a mai avut dreptul să ni le facă.

– Iartă-mă, *señor* don Cornádez, a încheiat pelerinul, iartă-mă că vorbesc de lucruri a căror pomenire este de-acum un păcat de moarte. Dar de istoria asta ai nevoie pentru mântuirea ta, am hotărât să te smulg pierzaniei şi sper să-mi ating scopul. Nu uita să vii aici mâine, la aceeaşi oră.

Cornádez s-a întors acasă. În timpul nopţii iarăşi a fost urmărit de umbra celui ucis, contele de Peña Flor.

Rostind aceste ultime cuvinte, Pandesowna a trebuit să se despartă de noi şi a amânat urmarea poveştii pentru a doua zi.

ZIUA A CINCIZECI ŞI DOUA

Ne-am adunat la ora obişnuită şi bătrânul staroste, cedând nerăbdării ascultătorilor, s-a grăbit să continue.

Cum a apărut Cornádez la ora stabilită, pelerinul a început...

Urmarea povestirii Pelerinului Blestemat

Cutiuţa mea era goală, toate bomboanele fuseseră mâncate, dar privirile noastre păreau a râvni repetarea dorinţelor potolite. Gândurile ni se hrăneau cu vinovate amintiri, tânjeau după fostele delicii nelegiuite.

O trăsătură caracteristică a crimei este că înăbuşă simţămintele fireşti. Doamna Santárez, cu totul prizonieră poftelor neînfrânate, uitase că tatăl ei gemea în închisoare şi că poate sentinţa de condamnare la moarte între timp fusese semnată. Eu cu atât mai puţin mă gândeam la el, când o împrejurare deosebită, pe care am să v-o povestesc, a atras atenţia asupra lui.

Într-o seară a venit la mine un necunoscut, bine înfăşurat într-o pelerină largă. M-am cam speriat de el, pentru că îşi mai pusese şi o mască pe faţă. Misteriosul oaspete m-a rugat să stau jos şi, după ce s-a aşezat şi el, mi-a spus:

– *Señor* Hervás, eşti, pare-se, prietenul doamnei Santárez. Vreau să vorbesc sincer şi deschis cu dumneata. Treaba nu e lipsită de importanţă şi aş fi fost bucuros să n-o discut cu o femeie. Doamna Santárez avea încredere într-un pierde-vară, pe nume Cristof Sparadoz. Acum acesta se află la închisoare, împreună cu *señor* Goránez, tatăl gazdei dumitale. Nebunul credea că deţine un secret cunoscut numai câtorva demnitari, dar s-a înşelat. Numai eu cunosc bine secretul. Am să ţi-l dezvălui în câteva cuvinte. De azi într-o săptămână, la o jumătate de ceas după apusul soarelui, am să trec prin faţa uşii voastre şi am să rostesc de trei ori numele întemniţatului: Goránez, Goránez, Goránez. După ce-l voi rosti pentru a treia oară, ai să-mi dai o pungă cu trei mii de pistoli. *Señor* Goránez nu se mai află în Turnul Segoviei. A fost mutat în altă închisoare. Soarta lui a fost hotărâtă tot atunci, înainte de miezul nopţii. Asta e tot ce voiam să-ţi spun.

Rostind aceste vorbe, omul mascat s-a ridicat şi a ieşit.

Ştiam sau, mai degrabă, bănuiam că doamna Santárez n-are niciun ban pus deoparte, aşa că m-am hotărât să-i cer sprijinul lui don Belial. Am anunţat-o pe gazda mea că don Cristof devenise suspect în ochii superiorilor lui şi că nu mai poate veni pe la ea, dar că eu am nişte prieteni la ministerul de război şi sper ca totul să se termine cu bine. Gândul că tatăl ei ar putea să scape cu viaţă a umplut-o pe doamna Santárez de cea mai mare bucurie. La toată afecţiunea pe care mi-o purta adăugă acum şi recunoştinţa. Delăsarea faţă de

starea tatălui ei i se părea mai puţin vinovată. O atât de mare binefacere o făcea să se simtă cu totul dezvinovăţită. Am petrecut clipele care au urmat într-un nou şir de desfătări.

Pentru o noapte, m-am smuls de lângă ea ca să mă duc la don Belial.

– Te aşteptam, mi-a zis el, ştiam că nu te vei lăsa măcinat de scrupule şi cu atât mai puţin de remuşcări. Toţi fiii lui Adam sunt făcuţi din acelaşi aluat, dar nu mă aşteptam să te saturi atât de repede de plăcerile pe care nu le-au cunoscut niciodată nici măcar regii acestui globuleţ, care nu s-au înfruptat din bomboanele mele.

– Vai! *Señor* Belial, i-am răspuns, trebuie să recunosc că ai dreptate, în parte. Dar să ştii că acest mod de viaţă nu m-a plictisit deloc, dimpotrivă, mă tem că, de s-ar schimba vreodată, viaţa mi-ar fi lipsită de orice farmec.

– Cu toate astea, a zis don Belial, ai venit la mine după cei trei mii de pistoli cu care vrei să cumperi libertatea lui *señor* Goránez. Nu ştii, desigur, că de îndată ce va fi graţiat, o să-şi aducă în casă fiica şi nepoatele, pe care de mult le-a făgăduit de soţii unor tineri slujbaşi din biroul său. Ai să le vezi pe amândouă în braţele celor doi fericiţi soţi, pe aceste încântătoare creaturi, care ţi-au dăruit ţie toată candoarea lor şi, drept răsplată, n-au cerut decât să ia parte la desfătările pe care tu însuţi le-ai stârnit. Mai mult sub impulsul concurenţei decât al geloziei, fiecare dintre ele găsea cea mai mare fericire în fericirea pe care ţi-o dădea şi respira fără a invidia desfătările pe care le cunoştea cealaltă. Mama lor, mai raţională, dar nu mai puţin pătimaşă, datorită bomboanelor mele, privea şi ea fără urmă de gelozie la fericirea fiicelor. După asemenea momente, ce mai vrei să faci cu restul vieţii tale? Te vei mulţumi cu deliciile fireşti ale căsniciei sau cu cine ştie ce capricii ale vreunei curtezane care nu-

ţi va aduce nici măcar umbra acestor desfătări pe care niciun muritor nu le-a cunoscut înaintea ta?

În acest moment don Belian a schimbat brusc vorba şi a zis:

– Dar poate că ai dreptate. Tatăl doamnei Santárez este cu adevărat nevinovat şi libertatea lui e în mâinile tale. Plăcerea de a face o faptă bună trebuie să fie mai presus de oricare alta.

– Don Belial, i-am zis, vorbeşti foarte rece de faptele bune, în schimb cu multă căldură despre plăceri, care, la urma urmelor, sunt păcate. Cineva ar putea crede că vrei să mă duci la pierzanie şi eu însumi sunt ispitit să cred că eşti...

Don Belial nu m-a lăsat să sfârşesc.

– Eu sunt, a început el, unul din membrii de frunte ai unei puternice asociaţii, care şi-a ales drept scop fericirea oamenilor şi lecuirea lor de prejudecăţile neraţionale, pe care le sug odată cu laptele mamei şi care apoi le devin piedică în calea dorinţelor. Noi am publicat multe cărţi înţelepte, unde dovedim cât se poate de clar că iubirea de sine este baza tuturor faptelor umane [514] şi că mila, iubirea copiilor faţă de părinţii lor, dragostea pătimaşă şi duioasă, mărinimia regilor sunt numai variante ale unui ascuns egoism. Deci, dacă dragostea de sine este pârghia cea dintâi a faptelor noastre, potolirea dorinţelor noastre trebuie să fie ţelul lor firesc. Ştiau bine asta legiuitorii şi tocmai de aceea au alcătuit astfel legile, încât să poată fi ocolite, dejucate, şi oamenii n-au pregetat să profite.

– Cum aşa, don Belial? l-am întrerupt. Nu crezi oare că dreptatea şi nedreptatea sunt valori reale?

– Acestea sunt, a răspuns el, valori relative. Ai să înţelegi mai bine dacă-ţi spun o pildă. Ascultă-mă cu atenţie:

Nişte gângănii mititele se târau pe vârfurile unor ierburi înalte. Una îi zise celeilalte: „Ia uită-te la tigrul ăsta, care stă întins lângă noi. E cel mai blând animal, nu ne supără niciodată; dar berbecul, dimpotrivă, e un sălbatic, care, de-ar veni aici, ne-ar înghiţi imediat, odată cu iarba ce ne e adăpostul. Tigrul însă este drept şi ne va răzbuna moartea.“

De aici poţi conchide, tinere prieten, că toate noţiunile despre dreptate şi nedreptate, despre bine şi rău sunt relative, dar niciodată absolute sau generale. Sunt de acord cu tine că există un soi de satisfacţie copilărească, legată de ceea ce numeşti fapte bune. Ai s-o cunoşti şi tu, salvându-l pe nevinovatul Goránez. Nu trebuie să şovăi nicio clipă, dacă te-ai cam săturat de familia lui. Chibzuieşte, ai destulă vreme. Trebuie să-i dai necunoscutului banii sâmbătă, la o jumătate de oră după apusul soarelui. Vino aici în noaptea de vineri spre sâmbătă, te vor aştepta cei trei mii de pistoli gata pregătiţi. Până atunci, rămâi cu bine. Ia, te rog, şi bomboniera asta.

M-am întors acasă, mâncând pe drum câteva bomboane. Doamna Santárez şi fetele ei încă nu dormeau, mă aşteptau. Am vrut să le vorbesc despre nefericitul deţinut, dar nu mi-au lăsat o clipă de răgaz... Însă ce rost are să vorbesc de neruşinatele noastre nelegiuiri? E destul să ştii că am dat frâu liber poftelor dezlănţuite, pierzând cu totul măsura timpului şi nemainumărând zilele. Îl uitaserăm de-a binelea pe cel întemniţat.

Ziua de sâmbătă se apropia de sfârşit. Soarele ce se ascundea după o perdea de nori părea a arunca luciri sângerii. Fulgere năprasnice mă făceau să tremur. Căutam să-mi amintesc ultima convorbire cu don

Belial. Deodată am auzit un glas înfundat, ca de mormânt, repetând de trei ori: „Goránez! Goránez! Goránez!“ „Dumnezeule mare!“ a strigat doamna Santárez, „e oare spiritul cerului sau al iadului, cel care-mi vorbeşte şi-mi anunţă moartea bietului meu tată?“ Mi-am pierdut cunoştinţa. Revenindu-mi, am luat-o pe drumul spre Manzanares, vrând să-l implor pentru ultima oară pe don Belial. Alguacilii m-au oprit şi m-au dus într-o stradă necunoscută, într-o casă asemenea, dar despre care mi-am dat seama curând că era o închisoare. M-au ferecat în lanţuri şi m-au aruncat într-o criptă întunecoasă. Alături am auzit zornăitul altor lanţuri.

– Tu eşti tânărul Hervás? m-a întrebat tovarăşul meu de suferinţă.

– Da, i-am răspuns, sunt Hervás şi recunosc după glas că vorbesc cu don Cristof Sparadoz. Ştii ceva de Goránez? Era nevinovat?

– Cât se poate de nevinovat, a răspuns don Cristof, dar acuzatorul i-a întins o asemenea capcană, că-l putea pierde sau salva după cum îi era pe plac. I-a cerut trei mii de pistoli. Goránez n-a putut face rost de această sumă şi de curând s-a spânzurat în celula lui. Şi mie mi s-a oferit spre alegere ori aceeaşi moarte, ori închisoarea pe viaţă în castelul Larache, pe ţărmul Africii. Am ales-o pe cea de-a doua, în speranţa că voi profita de primul prilej ca s-o şterg şi atunci să trec la credinţa mahomedană. În privinţa ta, prietene, curând te vor tortura ca să le vorbeşti despre lucruri despre care habar n-ai. Ai locuit împreună cu doamna Santárez, ei îşi închipuie deci că eşti la fel de vinovat ca tatăl ei.

Închipuieşte-ţi acum un om, cu trupul şi sufletul înmuiate de mângâieri şi plăceri, ameninţat pe neaşteptate de grozăviile unor lungi chinuri. Mi se părea că simt deja durerile torturii. Mi s-a făcut

părul măciucă, de frică mi s-au tăiat picioarele, care refuzau să mă mai asculte şi au început să-mi tremure convulsiv.

Gardianul a intrat să-l ia pe Sparadoz, care, la plecare, mi-a aruncat stiletul lui. N-aveam puterea să-l ridic şi cu atât mai puţin să mi-l înfig în inimă. Disperarea m-a cuprins într-atât, că nici moartea nu mă mai putea linişti.

– Ah, Belial, am strigat, Belial, ştiu bine cine eşti, şi totuşi te chem.

– Iată-mă, am venit la chemarea ta! a strigat duhul necurat. Ia pumnalul, lasă-ţi puţin sânge şi iscăleşte hârtia.

– O, îngerul meu păzitor! am exclamat. Aşadar nu m-ai părăsit cu totul?

– Prea târziu îl chemi, a tunat demonul, scrâşnind din dinţi şi scuipând flăcări.

Şi în aceeaşi clipă mi-a înfipt ghearele în frunte.

Am simţit o durere arzătoare şi am leşinat sau, mai degrabă, am căzut în extaz. Deodată hruba s-a luminat. Un heruvim cu aripi strălucitoare mi-a întins o oglindă, spunându-mi:

– Vezi pe fruntea ta un *Thau* răsturnat [515] . Este semnul blestemului. Îl vei găsi pe fruntea altor păcătoşi, pe doisprezece din ei îi vei duce pe drumul mântuirii şi tu însuţi vei păşi pe acelaşi drum. Ia-ţi haina asta de pelerin şi urmează-mă!

M-am trezit sau mai degrabă am avut impresia că mă trezesc. În realitate, nu mă mai aflam în temniţă, ci în drum spre Galicia [516] . Eram îmbrăcat ca pelerin.

Curând am zărit un grup de pelerini mergând spre Sfântul Jacopo de Compostella [517] . M-am alăturat lor şi am trecut prin toate locurile sfinte din Spania. Am vrut să trec şi în Italia şi să văd Loreto [518] . Eram în Asturia, aşa că m-am întors prin Madrid. Ajuns în capitală, m-am dus în Prado, vrând să dau de casa doamnei Santárez. Dar n-am mai găsit-o, deşi am recunoscut toate casele vecine, fapt care m-a convins că sunt încă sub puterea diavolului. N-am mai îndrăznit să-mi continui cercetările.

Am trecut prin câteva biserici, apoi m-am dus în Buen Retiro. N-am găsit pe nimeni în parc, în afara unui om şezând pe o bancă lăturalnică. O cruce malteză mare, cusută pe mantia lui, mi-a dat să înţeleg că face parte dintre mai-marii acestui ordin. Părea a sta pe gânduri; era nemişcat, cufundat în visare.

Când m-am apropiat de el, mi s-a părut că văd sub picioarele lui o prăpastie, în care faţa i se reflecta răsturnată, cum se întâmplă când stai deasupra apei. Dar prăpastia era plină de foc.

Am mai făcut câţiva paşi şi iluzia a dispărut, însă, privindu-l mai îndeaproape pe necunoscut, i-am zărit pe frunte litera *Thau* răsturnată, semnul blestemului, pe care îngerul mi-l arătase, în oglindă, şi pe fruntea mea.

Când starostele a rostit aceste ultime cuvinte, unul din ceata lui a venit să-i vorbească de treburile zilei, aşa că a fost nevoit să se despartă de noi.

ZIUA A CINCIZECI ŞI TREIA

A doua zi, repetând cuvintele lui Busqueros, bătrânul a continuat...

Urmarea povestirii Pelerinului Blestemat

Era uşor de înţeles că aveam înaintea mea pe unul dintre cei doisprezece păcătoşi, pe care urma să-i întorc pe drumul izbăvirii. Am făcut totul ca să-i câştig încrederea. Planul mi-a reuşit pe deplin şi, când necunoscutul s-a convins că nu curiozitatea e cea care mă conduce în exclusivitate, într-o zi, cedând rugăminţilor mele, a început să-şi povestească păţaniile:

Povestea comandorului de Toralva

Am intrat în Ordinul cavalerilor de Malta pe când eram încă un copil; am fost înscris în slujbă ca paj.

Ocrotitorii mei de la Curte au reuşit să-mi facă rost, în al douăzeci şi cincilea an al vieţii, de comanda unei galere, iar marele maestru,

împărţind un an mai târziu funcţii, mi-a încredinţat cea mai bună comandorie [519] a Aragonului. Puteam deci şi mai pot şi azi să concurez la cele dintâi demnităţi în cadrul Ordinului. Dar pentru că abia la o vârstă matură le puteai obţine şi pentru că între timp nu aveam nimic de făcut, am urmat pilda superiorilor mei, care, poate, ar fi trebuit să-mi dea una mai bună. Într-un cuvânt, m-am aruncat în vâltoarea amorurilor. Ce-i drept, de pe atunci le socoteam un păcat, dar bine că n-am făptuit niciodată un altul mai mare. Cel care astăzi îmi stă pe suflet a ieşit dintr-o vinovată pornire care m-a făcut să încalc cele mai sfinte principii ale credinţei noastre. Trezesc în mine cu groază aceste amintiri. Dar o fac în mod inutil prea devreme.

Ştiţi, desigur, că avem în Malta câteva familii nobile din insulă, care nu fac parte din Ordin şi nu au niciun fel de legături cu cavalerii, de orice grad ar fi. Ele nu recunosc decât cea mai înaltă autoritate a Marelui Maestru şi a consiliului canonicilor.

După această clasă vine la rând alta, mijlocie, care ocupă unele funcţii şi caută sprijinul cavalerilor. Femeile din această clasă au cele mai strânse legături cu cavalerii. Ele se numesc în italiană *onorate*, adică „vrednice de cinstire“. În realitate, îşi merită titlul datorită purtării lor decente şi, dacă tot trebuie să-ţi spun totul, datorită aurei de mister în care-şi învăluie amorurile.

O lungă experienţă le-a învăţat pe femeile „onorate“ că păstrarea tainei nu se potriveşte cu firea cavalerilor francezi, sau, cel puţin, că destul de rar se întâmplă ca vreunul din ei să alăture tăcerea altor minunate însuşiri ce le sunt proprii în genere. De aici rezultă că tinerii aparţinând acestei naţiuni, obişnuiţi în alte ţări să aibă mare succes în amor, în Malta, trebuie să se mulţumească doar cu femei de

stradă. Cavalerii germani, mai puţin numeroşi, au cea mai mare căutare la femeile „onorate“ şi asta datorită, cred eu, tenului lor de un alb rozaliu. După ei venim la rând noi, spaniolii, care suntem preţuiţi pentru caracterul nostru, socotit, pe drept cuvânt, cinstit şi demn de încredere.

Cavalerii francezi, mai ales caravaniştii [520] , se răzbună pe femeile „onorate“, bătându-şi joc de ele în fel şi chip şi dezvăluindu-le legăturile tainice. Dar pentru că trăiesc întotdeauna separat şi nu vor să înveţe limba italiană, care se vorbeşte în toată ţara, nimeni nu ia în seamă bârfele lor.

Trăiam, deci, liniştiţi cu „onoratele“ noastre femei, când într-o bună zi un vas francez l-a adus pe comandorul de Foulquiere, din străvechea casă a seneşalilor [521] din Poitou, coborâtoare din neamul conţilor Angoulême. Comandorul mai fusese în Malta şi i se dusese vestea pentru numărul mare de dueluri la care luase parte. Acum venea să obţină comanda generală a galerelor. Trecuse de treizeci şi şase de ani, aşa că toţi se aşteptau să fie mai aşezat. Şi, într-adevăr, nu mai era certăreţ şi pus pe harţă ca înainte, în schimb devenise trufaş şi plin de sine, ba chiar perfid, iar, pe deasupra, avea şi pretenţia să fie socotit mai presus chiar decât Marele Maestru.

Comandorul şi-a deschis casa pentru oaspeţi. Cavalerii francezi mai ales se îmbulzeau la el. Noi veneam rar, iar pe urmă am rupt-o definitiv, pentru că întotdeauna se aducea în salonul lui vorba despre câte un subiect mai neplăcut sau mai delicat pentru noi, între altele despre femeile „onorate“ pe care le respectam şi le iubeam. Când comandorul ieşea în lume, era mereu înconjurat de un roi de tineri caravanişti. El îi ducea în „Strada îngustă“, le arăta locurile pe unde se duelase şi le povestea toate amănuntele duelurilor sale.

Trebuie să-ţi spun că, după obiceiurile noastre, duelurile sunt interzise în Malta, mai puţin pe „Strada îngustă“, un fel de trecere spre care nu dă nicio fereastră. Ulicioara e doar atât de lată cât să îngăduie ca doi oameni să scoată spadele. Dar nici unul din ei nu poate să dea înapoi. Cei doi stau de-a curmezişul străduţei, iar prietenii îi opresc pe trecători, ca să nu le împiedice duelul. Obiceiul acesta a fost introdus cândva pentru prevenirea omorurilor, căci omul care ştie că are un duşman nu trece prin „Strada îngustă“, iar dacă omorul a fost înfăptuit în altă parte nu poate fi socotit urmare a unui duel.

În sfârşit, sub pedeapsa cu moartea, nu e voie să treci prin „Strada îngustă“ înarmat cu un pumnal. Vezi, aşadar, că duelul nu este doar tolerat, ba e chiar permis în Malta, deşi această permisiune nu este în mod vădit declarată. La rândul lor, cavalerii nu numai că nu abuzau de această libertate, dar vorbeau despre ea cu un fel de indignare, ca despre o faptă necreştinească, ce lovea cu deosebire în autoritatea ordinului lor monahal.

Plimbările comandorului prin „Strada îngustă“ nu erau, deci, prea la locul lor. Caravaniştii francezi deveniseră nişte arţăgoşi şi nu era nevoie de prea mare stăruinţă ca să stârneşti o ceartă între ei. Obiceiurile astea grosolane erau pe zi ce trece mai de nesuportat. Cavalerii spanioli s-au izolat şi mai mult de ei şi până la urmă s-au adunat la mine, întrebându-mă ce trebuie să facă pentru a pune capăt obrăzniciilor care începuseră să ia proporţii. Le-am mulţumit pentru cinstea pe care mi-o făcuseră acordându-mi încrederea lor. Le-am făgăduit că o să stau de vorbă cu comandorul despre asta şi am să-i prezint purtarea francezilor ca un fel de abuz, pe care el însuşi îl poate limita, dată fiind înalta stimă şi consideraţia cu care-l înconjoară cele trei limbi ale poporului său [522] . Mi-am pus în gând

să o fac cu politeţea cuvenită, ştiindu-l pe comandor destul de simţitor în această privinţă, totuşi nu trăgeam nădejde să pot evita duelul. Cu toate astea, gândul la un eventual duel nu-mi stârnea silă, pentru că o asemenea luptă, având în vedere persoana partenerului, ar fi fost pentru mine un titlu de mare onoare. Şi, în sfârşit, socoteam că astfel o să spulber resentimentele pe care le aveam de mult faţă de comandor.

Eram pe atunci în Săptămâna Patimilor. Hotărâsem ca peste două săptămâni să am întâlnirea cu comandorul. Pare-se că aflase de intenţiile mele şi voia să mi-o ia înainte, căutând prilej de ceartă.

A sosit Vinerea Mare. Ştiţi că, după obiceiul spaniol, în această zi se oferă apă sfinţită femeii care ţi-e dragă, mergând în urma ei de la o biserică la alta. Într-un fel, la asta te îndeamnă gelozia şi teama ca nu cumva un altul să nu-i dea apă şi astfel să încerce să o cunoască. Obiceiul era cunoscut şi în Malta. Aşa cum făceau cu toţii, m-am luat şi eu după o tânără femeie, care mi-era prietenă de mai mulţi ani. Dar într-una din biserici, în care ea tocmai intrase, comandorul a fost mai iute. S-a aşezat între noi, întors cu spatele la mine, şi s-a dat câţiva paşi înapoi, de parcă ar fi vrut să mă calce pe picior. Purtarea aceasta n-a scăpat atenţiei câtorva dintre cavalerii prezenţi.

Ieşind din biserică, m-am apropiat cu indiferenţă de comandor, dorind, chipurile, să stau de vorbă cu el despre chestiuni de mică importanţă. L-am întrebat spre ce biserică are de gând acum să se ducă. Mi-a pomenit de un sfânt oarecare. M-am oferit să-l conduc pe un drum mai scurt şi, fără să-şi dea seama, am ajuns la „Strada îngustă“. Acolo am scos spada, sigur că nimeni n-o să ne stea împotrivă, căci toţi erau în acea zi prin biserici.

Comandorul a scos şi el spada, dar curând a lăsat-o în jos.

– Cum asta, a zis el, în Vinerea Mare? N-am vrut să-l ascult.

– Fă bine, *señor*, a adăugat, şi ţine seama de faptul că de mai bine de şase ani nu m-am spovedit. Starea conştiinţei mele mă înspăimântă. Peste trei zile...

Din fire sunt om potolit, dar ştiţi că cei de felul meu, odată împinşi spre fapte extreme, nu se mai pot stăpâni. L-am obligat pe comandor să accepte lupta, dar – lucru ciudat – un fel de groază i s-a întipărit pe faţă. S-a sprijinit de zid şi, de parcă ar fi prevăzut că va fi atins, a început să caute un punct de sprijin.

Într-adevăr, chiar la prima lovitură i-am înfipt spada în piept. El a lăsat-o pe a sa în jos, s-a prăvălit de-a lungul zidului şi abia a mai putut rosti: „Te iert, fie ca cerul să te ierte şi el. Du-mi spada la Tête-Foulque şi cere să slujească o sută de liturghii pentru sufletul meu în capela castelului.“ Apoi şi-a dat duhul.

În primul moment n-am luat seama la ultimele lui vorbe, iar dacă mai târziu mi le-am amintit, asta a fost fiindcă le-am mai auzit o dată. Am depus o declaraţie în forma obişnuită şi pot spune că duelul nu mi-a adus prejudicii în societate. Comandorul nu era iubit şi toţi credeau că-şi meritase soarta. În ceea ce mă priveşte, am socotit că păcătuisem în faţa Celui de Sus, mai ales că nu-i respectasem dreptul la împărtăşanie şi conştiinţa mă mustra amarnic. Asta a durat opt zile.

În noaptea de vineri spre sâmbătă m-am trezit brusc şi, uitându-mă în jur, mi s-a părut că nu mă aflu în camera mea, ci că zac pe caldarâm în „Strada îngustă“. M-am mirat şi mai mult când l-am văzut clar pe comandor, sprijinit de perete. Năluca părea să aibă puteri supraomeneşti şi mi-a zis: „Du spada mea la Tête-Foulque şi

cere să se slujească pentru mine o sută de liturghii în capela castelului.“ Abia am auzit aceste cuvinte, că am căzut într-un somn letargic. A doua zi m-am trezit în camera şi în patul meu, dar păstrând cât se poate de bine amintirea celor trăite.

Noaptea următoare i-am cerut servitorului să se culce în camera mea, dar n-am văzut nimic. Toată săptămâna am dormit liniştit. În noaptea de vineri spre sâmbătă am avut însă aceeaşi vedenie, cu deosebire că servitorul meu zăcea pe caldarâm, la câţiva paşi de mine. Fantoma comandorului mi s-a arătat, rostind aceleaşi cuvinte. De atunci povestea s-a repetat în fiecare vineri. Servitorul visa că zace în „Strada îngustă“, dar fără să-l vadă sau să-l audă pe comandor.

La început nu ştiam ce-o fi Tête-Foulque, unde, după cum ceruse comandorul, urma să-i duc sabia. Cavalerii din Poitou mi-au spus că este un castel la câteva mile de Poitiers, în mijlocul pădurii, că în ţară se povesteau despre el tot felul de lucruri neobişnuite şi că lumea mergea acolo ca să vadă unele obiecte interesante, ca de pildă: armura lui Foulque-Taillefer şi armele cavalerilor ucişi de el, că, în sfârşit, după obiceiul ce domnea în familia Foulquiere, se depuneau acolo armele care fuseseră folosite de membrii ei fie în lupte, fie în dueluri. Toate astea m-au pus serios pe gânduri, aşa că mi-am zis că trebuie să fac orice ca să-mi recapăt liniştea.

M-am dus la Roma, mi-am recunoscut toate păcatele în faţa marelui duhovnic [523] , fără să-i ascund vedeniile care mă tot urmăreau.

El nu mi-a refuzat iertarea, dar cu o condiţie. După cuvenita penitenţă, să nu uit de cele o sută de slujbe în capela castelului Tête-Foulque. Cerul mi-a primit între timp jerfta şi, de îndată ce m-am

spovedit, fantoma comandorului a încetat să mă mai chinuie. Îi adusesem sabia din Malta, aşa că m-am grăbit s-o pornesc spre Franţa.

Când am ajuns la Poitiers, se ştia deja de moartea comandorului şi mi-am dat seama că nu-l jeleau acolo mai mult decât în Malta. Mi-am lăsat servitorii în oraş, iar eu m-am îmbrăcat în haine de pelerin şi am angajat o călăuză. Am socotit potrivit să o iau pe jos spre castel. De fapt, drumul spre Tête-Foulque nu era deloc bun pentru trăsuri.

Poarta castelului era închisă. Am sunat şi am strigat o bună bucată de vreme, până ce a apărut un castelan, singurul locuitor de la Tête-Foulque, dacă nu-l socotesc şi pe călugărul care tocmai îşi făcea rugăciunea în capelă. Am aşteptat să şi-o termine, apoi i-am spus că am venit să-l rog să facă o sută de slujbe. Mi-am însoţit vorbele de cuvenita jertfă pe altar, am vrut chiar să las tot acolo şi sabia comandorului, dar castelanul mi-a atras atenţia că trebuie s-o duc în sala armelor, unde se depuneau, după obicei, armele tuturor celor din neamul Foulquiere, căzuţi în lupte, precum şi ale duşmanilor ucişi de aceştia. Castelanul m-a condus în această sală, unde am putut vedea într-adevăr o mulţime de săbii de diferite mărimi şi numeroase portrete, începând cu Foulque-Taillefer, conte de Angouleme, care a construit castelul Tête-Foulque pentru fiul lui din flori, mai târziu seneşal de Poitou, şi care trece drept strămoşul celor din familia Foulquière din Tête-Foulque.

Portretele seneşalului şi ale soţiei sale atârnau de ambele părţi ale unui mare cămin dintr-un colţ al sălii de arme. Toate portretele erau ale unor maeştri ai penelului, deşi fiecare în stilul altei epoci. Totuşi, nici unul din ele nu era atât de izbitor ca portretul lui Foulque-Taillefer. Era un portret în mărime naturală. Cavalerul era înfăţişat în

picioare, îmbrăcat într-un caftan din piele de bivol, într-o mână ţinea sabia, iar în cealaltă tocmai lua scutul pe care i-l dădea scutierul. Cele mai multe dintre săbii erau înşirate într-o ordine ciudată alături de portret.

L-am rugat pe castelan să aprindă focul şi să-mi aducă cina.

– De cinat nu-i greu, mi-a răspuns el, dar în privinţa dormitului, te-aş sfătui, stimate pelerin, să dormi în camera mea.

L-am întrebat care-i pricina acestei măsuri de prudenţă.

– Degeaba întrebi, a răspuns castelanul. Ai încredere în mine şi aşterne-ţi patul lângă al meu.

I-am primit propunerea, cu atât mai mult cu cât, fiind vineri, mă aşteptam să apară iarăşi fantoma.

Castelanul a ieşit să pregătească cina, iar eu am început să mă uit pe rând la arme şi portrete, care, după cum am spus, erau pictate cât se poate de veridic. Pe măsură ce se făcea seară, draperiile mohorâte se contopeau tot mai mult cu nuanţa întunecată a fundalului din portrete, numai focul din cămin le lumina puternic chipurile. În toate astea era ceva înfricoşător, sau poate mă lăsasem prea mult dus de imaginaţie, căci starea conştiinţei mele mă ţinea într-o alertă neîntreruptă.

Castelanul mi-a adus cina: o farfurie cu păstrăvi, pescuiţi într-un râu din apropiere, şi o sticlă de vin bunişor. Am vrut să-l opresc şi pe călugăr la masă, dar acesta mi-a mulţumit, spunându-mi că se hrăneşte numai cu ierburi fierte în apă.

Aveam obiceiul să-mi citesc regulat breviarul, aşa cum se cuvine unui călugăr, mai ales unuia spaniol. Mi-am scos, deci, cartea. I-am spus castelanului că încă nu mi-e somn, aşa că am să mai rămân în sala de arme până noaptea târziu şi l-am rugat numai să-mi arate camera de culcare.

– Cu plăcere, mi-a răspuns, pustnicul vine să se roage la miezul nopţii în capelă. Atunci cobori pe scările astea mici şi n-ai să poţi trece de camera mea, mai ales că o să las uşa deschisă. Ai grijă doar să nu rămâi după miezul nopţii.

Castelanul a ieşit. Am început să mă rog, punând în răstimpuri lemne pe foc. Nu prea îndrăzneam totuşi să-mi arunc ochii pe pereţi, pentru că mi se părea că portretele prind viaţă. Dacă întâmplător privirea îmi cădea pe vreunul dintre ele, îndată îmi părea că sau clipeşte din ochi, sau îşi strâmbă gura. Mai ales seneşalul şi soţia lui, care atârnau de ambele părţi ale căminului, îmi aruncau priviri mânioase, apoi se uitau unul la altul. Un vânt mai puternic, ce s-a stârnit pe neaşteptate, a făcut să se cutremure geamurile, iar armele de pe pereţi au început să zăngăne. M-a cuprins spaima de-a binelea, dar n-am pus capăt rugăciunilor. În sfârşit, l-am auzit pe pustnic îngânându-şi ruga şi, când a încetat, am coborât pe scări, vrând să mă duc în camera castelanului. Ţineam în mână un căpeţel de lumânare. Vântul mi l-a stins, aşa că m-am întors să-l aprind din nou, dar mare mi-a fost mirarea când i-am văzut pe seneşal şi pe soţia lui coborâţi din ramele tablourilor şi stând în faţa focului. Tăifăsuiau foarte intim, dar se putea auzi bine ce-şi spuneau.

– Sufleţelule, zicea seneşalul, ce crezi despre castilianul care i-a făcut de petrecanie comandorului fără să-i lase nici măcar timp de spovedanie?

– Cred, preaiubitul meu soţ şi stăpân, a răspuns arătarea cu chip de femeie, că e mare păcat şi o mare obrăznicie din partea lui. Sper, totuşi, că preabunul Taillefer n-o să-i dea drumul prea uşor din castel şi o să-i arunce mănuşa.

Nu vă mai descriu spaima care m-a cuprins. Am dat buzna pe scări, vrând să nimeresc pe dibuite uşa castelanului, dar degeaba. Mai ţineam în mână lumânarea, aşa că am vrut s-o aprind şi să mă mai liniştesc. Mă căzneam să mă conving că imaginaţia mea aţâţată a născocit făpturile acelea pe care le văzusem în faţa căminului. M-am întors, aşadar, şi, oprindu-mă în pragul sălii de arme, mi-am dat seama că, într-adevăr, nu era nimeni lângă cămin. Am intrat cu mai mult curaj, dar, după numai câţiva paşi, pe cine credeţi că văd în mijlocul sălii? Pe nimeni altul decât pe domnul Taillefer, în poziţie de luptă, întinzând spre mine capătul spadei sale. Am vrut să fug înapoi pe scări, dar în uşă am fost oprit de umbra scutierului care mi-a aruncat mănuşa la picioare.

Neştiind ce să fac mai întâi, am apucat prima sabie de pe pereţi şi m-am aruncat asupra închipuitului meu duşman. Mi s-a părut chiar că l-am spintecat în două, dar în aceeaşi clipă am primit o lovitură sub inimă, care m-a fript ca un fier încins. Sângele a început să-mi curgă în valuri şi am căzut fără cunoştinţă.

M-am trezit a doua zi în odaia castelanului, care, văzând că nu mă întorc, luase o picătură de agheasmă şi venise la mine. M-a găsit întins pe podea, fără mişcare. M-am uitat la piept. N-aveam nicio rană, aşadar lovitura primită fusese numai o închipuire. Castelanul nu m-a întrebat nimic, dar m-a sfătuit să părăsesc grabnic castelul.

L-am ascultat şi am pornit mai departe, spre Spania. După opt zile am ajuns la Bayonne. Era într-o vineri şi am tras la un han. În timpul

nopţii m-am trezit brusc şi l-am zărit înaintea mea pe domnul Taillefer, cu spada întinsă spre mine. Mi-am făcut semnul crucii şi năluca s-a topit ca un abur. Am simţit, totuşi, aceeaşi lovitură ca în castelul Tête-Foulque. Mi s-a părut că mă înec în propriul meu sânge, am vrut să strig după ajutor, să fug din pat, dar n-am putut să fac nici una, nici alta. Chinul ăsta de neînchipuit a durat până la primul cântat al cocoşilor. De-bia atunci am adormit, dar a doua zi îmi plângeai de milă. De atunci, în fiecare vineri noaptea îmi apare aceeaşi vedenie şi nici o faptă cucernică n-o poate îndepărta. Tristeţea mă împinge spre mormânt. O să ajung acolo înainte de a scăpa de puterea diavolului. O rază slabă de speranţă în mila Domnului mă mai ţine în viaţă şi-mi mai dă puteri să-mi îndur suferinţele.

Cu aceasta, comandorul de Toralva şi-a încheiat povestirea sau, mai degrabă, Pelerinul Blestemat, care i-o spusese lui Cornádez, trecând apoi din nou la propriile sale păţanii:

Urmarea povestirii Pelerinului Blestemat

Comandorul de Toralva era un om evlavios, deşi călcase sfintele principii ale religiei duelându-se cu un duşman, fără a-i da răgaz să-şi pună în ordine conştiinţa. L-am convins uşor că, dacă vrea cu adevărat să scape de persecuţiile Satanei, trebuie să viziteze locurile sfinte, unde păcătoşii găsesc întotdeauna mângâiere şi îndurare.

Toralva mi-a ascultat sfatul şi împreună am vizitat locurile sfinte din Spania. Pe urmă am trecut în Italia, oprindu-ne la Loreto şi la Roma. Marele duhovnic i-a dat nu numai iertarea condiţionată, dar şi pe cea absolută, adăugându-i şi indulgenţa papală. Toralva, eliberat pe

deplin, a plecat în Malta. Eu am ajuns la Madrid şi de acolo la Salamanca.

Din prima clipă când te-am văzut, am observat pe fruntea ta stigmatul blestemului; ştiu şi toată povestea ta. Contele de Peña Flor avea într-adevăr intenţia de a suci capul tuturor femeilor, dar până acum n-a sedus-o pe niciuna. Pentru că a păcătuit numai cu gândul, sufletul lui nu era încă în primejdie. Totuşi, de vreo doi ani îşi cam neglijase îndatoririle de creştin şi tocmai avea de gând să revină la ele, când tu ai pus să fie omorât sau, mai degrabă, ai pus umărul la uciderea lui. Ăsta e motivul pentru care te urmăreşte fantoma. Într-un singur fel îţi poţi recăpăta liniştea. Trebuie să urmezi exemplul comandorului. Eu am să-ţi slujesc de călăuză, căci de asta atârnă şi propria mea mântuire.

Cornádez s-a lăsat convins. A trecut prin locurile sfinte ale Spaniei, apoi s-a dus în Italia şi doi ani i s-au scurs numai în pelerinaj. Doamna Cornádez a petrecut o vreme la Madrid, unde se stabiliseră mama şi sora ei.

Întors la Salamanca, Cornádez şi-a găsit casa într-o ordine desăvârşită. Nevastă-sa, mai frumoasă ca oricând, l-a înconjurat cu multă dragoste. S-a mai dus o dată la Madrid, să-şi vadă mama şi sora, apoi s-a întors la Salamanca, rămânând aici pentru totdeauna, mai ales că prinţul d'Arcos fusese numit ambasador la Londra.

În acel moment, cavalerul Toledo a intervenit:

– *Señor* Busqueros, să nu crezi că n-am să-ţi cer să continui. Trebuie să aflu neapărat ce s-a întâmplat până la urmă cu doamna Cornádez.

– A rămas văduvă, a răspuns Busqueros, pe urmă iar s-a măritat şi de atunci duce o viaţă exemplară. Dar ce văd? Uite-o chiar pe ea, se îndreaptă încoace şi, dacă nu mă înşel, vine chiar spre casa noastră.

– Cum aşa? striga Toledo. Dar e doamna Uscariz. Ah, neruşinata! Îmi spunea mereu că eu sunt primul ei amant. O să-mi plătească cu vârf şi îndesat.

Vrând să rămână singur cu iubita lui, cavalerul ne-a făcut vânt la repezeală.

ZIUA A CINCIZECI ŞI PATRA

A doua zi ne-am adunat la ora obişnuită şi l-am rugat pe bătrânul staroste să-şi istorisească mai departe peripeţiile...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Toledo, având acum cunoştinţă de adevărata istorie a doamnei Uscariz, s-a amuzat o vreme povestindu-i de Frasqueta Cornádez ca despre o femeie încântătoare, pe care ar fi bucuros s-o cunoască şi care ar fi singura ce l-ar putea face fericit. Singura care l-ar face om aşezat pentru totdeauna. Se cam săturase de atâtea amoruri, ca şi de doamna Uscariz însăşi.

Familia lui, prea bine cunoscută la Curte, îi păstrase prioratul Castiliei, care pe atunci era tocmai vacant. Cavalerul s-a grăbit spre Malta, ca să-şi ia în primire noua funcţie, iar eu mi-am pierdut singurul sprijin care m-ar fi putut ajuta să combat intenţiile lui Busqueros în privinţa căsătoriei tatălui meu. A trebuit să rămân un

spectator pasiv al acestei intrigi, fără s-o pot împiedica. Faptele au fost următoarele:

V-am spus la începutul povestirii mele că tata obişnuia să iasă în fiecare dimineaţă în balconul dinspre strada Toledo, să respire aer curat. Apoi se ducea la balconul celălalt, care dădea într-o străduţă mică şi, de cum zărea vreun vecin, îl şi saluta spunându-i *agur*. Nu-i plăcea să se întoarcă în cameră până nu-i saluta. Vecinii, ca să nu-l ţină prea mult în balcon, se grăbeau să-i primească salutările. În afară de asta, n-avea nici o altă legătură cu ei. Dar acei vecini amabili s-au mutat şi în locul lor au venit cele două Cimiento, rude de departe ale lui don Roque Busqueros. Doamna Cimiento, mătuşa, era o persoană de vreo patruzeci de ani, proaspătă la faţă şi cu dulceaţă în priviri. Domnişoara Cimiento, nepoata, era o fată înaltă, bine făcută, cu ochi frumoşi şi braţe superbe.

Amândouă femeile se mutaseră de îndată ce locuinţa se golise, iar a doua zi tata, ieşind în balcon, a rămas ca vrăjit văzându-le. Le-a spus, după obicei, „bună ziua“, iar ele i-au răspuns înclinându-se cu tot farmecul de care erau în stare. Surpriza i-a făcut o plăcere nemaipomenită, totuşi s-a retras în camera lui, lucru pe care l-au făcut curând şi femeile.

Schimbul reciproc de politeţuri a durat numai o săptămână, după care tata a descoperit în odaia domnişoarei Cimiento un obiect care l-a făcut din cale-afară de curios. Era un dulap mic, cu geamuri, plin de borcănaşe şi sticluţe de cristal. Unele păreau să conţină vopseluri lucitoare, ca pentru colorat, altele un fel de nisip auriu, argintiu şi azuriu, iar altele, în sfârşit, un lac auriu. Dulapul stătea chiar lângă fereastră. Domnişoara Cimiento, îmbrăcată într-o rochiţă subţire, venea când după o sticluţă, când după alta şi, cu braţul ei de

alabastru, părea să întunece culorile nemaiîntâlnite pe care le scotea din dulap. Ce făcea, totuşi, cu ele, tata nu putea ghici şi, având obiceiul să nu întrebe niciodată nimic, a rămas neştiutor.

Într-o bună zi domnişoara Cimiento s-a aşezat la fereastră şi a început să scrie. Cerneala era foarte groasă. A mai adăugat puţină apă, dar a stricat-o de-a binelea. Tata, sub impulsul politeţii sale înnăscute, a umplut o sticluţă cu cea mai bună cerneală a lui şi i-a trimis-o vecinei. Servitoarea a adus, odată cu mulţumirile, şi o cutiuţă de carton, cuprinzând douăsprezece mostre de lacuri de diferite culori. Fiecare mostră era împodobită cu inscripţii sau ornamente desenate cu mult gust şi pricepere.

Tata a aflat, în sfârşit, cu ce se ocupa domnişoara Cimiento. Treaba asta, asemănătoare cu a lui, era într-un fel o completare la cea care îl cucerise de multă vreme. Perfecţionarea fabricării lacurilor, în opinia adevăraţilor cunoscători, fusese dusă mult mai departe decât a cernelurilor. Plin de admiraţie, a meşterit un plic, a scris adresa cu cea mai bună cerneală pe care o avea şi l-a pecetluit cu lacul cel nou. Pecetea s-a întipărit de minune. A pus plicul pe masă şi a rămas îndelung cu ochii la el.

Spre seară s-a dus la librarul Moreno, unde a găsit un necunoscut care adusese o cutiuţă asemenea şi cu tot atâtea mostre de lacuri. Cei prezenţi s-au apucat să le încerce, întrecându-se cu laudele la adresa lor. Tata a rămas în librărie toată seara, iar noaptea a visat numai lacuri.

A doua zi de dimineaţă le-a salutat pe vecine după obicei. A vrut chiar să mai spună ceva, a deschis gura, dar n-a scos o vorbă, ci s-a întors în odaia lui, aşezându-se însă în aşa fel încât să vadă cât mai bine ce se întâmplă la domnişoara Cimiento. Servitoarea ştergea

praful, iar frumoasa nepoată, cu ajutorul unei lentile, căuta cel mai mic firicel de praf şi apoi îl îndepărta. Tata, care ţinea şi el teribil la ordine, văzând aceeaşi preocupare şi la vecina lui, şi-a sporit stima pentru ea.

V-am spus că principala lui ocupaţie era să-şi răsucească ţigarete şi să numere trecătorii sau acoperişurile palatului prinţului de Alba. Dar de-acum nu mai consacra atâtea ceasuri ca înainte acestei distracţii, nu mai zăbovea decât vreo câteva minute, fiindcă un farmec deosebit îl atrăgea neîntrerupt spre balconul care dădea spre străduţă.

Busqueros a fost cel dintâi care a observat această schimbare şi, de faţă cu mine, nu o dată a garantat că în curând don Felipe Avadoro se va întoarce la vechiul său nume şi o să scape de porecla *El Tintero Largo*. Deşi nu prea mă pricepeam la afaceri, mi-am dat seama că însurătoarea tatălui meu nu-mi poate fi în niciun chip favorabilă, aşa că am dat iar fuga la mătuşa Dalanosa, implorând-o să facă totul ca să împiedice răul ce se anunţa. Mătuşă-mea a fost sincer mâhnită la auzul acestei veşti şi s-a dus iar la unchiul Sántez. Teatinul i-a răspuns că n-are dreptul să interzică o căsătorie, care este un lucru sfânt, dar că o să vegheze să nu fiu cu nimic nedreptăţit.

Cavalerul Toledo plecase de mult în Malta, aşa că trebuia să privesc la toate astea neputincios, ba uneori trebuia să mai fac câte ceva, căci Busqueros mă trimitea cu scrisori la rudele sale, fiindcă singur nu se ducea.

Doamna Cimiento nu ieşea niciodată din casă şi nu primea pe nimeni. La rândul lui, tata ieşea şi el tot mai rar în oraş. Altădată n-ar fi renunţat la teatrul lui, nu şi-ar fi schimbat programul zilei, dar acum profita de cea mai mică răceală, de un fleac de guturai, ca să

rămână acasă. Atunci nu se putea smulge de la fereastra care dădea spre străduţă şi se uita cum domnişoara Cimiento aranja sticluţele sau mostrele de lacuri. Vederea celor două braţe albe ca zăpada, care mereu îi jucau pe dinaintea ochilor, i-a aprins imaginaţia într-atât, că nu se mai putea gândi la nimic altceva.

În curând, un nou obiect i-a stârnit curiozitatea. Era un căzănel, destul de asemănător aceluia în care-şi amesteca el cerneala, dar mult mai mic şi aşezat pe un trepied de fier. Lămpile care ardeau sub el menţineau mereu aceeaşi căldură potrivită. Curând au mai apărut altele două la fel.

În ziua următoare, tata, ieşind pe balcon şi spunând *agur*, a vrut să întrebe ce e cu căzănelele acelea, dar, pentru că nu avea obiceiul să vorbească, s-a întors în cameră fără să scoată un cuvânt. Măcinat de curiozitate, a hotărât să-i trimită domnişoarei Cimiento o sticlă cu cerneala lui. Drept mulţumire, a primit trei sticluţe pline cu cerneală în trei culori: roşie, verde şi albastră.

Seara tata s-a dus la librarul Moreno. Acolo a găsit un slujbaş de la Ministerul Finanţelor, care ţinea la subsuoară raportul general al socotelilor. În raport, diferitele coloane erau subliniate cu cerneală roşie, titlurile cu albastru, iar liniile cu verde. Funcţionarul susţinea că numai el cunoaşte secretul fabricării unor asemenea cerneluri şi că nimeni din oraş nu e în stare să se laude cu aşa ceva. Şi, întrebând, s-a întors spre tata:

– *Señor* Avadoro, tu, care fabrici o cerneală neagră atât de bună, ai putea să nu cunoşti reţete pentru cele colorate?

Tatei nu-i plăcea să i se pună întrebări şi se fâstâcea cu uşurinţă. A deschis gura să răspundă, dar n-a spus nimic. A socotit că e mai bine

să dea o fugă până acasă şi să aducă sticluţele la Moreno. Cei prezenţi nu şi-au putut reţine admiraţia faţă de perfecţiunea cernelurilor, iar funcţionarul a cerut îngăduinţa să ia câteva mostre cu el. Tata, copleşit de laude, transmitea pe ascuns întreaga glorie domnişoarei Cimiento, al cărei nume încă nu-l cunoştea. Întors acasă, a deschis cartea cu reţete şi a găsit două pentru culoarea albastră, trei pentru cea verde şi şapte pentru cea roşie. Toată grămada asta de reţete l-a zăpăcit cu totul, nu-şi putea aduna deloc gândurile, numai conturul braţelor frumoase ale vecinei îi apărea înaintea ochilor.

A doua zi de dimineaţă, salutându-le, a hotărât să afle fără amânare cum le cheamă, a deschis, deci, gura să le întrebe, dar iarăşi n-a scos o vorbă şi s-a întors la el în odaie. A ieşit apoi pe balconul dinspre strada Toledo, de unde a zărit un om destul de bine îmbrăcat, care ţinea în mână o sticluţă neagră. A înţeles că e cineva care are nevoie de cerneală, aşa că s-a apucat să mestece în cazan ca să i-o dea pe cea mai bună. Dopul cazanului se găsea la distanţă de o treime faţă de fund, aşa că întotdeauna tulbureala rămânea în partea de jos. Necunoscutul a intrat, dar în loc să plece după ce i-a umplut sticluţa, a pus-o pe masă, s-a aşezat şi a cerut îngăduinţa să-şi aprindă o ţigară. Tata a vrut să-i spună ceva, dar a rămas cu vorba în gură, aşa că necunoscutul a scos o ţigară din buzunar şi a aprins-o cu lampa de pe masă.

Necunoscutul nu era altul decât cel pe care-l cunoaşteţi de atâta vreme, neobrăzatul de Busqueros.

– *Señor* Avadoro, i-a zis el tatei, te ocupi de fabricarea unui lichid care a adus multe necazuri omenirii. Câte comploturi, trădări, capcane, cărţi rele n-au umplut lumea cu ajutorul cernelii, ca să nu

mai pomenesc de biletele de amor şi de alianţele împotriva fericirii şi onoarei soţilor! Ce zici de toate astea, *señor* Avadoro? Nu răspunzi, te-ai obişnuit, se vede, cu tăcerea. Dar să lăsăm asta. Dacă tu nu spui nimic, vorbesc eu pentru amândoi, e obiceiul meu. Aşa că, *señor* Avadoro, fii bun şi ia loc aici, lângă mine, pe scaunul ăsta, că am să-ţi lămuresc pe scurt ideea mea. Eu susţin că din cerneala asta o să iasă...

Şi, acestea fiind zise, Busqueros a împins sticluţa, iar cerneala s-a vărsat pe genunchii tatei, care s-a dus în tăcere să se şteargă şi să-şi schimbe hainele. Întorcându-se, l-a zărit pe bărbatul necunoscut cu pălăria în mână, dând să plece. Tata, fericit că o să scape de el, i-a deschis uşa. Într-adevăr, Busqueros a ieşit, dar după o clipă s-a întors:

– Scuză-mă, *señor* Avadoro, i-a zis, dar am uitat amândoi că sticluţa e goală. Nu te obosi, reuşesc şi singur s-o umplu.

Busqueros a luat o pâlnie, a pus-o în sticluţă şi a răsucit dopul cazanului. Când sticluţa s-a umplut, tata s-a dus iar să-i deschidă uşa. Don Roque a plecat imediat, dar tata a observat deodată că dopul este scos şi cerneala curge în odaie. Disperat la culme, a alergat să pună dopul la loc. În clipa aceea Busqueros s-a întors iar şi, prefăcându-se că nu vede paguba pe care o provocase, a pus sticluţa pe masă, s-a trântit pe acelaşi scaun, a scos o ţigară din buzunar şi a aprins-o la lampă.

– E adevărat, oare, *señor* Avadoro, i-a zis el tatei, că ai avut un fiu care s-a înecat în cazanul ăsta? Dacă bietul de el ar fi ştiut să înoate, s-ar fi salvat, fără îndoială. De unde naiba ai cumpărat, *señor*, un asemenea cazan? Sunt sigur că la Toboso. E argilă bună, tot din asta se foloseşte şi pentru fierberea salpetrului. E tare ca piatra, dă-mi voie să încerc.

Tata a vrut să-l împiedice, dar Busqueros a lovit cu lopata în cazan şi l-a făcut praf. Cerneala a ţâşnit în valuri, l-a stropit pe tata şi tot ce se afla în odaie, chiar şi pe Busqueros, care se murdărise şi el tot.

Atunci tata, care deschidea rareori gura, de data asta a început să strige cât îl ţineau puterile. Vecinele au apărut în balcon.

– Ah, stimate doamne, a exclamat Busqueros, ce nenorocire, cazanul s-a spart şi toată camera e plină de cerneală. *Señor* Tintero nu ştie unde să-şi găsească locul. Aveţi milă de noi şi primiţi-ne în locuinţa voastră.

Cum vecinele păreau a se învoi bucuroase, în ciuda supărării, tata a simţit o oarecare plăcere aflând că va fi aproape de frumoasa necunoscută, care-şi întindea de departe braţele ei albe ca zăpada şi-i zâmbea cu un farmec nemaiîntâlnit.

Busqueros i-a aruncat o pelerină pe umeri şi l-a împins spre casa doamnei Cimiento. Dar abia a intrat acolo, că a primit o veste proastă: negustorul de postavuri, care-şi avea magazinul sub locuinţa lui, a venit să se plângă că cerneala i s-a scurs pe marfă şi că a trimis să fie aduşi funcţionari de la tribunal ca să stabilească mărimea pagubei. Stăpânul clădirii l-a prevenit totodată că nu-l mai poate tolera pe domeniul lui.

Gonit din locuinţă şi scăldat în cerneală, tata a căzut în cea mai neagră disperare.

– Nu trebuie să te necăjeşti, *señor* Avadoro, i-a zis Busqueros. Doamnele au aici o locuinţă spaţioasă şi n-au nevoie de ea toată. O să pun să ţi se aducă lucrurile. O să te simţi foarte bine aici, ai să găseşti cerneală berechet, şi roşie, şi albastră, şi verde, mult mai bună decât

cerneala ta neagră. Aşa că te sfătuiesc să nu ieşi o vreme din casă, pentru că, dacă ai vrea să te duci la Moreno, fiecare ţi-ar cere să povesteşti păţania cu cazanul spart şi ştiu că nu-ţi place să vorbeşti mult. Uită-te, toţi trântorii din Madrid cască gura la valurile de cerneală din locuinţa dumitale. Mâine numai despre asta o să se vorbească în tot oraşul.

Tata era încă zăpăcit pe de-a-ntregul, când o singură privire galeşă a domnişoarei Cimiento i-a reaprins curajul, aşa că s-a dus să se pregătească pentru mutarea în noua locuinţă. Dar nu peste multă vreme doamna Cimiento a venit la el să-i spună că au hotărât amândouă, ea şi nepoata ei, să-i pună la dispoziţie *cuarto principal*, chiar partea ce dădea spre stradă. Cum îi plăcea să numere trecătorii sau acoperişurile palatului prinţului de Alba, a primit cu plăcere schimbarea. L-au rugat numai să lase cernelurile colorate la vechiul loc. El a dat din cap în semn de încuviinţare.

Căzănelele domnişoarei Cimiento erau în camera din mijloc. Ea trecea pe acolo, ieşea, lua culori fără să scoată o vorbă, aşa că în toată casa domnea cea mai adâncă linişte. Tata nu fusese niciodată mai fericit ca atunci. Aşa au trecut vreo opt zile. În ziua a noua, Busqueros l-a vizitat şi i-a zis:

– *Señor* Avadoro, vin să te anunţ de împlinirea fericită a dorinţelor la care ai visat de mult, dar pe care până acum n-ai cutezat să le rosteşti. Ai mişcat inima domnişoarei Cimiento, aşa că vei primi mâna ei. Dar trebuie mai întâi să semnezi hârtia asta, pe care am adus-o cu mine, dacă vrei ca duminică să anunţăm logodna.

Mirat la culme, a vrut să răspundă, dar Busqueros nu i-a dat răgaz:

– *Señor* Avadoro, viitoarea ta căsătorie nu e un secret pentru nimeni. Tot Madridul numai despre asta vorbeşte. Dacă ai de gând să întârzii lucrurile, rudele domnişoarei Cimiento or să se adune la mine şi atunci ai să vii să le spui singur care-i pricina amânării. E un procedeu pe care nu-l poţi evita în niciun fel.

Tata a înlemnit la gândul că va trebui să dea explicaţii unei întregi familii, a dat să răspundă ceva, dar don Roque iar l-a întrerupt:

– Te înţeleg foarte bine, vrei să te asiguri de fericirea dumitale, auzind-o chiar din gura domnişoarei Cimiento. Uite-o că vine. Vă las singuri.

Tânăra s-a apropiat ruşinată foarte, neîndrăznind să ridice ochii la el. A luat câteva vopsele şi a început să le amestece în tăcere. Sfiala ei i-a mărit curajul lui don Felipe, care a privit-o lung şi nu şi-a mai luat privirea de la ea. De data asta chiar o privea cu alţi ochi.

Busqueros a lăsat pe masă hârtiile pentru anunţarea logodnei. Domnişoara Cimiento s-a apropiat cu un tremur uşor, le-a luat în mână, le-a citit, apoi şi-a acoperit ochii-n palme, lăsând să-i cadă câteva lacrimi. De la moartea soţiei sale, tata nu mai dăduse cuiva prilej să plângă. Lacrimile pe care le pricinuise l-au mişcat cu atât mai mult, cu cât nu le putuse ghici cum se cuvine motivul. S-a gândit, deci, dacă nu cumva domnişoara Cimiento plânge din cauza conţinutului scrisorii sau din cauză că-i lipsea semnătura? Vrea să se mărite cu el sau nu? Oricum, ea plângea întruna. Ar fi fost prea crud din partea lui să o lase să plângă mai departe, dar, ca să afle o lămurire de la ea, trebuia să intre în vorbă, aşa că tata a preferat să ia pana şi să iscălească hârtia. Domnişoara Cimiento a ieşit. S-a întors la ora obişnuită, i-a sărutat tatei mâna şi, fără să scoată un cuvânt, a continuat treaba începută: fabricarea lacului albastru. În vremea asta

el îşi fuma ţigara şi număra acoperişurile palatului prinţului de Alba. La vremea prânzului a apărut Fra Jéronomo Sántez şi i-a adus contractul de căsătorie, în care nu eram uitat nici eu. Tata a semnat contractul, domnişoara Cimiento asemenea, apoi i-a sărutat tatei mâna şi s-a întors tăcută la lacurile ei.

De când se spărsese cazanul cel mare, tata nu mai îndrăznise să se arate la teatru şi cu atât mai puţin la librarul Moreno. Însingurarea începuse să-l cam plictisească. Trecuseră trei zile de la semnarea contractului. Busqueros a venit să-l înduplece pe tata să iasă amândoi la plimbare. El nu s-a lăsat mult rugat; au luat-o pe partea cealaltă a râului Manzanares şi s-au oprit în faţa micii biserici a franciscanilor. Don Roque l-a ajutat pe tata să coboare, au intrat apoi împreună în biserică, unde au găsit-o pe domnişoara Cimiento, care îi aştepta. Tata a deschis gura, vrând să spună că ieşiseră doar aşa, ca să ia puţin aer, dar a renunţat, a luat-o pe tânără de braţ şi a dus-o spre altar.

După ieşirea din biserică, cei doi proaspăt căsătoriţi s-au urcat într-o trăsură splendidă şi s-au întors la Madrid, într-o casă frumoasă, unde îi aştepta un mare bal. Doamna Avadoro a deschis balul, însoţită de un tânăr foarte plăcut la înfăţişare. Au dansat *fandango* şi de peste tot au cules numai aplauze.

Tata o căuta acum zadarnic în soţia lui pe acea fată liniştită şi supusă, care îi sărutase mereu mâna cu atâta umilinţă. În loc de asta, a văzut, cu nespusă mirare, o femeie zdravănă, vioaie, lăsându-se cu multă plăcere în voia cochetăriilor. N-a spus nimănui nimic şi, pentru că nimeni nu l-a întrebat nimic, tăcerea asta i-a rămas singura mângâiere.

S-au adus gustări şi răcoritoare. Toropit de somn, tata îndrăznit să întrebe dacă n-ar fi timpul să se întoarcă acasă. I s-a răspuns că se afla în propria-i locuinţă. Atunci şi-a zis că trebuie să fie o parte din zestrea soţiei; a cerut să i se arate dormitorul şi s-a dus la culcare.

A doua zi l-a trezit don Roque.

– *Señor*, iubite vere, i-a zis el tatei, îţi spun aşa pentru că soţia ta este cea mai apropiată rudă pe care o am. Mama ei se trage dintr-o familie Busqueros din León, înrudită cu noi. N-am vrut până acum să-ţi pomenesc de afacerile tale, dar de-acum încolo am de gând să mă ocup de ele mai mult decât de ale mele, căci, la drept vorbind, n-am niciun fel de afaceri proprii. Cât priveşte averea ta, *señor* Avadoro, am cercetat în amănunt care-ţi sunt veniturile şi cum le-ai gospodărit de şaisprezece ani încoace.

Uite aici hârtiile cu privire la starea averii tale. Când te-ai însurat prima dată aveai un venit anual de patru mii de pistoli, pe care, în paranteză fie spus, n-ai ştiut să-i cheltuieşti. Ţi-ai oprit şase sute de pistoli, iar alţi două sute i-ai pus deoparte pentru creşterea fiului tău. Ţi-au mai rămas trei mii două sute de pistoli, pe care i-ai depus la bancă, iar dobânzile le-ai cedat teatinului Jeronimo, pentru opere de binefacere. Nu te condamn pentru asta, nici vorbă, dar, pe cinstea mea, îmi pare rău de cei săraci, fiindcă va trebui de-acum încolo să se descurce fără ajutorul tău.

Mai întâi, ne pricepem şi noi singuri să cheltuim cei patru mii de pistoli, venitul tău anual, iar cât priveşte cei cincizeci şi unu de mii două sute, depuşi la bancă, uite cum o să facem: pentru casa asta – optsprezece mii de pistoli – e mult, recunosc, dar cel care o vinde este o rudă a mea, iar rudele mele sunt şi ale tale, *señor* Avadoro. Colierul şi cerceii pe care i-a purtat ieri doamna Avadoro fac opt mii

de pistoli, hai să zicem, zece, o să-ţi explic mai târziu. Ne mai rămân încă douăzeci şi trei de mii două sute de pistoli. Blestematul ăla de teatin a oprit cincisprezece mii pentru derbedeul de fii-tu, în cazul când ar apărea vreodată pe undeva. Cinci mii pentru mobilarea casei n-o să fie prea mult, pentru că, sincer vorbind, bagajul nevestei se compune din numai şase cămăşi şi cam tot atâtea perechi de ciorapi. Ai să-mi spui că în felul ăsta îţi mai rămân încă trei mii două sute de pistoli, cu care nici tu nu ştii ce să faci. Ca să te scot din încurcătură, am să-i împrumut eu cu o dobândă pe care am şi stabilit-o. Uite, *señor* Avadoro, asta e împuternicirea, fii bun şi semnează.

Tata nu-şi putea veni în fire de mirare, auzind peroraţia lui Busqueros, a deschis gura să spună ceva, dar neştiind cum să înceapă, s-a întors cu faţa la perete şi şi-a tras scufia pe ochi.

– Nu-i nimic, a zis Busqueros, nu eşti primul care vrea să fugă de mine cu scufia pe ochi, făcându-se că doarme. Mă pricep la tertipurile astea. Din fericire, am şi eu o scufie în buzunar, mă întind aici, pe canapea, o să ne culcăm amândoi şi, când o să ne trezim, ne întoarcem iar la împuternicirea noastră. Dacă nu, o să strângem rudele tale şi pe ale mele şi o să vedem dacă lucrurile or să se poată aranja şi altfel.

Cu capul cufundat în perne, tata a început să mediteze asupra situaţiei sale şi asupra mijloacelor care l-ar fi ajutat să-şi regăsească tihna. Îşi închipuia că lăsându-i nevestei toată libertatea, poate că o să reuşească să se întoarcă la vechiul său mod de viaţă, o să poată merge iar la teatru, la librăria lui Moreno, ba chiar să guste iar plăcerea de a meşteri de unul singur cerneluri. Împăcat oarecum cu această idee, a deschis ochii, făcând semn că vrea să iscălească împuternicirea.

Şi, într-adevăr, a iscălit-o, apoi a dat să se ridice din pat.

– A, opreşte-te, *señor* Avadoro, i-a zis Busqueros, înainte să te dai jos, trebuie să hotărăşti ce-ai să faci toată ziua. Am să te ajut eu şi sper să fii mulţumit de planul pe care ţi-l propun, mai ales că ziua de azi începe cu un şir de evenimente pe cât de diferite, pe atât de plăcute. Mai întâi am să-ţi aduc un superb costum de călărie. Un armăsar de toată frumuseţea te aşteaptă la poartă, ne plimbăm prin Prado, unde o să vină curând şi doamna Avadoro, în trăsură. Ai să te convingi, *señor* Felipe, că soţia ta are în oraş prieteni renumiţi, care vor fi şi prietenii tăi. Ce-i drept, de o vreme încoace s-au cam răcit faţă de ea, dar acum, văzând-o alături de un om atât de onorabil ca tine, or să uite, fără îndoială, de vechile resentimente pe care i le purtau. Îţi repet, cei dintâi demnitari ai Curţii or să te caute, să te laude, să te îmbrăţişeze, ce zic eu – or să te înăbuşe cu atâta prietenie!

La auzul acestor vorbe, tata a leşinat sau mai degrabă a căzut într-o stare de totală înţepenire. Fără să-şi dea seama, Busqueros a continuat:

– Unii dintre aceşti domni or să-ţi facă cinstea invitându-se la prânzurile tale. Da, da, *señor* Avadoro, or să-ţi facă această cinste şi cred că n-o să mă dezamăgeşti. Ai să vezi cum se pricepe soţia ta să primească oaspeţi. Pe onoarea mea, n-ai s-o recunoşti pe modesta fabricantă de lacuri. Nu răspunzi nimic la asta, *señor* Avadoro, şi bine faci că nu mă întrerupi. Aşa, de pildă, îţi place comedia spaniolă, dar mă prind că n-ai fost niciodată la opera italiană, de care toată Curtea e încântată. Bine atunci, în seara asta ai să mergi la operă şi ghici în ce lojă? În cea a lui don Fernando d'Ihar, mare ministru, nici mai mult, nici mai puţin. De acolo o să mergem la balul aceluiaşi don

Fernando, unde ai să întâlneşti toată societatea de la Curte. Toţi or să stea de vorbă cu tine, pregăteşte-ţi răspunsurile.

Tata îşi revenise între timp, dar o sudoare rece îi curgea pe frunte, braţele îi erau ţepene, gâtul i se chircise, capul îi căzuse pe perne. Avea ochii cât cepele, pieptul i se zbătea în convulsii repetate. Busqueros a văzut, în sfârşit, ce urmări au avut cuvintele lui, a început să strige după ajutor, apoi a luat-o spre Prado, urmat foarte curând şi de mama mea vitregă.

Părintele meu căzuse într-un soi de letargie. Venindu-şi în fire, n-a mai recunoscut pe nimeni, în afară de nevastă-sa şi de Busqueros. Cum îi zărea, furia i se întipărea pe faţă, deşi rămânea liniştit, tăcea şi nu voia să se scoale din pat. Când trebuia uneori să se ridice pentru o clipă, îl apucau frigurile şi tremura câte o jumătate de oră. Curând, semnele slăbiciunii au devenit şi mai neplăcute. Nu mai putea în niciun chip să mănânce, trăia numai cu terci şi rasol. Spasmele îi strângeau gâtul, limba i s-a umflat şi s-a întărit, ochii şi-au pierdut strălucirea, privirea îi era temătoare, băşici albe îi năpădiseră pielea galben-arămie.

Am reuşit să intru în casa lui dându-mă drept servitor şi, plin de tristeţe, am văzut cu ochii mei cum avansa boala. Mătuşa Dalanosa, căreia i-am destăinuit secretul, îl veghea, dar bolnavul n-a recunoscut-o. Cât despre mama mea vitregă, era vădit că prezenţa ei îl irita, aşa că fra Jéronimo a convins-o să plece în provincie, urmată curând de Busqueros.

Am găsit ultimul mijloc care putea să-l scoată pe tata din nenorocita lui ipohondrie şi care, într-adevăr, a reuşit pentru moment. Într-o zi, don Felipe a zărit, prin uşa deschisă, în camera vecină, un căzănel aidoma celui pe care-l folosea cândva la fabricarea cernelei. Alături

era o măsuţă cu tot felul de sticluţe şi balanţe pentru măsurarea substanţelor. O undă de veselie a trecut pe chipul lui, s-a ridicat, s-a apropiat de măsuţă, a cerut un scaun, dar, cum era foarte slăbit, a trebuit ca altcineva să se ocupe de mestecarea cernelurilor, operaţiune pe care a urmărit-o cu atenţie. A doua zi a putut să pună şi el puţintel mâna, în ziua următoare starea lui s-a îmbunătăţit simţitor, dar câteva zile mai târziu a apărut febra, cu totul străină bolii de până atunci. Simptomele nu erau de nesuportat, dar bolnavul era atât de slăbit, că nu putea face nici cea mai mică mişcare. S-a stins fără a mă recunoaşte, deşi se străduiau cu toţii în fel şi chip să-i trezească memoria cu prezenţa mea. Aşa a murit acest om, care n-a avut pe lume acele puteri morale şi fizice care să-i fi întărit bărbăţia, aşa cum se cuvenea. Instinctul l-a făcut să-şi aleagă acel mod de viaţă, potrivit cu însuşirile lui. A pierit tocmai când era gata să fie aruncat în vâltoarea acţiunii.

Dar e momentul acum să mă întorc la propriile mele aventuri. Cei doi ani de ispăşire a pedepsei luaseră sfârşit. Tribunalul Inchiziţiei, cu o vorbă pusă de fra Jéronimo, s-a îmbunat şi mi-a îngăduit să-mi reiau vechiul nume, cu condiţia să fac o expediţie pe galerele malteze. Am primit cu bucurie ordinul, sperând să-l întâlnesc pe comandorul Toledo, de-acum nu ca servitor, ci aproape ca egalul său.

Eram sătul să mai port zdrenţe de cerşetor. M-am ferchezuit frumuşel, încercându-mi noile veşminte la mătuşa Dalanosa, care se topea de admiraţie. Am plecat odată cu răsăritul soarelui, ca să le ascund curioşilor schimbarea mea. M-am urcat pe un vas la Barcelona şi, după o scurtă călătorie, am ajuns în Malta. Întâlnirea cu cavalerul mi-a produs o plăcere mai mare decât mă aşteptam. Toledo m-a asigurat că nu se lăsase niciodată înşelat de travestirea mea şi că intenţiona să-mi ofere prietenia lui de îndată ce mă voi întoarce la

starea dinainte. Cavalerul comanda galera principală, m-a luat, deci, pe puntea lui şi ne-am învârtit pe mare vreo patru luni, fără a-i supăra prea mult pe berberi, care fugeau dinaintea noastră cu micile lor corăbii.

Aşa ia sfârşit povestea anilor mei de copil. V-am spus-o cu toate amănuntele, căci mi-au rămas bine întipărite în minte. Îmi pare şi acum că văd înaintea ochilor chilia rectorului teatinilor din Burgos, figura severă a părintelui Sanudo. Mă văd şi acum mâncând castane sub portalul bisericii Sf. Roch şi întinzând mâna către nobilul Toledo.

N-am să vă povestesc la fel de amănunţit întâmplările tinereţii mele, cele mai minunate, văd numai un ghem de felurite pasiuni şi un amestec tulbure de furtuni. O uitare adâncă îmi ascunde simţămintele ce mi-au umplut sufletul şi l-au purtat pe aripile unei fericiri vremelnice. Văd, ce-i drept, razele unei iubiri împărtăşite, ce se strecoară spre mine prin negura zilelor trecute, dar obiectele acestei iubiri se suprapun unele peste altele şi nu văd decât chipuri difuze de femei frumoase şi gingaşe, de fete vesele care mi se aruncă de gât cu braţele lor albe ca zăpada, văd chiar cum guvernante ursuze, neputând să se împotrivească acestui spectacol mişcător, îi unesc pe amanţii pe care ar fi trebuit să-i despartă pentru totdeauna. Văd mult dorita lampă care-mi făcea semn din fereastră, scările tainice care mă duceau spre uşi ascunse. Să trăieşti asemenea clipe e un deliciu de neînchipuit. Dar acum bate ora patru, începe să se lumineze, trebuie să ne despărţim, oh! dar şi despărţirea are farmecul ei.

Cred că de la un capăt la altul al lumii istoria iubirilor este peste tot aceeaşi. Povestirea iubirilor mele ar putea să nu fie pentru voi prea atrăgătoare, dar cred că o să ascultaţi bucuros istoria naşterii

primelor mele sentimente. Amănuntele sunt uimitoare, le-aş putea socoti chiar minunate. Dar acum e târziu, trebuie să mă mai gândesc şi la treburile cetei mele, aşa că îngăduiţi-mi să las urmarea pe mâine.

ZIUA A CINCIZECI ŞI CINCEA

Ne-am adunat la ora obişnuită şi, având răgaz, Pandesowna a început...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Un an mai târziu, cavalerul Toledo a primit comanda principală a galerelor, iar fratele lui i-a trimis pentru cheltuieli de şase ori câte o sută de mii de pistoli. Ordinul avea pe atunci şase galere, la care Toledo a mai adăugat altele două, echipate cu banii lui. Cavaleri erau vreo şase sute, cei mai renumiţi tineri luptători din Europa. Pe atunci începuse să li se dea în Franţa uniforme ostaşilor, ceea ce nu era în obicei... Toledo a născocit şi el un soi de uniformă franco-spaniolă. Purtam un veston de culoare purpurie, platoşă neagră cu crucea malteză pe piept, volan alb la gât şi pălărie spaniolă. Veşmântul acesta ne venea tuturor de minune. Cum apăream undeva, femeile se îngrămădeau la ferestre, iar guvernantele alergau cu bilete de amor, care adesea erau înmânate din greşeală altuia. Confuziile astea dădeau loc, nu o dată, celor mai nostime întâmplări. Acostam pe

rând în toate porturile Mediteranei şi peste tot eram întâmpinaţi cu tot felul de ceremonii.

Pe vremea acelor plăcute distracţii împlinisem şi eu douăzeci de ani. Toledo avea cu zece ani mai mult. Marele Maestru îl numise *mare bailli* [524] şi-i dăduse subprioratul Castiliei. A părăsit Malta încărcat cu noile onoruri şi m-a convins să-l însoţesc în călătoria prin Italia. Ne-am urcat pe vas şi am ajuns cu bine la Neapole. N-am fi plecat prea repede de-acolo dacă fermecătorul Toledo ar fi putut să fie la fel de uşor oprit în loc, pe cât de uşor se lăsa prins în plasa femeilor frumoase. Dar prietenul meu cunoştea ca nimeni altul artade a le părăsi apoi, rămânând în bune relaţii cu ele. A lăsat, deci, în urmă amorurile napolitane, ca să se înfrupte din altele la Florenţa, Milano, Veneţia, Genua, aşa că abia în anul următor am ajuns la Madrid.

Cum am sosit în capitală, Toledo s-a dus să se prezinte regelui, iar apoi, luând cel mai frumos cal din grajdurile fratelui său, prinţul de Lerma, a cerut să fie înşeuat unul şi pentru mine, nu mai puţin arătos, şi am pornit amândoi spre Prado, amestecându-ne printre cavalerii care galopau lângă uşile trăsurilor în care se plimbau frumoasele madrilene.

Atenţia ne-a fost atrasă de o caretă somptuoasă. Era deschisă şi înăuntru se aflau două femei îmbrăcate pe jumătate în doliu. Toledo a recunoscut-o pe mândra prinţesă d'Avila şi s-a apropiat s-o salute. Cealaltă şi-a întors capul, n-o cunoştea, dar se pare că fusese vrăjit de frumuseţea ei.

Această necunoscută era minunata prinţesă Medina Sidonia, care, încheindu-şi doliul, ieşea acum din nou în lume. Recunoscându-l pe vechiul ei întemniţat, şi-a pus un deget la gură, făcându-mi semn să

nu-i trădez secretul. Apoi şi-a întors ochii frumoşi spre Toledo, pe a cărui faţă se citea o gravitate şi o sfială pe care nu le avusese până atunci în faţa niciunei femei. Prinţesa Sidonia declarase solemn că n-o să se mai mărite, iar prinţesa d'Avila luase şi ea aceeaşi nestrămutată hotărâre. Aşa stând lucrurile, cavalerul maltez picase cum nu se poate mai bine. Amândouă doamnele l-au primit deosebit de amabil pe Toledo, care le-a mulţumit delicat pentru bunăvoinţa lor. Prinţesa Sidonia, prefăcându-se că mă vede pentru prima dată, a reuşit să atragă atenţia prietenei ei asupră-mi. În felul acesta am format împreună două perechi, care se întâlneau mereu la toate petrecerile din capitală. Toledo, iubit pentru a suta oară în viaţă, se îndrăgostise pentru prima dată. Eu mă întreceam în a-i aduce respectuoase omagii prinţesei d'Avila. Dar înainte de a trece la povestea legăturii mele cu această doamnă, trebuie să vă spun câteva cuvinte despre situaţia în care se afla ea atunci.

Tatăl ei, prinţul d'Avila, murise în timpul şederii noastre în Malta. Moartea unui om plin de ambiţii face întotdeauna impresie asupra celorlalţi, căderea lui îi mişcă şi îi uimeşte. La Madrid îşi aminteau cu toţii de infanta Beatrice şi de legătura ei secretă cu prinţul. Începuseră să vorbească de fiul, pe umerii căruia urma să stea în continuare soarta acestei familii. Se aşteptau ca testamentul prinţului să lămurească taina, dar toate speranţele au fost spulberate, căci drumul nu lămurea nimic. Curtea tăcea, iar în vremea asta mândra prinţesă d'Avila şi-a făcut intrarea în lume cu şi mai mare semeţie, dispreţuindu-i mai mult ca oricând pe toţi adoratorii şi ideea de căsătorie.

Deşi mă născusem într-o prea cinstită familie de nobili, în concepţia spaniolă nu putea exista niciun fel de egalitate între mine şi prinţesă. Mă puteam apropia de ea numai ca un tânăr care-şi caută sprijinul

pentru a se putea descurca în viaţă. Toledo era un fel de cavaler al frumoasei Sidonia, dar eu nu puteam fi decât un fel de scutier al prietenei ei.

Slujba asta nu-mi era neplăcută. Fără să-mi trădez pasiunea, puteam să vin în întâmpinarea dorinţelor încântătoarei Manuela, să-i îndeplinesc poruncile, într-un cuvânt, să-i fiu întru totul slugă preaplecată. Urmărind atent cererile stăpânei mele, mă feream să-mi dau la iveală simţămintele prin vreo vorbă, vreo privire sau vreun suspin. Teama de a nu o jigni cumva şi de a nu mă expune interdicţiei de a o vedea, care putea veni uşor după aceea, îmi dădea puteri în lupta cu pasiunea. Prinţesa Sidonia se străduia pe cât putea să mă înalţe în ochii prietenei sale, dar favorurile pe care le obţinea pentru mine se mărgineau doar la câteva zâmbete prieteneşti, semn de rece bunăvoinţă.

Situaţia a durat mai bine de un an. O vedeam pe prinţesă în biserică, în Prado, îi primeam poruncile pe-o zi întreagă, dar niciodată n-am pus piciorul în casa ei. Într-o bună zi m-a chemat la ea. Am găsit-o în faţa gherghefului, înconjurată de slujnice. Mi-a arătat scaunul şi, privindu-mă de sus, mi-a zis:

– *Señor* Avadoro, aş jigni memoria strămoşilor mei, al căror sânge îmi curge în vine, dacă n-aş folosi trecerea de care se bucură familia mea ca să-ţi răsplătesc serviciile pe care mi le aduci în fiecare zi. Unchiul meu, prinţul Sorriente, a remarcat acelaşi lucru, şi-ţi oferă gradul de colonel în regimentul ce-i poartă numele. Sper că n-ai să refuzi cinstea de a primi această funcţie. Gândeşte-te!

– Doamnă, i-am răspuns, mi-am legat soarta de a cavalerului Toledo şi nu doresc alte demnităţi în afara acelora pe care el le obţine pentru mine. Cât priveşte serviciile pe care am cinstea să le aduc zilnic

Alteţei Voastre, cea mai plăcută răsplată pentru mine ar fi îngăduinţa de a nu le întrerupe.

Prinţesa nu mi-a răspuns nimic, a făcut numai semn din cap că pot pleca.

O săptămână mai târziu am fost chemat din nou la mândra prinţesă. M-a primit tot aşa ca prima dată, zicându-mi:

– *Señor* Avadoro, nu pot îngădui să-i întreci în generozitate pe cei din neamurile d'Avila, Sorriente şi alţi granzi din familia noastră. Am de gând să-ţi deschid noi orizonturi, favorabile fericirii tale. Un nobil, a cărui familie este devotată neamului nostru, a moştenit o mare avere în Mexic. Are o singură fiică şi-i dă zestre un milion...

N-am lăsat-o pe prinţesă să-şi termine vorba şi, ridicându-mă, am răspuns cu o uşoară indignare:

– Deşi în venele mele nu curge sânge ca al celor din neamul d'Avila sau Sorriente, inima care-mi bate în piept este prea sus ca un milion să poată ajunge până la ea.

Şi am dat să plec, dar prinţesa mi-a poruncit să rămân. A trimis femeile în camera alăturată, lăsând uşa deschisă, şi mi-a spus:

– *Señor* Avadoro, n-am pentru dumneata decât o singură răsplată. Devotamentul dumitale faţă de fericirea mea îmi îngăduie să sper că de data asta n-ai să mă refuzi. E vorba de un mare serviciu pe care ţi-l cer.

– Aşa e, i-am răspuns, este singura răsplată care mă poate face fericit. Nu doresc şi nu pot primi alta.

– Vino mai aproape, a continuat prinţesa, nu vreau să fim auziţi de dincolo. Avadoro, ştii bine că tatăl meu a fost în taină soţul infantei Beatrice şi poate că ai şi auzit că a avut cu ea un fiu. El însuşi a răspândit acest zvon ca să distragă atenţia celor de la Curte, dar în realitate a avut o fată, care trăieşte şi se află într-o mănăstire nu departe de Madrid. Pe patul de moarte tata mi-a dezvăluit taina naşterii ei, taină pe care nici ea însăşi n-o ştie. Mi-a mai dezvăluit şi gândurile pe care le nutrea faţă de viitorul ei, dar moartea le-a pus capăt. Nu era chip să reînnoiesc întreaga reţea de intrigi, pe care prinţul a urzit-o ca să-şi atingă scopurile. Deplina recunoaştere a surorii mele e cu neputinţă de atins şi primul pas pe care l-am face ar putea s-o ducă la pierzanie pe nefericita asta. Am fost nu de mult la ea. Leonora este o fată simplă, bună şi veselă. Am îndrăgit-o din toată inima, dar stareţa mi-a vorbit atâta de nemaipomenita ei asemănare cu mine, că n-am mai îndrăznit să mă duc. Cu toate astea, i-am spus că vreau să mă îngrijesc sincer de ea şi că este unul dintre roadele nenumăratelor iubiri pe care le-a avut tata în tinereţea lui. Acum câteva zile mi-a ajuns la urechi vestea că cei de la Curte au început să întrebe de ea la mănăstire. Faptul m-a umplut de nelinişte, aşa că am hotărât s-o aduc la Madrid.

Pe o stradă părăsită, care se şi numeşte de fapt *Retrada* [525] , am o căsuţă nu prea mare. Am închiriat casa de vizavi şi te rog să te muţi în ea şi să veghezi comoara pe care ţi-o încredinţez. Ai aici adresa noii tale locuinţe şi o scrisoare pe care ai s-o dai stareţei ursulinelor din Penon. Ia cu tine patru călăreţi şi o trăsură cu doi catâri. Sora mea va fi însoţită de o guvernantă, care va locui cu ea. În toate te vei adresa ei, dar n-ai voie să intri în casă. Fiica tatălui meu şi a unei infante nu trebuie să dea nici măcar în aparenţă prilejul de a se vorbi pe socoteala ei.

Spunând acestea, prinţesa a clătinat uşor din cap. Era semn că trebuia să plec. Am lăsat-o şi m-am dus mai întâi la noua mea locuinţă, care mi s-a părut plăcută, ba chiar destul de bine aranjată. Am lăsat acolo doi slujitori de încredere şi m-am întors la apartamentul pe care-l aveam la cavalerul Toledo. Cât priveşte casa rămasă de la tata, am vândut-o cu numai patru sute de piaştri.

Am vizitat şi casa cumpărată pentru Leonora. Am găsit în ea două femei care s-o slujească şi pe vechiul servitor al familiei d'Avila, care nu mai purta livrea. Locuinţa era înzestrată cu de toate, din belşug, aşa cum se cuvine pentru o gospodărie care se respectă.

A doua zi am luat cu mine patru călăreţi, o trăsură şi am pornit-o spre mănăstirea Penon. Am fost introdus la vorbitor, unde stareţa mă aştepta. A citit scrisoarea, a zâmbit şi a oftat.

– Doamne Iisuse! a zis ea. Câte păcate se fac pe lumea asta! Sunt atât de fericită că am părăsit-o! De-o pildă, cavalere, domnişoara după care ai venit seamănă leit cu prinţesa d'Avila. Ce să mai zic! Două icoane ale blândului Iisus n-ar semăna mai mult. Cine sunt părinţii acestei tinere fete, nimeni nu ştie. Răposatul prinţ d'Avila, Dumnezeu să-l odihnească...

Stareţa n-ar mai fi contenit nicicând cu pălăvrăgeala, dar i-am amintit că trebuie să îndeplinesc cât mai repede sarcina primită, aşa că a dat din cap, a mai adăugat vreo câţiva „vai, ce păcat!" şi „Doamne Iisuse!" apoi s-a dus să-i dea îndrumări portăresei.

M-am îndreptat şi eu către poartă. Curând au apărut două femei acoperite cu văluri şi au urcat în trăsură fără să rostească un cuvânt. Am sărit pe cal şi le-am urmat, fără a mă adresa nici eu nimănui. Când am ajuns la Madrid, am luat-o puţin înaintea trăsurii şi le-am

întâmpinat pe amândouă femeile în faţa uşii. N-am intrat şi eu cu ele, ci m-am dus la locuinţa mea, de unde am putut vedea cum cele două călătoare se aranjau într-a lor.

Într-adevăr, Leonora semăna izbitor cu prinţesa, numai cu deosebirea că cea dintâi avea pielea mai albă, părul cu totul blond şi era mai plinuţă. Aşa cel puţin mi s-a părut de la fereastra mea, dar pentru că Leonora nu stătea o clipă locului, n-am putut s-o văd prea bine. Fericită că scăpase de mănăstire, se lăsase pradă bucuriei nestăpânite care o cuprinsese. Umbla prin casă, de la mansardă până în pivniţă, arătându-se peste măsură de încântată de orice unealtă din gospodărie, fie şi o tigaie sau un cazan de bucătărie. Îi punea mii de întrebări guvernantei, care nu reuşea să ţină pasul cu ea şi până la urmă a închis jaluzelele, aşa că n-am mai putut vedea nimic.

După-amiază m-am dus la prinţesă ca să-i dau socoteală de ceea ce făcusem. M-a primit cu gravitatea şi răceala ei obişnuite.

– *Señor* Avadoro, mi-a zis, Leonora este făcută pentru căsătorie. Aşa cum cer obiceiurile noastre, nu poţi să vii pe la ea, chiar de-ar fi să-i devii soţ, totuşi am să-i spun guvernantei să deschidă una din jaluzelele dinspre fereastra ta. În schimb, îţi cer ca jaluzelele tale să fie mereu închise. Ai să-mi dai seamă de toate faptele ei. Cred că ar fi primejdios pentru ea să te cunoască, mai ales dacă dispreţuieşti viaţa casnică, aşa cum am observat la tine acum câteva zile.

– Doamnă, i-am răspuns, ţi-am spus numai că niciodată n-am să mă însor din interes, deşi, la drept vorbind, recunosc că m-am hotărât să nu mă însor niciodată.

Am plecat de la prinţesă şi m-am dus la Toledo, căruia nu i-am dezvăluit totuşi secretele mele, apoi m-am întors la locuinţa mea de

pe strada Retrada. Vizavi jaluzelele, ba chiar şi ferestrele, erau deschise. Vechiul slujitor, Andrado, cânta la chitară, iar Leonora dansa un bolero, cu atâta farmec şi vioiciune, cum n-aş fi crezut niciodată că poate avea o fată crescută la maicile carmelite, fiindcă acolo îşi petrecuse primii ani şi abia după moartea prinţului fusese dusă la ursuline. Leonora se pornise pe tot felul de ghiduşii, vrând cu orice preţ s-o facă pe guvernantă să danseze cu Andrado. Nu-mi puteam potoli mirarea la gândul că o prinţesă serioasă şi rece putea avea o soră atât de veselă. În afară de asta, semănau ca două picături de apă. O iubeam la nebunie pe prinţesă, dar tabloul viu al graţiilor ei m-a cucerit de-a binelea. Când tocmai mă lăsam astfel în voia plăcerii de a o privi pe Leonora, guvernanta a închis jaluzelele şi n-am mai văzut nimic.

A doua zi m-am dus la prinţesă şi i-am povestit tot ce văzusem. Nu i-am tăinuit plăcerea nespusă pe care o trăisem privind la drăgălăşeniile nevinovate ale surorii ei, ba chiar am îndrăznit să-mi susţin încântarea prin faptul că semănau leit una cu alta.

Cuvintele acestea miroseau cât de colo a declaraţie de dragoste. Prinţesa s-a încruntat, s-a uitat la mine şi, mai aspru ca de obicei, şi mi-a zis:

– *Señor* Avadoro, ştiu că este o mare asemănare între noi două, dar te rog să nu ne pui alături în laudele dumitale. Deocamdată te aştept mâine-dimineaţă. Am de gând să plec pentru câteva zile şi aş vrea, înainte de asta, să mai stăm de vorbă.

– Doamnă, i-am răspuns, ar trebui să pier sub loviturile mâniei tale. Trăsăturile tale sunt întipărite în inima mea ca imaginea unei zeiţe. Ştiu că te afli mult deasupra mea ca să pot îndrăzni să mă ridic până la tine. Dar astăzi descopăr imaginea divinei tale frumuseţi în

această fiinţă tânără, veselă, sinceră, firească şi deschisă. Cine m-ar opri, doamnă, să te divinizez, prin ea, pe tine?

Cu fiecare vorbă a mea, chipul prinţesei devenea tot mai aspru. Credeam că o să-mi ceară să plec şi să nu mă mai arăt înaintea ei; dar nu, mi-a repetat să mă întorc a doua zi.

Am luat masa cu Toledo, iar spre seară m-am întors la postul meu. Ferestrele de vizavi erau deschise, aşa că puteam vedea de minune ce se petrecea în toată casa. Leonora stătea în bucătărie şi gătea *olla podrida*. Tot timpul îi cerea câte un sfat guvernantei, tăia carnea, o aşeza pe tavă, râzând întruna, cu o bucurie nestăpânită. Pe urmă a pus o faţă albă de masă şi două tacâmuri simple. Era îmbrăcată cu un corset modest şi cu mânecile cămăşii suflecate până la cot.

Ferestrele şi jaluzelele s-au închis, dar ceea ce văzusem a făcut asupră-mi o puternică impresie. Care bărbat tânăr ar putea privi cu sânge rece la liniştea şi deliciile vieţii casnice? Tocmai asemenea imagini îi împing pe oameni la însurătoare.

A doua zi m-am dus la prinţesă. Nu mai ştiu nici eu ce i-am spus. Ea părea din nou a se teme de vreo declaraţie de dragoste.

– *Señor* Avadoro, mi-a zis ea, întrerupându-mă, astăzi plec. Aşa cum ţi-am spus, o să petrec o vreme în principatul Avila. I-am dat voie surorii mele să se plimbe puţin după apusul soarelui, dar să nu se îndepărteze prea mult de casă. Dacă ai să vrei să te apropii atunci, am prevenit-o pe guvernantă să nu-ţi interzică să stai de vorbă cu ea cât îţi pofteşte inima. Caută să pătrunzi în sufletul şi felul de a gândi al acestei fete, pe urmă ai să-mi spui ce-ai constatat.

Apoi a dat din cap, în semn că pot pleca. Mă despărţeam cu greu de prinţesă, căci o iubeam din toată inima. Mândria ei nemărginită nu mă deranja deloc, căci îmi închipuiam că, dacă-şi va alege vreodată un iubit, acesta va fi din cei de jos, aşa cum se întâmplă de obicei în Spania. Îmi ziceam că, cine ştie?, chiar şi pe mine m-ar iubi cândva, deşi purtarea ei faţă de mine ar fi trebuit să-mi spulbere orice speranţă. Într-un cuvânt, toată ziua m-am gândit numai la prinţesă, dar spre seară mi-am mutat gândul la sora ei. M-am dus pe strada Retrada. Era lună plină. Am văzut-o pe Leonora stând cu guvernanta pe bancă în faţa porţii. Guvernanta m-a zărit prima, s-a apropiat, m-a invitat să iau loc lângă pupila ei, iar ea s-a îndepărtat. După o clipă de tăcere, Leonora a zis:

– Aşadar dumneata eşti, *señor*, tânărul acela pe care mi s-a îngăduit să-l văd uneori? Pot conta pe prietenia dumitale?

I-am răspuns că n-am s-o dezamăgesc niciodată.

– Bine, atunci, mi-a zis ea, în cazul acesta fii bun şi spune-mi cum mă cheamă.

– Leonora, i-am răspuns.

– Nu de asta întrebam, m-a întrerupt ea, doar trebuie să am şi un nume de familie. Nu mai sunt atât de prostuţă, ca la maicile carmelite. Acolo îmi închipuiam că lumea se compune numai din călugăriţe şi duhovnici, dar acum ştiu că mai există soţii şi soţi care nu se despart nici noaptea, iar copiii poartă numele tatălui lor. Aşa că vreau şi eu să aflu care mi-e numele.

Pentru că în unele mănăstiri carmelitele îşi duc viaţa după reguli foarte severe, nu m-a mirat deloc această neştiinţă la o fată de

douăzeci de ani. I-am răspuns că, din păcate, nu-i cunosc numele de familie. Pe urmă i-am spus că am văzut-o dansând în camera ei şi că, desigur, învăţase la călugăriţele carmelite.

– Nu, mi-a răspuns ea, prinţul d'Avila m-a dus la carmelite, dar după moartea lui am fost mutată la ursuline. Acolo una dintre fetele noi m-a învăţat să dansez, alta să cânt. Cât despre modul cum trăiesc bărbaţii cu nevestele lor, toate mi-au vorbit fără a socoti asta o taină. Eu una tare aş vrea să am un nume, dar pentru asta trebuie să mă mărit.

Pe urmă Leonora mi-a vorbit de teatru, de plimbări, de luptele cu taurii, mărturisindu-mi dorinţa de a vedea cât mai curând toate astea. De atunci am mai vorbit cu ea de câteva ori, dar de fiecare dată numai seara. O săptămână mai târziu, am primit de la prinţesă o scrisoare cu următorul cuprins:

> *Prinţesa d'Avila către Don Juan Avadoro.*
>
> *Lăsându-te să te apropii de Leonora, speram să trezesc în ea un sentiment faţă de dumneata. Guvernanta mă asigură că speranţele mele s-au împlinit. Dacă devotamentul, pe care mi l-ai dovedit întotdeauna, este sincer, însoară-te cu ea. Gândeşte-te însă că un refuz ar fi o jignire pentru mine.*

I-am răspuns cam aşa:

> *Doamnă!*

Devotamentul meu faţă de Alteţa Voastră este singurul simţământ care-mi umple sufletul. Cel care i se cuvine unei soţii n-ar mai avea, desigur, loc. Leonora merită un soţ care s-o iubească numai pe ea.

La aceasta am primit următorul răspuns:

Prinţesa d'Avila către Don Juan Avadoro.

Ar fi de prisos să-ţi ascund că eşti periculos pentru mine şi că refuzul dumitale mi-a produs cea mai mare bucurie pe care am simţit-o vreodată în viaţă. Am hotărât totuşi să nu mă dau bătută, îţi las să alegi: sau te însori cu Leonora, sau vei fi pentru totdeauna îndepărtat de mine, poate chiar gonit din Spania. Ştii că familia mea are destulă trecere la Curte. Să nu-mi mai scrii. Guvernanta a primit şi ea cuvenitele recomandări.

Oricât de îndrăgostit aş fi fost de prinţesă, o atât de nemăsurată trufie m-a lovit din cale-afară. Am vrut să-i povestesc imediat totul lui Toledo şi să-i cer sprijinul, dar cavalerul, mereu îndrăgostit de prinţesa de Sidonia, era prea legat de prietena ei şi n-ar fi făcut nimic împotriva acesteia. Aşa că am hotărât să tac şi spre seară m-am aşezat la fereastră ca s-o privesc pe viitoarea mea soţie.

Fereastra era deschisă, vedeam toată locuinţa ca-n palmă. Leonora era înconjurată de patru femei care se învârteau în jurul ei, ajutând-o să se îmbrace. Îşi pusese o rochie albă de atlaz, brodată cu argint, o cunună de flori pe cap şi un colier de diamante. Un văl lung, alb, o acoperea din cap până-n picioare.

M-am cam mirat de aceste pregătiri. Curând surprinderea mea a sporit şi mai mult. În fundul camerei au aşezat o masă, acoperită ca un altar, şi pe ea au fost puse sfeşnice cu lumânări. A intrat şi un preot, cu doi gentilomi, care păreau să fie martori la ceremonie, nu lipsea decât mirele. Am auzit o bătaie în uşa mea şi glasul guvernantei, care mi-a spus:

– Sunteţi aşteptat, *señor*, nu cred că aveaţi de gând să vă-mpotriviţi poruncilor prinţesei.

Am urmat-o. Mireasa nu-şi scosese vălul. Preotul ne-a împreunat mâinile şi ne-a cununat. Martorii mi-au urat fericire, asemenea şi soţiei, al cărei chip nici măcar nu-l zărisem, şi şi-au văzut de drum. Guvernanta ne-a condus în altă cameră, slab luminată de razele lunii, şi a închis uşa în urma noastră.

Când ţiganul a rostit aceste cuvinte, unul din membrii cetei lui a venit să-l cheme cu o treabă urgentă. S-a ridicat şi în ziua aceea nu l-am mai văzut.

ZIUA A CINCIZECI ŞI ŞASEA

Ne-am adunat la ora obişnuită, iar Pandesowna, având răgaz, a a continuat:

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

V-am povestit de ciudata mea nuntă. Modul de convieţuire cu soţia mea nu era nici el mai puţin ciudat. După apusul soarelui se deschidea jaluzeaua şi-i puteam zări tot interiorul locuinţei, dar ea nu ieşea din casă şi nu aveam prilejul să mă apropii de ea. Abia pe la miezul nopţii guvernanta venea după mine şi în zori mă aducea înapoi.

O săptămână mai târziu prinţesa s-a întors la Madrid. M-am înfăţişat destul de descumpănit. Călcasem în picioare iubirea ce i-o purtam şi-mi făceam amare reproşuri. Ea însă, dimpotrivă, se purta faţă de mine cu o nespusă bunăvoinţă. De câte ori se afla cu mine între patru ochi, îşi părăsea vechea ei răceală, îi deveneam frate şi prieten.

Într-o seară, întorcându-mă acasă, tocmai voiam să închid uşa, când am simţit că cineva mă trage de pulpana hainei. M-am întors: era Busqueros.

– A, te-am prins, *señor*, mi-a zis. Cavalerul Toledo mi s-a plâns că nu te-a mai văzut cam de multişor, că te ascunzi de el şi că nu-şi dă seama ce naiba o fi cu dumneata. L-am rugat să-mi dea numai douăzeci şi patru de ore, după care i-am făgăduit să-i aduc veşti sigure despre dumneata. Uite că am reuşit. Dar, ascultă-mă, domnişorule, să nu uiţi că-mi datorezi respect, căci m-am însurat cu mama ta vitregă.

Ultimele cuvinte mi-au amintit cât de mult a contribuit Busqueros ca să-i grăbească tatei sfârşitul, aşa că nu m-am putut abţine să nu-i arăt dispreţul meu, după care i-am făcut vânt.

A doua zi m-am dus la prinţesă şi i-am povestit de această nefericită întâlnire. Părea a fi destul de îngrijorată.

– Busqueros, mi-a zis ea, este o iscoadă căreia nimic nu-i scapă. Trebuie s-o luăm pe Leonora din calea lui. Chiar azi o trimit la Avila. Să nu mi-o iei în nume de rău, Avadoro, o fac pentru fericirea voastră.

– Doamnă, i-am răspuns, o condiţie a fericirii este împlinirea dorinţelor, iar eu n-am dorit niciodată să ajung soţul Leonorei. Cu toate astea, trebuie să recunosc că acum mă simt legat de ea şi dragostea mea creşte pe zi ce trece, dacă mi-e îngăduit să folosesc aceste cuvinte, pentru că, de fapt, n-o văd niciodată în timpul zilei.

În aceeaşi seară m-am dus pe strada Retrada, dar n-am găsit pe nimeni. Uşa şi ferestrele erau închise.

Câteva zile mai târziu, Toledo m-a chemat în cabinetul lui şi mi-a spus:

– I-am vorbit regelui de tine. Maiestatea Sa te trimite cu scrisori la Neapole. Peterbourogh [526] , acest englez cumsecade, vrea să ne întâlnim la Neapole pentru nişte chestiuni de mare importanţă. Maiestatea Sa nu doreşte să fac eu această călătorie, aşa că trebuie să te duci tu în locul meu. Cu toate că, a adăugat el, am impresia că ideea asta nu prea ţi-e pe plac.

– Sunt deosebit de recunoscător Maiestăţii Sale, i-am spus, dar am aici, la Madrid, o protectoare fără a cărei îngăduinţă n-aş îndrăzni să fac nimic.

Toledo a zâmbit şi mi-a zis:

– Am şi discutat cu prinţesa. Chiar azi treci pe la ea. M-am dus la prinţesă şi ea mi-a spus:

– Iubite Avadoro, cunoşti situaţia actuală a monarhiei spaniole. Regele e pe moarte şi odată cu el se va stinge şi linia austriacă [527] . În aceste împrejurări critice, fiecare spaniol de bună credinţă trebuie să uite de interesele lui şi să folosească orice prilej pentru a-şi sluji ţara. Soţia ta este la loc sigur. Leonora n-o să-ţi scrie, fiindcă nu ştie, carmelitele n-au învăţat-o aşa ceva. Am s-o înlocuiesc eu şi, dacă e să dau crezare guvernantei, în curând o să-ţi dau veşti care te vor face să te simţi şi mai mult legat de ea.

Spunând acestea, prinţesa a coborât ochii, s-a îmbujorat la faţă, apoi mi-a făcut semn că pot să mă retrag.

Am plecat la ministru să-mi primesc însărcinările, care erau legate de politica externă şi, într-un fel, şi de administraţia regatului Neapole, fiindcă se dorea mai mult ca oricând alipirea lui la Spania. Am plecat a doua zi şi am făcut călătoria în cea mai mare grabă.

Începusem să-mi îndeplinesc misiunea încredinţată cu acel zel obişnuit la fiecare nouă muncă. Totuşi, în clipele de răgaz, gândul la Madrid mă urmărea necontenit. Orice s-ar spune, prinţesa mă iubea, mi-o mărturisise. Devenindu-mi cumnată, se lecuise de pasiune, dar păstrase un fel de ataşament, pe care mi-l dovedise de mii de ori. Leonora, zeiţa tainică a nopţilor mele, îmi oferise, ca mireasă, cupa desfătărilor. Amintirea ei pusese stăpânire pe simţurile mele, la fel ca şi pe inima mea. Regretul că o lăsasem se schimba aproape în disperare. În afara acestor două femei, tot sexul slab mă lăsa indiferent.

Scrisorile prinţesei ajungeau la mine odată cu hârtiile din partea ministrului. Nu erau semnate şi scrisul era aproape de necitit. Am aflat că Leonora rămăsese grea, dar că e bolnavă şi foarte slăbită. Mai apoi am primit ştirea că eram tată şi că Leonora e foarte suferindă. Noutăţile în legătură cu sănătatea ei păreau a mă pregăti pentru greaua lovitură care avea să mă atingă în curând.

În sfârşit, a venit şi Toledo în persoană tocmai în momentul când mă aşteptam mai puţin. M-a îmbrăţişat cu căldură.

– Am venit, mi-a zis, cu treburi din partea regelui, dar am un mesaj pentru tine de la prinţesă.

Şi, rostind aceste cuvinte, mi-a înmânat o scrisoare pe care am deschis-o tremurând. Prevedeam care-i era conţinutul. Prinţesa îmi

anunţa moartea Leonorei şi mă mângâia cu cea mai delicată prietenie.

Toledo, care avea de mult o mare înrâurire asupră-mi, a folosit-o ca să-mi redea liniştea. Ce-i drept, n-o cunoscuse pe Leonora, dar ea fusese soţia mea şi gândul la ea se împletea cu dulcile amintiri ale scurtei noastre legături. Deşi durerea se mai potolise, am rămas pradă tristeţii şi deznădejdii.

Toledo a luat asupra lui grija încheierii treburilor pentru care fusesem trimis şi, odată lămurite, ne-am întors la Madrid. În apropierea porţilor capitalei, cavalerul a coborât din trăsură şi, furişându-se pe cărări întortocheate, m-a dus la cimitirul carmelitelor. Acolo mi-a arătat o urnă din marmură neagră. În josul ei se putea citi numele Leonorei Avadoro. Am scăldat mormântul cu lacrimi grele şi m-am întors de câteva ori acolo înainte de a mă duce s-o salut pe prinţesă. Nu era deloc supărată pentru asta, dimpotrivă, la prima noastră întâlnire mi-a arătat o simpatie vecină cu tandreţea. M-a dus în ultima cameră a locuinţei sale şi mi-a arătat copilul dormind în leagăn. Emoţia mea nu mai cunoştea margini. Am căzut în genunchi, prinţesa mi-a întins mâna şi mi-a cerut să mă ridic, apoi mi-a făcut semn că pot pleca.

A doua zi am fost la ministru, care m-a prezentat Maiestăţii Sale. Toledo, trimiţându-mă la Neapole, căutase un pretext ca să-mi facă rost de niscaiva favoruri. Am fost învestit cu titlul de cavaler al Ordinului Calatrava. Deşi distincţia nu mă punea în rând cu marii magnaţi ai vremii, mă apropia, totuşi, mult de aceştia. De atunci prinţesa, principesa Sidonia şi Toledo s-au străduit să arate în tot ce făceau că mă considerau egalul lor. Desigur, lor le datoram întregul meu destin, aşa că priveau cu plăcere la ridicarea mea.

Puţin după aceea prinţesa d'Avila mi-a cerut să-i pun în ordine nişte afaceri în Consiliul Castiliei. I-am îndeplinit cererea cu zel şi prudenţă, lucru care m-a ridicat şi mai mult în ochii ei. Cu fiecare zi ce trecea îmi arăta tot mai multă afecţiune. Şi în acest moment începe cea mai uimitoare parte a istoriei mele.

După întoarcerea din Italia m-am mutat în vechea mea locuinţă din casa lui Toledo, dar am păstrat-o şi pe cea din strada Retrada. Am lăsat acolo de pază un servitor, pe nume Ambrosio. Casa de vizavi, aceeaşi în care avusese loc nunta, îi aparţinea prinţesei, era închisă şi nelocuită. Într-o dimineaţă, Ambrosio a venit la mine rugându-mă să trimit pe altcineva în locul lui, dar pe unul mai curajos, fiindcă după miezul nopţii în casa vecină se întâmplă lucruri ciudate. I-am cerut să mă lămurească despre ce era vorba, dar Ambrosio m-a asigurat că, de frică, nu se uitase împrejur şi că pentru nimic în lume nu s-ar mai încumeta să-şi petreacă noaptea în locuinţa mea, nici singur, nici împreună cu cineva.

Cuvintele lui m-au făcut cu adevărat curios. Am hotărât să mă conving cu ochii mei în noaptea următoare cum stau lucrurile. În casa mea mai lăsasem câte ceva de trebuinţă: m-am mutat imediat după cină. I-am spus unui servitor să doarmă în tindă, iar eu am ocupat camera ale cărei ferestre dădeau spre vechea locuinţă a Leonorei. Am băut câteva ceşti de cafea neagră ca să n-adorm şi am aşteptat miezul nopţii. Era ora la care, după spusele lui Ambrosio, îşi făceau apariţia nălucile. Ca să nu le sperii, am stins lumânările. Curând, în casa de vizavi am zărit o lumină care trecea de la un etaj la altul şi de la o cameră la alta. Din pricina jaluzelelor nu-mi dădeam seama de unde vine lumina. A doua zi am trimis să mi se aducă cheile de la casa prinţesei şi m-am dus s-o examinez. N-am

găsit niciun obiect, nicio urmă a şederii cuiva. Am desfăcut câte o jaluzea la fiecare etaj şi am ieşit.

Seara m-am instalat la postul meu de observaţie, iar la miezul nopţii aceeaşi lumină s-a aprins în casa cu pricina. De data asta am văzut de unde venea. O femeie în alb, cu o lampă în mână, a trecut cu pas uşor dintr-o cameră în alta la etajul întâi, apoi a urcat la al doilea şi a dispărut. Lampa o lumina destul de palid ca să-i pot distinge trăsăturile feţei, dar părul auriu m-a făcut s-o recunosc pe Leonora.

A doua zi am dat fuga la prinţesă, dar nu era acasă. Intrând în camera copilului, am găsit câteva femei, peste măsură de încurcate şi neliniştite. La început n-au vrut să-mi spună nimic, dar până la urmă doica a recunoscut că în timpul nopţii intrase o femeie în alb, cu o lampă în mână, că se uitase lung la copil, după care l-a binecuvântat şi a ieşit. A apărut şi prinţesa, care m-a chemat la ea, zicându-mi:

– Am motivele mele să nu mai ţin mult copilul tău aici. Am dat poruncă să i se pregătească o odaie în casa de pe strada Retrada. O să locuiască acolo împreună cu doica şi cu o femeie care o să treacă drept mama lui. Aş fi vrut să-ţi ofer şi ţie acolo o cameră, dar mă tem să nu trezim cine ştie ce bănuieli.

I-am răspuns că păstrez casa de vizavi şi o să dorm uneori acolo.

Voinţa prinţesei a fost îndeplinită şi copilul a fost mutat. Am făcut totul să fie lăsat în camera care dădea spre stradă şi să nu se închidă jaluzelele. Când a bătut miezul nopţii, m-am apropiat de fereastră. În cameră l-am văzut pe copil dormind lângă doică. Femeia în alb şi-a făcut apariţia cu lampa în mână, s-a apropiat de leagăn, s-a uitat lung la copil, l-a binecuvântat, apoi s-a oprit în dreptul ferestrei şi a început să privească spre mine. După o clipă, a ieşit. Am zărit

lumină la etajul doi, apoi a ajuns pe acoperiş, a păşit uşor pe el, la urmă a sărit pe cel vecin şi a dispărut.

Recunosc că eram năucit de-a binelea. A doua zi, am aşteptat cu nerăbdare căderea nopţii şi, de cum a venit, m-am instalat la fereastră. Curând a apărut nu femeia în alb, ci un fel de pitic cu faţa vineţie, cu un picior de lemn şi cu o lampă în mână. S-a apropiat de copil, l-a privit cu atenţie şi apoi, aşezându-se la fereastră cu picioarele încrucişate, a început să mă privească lung. După puţină vreme, a sărit de acolo sau mai degrabă s-a rostogolit în stradă şi a venit să bată la uşa mea. L-am întrebat cine e şi ce vrea. În loc de răspuns, mi-a grăit:

– Don Juan Avadoro, ia-ţi pălăria şi spada şi vino cu mine!

Am făcut întocmai, am coborât în stradă şi l-am văzut pe pitic la vreo douăzeci de paşi înaintea mea, şchiopătând cu piciorul de lemn şi arătându-mi drumul cu felinarul. După ce a mers aşa vreo sută de paşi, a luat-o la stânga şi m-a dus într-un cartier pustiu, între strada Retrada şi râul Manzanares. Am trecut pe sub o boltă şi am ajuns într-un *patio* cu numai câţiva copaci. *Patio* e un fel de curte închisă unde nu trag trăsurile. În fundul curţii se afla o mică faţadă gotică, asemenea unui portal de capelă. Din spatele unei coloane a apărut femeia în alb. Piticul mi-a luminat faţa cu felinarul.

– El e, a strigat năluca, el! Soţul meu! Iubitul meu soţ!

– Doamnă, am răspuns, eram convins că ai murit.

– Trăiesc.

Era într-adevăr Leonora, am recunoscut-o după glas, dar şi mai mult după îmbrăţişările ei înfocate şi atât de vii, că nici nu mi-a dat prin cap să mă gândesc la caracterul neobişnuit al întâmplării. De altfel, nici n-am avut timp pentru aşa ceva. Leonora mi-a alunecat brusc din braţe şi a dispărut în întuneric. Nu ştiam ce să fac. Din fericire, piticul mi-a venit în ajutor cu felinarul. Am pornit după el printre ruine şi străzi părăsite. La un moment dat felinarul s-a stins. L-am strigat pe pitic, dar nu mi-a răspuns. Era o noapte neagră, de nepătruns, aşa că am hotărât să mă întind pe jos şi să aştept să se facă ziuă.

M-am trezit când soarele era sus pe cer. Zăceam sub urna din marmură neagră, pe care am citit inscripţia „Leonora Avadoro“. Nu mai încăpea îndoială; petrecusem noaptea lângă mormântul soţiei mele. Mi-am amintit de cele petrecute şi recunosc că eram tulburat peste măsură. De multă vreme nu mă mai spovedisem. M-am dus la teatini şi i-am rugat să-l cheme pe fra Jéronimo. Mi-au spus că e bolnav şi atunci am cerut să vină alt duhovnic. L-am întrebat dacă duhurile rele pot uneori să capete înfăţişare omenească.

– Fără îndoială, mi-a răspuns el. Sfântul Toma, în *Summa* [528] , aminteşte de asemenea cazuri. E vorba de un păcat excepţional şi nu orice duhovnic îl poate absolvi. Când omul nu se spovedeşte mai multă vreme, demonii capătă puteri neobişnuite asupra lui. Îi apar sub forma unei femei şi-l duc în ispită. Dacă ţi se pare, fiule, că ai întâlnit asemenea năluci, du-te la marele duhovnic. Nu pierde vremea, nimeni nu este sigur când îi bate ceasul.

I-am răspuns că am trăit o ciudată aventură, care poate că e numai o amăgire, apoi i-am cerut îngăduinţa să întrerup spovedania.

M-am dus la Toledo. Mi-a spus că suntem amândoi invitaţi la prânz la prinţesa d'Avila, unde o să fie şi ducesa de Sidonia. A observat că eram tare distrat şi m-a întrebat care era pricina. Într-adevăr, eram dus pe gânduri şi răspundeam fără şir la întrebări. Masa la prinţesă nu mi-a spulberat tristeţea, totuşi Toledo şi doamnele erau atât de veseli, că până la urmă m-am mai luminat şi eu la faţă.

În timpul mesei am surprins câteva semne cu înţeles între ei şi zâmbete care păreau a fi în legătură cu mine. Ne-am ridicat, dar în loc să ne ducem în salon, am trecut cu toţii în alte încăperi, mai intime. La urmă, Toledo a încuiat uşa şi mi s-a adresat solemn:

– Ilustre cavaler de Calatrava, îngenunchează în faţa prinţesei. De peste un an este soţia ta. Sper că n-ai să spui că ţi-ai dat seama. Oamenii cărora ai fi vrut să le povesteşti ce ţi s-a întâmplat ar fi ghicit taina, dar noi ţineam foarte mult să înăbuşim bănuielile în faşă şi până acum strădaniile noastre au fost încununate de succes. Ce-i drept, secretele distinsului prinţ d'Avila ne-au servit de minune. El a avut, cu adevărat, un fiu, pe care a vrut să-l recunoască, dar fiul acela a murit, iar prinţul i-a cerut atunci fiicei lui ca niciodată să nu se mărite şi să lase toată averea celor din neamul Sorriente, o ramură mai tânără a neamului d'Avila.

Prinţesa noastră, mândră cum o ştii, n-ar fi acceptat pentru nimic în lume autoritatea cuiva asupră-i, dar din momentul întoarcerii noastre din Malta mândria ei a început să cedeze şi curând nu s-a mai ales nimic din ea. Din fericire, prinţesa d'Avila are o prietenă care e şi prietena ta, iubite Avadoro. I-a destăinuit simţămintele ei şi atunci am alcătuit împreună un sfat în trei. Am găsit, sau mai degrabă am născocit-o pe Leonora, fiica răposatului prinţ cu infanta. Nu era, de fapt, alta decât însăşi prinţesa, care şi-a pus perucă

blondă, s-a mai fardat şi şi-a umflat niţel rochia, ca să pară mai plinuţă. Tu n-aveai cum s-o recunoşti pe trufaşa ta stăpână în fetiţa aceea naivă, crescută în mănăstirea carmelitelor. Am fost şi eu de faţă la câteva repetiţii pentru acest rol al ei şi recunosc că singur m-aş fi putut înşela.

Văzând că renunţi la cele mai strălucitoare partide numai din dorinţa de a-i rămâne fidel, a hotărât să te ia de bărbat. Sunteţi soţ şi soţie în faţa lui Dumnezeu şi a Bisericii, dar nu şi în faţa oamenilor. Oricum, zadarnic v-aţi străduit să căutaţi dovezi ale căsătoriei voastre. În felul acesta prinţesa şi-a respectat obligaţia asumată.

V-aţi unit prin legătură sfântă. Ca urmare, prinţesa a trebuit să petreacă mai multe luni la ţară, ca să se ascundă de privirile mulţimii. Busqueros, tocmai atunci sosit la Madrid, a primit ordin să te urmărească şi, sub pretextul evitării iscodirilor sale, am trimis-o pe Leonora în provincie. Apoi am reuşit să te expediem şi pe tine la Neapole, pentru că nu ştiam cum să te liniştim în privinţa soţiei tale, iar prinţesa abia atunci urma să ţi se arate, când dovada vie a dragostei voastre avea să stabilească drepturile tale asupra ei.

Acum, iubite Avadoro, te rog din suflet să mă ierţi. Am înfipt un pumnal în inima ta, dându-ţi vestea asupra morţii unei fiinţe care n-a existat niciodată. Cu toate astea, jalea ta sinceră n-a fost zadarnică: prinţesa s-a convins, mişcată, că o iubeşti la fel sub cele două înfăţişări atât de diferite.

De o săptămână ea vrea cu orice preţ să-ţi dezvăluie totul, dar şi aici toată vina cade asupra mea. M-am încăpăţânat să o readuc pe Leonora de pe cealaltă lume. Prinţesa s-a învoit să joace rolul femeii în alb, dar nu ea era cea care alerga cu atâta uşurinţă pe acoperişuri. Acea Leonora nu era decât un mic coşar, de neam din Savoia. Tot el,

pişicherul, a făcut în noaptea următoare pe diavolul şchiop. S-a aşezat pe prichiciul ferestrei şi s-a lăsat în stradă cu ajutorul unei funii legate de zăvor.

Nu ştiu ce s-a întâmplat în curtea vechii mănăstiri a carmelitelor, dar azi-dimineaţă am pus iar să fii urmărit şi am aflat că ai zăbovit îndelung în confesional. Nu-mi place să am de-a face cu Biserica şi m-am temut ca gluma să nu fie împinsă prea departe. Nu m-am mai împotrivit dorinţelor prinţesei şi am hotărât cu toţii ca azi să afli totul.

Cam aceste vorbe mi le grăia Toledo, dar eu nu-l prea auzeam, îngenuncheasem la picioarele Manuelei. O dulce emoţie i se citea pe faţă, ce putea fi socotită o deplină recunoaştere a înfrângerii. Victoria mea avea numai doi martori, dar împrejurarea n-avea pentru mine nicio însemnătate. Am cunoscut cel mai mare succes în dragoste, în prietenie, ba chiar în dragostea de sine. Ce clipă de nepreţuit pentru un tâlhar!

Când ţiganul a rostit aceste ultime cuvinte, i s-a făcut semn că e timpul să se ocupe de treburile cetei. M-am întors către Rebecca, zicându-i că am ascultat povestea unor întâmplări neobişnuite, care ne-au fost însă aduse la cunoştinţă într-un mod obişnuit.

– Ai dreptate, mi-a răspuns ea, e cu putinţă ca şi ale tale să poată fi tot atât de obişnuit înfăţişate.

ZIUA A CINCIZECI ŞI ŞAPTEA

Eram în aşteptarea unor importante întâmplări. Ţiganul trimitea oameni de-ai lui în toate părţile, privea mereu în jur, pândindu-le întoarcerea, iar la întrebarea când pornim mai departe, dădea din cap şi răspundea că nu poate să spună când anume. Viaţa în munţi începuse să mă cam plictisească, aş fi fost bucuros să ajung cât mai repede la regiment, dar, în ciuda celor mai sincere dorinţe, trebuia să mai rămân o vreme. Zilele ni se scurgeau destul de monoton, în schimb serile ne erau cu adevărat plăcute datorită starostelui, în care descopeream mereu noi însuşiri. Curios să-i aflu urmarea aventurilor, de data asta l-am rugat eu însumi să ne aline curiozitatea:

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Vă amintiţi prânzul la prinţesa d'Avila, împreună cu prinţesa Sidonia şi cu prietenul meu Toledo, şi cum abia atunci am aflat că mândra Manuela este soţia mea. Trăsurile ne aşteptau; am plecat spre castelul Sorriente. Acolo, altă surpriză. Aceeaşi guvernantă, care o slujise pe

falsa Leonora pe strada Retrada, mi-a prezentat-o pe mica Manuela. Guvernanta se numea *doña* Rosalba şi copilul o socotea mama lui.

Sorriente este aşezat pe malurile Tagului, într-unul din cele mai încântătoare ţinuturi din lume. Cu toate astea, ispitele naturii nu mi-au atras atenţia decât pentru o clipă. Sentimentele paterne, dragostea, prietenia, dulcea încredere, delicateţea deplină ce domneau între noi – toate ne făceau zilele deosebit de plăcute. Tot ceea ce numim fericire în viaţa scurtă a omului îmi umplea toate clipele pe care le trăiam. Starea asta a durat, după cât mi-amintesc, cam şase săptămâni. Dar a trebuit să ne întoarcem la Madrid. Am ajuns acolo seara târziu. Am însoţit-o pe prinţesă la palatul ei. În faţa scărilor ne-am oprit. Era foarte emoţionată.

– Don Juan, mi-a zis ea, la Sorriente ai fost soţul Manuelei, la Madrid eşti încă văduv al Leonorei.

Când a rostit aceste vorbe, am zărit o umbră strecurându-se pe lângă balustrada scărilor. Am apucat-o de guler şi am adus-o mai la lumină. L-am recunoscut pe don Busqueros. Mă pregăteam să-i plătesc cum se cuvine pentru iscodire, când prinţesa m-a oprit cu o privire. Gestul ei nu i-a scăpat lui Busqueros. Şi-a reluat obişnuita-i ţinută plină de cutezanţă şi a spus:

– Doamnă, n-am putut rezista ispitei de a admira fie măcar şi pentru o clipă splendoarea fiinţei tale şi, desigur, nimeni nu m-ar fi descoperit în ascunzătoarea mea, dacă strălucirea frumuseţii tale, ca însuşi soarele, n-ar fi luminat aceste trepte.

Rostind asemenea politeţuri, Busqueros s-a înclinat adânc şi a şters-o.

– Mi-e teamă, a zis prinţesa, ca vorbele mele să nu fi ajuns la urechile atente ale netrebnicului. Du-te, don Juan, trage-l de limbă şi caută să-i scoţi din cap gândurile fără rost.

Întâmplarea părea a o fi neliniştit serios pe prinţesă. Am lăsat-o şi am pornit-o pe urma lui Busqueros. L-am găsit în stradă.

– Preastimate fiu vitreg, mi-a zis, mai că nu m-ai trăsnit de-a binelea cu vergeaua şi, fără îndoială, nu ştiu pe unde ai fi scos apoi cămaşa. Mai întâi, ai fi adus o gravă ştirbire consideraţiei pe care mi-o datorezi, în calitatea mea de soţ al celei care ţi-a fost mamă vitregă. Pe urmă, trebuie să ştii că nu mai sunt o slugă oarecare, aşa cum m-ai cunoscut la început. De atunci m-am mai săltat şi eu, iar acuma ministerul, ba chiar Curtea şi-au dat seama de însuşirile mele. Prinţul d'Arcos s-a întors de la Londra, şi a intrat iar în graţii. Doamna Uscariz, vechea lui iubită, e acum văduvă şi trăieşte în bune relaţii cu soţia mea. Aşa că umblăm şi noi cu nasul pe sus şi nu ne e teamă de nimeni.

Da', ia spune-mi, dragul meu fiu vitreg, ce-ţi tot şoptea prinţesa? Vă temeaţi din cale-afară să nu vă fi auzit. Te previn că nu prea îi avem la inimă nici pe cei din familia d'Avila, nici pe Sidonia, nici chiar pe corcolitul ăla de Toledo al dumitale. Doamna Uscariz n-o să i-o ierte niciodată că a părăsit-o. Nu înţeleg de ce naiba v-aţi dus cu toţii la Sorriente, că doar cât aţi fost plecaţi numai despre voi s-a vorbit. Marchizul Medina, care într-adevăr se trage din neamul Sidonia, cere titlul de prinţ şi mâna tinerei prinţese pentru fiul lui. Micuţa n-a împlinit nici unsprezece ani, dar asta nu-i o piedică. Marchizul trăieşte de mult în strânsă prietenie cu prinţul d'Arcos, care este favoritul cardinalului Portocarrero [529] . Acesta, la rândul lui, e

atotputernic la Curte, aşa că treaba e ca şi aranjată. Poţi s-o asiguri pe prinţesă că aşa stau lucrurile.

Încă o vorbă, stimate fiu vitreg, să nu crezi că nu l-am recunoscut în tine pe micul cerşetor de sub portalul bisericii Sf. Roch. Dar pe atunci nu prea erai în relaţii bune cu Sfânta Inchiziţie, iar eu nu ţin să-mi bag nasul în treburi care ţin de acest tribunal. Acum te las, la revedere!

Busqueros s-a îndepărtat, iar eu mi-am dat seama că era la fel de pisălog şi de băgăcios, cu deosebirea că acum, în sferele înalte, avea prilejul să-şi perfecţioneze aptitudinile.

A doua zi, am luat masa cu Manuela, cu prinţesa Sidonia şi cu Toledo. Le-am povestit discuţia cu Busqueros. Asta i-a pus pe gânduri mai mult decât m-aş fi aşteptat. Toledo, care nu mai era atât de chipeş ca înainte şi căruia îi cam trecuse pofta de aventuri galante, ar fi încercat bucuros să-şi satisfacă dorinţa de a mai avansa la Curte, dar, din nefericire, prinţul Oropesa, pe care conta, nu mai era acum prim-ministru. Se gândea, deci, la altă cale. Întoarcerea prinţului d'Arcos şi favoarea de care se bucura în ochii cardinalului nu-l încântau deloc.

Prinţesa Sidonia părea a aştepta cu spaimă clipa când urma să ajungă rentieră. Iar prinţesa d'Avila, de câte ori se amintea de Curte sau de favoruri, îşi lua o ţinută mai plină de semeţie ca de obicei. În aceste momente m-am convins că inegalitatea poziţiilor ocupate în societate se face simţită, chiar dacă e cimentată de o sinceră prietenie.

Câteva zile mai târziu, pe când ne aflam la masă la prinţesa Sidonia, scutierul prinţului Velásquez ne-a anunţat vizita stăpânului său. Prinţul era atunci în floarea vârstei. Avea un chip atrăgător, iar haina

franţuzească de care nu se despărţea niciodată îl avantaja întotdeauna. Şi vorbirea îl deosebea de spanioli, care nu-şi prea dau adesea drumul la gură şi de aceea preferă chitara sau ţigările. Velásquez, dimpotrivă, sărea uşor de la un subiect la altul şi găsea mereu prilejul de a le face câte un compliment doamnelor noastre.

Fără îndoială, Toledo era mai inteligent, dar inteligenţa se remarcă numai din când în când, pe când locvacitatea este inepuizabilă. Convorbirea cu Velásquez era cât se poate de pe gustul nostru, iar el îşi dădea seama că nu-i suntem indiferenţi. Atunci, întorcându-se spre prinţesa Sidonia, a zis, râzând cu poftă:

– Da, sigur, trebuie să recunosc că ar fi splendid!

– Ce anume? a întrebat prinţesa.

– Da, doamnă, a răspuns Velásquez, frumuseţea, tinereţea le ai, asemenea multor altor femei, dar nu mai încape vorbă că ai fi cea mai tânără şi cea mai frumoasă dintre toate soacrele.

Prinţesa nu se gândise niciodată la aşa ceva. Avea numai douăzeci şi opt de ani.

– Credeţi-mă, doamnă, a adăugat Velásquez, spun adevărul adevărat. Regele m-a însărcinat să cer mâna fiicei dumitale pentru tânărul marchiz Medina. Maiestatea Sa ţine foarte mult ca neamul vostru vestit să nu se stingă. Granzii ştiu cu toţii să preţuiască această delicată grijă. În privinţa dumitale, doamnă, ce altceva ar fi mai fermecător decât să te vedem însoţindu-ţi fiica spre altar? Curiozitatea tuturor ar trebui să se împartă în două. În locul dumitale m-aş îmbrăca într-o toaletă aidoma cu a fiicei; în rochie albă de atlaz, brodată cu argint. Te sfătuiesc să-ţi aduci o stofă bună de la

Paris, am să-ţi arăt cele mai vestite magazine. Le-am şi promis să mă îngrijesc de hainele tânărului mire şi am s-o fac după moda franceză, cu perucă albă. Vă las acum, doamnelor. Portocarrero are nevoie de mine, ţin să-mi găsească mereu asemenea plăcute însărcinări.

Spunând acestea, Velásquez a privit pe rând la ambele doamne, dându-le de înţeles că fiecare din ele i-a produs o mai bună impresie decât cealaltă, a făcut câteva plecăciuni, s-a întors pe călcâie şi a ieşit. Asta însemna pe atunci în Franţa să fii om de lume.

După plecarea prinţului s-a lăsat tăcere multă vreme. Femeile se gândeau la rochiile brodate cu argint, iar Toledo, preocupat de treburile la ordinea zilei în ţară, a exclamat:

– Cum, nu-i dă prin cap cardinalului să facă apel la alţii decât la Arcosii şi Velásquezii ăştia, cei mai uşuratici oameni din întreaga Spanie? Dacă partida franceză aşa înţelege lucrurile, atunci trebuie să ne îndreptăm spre Austria.

Şi Toledo s-a şi dus la contele Harrach [530] , care era pe atunci ambasadorul Austriei la Madrid. Doamnele au plecat la plimbare în Prado, iar eu le-am urmat călare.

Am întâlnit o trăsură somptuoasă, în care le-am văzut pe doamnele Uscariz şi Busqueros certându-se. Prinţul d'Arcos călărea pe lângă ele. Busqueros, care îl secunda de-aproape, primise în aceeaşi zi Ordinul de Calatrava şi-l purta pe piept. Am înlemnit văzându-l. Aveam şi eu Ordinul Calatrava şi credeam că-l primisem pentru meritele mele, cu deosebire pentru purtarea mea exemplară, prin care mi-am câştigat prieteni influenţi şi de renume. Văzând aceeaşi distincţie pe pieptul unui om pentru care nu simţeam decât dispreţ, recunosc că am fost cu totul descumpănit. Am rămas ca pironit în

locul unde am întâlnit trăsura doamnei Uscariz. Făcând un ocol prin Prado şi văzându-mă în acelaşi loc unde mă lăsase, Busqueros s-a apropiat de mine cu un aer intim şi a spus:

– Te-ai convins, prietene, că drumuri diferite pot duce la aceeaşi ţintă? Şi eu sunt cavaler de Calatrava, la fel de bine ca tine.

Tremuram de indignare.

– Văd şi eu, i-am răspuns, dar fie că eşti sau nu cavaler, *señor* Busqueros, te previn că, dacă te mai prind cumva spionând prin casele pe unde intru, am să te tratez ca pe cel din urmă mizerabil.

Mi-a răspuns cu cel mai mieros glas de câte era în stare:

– Dragul meu fiu vitreg, ar trebui să-ţi cer explicaţii, dar nu mă pot supăra pe tine. Îţi sunt şi-ţi rămân pentru totdeauna prieten. Ca să ţi-o dovedesc, aş dori să stau de vorbă cu tine despre unele lucruri foarte importante care te privesc, mai ales unele care o privesc pe prinţesa d'Avila. Dacă eşti curios şi vrei să mă asculţi, lasă rândaşului calul şi hai să intrăm în prima cafenea.

Teribil de curios şi totodată îngrijorat pentru liniştea fiinţei iubite, i-am acceptat invitaţia. Busqueros a comandat nişte răcoritoare şi a început să vorbească de lucruri fără nicio legătură între ele. Eram singuri, dar curând au intrat câţiva ofiţeri din garda valonă. S-au aşezat la o masă şi au comandat ciocolată.

Busqueros s-a aplecat spre mine şi mi-a zis aproape pe şoptite:

– Iubite prietene, te-ai supărat un pic pentru că ţi-ai închipuit că m-am furişat în casa prinţesei d'Avila. Totuşi, am auzit acolo câteva cuvinte, care de-atunci îmi tot umblă prin minte.

A început să râdă în hohote, aruncând priviri către ofiţerii valoni, apoi a continuat:

– Dragul meu fiu vitreg, prinţesa tocmai îţi spunea: „Acolo soţ al Manuelei, aici văduv al Leonorei.“

Şi iar a început să râdă în hohote, privind mereu spre ofiţerii valoni. Joaca asta a repetat-o de câteva ori. Apoi, valonii s-au dus într-un colţ şi, la rându-le, au început să nu ne slăbească din ochi. Deodată, Busqueros s-a ridicat şi, fără să scoată o vorbă, a ieşit. Valonii s-au apropiat de masa mea şi unul din ei mi s-a adresat, deosebit de politicos:

– Camarazii mei şi cu mine am fi bucuroşi să ştim ce-a văzut prietenul dumneavoastră atât de caraghios la noi.

– *Señor* cavalere, i-am răspuns, întrebarea e cu totul nelalocul ei. E adevărat, prietenul meu nu-şi mai putea ţine râsul, dar nici eu nu ştiu de ce. Pot doar să vă asigur că subiectul discuţiei noastre n-avea nicio legătură cu voi, era vorba numai de probleme de familie, în care cu greu ai putea găsi ceva caraghios.

– *Señor* cavalere, mi-a replicat ofiţerul valon, recunosc că răspunsul tău nu prea mă satisface. Mă duc să le spun şi camarazilor mei.

Valonii păreau a se sfătui între ei şi a se certa cu cel care vorbise cu mine. După o clipă, acelaşi ofiţer s-a apropiat iar, zicându-mi:

– Camarazii mei şi cu mine nu suntem de acord cu urmările care ar trebui să rezulte din explicaţiile pe care ai binevoit să ni le dai, *señor* cavalere. Ei susţin că ar trebui să ne mulţumim cu atât. Din nefericire, eu nu sunt de aceeaşi părere cu ei, fapt ce mă necăjeşte

atât de mult, încât, vrând să previn efectele generate de convingerea mea, le-am oferit, fiecăruia în parte, satisfacţie. În privinţa dumitale, *señor* cavalere, recunosc că ar trebui să mă răfuiesc mai degrabă cu *señor* Busqueros, dar îndrăznesc să afirm că renumele de care e înconjurat nu-mi face cinste într-un duel. Pe de altă parte, dumneata, *señor*, erai împreună cu don Busqueros, ba chiar, când acesta râdea, te uitai la noi. Socotesc, aşadar, că, fără a acorda mare importanţă chestiunii, este corect să încheiem conturile cu sabia pe care fiecare dintre noi o poartă la brâu.

Tovarăşii căpitanului au vrut să-l convingă de la început că n-are rost să se bată nici cu ei, nici cu mine, dar, văzând cu cine au de-a face, au încetat cu stăruinţele de împăcare şi unul dintre ei mi s-a oferit ca martor.

Am pornit cu toţii pe câmpul de bătaie. L-am rănit uşor pe căpitan, dar în aceeaşi clipă am primit în partea dreaptă a pieptului o lovitură pe care am simţit-o ca o înţepătură cu acul.

Curând m-a cuprins un tremur de moarte şi am căzut în nesimţire.

Când ţiganul a ajuns în acest punct al istorisirii lui, a fost întrerupt şi a trebuit să se ducă la cei din ceata sa. Cabalistul s-a întors spre mine, spunându-mi:

– Dacă nu mă înşel, ofiţerul care l-a rănit pe *señor* Avadoro era tocmai tatăl dumitale.

– Nu te-nşeli deloc, i-am răspuns, cronica duelurilor alcătuită de tatăl meu aminteşte de asta şi tata adaugă chiar că, temându-se de o ceartă inutilă cu ofiţerii care nu erau de părerea lui, în aceeaşi zi s-a bătut cu trei dintre ei şi i-a rănit pe toţi.

– *Señor* căpitane, a surâs Rebecca, tatăl tău a dat dovadă de o prudenţă neobişnuită. Teama de a nu se certa fără rost l-a obligat să se dueleze de patru ori în aceeaşi zi...

Gluma pe care Rebecca şi-a îngăduit-o faţă de tatăl meu nu mi-a plăcut deloc şi tocmai voiam să-i răspund, dar fiecare s-a dus la ale lui şi abia a doua zi ne-am adunat din nou.

ZIUA A CINCIZECI ŞI OPTA

Pe seară, Pandesowna şi-a continuat povestea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Când mi-am venit în simţiri, am văzut că mi se luase sânge de la amândouă braţele. Îi vedeam ca prin ceaţă pe prinţese şi pe Toledo. Toţi trei aveau lacrimi în ochi. Mi-am pierdut iar cunoştinţa. Şase săptămâni în şir am rămas într-o stare vecină cu somnul, ba chiar vecină cu moartea. De teamă să nu orbesc, ferestrele erau mereu acoperite, iar în timp ce mi se oblojea rana eram legat la ochi.

În sfârşit, mi s-a îngăduit să privesc şi să vorbesc. Medicul mi-a adus două scrisori: prima era de la Toledo, care-mi scria că plecase la Viena, dar cu ce însărcinări, asta n-am putut ghici. A doua era de la prinţesa d'Avila, dar nu scrisă de mâna ei. Mă vestea că începuseră să-i cerceteze locuinţa de pe strada Retrada şi că era spionată chiar în propria-i casă. Scoasă din fire, plecase pe domeniile sale sau, aşa cum se spune în Spania, în ţările sale. După ce am citit scrisorile,

doctorul a cerut să se închidă la loc obloanele şi m-a lăsat cu gândurile mele. Şi cu adevărat, de data asta am rămas serios pe gânduri. Până atunci viaţa mi se păruse un drum presărat numai cu flori; abia acum începeam să simt mărăcinii.

După vreo cincisprezece zile, am putut să mă plimb puţin prin Prado. Am vrut să cobor şi să fac chiar câţiva paşi, dar n-aveam putere, aşa că m-am aşezat pe o bancă din apropiere. Curând s-a apropiat de mine acelaşi ofiţer valon care-mi slujise de martor în duel. Mi-a spus că potrivnicul meu fusese tare necăjit tot timpul cât am fost bolnav şi că mă implora să-i îngădui să mă îmbrăţişeze. M-am învoit. Tânărul ofiţer mi-a căzut la picioare, m-a strâns la pieptul lui şi, la plecare, cu vocea sugrumată de plâns, mi-a zis:

– *Señor* Avadoro, dă-mi prilejul să mă bat pentru tine în duel, va fi cea mai frumoasă zi din viaţa mea.

Curând l-am văzut pe *señor* Busqueros care, apropiindu-se de mine cu obişnuita-i neobrăzare, mi-a spus:

– Iubitul meu fiu vitreg, ai încasat-o niţeluş drept învăţătură. Ce-i drept, trebuia s-o primeşti din partea mea, dar nu cred că aş fi reuşit la fel de bine.

– Dragă tată vitreg, i-am răspuns, nu mă plâng deloc pentru rana pe care mi-a făcut-o bravul ofiţer. Port sabie cu gândul că mi s-ar putea întâmpla ceva asemănător. Cât priveşte contribuţia ta anume, cred că ar trebui s-o recompensez, tăbăcindu-ţi zdravăn pielea cu ciomagul.

– Uşurel, iubite fiu vitreg, m-a întrerupt Busqueros, trebuşoara asta din urmă nu este neapărat necesară şi în clipa de faţă e chiar împotriva regulilor politeţii. De când ne-am despărţit am ajuns un

om important, un fel de viceministru de gradul doi. Trebuie să-ţi spun totul în amănunt.

Eminenţa Sa, cardinalul Portocarrero, văzându-mă de câteva ori în suita prinţului d'Arcos, a binevoit să-mi zâmbească deosebit de amabil. Asta mi-a dat curaj să-i prezint personal omagiile mele cu prilejul unei audienţe. Într-o zi, Eminenţa Sa s-a apropiat de mine şi mi-a zis cu jumătate de glas:

– Ştiu, *señor* Busqueros, că eşti unul dintre oamenii cel mai bine informaţi despre tot ce se întâmplă.

I-am răspuns cu o uimitoare prezenţă de spirit:

– Eminenţa Voastră, veneţienii, care trec drept destul de buni guvernatori ai ţării lor, pun această calitate printre cele absolut necesare oricărui om care doreşte să se ocupe de treburile statului.

– Au dreptate, a adăugat cardinalul, apoi a mai schimbat câte o vorbă cu alţii şi a plecat.

Un sfert de ceas mai târziu, mareşalul Curţii s-a apropiat de mine, zicându-mi:

– *Señor* Busqueros, Eminenţa Sa m-a însărcinat să te invit la dejun, iar apoi, după cât mi se pare, vrea să stea de vorbă cu dumneata. Dar te previn, *señor*, ca în cazul acesta să nu lungeşti prea mult vorba, fiindcă Eminenţa Sa mănâncă mult şi apoi îl apucă repede somnul.

I-am mulţumit mareşalului pentru sfatul lui prietenesc şi am rămas la dejun împreună cu aproape douăzeci de alţi invitaţi. Cardinalul a mâncat singur o ştiucă întreagă. După masă m-a chemat la el în cabinet.

– Ei, ia spune, *señor* don Busqueros, a început el, ai aflat zilele astea ceva interesant?

Întrebarea cardinalului m-a încurcat de-a binelea, căci nici în ziua aceea, nici înainte nu descoperisem cu adevărat nimic deosebit. Totuşi, chibzuind o clipă, i-am răspuns:

– Eminenţa Voastră, zilele astea am aflat de existenţa unui copil de sânge austriac.

Cardinalul a rămas uimit.

– Da, Eminenţă, am strigat, vă amintiţi că prinţul d'Avila a avut o legătură secretă cu infanta Beatrice. Din această legătură a rămas o fiică pe nume Leonora, care s-a măritat şi a avut un copil. Leonora a murit şi a fost înmormântată în mănăstirea carmelitelor. I-am văzut epitaful, care mai târziu a dispărut fără urmă.

– Asta le poate aduce mari daune neamurilor d'Avila şi Sorriente, a spus cardinalul.

Eminenţa Sa ar mai fi spus şi altele, dar de la ştiuca pe care o mâncase somnul i-a venit mai repede, aşa că am socotit potrivit să mă retrag. Toate astea s-au petrecut acum trei săptămâni. Într-adevăr, dragul meu fiu vitreg, epitaful nu mai e acum acolo unde l-am văzut mai înainte. Dar mi-amintesc bine inscripţia: „Leonora Avadoro". M-am abţinut să-ţi pomenesc numele în faţa Eminenţei Sale nu pentru că aş fi vrut să-ţi păstrez taina, ci pentru că, pur şi simplu, am amânat treaba asta pentru mai târziu.

Doctorul, care mă însoţea în timpul plimbării, se îndepărtase câţiva paşi. Deodată a observat că pălisem şi că sunt gata să-mi pierd

cunoştinţa. I-a spus lui Busqueros că datoria îl obligă să întrerupă convorbirea şi să mă conducă acasă. M-am întors. Doctorul mi-a prescris băutură răcoritoare şi a cerut să se închidă obloanele. Eu am rămas iar pe gânduri. Unele remarci mă umiliseră în cel mai înalt grad.

„Uite aşa“, îmi ziceam în sinea mea, „aşa se întâmplă întotdeauna cu cei care se încurcă în lumea mai-marilor zilei. Prinţesa se mărită cu mine, – o căsătorie ciudată şi ireală – şi, pentru o oarecare închipuită Leonoră, eu trezesc bănuielile guvernului şi mai trebuie să ascult şi bârfelile unui om pe care-l dispreţuiesc. Pe de altă parte, nu mă pot dezvinovăţi fără a o trăda pe prinţesă, care e prea mândră ca să recunoască vreodată că a avut de-a face cu mine“.

Pe urmă m-am gândit la mica Manuela, copilaş de doi ani, pe care am strâns-o la piept la Sorriente, şi pe care n-am îndrăznit s-o numesc „fiica mea“. „Copila mea iubită“, am strigat, „ce viitor îţi pregăteşte oare soarta? Poate mănăstirea? A, nu, eu sunt tatăl tău şi, dacă va fi vorba de soarta ta, sunt gata să las la o parte orice prudenţă. Voi avea grijă de tine, chiar de-ar fi s-o plătesc cu viaţa mea.

Gândindu-mă la copil, nu mi-am putut stăpâni lacrimile. În acelaşi timp mi s-a deschis şi rana şi a început să curgă sânge. I-am strigat pe chirurgi, aceştia m-au oblojit la loc, apoi m-am apucat să-i scriu prinţesei şi am trimis scrisoarea printr-unul din servitorii ei, pe care-l lăsase la mine.

Două zile mai târziu m-am dus iarăşi în Prado. Pe străzi era o forfotă nemaipomenită. Am aflat că regele e pe moarte. Mi-am zis atunci că

poate or să uite de mine şi nu m-am înşelat. Regele a murit a doua zi [531] . Am trimis îndată un om s-o anunţe pe prinţesă.

După alte două zile a fost deschis testamentul suveranului şi aşa s-a aflat că urmaşul lui la tron este Philippe d'Anjou [532] . Taina fusese bine păstrată, aşa că vestea, răspândindu-se dintr-odată, i-a mirat pe toţi peste măsură. I-am trimis prinţesei un al treilea slujitor s-o vestească. Ea a răspuns o dată la toate cele trei scrisori, fixându-mi întâlnire la Sorriente. Cum m-am simţit mai în putere, am plecat într-acolo, iar ea a venit peste câteva zile.

– Am scăpat uşor, mi-a zis ea, tâlharul ăla de Busqueros era pe urmele noastre şi ar fi ajuns curând să ne descopere căsătoria. Aş fi murit de supărare. Simt, fără îndoială, că n-am dreptate, dar dispreţuind căsnicia, am impresia că mă ridic deasupra sexului nostru, ba chiar şi al vostru, al bărbaţilor. O nefericită mândrie mi-a cuprins sufletul şi, chiar de-aş folosi toate puterile să mi-o înving, îţi jur că totul ar fi în zadar.

– Dar fiica ta? am întrerupt-o. Ce se va întâmpla cu ea? Oare n-am s-o mai văd niciodată?

– Ai s-o vezi, mi-a zis prinţesa, dar acum să nu-mi pomeneşti de ea. Crede-mă că sufăr mai mult decât îţi poţi închipui din cauză că trebuie s-o ascund mereu de lume.

Şi, într-adevăr, prinţesa suferea, dar la suferinţele mele mai adăuga şi umilirea. Şi mândria mea se unea cu dragostea pe care i-o nutream. Îmi primeam pedeapsa meritată pentru păcatul meu.

Gruparea austriacă a hotărât să se adune la Sorriente pentru o consfătuire. I-am văzut pe toţi venind: prinţul Oropesa, prinţul

Infantado, contele Melzar şi multe alte persoane de vază, pe care nu le mai numesc şi care păreau a fi cam suspecte. Printre acestea din urmă l-am zărit pe un oarecare Uceda, care se dădea astrolog şi tot căuta să-mi câştige prietenia.

La urmă a venit un austriac, pe nume Berleps, favorit al reginei-văduve [533] şi locţiitor al ambasadorului după plecarea contelui Harrach. S-au tot sfătuit câteva zile în şir, iar la urmă s-au adunat într-o şedinţă solemnă în jurul unei mese acoperite cu postav verde. Prinţesa fusese şi ea invitată. M-am convins că mândria sau, mai degrabă, dorinţa de a se amesteca în treburile statului pusese stăpânire de-a binelea pe cugetul ei.

Întorcându-se spre Berleps, prinţul Oropesa a spus:

– *Señor*, sunt adunate aici persoanele cu care ultimul ambasador al Austriei s-a sfătuit în ceea ce priveşte viitorul Spaniei. Nu suntem nici francezi, nici austrieci, ci spanioli. Dacă regele Franţei acceptă testamentul, nepotul lui va deveni, fără îndoială, regele nostru. Nu suntem în stare să prevedem ce se va întâmpla în viitor, dar pot să vă asigur că niciunul dintre noi nu va începe un război civil.

Berleps a răspuns că întreaga Europă se va înarma şi că nu va accepta niciodată ca familia Bourbonilor să ajungă a stăpâni teritorii atât de întinse. Apoi a cerut ca domnii care aparţineau grupării austriece să-şi trimită un împuternicit la Viena. Prinţul Oropesa mi-a aruncat o privire şi credeam că o să mă şi prezinte, dar s-a răzgândit şi a răspuns că nu este încă momentul să se ia o hotărâre atât de categorică.

Berleps a comunicat că va lăsa pe cineva în locul lui în Spania. De altfel, îşi dăduse seama uşor că domnii prezenţi la consfătuire

aşteptau numai clipa favorabilă ca să-şi spună deschis părerea.

După consfătuire m-am dus în parc să mă întâlnesc cu prinţesa şi i-am spus că prinţul Oropesa s-a uitat la mine atunci când a fost vorba de trimiterea unui împuternicit în Austria.

– *Señor* don Juan, a zis ea, recunosc că vorbisem deja despre tine în privinţa asta şi chiar eu te-am propus. Doreşti, desigur, să-mi faci un reproş. N-am ce să-ţi ascund, sunt vinovată, dar mai întâi trebuie să-ţi lămuresc situaţia mea. N-am fost făcută pentru dragoste, dar dragostea ta a reuşit să-mi tulbure inima. Înainte însă de a renunţa pentru totdeauna la deliciile dragostei, am vrut să le cunosc. Ce zici? Asta n-a schimbat cu nimic modul meu de a gândi. Drepturile pe care ţi le-am dat asupra inimii mele, asupra fiinţei mele, oricât de slabe, nu mai pot exista. Am şters ultimele urme. Am de gând să mai petrec câţiva ani în lumea asta şi, dacă se poate, să fac ceva pentru soarta Spaniei. Mai târziu o să înfiinţez un ordin de călugăriţe de neam nobil, al cărei primă stareţă voi fi chiar eu.

În ceea ce te priveşte, *señor* don Juan, ai să te duci la priorul Toledo, care a părăsit deja Viena şi a plecat în Malta. Totuşi, pentru că gruparea în care ai intrat te-ar putea expune unor primejdii, am să cumpăr toate bunurile tale să le asigur pe domeniile mele din Portugalia, în principatul Algarve. Nu este însă unica măsură de prudenţă, *señor* don Juan. Sunt în Spania locuri necunoscute guvernului, unde-ţi poţi duce viaţa în linişte până la sfârşitul zilelor. Am să te recomand cuiva care o să te facă să le cunoşti. Cuvintele mele par a te mira, *señor* don Juan. Cândva ţi-am arătat mai multă simţire, dar m-au speriat iscodirile lui Busqueros şi hotărârea mea e nestrămutată.

Spunând acestea, prinţesa m-a lăsat pradă gândurilor, care nu erau deloc în favoarea celor mari şi puternici...

– Naiba să-i ia, am exclamat, pe toţi semizeii acestui pământ, pentru care restul muritorilor nu înseamnă nimic! Am fost jucăria unei femei care a vrut să ştie pe pielea mea dacă inima ei e făcută sau nu pentru dragoste şi care acum mă trimite în surghiun, socotindu-mă prea fericit că mă pot sacrifica pentru ea şi pentru prietenii ei! Dar n-o să iasă nimic din asta. Sunt o fiinţă prea neînsemnată şi, aşa stând lucrurile, am să mă mai bucur de linişte în viaţă.

Ultimele cuvinte le-am rostit aproape cu voce tare şi îndată am auzit o replică a lor, uşor şoptită:

– Nu, *señor* Avadoro, tu n-ai să poţi trăi liniştit.

M-am întors şi l-am zărit printre arbori pe acelaşi Uceda, astrologul de care v-am mai vorbit.

– *Señor* don Juan, a continuat el, am auzit o parte a monologului tău şi pot să te asigur că în vremuri furtunoase nimeni nu poate avea parte de linişte. Ai sprijinitori puternici care te pot apăra, nu trebuie să pierzi această şansă. Du-te la Madrid, vinde-ţi averea, aşa cum ţi-a propus prinţesa, şi pe urmă vino la castelul meu.

– Să nu-mi pomeneşti de prinţesă, l-am întrerupt indignat.

– Bine, a zis astrologul, atunci să vorbim despre fiica ta, care se află acum la mine, la castel.

Dorinţa de a-mi îmbrăţişa copilul mi-a potolit mânia, dar pe de altă parte, într-adevăr, nu se cuvenea să-mi părăsesc sprijinitorii. M-am dus la Madrid şi le-am spus că plec în America. Am lăsat casa şi tot

ce aveam pe mâna unui avocat al prinţesei şi am plecat la drum numai cu un slujitor pe care mi l-a dat Uceda. După multe ocolişuri am ajuns la castelul în care aţi fost şi voi şi unde l-aţi cunoscut pe fiul lui, stimatul cabalist, aici de faţă. Astrologul m-a primit în poarta castelului, spunându-mi:

– *Señor* don Juan, aici nu mai sunt Uceda, ci Mamun Ben Gerson, evreu prin religie şi obârşie.

Apoi m-a dus să-mi arate observatorul, atelierul şi toate colţişoarele tainicei sale reşedinţe.

– Fii bun şi lămureşte-mă, i-am spus, dacă arta ta se bazează pe ceva real. Fiindcă mi s-a spus că eşti astrolog, ba chiar magician.

– Vrei o probă? m-a întrerupt Mamun. Priveşte aici, în oglinda asta veneţiană, eu între timp mă duc să trag obloanele.

La început n-am văzut nimic, dar după o clipă oglinda a prins să se lumineze uşor. Am văzut-o pe prinţesa Manuela cu copilul în braţe.

Când a rostit aceste cuvinte şi cu toţii ne-am încordat atenţia, curioşi să aflăm ce s-a întâmplat mai departe, un om din ceata lui a venit să-i înfăţişeze treburile zilei ce trecuse. Starostele s-a îndepărtat şi nu a mai revenit în ziua aceea.

ZIUA A CINCIZECI ŞI NOUA

A doua zi am aşteptat cu nerăbdare să se lase seara. Pandesowna ne-a găsit de multă vreme adunaţi. Mulţumit de interesul pe care i-l arătam, nu s-a lăsat nici măcar rugat şi a început singur...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

V-am spus că, aruncându-mi ochii la oglinda veneţiană, am zărit-o pe prinţesă cu copilul în braţe. După o clipă vedenia a dispărut, Mamun a deschis oblonul şi atunci i-am spus:

– Stimate magician, îmi închipui că, pentru a-mi fermeca privirea, n-ai avut nevoie de ajutorul duhurilor rele. O cunosc pe prinţesă, ea m-a mai înşelat o dată într-un chip mult mai uimitor. Într-un cuvânt, dacă i-am văzut chipul în oglindă, nu mă îndoiesc că şi ea se află în acest castel.

– Nu te-ai înşelat, a răspuns Mamun, mergem chiar acum să luăm masa la ea.

A deschis o uşă tainică şi m-am pomenit în faţa soţiei mele, care nu şi-a putut ascunde tulburarea. Venindu-şi în fire, mi-a zis:

– Don Juan, tot ce ţi-am spus la Sorriente era purul adevăr, trebuia să-l afli. Hotărârea mea rămâne neschimbată, cu toate că după plecarea ta mi-am reproşat răceala pe care ţi-am arătat-o. Instinctul meu de femeie se cutremură în faţa oricărei atitudini în care s-ar putea ghici lipsa de sensibilitate. El m-a mânat aici ca să te aştept şi să-mi iau rămas-bun de la tine, pentru ultima oară.

– Doamnă, i-am răspuns, tu ai fost singurul vis al vieţii mele şi numai tu ai să-mi ţii locul oricărei realităţi. Pe oriunde te va purta soarta, uită-l pentru totdeauna pe don Juan. Mă împac cu acest gând, dar ţine minte că-ţi las copilul.

– Ai să-l vezi în curând, m-a întrerupt prinţesa, şi amândoi o să-l încredinţăm celor care se vor ocupa de creşterea lui.

Ce v-aş mai putea spune? Atunci mi se părea şi mi se pare şi acum că prinţesa avea dreptate. Într-adevăr, puteam trăi oare cu ea, fiind şi totodată nefiind soţul ei? Chiar dacă am fi reuşit să ocolim privirile servitorilor noştri, şi tot n-am fi putut păstra taina. Desigur, soarta prinţesei ar fi fost atunci cu totul alta, aşa că mi se părea că dreptatea era de partea ei. Am cedat, aşadar, şi curând aveam s-o văd pe micuţa mea Ondina [534] . Acesta îi era numele, fiindcă fusese botezată numai cu apă, nu şi cu ulei.

În timpul mesei, Mamun i-a zis prinţesei:

– Doamnă, cred că s-ar cuveni să-i spunem lui senar Avadoro unele lucruri pe care trebuie să le afle şi, dacă eşti de părerea mea, am să fac eu asta.

Prinţesa s-a învoit. Atunci Mamun s-a întors către mine:

– *Señor* don Juan, păşeşti pe un teritoriu ascuns privirilor obişnuite, unde fiecare păzeşte o taină oarecare. În acest lanţ de munţi sunt grote şi peşteri imense. Trăiesc acolo maurii, care, de când au fost goniţi din Spania, n-au ieşit deloc la suprafaţă. În această vale, ce se întinde în faţa ochilor tăi, ai să-i vezi pe aşa-zişii ţigani, dintre care unii sunt mahomedani, alţii creştini, alţii de nicio credinţă. În vârful acestei stânci ai să vezi o clopotniţă cu o cruce deasupra. Este mănăstirea dominicanilor. Sfânta Inchiziţie are motivele ei să nu ia în seamă ce se petrece aici, iar dominicanii sunt obligaţi să nu vadă nimic. Casa în care te afli acum e locuită de izraeliţi. La fiecare şapte ani, evreii spanioli şi portughezi se adună aici pentru sărbătoarea anului de sabat [535] . Acum este a patru sute treizeci şi opta aniversare a jubileului lui Iosua [536] . Ţi-am spus, *señor* Avadoro, că printre ţiganii din vale unii sunt mahomedani, alţii creştini, alţii n-au nicio credinţă, într-adevăr, aceştia din urmă sunt păgânii care se trag din cartaginezi. Sub domnia lui don Felipe al II-lea [537] , vreo câteva sute de familii au fost arse de vii, numai unele au reuşit să se ascundă în jurul unui mic lac format, cum se spune, prin erupţia unui vulcan. Dominicanii din această mănăstire au acolo o capelă.

Uite, *señor* Avadoro, ce-am pus la cale în vremea asta, în privinţa micuţei Ondina, care n-o să afle niciodată nimic despre originea ei. Guvernanta, femeie cu totul devotată prinţesei, trece drept mama ei. S-a construit pentru fiica ta o căsuţă frumoasă pe malul lacului. Dominicanii din mănăstire o s-o înveţe bazele religiei. Restul îl lăsăm pe seama Providenţei. Niciun prea curios nu va putea să treacă pe malul lacului La Frita.

Când Mamun a pomenit toate astea, prinţesa a lăsat să-i cadă câteva lacrimi, iar eu, de asemenea, nu mi-am putut stăpâni plânsul. A doua zi ne-am dus la lacul în jurul căruia ne aflăm acum şi am lăsat-o acolo pe micuţa Ondina. Curând prinţesa şi-a recăpătat vechea-i mândrie şi semeţie şi recunosc că despărţirea noastră n-a fost prea mişcătoare. Fără să mă opresc mai mult la castel, m-am îmbarcat pe un vas, am acostat în Sicilia şi m-am înţeles apoi cu *padron*-ul Speronara să mă ducă în Malta.

Am ajuns la reşedinţa priorului Toledo. Nobilul meu prieten m-a strâns cu drag la piept, m-a condus într-o odaie aparte şi a încuiat uşa cu cheia. O jumătate de ceas mai târziu, mareşalul lui mi-a adus un prânz copios, iar seara Toledo însuşi a venit, aducându-mi la subsuoară un pachet de scrisori, sau cum le spun politicienii, depeşe. A doua zi eram deja în drum spre arhiducele don Carlos.

L-am găsit pe Alteţa Sa arhiducele la Viena. De îndată ce i-am înmânat depeşele, am fost închis într-o cameră separată, la fel ca în Malta. După vreun ceas, arhiducele în persoană a venit la mine şi m-a condus la împărat, căruia i-a spus:

– Am onoarea să prezint Maiestăţii Sale Apostolice [538] pe marchizul Castelli, nobil din Sardinia, şi totodată să vă cer pentru el cheia de şambelan. [539]

Împăratul Leopold [540] , încercând să-şi ia o expresie cât mai blândă, m-a întrebat în italiană de când am părăsit Sardinia.

Nu eram obişnuit să stau de vorbă cu monarhii şi cu atât mai puţin să spun minciuni, aşa că drept răspuns n-am făcut altceva decât să mă înclin adânc.

– Bine, a zis împăratul, vă trec în suita fiului meu.

În felul acesta, vrând-nevrând, am ajuns marchizul Castelli şi nobil de Sardinia.

În aceeaşi seară m-a plesnit o puternică durere de cap, a doua zi am fost doborât de febră, iar peste alte două zile de variolă. Mă molipsisem într-unul din hanurile Carintiei. Boala era rapidă şi foarte periculoasă, dar m-am făcut bine şi am avut şi un profit, căci marchizul Castelli nu mai semăna întru nimic cu don Avadoro şi, schimbându-mi numele, mi-am schimbat şi înfăţişarea. Acum, mai puţin ca oricând, puteai recunoaşte în persoana mea pe acea Elviră, care urma să devină cândva vicereginăa Mexicului.

De îndată ce m-am înzdrăvenit, mi s-a şi încredinţat corespondenţa cu Spania.

În vremea asta, Philippe d'Anjou stăpânea Spania şi Indiile spaniole, ba chiar şi inimile supuşilor lui. Dar nu pot pricepe ce diavol s-a amestecat tocmai în asemenea momente printre stăpânitori şi problemele lor. Regele Philippe şi regina, soţia lui, au devenit un fel de primi supuşi ai principesei Orsini [541] . În afară de asta, în consiliul de coroană a fost admis şi ambasadorul Franţei, cardinalul d'Estrées [542] , fapt care i-a indignat la culme pe spanioli. Pe de altă parte, Ludovic al XIV-lea, regele Franţei, crezând că-şi poate permite orice, a instalat la Mantua o garnizoană franceză [543] . Atunci arhiducele don Carlos a început să spere că va ajunge rege.

Era chiar în primele zile ale anului 1703, când, într-o seară, arhiducele a poruncit să fiu chemat la el. A făcut câţiva paşi înaintea mea, binevoind să mă apropie de el, ba chiar să mă îmbrăţişeze prietenos. Primirea asta îmi anunţa ceva ieşit din comun.

– Castelli, mi-a zis arhiducele, ai ceva noutăţi de la priorul Toledo?

I-am răspuns că nu.

– A fost un om deosebit, a adăugat arhiducele, făcând o mică pauză.

– Cum asta, a fost? l-am întrerupt eu.

– Aşa este, a răspuns arhiducele, a fost. Priorul Toledo a murit în Malta de friguri, dar ai să găseşti în mine un al doilea Toledo. Plânge-ţi prietenul, iar de-acum încolo să-mi fii credincios mie.

Am vărsat lacrimi grele pentru prietenul dispărut, înţelegând totodată că acum nu mai pot să încetez a fi Castelli. Vrând, nevrând, ajunsesem un instrument docil al arhiducelui.

În anul următor am plecat amândoi la Londra. De-acolo arhiducele s-a dus la Lisabona [544] , iar eu am plecat spre armata lordului Peterborough, pe care, după cum v-am mai spus, avusesem cândva onoarea să-l cunosc la Neapole. Am fost cu el împreună când, obligând Barcelona să se predea [545] , şi-a dovedit tăria de caracter printr-un gest nobil, unanim apreciat. În timpul capitulării, unele regimente ale armatei coaliţiei [546] au intrat în oraş şi au început să-l jefuiască. Prinţul Popoli, care avea atunci comanda în numele regelui Philippe, s-a plâns lordului.

– Dă-mi voie să intru în oraş pentru o clipă cu englezii mei, i-a zis Peterborough, şi te asigur că am să fac ordine.

A făcut aşa cum spusese, după care a părăsit oraşul, oferindu-i prilejul unei capitulări onorabile.

Curând după aceea, arhiducele, care stăpânea aproape întreaga Spanie, a venit la Barcelona [547] . Eu mi-am reluat locul în suita lui, tot cu numele de marchizul Castelli. Într-o seară, plimbându-mă cu suita arhiducelui prin piaţa centrală, am văzut un om al cărui mers, când alene, când grăbit, mi-a amintit de don Busqueros. Am pus pe cineva să-l urmărească. Mi s-a raportat că e un cetăţean oarecare, cu nas fals, care zice că se numeşte doctor Robusti [548] . Nu m-am îndoit o clipă că era tâlharul meu, care se furişase în oraş să ne spioneze.

I-am spus arhiducelui, care m-a împuternicit să procedez cum cred de cuviinţă. Mai întâi am poruncit ca netrebnicul să fie închis la corpul de gardă. Apoi, la ora paradei, am pus de la corpul de gardă până în port două şiruri de grenadieri, fiecare cu un băţ de lemn de mesteacăn în mână. I-am aşezat la o anumită distanţă unul de altul, astfel încât să nu le împiedice libera mişcare a mâinii drepte. Don Busqueros, ieşind afară, şi-a dat seama că pregătirile erau în legătură cu el şi că este, cum s-ar spune, regele acestei ceremonii. A luat-o la fugă cât îl ţineau puterile, evitând astfel jumătate din lovituri, dar tot a mai căpătat vreo două sute. În port a fost luat într-o barcă şi dus la bordul unei fregate, unde i s-a îngăduit să se ocupe de lecuirea spinării sale.

Venise vremea treburilor cetei, aşa că ţiganul ne-a părăsit iar, amânând celelalte aventuri pentru ziua următoare.

ZIUA A ŞAIZECEA

A doua zi Pandesowna a continuat...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

De vreo zece ani făceam parte din suita arhiducelui. Trişti mi-au fost aceşti ani tineri ai vieţii mele, deşi, ce-i drept, nu mai veseli au fost pentru restul spaniolilor. Tulburările păreau a lua sfârşit în fiecare zi, dar până la urmă nu încetau. Partizanii lui don Felipe erau disperaţi din cauza slăbiciunii lui şi se plângeau principesei Orsini, iar gruparea lui don Carlos nici ea nu prea avea de ce să se bucure. Amândouă grupările făceau o sumedenie de greşeli; se lăsau cuprinse de oboseală şi nepăsare.

Prinţesa d'Avila, multă vreme sufletul austriecilor, ar fi trecut de partea lui don Felipe, dar o stânjenea mândria neînfrânată a principesei Orsini. În sfârşit, aceasta din urmă a fost nevoită să părăsească pentru o vreme terenul său de acţiune [549] şi să plece la Roma. Dar curând s-a întors, mai triumfătoare ca oricând. Atunci,

prinţesa d'Avila a plecat la Algarve şi a început să se ocupe de înfiinţarea mănăstirii sale. Prinţesa Sidonia şi-a pierdut pe rând fiica şi ginerele. Neamul Sidonia era aproape stins, domeniile lui au fost trecute familiei Medina Celi, iar prinţesa a plecat în Andalusia.

În anul 1711, arhiducele s-a urcat pe tron, urmându-i fratelui său Joseph [550] , şi a devenit împărat sub numele de Carol al VI-lea [551] . Invidia Europei s-a mutat acum dinspre Franţa spre Arhiduce [552] . Nu era pe placul ei ca Spania să ajungă sub acelaşi sceptru cu Ungaria. Austriecii au părăsit Barcelona, lăsându-l acolo pe marchizul Castelli, în care locuitorii aveau nemărginită încredere. N-am precupeţit niciun efort ca să-i îndemn la raţiune, dar strădaniile mele s-au dovedit zadarnice. Nu pricep ce furie îi mâna aşa orbeşte pe catalani: credeau, pur şi simplu, că pot ţine piept întregii Europe.

În vârtejul acestor evenimente am primit o scrisoare de la prinţesa d'Avila. Se iscălea de-acum *stareţa de Val Santa*. Scrisoarea cuprindea doar următoarele cuvinte:

> *De cum vei avea răgaz, du-te la Uceda şi încearcă s-o vezi pe Ondina. Dar mai întâi nu uita să vorbeşti cu preotul dominicanilor.*

Prinţul Popoli, comandantul armatelor regelui Filip, a început asediul Barcelonei. Înainte de toate a pus să se ridice o spânzurătoare, înaltă de douăzeci şi cinci de picioare, pentru marchizul Castelli. Atunci i-am adunat pe cetăţenii mai de seamă ai Barcelonei şi le-am grăit aşa:

– Domnilor, ştiu să apreciez onoarea pe care mi-o faceţi dovedind încredere în mine, dar eu nu sunt militar şi nu vă pot fi comandant. Pe de altă parte, dacă veţi fi nevoiţi cumva să acceptaţi capitularea, prima condiţie care vi se va pune va fi să mă predaţi pe mine, ceea ce o să fie destul de delicat pentru voi. E mai bine deci să ne luăm rămas-bun şi să vă las pentru totdeauna.

Când obştea alunecă o dată pe calea absurdului, atunci atrage cu uşurinţă după ea cât mai mulţi indivizi şi crede că are mult de câştigat dacă îi ţine morţiş lângă ea. Nici mie nu mi-au dat voie să plec, dar planul meu era de multă vreme pregătit. O corabie mică mă aştepta la mal. La miezul nopţii m-am urcat în ea şi a doua zi, pe seară acostam la Floriano, un sat de pescari din Andalusia.

Răsplătindu-i cum se cuvine pe marinari, i-am trimis înapoi, iar eu am luat-o spre munţi. O vreme destul de îndelungată n-am putut recunoaşte drumul, dar până la urmă am descoperit castelul Uceda şi pe însuşi proprietarul lui, care, în ciuda astrologiei sale, cu greu şi-a putut aminti de mine.

– *Señor* don Juan, mi-a zis el, sau, mai degrabă, *señor* Castelli, fiica ta e sănătoasă şi nespus de frumoasă. Cât priveşte restul, ai să stai de vorbă cu superiorul dominicanilor.

Două zile mai târziu a apărut un călugăr foarte bătrân, care mi-a spus:

– *Señor* cavalere, Sfânta Inchiziţie, al cărei membru sunt, consideră că trebuie să privească printre degete la multe lucruri ce se întâmplă prin munţii aceştia. Procedează aşa în speranţa că va putea să readucă pe calea cea bună oiţele rătăcite, destul de numeroase pe aici. Pilda lor a avut urmări rele asupra tinerei Ondina. Ea e o fată cu

un mod de gândire destul de ciudat. Când am învăţat-o care sunt principiile sfintei noastre credinţe, ea le-a ascultat cu atenţie, fără să dea a înţelege că se îndoieşte de adevărul vorbelor noastre. Dar, după o clipă numai, s-a dus să fie părtaşă la rugăciunile mahomedane, ba chiar la ceremoniile păgâne. Mergi, *señor* cavalere, la lacul La Frita; cercetează-i sufletul, ştiu că ai acest drept.

I-am mulţumit venerabilului dominican şi am plecat pe malul lacului. Am ajuns la debarcaderul dinspre miazănoapte. Am zărit o pânză care aluneca pe apă cu viteza unui fulger. Construcţia vasului mi-a stârnit admiraţia. Era o barcă lungă şi îngustă, în formă de patină, prevăzută cu două bare grele, care-i păstrau echilibrul, împiedicând-o să se răstoarne. Catargul bine înfipt ţinea o pânză de formă triunghiulară, iar tânăra fată, sprijinită de vâsle, părea a zbura, abia atingând oglinda apei. Bărcuţa asta ciudată a acostat la locul unde mă oprisem. Fata a coborât; avea braţele şi picioarele dezgolite, o rochie verde, de mătase, abia îi acoperea trupul, părul îi cădea pe gâtul alb ca zăpada în inele bogate, pe care le scutura ca pe o coamă. Spectacolul îmi amintea de locuitorii sălbatici ai Americii.

– Ah, Manuela, am strigat, Manuela, tu eşti fiica noastră?!

Da, ea era. M-am dus să-i văd locuinţa. Guvernanta Ondinei murise cu câţiva ani mai înainte şi atunci prinţesa venise în persoană s-o încredinţeze unei familii valone. Fata nu voia să recunoască nicio autoritate asupra ei. Îndeobşte vorbea puţin, se căţăra pe copaci, umbla pe stânci şi se arunca în lac. Dar nu-i lipsea nici îndemânarea. Singură îşi meşterise barca aceea frumoasă, pe care v-am descris-o adineauri. Un singur lucru o făcea să se supună: când i se pomenea de tatăl ei şi, dacă dorea cineva să-i ceară ceva, atunci o făcea în numele acestuia. Cum am ajuns la casa ei, am chemat-o. A venit

tremurând toată şi a îngenuncheat înaintea mea. Am strâns-o la piept, am acoperit-o de sărutări, dar n-am putut să-i scot din gură nicio vorbă.

După prânz, Ondina s-a dus iar la barca ei. Ne-am urcat amândoi, ea a apucat ambele vâsle şi a pornit spre mijlocul lacului. Am încercat s-o fac să vorbească. Atunci a lăsat vâslele jos, părând a mă asculta cu atenţie. Ne găseam în partea de răsărit a lacului, chiar lângă stâncile care-l înconjurau.

– Dragă Ondina, am început, ai prins cum se cuvine sfintele învăţături ale părinţilor din mănăstire? Eşti doar fiinţă cugetătoare, Ondina, şi religia se cuvine să-ţi conducă paşii în lume.

Tocmai când îmi desfăşuram mai în voie şirul de sfaturi părinteşti, ea a sărit deodată în apă, dispărându-mi din faţa ochilor. M-a cuprins panica, m-am întors cât am putut de iute acasă şi am început să strig după ajutor. Mi s-a răspuns că n-am de ce să mă tem, că de-a lungul stâncilor sunt peşteri boltite, care se leagă unele de altele. Ondina cunoştea trecerile acestea, se cufunda în apă, dispărea, iar după câteva ceasuri, se întorcea. Şi, într-adevăr, s-a întors în curând, dar de data asta am renunţat la sfaturile mele. Aşa cum v-am spus, înţelegea multe, dar, crescută în pustiu, lăsată în voia ei, n-avea idee despre viaţa în societate.

După câteva zile, un frate călugăr a venit la mine din partea prinţesei sau, mai degrabă, din partea stareţei Manuela. Urma să mă ducă la ea, îmbrăcat în haine călugăreşti. Am pornit-o de-a lungul ţărmului mării până la gurile Guadianei, de acolo spre Algarve şi, în sfârşit, am ajuns la Val Santa. Mănăstirea era aproape gata. Stareţa m-a primit la vorbitor cu obişnuita demnitate, totuşi, când martorii s-au depărtat, nu şi-a putut stăpâni emoţia. Vechea ei mândrie se

spulberase, rămăsese numai părerea de rău după dragostea fără putinţă de întoarcere. Am vrut să-i vorbesc de Ondina, dar ea, oftând, m-a rugat să amân subiectul pentru a doua zi.

– Să vorbim acum despre tine, mi-a zis ea, prietenii tăi nu te-au uitat. Averea ta s-a dublat în mâinile lor; dar acum trebuie să vedem sub ce nume poţi s-o foloseşti, fiindcă nu cred că vrei să treci multă vreme drept marchizul Castelli. Regele n-o să-i ierte pe cei care au pornit răscoala în Catalonia.

Am discutat îndelung, fără să putem hotărî nimic precis. Câteva zile mai târziu, Manuela mi-a dat o scrisoare secretă primită de la ambasadorul austriac. Eram invitat, în cuvinte pline de laudă, la Viena. Recunosc că puţine lucruri în viaţă m-au făcut fericit. Îl slujisem cu zel pe împărat şi recunoştinţa lui era pentru mine cea mai frumoasă răsplată.

Nu m-am lăsat, totuşi, pradă iluziilor, căci cunoşteam foarte bine obiceiurile de la Curţile domnitoare. Mi se îngăduise să fiu în graţiile arhiducelui, care se bătuse zadarnic să cucerească tronul, dar nu mă puteam aştepta să fiu suportat lângă cel dintâi dintre monarhii creştini. Mă temeam îndeosebi de un oarecare gentilom austriac, care se străduia mereu să-mi pună beţe-n roate. Era acel conte Altheim, care a ajuns mai târziu o persoană atât de însemnată. Totuşi, am plecat la Viena şi m-am aruncat la picioarele Maiestăţii Sale Apostolice. Împăratul a binevoit să discute cu mine dacă n-ar fi mai bine să rămân cu vechiul nume de Castelli decât să mă întorc la al meu şi mi-a oferit o slujbă importantă în stat. Bunătatea lui m-a copleşit, dar o presimţire ascunsă îmi spunea că n-am să mă pot folosi de ea.

În vremea aceea, câţiva nobili spanioli îşi părăsiseră pentru totdeauna patria, stabilindu-se în Austria. Erau, printre alţii, conţii Lorios, Oias, Vásquez, Taruca şi încă vreo câţiva. Îi cunoşteam bine. Cu toţii se străduiseră să mă convingă să le urmez exemplul. Aceasta era şi intenţia mea, dar duşmanul ascuns, de care v-am pomenit, mă pândea. A aflat tot ce se întâmplase în timpul audienţei şi l-a înştiinţat imediat pe ambasadorul Spaniei. Acesta a crezut că, persecutându-mă, îşi îndeplineşte îndatoririle diplomatice. Tocmai se duceau tratative importante. Ambasadorul a început să născocească tot felul de obstacole şi, la greutăţile enumerate, a mai adăugat observaţii asupra persoanei mele şi asupra rolului pe care-l jucasem. Drumul acesta ducea spre ţinta plănuită. Curând mi-am dat seama că situaţia mea se schimbase cu totul. Prezenţa mea părea a-i încurca pe nobilii participanţi la tratative. Prevăzând asemenea schimbare încă înaintea sosirii la Viena, nu m-am pierdut cu firea. Am cerut o audienţă de rămas-bun. Mi s-a acordat, fără a se aminti nimic deosebit. Am plecat la Londra şi abia după câţiva ani m-am întors în Spania.

Am găsit-o pe stareţă palidă şi foarte slăbită.

– Don Juan, mi-a zis ea, ai observat, desigur, schimbările pe care timpul le-a produs pe faţa mea. Să ştii că-mi simt sfârşitul aproape, viaţa nu mai are niciun farmec pentru mine. Dumnezeule mare, de câte lucruri mă poţi învinui! Ascultă-mă, don Juan, fiica mea a murit ca o păgână, iar nepoata mea este mahomedană. Gândul acesta mă omoară, ia şi citeşte!

Spunând astfel, mi-a dat o scrisoare din partea lui Uceda, cu următorul cuprins:

Preacuvioasă maică stareţă!

Ducându-mă să-i văd pe mauri în grotele lor, am aflat că o femeie oarecare vrea să-mi vorbească. M-am dus la casa ei, unde mi-a zis: „Seniore astrolog, tu, care le ştii pe toate, lămureşte-mi întâmplarea prin care a trecut fiul meu. Umblând cât e ziua de mare prin trecători şi prăpăstii, a ajuns până la un izvor foarte frumos. Acolo a văzut o fată minunată, de care s-a îndrăgostit, deşi credea că are de-a face cu o naiadă. Fiul meu a plecat departe într-o călătorie şi m-a rugat să aflu cu orice preţ care poate să fie taina".

Aşa mi-a vorbit femeia maură, dar eu am ghicit imediat că naiada aceea nu putea fi decât Ondina noastră, care avea, după cum ştii, obiceiul să se cufunde în unele peşteri şi să iasă de partea cealaltă a apei. I-am zis maurei câteva cuvinte fără însemnătate, ca s-o liniştesc, şi m-am dus eu însumi la lac. Am încercat să aflu câte ceva de la Ondine, dar în zadar, ştii că nu-i place să vorbească. Curând n-a mai fost nevoie s-o întreb ceva, căci înfăţişarea ei o trăda îndeajuns. Am dus-o la castelul meu, unde a născut cu bine o fetiţă. Dorul după lacul ei o trăgea iar într-acolo; a fugit curând din castel şi a început să ducă aceeaşi viaţă ca mai înainte, dar în câteva zile s-a îmbolnăvit. În sfârşit, trebuie să-ţi spun că nu-mi amintesc să-ţi fi mărturisit vreodată dacă recunoaşte o religie sau alta. Cât priveşte pe fetiţa ei, cum după tată se trage din cel mai curat sânge maur, trebuie să rămână pentru totdeauna mahomedană. Dacă nu, am putea să atragem asupră-ne răzbunarea tuturor locuitorilor din peşteri.

– Vezi, aşadar, don Juan, a adăugat prinţesa în culmea deznădejdii, cât sunt de nenorocită. Fiica mea a murit ca o păgână, iar nepoata mea trebuie să rămână musulmană! O, Doamne! Ce aspru mă pedepseşti!

Când a rostit aceste cuvinte, ţiganul şi-a dat seama că se făcuse târziu şi a plecat la oamenii lui, iar noi toţi ne-am dus la culcare.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI UNA

Prevedeam că aventurile lui Pandesowna se apropie de sfârşit. De aceea aşteptam cu atât mai nerăbdători să se lase seara şi ne-am încordat bine auzul când starostele a început povestea...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

Ilustra stareţă de Val Santa n-ar fi căzut sub greutatea remuşcărilor, dar singură îşi dictase aspre penitenţe, cărora trupul ei slăbit nu le-a putut face faţă. Vedeam cum se stinge cu încetul şi nu mă puteam încumeta s-o părăsesc. Haina mea de călugăr îmi îngăduia să intru oricând în mănăstire şi, într-una din zile, nefericita Manuela şi-a dat sufletul în braţele mele. Prinţul Sorriente, moştenitorul ei, se afla atunci la Val Santa. El a vorbit cu mine cât se poate de sincer.

– Cunosc bine, a început el, legăturile pe care le-ai avut cu gruparea austriacă; şi eu am făcut parte din ea. Dacă vei avea nevoie cândva de un sprijin, te rog să fii bun să nu mă ocoleşti. Voi socoti asta o mare favoare. Cât priveşte vreo legătură deschisă între noi, înţelegi, cred,

că n-o putem cu niciun chip stabili fără a ne expune amândoi fără rost.

Prinţul Sorriente avea dreptate. Eram unul din avanposturile pierdute ale grupării. Fusesem împins în faţă ca mai apoi să pot fi părăsit după plac. Îmi mai rămânea o avere bunicică şi uşor de manevrat, fiindcă se găsea toată în mâinile fraţilor Moro. Voiam să plec la Roma sau în Anglia, dar ca să pornesc cu adevărat la drum, nu mă puteam hotărî. Tremuram numai la gândul întoarcerii în lume. Nu mai simţeam decât un dispreţ profund pentru viaţa de societate, dispreţ care mă măcina ca o boală.

Văzând că stau pe gânduri şi nu ştiu ce să fac, Uceda mi-a propus să intru în slujba şeicului Gomélezilor.

– Ce slujbă-i asta? l-am întrebat. Nu tulbură oare pacea ţării mele?

– Nicidecum, mi-a răspuns el. Maurii care se ascund în munţi pregătesc o revoluţie în lumea islamică. Sunt conduşi de politică şi de fanatism. Au mijloace nemărginite ca să-şi atingă ţelul. Unele dintre cele mai vestite familii spaniole au intrat, spre folosul lor, în legături cu ei. Inchiziţia are numai de câştigat de-aici, bani serioşi, nu glumă, şi îngăduie în adâncul pământului fapte pe care nu le-ar îngădui la suprafaţă. De altfel, crede-mă, don Juan, merită să încerci o nouă viaţă, ca şi noi, prin văile astea.

Plictisit de lume, am hotărât să-l ascult pe Uceda. Ţiganii musulmani, ca şi cei păgâni, m-au primit ca pe omul destinat să le fie căpetenie şi mi-au jurat supunere oarbă. Totuşi, ţigăncile au fost acelea care mi-au influenţat până la urmă hotărârea. Două, mai ales, mi-au căzut sub ochi, una se numea Quitta, cealaltă, Zitta. Amândouă erau încântătoare şi nu ştiam la care să mă opresc. Ele au

simţit şovăiala mea şi m-au scos din încurcătură, spunându-mi că bigamia este admisă la ei şi că nu e nevoie de nicio ceremonie religioasă pentru consfinţirea legăturii matrimoniale.

Recunosc cu ruşine că m-am lăsat ispitit de o asemenea perspectivă. Din păcate, nu există decât un singur mod de a te menţine pe drumul virtuţii: trebuie să eviţi orice cărări pe care virtutea nu le luminează cum se cuvine. Dacă omul îşi ascunde numele, faptele sau intenţiile, curând va fi nevoit să-şi ascundă întreaga viaţă. Legătura mea cu prinţesa a fost de condamnat numai prin aceea că trebuia s-o ascund şi toate tainele vieţii mele au fost o urmare necesară a ei. Un farmec mult mai nevinovat mă atrăgea în aceste văi, şi anume farmecul vieţii de aici. Bolta cerului mereu deschisă deasupra capetelor noastre, prospeţimea pădurilor şi a peşterilor, văzduhul plin de miresme, apa cristalină, florile ce ţâşneau aproape la fiecare pas, în sfârşit, întreaga natură, împodobită cu atâtea ispite, toate îmi alinau sufletul chinuit de lume şi de forfota ei zgomotoasă.

Soţiile mele îmi dăruiseră două fiice. Şi atunci am început să-mi ascult cu mai mare atenţie glasul conştiinţei. Vedeam remuşcările Manuelei, care o duseseră spre mormânt. Am hotărât ca fiicele mele să nu fie nici mahomedance, nici păgâne. Trebuia să veghez asupra lor, n-aveam deci prea mult de ales, aşa că am rămas în slujba Gomélezilor. Mi s-au încredinţat treburi foarte însemnate şi mari sume de bani. Eram bogat, nu mai doream nimic pentru mine, dar, cu îngăduinţa superiorului meu, m-am consacrat cât am putut operelor de binefacere. De multe ori am reuşit să-i scap pe oameni de mari nenorociri.

În fundul pământului duceam îndeobşte aceeaşi viaţă ca şi deasupra. Am ajuns iar agent diplomatic. Am fost de câteva ori la Madrid şi am

mai făcut câteva călătorii şi dincolo de graniţele Spaniei. Acest mod activ de a-mi duce viaţa mi-a redat vioiciunea de altădată şi m-am contopit cu el de-a binelea.

În vremea asta fiicele mele creşteau. În timpul ultimei mele călătorii le-am luat cu mine la Madrid. Doi tineri nobili au reuşit să le cucerească inimile. Familiile acestor cavaleri sunt în strânsă legătură cu locuitorii subteranelor noastre şi nu ne temem că vor împrăştia în lume ceea ce le-ar spune fiicele mele despre viaţa din văile noastre. Îndată ce am să le mărit, mă voi duce şi eu într-un loc sfânt, unde-mi voi aştepta în linişte sfârşitul vieţii, care deşi n-a fost cu totul lipsită de greşeli, nu poate fi numită imorală. Aţi vrut să vă povestesc întâmplările prin care am trecut, doresc ca acum să nu vă pară rău de curiozitatea voastră.

– Aş fi bucuroasă, s-a interesat Rebecca, să aflu ce s-a întâmplat, totuşi, cu Busqueros.

– Am să-ţi spun imediat, a răspuns bătrânul. Chelfăneala de la Barcelona l-a făcut să-i piară pofta de spionat, dar pentru că o încasase sub numele de Robusti, a socotit că nu poate să aducă prejudiciu gloriei lui Busqueros. Aşa că şi-a oferit cu mult curaj serviciile cardinalului Alberoni [553] şi a ajuns un intrigant de mâna a doua în guvernul lui, semănând cu superiorul lui, care a fost un intrigant de mâna-ntâi.

Pe urmă, un alt aventurier, pe nume Riperda [554] , a ajuns să guverneze Spania. Sub conducerea acestuia, Busqueros a mai cunoscut câteva zile de glorie. Dar timpul, care pune capăt chiar şi celor mai strălucitoare destine, l-a lipsit pe Busqueros de posibilitatea de a-şi mai folosi propriile picioare. Lovit de paralizie, a

cerut să fie dus în Piaza del Sol [555] . Şi-a continuat acolo obişnuitele-i îndeletniciri, oprind trecătorii şi, pe cât se poate, amestecându-se în treburile lor. Ultima oară l-am văzut la Madrid, alături de cea mai caraghioasă figură din câte pot exista pe lume, poetul Agúdez, căruia vârsta nu-i mai îngăduia să vadă şi bietul de el se consola la gândul că şi Homer fusese orb. Busqueros îi povestea ce se mai clevetea prin oraş, Agúdez punea totul în versuri şi uneori era ascultat cu plăcere, deşi nu-i mai rămăsese decât o umbră din vechile sale însuşiri.

– *Señor* Avadoro, am întrebat la rândul meu, ce s-a întâmplat cu fiica Ondinei?

– O să afli mai târziu, deocamdată fii bun şi pregăteşte-te de plecare.

Am pornit-o la drum şi, după o lungă călătorie, am ajuns la o vale adâncă, străjuită din toate părţile de stânci. Când corturile au fost întinse, starostele ţiganilor a venit la mine şi mi-a spus:

– *Señor* Alfons, ia-ţi pălăria şi sabia şi urmează-mă.

Am făcut împreună o sută de paşi şi am ajuns la o deschizătură în stâncă, prin care se vedea o galerie lungă şi întunecoasă.

– *Señor* Alfons, mi-a zis starostele, îţi cunoaştem bărbăţia şi, de altfel, nu faci pentru prima oară drumul acesta. Intră în galerie şi, ca şi altădată, coboară în străfundurile pământului. Te las cu bine, aici trebuie să ne despărţim.

Amintindu-mi de prima călătorie de acest fel, am păşit câteva ore bune în întuneric. La un moment dat am zărit o luminiţă. Am ajuns la cavoul unde se afla acelaşi derviş, rugându-se. Auzind zgomotul pe care-l făcusem intrând, dervişul s-a întors spre mine:

– Bine-ai venit, tinere! E o adevărată plăcere să te revăd aici. Ai ştiut să-ţi ţii cuvântul în privinţa unei părţi din taina noastră, acum ţi-o vom dezvălui în întregime şi nu te mai rugăm să păstrezi tăcerea. Deocamdată odihneşte-te şi recapătă-ţi puterile.

M-am aşezat pe o piatră şi dervişul mi-a adus un coşuleţ în care am găsit carne, pâine şi vin. După ce am mâncat, dervişul a împins unul dintre pereţii cavoului, l-a răsucit din ţâţâni şi mi-a arătat apoi nişte trepte întortocheate.

– Coboară pe-aici, mi-a zis el, ai să vezi ce ai de făcut. Am mai numărat aproape o mie de trepte pe întuneric şi am ajuns într-o grotă luminată de câteva lămpi. Pe o bancă de piatră erau înşirate, în deplină rânduială, dălţi de oţel şi ciocănaşe asemenea. În faţa băncii strălucea un bloc de aur de mărimea unui om. Minereul era de un galben-închis şi părea a fi cu totul curat. Am înţeles ce se cerea de la mine. Dorinţa era să dezgrop atâta aur cât îmi stă în puteri.

Am luat dalta cu mâna stângă, ciocănelul cu dreapta şi în scurtă vreme am ajuns un miner destul de iscusit. Dar dălţile se toceau şi trebuia să le schimb des. După trei ore dezgropasem mai mult aur decât ar fi putut să care un om.

Atunci am văzut că peştera se umple de apă. M-am urcat pe scări, dar apa creştea mereu, aşa că a trebuit să părăsesc peştera cu totul. În cavou l-am găsit pe derviş. M-a binecuvântat şi mi-a arătat scările întortocheate, care duceau în sus, şi pe care urma să mă întorc. Am început să păşesc şi, după încă vreo mie de paşi, m-am pomenit într-o sală rotundă, luminată cu o mulţime de lămpi, a căror strălucire se reflecta în plăcile de mică şi opal ce împodobeau pereţii.

În fundul sălii se ridica un tron de aur pe care stătea un bătrân, având pe cap un turban alb ca zăpada. L-am recunoscut pe pustnicul din vale. Verişoarele mele, frumos îmbrăcate, stăteau lângă el. Câţiva dervişi în straie albe îl înconjurau de ambele părţi.

– Tinere nazarinean, mi-a vorbit şeicul, îl recunoşti acum pe acelaşi pustnic care te-a găzduit în valea Guadalquivirului, dar totodată ghiceşti că eu sunt marele şeic al Gomélezilor. Îţi aminteşti desigur de cele două neveste ale tale. Prorocul a binecuvântat cucernica lor dragoste, amândouă vor deveni în curând mame şi vor putea să dea naştere neamului destinat să readucă familiei lui Ali Califatul [556] . Nu ne-ai înşelat speranţele, te-ai întors în tabăra noastră şi n-ai făcut să se ştie, nici prin cel mai mic cuvânt, ce se întâmplă în grotele noastre. Fie ca Allah să împrăştie roua fericirii deasupra capului tău!

Spunând acestea, şeicul a coborât de pe tron şi m-a îmbrăţişat, iar verişoarele au făcut la fel. Dervişii s-au retras, iar noi am trecut în încăperea alăturată, unde ne aştepta cina. Nu s-a mai rostit nicio cuvântare solemnă, niciun cuvânt de convertire la mahomedanism. Ne-am petrecut veseli o bună parte din noapte.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI DOUA

A doua zi, dis-de-dimineaţă, am fost trimis iarăşi în mină, de unde am scos aceeaşi cantitate de aur ca înainte. Spre seară m-am dus la şeic şi le-am găsit la el pe cele două soţii ale mele. L-am rugat să binevoiască a-mi potoli curiozitatea în legătură cu o mulţime de lucruri pe care doream sa le aflu, cu deosebire despre propriile mele întâmplări. Şeicul mi-a răspuns că, într-adevăr, venise vremea să-mi dezvăluie întreaga taină...

Istoria marelui șeic al Gomelezilor

Vezi în persoana mea pe al cincizeci şi doilea urmaş al lui Mas'ûd Ben Tâher, primul şeic al Gomélezilor, care a construit castelul Kasr. El dispărea în ultima vineri a fiecărei luni şi se întorcea în vinerea următoare.

Verişoarele tale ţi-au povestit deja unele lucruri. Eu am să le închei povestirea şi am să-ţi dezvălui toate tainele noastre. Maurii se aflau de câţiva ani în Spania, când le-a venit gândul să pătrundă în văile

Alpujarrei. Acestea erau locuite pe atunci de un trib numit *turduli* sau *turdetani* [557] . Ei înşişi îşi spuneau *tarsis* şi susţineau că trăiseră cândva în împrejurimile Cádizului [558] . Au păstrat multe cuvinte din străvechea lor limbă, pe care ştiau chiar s-o scrie. Sunetele acestei limbi erau numite în Spania *descunoceidas* [559] . Sub stăpânirea romanilor, apoi a vizigoţilor, turdetanii au plătit biruri mari, putându-şi păstra în schimb deplina neatârnare şi vechea lor credinţă. Îl cinsteau pe Dumnezeu sub numele de *Jahh* şi-i aduceau jertfe pe muntele numit *Gomélez Jahh*, ceea ce în limba lor însemna „Muntele lui Jahh“. Arabii cuceritori, neprieteni ai creştinilor, îi urau şi mai mult pe păgâni sau pe cei care treceau drept păgâni.

Într-o zi Mas'ûd a găsit în subteranele castelului o piatră însemnată cu litere străvechi. A ridicat-o şi a zărit sub ea nişte trepte întortocheate, ducând înlăuntrul muntelui.A cerut să i se aducă o torţă şi a pornit-o el însuşi înainte. În drum, a dat peste tot felul de încăperi, treceri, coridoare, dar, temându-se să nu se rătăcească, s-a întors. În ziua următoare s-a dus iar şi a dat peste nişte bucăţele de metal, netede şi lucitoare. Le-a adunat, le-a adus la el şi s-a convins că e aur curat. A coborât a treia oară şi, mergând pe urmele prafului de aur, a ajuns la acelaşi filon de aur unde ai lucrat tu. Văzând atâta bogăţie, a rămas înlemnit. S-a întors în grabă mare, hotărând să ia toate măsurile de prudenţă pe care le-ar fi putut născoci, ca să ascundă lumii comoara lui. La intrarea în subterană a pus să se ridice o capelă, prefăcându-se că vrea să ducă în ea o viaţă de pustnic, în rugăciune şi meditaţie. În vremea asta, trudea mereu la filonul de aur, scoţând cât putea mai mult. Treaba mergea tare încet, căci nu numai că nu îndrăznise să-şi ia un ajutor, dar mai trebuia şi să-şi facă rost pe ascuns de unelte de oţel.

Mas'ûd şi-a dat seama că bogăţiile nu-i aduc neapărat şi putere, căci avea acolo mai mult aur decât toţi domnii pământului la un loc. Scoaterea aurului mergea însă destul de greu. În afară de asta, nu ştia ce să facă pe urmă cu el şi unde să-l păstreze.

Mas'ûd era un zelos adept al Profetului şi un înfocat partizan al lui Ali. Îşi închipuia că Profetul însuşi i-a descoperit şi i-a dat aurul, ca să poată reda califatul familiei sale, adică urmaşilor lui Ali, şi apoi, prin ei, să poată întoarce lumea la islamism. Gândul acesta a pus cu totul stăpânire pe cugetul lui. S-a lăsat cu atât mai mult cucerit de el, cu cât la Bagdad neamul omayyazilor se clătina, iar cei din neamul lui Ali aveau mari speranţe să revină la tron. Ce-i drept, abbasizii i-au detronat pe omayyazi, dar neamul lui Ali n-a avut niciun câştig din asta, ba dimpotrivă, unul dintre omayyazi a ajuns în Spania şi a devenit calif al Cordobei.

Mas'ûd, văzându-se mai mult ca oricând înconjurat de duşmani, a reuşit să se ascundă foarte bine. A renunţat chiar la înfăptuirea planurilor sale, dându-le însă o formă, care, ca să zic aşa, le păstra pentru viitor. A ales şase capi de familii din neamul său, le-a cerut să depună jurământ şi, dezvăluindu-le taina filonului de aur, le-a spus:

– De zece ani deţin această comoară şi n-am putut s-o folosesc în niciun fel. Dac-aş fi fost mai tânăr, aş fi putut să strâng luptători şi să domnesc cu aurul şi cu sabia. Dar am descoperit comoara prea târziu. Sunt cunoscut ca partizan al lui Ali şi, înainte să apuc să adun câţiva oameni, aş fi ucis. Sper că Profetul nostru o să redea cândva califatul familiei sale şi atunci întreaga lume o să-i îmbrăţişeze învăţătura. Vremea încă n-a venit, dar trebuie s-o pregătim. Am legături cu Africa, unde îi sprijin în taină pe urmaşii lui Ali; şi în Spania trebuie să întărim puterea neamului nostru. Înainte de toate

trebuie să ne ascundem mijloacele. Nu trebuie să purtăm cu toţii acelaşi nume. Tu, deci, Zegris, care mi-eşti rudă, te vei stabili cu tot neamul tău în Granada. Ai mei vor rămâne în munţi şi-şi vor păstra numele Gomélez. Alţii se vor duce în Africa şi acolo se vor însura cu fiicele fatimizilor. Trebuie îndeosebi să fim mai atenţi cu cei tineri, să-i învăţăm să gândească mai adânc şi să-l punem la felurite încercări. Dacă vreodată se va găsi, din rândul tinerilor, unul înzestrat cu însuşiri neobişnuite şi viteaz, atunci să facă totul ca să-i detroneze pe abbasizi, să-i stârpească pe omayyazi şi să redea tronul urmaşilor lui Ali. După părerea mea, viitorul învingător trebuie să primească titlul de *Mahdî* [560] , adică Al Doisprezecelea Imam [561] , şi să-şi aplice lui însuşi prevestirea Profetului care spune că „soarele răsare la apus“.

Acestea erau planurile lui Mas'ûd. Le-a aşternut într-o carte mare şi de atunci n-a mai făcut nimic fără sfatul celor şase căpetenii ale neamului. Spre sfârşitul vieţii a renunţat la demnitatea lui şi i-a dat uneia dintre căpetenii titlul de mare şeic, precum şi castelul Kasr Gomélez. După el au urmat alţi opt şeici. Zegrişii şi Gomélezii au cumpărat cele mai frumoase domenii în Spania, unii au trecut în Africa, au ocupat slujbe însemnate şi s-au înrudit cu cele mai bogate familii.

Trecuse deja al doilea veac al Hegirei [562] , când unul dintre zegrişi a îndrăznit să se proclame Mahdî [563] , adică conducător după lege. A întemeiat o capitală la Kairuan, la o zi de drum de Tunis, şi a cucerit întreaga Africă, devenind capul neamului de califi fatimizi. Şeicul din Kasr Gomélez i-a trimis o grămadă de aur. De altfel, trebuia să se acopere mai mult ca oricând cu vălul secretului, deoarece creştinii luaseră avânt şi exista temerea ca nu cumva Kasr să cadă în mâinile lor. Curând şeicul a intrat în altă încurcătură. Pe neaşteptate s-au ridicat abencerragii, un neam care ne era duşman şi având cu totul

alt mod de a gândi. Zegrişii şi Gomélezii erau sălbatici, închişi în fire şi fanatici ai credinţei. Abencerragii, dimpotrivă, se purtau blând şi curtenitor cu femeile şi erau prietenoşi cu creştinii. Ei au pătruns într-o oarecare măsură tainele noastre şi ne-au întins tot felul de capcane.

Urmaşii lui Mahdî au cucerit Egiptul [564] , fiind recunoscuţi ca atare în Siria, ca şi în Persia. Puterea abbasizilor se spulberă cu desăvârşire. Prinţii turcmeni au cucerit Bagdadul [565] , dar, cu toate acestea, religia lui Ali nu prea s-a răspândit şi sunnaismul şi-a păstrat mai departe supremaţia.

În Spania abencerragii stricau tot mai mult obiceiurile. Femeile începeau să se arate fără văluri, iar bărbaţii oftau la picioarele lor. Şeicii Kasr-ului nu mai ieşeau din castele şi nu se atingeau de aur. Starea asta a durat multă vreme, până ce zegrişii şi Gomelezii, vrând să salveze credinţa şi imperiul, s-au unit împotriva abencerragilor [566] şi i-au omorât în Curtea Leilor, în propriul lor palat, numit Alhambra. [567]

Această nefericită întâmplare a lipsit Granada de o mare parte a apărătorilor ei, grăbindu-i sfârşitul. Urmând pilda restului ţării, văile Alpujarrei s-au predat cuceritorilor. Şeicul din Kasr Gomélez şi-a dărâmat castelul, ascunzându-se apoi înlăuntrul grotelor, în aceleaşi încăperi în care i-ai văzut pe fraţii Zoto. Şase familii s-au ascuns împreună cu el în străfundurile pământului, restul s-au adăpostit în grotele alăturate, care se deschideau spre alte văi.

Unii dintre zegrişi şi Gomélezi au primit religia creştină sau cel puţin se prefăceau a fi convertiţi. Printre ei erau şi cei din familia Moro, care au avut mai întâi o casă de comerţ la Granada, apoi au ajuns

bancheri ai Curţii spaniole. Nu se temeau de lipsa de bani, căci aveau la dispoziţie marile comori subterane. Legăturile cu Africa, mai ales cu principatul Tunisului, continuau. Totul a mers destul de bine, până în vremea lui Carlos, împărat şi rege al spaniolilor. Gruparea Profetului, care nu mai strălucea în Asia aşa de mult ca pe vremea califilor, s-a răspândit în schimb în Europa, sprijinită de cuceririle otomane.

În epoca aceea, discordia, care distruge totul pe pământ, a pătruns şi sub pământ, adică în peşterile noastre. Îngustimea spaţiului ascuţea şi mai mult duşmăniile reciproce. Sefî şi Billâh s-au certat care să fie şeic. Merita să lupţi pentru acest titlu, care-ţi dădea dreptul să dispui de inepuizabila mină de aur. Sefî, convins de slăbiciunea lui, a vrut să treacă de partea creştinilor; Billâh i-a înfipt pumnalul în piept, apoi a chibzuit îndelung asupra siguranţei tuturor. Taina subteranelor a fost aşternută pe un pergament, tăiat în şase fâşii perpendiculare cu scrisul, încredinţată uneia din cele şase căpetenii şi s-a interzis să fie împărtăşită altora, sub pedeapsa cu moartea. Cel iniţiat purta fâşia pe umărul drept. Billâh şi-a păstrat dreptul de viaţă şi de moarte asupra tuturor locuitorilor din subterane şi din împrejurimi. Pumnalul cu care-l omorâse pe Sefî a devenit semn al puterii sale, trecând apoi moştenire urmaşilor. După ce a introdus asemenea legi severe în subterane, Billâh a trecut cu sporită energie la treburile Africii. Gomélezii aveau aici câteva tronuri. Domneau în Tarudant [568] şi Tlemcen [569] , dar africanii sunt oameni uşuratici, ascultând numai de glasul pasiunii. Aşa că acţiunea Gomélezilor în această parte a lumii n-a dat niciodată rezultatele aşteptate.

Cam tot pe atunci au început persecuţiile contra maurilor rămaşi în Spania. Billâh a folosit cu pricepere această împrejurare. Cu o nemaipomenită dibăcie a făurit un sistem de întrajutorare reciprocă

între cei din subterane şi oamenii din afară aflaţi în posturi înalte. Aceştia din urmă credeau că se îngrijesc numai de câteva familii maure, care vor să trăiască în linişte, dar în realitate realizau intenţiile şeicului, care, drept răsplată, îşi deschidea larg punga. Mai citesc, de asemenea, în cronicile noastre că Billâh a instituit sau, mai degrabă, a readus obiceiul probelor pe care trebuia să le treacă tinerii ca să-şi dovedească tăria de caracter. Înainte de Billâh probele acestea fuseseră date uitării. Curând s-a produs gonirea maurilor din ţară. Şeicul subteranelor era pe atunci Kâder. Era un om înţelept, care nu precupeţea nimic ca să asigure bunăstarea şi liniştea norodului. Bancherii Moro au înfiinţat o asociaţie de oameni însemnaţi, care, chipurile, dădeau milostenii maurilor; sub această aparenţă, le-au făcut acestora mii de servicii, pentru care li se plătea vârtos.

Maurii, goniţi în Africa, au dus cu ei spiritul de răzbunare, mereu viu. Se putea crede că toată această parte a lumii se va răscula şi sângele va îneca Spania. Dar curând statele africane s-au pronunţat împotriva lor. Zadarnic a curs din belşug sânge în lupte interne, zadarnic şeicii subteranelor risipeau aurul în dreapta şi-n stânga. Neîndurătorul Mulai Ismâ'il [570] a profitat de certurile seculare şi a întemeiat statul care există până astăzi.

Acum trec la clipa naşterii mele şi numai despre mine am să-ţi povestesc.

Când a sfârşit de rostit aceste vorbe, şeicului i s-a dat de veste că cina e pregătită şi seara ni s-a scurs la fel de plăcut ca şi cea dinainte.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI TREIA

Odată cu zorile am fost trimis din nou în subterană. Am scos atâta aur cât am putut. De fapt, mă obişnuisem cu munca asta, fiindcă zile întregi mi le petreceam numai aşa. Seara mă duceam la şeic, unde le găseam şi pe verişoarele mele. L-am rugat să binevoiască a povesti mai departe întâmplările vieţii sale:

Urmarea istoriei șeicului Gomelezilor

Ţi-am spus povestea grotelor noastre, acum am să-ţi povestesc propriile mele întâmplări. M-am născut într-o grotă întinsă, alături de cea în care ne aflăm acum. Lumina cădea pieziş în ea, cerul nu se vedea deloc, dar ieşeam printre despicăturile stâncilor să respirăm aer curat, acolo unde se zărea o frântură de boltă cerească, uneori chiar şi soarele. Aveam la suprafaţă o mică grădină, unde cultivam flori. Tatăl meu era unul din cei şase capi de familie. În virtutea acestui fapt, trebuia să-şi ducă viaţa, împreună cu familia, în grotă. Rudele lui locuiau prin văi şi treceau drept creştini. Unii se stabiliseră la periferia Granadei, numită Albaycin [571] . Ştii că acolo nu

se găsesc deloc case, iar locuitorii s-au cuibărit prin găurile din stânci, pe povârnişul muntelui [572] . Câteva din aceste locuinţe deosebite erau legate cu unele grote, care ajungeau până la subterana noastră. Cei mai apropiaţi locuitori veneau în fiecare vineri la noi, la o rugăciune comună, alţii care stăteau mai departe veneau numai la mari ceremonii.

Mama îmi vorbea în spaniolă, dar tata în arabă, aşa că învăţasem perfect amândouă limbile, mai ales pe a doua. Ştiam pe dinafară Coranul şi mă cufundam adesea în studiul comentariilor lui. Din fragedă copilărie am fost un mahomedan zelos, strâns legat de religia lui Ali. Îmi fusese insuflată o puternică ură faţă de creştini. Toate aceste sentimente s-au născut odată cu mine şi au crescut în întunecimile grotelor noastre.

Împlinisem optsprezece ani şi mi se părea că de câţiva ani grotele mă apasă şi mă înăbuşă. Tânjeam după aer curat, slăbisem, mă jigărisem cu totul şi mama a fost cea dintâi care şi-a dat seama de asta. A început să mă întrebe. I-am spus tot ce simţeam. I-am arătat cum mă chinuiam, înăbuşindu-mă, cum mi se zbuciuma inima într-un fel pe care nu-l puteam descrie. Am mai spus că tare aş fi dorit să respir aerul curat al muntelui, să văd cerul, pădurea, marea, oamenii şi că am să mor dacă nu mă lasă. Mama, înecându-se de plâns, mi-a spus:

– Dragă Mas'ûd, boala ta este obişnuită printre noi. Şi eu am avut-o, şi atunci mi s-a îngăduit să ies afară de câteva ori. Am fost la Granada şi chiar mai departe. Dar cu tine lucrurile stau altfel. S-au luat hotărâri importante în privinţa ta. În curând vei fi aruncat în vâltoarea lumii şi mult mai departe decât aş dori. Totuşi, vino mâine în zori la mine, o să fac totul ca să ieşi la aer.

A doua zi, m-am dus la mama, aşa cum mi-a spus.

– Dragul meu Mas'ûd, mi-a zis ea, vrei să respiri aerul curat al înălţimilor în locul celui din grotele noastre, aşa că înarmează-te cu răbdare. Mai întâi trebuie să te târăşti o vreme pe sub stânca asta, ai să ajungi într-un coridor adânc şi îngust, dar în care aerul este mai curat decât la noi. În unele locuri poţi chiar să te caţări pe stânci şi să zăreşti sub picioare orizontul nemărginit. Drumul ăsta scobit a fost la început o depresiune care a crăpat în diferite direcţii. E un labirint de cărări ce se întretaie. Uite aici câţiva cărbuni. Când ajungi la răscruci însemnează drumul pe unde ai venit, căci aşa n-ai să te rătăceşti. Ia cu tine sacul cu merinde, dar, ca să te păzeşti, pune-ţi şi iataganul la brâu. Sunt în mare primejdie pentru că ţi-am împlinit dorinţa, aşa că fii bun şi nu zăbovi prea mult.

I-am mulţumit bunei mele mame, am început să mă târăsc şi am ieşit într-o trecere scobită şi îngustă, dar aşternută cu verdeaţă. Am lăsat în urmă un ochi de apă limpede, apoi nişte cărări încrucişate şi aşa am mers întruna o bună bucată din zi. Atras de susurul unui izvor, am ajuns la iezerul în care se vărsa. Locul era încântător. O clipă am rămas mut de uimire, dar cum foamea îmi dădea ghes, am scos merindele din săculeţ, mi-am spălat mâinile, după cum cerea legea Profetului, şi m-am apucat să mănânc. Încheindu-mi ospăţul, m-am spălat iarăşi şi, cu gândul la întoarcere, am luat-o înapoi pe acelaşi drum. Atunci am auzit un clipocit ciudat, m-am întors şi am zărit ieşind din apa izvorului o femeie. Pletele ude o acopereau aproape cu totul, totuşi purta o rochie verde, din mătase, strânsă pe corp. Ieşind din apă, nimfa s-a ascuns într-un tufiş, apoi a apărut cu rochia uscată, strângându-şi părul cu un pieptene.

S-a urcat mai întâi pe o stâncă, de parcă ar fi vrut să se bucure de spectacolul naturii, apoi s-a întors la izvorul din care ieşise. I-am tăiat drumul, vrând s-o opresc. La început a tresărit de spaimă, dar eu i-am căzut în genunchi şi ea, văzându-mă supus, s-a potolit. S-a apropiat de mine, m-a luat de bărbie, mi-a ridicat capul şi m-a sărutat pe frunte. Deodată, s-a aruncat iute ca o săgeată în oglinda lacului şi a dispărut. Eram sigur că e o naiadă sau – cum se numeşte în poveştile noastre arăbeşti – o *perî* [573] . M-am îndreptat totuşi către tufişul în care se ascunsese şi am găsit acolo rochiţa întinsă la uscat.

Nu aveam de ce să mai stau, aşa că m-am întors în subterană. Am îmbrăţişat-o pe mama, dar nu i-am povestit întâmplarea pe care o trăisem, fiindcă citisem în gazelurile [574] noastre că nimfelor le place să li se păstreze taina. În vremea asta, mama, văzându-mă atât de înviorat, s-a bucurat că libertatea pe care reuşise să mi-o dea avusese urmări atât de fericite.

A doua zi m-am întors la izvor. Pentru că însemnasem bine drumul, acum l-am regăsit uşor. Ajungând în acelaşi loc, am început s-o strig din toate puterile pe nimfă, cerându-mi iertare că îndrăznisem să mă spăl din nou în izvorul ei. Apoi mi-am scos bucatele, pe care, purtat de un tainic simţământ, le luasem ca pentru doi. Încă nu începusem să înfulec, când am auzit un clipocit şi din izvor a ieşit nimfa, cu faţa-i râzând şi stropindu-mă cu apă.

A alergat în tufiş, s-a schimbat cu o rochie uscată şi s-a aşezat lângă mine. A mâncat asemenea unei simple muritoare, dar fără a scoate o vorbă. Mi-am zis că aşa o fi obiceiul nimfelor şi n-am avut nimic de spus.

Don Juan Avadoro ţi-a povestit întâmplările vieţii sale, poţi ghici, deci, că nimfa mea era fiica lui, Ondina, care se cufunda pe sub stânci şi din lacul ei ieşea în micul golf.

Ondina era nevinovată sau, mai degrabă, nu ştia ce sunt nici păcatul, nici nevinovăţia. Era atât de dulce la chip, purtarea ei atât de simplă şi de îmbietoare că, visând în adâncul inimii că am devenit soţul ei, o iubeam cu pasiune. Totul a durat cam o lună. Într-o bună zi şeicul m-a chemat înaintea lui. I-am găsit la el pe cei şase capi ai familiilor. Era şi tata printre ei.

– Fiule, mi-a zis el, ai să părăseşti grotele noastre şi ai să te duci în acele ţări fericite, unde oamenii cred în cuvântul Profetului.

Vorbele lui mi-au îngheţat sângele în vine. Mi-era totuna: să mor sau să fiu despărţit de nimfă.

– Dragă tată, am strigat, îngăduie-mi să nu plec niciodată din aceste locuri.

Nici n-am terminat bine de vorbit, că am zărit toate pumnalele ridicate deasupra capului meu.

Tata părea a fi cel dintâi gata să mă străpungă.

– Primesc moartea, am zis, dar mai întâi dă-mi voie să stau de vorbă cu mama.

Mi s-a făcut această favoare. M-am aruncat în braţele mamei şi i-am povestit întâlnirile mele cu nimfa. A rămas uimită şi mi-a spus:

– Iubitul meu Mas'ûd, nu credeam că există pe lumea asta nimfe. Nu mă pricep, dar nu departe de aici locuieşte un evreu toarte înţelept,

pe care am să-l întreb. Dacă cea pe care o iubeşti este o nimfă, ea o să te poată găsi oriunde. Pe de altă parte, ştii că cea mai mică nesupunere este pedepsită la noi cu moartea. Bătrânii noştri şi-au făcut mari planuri cu tine, supune-te lor cât mai degrabă şi încearcă să meriţi bunăvoinţa lor.

Cuvintele mamei au făcut o puternică impresie asupra mea. Mi-am zis că, desigur, nimfele sunt atotputernice şi că a mea mă va găsi, fie chiar şi la capătul lumii. Am mers la tata şi i-am jurat supunere oarbă la orice poruncă.

A doua zi am plecat însoţit de un locuitor al Tunisului, pe nume Sid-Ahmed, care m-a dus mai întâi în oraşul lui natal, unul din cele mai plăcute din lume. De la Tunis am plecat la Zaghouan, un orăşel, vestit prin meşteşugul căciuliţelor roşii numite „leşuri“. Am aflat că nu departe de oraş se găseşte o clădire deosebită, formată dintr-o capelă şi o galerie care înconjoară ca o emisferă un mic golf. Apa ţâşneşte în şuvoaie din capelă şi umple golful. Pe vremuri apa din golf trecea în apeductul care o purta până la Cartagina. Se mai spunea că fusese ridicată spre cinstirea unei zeităţi a apelor. [575]

Mi-am închipuit, nebunul de mine, că această zeiţă nu poate fi decât nimfa mea. M-am dus la izvor şi am început s-o strig cât mă ţineau puterile. Numai ecoul mi-a răspuns. La Zaghouan mi s-a mai pomenit şi de un palat al duhurilor, ale cărui ruine zăceau la câteva mile în adâncul deşertului [576] . M-am dus şi-am văzut acolo o clădire rotundă, ridicată cu mult gust, făcând o impresie ciudat de plăcută. Am întâlnit un om stând pe ruine şi desenând. L-am întrebat în spaniolă dacă e adevărat că duhurile au ridicat acest palat. El a zâmbit şi mi-a spus că este un teatru în care vechii romani puneau animalele sălbatice să lupte între ele şi că acest loc, care azi se

numeşte El-Djem, era cândva vestita Zama [577] . Explicaţia călătorului nu m-a mulţumit deloc. Aş fi preferat să întâlnesc duhurile care să-mi fi dat vreo veste despre nimfa mea.

De la Zaghouan am plecat la Kairuan, vechea capitală a Mahdâilor. Era un oraş imens, cu o sută de mii de locuitori, turbulenţi şi gata în orice clipă de răscoală. Am rămas acolo un an întreg. De la Kairuan am trecut în Ghadames, o ţărişoară independentă, care făcea parte din Beled el-Gerîd, adică „ţara smochinelor“. Aşa se numeşte ţinutul care se întinde între lanţul munţilor Atlas şi deşertul de nisip al Saharei. Smochinii sunt atât de numeroşi acolo, că un singur arbore poate hrăni timp de un an un om cumpătat, şi oamenii de acolo erau numai dintre aceştia. Nu lipseau nici alte mâncăruri cum ar fi: o plantă numită *durra* [578] , precum şi un soi de berbeci cu picioare lungi şi fără lână, cu carnea delicioasă.

Am găsit în Ghadames mulţi mauri de neam din Spania. Nu erau printre ei nici zegrişi, nici Gomélezi, dar erau multe familii sincer legate de noi. În orice caz, era o ţară de fugari. Nu trecuse nici un an, când am primit de la tata o scrisoare, care se încheia cu aceste cuvinte: „Mama mi-a spus să-ţi scriu că nimfele sunt femei ca oricare altele şi că au chiar copii.“ Am înţeles că nimfa mea era muritoare ca şi mine şi gândul acesta mi-a mai potolit puţin frământările.

Când şeicul a rostit ultimele vorbe, unul dintre dervişi l-a anunţat că e gata cina, aşa că ne-am aşezat veseli la masă.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI PATRA

A doua zi n-am uitat să cobor în mină, unde am săpat cu îndârjire până seara, când m-am dus la şeic şi l-am rugat să-şi continue povestea...

Urmarea istoriei şeicului Gomelezilor

Ţi-am spus că primisem de la tata o scrisoare din care am aflat că nimfa mea este muritoare. Mă găseam pe atunci în Ghadames. Sid-Ahmed şi cu mine am plecat apoi la Fezzan, un ţinut mai întins decât Ghadames, dar mai puţin îmbelşugat, şi unde locuitorii sunt cu toţii negri ca smoala. De acolo ne-am dus la oaza Ammon, unde a trebuit să aşteptăm ştiri din Egipt. Oamenii pe care i-am trimis s-au întors după cincisprezece zile cu opt dromaderi. Mersul acestor animale era de nesuportat, şi totuşi trebuia să-l suportăm opt ore în şir. Când ne opream, fiecare dromader primea un pumn de orez, gumă şi cafea. Ne odihneam patru ore şi apoi porneam mai departe.

A treia zi ne-am oprit la Bahr-belâ-mâ, adică la „marea fără apă“. Era o vale largă, nisipoasă şi plină de scoici; nici urmă de plante sau animale. Spre seară am ajuns la malurile unui lac bogat în natron, un fel de sare 579 . Acolo ne-am lăsat călăuzele şi dromaderii şi am petrecut noaptea împreună, numai eu şi Sid-Ahmed. În zori au venit opt oameni zdraveni, care ne-au aşezat pe nişte tărgi, ca să ne treacă lacul. Păşeau unul după altul, pe unde vadul era îndeajuns de îngust. Natronul se fărâmiţa sub picioarele lor, oblojite cu piei ca să le ferească de răni. Aşa am mers mai bine de două ceasuri. Albia lacului intra într-o vale străjuită de două stânci de granit alb, apoi se pierdea sub o boltă mare, creată de natură, dar şlefuită de mâna omului.

În acest loc cărăuşii au aprins un foc şi apoi ne-au mai dus încă vreo sută de paşi până la un soi de debarcader, unde ne aştepta o barcă. Ne-au oferit şi nouă o hrană uşoară, mâncând şi ei şi fumând haşiş, adică o esenţă din seminţe de cânepă. Apoi au aprins, fixând-o la cârma bărcii, o torţă de răşină, care lumina larg spaţiul din jur. Ne-am urcat în barcă, oamenii erau acum la vâsle şi aşa am navigat tot restul zilei pe sub pământ. Spre seară am ajuns la un golf, de unde canalul se deschidea în câteva albii. Sid-Ahmed mi-a spus că aici începe vestitul labirint antic al lui Osymandias 580 . Azi a mai rămas numai partea subterană a clădirii, care se leagă cu grotele din Luxor şi subteranele Tebei.

Barca a fost oprită la intrarea uneia dintre grote, cârmaciul a plecat să ne aducă de mâncare, apoi ne-am înfăşurat în haicuri 581 şi am adormit.

A doua zi au pus iar mâna pe vâsle. Barca aluneca pe sub galerii întinse, acoperite de plăci netede de dimensiuni uriaşe. Unele erau

pline ochi cu inscripţii hieroglife. Am ajuns în sfârşit în port şi ne-am îndreptat spre garnizoana locală. Comandantul m-a condus la şeful lui, care ne-a prezentat şeicului druzilor.

Şeicul mi-a întins mâna prietenos şi mi-a spus:

– Tinere andalusian, fraţii noştri din Kasr Gomélez îmi scriu cuvinte de laudă despre tine. Fie ca Profetul să-ţi dea binecuvântarea sa.

Şeicul părea a se cunoaşte de mult cu Sid-Ahmed. Ne-am aşezat la masă, apoi au intrat nişte oameni ciudat îmbrăcaţi şi au început să discute cu el într-o limbă pe care n-o înţelegeam. Vorbeau cu glas ridicat, arătând spre mine de parcă m-ar fi acuzat de vreo crimă. Am aruncat o privire spre tovarăşul meu de drum, dar acesta dispăruse. Şeicul a fost cuprins de o furie nestăpânită. M-au luat pe sus, mi-au ferecat mâinile şi picioarele cu lanţuri şi m-au aruncat în temniţă.

Era o peşteră tăiată în stâncă, ici şi colo străbătută de scobituri care se legau între ele. Intrarea era luminată de o lampă. Am zărit doi ochi mari, înspăimântători, şi după aceea o gură imensă, cu nişte dinţi fioroşi. Crocodilul se strecura pe jumătate în peştera mea, ameninţând să mă înghită. Eram legat şi nu mă puteam mişca în niciun fel, am îngânat repede o rugăciune, aşteptându-mi moartea.

Crocodilul era şi el legat cu lanţul. Nu era decât o încercare la care doreau să mă supună. Druzii formau pe atunci o sectă numeroasă în Orient. Începutul ei l-a făcut un fanatic, pe nume Darazî, care în realitate a fost numai o unealtă a lui Hâkim bi-amr-Allâh, al treilea calif al fatimizilor din Egipt [582] . Acest stăpânitor, cunoscut prin lipsa lui de evlavie, a vrut cu orice preţ să reînvie cultul zeiţei Isis. Poruncise să fie socotit drept încarnare a divinităţii şi dăduse frâu liber celor mai monstruoase orgii, la care îi încuraja şi pe cei care-l

recunoşteau ca atare. Pe vremea aceea încă nu fuseseră desfiinţate cu totul vechile misterii, al căror cult încă se păstra în subteranele labirintului. Califul s-a lăsat iniţiat, dar a căzut pradă proiectelor sale nebuneşti. Partizanii lui, urmăriţi, s-au ascuns în labirint.

Aceştia sunt azi cei mai curaţi mahomedani, dar religia lor o aplică la secta lui Ali, aşa cum o primiseră cândva fatimizii. Şi-au luat numele de druzi, ca să nu-l folosească pe cel de hakimizi, pe care-l urau cei mai mulţi. Din vechile misterii, druzii au păstrat numai obiceiul punerii la încercări. Am fost martor la câteva dintre acestea şi am observat mijloacele fizice, asupra cărora s-ar opri fără îndoială şi cei mai de seamă savanţi europeni. Dar mi se pare că druzii au unele trepte de iniţiere în care nu e vorba deloc de mahomedanism, ci de lucruri despre care n-am nicio idee. De fapt, eram prea tânăr atunci ca să le pot cerceta. Am petrecut un an întreg în subteranele labirintului şi am fost adesea la Cairo, unde am tras la oameni legaţi prin tainice legături cu noi.

La drept vorbind, călătoream numai ca să-i cunoaştem pe prietenii misterioşi de religie sunnită, pe atunci dominatoare. Am fost şi la Maskat, unde imamul se pronunţase clar împotriva musulmanilor sunniţi. Acest renumit spirit ne-a primit cu multă ospitalitate, ne-a arătat o listă întreagă a neamurilor arabe care credeau în el şi ne-a demonstrat că-i poate goni cu uşurinţă pe sunniţi din Arabia. Dar învăţătura lor se împotrivea credinţei lui Ali, aşa că n-am zăbovit prea mult la el.

De acolo am navigat spre Basra şi, prin Şiraz, am ajuns în ţara lui Safi [583] . Aici am găsit peste tot religia lui Ali, dar perşii trăiau numai în plăceri şi certuri interne, îngrijindu-se prea puţin de programul islamismului în afara ţării lor. Ni s-a spus că ar fi bine să-i vizităm pe

isidieni, care locuiau în munţii Libanului. Numele de isidieni se dădea diferitelor soiuri de sectanţi; cei din Liban erau cunoscuţi sub numele de *mutavali*. De la Bagdad am luat-o prin deşert şi am ajuns la Tadmora, pe care voi o numiţi Palmira, de unde i-am scris şeicului isidienilor. El ne-a trimis cai, cămile şi o suită înarmată.

Am găsit tot norodul adunat într-o vale, nu departe de Baalbek. Acolo am cunoscut adevărata satisfacţie: o sută de mii de fanatici strigau blesteme împotriva lui Omar [584] şi laude în cinstea lui Ali. S-a oficiat o slujbă în memoria lui Hussein, fiul lui Ali [585] . Isidienii îşi crestau braţele cu cuţitele, ba unii, mai zeloşi, îşi tăiau venele şi mureau înotând în propriul lor sânge.

Am zăbovit la isidieni mai mult decât mă aşteptam şi, în sfârşit, am primit ştiri din Spania. Părinţii mei nu mai trăiau, iar şeicul mă adoptase.

După patru ani de călătorie m-am întors cu bine în Spania. Şeicul mă făcuse fiul lui cu toată solemnitatea cuvenită. Curând am fost înştiinţat de lucruri necunoscute nici măcar celor şase capi de familii. Dorinţa era ca eu să fiu Mahdî. Mai întâi urma să fiu recunoscut în Liban. Druzii egipteni s-au pronunţat în favoarea mea. Kairuanul a trecut şi el de partea mea, oricum, acest ultim loc ar fi trebuit să mi-l aleg capitală. Mutând acolo bogăţiile din Kasr-Gomélez, puteam ajunge repede cel mai puternic stăpânitor de pe pământ.

Totul era plănuit cu multă chibzuială, dar, înainte de toate, eram încă prea tânăr, iar al doilea – nu aveam nici cea mai mică idee despre război. S-a hotărât, deci, să fiu trimis neîntârziat în oastea otomană, care pe atunci era în război cu nemţii [586] . Cum sunt liniştit din fire, am vrut să mă împotrivesc acestei intenţii, dar n-am avut încotro,

până la urmă a trebuit să mă supun. Am fost pregătit de plecare aşa cum i se cuvenea unui vestit luptător. Am plecat la Stambul şi m-am alăturat suitei vizirului. Un comandant german, pe nume Eugeniu [587] , ne-a învins şi l-a obligat pe vizir să se retragă dincolo de Tâna, adică de Dunăre. Mai apoi am vrut să începem iar un război de hărţuială şi să trecem în Transilvania. Tocmai înaintam de-a lungul Prutului, când ungurii ne-au atacat pe la spate, ne-au îndepărtat de graniţa ţării şi ne-au bătut cu totul [588] . Am primit două gloanţe în piept şi am fost aruncat ca un mort pe câmpul de luptă.

Tătarii nomazi m-au găsit, mi-au oblojit rănile şi m-au hrănit cu puţin lapte acru de iapă. Pot spune că băutura asta mi-a salvat viaţa. Dar un an întreg am fost atât de slăbit, încât nu puteam nici măcar să încalec, şi când hoarda îşi schimba locul, eram pus într-o căruţă cu câteva femei bătrâne care se îngrijeau de mine.

Mintea mea, ca şi trupul, îşi pierduse agerimea şi n-am putut învăţa nici măcar o vorbă de-a tătarilor. După vreo doi ani am întâlnit un *mulla* [589] , care ştia arăbeşte. I-am spus că sunt maur din Andalusia şi că-l implor să-mi îngăduie să mă întorc în patrie. *Mulla* m-a susţinut în faţa hanului, care mi-a dat bani de drum.

Am ajuns în sfârşit la grotele noastre, unde mă credeau plecat de mult dintre cei vii. Venirea mea a adus o bucurie generală. Numai şeicul nu s-a bucurat, văzându-mă atât de slăbit şi cu sănătatea atât de zdruncinată. Acum, mai puţin ca oricând, eram capabil să ajung Mahdî. Totuşi, au trimis un om la Kairuan să cerceteze spiritele, căci doreau să treacă la fapte cât mai curând.

După şase săptămâni trimisul s-a întors. Toţi l-au înconjurat cu mult interes, când acesta, tocmai în toiul istorisirii, a căzut ca trăsnit. I s-a

dat ajutor, şi-a revenit, a vrut să vorbească, dar nu şi-a mai putut aduna gândurile. Au înţeles numai că la Kairuan bântuia ciuma. Au vrut să-l scoată din grotă, dar era prea târziu. Mulţi îl atinseseră, lucrurile îi fuseseră duse dintr-un loc în altul şi, pe nesimţite, toţi locuitorii grotelor s-au molipsit.

Era sâmbătă. În vinerea următoare, când maurii de prin văi au urcat la rugăciune, aducându-ne şi de mâncare, au găsit numai trupuri neînsufleţite. Eu singur mă mai zbăteam, cu o mare umflătură în partea stângă a pieptului. Scăpasem, totuşi, de moarte. Fără să mă mai tem de ciumă, m-am apucat să îngrop morţii. Dezbrăcându-i pe cei şase şefi de familii, am dat de cele şase fâşii de pergament, le-am pus cap la cap şi aşa am descoperit taina minei fără sfârşit. Înainte de a muri, şeicul deschisese apeductul. Am dat deci drumul la apă şi o vreme m-am îmbătat cu spectacolul bogăţiilor mele, neîndrăznind să le ating. Viaţa îmi fusese teribil de furtunoasă, voiam să mă odihnesc şi cinstea de a fi Mahdî nu avea niciun farmec pentru mine.

De altfel, nu cunoşteam taina înţelegerii cu Africa. Mahomedanii care locuiau jos, în vale, luaseră hotărârea să se roage de-acum încolo la ei acasă, aşa că rămăsesem singur în străfundurile pământului. Am inundat din nou mina de aur, am strâns toate giuvaerurile găsite în grotă, le-am spălat bine cu oţet şi am pornit spre Madrid, ca negustor maur de giuvaieruri din Tunis.

Pentru prima dată în viaţă am văzut un oraş creştin. M-a mirat libertatea femeilor şi eram indignat de purtările uşuratice ale bărbaţilor. Ardeam de dorinţa de a mă stabili undeva, în vreun oraş mahomedan. Am vrut să plec la Stambul, să trăiesc acolo în belşug şi uitare şi numai câteodată să revin la grotele mele ca să-mi reîntregesc fondurile.

Aşa plănuisem. Credeam că nu ştie nimeni de existenţa mea, dar m-am înşelat. Ca să trec mai bine drept negustor, ieşeam pe promenade, desfăşurându-mi spre vânzare podoabele de aur. Le puneam un preţ fix şi nu mă târguiam niciodată. Procedeul acesta mi-a atras căutarea şi mi-a adus profituri pe care nu le urmăream în mod deosebit. În vremea asta, oriunde mă duceam, fie în Prado, fie în Buen Retiro sau în alt loc public, peste tot mă urmărea un om cu ochii iuţi şi pătrunzători care păreau a citi în sufletul meu. Privirile lui stăruitoare îmi stârneau o adâncă nelinişte.

Şeicul a rămas pe gânduri, de parcă şi-ar fi amintit nişte impresii trăite, dar îndată s-a dat semn că cina e gata, aşa că a amânat urmarea povestirii pentru a doua zi.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI CINCEA

Am coborât iarăşi în mină şi m-am apucat de treabă. Am scos o porţie bună de aur din cel mai frumos. Drept răsplată pentru hărnicia mea, spre seară, şeicul a continuat...

Urmarea istoriei şeicului Gomelezilor

Ţi-am spus că, oriunde mă învârteam prin Madrid, un necunoscut mă urmărea fără întrerupere cu privirea, tulburându-mă nespus. Într-o seară am hotărât în sfârşit să-l opresc.

– Ce vrei de la mine? l-am întrebat răstit. Vrei să mă devorezi cu privirea? Ce-ai de împărţit cu mine?

– Nimic, a răspuns necunoscutul, vreau numai să te omor, dacă vei trăda secretul Gomélezilor.

Aceste câteva cuvinte mi-au lămurit pe de-a-ntregul situaţia în care mă găseam. Am înţeles că trebuie să renunţ la odihnă şi o nelinişte

apăsătoare, însoţitoare de nedespărţit a tuturor comorilor, a pus stăpânire pe sufletul meu.

Era târziu. Necunoscutul m-a invitat la el, a cerut să se aducă cina, apoi a închis bine uşa şi, căzând în genunchi înaintea mea, a zis:

– Stăpân al grotelor, primeşte omagiul meu. Dar, dacă n-ai să-ţi respecţi îndatoririle, am să te omor, aşa cum Billâh Gomélez l-a omorât odinioară pe Safî.

L-am rugat pe neobişnuitul meu vasal să binevoiască să se ridice, să se aşeze pe scaun şi să spună cine este. Necunoscutul s-a supus pe dată şi a început:

Istoria neamului Uceda

Neamul nostru este unul din cele mai vechi din lume, dar, pentru că nu ne place să ne lăudăm cu propria obârşie, ne mulţumim să pomenim începutul nostru de la Abişua, fiul lui Finees [590] , nepot al lui Eleazar şi strănepot al lui Aaron, care a fost frate al lui Moise şi mare preot al lui Israel. Abişua era tatăl lui Buchi, bunic al lui Uzi, străbunic al lui Hcrahia, stră-străbunic al lui Meraiot, care a fost tatăl lui Amaria, bunic al lui Ahimaaţ, străbunic al lui Azaria şi stră-străbunic al lui Azaria al II-lea.

Azaria a fost mare preot al vestitului templu al lui Solomon [591] şi a lăsat memorii pe care câţiva din urmaşii lui le-au continuat. Solomon, care a făcut atâta pentru cinstirea lui Adonai, şi-a batjocorit la urmă propria-i bătrâneţe, îngăduind soţiilor sale să cinstească în mod public idolii. Azaria a vrut la început să se ridice cu furie

împotriva acestei criminale împietăţi, dar s-a răzgândit, înţelegând că regii trebuie să aibă şi ei la bătrâneţe oarecare îngăduinţă pentru nevestele lor. A privit, deci, printre degete la abuzurile pe care nu le putuse preveni şi a murit mare preot.

Azaria a fost tatăl lui Amaria al II-lea, bunic al lui Ţadoc, străbunic al lui Ahitub, străstrăbunic al lui Şalum, care a fost tatăl lui Hilchia, bunic al lui Azaria al III-lea, străbunic al lui Seraia şi stră-străbunic al lui Iehosadac, care a fost dus în robia babiloniană.

Iehosadac a avut un frate mai tânăr, pe nume Obadias, din care ne tragem de fapt noi. Acesta nu împlinise încă cincisprezece ani, când a fost trecut în alaiul pajilor şi i s-a schimbat numele în Sabdek. Erau acolo şi alţi tineri evrei, cărora, de asemenea, li s-au schimbat numele. Patru dintre ei n-au vrut să mănânce din bucătăria regală, din cauza cărnii necurate care se găsea acolo. Trăiau, deci, cu rădăcini şi apă şi nu erau prin asta mai puţin graşi. [592]

Sabdek însuşi mânca bucatele destinate lor şi, cu toate astea, slăbea văzând cu ochii.

Nabucodonosor a fost un mare rege, dar s-a lăsat poate prea mult târât de propria sa trufie. Văzuse în Egipt coloşi de şaizeci de picioare înălţime şi atunci a cerut să i se facă şi lui o statuie de aceeaşi mărime, să fie acoperită cu aur, iar apoi le-a poruncit tuturor să cadă în genunchi în faţa ei. Tinerii evrei care nu voiau să mănânce carne spurcată au refuzat să i se închine. Dar Sabdek, neluând în seamă asta, s-a închinat cu zel, iar în propriile sale memorii le-a cerut urmaşilor săi ca întotdeauna să se închine regilor, statuilor lor, favoriţilor, iubitelor şi chiar căţeluşilor acestora. Obadias sau Sabdek a fost tatăl lui Salatiel, care a trăit pe vremea lui Xerxes [593] , pe care se

cuvine să-l numiţi Şaiarşa, iar evreii îl numeau Ahasveros. Acest rege persan avea un frate, Haman, om ciudat de semeţ şi plin de sine. Haman a cerut ca acela ce nu se va închina în faţa lui să fie spânzurat. Salatiel a fost cel dintâi care i s-a închinat, dar după ce Haman a fost spânzurat, Salatiel a fost iarăşi primul care i s-a închinat lui Mardoheu [594] . Salatiel era tatăl lui Malahei şi bunicul lui Safed, care locuia în Ierusalim, pe vremea când Neemia [595] era guvernator al oraşului. Femeile şi fetele evreice nu erau prea atrăgătoare, mai presus de ele erau moabitele şi aşdodienele. Safed s-a însurat cu două aşdodiene [596] . Neemia l-a blestemat, l-a bătut cu pumnii şi, aşa cum spune acest om sfânt în istoria sa, i-a smuls un smoc de păr din barbă. Totuşi, Safed, în memoriile sale, le-a recomandat urmaşilor lui să nu ia în seamă părerile evreilor, dacă lor le plac alte femei.

Safed era tatăl lui Naason, bunic al lui Elfad, străbunic al lui Zorobit, care a fost tatăl lui Eluhan şi bunicul lui Uzabit. Acesta din urmă a trăit pe vremea când evreii au început să se revolte împotriva macabeilor [597] . Din firea lui, Uzabit ura războiul, şi-a strâns, deci, tot ce avea şi s-a ascuns la Caziat, oraş spaniol, locuit pe atunci de cartaginezi. [598]

Uzabit a fost tatăl lui Jonathan şi bunicul lui Calamil, care, aflând că în ţară domneşte liniştea, s-a întors la Ierusalim, dar şi-a păstrat casa din Caziat şi alte bunuri pe care şi le cumpărase în împrejurimile acestui oraş. Îţi aminteşti că pe vremea robiei babiloniene neamul nostru s-a despărţit în două ramuri. Iehosadac, capul ramurii mai vechi, era un israelit cinstit şi evlavios, iar toţi urmaşii lui i-au urmat pilda. Nu înţeleg de ce printre cei din ramurile de azi s-a iscat o asemenea ură înverşunată, că ramura cea mai veche a trebuit să plece în Egipt şi acolo să se pună în slujba lui Dumnezeu al Israelului, în

templul ridicat de Onias [599] . Ramura aceasta s-a stins sau, mai degrabă, s-a oprit la Ahasverus, cunoscut sub numele de Jidovul Rătăcitor.

Calamil a fost tatăl lui Elifas, bunicul lui Eliasub şi străbunicul lui Efraim. În timpul acestuia, Caligula, împăratul romanilor, a ţinut să-şi pună statuia în templul din Ierusalim. Atunci s-a adunat întregul Sanhedrin. Efraim, şi el membru al acestui tribunal, era de părere să se aşeze în templu nu numai statuia împăratului, ci şi statuia calului său, care era deja consul. Dar Ierusalimul s-a revoltat împotriva proconsulului Petronius şi împăratul a renunţat la intenţiile sale. [600]

Efraim a fost tatăl lui Nebaioth, în timpul căruia Ierusalimul s-a ridicat împotriva lui Vespasian [601] . Nebaioth n-a mai aşteptat să vadă desfăşurarea evenimentelor şi s-a mutat în Spania, unde, după cum am spus, avea însemnate bogăţii. Nebaioth a fost tatăl lui Iusub, bunicul lui Simian şi străbunicul lui Refaiah, care a fost tatăl lui Iehemia. Acesta din urmă a fost astrologul de curte al lui Gunderich, regele vandalilor. [602]

Iehemia a fost tatăl lui Ezebon, bunicul lui Uzi şi străbunicul lui Jerimoth, care a fost tatăl lui Amathot şi bunicul lui Almeth. Pe vremea acestuia, Jusuf Ben-Tâher a intrat în Spania s-o cucerească şi s-o convertească. Almeth s-a înfăţişat înaintea comandantului maur, rugându-l să-i îngăduie să treacă la credinţa Profetului. „Ştii, desigur, prietene“, i-a spus comandantul, „că la ziua Judecăţii de Apoi toţi evreii vor fi preschimbaţi în măgari, ca să-i poarte pe credincioşi prin ţară, aşa că, dacă ai să treci la credinţa noastră, s-ar putea să nu ne mai ajungă animalele de povară.“ Răspunsul nu era prea politicos, dar Almeth s-a bucurat de primirea pe care i-a făcut-o Mas’ûd, fratele lui Iusuf. Mas’ûd l-a oprit pe lângă el şi l-a trimis cu

diferite însărcinări în Africa şi Egipt. Almeth a fost tatăl lui Sufi, bunicul lui Guni şi străbunicul lui Jesser, care a fost tatăl lui Sallum, primul *saraf*, adică vistiernic la Curtea lui Mahdî.

Sallum s-a aşezat la Kairuan şi a avut doi fii, pe Machir şi Mahath. Primul a rămas în Kairuan, celălalt a venit în Spania, a intrat în slujba Gomélezilor din Kasr, păstrând legătura acestora cu Egiptul şi Africa.

Mahath a fost tatăl lui Jofelet, bunicul lui Malchiel, străbunicul lui Behrez, şi străstrăbunic al lui Dehod, care a fost tatăl lui Sachamer, bunicul lui Suah, străbunicul lui Ahi, stră-străbunicul lui Beri, care l-a avut ca fiu pe Abdon.

Abdon, văzând că maurii au fost goniţi din întreaga Spanie, cu doi ani înainte de cucerirea Granadei [603] a trecut la religia creştină. Regele Ferdinand [604] i-a fost naş. Cu toate acestea, Abdon a rămas în slujba Gomélezilor, iar la bătrâneţe s-a lepădat de prorocul din Nazaret şi s-a întors la credinţa strămoşilor săi.

Abdon a fost tatăl lui Mehrital şi bunicul lui Azael, pe vremea căruia Billâh, ultimul legiuitor al locuitorilor din grote, l-a omorât pe Sefî.

Într-o zi şeicul Billâh l-a chemat la el pe Azael şi i-a spus:

– Ştii că l-am omorât pe Sefî. Profetul i-a trimis moartea, în dorinţa de a reda califatul neamului lui Ali. Am alcătuit o tovărăşie din patru familii: Isidienii din Liban, Banû-Chalîl, în Egipt, şi, în Africa, Banû-Aza. Căpeteniile acestor trei familii au jurat pentru ele însele şi pentru urmaşii lor că vor trimite, pe rând, la fiecare trei ani, în grotele noastre, câte un om cutezător, înţelept, cunoscător al lumii, prudent şi chiar viclean. Datoria lui este să vegheze ca totul să fie în

grote în cea mai bună rânduială, iar dacă se încalcă regulile, are dreptul să-i omoare pe şeic, pe cei şase capi ai familiilor, într-un cuvânt, pe toţi cei care se vor dovedi vinovaţi. Drept răsplată pentru slujba lui, va primi şaptezeci de mii de bucăţi de aur curat, adică socotind ca voi, o sută de mii de ţechini.

– Puternice şeic, a răspuns Azael, ai amintit numai trei familii. Care este a patra?

– A ta, a zis Billâh, şi ai să primeşti în fiecare an treizeci de mii de bucăţi de aur, dar trebuie să te apuci de treabă: să menţii legăturile, să scrii scrisori şi chiar să intri în rândul conducătorilor grotei. Dacă te-ai abate în vreun fel de la toate astea, una din celelalte trei familii este datoare să te ucidă fără milă.

Azael a vrut să mai chibzuiască, dar pofta de aur a învins, aşa că s-a obligat să facă totul, jurând pentru sine şi pentru urmaşii lui. Azael a fost tatăl lui Gerson. Cele trei familii iniţiate primeau la fiecare trei ani şaptezeci de mii de bucăţi de aur. Gerson a fost tatăl lui Mamun, adică al meu. Credincios jurămintelor bunicului meu, am slujit cu zel stăpânilor grotei, iar din vremea ciumei am plătit chiar din propriii mei bani celor din neamul Banû-Azar cele şaptezeci de mii de bucăţi de aur ce li se cuveneau. Acum vin să-ţi aduc ţie omagiul de supunere şi să te asigur de credinţa mea nestrămutată.

– Venerabile Mamun, i-am zis, ai milă de mine! Am deja două gloanţe în piept şi nu sunt deloc bun nici de şeic, nici de Mahdî.

– Dacă e vorba să fii Mahdî, mi-a răspuns Mamun, fii liniştit, nimeni nu se mai gândeşte la el, dar nu poţi să refuzi rangul şi datoria de şeic, dacă nu vrei să fiţi omorâţi în trei săptămâni şi tu, şi fiica ta, de cei din neamul Banû-Chalîl.

– Fiica mea? am strigat, plin de uimire.

– Aşa cum ai auzit, mi-a zis Mamun, cea pe care ai avut-o cu nimfa.

S-a anunţat cina, iar şeicul şi-a întrerupt povestirea.

ZIUA A ŞAIZECI ŞI ŞASEA

Am mai petrecut o zi încheiată în mină, iar seara şeicul, cedând rugăminţilor mele, a continuat...

Urmarea istoriei şeicului Gomelezilor

N-aveam de ales, am început, deci, împreună cu Mamun, vechile acţiuni ale Kasr-Gomélezilor, am stabilit legături cu Africa şi cu cele mai însemnate familii spaniole. Şase familii maure s-au aşezat în grote, dar Gomélezilor africani le mergea rău, copiii de sex bărbătesc le mureau sau se năşteau înapoiaţi la minte. Eu însumi, de la cele douăsprezece soţii ale mele am avut numai doi fii, care au murit amândoi. Mamun m-a convins să aleg între Gomélezii creştini, ba chiar între cei care se trag după mamă din sângele nostru şi pot trece la credinţa Profetului.

Astfel Velásquez a căpătat dreptul de a intra în familia noastră. I-am destinat de soţie pe fiica mea, aceeaşi Rebecca pe care ai văzut-o în

tabăra ţiganilor. Ea a crescut la Mamun, care a învăţat-o felurite ştiinţe şi formulele cabalistice.

După moartea lui Mamun, în castelul lui Uceda l-a urmat fiul lui. Împreună cu el am pus la punct toate amănuntele primirii tale. Ne aşteptam că vei trece la credinţa mahomedană sau măcar că vei ajunge tată şi în această ultimă privinţă speranţele noastre s-au împlinit. Copiii pe care verişoarele tale îi poartă în pântece vor fi socotiţi trăgându-se din cel mai curat sânge al Gomélezilor. Urma să soseşti în Spania. Don Enrique de Sa, guvernatorul Cádizului, este unul dintre iniţiaţi şi el ţi i-a dat în slujbă pe López şi pe Mosquito, care te-au părăsit la izvorul de la Los Alcornoques. Cu toate acestea, ai mers cu curaj mai departe până la Venta Quemada, unde le-ai găsit pe verişoarele tale. Dar, cu ajutorul unei băuturi adormitoare, te-ai trezit a doua zi sub spânzurătoarea fraţilor Zoto. De acolo ai venit la schitul meu, unde l-ai întâlnit pe groaznicul Pacheco, posedatul, care nu e în fapt decât un saltimbanc din Ţara Bascilor. Sărmanul îşi scosese un ochi, făcând un salt primejdios şi a venit, aşa, vătămat, să ne ceară mila. Credeam că trista lui poveste o să facă oarecare impresie asupra ta şi vei trăda pe verişoarele tale şi taina deţinută sub jurământ, dar ţi-ai respectat cu multă credinţă cuvântul dat. A doua zi, te-am pus la o încercare şi mai teribilă, dar falsa Inchiziţie, care te-a ameninţat cu cele mai groaznice chinuri, nu ţi-a putut clătina curajul.

Doream cu toţii să te cunoaştem mai bine şi te-am adus la castelul lui Uceda. Acolo, pe terasa grădinii, ţi s-a părut că ţi-ai recunoscut verişoarele. Erau chiar ele. Dar intrând în cortul ţiganului le-ai întâlnit numai pe fiicele lui, cu care, fii convins, n-ai avut nimic de-a face.

A trebuit să te reţin destul de mult între noi şi ne-am temut să nu te plictiseşti. Am născocit pentru tine tot felul de distracţii, ca asta, de pildă: din manuscrise vechi ale familiei, Uceda l-a învăţat pe un bătrân dintre supuşii mei istoria Jidovului Rătăcitor, iar bătrânul ţi-a povestit-o de-a fir a păr. Astfel plăcerea a fost unită cu ştiinţa.

Acum ştii toată taina vieţii noastre subpământene, care, desigur, n-o să mai dureze mult. În curând ai să auzi că un cutremur a distrus aceşti munţi. Am pregătit mari cantităţi de materiale inflamabile, dar aceasta va fi cea din urmă fugă a noastră...

Acum du-te, Alfons, du-te acolo unde te cheamă lumea. Ai primit de la noi o poliţă pentru o sumă nelimitată, potrivită cu speranţele pe care ni le-am pus în tine. Ţine minte că în curând se va alege praful de grota noastră, aşa că gândeşte-te să-ţi asiguri un viitor liber, neatârnat. Fraţii Moro or să-ţi servească toate mijloacele. Încă o dată, te las, îmbrăţişează-ţi soţiile. Scările cu două mii de trepte or să te ducă la ruinele Kasr-Gomélezului, unde vei găsi călăuze spre Madrid. Te las, te las cu bine.

Am pornit-o pe scările întortocheate şi, cum am zărit lumina soarelui, m-am pomenit lângă mine cu cei doi slujitori, López şi Mosquito, care mă părăsiseră la izvorul de la Los Alcornoques. Amândoi mi-au sărutat mâna bucuroşi şi m-au însoţit la vechiul turn, unde mă aşteptau cina şi un pat bun.

A doua zi, fără a mai zăbovi, am pornit-o mai departe la drum. Spre seară, am ajuns la *venta* din Cardenas, unde l-am găsit pe Velásquez, cufundat în rezolvarea unei probleme, care părea cvadratura cercului. Renumitul matematician nu m-a recunoscut la început şi a trebuit să-i aduc aminte pe îndelete toate întâmplările petrecute în timpul şederii lui în munţii Alpujarrei. Atunci m-a strâns la piept,

dând glas bucuriei că mă reîntâlnise, dar mi-a mărturisit şi durerea cu care fusese nevoit să se despartă de Laura Uceda, căci aşa o numea pe Rebecca.

EPILOG

În ziua de 20 martie 1739 am sosit la Madrid. În dimineaţa următoare am primit de la fraţii Moro o scrisoare cu pecetea neagră, ce-mi vestea o întâmplare nefericită. Într-adevăr, am aflat din ea că tatăl meu murise pe neaşteptate de hemoptizie, iar mama, după ce dăduse în arendă domeniul nostru, Worden, se retrăsese într-o mănăstire din Bruxelles, dorind să trăiască liniştită din renta pe viaţă.

O zi mai târziu, Moro însuşi a venit la mine, cerându-mi să păstrez totul în cea mai mare taină.

– Până acum, a început el, ai cunoscut, *señor*, numai o parte a secretelor noastre, dar în curând o să afli totul. În clipa de faţă toţi iniţiaţii se grăbesc să-şi pună la adăpost averile prin diferite ţări şi, dacă vreunul dintre ei şi le-ar pierde printr-o nenorocire, atunci i-am sări cu toţii în ajutor. Ai avut, *señor*, în India un unchi care a murit fără să-ţi lase mai nimic. Am răspândit vorba că ai moştenit o mare avere, pentru ca nimeni să nu se mire de bogăţiile tale neaşteptate. Va trebui să cumperi domenii în Brabant, în Spania, ba chiar în America. Îngăduie-mi să mă ocup eu de asta. În ceea ce te priveşte,

señor, îţi cunosc curajul şi nu mă îndoiesc că ai să te îmbarci pe vasul „San Zacarias“, care porneşte cu provizii la Cartagina, ameninţată de amiralul Vernon [605] . Guvernul englez nu vrea deloc război [606] , dar opinia publică ţine la el cu tot dinadinsul. Pacea este însă aproape şi, dacă laşi să-ţi scape acest prilej de a vedea un război în plină desfăşurare, atunci n-ai să mai ai curând altul.

Planul pe care mi l-a prezentat Moro era de multă vreme alcătuit de cei care mă ocroteau. M-am urcat pe vas cu oamenii mei, care făceau parte dintr-un batalion, adunat din diferite regimente. Călătoria s-a încheiat cu bine. Am ajuns tocmai la timp şi ne-am închis în fortăreaţă, împreună cu viteazul Eslava [607] . Englezii au încetat asediul şi, în martie 1740, m-am întors la Madrid.

Aflându-mă o dată cu treburi la Curte, am zărit în suita reginei o tânără femeie, în care am recunoscut-o imediat pe Rebecca. Mi s-a spus că era o prinţesă din Tunis, care fugise din ţara ei ca să treacă la credinţa noastră. Regele i-a fost naş şi i-a dat titlul de prinţesă de Alpujarra, după care prinţul Velásquez i-a cerut mâna. Rebecca a observat că mi se vorbeşte despre ea, aşa că m-a implorat din ochi să păstrez taina.

Mai apoi Curtea s-a mutat la San Ildefonso [608] , iar eu cu ostaşii mei am fost încartiruiţi la Toledo.

Am închiriat o casă pe o străduţă îngustă, nu departe de piaţă. Vizavi de mine locuiau două femei, fiecare având câte un copil, iar soţii lor, după cum se spunea, ofiţeri de marină, se aflau atunci pe mare. Femeile trăiau în deplină siguranţă şi păreau a se ocupa numai de copiii lor, care erau cu adevărat frumoşi ca nişte îngeri. Toată ziua nu făceau altceva decât să-i legene, să-i scalde, să-i îmbrace şi să-i

alăpteze. Spectacolul mişcător al acestui devotament matern mă fascinase într-atât, încât nu mă puteam smulge de la fereastră. Ce-i drept, eram mânat şi de curiozitate, căci aş fi vrut să văd şi chipurile vecinelor mele, dar şi le ţineau mereu acoperite. Aşa au trecut vreo cincisprezece zile. Odaia dinspre stradă era a copiilor, iar femeile nu mâncau acolo, dar într-o seară am văzut cum se aşeza masa şi se pregătea un fel de solemnitate.

La capătul mesei, un jilţ imens, împodobit cu o coroană de flori, arăta locul regelui acelei solemnităţi. De ambele părţi au fost aşezate scaune înalte, în care stăteau copiii. Au venit apoi vecinele mele şi mi-au făcut cu mâna, invitându-mă la ele. Şovăiam, neştiind ce să fac, când deodată şi-au ridicat vălurile şi le-am recunoscut pe Emina şi Zibelda. Am petrecut cu ele şase luni.

În vremea asta, Sancţiunea pragmatică şi certurile pentru succesiunea lui Carol al VI-lea au aprins războiul în Europa [609] . Curând a fost amestecată în război şi Spania. Le-am lăsat, deci, pe verişoarele mele şi am plecat ca aghiotant al infantelui *don* Felipe [610] . Tot timpul războiului am fost alături de prinţ, iar după încheierea păcii am fost avansat colonel.

Eram în Italia. Mandatarul [611] casei fraţilor Moro a venit la Parma să ridice nişte fonduri şi să reglementeze anumite chestiuni financiare ale acestui principat. Într-o noapte, un om a venit la mine şi mi-a spus în taină că eram aşteptat cu nerăbdare în castelul Uceda şi că trebuie să mă pregătesc imediat de plecare. Mi-a mai indicat pe unul dintre iniţiaţi, pe care urma să-l întâlnesc la Malaga.

Mi-am luat rămas-bun de la infante, la Livorno m-am urcat pe un vas şi după zece zile de drum am ajuns la Malaga. Omul cu care

trebuia să mă întâlnesc, anunţat de sosirea mea, mă aştepta deja în port. Imediat am plecat mai departe şi a doua zi am ajuns la castelul lui Uceda.

Am găsit acolo o societate numeroasă. Mai întâi şeicul în persoană, apoi fiica lui, Rebecca, Velásquez, cabalistul, ţiganul cu cele două fiice şi cu ginerii, cei trei fraţi Zoto, presupusul posedat, apoi aproape douăzeci de mahomedani din cele trei familii iniţiate. Şeicul a declarat că, întrucât eram adunaţi cu toţii, ne vom îndrepta imediat spre grotă.

Şi, într-adevăr, cum s-a lăsat noaptea, am pornit-o la drum, iar în zori am ajuns. Am coborât în subterană şi, după un moment de răgaz, şeicul ne-a adunat şi ne-a vorbit în felul următor, repetând totul şi în arăbeşte, ca să înţeleagă şi mahomedanii:

– Minele de aur, care de aproape o mie de ani au fost averea familiei noastre, păreau a fi inepuizabile. Convinşi de aceasta, strămoşii noştri au hotărât să folosească aurul scos de aici pentru răspândirea islamismului, mai ales a credinţei lui Ali. Ei erau singurii păstrători ai acestei comori, a cărei pază i-a costat atâta trudă şi eforturi. Eu însumi am trăit în viaţă mii de clipe de cele mai teribile nelinişti. Dorind ca măcar o dată să scap de teama care pe zi ce trecea îmi devenea tot mai de nesuportat, am vrut să mă conving dacă mina este cu adevărat inepuizabilă. Am scobit stânca în câteva locuri şi mi-am dat seama că filonul de aur se terminase în toate părţile. *Señor* Moro a binevoit să se ocupe de socotirea averilor care ne-au mai rămas. Tot el a calculat cât ne revine fiecăruia. Din socotelile lui se arată că fiecare din principalii moştenitori va primi un milion de ţechini, iar colaboratorii câte cincizeci de mii. S-a scos tot aurul, pe care l-am depozitat într-o peşteră, mai departe de aici. Mai întâi am

să vă conduc în mină, unde o să vă convingeţi de adevărul spuselor mele. Pe urmă fiecare poate să-şi ia partea ce i se cuvine.

Am coborât pe scările întortocheate, am ajuns la cavou, iar de acolo în mină, pe care am găsit-o cu adevărat secată. Şeicul ne-a grăbit să ne întoarcem cât mai repede. Ajungând sus, am auzit un tunet infernal. Şeicul ne-a asigurat că explozibilul aruncase în aer toată partea subteranei din care abia ieşiserăm. Ne-am dus apoi la peştera unde fusese adunat aurul rămas. Africanii şi-au luat partea lor. Moro a luat-o pe-a mea şi a mai tuturor europenilor.

M-am întors la Madrid şi m-am înfăţişat regelui [612] , care m-a primit cu nespusă bunătate. Am cumpărat domenii însemnate în Castilia, am fost numit conte de Peña Florida şi am fost inclus printre cei dintâi *titolados* castilieni. Fiind acum bogat, meritele mele au căpătat şi ele mai multă valoare. În al treizeci şi şaselea an al vieţii am ajuns general.

În 1760, mi s-a încredinţat comanda unei escadre, cu însărcinarea de a încheia pacea cu ţările berbere. Am navigat mai întâi spre Tunis, sperând să găsesc acolo cele mai puţine greutăţi şi că exemplul acestei ţări va fi urmat de al altora. Am aruncat ancora în portul oraşului şi am trimis un ofiţer să-mi anunţe sosirea. Se ştia deja că venisem şi tot golful Goletta era plin de bărci împodobite care urmau să mă ducă, împreună cu suita mea, la Tunis.

A doua zi am fost prezentat beiului. Era un tânăr de numai douăzeci de ani, frumos ca o cadra. Am fost primit cu toate onorurile şi invitat seara la castelul Manuba. Aici am fost condus într-un foişor îndepărtat al grădinii şi uşa s-a închis în urma mea. S-a deschis o uşiţă tainică. A intrat beiul, a îngenuncheat şi mi-a sărutat mâna.

O altă uşiţă s-a deschis şi am zărit intrând trei femei, cu feţele acoperite. Şi-au scos vălurile. Le-am recunoscut pe Emina şi Zibelda. Aceasta din urmă ducea de mână o fată tânără, fiica mea. Emina era mama tânărului bei. N-am să vă descriu cum a renăscut în mine sentimentul legăturii paterne. Bucuria îmi era umbrită numai de gândul că ei, copiii mei, sunt de altă credinţă, duşmană credinţei mele. Le-am destăinuit durerea mea.

Beiul a recunoscut că el este strâns legat de religia lui, dar că sora sa, Fatima, crescută de o roabă spaniolă, se simte în adâncul inimii creştină. Am hotărât atunci ca fiica mea să trăiască în Spania, să primească acolo botezul şi să mă moştenească.

Totul s-a petrecut în cursul unui singur an. Regele a binevoit să-i fie Fatimei naş şi i-a dat titlul de prinţesă de Oran. În anul următor s-a măritat cu fiul cel mare al lui Velásquez şi al Rebeccăi, care era cu doi ani mai tânăr decât ea.

I-am asigurat ei întreaga mea avere, dovedind că n-am rude apropiate după tată şi că tânăra maură, înrudită cu mine prin Gomélezi, este unica mea moştenitoare. Deşi eram încă tânăr şi în putere, m-am gândit, totuşi, la un loc care mi-ar îngădui să gust din plin dulceaţa odihnei. Guvernoratul Saragosei era liber, l-am cerut şi l-am primit.

Mi-am luat rămas-bun de la Maiestatea Sa cu mii de mulţumiri şi am plecat la fraţii Moro. I-am rugat să-mi dea înapoi sulul pecetluit pe care-l depusesem la ei cu douăzeci şi cinci de ani în urmă. Era jurnalul primelor şaizeci şi şase de zile pe care le petrecusem în Spania.

L-am copiat cu mâna mea şi l-am închis într-o casetă de fier. Îl vor găsi cândva urmaşii mei.

ZIUA A PATRUZECI ŞI ŞAPTEA [613]

A doua zi Pandesowna ne-a anunţat că aşteaptă un nou transport de marfă şi, pentru siguranţă, s-a gândit să rămână o vreme în acest loc. Am primit cu plăcere vestea căci, într-adevăr, era greu să găseşti un locşor mai plin de farmec în tot lanţul Sierrei Morena. De dimineaţă, m-am dus cu câţiva ţigani la vânătoare în munţi, iar pe seară, la întoarcere, m-am alăturat celorlalţi ca să ascultăm urmarea povestirii starostelui...

Urmarea povestirii starostelui ţiganilor

M-am întors la Madrid cu Toledo, care a jurat să câştige timpul pierdut la mănăstirea Camaldulilor [614] . Păţaniile lui López Suárez, pe care i le-am povestit pe drum, l-au interesat foarte mult. După ce m-a ascultat cu cea mai marc atenţie, cavalerul mi-a zis:

– Începând, într-o oarecare măsură, o nouă viaţă, după ce mi-am ispăşit pedeapsa, s-ar cuveni să fac un act de binefacere. Acest biet băiat îmi inspiră milă: zace la pat, fără prieteni şi fără cunoştinţă,

bolnav, abandonat şi pe deasupra îndrăgostit, incapabil să se apere într-un oraş străin. Avarito, te rog să mă conduci la Suárez, poate că-i voi putea fi de folos.

Proiectul lui Toledo nu m-a surprins defel. De mult îmi dădusem seama de nobleţea sufletească şi de devotamentul lui.

Imediat ce am ajuns la Madrid, cavalerul s-a dus, într-adevăr, la Suárez. L-am urmat. Suárez avea febră mare. Ţinea ochii deschişi, dar nu vedea nimic. Câteodată numai buzele lui schiţau un surâs rătăcit: o visa, probabil, pe iubita sa Iñes. Lângă el, într-un fotoliu, Busqueros nici măcar nu s-a întors când am intrat noi. Toledo s-a dus către acest om care era cauza atâtor amărăciuni ale bietului Suárez şi l-a scuturat de umeri. Don Roque s-a trezit, s-a frecat la ochi şi a strigat:

– Ce-mi văd ochii? Dumneata aici, don Jose! Ieri, am avut onoarea să-l întâlnesc la Prado pe Excelenţa Sa ducele de Lerne, care m-a privit cu insistenţă. Negreşit, voia să facem cunoştinţă. Dacă Excelenţa Sa ar avea nevoie de serviciile mele, aveţi amabilitatea şi explicaţi-i fratelui dumneavoastră, *señor*, că-i stau oricând la dispoziţie.

Toledo a întrerupt şuvoiul de cuvinte fără sfârşit ale lui Busqueros şi i-a spus:

– Nu-i vorba de asta, deocamdată. Am venit să văd ce face bolnavul şi dacă are nevoie de ceva.

– Bolnavului i-e rău, a răspuns don Roque. Are nevoie de îngrijire, de mângâiere şi de mâna frumoasei sale Iñes.

– În ceea ce priveşte primul punct, l-a întrerupt Toledo, mă duc să-l caut pe doctorul fratelui meu. Este cel mai îndemânatic chirurg din Madrid.

– Referitor la al doilea, a adăugat Busqueros, nu-l puteţi ajuta cu nimic, fiindcă nu-l puteţi reînvia pe tatăl lui. Cât despre al treilea punct, pot să vă asigur că nu voi precupeţi niciun efort pentru a realiza acest proiect.

– Cum e oare cu putinţă? am strigat eu. Tatăl lui don López a murit?

– Da, a replicat Busqueros: nepotul acelui Iñigo Suárez, care, după ce a bătut mările în tinereţe, a întemeiat o casă de comerţ la Cádiz. Bolnavului îi era mai bine şi s-ar fi însănătoşit în curând, dacă vestea morţii tatălui său nu l-ar fi pus din nou la pământ. Şi fiindcă, *señor*, vă interesaţi de soarta prietenului meu, a continuat Busqueros întorcându-se către Toledo, permiteţi-mi să vă însoţesc la doctor şi să vă ofer în acelaşi timp serviciile mele.

După ce a terminat, au plecat amândoi, iar eu am rămas singur cu bolnavul. I-am privit îndelung faţa palidă pe care, într-un timp atât de scurt, suferinţa i-a brăzdat-o cu riduri şi am blestemat ghinionul care-i produsese atâtea necazuri. Bolnavul adormise şi-mi ţineam respiraţia pentru a nu-i tulbura odihna, când, deodată, s-a auzit un ciocănit în uşă.

M-am ridicat mirat, m-am strecurat în vârful picioarelor şi am deschis. Am zărit o femeie trecută de prima tinereţe, dar cu un

aspect plăcut. Văzând că duc degetul la buze, pentru a-i face semn să vorbească încet, ea m-a chemat pe palier.

– Tinere prieten, mi s-a adresat ea, îmi puteţi spune cum se mai simte astăzi *señor* Suárez?

– Destul de rău, cred, i-am răspuns, dar tocmai a adormit şi sper că somnul îi va reda puţin forţele.

– Mi s-a spus că e foarte bolnav, a reluat necunoscuta. O persoană care se interesează de Domnia Sa m-a rugat să mă asigur de starea lui. Fiţi, vă rog, amabil şi daţi-i această scrisoare îndată ce se va trezi. Am să revin mâine, să văd dacă se simte mai bine.

Zicând acestea, s-a făcut nevăzută. Am pus misiva în buzunar şi m-am întors lângă bolnav.

După puţin timp, Toledo a revenit cu doctorul. Acest brav discipol al lui Esculap îmi amintea, prin aerul lui, de doctorul Sangre Moreno. A privit bolnavul, a dat din cap, apoi a declarat că pentru moment nu putea să-mi spună nimic, dar că va rămâne peste noapte la capul lui Suárez şi-i va pune diagnosticul definitiv mâine. Toledo l-a îmbrăţişat cu prietenie şi l-a rugat să nu neglijeze nimic. Apoi, noi am plecat cu gândul că vom reveni a doua zi dis-de-dimineaţă. Pe drum, l-am pus la curent cu vizita necunoscutei. Cavalerul a luat scrisoarea:

– Sunt sigur că vine din partea frumoasei Iñes. Dacă Suárez se va simţi mai bine, vom putea să i-o dăm mâine. Mi-aş da din tot sufletul jumătate din viaţă, dacă astfel aş putea să-i aduc fericire acestui om, căruia i-am făcut atâta rău. Dar s-a făcut târziu şi, după călătoria noastră, avem şi noi nevoie de odihnă. Veniţi, veţi dormi la mine!

Am acceptat cu bucurie invitaţia acestui om, de care mă simţeam din ce în ce mai ataşat. Am mâncat şi ne-am culcat.

A doua zi de dimineaţă, ne-am dus la Suárez. Mina doctorului îmi arăta că arta sa triumfase asupra bolii. Deşi încă foarte slăbit, pacientul m-a recunoscut şi m-a salutat cu căldură.

Toledo i-a povestit cum îi pricinuise el căderea, l-a asigurat că va face tot ce-i va sta în putinţă pentru a-i înlătura suferinţele şi l-a rugat să aibă bunăvoinţa de a-l considera prietenul său. Suárez a acceptat din toată inima şi i-a întins mâna slăbită cavalerului. Apoi Toledo s-a dus cu medicul în camera alăturată. M-am folosit de prilej ca să-i dau bolnavului scrisoarea. Cuvintele pe care le conţinea erau, fără îndoială, un leac puternic pentru că López Suárez s-a ridicat în capul oaselor. Cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, a lipit scrisoarea de inimă, strigând printre hohote:

– Dumnezeule mare, nu mă părăseşti niciodată! Aşadar, nu sunt singur pe lume. Iñes, adorata mea Iñes, nu m-a uitat, mă iubeşte! Iar draga mea doamnă d'Avaloz a venit în persoană să se intereseze de mine.

– Este adevărat, *señor* López, am răspuns. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, liniştiţi-vă! O agitaţie, bruscă v-ar putea dăuna!

Toledo a auzit ultimele cuvinte, căci tocmai intrase pe uşă împreună cu medicul. Acesta i-a recomandat bolnavului odihnă şi băuturi proaspete şi, promiţând că va reveni spre seară, a părăsit camera.

După o clipă, uşa s-a deschis şi a intrat Busqueros.

– Bravo! a strigat el. Din câte văd, bolnavul nostru se simte mai bine. Minunat, căci în curând va trebui să ne punem în mişcare toată imaginaţia de care suntem în stare. În oraş umblă zvonul că fiica bancherului se va căsători în curând cu ducele de Santa Maura. Să lăsăm oamenii să vorbească, vedem noi până la urmă cine a avut dreptate. Tocmai m-am întâlnit cu un om din suita ducelui la hanul „Cerbul de aur“ şi i-am dat de înţeles că au făcut drumul degeaba.

– În orice caz, l-a întrerupt Toledo, cred că *señor* López nu trebuie să-şi piardă speranţa. Oricum, dragul meu, aş vrea să nu te amesteci cu nimic în treaba asta.

Cavalerul pronunţase aceste cuvinte cu un aer atât de hotărât, încât don Roque n-a îndrăznit să-l contrazică. Am remarcat însă cu ce bucurie l-a văzut pe Toledo părăsindu-l pe suferind în clipa următoare.

– Cu vorbe frumoase n-o să înaintăm prea mult, a zis don Roque, când am rămas singuri. Trebuie să acţionăm şi, cu cât mai repede, cu atât mai bine.

După ce pisălogul a grăit aceste cuvinte, s-au auzit bătăi în uşă. Presupunând că era vorba despre doamna d'Avaloz, i-am şoptit la ureche lui Suárez că ar fi fost bine să-l scoatem pe Busqueros pe uşa din spate. Dar el s-a supărat şi a spus:

– Trebuie să acţionăm aici, vă repet. Aşadar, dacă aveţi vreo vizită legată de afacerea noastră, trebuie să fiu şi eu de faţă sau cel puţin să pot auzi discuţia din camera alăturată.

Suárez i-a aruncat o privire rugătoare. Văzând că prezenţa sa nu era dorită, s-a dus în cealaltă cameră, unde s-a aşezat în spatele uşii.

Doamna d'Avaloz n-a rămas mult timp. S-a bucurat văzând că bolnavul se simţea mai bine şi l-a asigurat că Iñes nu încetase să se gândească la el şi să-l iubească. Venise aici la rugămintea fetei. La curent cu noile lui necazuri, Iñes era foarte îngrijorată şi se hotărâse să îl viziteze în seara aceea, împreună cu mătuşa sa, să-l încurajeze, să-l consoleze şi să-i aducă speranţă într-o soartă mai bună.

Imediat ce doamna d'Avaloz a plecat, Busqueros a năvălit în cameră, strigând:

– Ce-mi auziră urechile? Frumoasa Inés vrea să ne facă o vizită diseară? Ah, iată o adevărată dovadă de dragoste! Sărmana domnişoară nici măcar nu se gândeşte că acest gest iresponsabil i-ar putea distruge reputaţia. Dar o să ne mai gândim noi la asta. *Señor* don López, alerg să-i caut pe prietenii mei, am să-i postez în faţa casei şi am să le zic să nu lase niciun străin să intre. Fiţi liniştiţi. Îmi asum toată răspunderea.

Suárez a vrut să răspundă, dar don Roque plecase deja, alergând ca şi cum i-ar fi ars pământul sub picioare. Văzând că se anunţa o nouă catastrofă şi Busqueros putea comite o nouă tâmpenie, fără să-i spună nimic bolnavului, am dat fuga să-l caut pe Toledo şi să-i povestesc tot ce se întâmplase. Cavalerul s-a încruntat. A stat o clipă pe gânduri, apoi mi-a ordonat să mă întorc lângă Suárez şi să-i zic că va face tot posibilul pentru a-l împiedica pe pisălog să facă vreo trăsnaie. Către seară am auzit o trăsură trecând pe stradă. După puţin timp, Iñes a intrat împreună cu mătuşa sa. Nedorind să fiu, la rândul meu, un intrus, m-am strecurat afară. Deodată am auzit un zgomot în stradă. Am coborât şi l-am văzut pe Toledo discutând aprins cu un necunoscut.

– Domnule, a spus străinul, vă asigur că am să intru aici. Logodnica mea, sunt sigur, are în această casă o întâlnire cu un burghez din Cádiz. Prietenul respectivului derbedeu a angajat câţiva neisprăviţi, în prezenţa majordomului meu, la hanul „Cerbul de aur“ şi i-a însărcinat să vegheze ca nimeni să nu-i deranjeze pe cei doi porumbei.

– Pardon, *señor*, a răspuns Toledo, nu voi îngădui sub niciun pretext să intraţi în locuinţă. Nu neg că a pătruns aici o tânără doamnă, dar, fiind rudă cu mine, nu voi permite nimănui s-o insulte.

– Minciuni, strigă necunoscutul! Pe femeie o cheamă Iñes Moro şi e logodnica mea.

– Domnule, m-aţi făcut mincinos! a replicat Toledo. Nu vreau să ştiu dacă aveţi dreptate. În orice caz, m-aţi jignit şi, înainte de a vă îndepărta cu un singur pas, îmi veţi da satisfacţie. Sunt cavalerul de Toledo, fratele ducelui de Lerne.

Necunoscutul şi-a scos pălăria şi a zis:

– Domnule, ducele de Santa Maura este la ordinele dumneavoastră.

Acestea fiind spuse, şi-a aruncat mantia şi şi-a scos sabia. Felinarul de deasupra uşii arunca o lumină palidă asupra adversarilor. M-am lipit de zid şi am aşteptat sfârşitul nefericitei întâmplări. Deodată ducele şi-a lăsat jos spada, a dus mâna la piept şi a căzut. Din fericire, în clipa aceea medicul ducelui de Lerne trecea în drum spre Suárez. Toledo i l-a arătat pe Santa Maura şi l-a întrebat îngrijorat dacă rana e mortală.

– Deloc, a răspuns medicul. Duceţi-l în casă şi să fie pansat repede. În mai puţin de cincisprezece zile va fi vindecat, spada nu i-a atins nici măcar plămânul.

Spunând acestea, i-a dus rănitului sărurile la nas şi Santa Maura a deschis ochii. Cavalerul s-a apropiat de el şi i-a zis:

– Excelenţă, nu v-aţi înşelat. Frumoasa Iñes se află aici, lângă un tânăr pe care-l iubeşte mai mult decât viaţa. După tot ce s-a întâmplat între noi, cred că sunteţi prea nobil pentru a dori să constrângeţi o tânără să încheie o legătură care-i repugnă inimii sale.

– Domnule cavaler, a răspuns Santa Maura cu o voce scăzută, nu mă pot îndoi de adevărul spuselor dumneavoastră. Dar sunt surprins că frumoasa Iñes nu mi-a spus ea însăşi că inima ei nu era liberă. Câteva cuvinte din gura ei sau câteva rânduri din mâna ei...

Ducele a vrut să continue, dar şi-a pierdut din nou cunoştinţa. L-au dus în casă. Totuşi, Toledo s-a grăbit s-o înştiinţeze pe Iñes despre ce-i cerea pretendentul său pentru a o lăsa în pace şi a renunţa la mâna ei.

Ce să vă mai spun? Restul povestirii nu este greu de ghicit. Suárez, fiind sigur de fidelitatea iubitei lui, s-a vindecat repede. Îşi pierduse tatăl, dar câştigase o femeie şi un prieten. Căci tatăl lui Iñes, care nu împărtăşise niciodată ura de care era stăpânit împotriva sa răposatul Gaspar Suárez, le-a dat binecuvântarea din tot sufletul. Imediat după nuntă, tinerii au plecat la Cádiz. Busqueros i-a mai însoţit până la câteva mile de Madrid şi a reuşit să mai stoarcă de la ei o pungă de aur pentru felurite pretinse servicii. Cât despre mine, mă gândeam că destinul n-o să mi-l mai scoată niciodată în cale pe acest om

insuportabil, care-mi provocase un dezgust nemaipomenit. Dar lucrurile aveau să se petreacă altfel.

Remarcasem că, de la o vreme, don Roque rostea de mai multe ori numele tatălui meu. Prevăzând că această cunoştinţă nu avea să-mi fie deloc profitabilă, am început să-i urmăresc mişcările lui Busqueros. Am descoperit în curând că avea o rudă cu numele de Gita Cimiento, cu care i-ar fi fost tare drag să-l însoare pe tata, căci îl ştia pe don Avadoro bogat, poate chiar mai mult decât se presupunea în general. Frumoasa se instalase deja într-o casă vecină, de partea cealaltă a străduţei, exact în faţa balconului tatălui meu.

Mătuşa mea locuia din nou la Madrid. N-am putut rezista să nu mă duc s-o îmbrăţişez. Buna Dalanosa s-a înduioşat până la lacrimi văzându-mă, dar m-a implorat să nu mă mai arăt în public înainte de ispăşirea pedepsei. I-am povestit de proiectele lui Busqueros. I s-a părut absolut necesar să împiedicăm această căsătorie. I-a vorbit despre ea unchiului ei, respectabilul teatin fra Geronimo Santez. Dar călugărul a refuzat categoric să se amestece într-o afacere care i se părea prea mondenă şi a spus că se băga în treburi de familie doar atunci când fusese nevoie de vreo împăcare sau de cineva care să împiedice un scandal şi că, în orice caz, asemenea afaceri nu-l interesau. Redus astfel la propriile mele mijloace, aş fi vrut să-l atrag în favoarea mea pe amabilul Toledo, dar ar fi trebuit să-i spun cine sunt, ceea ce nu-mi era permis. Am început, deci, să-l observ pe Busqueros, care după plecarea lui Suárez se agăţase de cavalerul de Toledo, dar, ce e drept, cu mai puţină insistenţă. Totuşi, apărea în fiecare dimineaţă sa întrebe dacă nu cumva cavalerul are nevoie de serviciile sale.

Când starostele a ajuns în acest punct al povestirii, unul dintre oamenii lui a venit să-l pună la curent cu treburile zilei şi nu l-am mai văzut.

Note

1 - Jean Bellemin-Noël, „L'erotisme dans le fantastique de Jan Potocki", în *Revue des Sciences Humaines*, Lille, 1968, fasc. 131, p. 416.

2 - J.C. Adelung, *Mithridates, oder allgemeine Sprachkunde... (Mithridates sau lingvistica generală...)*,Berlin, vol. I, 1806, p. 448; vol. IV, 1817, p. 106.

3 - O primă enigmă de istorie literară, nedezlegată încă, în legătură cu romanul lui Potocki: în ediţia princeps din Petersburg (1804) „avertismentul" cu scena găsirii manuscrisului nu apare, textul este totuşi precedat de titlul: *Manuscrit trouvé à Saragosse*; aceasta înseamnă că Potocki avea şi atunci redactat un „avertisment", dar în care nu putea fi vorba de asediul Saragosei, întâmplat abia în 1809. În forma actuală, avertismentul apare abia în ediţia franceză din 1814, de unde l-a reprodus R. Caillois (*Manuscrit trouvé à Saragosse*, Paris, 1958).

4 - Vezi Marcelin Desfourneaux, *Publo de Oluvide ou „l'afrancesado"*, Paris, 1959; W. Bahner, *Forme, idei, evoluţii în literaturile popoarelor romanice*, Bucureşti, 1982, p. 233–234.

5 - La Goethe, Schiller, Lewis, Shelley, E. Quinet, E. Sue, Al. Dumas, Schubart, Lenau, Chamisso, Arnim ş.a.; vezi şi Alice M. Killen, *L'Evolution de la légende du Juif errant*, în *Revue de la Littérature comparée*, V. 1925, nr. 1, p. 5–36; H. Glaesener, *Le type d'Ahasvérus aux XVIII et XIX siécles, ibidem*, XI, 1931, nr. 3, p. 373–397.

6 - Vezi A. Marino, *Ahasver în literatura română*, în *Kalende*, Bucureşti, II, 1943, nr. 8–9, p. 21–33, care aminteşte, între altele, ms. rom. 826 (din 1830) de la Biblioteca Academiei; adăugăm acum ms. rom. 2313 şi o încercare de poem dramatic a lui Samson Bodnărescu (ms. 4117, de la aceeaşi bibliotecă).

7 - Din bogata bibliografie sunt de reţinut pentru literatura franceză monografia lui P. Martino, *L'Orient dans la littérature française au XVII et XVIII siècle*, Paris, 1906, iar pentru cea polonă: Jan Reychman, *Orient w kulturze polskiego Oswiecenia (Orientul în cultura Iluminismului polonez)*, Wroclaw-Warszawa-Krakow, 1964 (autorul îl aminteşte pe J. Potocki de peste patruzeci de ori, în diverse ipostaze ale orientalismului său, ca istoric, călător, etnolog, literat, colecţionar, în comportament şi idei etc). Acelaşi J. Reychman a consacrat temei un referat special, *Jan Potocki et l'orientalisme des Lumiéres*, la Colocviul Internaţional Potocki de la Varşovia, 1972 (în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3, p. 31–34).

8 - Aşa explica Byron geneza poemului său *Ghiaurul* (vezi G.G. Byron, Opere, vol. II, Poezia, Bucureşti, Editura Univers, 1987, p. 540-541).

9 - Analiza acestora, în raport cu *Manuscrisul găsit la Saragosa*, a fost făcută de Zofia Sinko, *Powiastka w Oswieceniu stanistawowskim (Povestirea în epoca iluminismului lui Stanislaw August)*, Wroclaw, 1982, p. 285–296.

10 - Închisă în *Voyage en Turquie et en Egypte* (Varsovie, 1789, p. 32–33).

11 - J. Potocki, *Podróze (Călătorii)*, Zebrat i opracowal Leszek Kukulski, Warszawa, 1959, p. 1134.

12 - Al. Brückner, *Jana hr. Potockiegoprace i zastugi naukowe (Lucrările şi meritele ştiinţifice ale contelui Jan Potocki)*, Warszawa, 1911, p. 23–27.

13 - Zofia Sinko, *Powiesc zachodnioeuropejska w Polsce stanislawowskiej na podstawie inwentarzy bibliotecznych i katalogow (Romanul occidental european în Polonia stanislaviană pe baza inventarelor de bibliotecă şi a cataloagelor), în Pamietnik literacki*, LVII, 1966, nr. 4, p. 581–624.

14 - *Prawdziwa dobroczynnosc (Adevărata binefacere)*, în ms. slav 642 de Ia Biblioteca Academiei Române, f. 1-13v, tradus de Elena Linţa, în vol. Tadeu Hâjdeu, *Scrieri alese*, Bucureşti, Editura Minerva, 1985, p. 153–171.

15 - *Puşkin în amintirea contemporanilor*, traducere de Tatiana Nicolescu, Bucureşti, 1960, p. 95.

16 - Jadwiga Rudnicka, *„Tysiac nocy jedna“ w twórezosci pisarzy polskich („O mie şi una de nopţi“ în opera scriitorilor polonezi)*, în vol. *Wschód w literaturze polskiej (Orientul în literatura polonă)*, Wroclaw – Warszawa – Kraków, 1970, p. 5–8.

17 - Louis Vaux, *L'art et la littérature fantastique*, Paris, 1963, p. 116.

18 - J. Rudnicka, *Opowiadanie w osiemnastowiecznym cyklu „Tysigc nocy ijedna“ w zestawieniu z opowiaduniem w „Poncjanie“ i „Rekopisie znalezionym w Saragossie“ (Naraţiunea în ciclul „O mie şi una de nopţi“ în comparaţie cu naraţiunea în „Pontianus“ şi în „Manuscrisul găsit la Saragosa“)*, în *Przeglad humanistyczny*, 1967, nr. 6, p. 109–122.

19 - Este acelaşi *Lorenzo Hervás y Panduro* (1735–1809), filolog spaniol, care în lucrările sale: *Idea dell'Universo, che contiene la storia della vita dell'uomo...*, 22 vol., Cesena, 1778–1792 (în vol. XVII, *Catalogo delle Lingue*, 1784; vol. XX, *Vocabolario Poligloto*, 1787; vol. XXI, *Suggio Pratico delle Lingue*, 1787) şi *Catalogo de las lenguas de las naciones conocidas*, vol. III, partea I, Madrid, 1802, s-a referit, între altele, şi la fapte de limbă şi cultură românească (cf. Eugenio Coseriu, *Limba română în faţa Occidentului. De la Genebrardus la Hervás. Contribuţii la istoria cunoaşterii limbii române în Europa occidentală*. În româneşte de Andrei A. Avram, Cluj-Napoca. 1994, p. 87–134 şi 152–177).

20 - J. Rudnicka, *Opowiadanie w osiemnastowiecznym cyklu „Tysigc nocy ijedna" w zestawieniu z opowiaduniem w „Poncjanie" i „Rekopisie znalezionym w Saragossie" (Naraţiunea în ciclul „O mie şi una de nopţi" în comparaţie cu naraţiunea în „Pontianus" şi în „Manuscrisul găsit la Saragosa")*, în *Przeglad humanistyczny*, 1967, nr. 6, p. 109–122.

21 - Jean Cazenave, „Le roman hispano-mauresque en France (Romanul hispano-maur în Franţa)", în *Revue de litterature comparée*, Paris, V, 1925, nr. 4, p. 594–640; romanul lui Florian a fost una din lecturile preferate ale lui Mihail Kogălniceanu.

22 - *Ibidem*, p. 602.

23 - Colecţia se găseşte în întregime şi la Biblioteca Academiei Române; ultimul volum, al 36-lea, a apărut în 1789.

24 - *Voyage en Hollande, fait pendant la revolution de 1787*, Varsovie, 1789.

25 - Comparaţia cu Cazotte a şi fost făcută de Jean Fabre: *Jean Potocki, Cazotte et le roman noir*, în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3,p. 139–166.

26 - *Historia religii i filozofia w rotnansie Jana Potockiego*, în *„Rozprawy Polskiej Akademii Umiejetnosci, wydzial w Krakowie“ (Memoriile Academiei Polone de Ştiinţe, filiala Cracovia)*, tom XIX, 1920, nr. 3.

27 - L. Kukulski, *Potocki Jan*, în *Filozofia w Polsce. Stownik pisarzy*, Warszawa, Ossolineum, 1971, p. 324–325.

28 - Raportul Potocki-Voltaire a fost ilustrat sub toate aspectele de Jeroom Vercruysse (*„Le Manuscrit trouvé à Saragosse“ sous le poids de Lumiéres. Le voltairianisme de Jean Potocki*, în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3, p. 247–262).

29 - J. Potocki, *Podroze*, ediţia L. Kukulski, Varşovia, 1959, p. 215–216.

30 - Cel mai amplu studiu în acest sens l-a dat Claire Nicolas, *Du bon usage de la Franc-Maçonnerie dans le „Manuscrit trouvé à Saragosse“*, în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3, p. 271–285.

31 - J. Kleiner, *Sentymentalizm ipreromantyzm*, Krakow, 1965, p. 83.

32 - Observaţia aparţine lui Jean Fabre, în discuţiile pe marginea referatului lui Claire Nicolas (în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3, p. 286); tot aici, apropierea de opera lui Mozart.

33 - Vezi, de exemplu, Jean Bellemin-Noel, „L'érotisme dans le fantastique de Jan Potocki“, în *Revue de sciences humaines*, Lille, 1968, fasc. 131, iul-sept., p. 415–425; T. Todorov, *Introduction à la littérature fantastique*, Paris, 1970 (trad. rom.: *Introducere în literatura fantastică*, Bucureşti, Univers, 1973, p. 152–153, 156–157) ş.a.

34 - T. Todorov vorbeşte în acest sens de „fantasticul straniu“ (*op. cit.*, p. 63–64).

35 - Vezi pe larg excelenta monografie a lui Robert Mauzi, *L'idée du bonheur au XVIII-e siécle*. Paris, A. Colin, 1960.

36 - Alec Craig, *The Banned Books of England and other countries. A Study of the Conception of Literary Obscenity (Cărţi interzise din Anglia şi alte ţări. Studiu despre ideea de obscenitate literară)*, London, 1962, p. 214.

37 - Z. Markiewicz, *L'aspect préromantique du „Manuscrit trouvé à Saragosse“ de Jean Potocki. Sa réception par les romantiques polonais*, în *Revue de littérature comparée*, Paris, 1976, nr. 1-2, p. 69–76.

38 - Descoperirea îi aparţine prof. Juliun Krzyzanowski, în articolul *Na manowcach „Drogi do Rosji“ (Pe meandrele „Drumului spre Rusia“)*, în *Ruch Literacki*, Varşovia, IX, 1934, nr. 3, martie.

39 - Fragmentul din scrisoarea de răspuns a Ruxandrei Sturdza către Puşkin (26 decembrie 1833), prin care aceasta regretă că n-a dat de urma manuscrisului, în ciuda căutărilor, a fost reprodus de W. Francew, în articolul *Puszkin i hr. Jan Potocki (Puşkin şi contele Jan Potocki)*, în *Ruch Literacki*, Varşovia, IX, 1934, nr. 7, p. 194. Semnătura indescifrabilă a putut provoca dubii. Scrisoarea i-a fost atribuită şi Elzbietei Branicka-Voronţova, care avea legături strânse cu Puşkin (cf. W. Francew, *op. cit.*, p. 194–195). Oricum, că ea îi aparţine Ruxandrei Sturdza-Edling rămâne mai departe plauzibil, mai ales dacă avem în vedere că aceasta a putut cunoaşte relaţia Potocki –J. de Maistre, poate chiar pe Potocki, la Petersburg unde el se mai afla în 1813 (cf. *Mémoires de la cointesse Edling, née Stourdza*, Moscou, 1888); cu J. de Maistre purtase

corespondenţă (cf. R. Triomphe, *Joseph de Maistre, Etude sur la vie et sur la doctrine d'un matérialiste mistique*, Genève, 1968, p. 305). Despre memoriile contesei Edling, vezi şi Scarlat Callimachi, *Din cărţi vechi. Pagini privitoare la istoria românilor*, Bucureşti, 1946, p. 243-248.

40 - Amănuntele, relatate pe larg de J.M. Querard, *Les supercheries littéraires dévoilés (Şarlatanerii literare dezvăluite)*, tome I, Paris, 1858, p. 177-193 (ed. a II-a, Paris, 1869, col. 617–631, art. *Cagliostro*), fost reluate de R. Caillois, în prefaţa la ediţia din 1958 a romanului lui Potocki (Paris, Gallimard, în ediţia din 1972, p. 23–28); cf. şi nota lui Al. Sever la ediţia românească, Bucureşti, Editura Univers, 1971, p. 36-37.

41 - Primul care a observat asemănarea a fost R. Caillois (prefaţă la ediţia Paris, 1958, p. 9-13; ediţia 1972, p. 26-27), apoi problema a fost reluată de Will L. McLendon, în studiul *A Problem in Plagiarism: W. Irving and Cousin de Courchamps (O problemă de plagiat: W. Irving şi Cousin de Courchamps)*, în *Comparative Literature*, Oregon Univ., XX, 1968, nr. 2, p. 157–169.

42 - În *Pamietnik Literacki*, Varşovia, LXXI, 1980, nr. 2, p. 113–121.

43 - Cf. S. Frybes, *Les recherches polonais sur Ie roman de Potocki (Cercetările poloneze asupra romanului lui Potocki)*, în *Cahiers de Varsovie*, 1975, nr. 3, p. 125–134.

44 - *Images, images... Esais sur le role et les pouvoirs de l'imagination (Imagini, imagini... Schiţe asupra rolului şi puterilor imaginaţiei)*, Paris, 1966, p. 31; *Eseuri despre imaginaţie*, în româneşte de V. Grecii, prefaţă de P. Cornea, Bucureşti, Editura Univers, 1975, p. 157.

45 - *Historia literatury polskiej. Alegoryzm–preromantyzm (Istoria literaturii polone. Alegorism–preromantism)*, Varşovia, P.I.W., 1986, p. 530-535.

46 - *The History of Polish Literature (Istoria literaturii polone)*, London, Macmillan Ltd., 1969, p. 192–194; cap. *The incredible Potocki*).

47 - Cf. Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Catalogul bibliotecii de la Stânca*, în *Studii şi cercetări de bibliologie*, XIII, 1974, p. 155–170.

48 - Cf. I. Budai-Deleanu, *De originibus populorum Transylvaniae (Despre originile popoarelor din Transilvania)*, Ediţie de Ladislau Gyémánt, Bucureşti, 1991.

49 - Exemplarul, cu sigiliul încrustat „G. Asaki“, se găseşte la Biblioteca Institutului „N. Iorga“ din Bucureşti.

50 - Publicată mai întâi în *Columna lui Traian* a lui Haşdeu, III, 1872, nr. 20 şi 22–24, şi apoi în acelaşi an în volum.

51 - Cf. semnătura autografă a lui Odobescu pe exemplarul prezent şi azi la Biblioteca Academiei Române.

52 - Vezi ediţia Gr. Brâncuş, Bucureşti, Editura Minerva, 1984, p. 271.

53 - Cap. II, *Sciţii*, p. 497, nota 48.

54 - În cap. IV, *Origines Gétes ou Valaches*, p. 55–56 (comentarii pe marginea textelor din Herodot şi Strabon).

55 - În timpul expediţiei armatei lui Napoleon în Spania, Saragosa a fost cucerită după două luni de asediu, în februarie 1809.

56 - Pablo Antonio Olavidez (1725–1803), guvernator al Andaluziei. În anii 1767–1776 a colonizat pustiul stâncos Sierra Morena, dând ţăranilor pământul confiscat de la instituţii religioase. Acuzat de Inchiziţie că avea legături cu enciclopediştii francezi, a fost declarat eretic în 1778 şi izolat timp de opt ani într-o mănăstire. Doi ani mai târziu a reuşit să fugă la Paris, unde a fost primit cu entuziasm, ca victimă a terorii Inchiziţiei.

57 - Ţiganii din Sierra Morena râvnesc la carnea de om (în lb. span.).

58 - Foarte popular în Spania sub numele Santiago, care devenise strigăt de îmbărbătare în timpul războaielor cu maurii (secolele IX-XV). Oraşul Santiago, din provincia Galicia, unde se crede că îi era mormântul, devenise, alături de Roma şi Ierusalim, cel mai vestit centru de pelerinaj în Evul Mediu.

59 - *Hermandad* – Frăţie (în lb. span.); asociaţie întemeiată în secolul al XII-lea cu scopul de a-i ocroti pe pelerinii de la Compostella. Folosită în secolul al XV-lea în scopuri politice, a rămas apoi un simplu organ poliţienesc, de urmărire şi pedepsire a răufăcătorilor. Era condusă de Inchiziţie şi nu îndeplinea decât acele ordine ale autorităţii de stat care conveneau Bisericii.

60 - Rege al Spaniei în anii 1700–1746.

61 - Formată din valoni – locuitori ai părţii de sud-est a Belgiei, aflată sub dominaţie spaniolă până în 1714.

62 - În Ţările de Jos, olandezii erau protestanţi, în timp ce valonii şi flamanzii erau catolici.

63 - *Basilica de Nuestra Senora de Atocha*, centru de pelerinaj din Madrid.

64 - Luca, evanghelistul, trece, după legendă, drept creator al tabloului „Fecioarei cu Pruncul“, pictat, se pare, după natură.

65 - Fraţii (în lb. span.).

66 - Nume dat teritoriilor nord-africane aflate la apus de Egipt (Tunis, Algeria, Maroc).

67 - Un fel de ruladă, din mai multe feluri de carne, una din mâncărurile preferate ale spaniolilor. Aici lipsea carnea de porc, interzisă musulmanilor.

68 - Urmaşii populaţiei maure din Spania au fost obligaţi în secolele XV-XVI să adopte religia creştină şi obiceiurile spaniole. Musulmanii n-aveau voie să locuiască pe pământ spaniol.

69 - Dulciuri (în lb. span.).

70 - Dans popular portughez, cu mişcări provocatoare.

71 - Provincie portugheză.

72 - Abenceragii sunt un puternic trib maur, care a existat în regatul Granadei în secolul al XV-lea.

73 - *Laili şi Medjinun*, poem de dragoste, capodoperă a literaturii medievale persane, inspirată din legende populare arabe. Tânărul Medjinun („nebun de dragoste“) este respins de părinţii iubitei sale, Laili, şi aproape înnebuneşte de durere; poemul se termină tragic prin moartea celor doi îndrăgostiţi. Este cunoscut în două

versiuni, una semnată de Nizami (1140-1202), iar alta de Djami de Herat (1414-1492). Prima a circulat şi în traducerea arabă a lui Ibn el Faridh Omar (1181-1235).

74 - Numele latinizat al filozofului şi medicului arab *Abu al-Valid ibn Roşd* (1126–1198), născut la Cordoba, comentator al filozofiei lui Aristotel.

75 - Onorabila, preacinstita (în lb. turcă); „Hazret“ era un titlu care li se dădea sfinţilor musulmani, profeţilor şi înalţilor demnitari.

76 - Unul din triburile arabe, care locuia la Mecca şi în împrejurimi şi din care se trăgea şi Mahomed.

77 - Hammam el-Enf, localitate la sud de Tunis, cunoscută încă din Antichitate pentru izvoarele sale calde.

78 - Tafillet sau Tafilalet, regiune din Sahara marocană, la sud de Munţii Atlas.

79 - Căpetenie a arabilor, care a început, în anul 711, cucerirea Spaniei, prin înfrângerea vizigoţilor la Xeres de la Frontera, ocupând Cordoba şi Toledo.

80 - Trib iberic autohton, aşezat în nordul Andaluziei; avea o bogată tradiţie culturală (cântece eroice, elemente de legislaţie, istoriografie etc).

81 - *Al-Kasr* – castel (în lb. arabă); de aici, *alcazar* în lb. span.

82 - După moartea lui Mahomed, a apărut în sânul islamului o grupare ce nu-i recunoştea pe califi ca urmaşi de drept ai Profetului. Aceştia erau aşa-numiţii şiiţi, în arabă: *si'iat* – adept al

lui Ali, după care titlul de imam – conducător poate reveni numai urmaşilor Fatimei (unica fiică a lui Mahomed) şi soţului ei, Ali, ca singurii urmaşi de drept ai Profetului. Al unsprezecelea imam a fost Hasan al-Askari (mort în anul 873). Fiul lui, Mahomet, al doisprezecelea imam, încă de copil ar fi fugit din cauza persecuţiilor dinastiei stăpânitoare a califilor abbasizi. Şiiţii credeau că el se ascunde, aşteptând clipa potrivită pentru a acţiona.

83 - Antichristul poartă în credinţele mahomedane numele de *al-Dadjdjal* (în arabă: mincinosul); el ar urma să apară la sfârşitul lumii, să pună stăpânire în timp de patruzeci de zile pe întreg pământul, apoi să fie distrus de mâna lui Mahdi; era un monstru cu un singur ochi şi pe frunte avea stigmatul „necredinciosul“.

84 - Este vorba de legenda celor şapte fraţi, martiri din Efes, retraşi într-o peşteră din cauza persecuţiilor religioase, împreună cu câinele lor credincios (*Kaleb* – câine, în lb. arabă); se credea că ar fi dormit timp de două secole şi s-au trezit abia sub domnia lui Teodosie al II-lea (408–450 d. Hr.).

85 - În anul 750, dinastia şiită a abbasizilor a reuşit să detroneze dinastia sunnită a omayyazilor, care stăpânea din anul 661. Victoria abbasizilor a marcat începutul căderii califatului arab. *Abd-ar-Rahman*, nepotul ultimului calif omayyad, fugind din Damasc în Spania, s-a proclamat în anul 756 emir al Cordobei, independent de califatul din Bagdad. Urmaşii lui au primit în anul 929 titlul de califi. În secolele IX–XI, Cordoba era unul din cele mai bogate oraşe europene, centru al culturii musulmane. În anul 1031, califatul Cordobei s-a destrămat în mai multe state

separate, cedând întâietatea Granadei, care a cunoscut cea mai mare înflorire sub dinastia Naserizilor (1232–1492).

86 - Gonzalo de Cordoba Fernandez (1453-1515), comandant al armatelor spaniole, care în 1492 au cucerit Granada, ultima parte a teritoriului spaniol ce le mai aparţinea maurilor.

87 - Carol I, rege al Spaniei (1516-1556); din 1529, împărat romano-german sub numele Carol al V-lea (Carol Quintul).

88 - Filip al II-lea, fiul şi urmaşul lui Carol I, a domnit în Spania în anii 1556-1596. Sub presiunea Inchiziţiei, le-a impus în 1566 maurilor care trecuseră la catolicism să renunţe la limba arabă şi la portul naţional arab. Faptul acesta a avut ca rezultat o răscoală a maurilor catolici în munţii Alpujarrei; spaniolii au înăbuşit răscoala şi i-au pus pe maurii catolici sub supravegherea Inchiziţiei, iar ceilalţi mauri, rămaşi fideli credinţei islamice, au fost strămutaţi în Africa.

89 - *Teket* – ordin (călugăresc); *derviş* – sărac. Era un ordin al călugărilor cerşetori.

90 - Sfântul Dominic (1170-1211), întemeietor al ordinului dominican. Din anul 1232, dominicanii îndeplineau funcţia de inchizitori ai papalităţii.

91 - Un fel de cozonac (în lb. span.).

92 - Primar, care era totodată şi mai-marele poliţiei, şi judecător.

93 - Titlul de *grande* era dat în Spania din tată-n fiu celor din familii de mari bogătaşi. Din vremea lui Carol I, titlul avea trei clase.

94 - Un vechi instrument muzical cu coarde, folosit în Evul Mediu.

95 - Declanşat în 1700, ca urmare a morţii lui Carol al II-lea, care n-a avut copii, războiul de succesiune la tronul Spaniei a durat până în 1714.

96 - Judecător (în lb. span.).

97 - În anii când Granada a fost un stat maur independent (1031-1492), au stăpânit, pe rând, dinastiile zirizilor, almoravizilor, almohazilor şi naserizilor.

98 - Fier (în lb. span.).

99 - *Au premier sang* (în lb. fr.), *el primero toque* (în lb. span.), formulă tradiţională prin care se anunţa oprirea duelului la prima atingere a unuia dintre parteneri.

100 - În Franţa, *tribunal du point d'honneur*, numit şi *tribunal des marechaux de France*, rezolva chestiunile de onoare ale nobilimii franceze. De la începutul secolului al XVII-lea era de competenţa mareşalilor Franţei, care, în 1653, au elaborat un regulament amănunţit privitor la modul de obţinere a satisfacţiei în probleme de onoare.

101 - Biserica galicană franceză se baza pe aşa-numita „sancţiune pragmatică" din anii 1438–1439, care limita autoritatea papală pe pământul Franţei şi îi acorda regelui prerogative largi în privinţa intervenţiei în chestiunile Bisericii, chiar şi în cele liturgice. Galicanismul a fost un măr al discordiei între Franţa şi Vatican, până la jumătatea secolului al XIX-lea.

102 - Oraş în Catalonia, la poalele Pirineilor, important punct strategic; în 1707, în timpul războiului de succesiune la tronul Spaniei, a fost cucerit, după un lung asediu, de armatele franceze conduse de prinţul de Orléans.

103 - Dans naţional spaniol, în măsura 34, executat lent, cu acompaniament de chitară şi castaniete.

104 - Până în 1627, comandant suprem al armatelor regale în Franţa era un conetabil, care judeca şi delictele comise de militarii activi. După desfiinţarea acestei funcţii, competenţa juridică a conetabilului a fost trecută în seama unui tribunal sub conducerea decanului mareşalilor Franţei, care funcţiona independent de tribunalul onoarei şi avea comisarii săi pentru diferitele districte ale ţării.

105 - În Evul Mediu, când nu existau dovezi suficiente pentru stabilirea vinovăţiei cuiva, se proceda la „duel justiţiar“: dacă într-un asemenea duel condamnatul era învins, era socotit vinovat. Până în secolul al XIII-lea condamnaţii puteau fi reprezentaţi în duel de aşa-numiţii *champions*, care funcţionau pe lângă tribunale numai în acest scop; apoi campionii au rămas să-i înlocuiască în duel numai pe cei infirmi, bolnavi sau prea bătrâni pentru a putea lupta.

106 - Localitate balneară în Belgia.

107 - Gravitate, seriozitate (în lb. span.).

108 - În olandeză *Vlissingen*, oraş şi port olandez.

109 - Mica noastră poiană (în lb. span.).

110 - În portugheză: *convento du conica*; mănăstirea fusese ridicată în secolul al XVI-lea în apropiere de Cabo da Roca, la vest de Cintra.

111 - Numele vechi, roman, al Andaluziei, prin care curge râul Bétis (azi Guadalquivir), cu capitala la Hispalis (azi Sevilla). A fost o colonie romană înfloritoare; aici s-au născut Traian, Seneca, Lucanus.

112 - Oraş în provincia italiană Campania, unde romanii l-au învins pe Phyrrus în anul 275 î.Hr.

113 - Monedă de aur în greutate de 26,5 grame.

114 - Ia uite-l pe Lunardo, care face pe sluga nevesti-sii (în dialect it.).

115 - Monedă de argint, valorând a şaptesprezecea parte dintr-o uncie de aur.

116 - *Zecchino*, monedă italiană şi arabă valorând 2/3 dintr-o uncie.

117 - Pământeana Psyche, neluând în seamă că soţul ei, Amor, este un zeu, a încercat într-o noapte să-i vadă chipul la lumina unui opaiţ. Mânios, zeul a părăsit-o. Disperată, Psyche a început să cutreiere lumea, căutându-l. Zeiţa Afrodita, geloasă, a supus-o la multe şi trudnice încercări. La urmă, zeul Amor, care nu încetase s-o iubească, a luat-o cu el în ceruri, făcând-o nemuritoare. Episodul e povestit şi de Apuleius, în *Metamorfoze*.

118 - În ediţia franceză, pasajul dintre paranteze este trecut în note, fiind înlocuit cu următorul:
(...şi, aşezându-mi mâna pe şoldul ei, m-a făcut să simt o centură, care nu era aceea a lui Venus, cu toate că ţinea tot de arta şi geniul soţului acestei zeiţe. Centura era încuiată cu un lacăt a cărui cheie

nu se afla la verişoarele mele, cel puţin aşa m-au asigurat. Zibelda şi-a amintit rolul de iubită, pe care-l studiase altădată cu sora sa. Aceasta, văzând în braţele mele obiectul iubirilor sale ascunse, şi-a dat frâu liber simţurilor pentru această dulce contemplare. Cea mică, suplă, vioaie, arzătoare, mă devora şi mă copleşea cu mângâierile sale.)

119 - În anii 1504-1707 Sicilia, împreună cu regatul Neapolelui, aparţineau Spaniei, fiind conduse de un vicerege.

120 - "Ţeastă-Lungă" (în lb. it.).

121 - Dar de Crăciun la catolici.

122 - "Prinţişor" (în lb. it).

123 - "Fi-ţi-ar afurisită mutra ta de bandit!" (în dialect it.)

124 - Joc de origine chineză, răspândit în secolul al XVII-lea, asemănător badmintonului (minge cu plută, împodobită cu pene şi lovită cu racheta).

125 - "Măgar blestemat, să ştii că nu sunt dracu', sunt banditu' ăla mic de la (călugării) augustini." (în dialect it.)

126 - "Zoto! Zoto! Mai că te şi văd bandit!" (în dialect it.).

127 - "Patroane Lettereo, ia-l mai bine cu dumneata!" (în dialect it.).

128 - Sfântul Ianuarie, episcop de Benevento, originar din Neapole (250-305). Se spune că sângele lui închegat, păstrat în două recipiente în Catedrala din Neapole, s-ar lichefia din nou de trei ori pe an (aşa-numita „minune a Sf. Ianuarie).

129 - "Sfânta Fecioară cu scrisoarea" (în lb. it.).

130 - "Măi, haimanale afurisite, băgaţi-vă bine în cap: creatura asta mică e băiatul lui Zoto şi, dacă vreunul din voi s-atinge de el, îl mănânc de viu." (în dialect it.)

131 - "Păzea! Vine banditul! Păzea!" (în dialect it.).

132 - "Trăiască Sfântul Marcu!" (în lb. it.), Evanghelistul Marcu, considerat ocrotitorul Veneţiei

133 - Monedă de argint, a cărei valoare varia în funcţie de ţări şi de epoci.

134 - Galiotă, corabie de mărime mijlocie, cu tunuri de mic calibru.

135 - Scampavilă, ambarcaţiune uşoară de pescuit, cu catarge.

136 - "Prinde hoţul! Prinde javra blestemată!" (în dialect it.)

137 - "Derbedei neruşinaţi! Nu mă las dus la galere! Rugaţi-vă pentru mine la Preasfânta Madonă della Lettera!" (în dialect it.).

138 - "Uite-l pe banditu' ăla mic de la augustini!" (în dialect it.)

139 - În ediţia franceză, în notă:
(Cele două surori au plecat apoi cu negresele lor către acea parte a subteranului care le era rezervată. Au revenit de acolo numai pentru masa de seară, apoi fiecare s-a dus la culcare. Când totul s-a liniştit în peşteră, am văzut-o pe Emina intrând, ţinând, ca şi Psyche, într-o mână o lampă, iar cu cealaltă conducând-o pe sora sa mai mică, care era mai frumoasă decât dragostea.
– Alfons, mi-a spus Emina, primeşte răsplata eroismului tău: ai

suportat mai degrabă torturile decât să ne trădezi. De acum îţi aparţinem, suntem soţiile tale. Fie ca Sfântul Profet să facă să curgă pe mai departe în noi sângele Abenceragilor.
Nu ştiam până unde îmi era permis să ascult astfel de propuneri de căsătorie. Căutam argumente pentru a mă opune, dar nu găseam. Am bâiguit câteva cuvinte despre consecinţe, onoare, diferenţa de religie. Mi se astupa gura. Slăbiciunea argumentelor mele a făcut ca disputa să se termine în avantajul verişoarelor mele.)

140 - Regat constituit în 1442 de Alfons al V-lea de Aragon, din teritoriile Napoli şi Sicilia. Dezmembrat în 1458, este reconstituit în 1816, sub Ferdinand I de Bourbon; în 1864, este absorbit de noul regat al Italiei.

141 - "Domnule locotenent" (în lb. it.).

142 - *Torre del filosofo*. Se află la sud de craterul Etnei. Tradiţia spune că acolo era observatorul filozofului grec Empedocle (490-430); de fapt, turnul a fost construit pe vremea împăratului Adrian (117-138), care obişnuia să admire de aici spectacolul impunător al răsăritului de soare.

143 - "Maur" (în lb. it.).

144 - Piastru (în lb. span. *peso duro*), monedă de argint, de largă circulaţie în secolele XVII–XVIII.

145 - *Unde vă sunt centurile?* (în lb. span.).

146 - În ediţia franceză, în note, varianta:
(Adormisem. Am fost trezit de un clopot bătând de douăsprezece

ori, pe care nu-l auzisem în nopţile precedente. Sunetul lui lugubru îmi amintea de clopotul de la Venta. Mă aşteptam la orice apariţie. A apărut mai întâi Emina. Zibelda îşi urma sora. A dus un deget la gură, ca şi cum ar fi dorit să-mi ceară tăcere totală. Emina a pus lampa pe pământ. Zibelda şi-a scos de la gât o şuviţă de păr împletită cu fire de aur. Mi-a făcut semn că dorea să mi-o pună la gât, dar că trebuia să-mi scot relicva pe care o purtam. La început am refuzat, apoi, gândindu-mă că ele erau musulmane şi că un obiect venerat de creştini putea să le deranjeze, am avut slăbiciunea să consimt. Am scos mica relicvă. dar, regretând, am pus-o imediat la loc. Atunci, am auzit un strigăt, lampa s-a stins şi am rămas în beznă. Strigătul s-a auzit din nou şi am recunoscut glasulposedatului Pacheco. O mână uscăţivă şi dură m-a prins şi m-a tras afară din pat. Nu mă dezbrăcasem. Mi-am căutat pe pipăite spada, am găsit-o şi m-am lăsat dus. Am mers mult timp în întuneric. Am ieşit în sfârşit din subterane, iar luna, care strălucea în toată splendoarea ei, m-a făcut să văd că, într-adevăr, Pacheco era acela care-mi servise de călăză.

Am mai făcut câţiva paşi pe câmp. Pacheco părea că-şi dă duhul de durere, căzând în praf. Un alt om a apărut şi mi-a făcut semn să-l urmez. Mergea cu paşi mari şi, pe cât puteam eu să-l zăresc în lumina lunii, nu arăta mai bine decât posedatul. De altfel, hainele sale aveau ceva ieşit din comun şi el purta o legătură pe frunte. Am ajuns în vârful unui munte. Călăuza mea s-a oprit şi mi-a spus:

– Rămâneţi aici până la ziuă. Când s-o ridica soarele, o să descoperiţi spânzurătoarea fraţilor Zoto. Veţi găsi acolo un om adormit, pe care va trebui să-l treziţi.

– Cine sunteţi? am întrebat călăuza.

– Sunt, mi-a răspuns, acela care s-a născut şi nu moare niciodată,

care merge şi nu se odihneşte, care veghează şi nu doarme, care a avut trup şi nu-l mai are. Eu sunt Jidovul Rătăcitor. Adio, mă duc să-l trezesc pe Pacheco, nu ne vom mai revedea câteva zile.
La răsăritul soarelui am zărit de departe spânzurătoarea fraţilor Zoto. Am mers până la ea cam o oră prin ceaţă. Am găsit uşa deschisă şi un om zăcând între cei doi spânzuraţi.)

147 - *Cabala* (Kabbala) e un sistem filozofic, religios, apărut probabil în perioada captivităţii babiloniene a evreilor, dar consolidat în Evul Mediu, în cercurile de preoţi eruditi (rabini). Se cunosc două cărţi fundamentale ale Cabalei: *Jezirah (Cartea Facerii)* şi *Zohar (Cartea strălucirii)*, atribuite lui Ben Akiba şi elevului său, Simeon ben lochai (sec. al II-lea d.Hr.) Cabala era de două feluri: a) *teoretică* (sau contemplativă); b) *a acţiunii* (sau practică). Aceasta din urmă se ocupa cu producerea de fenomene şi obiecte dorite, cu ajutorul diferitelor nume ale lui Iehova. O dezvoltare însemnată a cabalisticii se constată în scrierile gânditorilor evrei din Spania (sec. XI-XIII); Iehuda Halevi (1080–1145), Salomon ibn Gabirol (1020-1058), Abraham ibn Ezra (1092–1167), Moşé ben Maimon (1135–1204), Abraham ben Samuel Abulafia (1240–1291), Abraham ibn Gicatilla (1248–1305) şi Moise ben Nahman. Dintre aceştia, doi sunt legaţi, prin viaţă şi activitate, de Saragosa: Gabirol (care a murit aici) şi Abulafia (care s-a născut aici).

148 - Un medicament pe bază de opiu.

149 - În ediţia franceză, în note, varianta:
(Atunci necunoscutul a întors capul peste umărul drept şi a bâiguit câteva cuvinte, ca şi cum ar fi dat un ordin cu glas scăzut.
– Mi-am chemat caii, a vorbit el, îi veţi vedea. Într-adevăr, am zărit imediat sosind un negai călare, ducând un alt cal de căpăstru.

Necunoscutul a urcat pe unul dintre ei, iar eu pe celălalt şi am ajuns astfel la „Venta Quemada“.)

150 - În ediţia franceză, în note, varianta:
(Am ajuns în vastele subterane care păreau locuite, dar toată lumea dormea. Am intrat şi într-un grajd. Cei doi spânzuraţi au căzut în genunchi în faţa ţapului negru, care i-a lins pe vârful nasului. Atunci, ei şi-au schimbat chipurile înspăimântătoare, apărându-mi în faţă ca două tinere maure de o frumuseţe surprinzătoare. Una dintre ele a luat o lampă în mână, i-a dat altă lampă tinerei sale însoţitoare şi au pătruns în subteran.
Imediat după aceea, am văzut intrând un om slab şi palid, care avea în frunte un semn strălucitor, asemănător unei cruci. S-a apropiat de mine şi mi-a spus:
– Pacheco, Pacheco, în numele Mântuitorului tău, îţi poruncesc să-i urmezi pe cei doi spânzuraţi până la palatul tânărului cavaler, pe care-l cunoşti deja şi să-l scoţi afară din subterane. Aceasta e porunca mea şi-ţi voi da şi puterea s-o îndeplineşti. Am ascultat, l-am luat cu mine şi pe tânărul Alfons, dar abia ieşit din subterane, am simţit o durere atroce în coapse. Omul care-mi vorbise sub pământ m-a luat ca pe un fulg şi m-a dus până la poarta schitului, unde am simţit o oarecare uşurare, dar ajunsesem prea târziu. Veninul scorpionilor îmi pătrunsese în măruntaie şi simţeam că n-am s-o mai duc mult.)

151 - Primii pustnici creştini, stabiliţi în secolele III–IV în Tebaida (Egiptul de Sus, cu capitala la Teba).

152 - O legendă medievală, înregistrată pentru prima dată în cronica lui Roger de Wendower (1228), aminteşte de aprodul lui Pilat din Pont, pe nume Josephus Cartaphilus, care l-ar fi jignit pe Iisus

Hristos când acesta urca spre Golgota cu crucea în spate şi căruia Iisus i-ar fi răspuns „Eu am să mă odihnesc puţin, iar tu vei pleca“ şi de atunci Cartaphilus rătăceşte prin lume fără întrerupere.

153 - Litera *Thau*, care în vechiul alfabet grec avea forma unei cruci. În versiunea spaniolă Jidovul Rătăcitor se numeşte Juan Espera en Dios şi poartă pe frunte o eşarfă neagră, care acoperă crucea de foc – semn al condamnării sale.

154 - Prin decretul din 1492 al reginei Isabella, dat la insistenţele Marelui Inchizitor Torquemada, întreaga populaţie evreiască a fost izgonită din Spania. Inchiziţia a vegheat permanent ca aceia care au rămas, făgăduind că vor trece la catolicism, să-şi ţină promisiunea.

155 - În jurul datei de 23 august.

156 - În jurul datei de 21 mai.

157 - Cea mai veche limbă în care s-a scris o bună parte a *Vechiului Testament* este ebraica; în secolele VI–III î.Hr., ieşind din uz, a fost înlocuită cu aramaica (numită şi caldeeană). Ultimele părţi ale *Vechiului Testament* au fost redactate în dialectul palestinian al limbii aramaice. Limba siriană (sau sirocaldeeană) era un dialect aramaic de apus. Aramaica a ieşit din uz în secolul al IX-lea d.Hr.

158 - Sistemul cabalisticii practice cuprindea ştiinţa combinării valorilor cifrice ale literelor (înainte de inventarea unor semne separate pentru cifre, literele erau folosite şi pentru însemnarea cifrelor). Cabaliştii credeau că unele combinaţii de litere, cuvinte şi numere biblice sunt expresia unor idei extraterestre. Principiile

simbolicii cifrelor le-au luat, între alţii, de la pitagoricieni, pentru care cifra 10 simboliza perfecţiunea universului ş.a.m.d.

159 - În cabalistică este definiţia celor zece elemente care formează unitatea divinităţii.

160 - *Sepher Zohar (Cartea strălucirii)* este Biblia cabaliştilor, scrisă în aramaică în secolul al XIII-lea de rabinul Moise din Leon, care i-a atribuit-o lui Simon Ben Iochai, rabin din secolul al II-lea d.Hr.

161 - *Siphra di Şeniutha (Cartea tainelor)*, parte integrantă a cărţii *Sepher Zohar*.

162 - "Marea Sală şi Mica Sală" (în lb. ebraică).

163 - *Sanhedrin* (în ebraică, traducere a grecescului *sinedrion*) avea două sensuri: 1) judecată, tribunal, în Ierusalimul antic, tribunalul suprem funcţiona cu două complete de judecată: *Sanhedrinul mare*, format din şaptezeci de membri, pentru probleme laice, şi *Sanhedrinul mic*, format din douăzeci şi trei membri, pentru probleme religioase; 2) unul din tratatele cuprinse în *Talmud*, care vorbeşte despre justiţie şi procedura judiciară. Într-una din cărţile de comentariu la *Talmud* sunt consideraţii despre Sanhedrin în forma unor dispute.

164 - *Abba Areka* (175-247), comentator al Bibliei.

165 - Izvorul principal din care savanţii europeni au luat informaţii despre cabalistică a fost cartea lui Christian Knorr von Rosenroth (1636–1689), intitulată *Kabbula denudata (Cabala denunţată)*, vol. I, Sulzbach, 1677–1678, vol. II, Frankfurt am Main, 1684.

166 - În cabalistică, domnea convingerea că fiecare cuvânt al Bibliei, fiecare literă, fiecare semn cuprinde în sine secrete, că înţelegerea lor *ad litteram* este numai un veşmânt exterior şi că cel care reuşeşte să descifreze sensul lor interior poate face minuni, să schimbe cursul râurilor şi altele asemenea.

167 - Dumnezeu Atotstăpânitorul (în lb. ebraică).

168 - După *Vechiul Testament*, regele Solomon a avut şapte sute de neveste şi trei sute de concubine, dar printre ele nu s-a numărat şi regina din Saba, aşa cum se menţionează în literatura arabă, ea făcându-i doar o vizită de curtoazie, atrasă de înţelepciunea lui.

169 - Parte a templului lui Solomon.

170 - Dumnezeu judecătorul (în lb. ebraică).

171 - Gemeni (în lb. ebraică).

172 - Castor şi Pollux, fiii lui Zeus şi ai Ledei, transformaţi în constelaţia Gemenilor.

173 - Iniţiat; titlul de *adept* (din lb. latina *adipsei* – a atinge, a ajunge) şi-l luau alchimiştii cărora li se părea că „au ajuns la“, au atins esenţa ştiinţei lor.

174 - După *Cartea lui Enoch*, egregorii erau îngerii care s-au însoţit cu fiicele lui Seth, dând naştere giganţilor.

175 - Uriaşi (*nefilim*, în lb. ebraică).

176 - *Cartea lui Enoch* descrie cele şapte sfere cereşti. În a doua sferă se află îngerii căzuţi din cer, în a treia se află Raiul, iar în a şaptea,

Dumnezeu.

177 - Medeea, figură din mitul grecesc al argonauţilor. L-a ajutat pe Iason să dobândească Lâna de aur, dar, părăsită de acesta, şi-a omorât rivala şi propriii copii. Era vestită prin cunoaşterea plantelor şi trecea drept vrăjitoare care putea să oprească în loc stelele şi să învie morţii.

178 - Nume ebraic dat zeităţilor locale ale neamurilor semite, cunoscute mai ales ca zei ai fertilităţii (*baalim*, plural de la numele propriu *Baal*, divinitate supremă, în lb. ebraică).

179 - Ţigancă împodobită (în lb. span.).

180 - Dans al ţiganilor din Andaluzia, în măsura 3/4, însoţit de cântece.

181 - „Când iubitul meu îmi bate din palme la dans, trupşorul meu se înmoaie ca marţipanul...“ (în dialect span.); vechi cântec spaniol.

182 - Eberhard Werner Happel (1647-1690), romancier german, autor al volumului *Grössen Denkwürdigkeiten der Welt oder so genannten Relationes curiosae... (Cele mai memorabile întâmplări ale lumii sau aşa-numitele Relatări curioase...)*, 5 vol., Hamburg, 1687.

183 - Rege al Franţei între anii 1515–1547.

184 - În originalul francez *dariolette*, personaj din romane cavalereşti, aici cu sens uşor ironic de „mijlocitoare“.

185 - Dialect al populaţiei din regiunea spaniolă Biscaya.

186 - În ediţia franceză, în notă, varianta:

(După masă, tânăra israelită m-a luat deoparte şi m-a întrebat:

– Alfons, de dimineaţă i-ai privit cu mare atenţie pe ţiganii care dansau jos, sub această terasă. Ai remarcat la ei vreo asemănare izbitoare cu alte persoane?

Am rugat-o să nu-mi pună nicio întrebare referitoare la acest subiect. Mi-a răspuns:

– Cinstite străin, îmi dau seama că discreţia dumitale nu se dezminte niciodată. Fericit este acela care poate avea parte de un confident ca dumneata! Secretele noastre sunt de aşa natură, încât nu pot fi cunoscute decât de persoane care nu îţi seamănă deloc, dar avem nevoie de dumneata. Fratele meu te roagă să te duci în tabăra ţiganilor şi chiar să rămâi câteva zile acolo. El crede că vei găsi unele informaţii referitoare la întâmplările din Venta, probabil că te vor interesa, ca şi pe el. Iată cheile de la un grilaj ce se află la baza terasei şi care îţi va deschide drumul către câmpie, spre zona unde ţiganii şi-au instalat tabăra. Te rugăm să ne faci acest serviciu: fii atent la fetele starostelui şi încearcă să pătrunzi pentru câteva zile acel mister care le tulbură pe ale noastre şi care va decide, poate, asupra destinelor noastre. Ah, de ce nu am avut eu viaţa unei simple muritoare! M-aş fi simţit mai la locul meu decât în aceste sfere încremenite, unde am fost purtată împotriva voinţei mele.

Rostind aceste cuvinte, Rebecca s-a îndepărtat. Părea foarte emoţionată. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am aruncat pelerina pe umeri, mi-am luat spada şi, trecând prin grilajul terasei, am pornit pe câmpie, către corturile ţiganilor.

L-am zărit de departe pe cel care era căpetenia bandei. Stătea jos, între două fetişcane care mi s-a părut că semănau cu verişoarele mele, însă ele au intrat în cort înainte de a avea eu timp să le pot

cerceta cu atenţie. Bătrânul staroste înainta către mine cu un aer şiret.
– Ştiţi prea bine, nobile cavaler, că vă găsiţi printre oameni despre care se vorbeşte de rău în regiune. Nu vă temeţi de noi?
La aceste cuvinte, mi-am dus mâna la spadă, dar ţiganul mi-a spus pe un ton afectuos, apucându-mă de mână:
– Iertare, nobile cavaler, n-am vrut să vă supăr, departe de mine gândul acesta. Vă rog, deci, să petreceţi câteva zile cu mine. Intraţi în cortul meu, vi-l pun la dispoziţie, e cel mai bun pe care-l avem.
Nu m-am lăsat rugat. Mi le-a prezentat pe cele două fiice ale sale, dar, spre marea mea uimire, nu mi s-a părut că seamănă cu verişoarele mele. Ne-am plimbat pe câmp până ce am fost anunţaţi că masa de seară e gata. Era pusă sub un copac cu frunzişul des. Carnea a fost bună, mai ales vânatul, vinul, delicios şi, văzându-l pe staroste stând de vorbă, i-am mărturisit dorinţa de a-l cunoaşte mai bine. Nu s-a opus să-mi istorisească povestea sa. Acest om se numea Avadoro, iar prima parte a aventurilor sale a fost deja publicată.
Un ţigan a venit şi ne-a întrerupt. După ce a discutat cu căpetenia în particular, acesta s-a întors spre mine:
– Cred că nu e prea bine să rămânem aici, aşa că mâine, dis-de-dimineaţă, o să plecăm.
Ne-am despărţit şi s-a îndreptat fiecare către cortul său. Ca şi în noaptea dinainte, somnul nu mi-a fost tulburat de nimic.)

187 - *Empuse*, în mitologia greacă, erau fantome nocturne, care apăreau de regulă sub formă de femeie; *lemure*, la vechii romani, erau strigoii, care-i speriau pe oameni; *lamii* erau la cei vechi tot un fel de empuse, care sugeau sângele şi-i neliniştau cu deosebire pe flăcăii chipeşi.

188 - *Noul Testament* aminteşte de Simon magicianul, „care i-a înşelat pe cei din Samara, zicând că el este cineva mare“. E considerat întemeietorul gnosticismului, sectă care unea creştinismul cu credinţele orientale.

189 - Filozof neopitagorician (4 î.Hr.–9 d.Hr.), originar din Tyana (Cappadocia). Întors din Orient, a fost tratat ca un vrăjitor.

190 - *Pandemonium*, loc de reuniune a spiritelor rele; la figurat, loc unde domnesc dezordinea, etc.

191 - Filostrat atenianul (170-245 d.Hr.), autor al unei *Vita Apollonii Thyanensis*; operele lui Filostrat au fost editate în 1608 de elenistul francez Frederic Morel (1558–1630).

192 - *Istoria lui Menippos lycianul* se găseşte în cap. IV, 25, al *Vieţii lui Apollonios din Tyana*; Lycia, regiune antică din Asia Mică.

193 - Pliniu cel Tânăr (62-113 d.Hr.), scriitor latin, autor al unor *Epistole* despre moravurile epocii.

194 - Este cuprinsă în *Epistolele* lui Plinius, cartea a VII-a, 27, 7, şi a fost scrisă de acesta în anul 107.

195 - Conform legendei biblice, se spune că Saul, înaintea luptei cu filistinii, a stat de vorbă cu spiritul profetului Samuil, chemat de o „femeie vrăjitoare din Endor“.

196 - *Avador* – a se potoli, a înăbuşi pasiunile (în lb. span.)

197 - Teatini, ordin călugăresc înfiinţat în 1524, în Italia, de Gaetan de Thiene şi Gian Pietro Carafa, arhiepiscop de Chieti, viitorul papă Paul al IV-lea (1555–1559).

198 - "Pe curând" (în lb. span.).

199 - "Frumosul refugiu" (în lb. span.); Numele parcului central din Madrid.

200 - *Paseo del Prado*, principala alee de promenadă din Madrid.

201 - "Catârgiu" (în lb. span.).

202 - Instrument inventat de fizicianul italian Evanghelista Torricelli (1608-1647), pentru măsurarea presiunii atmosferice.

203 - Dialect cartaginez al limbii feniciene, apropiate de ebraică.

204 - Jargon al ţiganilor din Spania.

205 - Parte a straielor călugăreşti, un fel de brâu de pânză, tras peste cap.

206 - Frescă vestită, pictată de Rafael Sanzio (1483–1520) pe un perete al sălii „Stanza della Signatura“ din Vatican, înfăţişându-i pe filozofii greci, în frunte cu Platon şi Aristotel.

207 - Omfala, în mitologia greacă, prinţesă lidiană, care l-a pus pe Hercule să facă toate treburile casnice, printre care şi să toarcă lână.

208 - Guido Reni (1575-1642), pictor italian.

209 - În mitologia greacă, prinţesă lidiană, care a întrecut-o pe Atena în arta ţesutului, fapt pentru care invidioasa zeiţă a preschimbat-o în păianjen.

210 - Nume intenţionat ironic. În germană, *Nudel* înseamnă „tăiţei, fidea“, dar şi „om hazliu, glumeţ“.

211 - State ereditare – fiefuri aparţinând în mod ereditar Casei imperiale.

212 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(Am fost călare cu mult înaintea zorilor, avântându-ne în nişte văi pustii ale Sierrei Morena. La răsăritul soarelui, ne aflam pe culmea unui deal, de unde se zărea albia Guadalquivirului şi, mai departe, spânzurătoarea Los Hermanos. La vederea acesteia am tresărit, aducându-mi aminte de o noapte minunată, dar şi de ororile care i-au urmat, atunci când m-am trezit. Am coborât de pe această culme într-o vale destul de frumoasă, dar foarte izolată, unde trebuia să ne oprim. Am fixat plantoanele, am mâncat în grabă, apoi, nu ştiu de ce, am vrut să revăd de aproape spânzurătoarea, ca să văd dacă fraţii Zoto mai erau acolo. Mi-am luat arma şi, cum mă orientam destul de uşor, am găsit imediat drumul şi am ajuns la spânzurătoare în scurt timp. Uşa era deschisă, cele două cadavre se vedeau.)

213 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(a căror şiretenie detestabilă a anulat, într-o clipită, lungile precauţii pe care le luase tata pentru a-mi asigura nemurirea.)

214 - După *Vechiul Testament*, Rebecca era nora lui Abraham. Ca mamă a lui Iacob, al cărui fiu, Levi, era străbunicul lui Aaron, Rebecca era presupusa întemeietoare a neamului Uceda (vezi *Povestea neamului Uceda*, în „Ziua a 65-a“).

215 - Forma grecească a numelui lui Zarathustra, proroc persan din sec. al VI-lea î.Hr., creatorul religiei vechi iraniene numită

muzdeism.

216 - E vorba de tabernaculul în care erau păstrate tablele Celor Zece Porunci; după *Vechiul Testament*, lemnul acesta avea puterea de a-i ucide pe cei care-l atingeau.

217 - Mitul grecesc despre argonauţi povesteşte că vasul expediţiei Lânii de Aur, ameninţat de furtună, a fost salvat când pe capetele dioscurilor, care luau parte la această expediţie, au apărut limbi de foc.

218 - Pomenit de două ori în *Coran* ca proroc, teologii musulmani îl identifică pe acesta cu Enoch al *Bibliei* şi-i atribuie paternitatea *Cărţii lui Enoch*.

219 - În capitolul VII al *Cărţii lui Enoch* (Edris) se arată cum îngerii, în număr de două sute, îndrăgind fiicele pământenilor, s-au împreunat cu ele, dând naştere giganţilor înalţi de trei sute de coţi.

220 - Piramida lui Keops, faraon din jurul anului 2700 î.Hr; Manethon, în a sa *Istorie a Egiptului* (anul 270 î.Hr.), îl numeşte Suphis.

221 - În vechiul calendar egiptean anul se împărţea în trei anotimpuri, fiecare de câte patru luni. *Tybi* era prima lună a anotimpului al doilea *(pert)*, adică primăvara.

222 - Instrument cu strune, asemănător lăutei, răspândit în secolele XVII–XVIII.

223 - Cântec spaniol în ritm de 3/4.

224 - În ediţia franceză, în notă, varianta:

(Dar toate acestea nu au avut asupra mea efectul la care se aştepta ea. Tot ce am văzut şi am auzit extraordinar în acele zece zile care se scurseseră nu mă împiedicase să cred că ea voise să râdă de mine. Am părăsit-o destul de brusc şi, începând să mă gândesc la ceea ce mi se întâmplase de la plecarea mea de la Cadix, mi-am amintit de cele câteva cuvinte care i-au scăpat lui don Emanuel de Sa, guvernatorul acestui oraş, cuvinte care mă făcuseră să înţeleg că el nu era deloc străin de misterioasa existenţă a neamului Gomélez. El era acela care mi-i dăduse pe cei doi valeţi, Lopéz şi Mosquito. Ba mi-a venit în cap ideea că la ordinul său mă părăsiseră aceştia, la intrarea în cumplita vale *Los Hermanos*. Verişoarele mele şi Rebecca însăşi m-au făcut deseori să înţeleg că eram pus la încercare. Poate că la venta mi se dăduse o băutură care să mă adoarmă şi, apoi, nu era nimic mai uşor decât să fiu transportat, în timpul somnului, sub spânzurătoare. Este posibil ca Pacheco să-şi fi pierdut ochiul în cu totul alt accident decât din pricina legăturii sale amoroase cu cei doi spânzuraţi, iar înspăimântătoarea sa poveste putea fi un basm. Pustnicul, care se tot căznise să-mi descopere secretul, era, fără îndoială, un agent al neamului Gomélez, care dorea să-mi pună la încercare discreţia. În sfârşit, Rebecca, fratele ei, Zoto şi starostele ţiganilor, toţi aceşti oameni erau înţeleşi să-mi încerce curajul. Asemenea reflecţii, după cum bine ştiţi, m-au făcut să aştept foarte hotărât urmarea aventurilor care-mi erau destinate şi pe care cititorul le va cunoaşte în prima parte a povestirii.)

225 - O specie sălbatică de lama, cu lâna mătăsoasă *(Lama vicugna)*, din America Latină. În cartierul San Lorenzo din Segovia se aflau renumitele manufacturi care prelucrau lâna de vigonie.

226 - Maria Teresa (1638-1683), fiica lui Filip al IV-lea, regele Spaniei, căsătorită în 1660 cu Ludovic al XIV-lea, regele Franţei.

227 - Şef de poliţie (în lb. span.).

228 - Cei ce purtau numai titlul de nobili, dar care nu se bucurau de toate privilegiile, asemenea granzilor de Spania.

229 - Diminutiv de la *Alonso*.

230 - "Taur blând" (în lb. span.).

231 - "Taur perfid, nărăvaş" (în lb. span.).

232 - "Şi altele" (în lb. span.).

233 - Monedă spaniolă de aur, de pe vremea lui Filip al V-lea.

234 - "Magistrat, funcţionar judecătoresc" (în lb. span.).

235 - "Alcade, primar" (în lb. span.).

236 - Mexicul, cucerit de spanioli în anii 1519-1521, era guvernat, sub denumirea de *Nueva España*, de un viceregе.

237 - Rege al Spaniei (1665–1700).

238 - "Trăiască viceregina noastră!" (în lb. span.)

239 - "Extaziat, fermecat"; aici, are sensul de "adorator" (în lb. span.).

240 - Vezi *Memoriile* doamnei d'Aulnoi (n.a.) - Marie Catherine comtesse d'Aulnoy (1650–1705), autoare a unor *Mémoires de la cour d'Espagne* (Paris, 1690), cuprinzând perioada 1672–1679 (n. tr.).

241 - "Adorator, curtezan" (în lb. span.).

242 - "Amorez, curtezan" (în lb. span.).

243 - Real, veche monedă spaniolă, de argint.

244 - Vechi cântec popular spaniol, în ritm de 3/4.

245 - Triburi de indieni mexicani.

246 - Filip al IV-lea, rege al Spaniei (1621–1665).

247 - Sébastien de Vauban (1633-1707), inginer militar francez, mareşal al Franţei, vestit constructor de cetăţi, teoretician al artei fortificaţiilor.

248 - Menno van Coehoorn (1641-1704), inginer militar olandez. Sistemul său de construcţie se deosebea de al lui Vauban, fiind adaptat la terenurile mlăştinoase ale Olandei.

249 - Personaj al comediei populare italiene de la jumătatea secolului al XVII-lea, purtând costum negru de curtean spaniol; tip de aventurier lăudăros.

250 - Philibert Grammont (1621-1707), favorit al lui Ludovic al XIV-lea; căzând în dizgraţia acestuia, se refugiază în Anglia în 1662. Întors câţiva ani mai târziu la Paris, scrie memorii cu privire la curtea lui Carol al II-lea, regele Angliei.

251 - Gaston Roquelaure (1617-1676), numit „cel mai urât om din Franţa“, vestit pentru ironia şi aventurile sale.

252 - Dans vechi spaniol, de origine orientală, în ritm de 3/4, introdus în Franţa pe la 1590.

253 - Jean Baptiste Lully (1632-1687), compozitorul de curte al lui Ludovic al XVI-lea, creatorul operei franceze.

254 - Habsburgii au ocupat tronul Spaniei în anii 1516–1700.

255 - Ordin călugăresc, cu reguli foarte severe, dedicat vieţii contemplative; a fost înfiinţat în anul 1012.

256 - Oraş spaniol pe coasta de nord a Africii, în faţa Gibraltarului.

257 - Jacques Bernoulli (1654–1705), matematician elveţian, profesor la Basel; Jean Bernoulli (1667–1748), tot matematician, profesor la Groningen, iar din 1705 la Basel.

258 - Este vorba despre proprietăţile figurilor geometrice numite izoperimetrice, adică cele care au circumferinţe de aceeaşi lungime. În 1696, Jean Bernoulli le-a adresat matematicienilor europeni o scrisoare deschisă cu propunerea de a rezolva două probleme complicate într-un răstimp de şase luni. În ianuarie 1697, Newton rezolvă problemele în numai câteva ore şi îi trimite anonim răspunsul lui Bernoulli. Acesta îşi dă seama, după metoda de rezolvare, că scrisoarea îi aparţinea lui Newton. Fratele său, Jacques, se consacră problemei în întregul ei, publicând în 1701 disertaţia *Analysis magni problematis isoperimetrici*. Jean Bernoulli consideră însă rezultatele cercetării fratelui său neconvingătoare şi în legătură cu asta s-a iscat o polemică aprinsă între ei.

259 - Nicolas Bernoulli (1687–1759), nepot de frate al lui Jacques şi Jean Bernoulli, tot matematician.

260 - Guillaume François de L'Hôspital (1661–1704), matematician francez, autor al operei *L'Analyse des infiniments petits pour*

l'intelligence des lignes courbes (Analiza infiniturilor mici pentru înţelegerea liniilor curbe), primul şi pentru multă vreme unicul manual de calcul diferenţial.

261 - Operă a lui Jacques Bernoulli, consacrată teoriei probabilităţii, editată postum, în 1713, de nepotul său, Nicolas Bernoulli. Teoria probabilităţii s-a născut ca o ramură separată a matematicii în secolul al XVII-lea, ca urmare a răspândirii jocurilor de noroc. Cel mai important sector al teoriei probabilităţii este reprezentat de concluziile referitoare la legile numerelor mari. Una din aceste legi, formulată în *Ars conjectandi*, poartă şi azi numele lui Bernoulli.

262 - "Acord, convenţie" (în lb. span.); firmă care a încheiat cu guvernul spaniol un acord prin care îşi menţinea pentru un număr de ani dreptul exclusiv de import al sclavilor negri din Africa în coloniile spaniole din America.

263 - Arhipelagul Filipinelor, descoperit de Magellan în 1521, urma să fie colonizat de spanioli în 1543, care i-au dat numele moştenitorului tronului, viitorul rege Filip; insulele au fost cucerite de-abia în anii 1565–1569, după care au urmat trei secole de lupte neîntrerupte ale spaniolilor cu populaţia locală şi cu olandezii, care doreau să ocupe arhipelagul.

264 - Este vorba de *Indiile Occidentale*, nume dat de Columb insulelor din America Latină şi folosit apoi în legătură cu toate coloniile spaniole din America.

265 - Instanţă căreia din anul 1542 îi erau subordonate toate chestiunile referitoare la stăpânirea spaniolă în coloniile din

America. De acest consiliu depindeau toţi funcţionarii de peste mări, inclusiv viceregele.

266 - Hanul Trandafirilor (în lb. span.).

267 - Onias al IV-lea, preot al Templului din Ierusalim, care în jurul anului 154 î.Hr. s-a mutat în Egipt şi a întemeiat un centru cultural la Leontopolis, în apropiere de Heliopolis (Egiptul de Jos).

268 - Ptolemeu al VI-lea Philometor, rege al Egiptului în anii 181-146 î.Hr., din dinastia macedoneană care a domnit în Egipt începând din anul 323 î.Hr.

269 - Octavian August (63 î.Hr.-14 d.Hr.), primul împărat roman; anii domniei lui se socotesc din ziua întemeierii principatului (adică de când Octavian şi-a luat titlul de *princeps senatus*), 13 ianuarie 27 î.Hr.

270 - Josephus Flavius (37-100), istoric evreu, care a scris mai ales în greceşte. În opera sa *Antiquitates Iudaeorum (Istoria veche a evreilor)* aminteşte de Dellius, între altele, ca trimis al lui Antoniu la Irod (în anul 40 î.Hr.).

271 - Plutarh (50-125), scriitor grec, autor a patruzeci şi şase de biografii ale unor greci şi romani vestiţi *(Vieţile paralele)*. Dellius este amintit în biografia lui Antoniu, ca având o limbă ascuţită, fapt pentru care nu era pe placul Cleopatrei. Izvoarele vremii, Horaţiu (*Carmina*, II, 3), nu-l amintesc pe Dellius ca muzician.

272 - Cezarion (47-31 î.Hr.), fiul lui Cezar şi al Cleopatrei; ucis în anul 31 din ordinul lui Octavian.

273 - Locuitorii din Samaria nu aparţineau comunităţii religioase evreieşti. Aveau templul lor şi nu recunoşteau autoritatea Bibliei (în afară de *Pentateuc*), din care cauză au fost mereu în dispută cu evreii.

274 - Întemeietorul legendar al statului asirian; ar fi trăit cu peste trei sute de ani înaintea războiului Troiei.

275 - Legendar faraon al Egiptului, care ar fi stăpânit un teritoriu imens, din Libia până în India.

276 - Cirus (559-529 î.Hr.), întemeietor al statului persan, cuceritor al Mediei, Lidiei şi Babilonului.

277 - Titus Pomponius Atticus (109-32 î.H.), prieten al lui Cicero, mare cunoscător al literaturii greceşti şi latine. S-au păstrat 396 de epistole ale lui Cicero către Atticus. Păreri nefavorabile despre Cleopatra se găsesc în *Scrisorile* lui Cicero: cartea XIV, 8 şi 26, şi cartea XV, 15 şi 17.

278 - A se vedea Plutarh, în *Viaţa lui Antoniu*. Isis era una din zeiţele vestite ale Egiptului; Cleopatra în straiele zeiţei Isis este reprezentată în basorelieful egiptean din templul de la Dendera.

279 - Populaţie din Peninsula Arabiei, care, se credea, descinde din Nabath, primul fiu al lui Ismail (vezi *Vechiul Testament, Facerea*, 25, 13).

280 - Denumire veche, arabo-persană, pentru Sri Lanka (Ceylon).

281 - În nordul Egiptului, lângă Alexandria.

282 - Curtezană greacă (secolul al IV-lea î.Hr.), luată ca model de Praxiteles pentru statuia Afroditei.

283 - Artemisa a II-a, regină a Cariei (Asia Mică), soţie a lui Mausolos, căruia după moarte i-a ridicat la Halicarnas un splendid monument (de aici vine termenul *mausoleu*). Era considerată o pildă de dragoste conjugală.

284 - Veche monedă persană de aur (8,4 g) instituită de regele Darius.

285 - Asmoneii sau macabeii, neam evreiesc care, în secolul al II-lea î.Hr., a fost în fruntea mişcării iudaice de eliberare.

286 - Primul mare preot al iudeilor.

287 - Nume simbolic al Ierusalimului.

288 - Aristobul al III-lea (52-35 î.Hr.), frate al Mariamnei, ajuns mare preot la vârsta de şaptesprezece ani, la cererea lui Antoniu şi a Cleopatrei.

289 - E vorba de expediţia lui Antoniu contra parţilor în anul 36 î.Hr.

290 - Partea de nord-vest a peninsulei arabe, cu muntele Sinai.

291 - Într-un acces de gelozie, Irod a poruncit uciderea soţiei sale, Mariamna (anul 28 î.Hr.).

292 - Grupare politico-religioasă, fanatică şi conservatoare, respectând riguros litera *Bibliei*; se distingeau prin proverbiala lor ipocrizie. Membrii aşa-numitului Mare Sanhedrin (tribunal) erau cu deosebire farisei.

293 - Grupare politico-religioasă ce reprezenta interesele aristocraţiei evreieşti; intrau cu deosebire în componenţa Micului Sanhedrin. Au fost aprigi oponenţi ai fariseilor. Ambele grupări au existat din secolul al II-lea î.Hr. până în a doua jumătate a secolului I d.Hr.

294 - Grupare politico-religioasă, aliată cu fariseii, care apăra interesele dinastiei lui Irod cel Mare şi colabora cu autorităţile romane.

295 - Oraş în Maroc.

296 - Quintos Septimius Florens Tertullianis (cca. 150–cca. 200 d.Hr.), autor de scrieri apologetice, într-o foarte elegantă limbă latină.

297 - Proprietăţi funciare libere, scutite de orice sarcini de vasalitate.

298 - *Konchologiu* (de la *koncha* – cochilie); acea parte a zoologiei care se ocupă cu studiul cochiliilor (în lb. poloneză).

299 - Muza cântecului şi a dansului.

300 - Jacques Cassini (1677–1756), astronom şi fizician francez, de origine italiană.

301 - Christian Huygens (1629–1695), matematician, fizician şi astronom olandez, autor al teoriei forţelor centrifuge, constructor al primului ceas cu pendul, descoperitor al rotaţiei planetei Marte etc.

302 - *Arithmetica universalis*, prelegerile lui Newton la Cambridge, editată în 1707 de către W. Whiston, care i-a urmat la catedră începând din 1702.

303 - John Napier (1550–1615), matematician scoţian, autorul logaritmilor (*Logarithmorum canonis descriptio*, 1614).

304 - *Marabut*, denumire dată în Africa de Nord asceţilor musulmani nomazi.

305 - Matematician grec din secolul al IV-lea î.Hr.

306 - Paralogism, greşeală logică inconştientă, fără voie, contrară sofismului, care este greşeala logică intenţionată.

307 - Problemă ce consta în găsirea izocronei, adică a liniei curbe pe care-o urmează un corp în cădere, parcurgând aceeaşi distanţă în aceeaşi secvenţă de timp. Problema aceasta, pusă de Leibniz, a fost rezolvată în 1690 de Jacques Bernoulli, folosind calculul diferenţial. Rezolvarea ei cu ajutorul unei metode mai simple ar fi însemnat un succes extraordinar.

308 - În franceză, în notă, o variantă continuă textul prin fragmentul: (Din fericire, aveam caietul în mână. Mi-am reluat calculele. În timpul acesta, am fost urcat într-o lectică, iar un călugăr, călare pe un catâr, mă stropea cu apă sfinţită. L-am lăsat. Mi-am luat tabelele şi creionul în mână şi am refăcut pretinsa integramă care închidea întregul paralogism. Mi s-a părut că tata nu putea fi autorul caietului, cu toate că i-am recunoscut scrisul.)

309 - *Sanudo* – înverşunat, furios, nebun (în lb. span.).

310 - "Ofensaţi, jigniţi" (în lb. span.).

311 - "Mare doamnă" (în lb. span.); un fel de guvernantă.

312 - Îngustarea gâtlejului din cauza unei umflături sau a unui polip.

313 - În secolul al XVII-lea existau două şcoli medicale, diferite ca metodă: *şcoala chimică*, aceea care explica activităţile corpului cu ajutorul chimiei şi recomanda medicamente minerale, chimice, şi *şcoala iatrofizică (iatromecanică)*, aceea care explica patologia bolilor cu ajutorul fizicii (cu deosebire al staticii şi hidraulicii).

314 - "Frumuşelul" (în lb. span.).

315 - Pedro al II-lea de Bragança, rege al Portugaliei (1683-1706).

316 - Ordin călugăresc de femei, înfiinţat în 1572, care se îndeletnicea cu educaţia tinerelor fete.

317 - Ordin călugăresc de femei *(Ordre de la visitation)*, înfiinţat de Sf. Francisc de Sales şi de baronul de Chantal în 1610, la Annecy (Savoia). Se mai numeau şi *salesiene*.

318 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(În acea vreme, războiul continua în Portugalia sau, mai degrabă, trena. Curtea de la Madrid era prea orgolioasă ca să-i recunoască pe cei din Braganza şi nu era suficient de puternică pentru a-i învinge. Don Luis de Haro, deşi mai abil decât unchiul său, Olivares, îi moştenise, totuşi, o parte din defecte: era, într-adevăr, mai puţin neglijent, mai puţin preocupat de intrigile de la curte, dar încetineala şi ezitările sale făcuseră deseori mult rău. Mai trimitea din când în când câte un corp de armată în Portugalia, dar imediat i se părea că ar fi fost mai bine să îl folosească în altă parte. Era retrasă astfel o parte din forţe şi armata era imediat obligată să evacueze pământul portughez.
Într-una dintre aceste perioade de activitate a fost trimis în Portugalia un corp de douăsprezece mii de oameni, din care făcea parte şi regimentul nostru. Un alt corp trebuia să atace provinciile

din nord, iar bandele valone urma să-i atragă în expediţie şi pe cei din micul regat al Algavilor. Portughezii şi-au sacrificat cu pricepere graniţele ţării, reunindu-şi forţele împotriva noastră. Noi intram dinspre Badajoz şi ne îndreptam către Elvas. Foarte curând i-am întâlnit pe portughezi, care erau aproape douăzeci de mii de oameni. Don Estevas-Serra, generalul nostru, a început lupta fără a se informa prea mult despre forţele duşmane. A avut, totuşi, prudenţa de a alcătui o puternică ariergardă din care făcea parte şi regimentul nostru. Către sfârşitul zilei, ne-am trezit cu coloane portugheze, formate din trupe noi, care le-au pus pe fugă pe ale noastre. În acest moment un cavaler...)

319 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(Regimentul nostru a avut parcă un moment de inspiraţie, iar entuziasmul s-a transmis întregii ariergarde. Ne-am năpustit asupra duşmanului, împrăştiindu-l într-o clipită. Noaptea i-a înlesnit retragerea, iar noi am rămas stăpâni pe câmpul de luptă.)

320 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(Câmpul de bătaie, pe care l-am deţinut toată noaptea şi ziua următoare, ne-a îmbunătăţit situaţia. Duşmanul s-a regrupat la trei leghe de Elvas, sperând să ne atace din nou. Generalul nostru a luat poziţie pe înălţimile de la Borgo-Leon, iar portughezii s-au decis să trimită detaşamente de întăriri provinciilor lor din nord şi din sud.
În acea vreme au izbucnit revolte în Catalonia. Don Sanche a primit ordin să se ducă acolo cu jumătate din corpul său de armată. În acelaşi timp, regele i-a acordat ducelui de Sidonia gradul de general-locotenent, dându-i ordin să se menţină pe poziţie cu orice preţ în teritoriul portughez, până când îi vor sosi ajutoare. Se putea crede că dorea în acelaşi timp evitarea unei

retrageri ruşinoase în totalitate. De asemenea, am toate motivele să cred că acest plan a fost dictat de duşmanii casei de Sidonia. Ducele şi-a dat seama de primejdia în care se afla; nu-i mai rămăseseră decât cinci mii de oameni, cu care şi-a întărit poziţia cum a putut. M-a numit caporalul său, iar eu mi-am îndeplinit misiunea, îndrăznesc s-o spun, cu multă râvnă.
Când portughezii şi-au dat seama de scăderea forţelor noastre, s-au regrupat şi ne-au înconjurat, în aşa fel încât să nu putem scăpa în niciun chip. Totuşi, nu îndrăzneau să ne atace.
În curând, Franţa a luat, pe faţă, sub protecţia sa, revoltele din Catalonia. La Madrid, s-a luat hotărârea să se propună un armistiţiu Portugaliei, dar mai înainte trebuia scos din încercuire ducele. Un curier spaniol, căruia i-a fost foarte greu să ajungă la noi, ne-a informat de starea lucrurilor. Din păcate, nu era destul să ai permisiunea de a-ţi părăsi postul, mai trebuia să treci printre portughezi, care distruseseră drumurile, baricadaseră ieşirile dintre defilee şi înarmaseră populaţia din împrejurimi. Ajutorul ne-a parvenit de unde nu ne aşteptam.
Van Berg, colonelul bandelor valone, golind micul regat al Algavilor, se retrăgea către Badajoz. Aflând de situaţia ducelui, a forţat flancurile şi s-a năpustit asupra liniilor portugheze, degajându-ne complet o latură. Ducele a profitat şi, chiar de a doua zi, ne aflam la Badajoz, fără să fi pierdut niciun tun, dar reduşi la trei sute de oameni. Valonii lui van Berg au intrat împreună cu noi în acest oraş.)

321 - Aluzie la Marcus Porcius Cato (234–149 î.Hr.), consul, cenzor roman, care s-a remarcat prin severele sale principii de viaţă.

322 - Perioada domniei lui Saturn pe pământ a fost slăvită de poeţii romani ca vârsta de aur a omenirii. Rhea era soţia lui Cronos,

identificat la romani cu Saturn.

323 - Aici, cu sens de „judecător militar“.

324 - Funcţia de *mare mareşal* (adică mare judecător) a existat în Aragon din secolul al XI-lea până în anul 1591; avea împuterniciri deosebite, până la dreptul de veto în cazul unor ordine regale.

325 - "Oameni bogaţi" (în lb. span.); aici, vechi titlu al magnaţilor aragonezi, echivalent cu titlul de *grande* în Castilia.

326 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(–Nu, a spus ducele. Mi-aţi salvat onoarea şi pe cea a Spaniei. Braţul meu refuză să vă ia viaţa.
Van Berg a pronunţat cuvântul „laş“.
Ducele i-a aruncat mănuşa în faţă, spunându-i:
– Vă cer satisfacţie!
Sala era plină cu prietenii lui van Berg care erau, într-adevăr, mai mulţi decât ai noştri. S-a stârnit o mare rumoare. Pe atunci, era obiceiul ca în dueluri să fie mai mulţi secunzi, care să se bată între ei, în timpul luptei adversarilor principali sau chiar după aceştia. Fonseca şi cu mine am fost cei doi secunzi ai ducelui şi am avut amândoi, la rândul nostru, câte un secund. Van Berg a luat şi el şase flamanzi cu el. Ne-am dus pe malurile râului Guadiana, pe o pajişte foarte potrivită pentru o astfel de luptă.
Van Berg a primit o lovitură mortală. Doi flamanzi au vrut să-l răzbune, dar, după regulile stabilite, trebuia, mai întâi, ca ei să ne scoată pe noi din luptă, pe duce, pe Fonseca şi pe mine. Asta au şi făcut. Fonseca a fost ucis, iar eu am fost grav rănit. Sidonia i-a omorât pe cei doi adversari ai noştri şi nu a primit decât o lovitură uşoară. Ceilalţi secunzi s-au bătut între ei. Unul singur a rămas în stare să se măsoare cu ducele, care l-a aruncat pe caldarâm. Unii

au fost îngropaţi, ceilalţi au fost duşi în patul lor, iar ducele, singurul în stare să meargă, era cel mai demn de plâns. Îşi imagina că o vede pe sora lui dragă reproşându-i moartea soţului său – pe mine care eram pe moarte. Şi toate acestea, din zel pentru reputaţia soţiei mele, pe care o pierduse pentru totdeauna.
Vag Berg era, deci, mort, iar eu eram pe moarte. Am fost, totuşi, salvat. Mama dumitale, îngrijindu-mă, a vărsat multe lacrimi, pe care eu le puneam pe seama grijii ce o avea pentru zilele mele. Dar, când m-am făcut bine, lacrimile sale nu au încetat şi n-am ştiut pe seama cui să le mai pun. Nu ştiam nici...)

327 - Denumirea curentă a instanţei superioare a Inchiziţiei.

328 - Fernando Alvarez Alba de Toledo (1507-1582), comandant militar spaniol; în 1567 a înăbuşit o răscoală în Ţările de Jos; în 1580 a ocupat Portugalia.

329 - Resturile armatei vizigoţilor, învinse în timpul invaziei arabe din secolul al XIII-lea, s-au ascuns în munţii Asturiei, unde maurii nu puteau ajunge. Nobilii din Asturia, ca urmaşi ai comandanţilor vizigoţi, îşi ziceau „nobili goţi“ *(ilustres Godos)*, mândrindu-se cu o genealogie mai veche decât a Habsburgilor (care merge doar până în secolul al X-lea).

330 - Provincie spaniolă cu capitala Bilbao, locuită de basci; din 1379 aparţinea Castiliei, dar cu păstrarea unor privilegii speciale (în domeniul impozitelor, serviciului militar ş.a.). Încercările de diminuare a acestor privilegii de către regii Spaniei au fost nu o dată cauza revoltelor populaţiei basce.

331 - Joc de cărţi, foarte răspândit în epocă.

332 - Zeul căsătoriei, fiul lui Apollo, reprezentat ca un tânăr frumos.

333 - *Gnomi* (din gr. *gnome* – inteligenţă). Mici genii care, după cabaliştii evrei, locuiesc în interiorul pământului, păzindu-i comorile. Termenul, inventat de Paracelsus în secolul al XVI-lea, era foarte popular în secolul al XVIII-lea.

334 - Două palate de reşedinţă, Bardo (de iarnă) şi Manuba (de vară), ale beilor Tunisului.

335 - După Vechiul *Testament* (*Facerea*, 28, 11-12), patriarhul Iacob a avut în timpul somnului un vis; a visat o scară sprijinită pe pământ, care cu vârful atingea cerul.

336 - Legendar înţelept fenician, care ar fi trăit înaintea războiului Troiei, în timpul Semiramidei. Din opera care i s-a atribuit ar fi tradus în greceşte Philon din Byblos (60-140 d.Hr.); fragmente din textul dispărut se cunosc din citatele cuprinse în operele lui Eusebiu din Cesarea (sec. IV d.Hr.).

337 - Pietre sfinte, obiect al cultului religios. După Sanchoniaton, zeiţa feniciană Astarte a găsit în timpul unei călătorii prin lume o piatră căzută din cer şi a întemeiat cultul ei la Tir.

338 - După moartea lui Solomon, urmaşul lui David, în anul 935 î.Hr. statul evreu s-a desfăcut în două părţi. Partea de nord, Israel, a fost cucerită de asirieni în anul 722; partea sudică, Iudeea, cu capitala la Ierusalim, a fost cucerită de babilonieni în anul 586 şi a rămas în captivitate până în anul 536.

339 - Cel mai vestit dintre proroci, autorul profeţiei lui Ezechiel (secolul al VI-lea î.Hr.), prezice în imagini simbolice întoarcerea

evreilor din captivitatea babiloniană, înfăţişând totodată viziunea splendorii viitoare a Ierusalimului.

340 - După moartea lui Alexandru cel Mare (323 î.Hr.), Palestina a devenit arena rivalităţilor între seleucizii sirieni şi ptolemeii egipteni, dinastii întemeiate de comandanţii lui Alexandru; la începutul secolului al II-lea î.Hr. a fost cucerită de seleucizi.

341 - Chrisostom Duduleus din Westfalia, autor al unei broşuri despre Ahasverus, foarte populară în secolul al XVII-lea (patruzeci de ediţii în mai multe limbi).

342 - Este, probabil, vorba de un cunoscut polihistor al vremii, Wilhelm Ernst Tenzel (1659–1707). Anul 1710 poate fi o greşeală a lui Potocki, dacă nu cumva autorul s-a gândit la juristul Tentzel (1658–1735) (notă în ed. germ.).

343 - O cronică a evenimentelor contemporane, în douăzeci şi unu de volume, tipărită la Frankfurt în anii 1633–1738. A fost începută de Johann Philipp Abelin (mort în 1635), autorul primelor două volume.

344 - Trib de negri sud-africani din grupul Bantu.

345 - Ordinul cavalerilor ioaniţi a fost întemeiat de negustorii din Ierusalim în anul 1048 pentru a putea duce lupta cu sarazinii. După căderea Ierusalimului, ioaniţii s-au mutat în Cipru, apoi în insula Rodos şi la urmă s-au aşezat în Malta, unde au înfiinţat un stat independent, luându-şi numele de cavaleri de Malta. Erau îmbrăcaţi în pelerină neagră, cu cruce albă pe partea stângă.

346 - Grade sau ranguri în Ordinul Cavalerilor de Malta.

347 - Detaşament de infanterie în armata romană, a zecea parte dintr-o legiune.

348 - Vestit aventurier din secolul al XVIII-lea (a trăit între 1710 şi 1784). Numele adevărat i-a rămas necunoscut. De prin 1743, luându-şi diferite nume (la Veneţia era cunoscut drept contele de Belamye), s-a perindat prin marile capitale europene, răspândind în juru-i o atmosferă de mister; susţinea că, datorită „elixirului vieţii îndelungate“ pe care-l descoperise, el însuşi trăieşte de două mii de ani. Povestea că fusese, printre altele, oaspetele lui Pilat în Palestina, iar despre Iisus Hristos obişnuia să spună: „L-am cunoscut foarte bine. Era cel mai bun om de sub soare, dar cam ciudat şi total imprudent. L-am avertizat că o să sfârşească rău.“

349 - Vechiul nume al oraşului egiptean Tineh, nu departe de Port Said.

350 - Filozof stoic grec din secolul I d.Hr, autor al unei istorii a Egiptului şi al unei opere astrologice despre comete, în care demonstrează credinţa egiptenilor în puterea corpurilor cereşti şi arată modurile de supunere a stelelor; a fost combătut de Jamblichos, filozof neoplatonician (aproximativ 250-330), în *De mysteriis Aegyptiorum (Despre misteriile egiptenilor)*.

351 - În Antichitate, misteriile erau ceremonii religioase, accesibile numai iniţiaţilor, scopul lor fiind, printre altele, să ofere participanţilor contactul nemijlocit cu divinitatea.

352 - Sală de mese în castele şi mănăstiri.

353 - Oraş în Bolivia, la o altitudine de 3.960 m, vestit prin minele sale de argint, cositor, cupru şi plumb.

354 - Un fel de firmă comercială, în care un grup de membri *(complementarii)* aveau răspundere nelimitată, iar alt grup *(comanditişti)*, o răspundere limitată la cota depusă. *Comanditiştii* nu luau parte de regulă la activităţile firmei.

355 - Joc de cuvinte în lb. polonă: *wiek* înseamnă „secol“, dar şi „vârstă“.

356 - Thot, cel de trei ori mare (gr. *Hermes Trismegistos*, lat. *Mercurius*), legendar înţelept egiptean, considerat părinte al tuturor ştiinţelor şi activităţilor intelectuale (scrierea, legile, limbile, calculul matematic, calendarul ş.a.), presupus autor al cărţilor sfinte, numite hermetice, în număr de 42, rămase în 20.000 de suluri (după Jamblichos) sau în 36.525 (după Manethon). Prin anul 300 d.Hr., un preot egiptean a adunat scrierile hermetice păstrate până atunci alcătuind un *Corpus hermeticum*; prima carte a acestui corpus este *Poimander* (gr. *Poimandres* - Păstorul oamenilor), un fel de dialog despre puterea şi înţelepciunea divină. Textul grecesc a fost editat prima dată în 1554; în secolul al XV-lea, umanistul italian Marsilio Ficino (1433-1499) l-a tradus în latină. Diferitele scrieri hermetice au fost alcătuite în epoci diferite, iar izvoarele lor sunt multiple: sistemul religios şi filozofic egiptean, neoplatonism, elemente iranice, caldeene ş.a.; lipsesc însă elementele creştine.

357 - Numele sub care apare la istoricii greci faraonul Ramses al II-lea (1292–1225 î.Hr.). În apropiere de Medinet Abon, lângă Teba, se află ruinele templului Ramesseum, cu basoreliefuri înfăţişând războaiele duse de faraon.

358 - Începând de aici până la sfârşitul celei de-a treizeci şi patra, expunerea lui Chairemon se bazează pe *De mysteriis Aegyptiorum* a lui Jamblichos.

359 - Din Vechea Castilie (în lb. span.).

360 - Buen Retiro, parc renumit al Madridului, a fost introdus în literatură de Lope de Vega printr-un poem scris în 1631.

361 - Părinte al existenţei (fiinţei) (în lb. gr.).

362 - Ftha (în lb. egipteană) sau Ptah, zeu egiptean al artei şi meşteşugurilor, identificat de greci cu *Hephaistos* (Vulcan).

363 - Zeu egiptean, cel mai popular, zeu al vieţii şi al morţii.

364 - Teurgie, gen de magie, care are drept scop influenţarea fiinţelor suprapământene pentru a fi obligate la acţiuni hotărâte.

365 - Egiptenii îl deosebeau pe Thot întâiul, personificare a înţelepciunii divine, de Thot al treilea, întruchipare terestră a acestei înţelepciuni. *Bitys* apare de două ori în *De misteris Aegyptiorum* de Jamblichos, ca argument împotriva concepţiilor lui Chairemon.

366 - Plutarh, în tratatul *De Iside et Osiride*, povesteşte mitul egiptean despre Osiris, soţul lui Isis, care a fost închis prin viclenie de invidiosul Seth într-o ladă; după ce a turnat peste el plumb fierbinte, a aruncat lada în Nil. Când Isis a găsit trupul soţului ei, Seth l-a sfârtecat şi l-a risipit prin tot Egiptul.

367 - Porphyrios din Tir (233–303), filozof neoplatonician, elev al lui Plotin şi editor al operei acestuia. Între altele, este autorul unei scrisori către preotul egiptean Anebo, în probleme religioase, scrisoare care se cunoaşte parţial din citate ale altor autori. Pe această bază, epistola a fost reconstituită în 1678 de T. Gale, care a adăugat şi textul unui răspuns al unui oarecare Abammon. Gale a

dat acestui răspuns titlul *De mysteris Aegyptiorum* (un adevărat tratat, de peste două sute de pagini) şi, conform cu tradiţia antică, i l-a atribuit lui Jamblichos. Până astăzi chestiunea paternităţii nu este pe deplin lămurită (probabil răspunsul a fost scris de un discipol al lui Jamblichos), oricum nu a fost alcătuit de Porphyrios. Tratatul a fost tradus în latină de acelaşi Marsilio Ficino.

368 - Cresus (secolul al VI-lea î.Hr.), rege al Lidiei, trecea drept cel mai bogat om din Antichitate.

369 - Amândouă dogmele sunt dezvoltate în *Poimander*.

370 - La început era un zeu local din Memphis; în epoca elenistică a devenit zeitate principală a religiei egiptene; era reprezentat ca un taur. Despre modul de viaţă al preoţilor lui Apis aminteşte Plutarh în *De Iside et Osiride*.

371 - Jamblichos, în *De mysteriis Aegyptiorum*.

372 - Oraş în Attica; aici aveau loc vestitele misterii eleusine, ceremonii spre cinstirea zeiţei Ceres şi a fiicei ei, Persephona.

373 - Baubo (numită de obicei Iambe); după legendă, ea o înveselea pe Ceres, care o căuta pe Persephona, prin povestiri deocheate, în versuri al căror metru s-a numit *iambic*.

374 - În lb. lat. *vir consularis*. Doi consuli, aleşi anual, exercitau puterea la Roma în vremea Republicii. Cicero a fost consul în anul 63 î.Hr.

375 - *De natura deorum*, tratat filozofic scris de Cicero în anul 45 î.Hr.

376 - Augurii prevesteau viitorul după zborul păsărilor. Cicero a fost augur în anul 53 î.Hr.

377 - După Plutarh (*De Iside et Osiride*), Bachus a adus în Egipt doi tauri, Apis şi Osiris, inaugurând cultul lor religios; tot acolo se spune că la Heliopolis era cinstit boul negru, Mnevis, care era socotit tatăl lui Apis.

378 - Vechi zeu iranian al soarelui. Cultul său s-a răspândit în lumea greco-romană în primele secole ale erei noastre.

379 - Scriitor creştin grec născut în Palestina (100–165). La sfârşitul celei de-a doua *Apologii*, scrisă la Roma în jurul anului 150, face comparaţie între doctrina creştină şi cea păgână, considerând-o pe cea din urmă ca o operă a demonilor, care au imitat ritualurile creştine şi au realizat prin vicleşug prevestirile din *Vechiul Testament* (printre altele, în misteriile lui Mitra).

380 - În Egipt, Osiris, ucis de Seth, a fost înviat de Horus; în Grecia, Dyonisos, sfâşiat de Titani, a fost înviat de Zeus, la fel zeii orientali, Attis şi Adonis.

381 - Grupare de pustnici-asceţi evrei din secolul I d.Hr., pe malul lacului Mareotis, lângă Alexandria; despre ei aminteşte tratatul lui Filon din Alexandria, *De vita contemplativa*.

382 - Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roşiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table ş.a.

383 - Ducat dublu.

384 - *Alguacil* - portărel, executor judecătoresc (în lb. span.).

385 - Filon din Alexandria (20 î.Hr.–5 d.Hr.), evreu elenizat, filozof din şcoala neoplatonică. Este, între altele, autorul tratatelor despre facerea lumii *(De creatione mundi)*, despre vise *(De somnis)*, despre Avraam *(De Abrahamis)* ş.a. Evreii din Alexandria l-au trimis în solie la Caligula în chestiunea persecuţiilor religioase; ca urmare, Filon a scris *De legatione al Gaium*.

386 - Grupare religioasă secretă, un fel de ordin ascetico-mistic al evreilor din Palestina din jurul anului 150 î.Hr., cu principii apropiate de ale creştinismului. Scrierile lor, descoperite în peşterile de la Qumran (lângă Marea Moartă), în 1947, sunt considerate apocrife biblice.

387 - Divinizare a corpurilor cereşti (soare, stele etc.).

388 - În ediţia franceză, în note, varianta:
(bietul meu *señor* don López! Nu-i nicio îndoială. Casa în care aţi apărut era cea a cavalerului de Toledo. Noi aşteptam acolo sufletul cavalerului de Aguilar, care tocmai fusese omorât în duel. Când aţi bătut în oblon, v-am crezut unul dintre cei de pe cealaltă lume, de aceea v-am întrebat despre ce mai este nou prin purgatoriu. López Suarez nu a auzit cuvintele pe care i le-am adresat. Obosit de lunga poveste pe care mi-o relatase, căzuse într-un somn adânc. Începea să mijească de ziuă, l-am trezit pe servitorul bolnavului şi m-am dus să caut doi catâri de închiriat, pe care găsindu-i...)

389 - Newton urma să îmbrăţişeze cariera ecleziastică, căci avea pregătire teologică; Leibniz, la rândul său, s-a preocupat timp de douăzeci de ani de un proiect de unire a Bisericilor Catolică şi Evanghelică. Amândoi au fost protestanţi.

390 - Este doctrina lui Descartes care, luând poziţia dualismului sufletului şi trupului (ca substanţe independente), considera că nu numai lumea anorganică, dar şi animalele au o natură exclusiv corporală. Fiinţa în care sufletul coexistă cu corpul este, după Descartes, numai omul.

391 - Împotriva concepţiei lui Descartes, care considera animalele nişte automate fără conştiinţă, s-a ridicat Voltaire, care a afirmat că între inteligenţa umană şi cea a animalelor este o deosebire calitativă, nu cantitativă şi a combătut concepţia fideistă a caracterului supranatural al spiritului uman.

392 - Caius Secundus Plinius cel Bătrân (27–79), învăţat roman, autorul tratatului enciclopedic *Historia naturalii (Istoria naturală)*; aici, în cartea a VIII-a, paragraful 6, se găseşte pilda cu elefanţii. Acelaşi fapt este expus mai pe îndelete la Plutarh în *De solertia animalium (Despre iscusinţa animalelor)*, cap. XII. Velásquez face trimitere la Plutarh, care, în acelaşi tratat, combate afirmaţia stoicilor cum că animalele sunt lipsite de inteligenţă şi dovedeşte că inteligenţa oamenilor şi cea a animalelor se deosebesc nu din punct de vedere cantitativ, ci al gradului de perfecţiune.

393 - Aluzie la John Toland (1670–1722), filozof deist englez, ale cărui concepţii i-au influenţat pe Voltaire şi pe materialiştii francezi; Toland susţinea că tot ceea ce în creştinism se împotriveşte raţiunii (minunile adică) este un ecou al tradiţiei iudaice sau un adaos ulterior al preoţilor.

394 - După Voltaire, creştinii, acceptând minunile, îl jignesc pe Dumnezeu, care, ca fiinţă de o înţelepciune nemărginită, n-a creat legile naturii ca să le încalce, pentru că în felul acesta ar confirma imperfecţiunea lor.

395 - Aşa sunt numiţi vechii scriitori creştini din secolele I-VII d.Hr.

396 - Această poziţie este identică aceleia a deiştilor radicali (Toland), care respingeau necesitatea revelaţiei, pe care deiştii în genere o acceptau, cel puţin într-o oarecare măsură (Locke, Voltaire).

397 - Voltaire considera şi el că „la baza progreselor creştinismului stau acţiunile oamenilor“.

398 - O consecinţă a părerilor deiştilor privind compatibilitatea între religia naturală şi religia revelată a fost cererea de toleranţă pentru toate credinţele şi convingerile religioase. Aici Velásquez cere toleranţă... pentru catolici.

399 - Unul din cele treizeci şi patru de imnuri, create în anii 750–500 î.Hr. (atribuite lui Homer, dar, în realitate, create de rapsozi ca introducere la recitarea epopeilor homerice în timpul solemnităţilor religioase).

400 - Mama lui Apollo.

401 - Râu în Iudeea, care separă Ierusalimul de Muntele Măslinilor.

402 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(– Domnule duce, a răspuns Rebecca, povestea nu este întreagă dacă nu-i adaugi şi expunerea sistemului dumitale sau cel puţin a elementelor de la care plecaţi pentru a-l stabili.
– Doamnă, i-a replicat Velásquez, poate e prea mult să spun „sistem“. Acest cuvânt nu se potriveşte decât unui ansamblu de noţiuni sigure şi suntem departe de a le avea.
Expunerea sistemului lui Velásquez.)

403 - La Mettrie, în *Omul maşină* (1748), susţinea că rădăcina vieţii se găseşte în diferitele părţi ale organismului, şi nu în suflet (conştiinţă).

404 - La Mettrie îşi susţinuse teza prin mişcarea diferitelor părţi ale corpurilor animale, după moarte.

405 - Tenii aflate într-un prim stadiu de evoluţie, cu o veziculă *(Cysticercus)*.

406 - Traducere a *Vechiului Testament* din ebraică şi aramaică în greceşte, făcută, după tradiţie, de şaptezeci şi doi de traducători, la Alexandria, în anul 283 sau 282 î.Hr., pe vremea lui Ptolemeu Filadelful.

407 - *Myroxylon balsamumm* (în lb. lat.), *Balsambaum* (în lb. germ.), arbore din a cărui răşină se extrage o esenţă puternic parfumată, folosită în medicină, farmacie, cosmetică.

408 - "Bancheri" (în lb. arabă); de aici avem, în lb. rom., *zaraf*.

409 - *Trapezion* – "masă mică" (în lb. greacă).

410 - Împărat roman (14-37).

411 - *Sesterţ*, monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului.

412 - Titlu adăugat de editorul francez.

413 - Aristotel (384-322 î.Hr.).

414 - Centaurii din mitologia greacă.

415 - Uriaş cu o sută de braţe (Homer, *Iliada*, 1, 403).

416 - *Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu*. Principiu aristotelic, la baza filozofiei empiriste a lui J. Locke, care a combătut teoria ideilor înnăscute şi a arătat că toată ştiinţa umană provine din experienţă.

417 - Descartes, în afară de ideile dobândite (din afară) şi reconstruite (cu ajutorul celor dobândite), admitea şi ideile înnăscute.

418 - Filozoful francez Condillac (1715–1780), asemenea lui Locke, deducea orice ştiinţă din experienţă, fiind adept al senzualismului. Admiţând că orice experienţă se bazează pe simţuri, respingea, deci, experienţa interioară, pe care Locke o considera un izvor al ştiinţei, separat de experienţa senzorială.

419 - În sprijinul tezei materialiste că sufletul are origine materială, La Mettrie introduce în *Istoria naturală a sufletului* (1745) povestiri care dovedesc că „toate ideile provin din simţuri“ (cap. XV: „Despre un surd din Chartres“, „Despre un copil găsit printre urşi“, „Despre oamenii sălbatici numiţi satiri“ ş.a.), ajungând la concluzia că: „Lipsind simţurile, lipsesc ideile; lipsind senzaţiile dobândite, lipsesc ideile.“

420 - După La Mettrie, tot ce se întâmplă în suflet poate fi redus la activităţi ale imaginaţiei. Cine are cea mai mare imaginaţie, acela poate fi considerat ca având cea mai dezvoltată inteligenţă (*Istoria naturală a sufletului*, cap. X, şi XI, *Despre imaginaţie*).

421 - Ordin cavaleresc spaniol, înfiinţat în 1158 pentru lupta cu maurii; în secolele XV–XVI şi-a pierdut caracterul religios.

Ordinul Calatrava era una din cele mai înalte decoraţii spaniole; avea forma unei cruci verzi, ca un crin, pe o eşarfă.

422 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(Am zărit apoi o lectică în care zăcea un om, destul de tânăr, care ţinea un caiet în mână, şi-l privea cu mare atenţie. Lângă el, un călugăr dominican, călare pe un catâr, recita rugăciuni, udându-l, din când în când, cu apă sfinţită.)

423 - Cuzco, oraş şi provincie în Peru; Quito, azi capitala Ecuadorului.

424 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(În sfârşit, acest om purtat în lectică, ţinând privirea aţintită asupra caietului, era, după domnul Peña Velez, un geometru, iar după umila mea părere şi a preotului, un posedat. Era, cu siguranţă, un original. Iată, într-un cuvânt, povestea sa.
Auzisem vorbindu-se despre spânzurătoarea fraţilor Zoto ca despre un loc unde-şi dădeau întâlnire toţi diavolii şi că veneau acolo în fiecare noapte, dezlegau cele două corpuri şi le posedau. Aceste lucruri ne fuseseră spuse pe tot parcursul drumului. Începuse să se crape de ziuă, când ne-am pomenit în faţa blestematei de spânzurători. Tânărul conte de Peña Velez a observat că spânzuraţii erau dezlegaţi şi a avut curiozitatea să se uite dacă se aflau în interiorul spânzurătorii. L-am urmat. Am găsit cele două corpuri întinse pe jos, iar pe omul despre care am vorbit, culcat între ele. M-am dus şi am adus nişte apă, cu care l-am stropit pe faţă şi l-am ridicat. A deschis ochii, revenindu-şi din leşin, dar nu ne-a acordat nicio atenţie, ci şi-a scos un caiet din buzunar, dedicându-i-se în întregime. Mergea, totuşi, sprijinindu-se de braţele noastre. Când am ajuns la caravană, preotul, călugăr

din Indii, aruncându-şi ochii pe caiet, ne-a spus că aceasta era o carte de farmece, iar omul, un vrăjitor sau un posedat şi că, în acest ultim caz, trebuia exorcizat, iar în primul, ars pe rug.
Tânărul conte pretindea că semnele din caiet erau cele ale unei ştiinţe pe care el o numea Al... al... Algebră.
Necunoscutul a fost pus în lectică şi a început să studieze din nou caietul, dar preotul nostru, care nu dorea să se facă de râs, l-a urmat călare pe catârul său, exorcizându-l şi stropindu-l cu apă sfinţită.
Iată tot ceea ce vă pot spune despre această persoană originală.)

425 - *Masa* – "aluat, cocă"; *gordo* – "gras, gros" (în lb. span.).

426 - *Hierro* – "fier"; *sangre* – "sânge" (în lb. span.).

427 - *Francesco Pizarro* (1478–1541), conchistador spaniol, cuceritor al Perului.

428 - *Diego d'Almagro* (1475–1538), conchistador spaniol.

429 - În ediţia franceză, în notă, fragmente în plus:
(Fiicele mele s-au născut aici.
– Venind vorba despre ele, i-am răspuns, este mai bine de o lună de când nu le-am văzut.
– De obicei, ele locuiesc în această vâlcea, mi-a răspuns starostele. O să le puteţi vedea aici, lângă o stâncă, pe partea cealaltă a lacului.
Mi-am ridicat privirea către locul indicat şi am văzut două ţigănci care mi s-au părut a fi verişoarele mele, Emina şi Zibelda. I-am spus ţiganului că mi se părea că acest loc produce unele iluzii optice stranii.)

430 - În ediţia franceză, în notă, variantă:
(unde am fost ajunşi din urmă, de Rebecca şi fratele său.)

431 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(dar în zadar. Niciodată nu am primit în America veşti satisfăcătoare despre tine.)

432 - În ediţia franceză, în notă, varinta:
(am suferit numeroase metamorfoze, viaţa mea s-a scurs sub diferite forme, încât ar fi fost greu să fiu surprins la un moment dat.)

433 - "Arsă, coaptă" (în lb. span.).

434 - Colegiul cardinalilor, cu atribuţii de consiliu al papalităţii.

435 - Vestită familie nobiliară italiană din prima jumătate a secolului al XVII-lea; palatul Barberini, construit în parte de arhitectul Bernini, este una din cele mai strălucitoare clădiri baroce din Roma.

436 - Voal purtat de femeile spaniole, care acoperă capul şi cade pe umeri (în lb. span., *mantilla*).

437 - "Străine domn" (în lb. it.).

438 - Conducător al ordinului iezuiţilor, ales pe viaţă; reşedinţa lui era la Roma.

439 - Adorator al unei femei măritate (în lb. it.).

440 - Oraş italian, la frontiera cu Slovenia.

441 - Decret, document papal oficial.

442 - Asemenea „grădini plutitoare“, adică insule aproape de malul lacului, se găsesc cu deosebire pe lacul Xochimilco, la 13 km sud de Mexico.

443 - În timpul expediţiei lui Cortez în Mexic, stăpânitor al acestei ţări era Montezuma al II-lea (1466–1520), care domnea din anul 1502. Unul din fiii lui, pe nume Pedro, a primit titlul de conte, transmis apoi ereditar; ultimul conte de Montezuma a murit la New Orleans, în anul 1836.

444 - Fernando Cortez (1485–1547), conchistador spaniol. În anii 1519–1521, a cucerit Mexicul şi a fost desemnat viceregе al coloniilor spaniole din America, numite atunci Noua Spanie. Unii biografi ai lui Cortez pomenesc de o fiică a şefului indian Pianalla, pe nume Marina (1505–1530). Aceasta i-a fost oferită în anul 1519 lui Cortez de către şeful oraşului Tabasco, fiind una dintre cele douăzeci de ostatice. Ea a învăţat repede spaniola şi a început să îndeplinească funcţia de tălmaci pe lângă Cortez. Bine orientată în obiceiurile localnicilor, i-a slujit cu credinţă pe cuceritori, contribuind în bună măsură la succesele armatei spaniole în Mexic. Fiul lui Cortez şi al Marinei, Martin, a fost acuzat de Inchiziţie de erezie şi condamnat la moarte.

445 - Oraş fenician în Cipru, centru al cultului zeiţei Venus.

446 - Vechi oraş în Caria (Asia Mică); în templul zeiţei Venus se găseşte vestita statuie a zeiţei, operă a lui Praxiteles.

447 - Linia curbă, care are aspectul unui şnur greu şi mlădiu, atârnat lejer de ambele capete (curbă funiculară).

448 - *Dolor* – durere, tristeţe, suferinţă (în lb. span.).

449 - Urmează scena alungării vânzătorilor din templu, descrisă în *Noul Testament* (Matei, 21, 12-12; Luca, 19, 45-46).

450 - În ediţia franceză acest capitol are două variante: cea prezentă figurează la sfârşitul volumului, iar în text este redată alta, pe care o găsiţi la sfârşitul ediţiei de faţă.

451 - *Agúdez* – vedere ageră, spirit ascuţit (în lb. span.).

452 - Gogoaşă bogată în tanin, care se formează pe frunzele şi ramurile tinere ale unor stejari, în urma înţepăturii făcute de o specie de viespe. Era întrebuinţată cândva la fabricarea cernelii.

453 - „Izvorul calului“ (în lb. gr.); numele unui izvor al muzelor de pe muntele Helicon, născut pe locul în care Pegas a bătut cu copita; apa acestui izvor avea darul să trezească inspiraţia poetică.

454 - În mitologia greacă, nume dat lui Apollo, zeul soarelui.

455 - Spaniolii obişnuiesc să numească doamnele de neam nobil pur şi simplu cu numele lor de familie: *De Alba, Santa Cruz* (n.a.).

456 - Giovanni Tellez Giron d'Osuna (1579–1624), fost viceregе al Siciliei, apoi al Neapolelui.

457 - Râu în Lidia antică, al cărui nisip se credea că este aurifer; din el ar fi provenit şi aurul lui Cresus.

458 - În mitologia greacă, zeu al vântului, stăpânitor al insulei legendare Eolia; este amintit de Homer în *Odiseea*, cântul X.

459 - În mitologia greacă, Salmoneus, fiul lui Aeolus şi frate al lui Sisyphus. Foarte trufaş, le-a cerut supuşilor săi din cetatea

Salmonia să-l cinstească asemenea lui Zeus. Trecea în caretă pe un pod de bronz, trăgând în urmă-i cazane de fier, slab legate, imitând tunetul, iar cu torţe aprinse imitând fulgerul lui Zeus. Mâniat, Zeus l-a ucis cu trăsnetul lui adevărat.

460 - Poarta Soarelui (în lb. span.); vechea poartă de intrare în Madridul medieval; monument impunător, socotit efigie a capitalei spaniole.

461 - *Asediul Granadei* (în lb. span.); una din numeroasele piese cu acest titlu în epocă. Tema era la ordinea zilei în Spania secolelor XVI şi XVII.

462 - În ediţia franceză, după titlu, capitolul începe cu fragmentul: (López Suárez era de cincisprezece zile fericitul soţ al încântătoarei Inés, iar Busqueros, care credea că şi-a adus o contribuţie însemnată la acest eveniment, a considerat normal să rămână de atunci înainte în serviciul lui Toledo.)

463 - *Cornudo* – încornorat (în lb. span.).

464 - *Nomen atque omen* – "nume şi, totodată, prevestire" (în lb. lat.); expresie folosită în legătură cu o persoană cunoscută, a cărei prezenţă este suficientă pentru a sugera o anumită acţiune (vezi Plaut, *Persa*, IV, 4).

465 - Ordin monahal, înfiinţat în 1251 de papa Celestin al V-lea.

466 - În ediţia franceză, în notă, varianta:
(Salamanca, la o populaţie de 20. 000 de suflete, nu dispunea decât de 6 persoane capabile să înţeleagă lucrurile pe care el dorea să le publice. Populaţia Madridului, trecând de 150. 000 de suflete,

este posibil să fi găsit aici cel puţin de 45 de geometri.
Aceste spirite profunde erau, fără îndoială, deseori consultate de minister, aşa încât nu doar cartea lui Hervás ar fi avut de câştigat, ci şi a sa, iar el nu ar fi trebuit decât să-şi facă numele cunoscut, pentru a fi căutat de miniştri.)

467 - În singura sa lucrare din domeniul matematicii, *Geometria* (adăugată la *Discurs asupra metodei*), Descartes a pus bazele geometriei analitice.

468 - Thomas Harriot (1560–1621), matematician englez, a scris *Artis analyticae praxis ad aequationes, algebricas resolvendas (Practica folosirii analizei la rezolvarea ecuaţiilor algebrice)*, în care a introdus numeroase simboluri matematice, folosite până azi (de exemplu x^3, pentru x·x·x ş.a.).

469 - Pierre de Fermat (1601–1665), matematician francez, a contribuit la dezvoltarea geometriei analitice şi a calculului probabilităţilor.

470 - Gilles Personne de Roberval (1602–1675), matematician francez, inventatorul unui nou sistem de balanţe, care-i poartă numele.

471 - Dacă Hervás şi-a scris opera în spaniolă, atunci ar fi trebuit să scrie *análisis* şi anagrama nu s-ar fi putut produce; Potocki şi-a scris însă romanul în franceză, limbă în care se spune *analyse*, formă potrivită pentru anagramă, dacă mai admitem şi pronunţarea lui s intervocalic ca z.

472 - Giovanni Pico della Mirandola (1463–1494), filozof italian, mare erudit. A redactat nouă sute de teze din toate domeniile ştiinţei, străduindu-se să arate punctele de concordanţă între teologia

creştină şi filozofia neoplatonică, precum şi între doctrinele cabalistice, născute din iudaism. Intenţionase, la Roma, în 1486, să discute public aceste teze cu cei mai însemnaţi savanţi ai vremii. Discuţia publică n-a mai avut loc pentru că s-a amestecat Inchiziţia, care l-a acuzat de erezie.

473 - Despre tot ce se poate şti (în lb. lat.).

474 - Contabil (în lb. span.).

475 - Jacopo Granada (1572-1632), teolog iezuit spaniol, autor al unui comentariu în opt volume la *Summa teologiae* a Sf. Toma d'Aquino, apărut la Sevilla în anii 1623–1633.

476 - De clasificarea ştiinţelor se ocupase în epocă filozoful francez D'Alembert (1717–1783), care în *Introducerea* la *Enciclopedie* (1751) ordonase ştiinţele după gradul lor de abstractizare.

477 - De la gr. *scolex* – "vierme".

478 - De la gr. *lithos* – "piatră, rocă".

479 - De la gr. *oryctos* – "fosilă".

480 - De la gr. *dokimasia* – "încercare, verificare, examen".

481 - Pseudoştiinţă ai cărei adepţi se străduiau să găsească aşa-numita piatră filozofală, adică un amestec de componente care să aibă însuşirea de transformare a metalelor în argint şi aur.

482 - Aici, cu sensul de „vrăjitorie". În limba veche coptă *chemi* era numele Egiptului şi mai însemna şi „negru"; *chimia* (la arabi, *alchemia*) însemna deci ştiinţa „neagră", adică egipteană (cuprinsă

în aşa-numitul *Corpus Hermeticum* al lui Thot sau Hermes Trismegistos, care trecea drept părintele alchimiei).

483 - Concepţie filozofică ce-L identifică pe Dumnezeu cu natura şi tratează materia ca întruchipare a divinităţii.

484 - Doctrină filozofică idealistă, pentru care existenţa reală este numai lumea spiritului, iar lumea materială constituie o realitate existentă numai în impresiile şi gândurile fiinţelor.

485 - După *Vechiul Testament* (*Facerea*, 41 şi 47, 13–26), Iosif, fiul lui Iacob, vândut de către fraţii săi Egiptului, i-a lămurit faraonului visul despre cele şapte vaci grase şi cele şapte vaci slabe, ca însemnând apropierea a şapte ani de recoltă bună şi a şapte ani de foamete. În timpul celor şapte ani de foamete, când egiptenii nu mai aveau cu ce să cumpere grâne din depozitele statului, i-au dat faraonului în schimbul hranei, pământurile lor, cultivându-le de-atunci ca arendaşi, obligaţi la plata unei cincimi din produse. În felul acesta tot pământul (în afară de cel aparţinând preoţilor) a trecut în stăpânirea faraonului.

486 - Homer, *Iliada*, II: Zeus, vrând să se răzbune pentru nedreptatea făcută lui Achile, îi trimite lui Agamemnon, comandantul forţelor greceşti în timpul războiului troian, un vis care-l îndemna să înceapă lupta, dându-i iluzia victoriei. Agamemnon a hotărât să înceapă lupta în acea zi, înfăţişând visul în faţa întregii oştiri.

487 - Aşa-nmniţii *hamspices*, mai întâi în Etruria (Toscana de azi), apoi şi la Roma, se ocupau cu ghicirea viitorului în măruntaiele animalelor de jertfă.

488 - Cu ştiinţa lui Zoroastru (Zarathustra) se identifica adesea religia vechilor înţelepţi persani, numiţi *magi*.

489 - Ostanes din Media, mag caldeean semilegendar. Autorul anonim al tratatului *Physica et Mystica* (cea mai veche scriere grecească de alchimie, atribuită lui Democrit, de fapt, scrisă în secolul al III-lea d.Hr., deşi unele părţi sunt mai vechi) se dădea drept discipol al lui Ostanes. Este amintit şi de scriitorii creştinismului timpuriu, Tertulian, Sf. Ciprian şi Sf. Augustin.

490 - Ghicitul în palmă.

491 - Ghicitul în pământ sau nisip.

492 - Ghicitul în apă.

493 - Ştiinţa care se ocupă cu problemele aplicării practice a legilor hidromecanicii (pompe, prese, turbine).

494 - Sector al hidromecanicii, care cercetează legile cărora li se supun lichidele rămase în echilibru. Creatorul hidrostaticii a fost Arhimede în sec. al III-lea î.Hr.

495 - Sector al hidromecanicii, care cercetează legile ce guvernează mişcarea lichidelor. Întemeietorul hidrodinamicii a fost Torricelli.

496 - Sector al opticii, care se ocupa cu problema construirii aparatelor optice. Creatorul dioptricii a fost Kepler (*Dioptrice*, 1611).

497 - Sector al fizicii, care studiază fenomenele de refracţie a luminii. Creatorul catoptricii a fost Euclid.

498 - Sector al matematicii care se ocupă cu studierea proprietăţilor figurilor geometrice, prezentate ca ecuaţii cu ajutorul coordonatelor. Creatorul geometriei analitice a fost Descartes.

499 - Analiza matematică, calculul infinitezimal – sectoare ale matematicii, care operează cu noţiunea de limită (între altele, calculul diferenţial şi integral).

500 - Lorenzo Hervás y Panduro (1735-1809), filolog spaniol. În 1745 a intrat în ordinul iezuit; în 1767, când iezuiţii au fost goniţi din Spania, Hervás s-a stabilit la Forli, în Italia, unde s-a consacrat lucrului la un soi de enciclopedie, pe care a publicat-o la Cesena, lângă Forli, în anii 1776–1792, sub titlul *Idea dell'Universo, che contiene la storia della vita dell'uomo, elementi cosmografici, viaggio estatico nel mondo planetario e storia della terra*. Erau 22 de volume, din care primele 16 erau consacrate pe rând: diferitelor epoci din viaţa omului (copilăria, tinereţea, maturitatea, bătrâneţea), anatomiei corpului omenesc, descrierii „lumii planetare" (astronomia) şi istoriei pământului. Aceste volume sunt mai puţin valoroase decât studiile în domeniul filologiei, din volumele 17–21, care au o importanţă capitală pentru istoria lingvisticii. Enciclopedia lui Hervás a fost tradusă parţial în spaniolă (Madrid, 1789–1800). În 1798 Hervás s-a mutat la Roma, unde a publicat în 6 volume un *Catalogo de las lenguas de las nacioncs conocidas* (1800–1805), în care a adunat material din 300 de limbi ale lumii. În anii 1802–1809, Hervás a fost bibliotecar al Quirinalului, reşedinţa Papei.

501 - În anul 1780, un ex-iezuit spaniol, pe nume Hervás, a publicat la Roma douăzeci de tomuri *in quarto*, cuprinzând tratate

complete despre diferite ştiinţe. El provenea din familia lui Hervás al nostru (n.a.).

502 - Materialistul francez d'Holbach (1723–1789), în *Sistemul naturii* (1770), considera că, în anumite condiţii, natura moartă, fără nicio intervenţie din afară, „poate trece la viaţă, care este numai o continuare a mişcării".

503 - În vechea chimie era denumirea dată unor oxizi: de calciu, bariu, litiu, sodiu şi potasiu.

504 - Plante care secretă răşini elastice (asafetidă, galban, gumigută ş.a.).

505 - Aşa-numita hârtie de turnesol (îmbibată cu un colorant obţinut dintr-o specie de liană), de culoare albastră, se înroşeşte sub acţiunea acizilor.

506 - Hervás a murit în jurul anului 1660, deci cunoştinţele lui în domeniul fizicii erau destul de modeste. Acidul universal al lui Hervás ne duce cu gândul la acel acid elementar de care aminteşte Paracelsus (n.a.).

507 - După Sanchoniaton, la început a fost haosul spaţiului întunecat *(chantereb)*; din haos s-a format materia *(mot)*, care a fost ordonată de un glas venit din gura lui Dumnezeu *(Colpi Jao)*. La glasul lui Dumnezeu, s-au născut animalele şi oamenii.

508 - Deformare artritică a încheieturilor palmei.

509 - În mijlocul Pieţei Cybelei *(Piaza de Cibeles)* din Madrid se află Fuente de Cibeles – o fântână arteziană, de marmură, înfăţişând pe Cybele, zeiţa frigiană a fertilităţii, într-un car tras de doi lei.

Sculptura a fost executată în secolul al XVIII-lea de R. Michel şi Fr. Gutiérrez.

510 - Vin roşu din localitatea Rota, aflată în sudul Spaniei.

511 - *Cortez*, parlamentul vechii Castilii; era format din trei camere: nobilimea, clerul şi reprezentanţii oraşelor.

512 - *Belial*, în lb. ebraică: vătămător, dăunător; aici: prinţul infernului, Satana; Gehenna, în ebraică: Infern. Ambii termeni sunt hispanizaţi la modul ironic.

513 - Aşa-numitele *diavolini* (în lb. ital.), un fel de praline din rădăcini aromate, folosite în secolele XVII–XVIII ca substanţe afrodiziace.

514 - Idee cuprinsă în *Leviathan* (1651), scrierea lui Th. Hobbes (1588–1679), reluată apoi de Locke şi de materialiştii francezi (La Mettrie, Helvétius).

515 - Prorocul Ezechiel, descriind viziunea izgonirii păcătoşilor din Ierusalim, aminteşte că au scăpat de moarte numai „bărbaţii care oftau şi jeleau“, cărora, la cererea unui heruvim, un om „cu călimara în spinare“ le-a înscris pe frunte litera ebraică Thau (*Vechiul Testament*, Ezechiel, 9, 4-6).

516 - Regiune în nord-vestul Spaniei, spre Atlantic.

517 - Loc de pelerinaj în provincia Galicia (Santiago de Compostella).

518 - Centru de pelerinaj în partea de mijloc a Italiei, spre Adriatica.

519 - Ierarhia feudală internă a Ordinului cavalerilor de Malta era următoarea: în fruntea Ordinului se afla Marele Maestru, ales

dintre opt demnitari, care erau conducătorii a opt naţiuni ce intrau în componenţa ordinului. Aceste naţiuni sau limbi erau: Provence, Auvergne, Franţa, Italia, Aragon, Castilia, Germania şi Anglia. Limbile sau naţiunile se împărţeau în mari *priorate* (în fruntea cărora se afla *Marele Prior*); acestea, la rândul lor, se împărţeau în *priorate* (cu un *prior*, în frunte), prioratele se compuneau din *starostii* (conduse de un *bailli* – administrator), iar acestea se compuneau din *comandorii* (în frunte cu un *comandor*).

520 - Cavaleri maltezi care participau la expediţii maritime; denumirea provine din vremea când flota ordinului asigura paza „caravanelor" de pelerini, care navigau pe Marea Mediterană spre Ierusalim.

521 - În Franţa feudală, seneşalul era un ofiţer al regelui care putea exercita în anumite situaţii atribuţiile unui judecător.

522 - Cavalerii francezi ai Ordinului de Malta intrau în componenţa „limbilor": Auvergne, Provence şi Franţa.

523 - Era un cardinal, mare penitenţiar, care se afla în fruntea aşa-numitei „penitenţiarii" papale, având atribuţia de a acorda „absoluţii" (iertări) şi dispense în cazuri care impuneau păstrarea secretului.

524 - În franceza veche, *baillir* – a administra. Un *bailli* era un cavaler care exercita funcţia de judecător în numele regelui. În Ordinul Cavalerilor de Malta, marele *bailli* era judecătorul general.

525 - Singuratică, depărtată, lăturalnică (*retraida*, în lb. sp.).

526 - Charles Mordaunt Peterborough and Monmouth (1658–1735), om de stat şi militar englez.

527 - Carol al II-lea, rege al Spaniei, născut în 1661, era un degenerat fizic şi psihic; în 1696 s-a descoperit că este de nevindecat, aşa că toţi îi aşteptau moartea, care s-a produs la 1 noiembrie 1700; după el n-au rămas urmaşi, acest fapt dând naştere războiului succesiunii spaniole.

528 - Sf. Toma d'Aquino (1225–1274), filozof şi teolog italian. Opera lui principală, *Summa Theologhie (Esenţa teologiei)*, este temeiul filozofiei catolice.

529 - Luis Manuel Fenandez Portocarrero (1635–1709), arhiepiscop de Toledo şi cardinal; când primul-ministru al lui Carlos al II-lea, prinţul Oropesa, a căzut în dizgraţie în 1699, Portocarrero i-a luat locul.

530 - Ferdinand Bonaventura, conte de Harrach (1637–1706), ambasador al Austriei la Madrid din anul 1698; în numele împăratului Leopold I a protestat în anul 1700 împotriva testamentului lui Carlos al II-lea.

531 - Regele Carlos al II-lea a murit la 1 noiembrie 1700.

532 - Carlos al II-lea n-a avut copii şi problema succesiunii la tronul spaniol era în centrul atenţiei monarhilor europeni. La Curtea Spaniei erau două grupări: cea *proaustriacă* (în frunte cu prinţul Oropesa), care dorea ca tronul să rămână mai departe în mâinile Habsburgilor şi-l doreau ca urmaş pe arhiducele Carol, şi cea *profranceză* (în frunte cu cardinalul Portocarrero), care-l sprijinea pe Philippe d'Anjou, nepotul lui Ludovic al XIV-lea. Iniţial, ca

urmaş fusese desemnat prinţul Bavariei, dar acesta murind (în februarie 1699), problema a rămas în continuare deschisă. După multe ezitări, Carlos al II-lea, sub influenţa cardinalului Portocarrero şi sfătuit de Papă, a acceptat dorinţa grupării profranceze, trecându-l în testament ca urmaş pe Philippe d'Anjou. Împotriva Franţei, care în 1701 l-a adus pe Filip al V-lea pe tronul Spaniei, s-a format o coaliţie în frunte cu Anglia şi Austria, care au pornit aşa-numitul război de succesiune la tronul Spaniei (1701–1714).

533 - Maria Anna von Pfalz-Neuburg (1667–1740), a doua soţie a lui Carlos al II-lea.

534 - În legendele populare germanice şi scandinave, *ondina* era o zeiţă a apelor, care căpăta suflet omenesc de îndată ce, unindu-se prin căsătorie cu un muritor, năştea un copil. Numele vine de la lat. *unda* (undă); slavii îi spun *rusalka*. Tema ondinei sau rusalcei şi-a găsit reflectarea în poezie (Puşkin, Brentano, Heine) şi în muzică (Lortzing, Dargomîjski, Dvořak).

535 - După *Vechiul Testament* (Moise, 25, 2-7), israeliţii primiseră procură de la Dumnezeu, prin Moise, să muncească pământul şase ani, iar în al şaptelea să-l lase neatins, ca să se odihnească, lucru pe care-l consemnează şi Tacit ca fiind o veche lege la evrei. Acest al şaptelea an este anul de *sabat* ("odihnă", în ebraică). În *Talmud* este şi titlul primului capitol, referitor la sărbători.

536 - Anul jubiliar era la evrei al *cincizecilea*, după trecerea a de şapte ori câte şapte ani, an sfânt, vestit prin trâmbiţă (jobel, în ebraică), în care cu toţii se întorceau la ogoarele lor (3 Moise, 25, 8-14). Jubileul lui Iosua are în vedere căderea zidurilor Ierihonului, asediat de evreii conduşi de Iosua, după şapte zile, când oamenii

au repetat sunetele celor şapte trâmbiţe care au cântat de şapte ori (Iosua, 6, 1-20). Având în vedere că evenimentele se petrec în anul 1700, calculul („a patru sute treizeci şi opta aniversare“) îi aparţine desigur lui Potocki însuşi, care avusese şi preocupări ştiinţifice în domeniul cronologiei evenimentelor din Antichitate. (*Principes de chronologie pour les temps antérieurs aux Olympiades – Principii de cronologie pentru timpurile anterioare olimpiadelor* – Petersburg, 1810; *Principes de chronologie pour les quatorze siècles qui ont précédé la première Olympiade vulgaire – Principii de cronologie pentru cele paisprezece secole care au precedat prima olimpiadă populară*, Krzemieniec, 1815).

537 - Rege al Spaniei şi Ţărilor de Jos (1527–1598), fiul lui Carol Quintul.

538 - Titlul de Împărat Apostolic i-a fost dat de papă lui Ştefan, regele Ungariei, în secolul al XI-lea. După ce Ungaria a revenit Habsburgilor (în secolul al XVI-lea numai partea de nord-vest, iar în 1683 în întregime), papa a trecut dreptul de folosire a acestui titlu împăraţilor Austriei.

539 - Cămăraş; uniforma lui se compunea dintr-un surtuc brodat cu aur şi o cheie de aur pe şoldul stâng.

540 - Leopold I Habsburg (1640–1705), a fost împărat al Austriei între anii 1658–1705.

541 - Marie Anne des Ursins (1642–1722), italiancă de origine (Orsini), venită de la Paris în 1701, împreună cu întreaga curte a lui Filip al V-lea, în calitate de *camarera major (mare cameristă)* a reginei. Intrigantă în politică, profitând de slăbiciunea regelui

Filip, a jucat un mare rol la Madrid. După moartea reginei (1714), a fost exilată.

542 - César d'Estrées (1628–1714), diplomat francez, cardinal; ambasador la curtea lui Filip al V-lea în anii 1700–1704.

543 - În timpul războiului de succesiune la tronul Spaniei, prinţul de Mantua era de partea francezilor.

544 - Arhiducele Carlos a plecat de la Londra la Lisabona în ianuarie 1704, în fruntea unei armate de 12.000 englezi.

545 - Peterborough a asediat şi cucerit Barcelona în 1705, în calitate de comandant al expediţiei militare engleze, în timpul războiului de succesiune la tronul Spaniei.

546 - Armata celor patru state (Austria, Anglia, Olanda şi Portugalia), care formau coaliţia împotriva Bourbonilor.

547 - La 23 octombrie 1705, Carlos al III-lea a fost proclamat rege al Spaniei; Catalonia era singura provincie care l-a sprijinit să ajungă la domnie, sperând că el îi va întări autonomia, limitată până atunci sistematic de regii Spaniei.

548 - *Robusto* – puternic (în lb. span.).

549 - Cardinalul d'Estrées, care n-o plăcea pe principesa Orsini, complota împotriva ei la Versailles, urmarea fiind aducerea ei la Paris; în 1704 ea a recâştigat încrederea Curţii franceze, reuşind chiar să provoace rechemarea cardinalului d'Estrées din postul de ambasador la Madrid. Întoarsă în Spania, şi-a continuat politica de influenţare a curţii regale; abia regina Elisabeta Farnese, a doua

soţie a lui Filip al V-lea, o va înlătura pe Orsini, în 1714, trimiţând-o la Roma, unde va rămâne până la moarte.

550 - Joseph I Habsburg (1678–1711), fiu şi urmaş al lui Leopold I; împărat al Austriei în anii 1705–1711.

551 - Carol al VI-lea de Habsburg (1685–1740), împărat al Austriei în anii 1711–1740, tatăl Mariei Tereza.

552 - Anglia, care, în cadrul războiului de succesiune la tronul Spaniei, dorea slăbirea Franţei ca putere maritimă, din momentul urcării lui Carol al VI-lea pe tronul Austriei a început să se teamă de unirea Spaniei cu monarhia habsburgică. Tratativele au dus la pacea dintre Anglia, pe de o parte, şi Franţa şi Spania, pe de alta, semnată la Utrecht, în anul 1713. Pe urmele Angliei au venit şi celelalte state ale coaliţiei, care au încheiat cu Bourbonii Pacea de la Rastatt (1714).

553 - Giulio Alberoni (1664-1752), ca agent al prinţului de Parma, a mijlocit tratativele pentru căsătoria lui Filip al V-lea cu fiica prinţului, Elisabeta Farnese. Ajungând apoi consilier al reginei, a câştigat şi favorurile regelui, care i-a încredinţat în 1714 treburile ţării, iar trei ani mai târziu a obţinut pentru el pălăria de cardinal. Alberoni a desfăşurat mari manevre politice ca să recâştige pentru Spania teritoriile italiene, pierdute prin tratatul de la Rastatt. O coaliţie de stat a pornit un război împotriva Spaniei provocând înfrângerea flotei lui Filip al V-lea. Una dintre condiţiile păcii imediat încheiate a fost expulzarea lui Alberoni din Spania, ceea ce s-a întâmplat în decembrie 1719.

554 - Johan Williem Riperda (1680–1737), colonel în armata olandeză, numit în 1715 ambasadorul Olandei la Madrid, trei ani mai târziu

trece la catolicism şi intră în serviciul Spaniei. A contribuit la răsturnarea lui Alberoni, câştigând bunăvoinţa regelui şi conducând apoi politica proaustriacă a curţii. Îndepărtat în 1728, se refugiază în Maroc, unde trece la mahomedanism.

555 - Piaţa Soarelui (în lb. span.).

556 - Ali a fost al patrulea calif la Medina în anii 656–661; era soţul Fatimei, fiica lui Mahomed. Împotriva lui s-a ridicat Moawiya, guvernatorul Siriei, care, după ce l-a ucis pe Ali, a pus stăpânire pe califat. Moawiya (661–680) a fost primul calif din dinastia sunnită a omayyazilor.

557 - Neam iberic autohton, care a populat cândva ţinuturile Cádizului şi Sevillei.

558 - *Tarsis* era vechiul nume al Cádizului; întemeiat pe la 1100 î.Hr. de fenicienii din Tir sub numele de *Gadir*, a fost în anii 500–195 î.Hr. colonie cartagineză, apoi a trecut sub stăpânire romană (în lb. lat., *Gades*). Minele de argint de la Tarsis (Tartesson), cunoscute încă din vremea fenicienilor, au fost exploatate până la epuizare de romani.

559 - *Desconocido* – "necunoscut" (în lb. span.); Turdetanii învăţaseră arta scrisului de la fenicieni.

560 - În timpul luptelor cu dinastia sunnită a omayyazilor, s-a născut printre şiiţi ideea de *Mahdî* – "cel adus de Profeţi" (în lb. arabă), mântuitorul aşteptat, care va împlini opera lui Mahomed şi va readuce dreptatea în lume.

561 - Căpetenie religioasă a şiiţilor.

562 - *Hegira* (*Hedjra* – "fugă", în lb. arabă). Era mahomedană începe de la 15 iulie 655, din ziua fugii lui Mahomed din Mecca, unde era amenințat de persecuții, la Jatrib (numit apoi *Medina*, în lb. arabă: *Al-Madina* – orașul Profetului), oraș în care și-a câștigat mulți adepți.

563 - Ideea de „Mahdî" a fost folosită de câteva ori în scopuri politice. În jurul anului 894, Obeid Allah, dându-se drept urmaș al lui Ali, s-a proclamat „Mahdî" la Kairuan, câștigând mulți adepți în Africa de Nord. În anul 910, a cucerit Tunisul, care aparținuse până atunci dinastiei de califi aglabizi (independenți de Bagdad din 788), iar în anii următori a cucerit Sicilia. Obeid Allah a murit în anul 934.

564 - Urmașii lui Obeid Allah au cucerit Egiptul în anul 968 și și-au luat titlul de califi, întemeind orașul *Al-Kahira* (*Cairo* – "oraș învingător", în lb. arabă) drept capitală. Dinastia fatimizilor a domnit în Egipt în anii 968–1171; la sfârșitul secolului al X-lea a cucerit Siria și Palestina, devenind un stat mai întins decât califatul Bagdadului.

565 - Începând din secolul al XI-lea, arabii încep să fie combătuți de turci, convertiți la mahomedanism. Turcii seleucizi care locuiau în Buhara, au cucerit în secolul al XI-lea Turanul, Iranul și Siria; la jumătatea secolului al XIII-lea statul lor a intrat sub stăpânire mongolă; în anul 1258, mongolii au cucerit și califatul abbasizilor din Bagdad. Dintr-un șir de mici state, care au apărut ca urmare a invaziei mongole, o tot mai mare însemnătate capătă principatul otoman, locuit de o populație turcmenă.

566 - De la jumătatea secolului al XV-lea Granada a fost terenul rivalității a două neamuri maure: zegrișii și abencerragi. În timpul

ultimului guvernator al Granadei, Boabdil din dinastia naserizilor, căpetenia neamului abencerragilor, Hamet, a fost ucis la Alhambra, împreună cu alţi membri ai familiei; legenda spune că sentinţa a fost o urmare a dragostei lui Hamet pentru soţia lui Boabdil.

567 - Unul din cele mai frumoase monumente ale arhitecturii maure, palat ridicat la Granada de către capii dinastiei naserizilor, reşedinţă a lor în anii 1232–1396. Din Curtea Leilor *(Patio de los Leones)* se face o intrare în sala abencerragilor, unde, după legendă, s-a executat sentinţa dată lui Hamet şi rudelor sale.

568 - Oraş în nordul Africii, azi în Maroc.

569 - Oraş în nordul Algeriei, important centru religios, cu moschei din secolele XI–XIV.

570 - Mulai Ismâ'il (1646–1727) a fost rege al Marocului în anii 1672–1727; se pare că s-a distins printr-o mare cruzime faţă de supuşii săi.

571 - *Rabad el bayassin* – cartierul dresorilor de şoimi, în lb. arabă; cea mai veche parte din Granada, locuită cândva de aristocraţia maură.

572 - La Guadiz, lângă Granada, există până azi *Barrio de Santiago* (Cartierul Sf. Iacob), unde, în loc de case, sunt grote scobite în pământ, până nu de mult locuite de ţigani.

573 - În mitologia persană, fiinţe eterice nemuritoare, de o frumuseţe neobişnuită, care trăiau în ţinuturile fermecate; erau prietenoase cu oamenii, apărându-i împotriva duhurilor rele.

574 - Gazel, poezie lirică, formată din 5–18 perechi de distihuri; la vechii persani, a cultivat-o cu deosebire Hafiz (1320–1389), fiind preluată şi de poeţii arabi.

575 - În apropiere de Zaghouan (*Zaghwan*, în arabă), se găseşte aşa-numitul *Nymphaeum* ("Templul apelor" - *Henchir Ain Kusba*, în arabă), fântâna unui apeduct cartaginez, construit de romani în anii 117–163. Rezervorul de apă este înconjurat ca o emisferă de un templu cu portic, împodobit cândva cu douăzeci şi patru de statui înfăţişând nimfe (astăzi mai există doar nişele goale).

576 - La El-Djem, lângă Zaghouan, se află ruinele unui amfiteatru roman de la începutul secolului al III-lea. Este o clădire în formă de elipsă, cu dimensiunile de 150/125 m (al cincilea, ca mărime, după *Colosseum*, care are 188/ 156 m). În prezent, înălţimea ruinelor este de 33 m.

577 - Vechi oraş cartaginez, vestit prin victoria romanilor conduşi de Scipio Africanul asupra lui Hanibal, în timpul celui de-al doilea război punic (anul 202).

578 - Un fel de sorg *(Sorghum tartaricum)*, plantă furajeră, rezistentă la secetă, de unde şi numele *duro* – tare, dur, aspru (în lb. span.).

579 - În valea Natron *(Wadi Natrûn)* din pustia libiană, cam la 40 km nord-vest de Cairo, se găsesc câteva lacuri bogate în natron (carbonat de sodiu). În timpul verii, lacurile seacă parţial, lăsând un strat de sare cristalizată în formă de romburi, gros de 0,5-1 m.

580 - Construcţie de piatră, cu un foarte complicat plan de coridoare întortocheate, ridicată în jurul anului 2200 î.Hr.; resturile ei s-au păstrat în apropiere de Medinet el-Fayum; alături se ridica

piramida lui Osymandias al III-lea. A fost descrisă de Herodot (care arată că avea 3. 000 de încăperi, din care jumătate sub pământ) şi de Strabon (care arată că era o clădire cu un etaj, lungă de 200 m).

581 - Un brâu de pânză, înfăşurat în spirală pe întregul corp; veşmânt răspândit în nordul Africii.

582 - În timpul califului fatimid Hâkim bi-amr-Allâh (996–1020), un oarecare Mohammed ibn Ismâil ed-Darazî a proclamat, în anii 1017–1020, caracterul divin al lui Hâkim, ca fiind cea mai perfectă încarnare a divinităţii. După moartea lui Hâkim, Darazî a fugit din Egipt în Siria, unde a întemeiat secta hakimiţilor (druzilor), care credeau că Hâkim n-a murit, ci a dispărut numai, ca să apară din nou la sfârşitul lumii. Druzii erau concentraţi cu deosebire în Liban.

583 - Dinastia safavizilor a domnit în Iran de la începutul secolului al XVI-lea.

584 - Amru (Omar) Ibn Aas (mort în anul 664), comandant de oşti arab, care a sprijinit dorinţa lui Moawija de a cuceri califatul, luptând cu adepţii lui Ali.

585 - Hassan, fiul mai mare al lui Ali, a murit otrăvit; cel mai mic, Hussein, după moartea lui Moawija, s-a dus în Irak, ca să cucerească califatul cu ajutorul partizanilor săi. A murit însă în lupta de la Kerbela (în anul 680) şi califatul a rămas în familia omayyazilor. Hussein era cinstit în mod deosebit de neamul Mutavali. Locul morţii sale, Kerbela, era loc de pelerinaj, iar comemorarea morţii era o zi de doliu oficial; în această zi se

organizau spectacole, care înfăţişau soarta tragică a familiei lui Ali.

586 - În anul 1715, Turcia a început războiul cu Veneţia, iar un an mai târziu a pornit împotriva Austriei. După câteva înfrângeri, a acceptat pacea în 1718, pierzând o parte din Serbia, cu Belgradul, în favoarea Austriei (Pacea de la Passarowitz).

587 - Eugeniu de Savoia (1663–1736), feldmareşal austriac, vestit în luptele cu Poarta Otomană. Aici e vorba, desigur, de lupta de la Petrovaradin, în Ungaria, în care turcii au fost înfrânţi.

588 - Aici poate fi vorba de diversiunea în Transilvania împotriva austriecilor, plănuită de domnul Moldovei, Mihai Racoviţă, cu ajutor turco-tătar, în iulie 1717 (cf. *Istoria României*, vol. III, Bucureşti, 1964, p. 465).

589 - Titlu dat, cu deosebire în Turcia, preoţilor musulmani, cu sensul de „maestru, cucernic, venerabil, evlavios“.

590 - Partea de început a genealogiei neamului Uceda, de la Aaron până la Iehosadac, repetă lista urmaşilor lui Aaron din *Vechiul Testament* (I, Cronici, 6, 3-15), cu omiterea a trei verigi.

591 - Centrul principal al culturii israelite din Ierusalim. Templul a fost construit de regele Solomon în secolul al X-lea î.Hr., distrus de Nabucodonosor în secolul al V-lea î.Hr., iar, după reconstrucţie, complet distrus de împăratul Titus în anul 70 d.Hr.

592 - Cf. *Vechiul Testament* (Daniel 1, 3-17).

593 - Rege persan în anii 485-465 î.Hr., fiu şi urmaş al lui Darius (în *Vechiul Testament* numit Ahasveros, Asverus).

594 - Haman, favoritul lui Xerxes, primea onoruri de la toţi curtenii, în afară de Mardoheu. Mâniat, a cerut de la Xerxes îngăduinţa de a-i omorî pe toţi evreii. Dar, la stăruinţa Esterei, sora lui Mardoheu şi soţia lui Xerxes, poruncile lui Haman au fost anulate, el însuşi a căzut în dizgraţie şi a fost spânzurat (*Cartea Esterei*, 7, 10). Tema, asemenea multor altora din Biblie, i-a inspirat şi pe pictori: Rembrandt a pictat tabloul *Haman cerând iertare Esterei* (se găseşte în Muzeul de Artă al României).

595 - Guvernator al Iudeei pe la jumătatea secolului al V-lea î.Hr., presupusul autor al cărţii biblice care-i poartă numele.

596 - Obiceiul religios al vechilor evrei interzicea căsătoria cu femei din neamul Moab, Aşdod şi Amon, care aveau zeii lor locali şi nu-l recunoşteau pe Iehova al evreilor.

597 - În secolul al II-lea, î.Hr.

598 - Nu se ştie ce oraş spaniol avea în vedere Potocki sub numele de Caziat: poate fi o greşeală a lui E. Chojecki, traducătorul polonez al versiunii franceze originale, din care această parte nu s-a păstrat.

599 - Onias al IV-lea, mare preot al templului din Ierusalim.

600 - Caius Caesar Caligula (12–41) a fost împărat al Romei în anii 37–41. Senatul roman l-a trecut pe Caligula în rândul zeilor şi a cerut să-i fie pusă statuia în toate templele imperiului, printre care şi în templul din Ierusalim. Pentru că faptul acesta a provocat împotrivirea evreilor, guvernatorul de-atunci al Siriei, Publius Petronius, a tărăgănat îndeplinirea ordinului până ce moartea împăratului l-a scos din încurcătură.

601 - Titus Flavius Vespasianus (9-79), împărat roman în anii 69-79. Când în anul 66 a izbucnit în Palestina aşa-numitul război al iudeilor, Nero l-a pus pe Vespasian în fruntea legiunilor din Siria, trimise la luptă contra răsculaţilor evrei. Războiul, purtat apoi de Titus, fiul lui Vespasian, s-a încheiat în anul 70, cu distrugerea Ierusalimului.

602 - Gunderich, regele vandalilor, a trecut Pirineii în anul 409 şi s-a aşezat în Spania. A murit în anul 427; doi ani mai târziu, vandalii, conduşi de fratele lui, Genserich, au trecut în Africa.

603 - Granada a fost cucerită de spanioli în 1492.

604 - Ferdinand al V-lea Catolicul, rege al Spaniei în anii 1479–1516.

605 - Edward Vernon (1684–1757), amiral englez, trimis în 1739 în fruntea unei flote împotriva coloniilor sud-americane ale Spaniei; a asediat în zadar Cartagina.

606 - Primul-ministru englez, Robert Walpole (1676–1745), era partizan al unor relaţii paşnice cu Spania, dar, sub presiunea parlamentului, a fost obligat să pornească acţiunile militare; cauza războiului era limitarea de către spanioli a libertăţii comerţului englez cu coloniile spaniole din America de Sud, libertate garantată prin pacea de la Utrecht. Insuccesele militare ale flotei au dus în 1742 la căderea lui Walpole.

607 - Sebastián de Eslava (1714–1789), viceregе spaniol al Noii Granade (actuala Columbie din America Latină).

608 - Aici s-a construit în anii 1721–1723 palatul *La Granja*, în stil francez, care a devenit reşedinţa de vară a lui Filip al V-lea.

609 - În anul 1713, împăratul Carol al VI-lea al Austriei a proclamat aşa-numita *Sanctio pragmatica*, lege care fundamenta indivizibilitatea teritoriilor austriece şi reglementa ordinea succesiunii la tron, care-i revenea ereditar primului născut, nu numai pe linie bărbătească, ci şi femeiască. În anul 1740, când, după moartea lui Carol al VI-lea, pe baza „Sancţiunii pragmatice“, tronul a fost ocupat de unica sa fiică, Maria Tereza, coaliţia statelor europene (Franţa, Spania şi Prusia) i-a contestat acesteia dreptul de a domni şi a început în 1741 războiul de succesiune, încheiat în 1748 cu Pacea de la Aachen („războiul de şapte ani“).

610 - Cel mai mic fiu al lui Filip al V-lea; a trăit în anii 1720–1765. A participat la campaniile din războiul de şapte ani, iar după Pacea de la Aachen a primit ca moştenire principatul de Parma.

611 - *Mandatar*, împuternicit comercial, care încheie tranzacţii în numele său, dar în favoarea şi pe socoteala exclusivă a superiorului.

612 - Ferdinand al VI-lea, rege al Spaniei în anii 1746–1759.

613 - Variantă a zilei a 47-a din text (vezi *Nota asupra ediţiei*).

614 - Camaldulii, ordin religios fondat de Sfântul Romuald, la începutul secolului al XI-lea, la Camaldoli, lângă Florenţa.